

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Edita GRUODYTĖ, Tomas BERKMANAS, Julija KIRŠIENĖ, Stefan KIRCHNER,
Silvija GERVIENĖ, Charles F. SZYMANSKI, Simona ŽIŽIENĖ,
Tomas VERŠINSKAS, Vygantas MALINAUSKAS

TEISININKŲ ETIKA

nuo *status quo*

pavyzdinio modelio link

Kolektyvinė monografija

Vytauto Didžiojo universitetas

2016

Recenzentai:

Prof. dr. Armanas Abramavičius, Vilniaus universitetas

Prof. dr. Gediminas Mesonis, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas

Moksliniai redaktoriai:

Prof. dr. Edita Gruodytė

Doc. dr. Tomas Berkmanas

Monografija apsvartyta ir rekomenduota leidybai Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto tarybos posėdyje 2016 m. lapkričio 10 d. (protokolo Nr. TFT-16-007e).

Monografija parengta VDU Teisės fakulteto mokslininkų 2012–2014 metais vykdyto projekto „Teisininkų etikos reglamentavimo bei etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“, finansuoto LMT (sutarties Nr. MIP-020/2012), pagrindu.

ISBN 978-609-467-249-1 (internetinis)

© Edita Gruodytė, Tomas Berkmanas, Julija Kiršienė,
Stefan Kirchner, Silvija Gervienė, Charles F.
Szymanski, Simona Žižienė, Tomas Veršinskas,
Vygantas Malinauskas, 2016

© Vytauto Didžiojo universitetas, 2016

Turinys

ĮVADAS	11
1. TEISININKŲ ETIKOS REGLAMENTAVIMO APŽVALGA	15
1.1. Teisininkų etikos reglamentavimas Lietuvos Respublikoje	15
<i>Prof. dr. E. Gruodytė</i>	
1.1.1. Teisėjų etikos ypatumai	16
1.1.1.1. Bendroji informacija	16
1.1.1.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	18
1.1.1.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai	23
1.1.1.4. Apibendrinimas	26
1.1.2. Advokatų etikos ypatumai	26
1.1.2.1. Bendroji informacija	26
1.1.2.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	28
1.1.2.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai	29
1.1.2.4. Apibendrinimas	32
1.1.3. Prokurorų etikos ypatumai	33
1.1.3.1. Bendroji informacija	33
1.1.3.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	35
1.1.3.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai	37
1.1.3.4. Apibendrinimas	39
1.1.4. Notarų etikos ypatumai	40
1.1.4.1. Bendroji informacija	40
1.1.4.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	42
1.1.4.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai	44
1.1.4.4. Apibendrinimas	48
1.1.5. Antstolių etikos ypatumai	48
1.1.5.1. Bendroji informacija	48
1.1.5.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	50

1.1.5.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai53
1.1.5.4. Apibendrinimas54
1.1.6. Skyriaus išvados55
1.2. Teisinių etikos reglamentavimas Vokietijos Federacinėje Respublikoje	62
<i>Dr. S. Kirchner, S. Gervienė</i>		
1.2.1. Teisėjų etikos ypatumai63
1.2.1.1. Bendroji informacija63
1.2.1.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka70
1.2.2. Prokurorų etikos ypatumai77
1.2.2.1. Bendroji informacija77
1.2.2.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka81
1.2.3. Advokatų etikos ypatumai83
1.2.3.1. Bendroji informacija83
1.2.3.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka88
1.2.4. Notarų etikos ypatumai94
1.2.4.1. Bendroji informacija94
1.2.4.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka96
1.2.5. Antstolių etikos ypatumai98
1.2.5.1. Bendroji informacija98
1.2.5.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka	101
1.2.6. Skyriaus išvados	102
1.3. Teisinių etikos kodeksai ir jų įgyvendinimas JAV	109
<i>Prof. Ch. Szymanski, S. Žižienė</i>		
1.3.1. Etikos raida JAV	109
1.3.2. Teisininko profesijos reglamentavimo ypatumai	112
1.3.2.1. Bendroji informacija	112
1.3.2.2. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Ilinojaus valstijoje	114
1.3.2.3. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Mičigano valstijoje	116
1.3.2.4. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Kalifornijos valstijoje	118
1.3.3. Drausminė atsakomybė ir jos turinys	120
1.3.3.1. Bendroji informacija	120
1.3.3.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys Ilinojaus valstijoje	120
1.3.4. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai	124
1.3.4.1. Teisinių drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Ilinojaus valstijoje	124
1.3.4.2. Teisėjų drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Ilinojaus valstijoje	126
1.3.4.3. Teisinių drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Mičigano ir Kalifornijos valstijose	128
1.3.5. Skyriaus išvados	132

1.4. Teisininkų etikos reglamentavimas Prancūzijos Respublikoje	136
<i>Dr. T. Veršinskas</i>	
1.4.1. Magistratai (teisėjai ir prokurorai)	136
1.4.2. Advokatai	145
1.4.3. Notarai	148
1.4.4. Antstoliai	153
1.4.5. Skyriaus apibendrinimas	154
1.5. Reguluojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas	158
<i>Prof. dr. E. Gruodytė, prof. Ch. Szymanski, dr. S. Kirchner, S. Gervienė, S. Žižienė</i>	
1.5.1. Lietuvos teisinių profesijų palyginamieji aspektai	158
<i>Prof. dr. E. Gruodytė</i>	
1.5.2. Vokietijos teisinių profesijų palyginamieji aspektai	165
<i>Dr. S. Kirchner, S. Gervienė</i>	
1.5.3. JAV Ilinojaus valstijos teisinių profesijų palyginamieji aspektai	181
<i>Prof. Ch. Szymanski, S. Žižienė</i>	
1.5.4. Prancūzijos teisinių profesijų palyginamieji aspektai	185
<i>Dr. T. Veršinskas</i>	
2. LIETUVOS TEISININKŲ ETIKOS PAŽEIDIMŲ ANALIZĖ	197
<i>Prof. dr. E. Gruodytė, S. Gervienė, S. Žižienė</i>	
2.1. Teisėjų etikos pažeidimai	199
2.1.1. Iškeltos drausmės bylos ir jų pasiskirstymas teismuose	199
2.1.2. Subjektai, inicijavę drausmės bylą nagrinėjimą	201
2.1.3. Atsisakymai iškelti drausmės bylas	203
2.1.4. Drausmės bylose priimti sprendimai	208
2.1.5. Drausmės bylą nutraukimo pagrindai	209
2.1.5.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą suėjus senaties terminui	210
2.1.5.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą teisėjui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą	210
2.1.5.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius drausminės atsakomybės pagrindo	211
2.1.6. Priimti sprendimai, nustačius drausmės pažeidimą	212
2.1.6.1. Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu	213
2.1.6.2. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą	214
2.1.7. Pažeidimų rūšys	223
2.1.7.1. Teisėjo vardą žeminantis poelgis (1)	225
2.1.7.2. Teisėjo vardą žeminantis poelgis (2)	231

2.1.7.3. Administracinės teisės pažeidimas	235
2.1.8. Aplinkybės, į kurias atsižvelgta priimant sprendimus teisėjų drausmės bylose . . .	236
2.2. Advokatų (advokatų padėjėjų) etikos pažeidimai	238
2.2.1. Iškeltos drausmės bylos	239
2.2.2. Drausmės bylų nagrinėjimą inicijavę subjektai	241
2.2.3. Atsisakymai iškelti drausmės bylas	243
2.2.4. Drausmės bylose priimti sprendimai	245
2.2.5. Drausmės bylų nutraukimo pagrindai	248
2.2.5.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą suėjus senaties terminui	249
2.2.5.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą advokatu praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą	250
2.2.5.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius drausminės atsakomybės pagrindo	251
2.2.6. Priimti sprendimai, nustačius drausmės pažeidimą	252
2.2.6.1. Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu (drausminės nuobaudos neskirti)	254
2.2.6.2. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą	255
2.2.7. Pažeidimų rūšys	264
2.2.7.1. Advokatų santykių su klientais pažeidimai	266
2.2.7.2. Lojalumas klientui, interesų konflikto vengimas ir konfidencialumo užtikrinimas . .	267
2.2.7.3. Pareiga laiku suteikti teises paslaugas	268
2.2.7.4. Pareigų klientui ribos ir paslaugų kokybė	268
2.2.7.5. Advokato pažeidimai, susiję su išoriniais subjektais	269
2.2.8. Aplinkybės, į kurias atsižvelgta priimant sprendimus drausmės bylose	271
2.3. Prokurorų etikos pažeidimai	273
2.3.1. Prokurorams iškeltos drausmės bylos	275
2.3.2. Subjektai, inicijavę drausmės bylos nagrinėjimą	277
2.3.3. Drausmės bylose priimti sprendimai	279
2.3.3.1. Sprendimas nepradėti tyrimo	281
2.3.3.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą	282
2.3.4. Bylų sprendimai, kuriuose konstatuotas drausmės pažeidimas	284
2.3.5. Etikos pažeidimų rūšys	287
2.3.5.1. Etikos pažeidimai, susiję su prokuroro tarnybiniais įgaliojimais	288
2.3.5.2. Etikos pažeidimai, nesusiję su tarnyba	291
2.3.6. Aplinkybės, į kurias atsižvelgta priimant sprendimą drausmės bylose	292
2.4. Notarų etikos pažeidimai	292
2.4.1. Iškeltos drausmės bylos	292
2.4.2. Subjektai, inicijavę drausmės bylos nagrinėjimą	295

2.4.3. Drausmės bylose priimti sprendimai	296
2.4.3.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą	297
2.4.4. Etikos pažeidimų rūšys	307
2.4.4.1. Etikos pažeidimai, susiję su notaro paslaugų teikimu	308
2.5. Antstolių etikos pažeidimai	313
2.5.1. Iškeltos drausmės bylos	313
2.5.2. Subjektai, inicijavę drausmės bylą nagrinėjimą	315
2.5.3. Drausmės bylose priimti sprendimai	315
2.5.4. Drausmės bylą nutraukimo pagrindai	317
2.5.4.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius pažeidimo	318
2.5.4.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą dėl senaties	319
2.5.4.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą atsisakius pareigų	319
2.5.4.4. Sprendimas nutraukti drausmės bylą dėl pažeidimo mažareikšmiškumo	320
2.5.4.5. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą	321
2.5.5. Pažeidimų rūšys	325
2.5.5.1. Pažeidimai, susiję su antstolio paslaugų teikimu	326
2.5.5.2. Nesąžininga konkurencija	328
2.5.5.3. Nekorektiškas elgesys	328
2.5.5.4. Nekokybiškas paslaugų teikimas	329
2.5.5.5. Netinkamas darbo organizavimas	330
2.5.6. Aplinkybės, į kurias atsižvelgiama priimant sprendimą drausmės byloje	331
2.6. Skyriaus išvados ir pasiūlymai	331
3. TEISININKŲ ETIKOS PROBLEMATIKOS KOKYBINIO TYRIMO ĮŽVALGOS.	337
<i>Prof. dr. E. Gruodytė, prof. dr. J. Kiršienė, doc. dr. T. Berkmanas, dr. T. Veršinskas, V. Malinauskas, S. Žižienė, S. Gervienė</i>	
3.1. Įvadas	337
3.2. Kokybinio tyrimo tikslas	338
3.3. Kokybinio tyrimo uždaviniai	338
3.4. Kokybinio tyrimo metodologija	338
3.4.1. Tyrimo etika	338
3.4.2. Tyrimo imtis	339
3.4.3. Tyrimo eiga	340
3.4.3.1. Duomenų rinkimas	340
3.4.3.2. Duomenų analizė	341
3.4.3.3. Duomenų analizės metodologija	342
3.5. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas	343
3.5.1. Bendrasis teisininkų etikos apibūdinimas	344

3.5.2. Teisininkų etikos nuostatų laikymąsi nulemiantys veiksniai	348
3.5.3. Aktualiausios teisininkų etikos problemos	355
3.5.4. Etikos pažeidimų nustatymo veiksmingumas ir efektyvumas	362
3.5.5. Etikos pažeidimų prevencija	368
3.5.6. Atsakingo teisininko modelis	374
3.5.7. Teisininko rungimosi modelis	381
3.5.8. Moralinio aktyvisto modelis	388
3.5.9. Humanistinis (rūpestingo teisininko) modelis	393
3.5.10. Bendrasis etiško teisininko apibūdinimas	399
3.6. Skyriaus išvados	406
4. ETIKOS VAIDMUO RENGIANČIUS TEISININKUS IR TOBULINANT JŲ KVALIFIKACIJĄ	409
4.1. Etikos vaidmuo teisininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo srityje Lietuvoje	409
<i>Prof. dr. E. Gruodytė</i>	
4.1.1. Teisėjų kvalifikacijos kėlimo ypatumai	411
4.1.1.1. Bendroji apžvalga	411
4.1.1.2. Apibendrinimas	415
4.1.2. Advokatų kvalifikacijos kėlimo ypatumai	415
4.1.2.1. Bendroji apžvalga	415
4.1.2.2. Apibendrinimas	417
4.1.3. Notarų kvalifikacijos kėlimo ypatumai	417
4.1.3.1. Bendroji apžvalga	417
4.1.3.2. Apibendrinimas	420
4.1.4. Prokurorų kvalifikacijos kėlimo ypatumai	421
4.1.4.1. Bendroji apžvalga	421
4.1.4.2. Apibendrinimas	424
4.1.5. Antstolių mokymas	424
4.1.5.1. Bendroji apžvalga	424
4.1.6. Skyriaus išvados	425
4.2. Etikos vaidmuo rengiant teisininkus ir keliant jų kvalifikaciją Vokietijos Federacinėje Respublikoje	432
<i>Dr. S. Kirchner, S. Gervienė</i>	
4.2.1. Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemos raida	432
4.2.2. Dabartinė Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistema	434
4.2.3. Etikos vaidmuo rengiant būsimuosius teisininkus Vokietijoje	437
4.2.3.1. Universitetinės studijos	437
4.2.3.2. Specialiosios praktinės teisinės parengiamosios programos vykdymas	439

4.2.4. Valstybiniai egzaminai	442
4.2.5. Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemos problemos ir perspektyvos . . .	444
4.2.6. Teisinių etikos ugdymas profesinės veiklos metu	448
4.2.7. Skyriaus išvados	450
4.2.8. Priedas. Šalies federalinių žemių teisės aktų, reguliuojančių teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką, sąrašas	453
4.3. Etikos vaidmuo rengiant teisininkus ir keliant jų kvalifikaciją	
Prancūzijos Respublikoje	456
<i>Dr. T. Veršinskas</i>	
4.3.1. Teisinių etikos aspektai universitetuose	456
4.3.2. Etikos vaidmuo rengiant teisėjus ir prokurorus	457
4.3.3. Etikos vaidmuo rengiant advokatus	460
4.3.4. Etikos vaidmuo rengiant notarus	462
4.3.5. Etikos vaidmuo rengiant antstolius	464
4.3.6. Apibendrinimas	464
4.4. Etika vaidmuo ugdant teisininkus Jungtinėse Amerikos Valstijose	467
<i>S. Žižienė</i>	
4.4.1. Teisinio švietimo sistema JAV	467
4.4.1.1. Reikalavimai asmeniui, ketinančiam studijuoti teisę JAV	467
4.4.2. Teisinių etikos reikšmė teisininkų ugdymo programose. Teisinių etika ir teisės mokyklų akreditavimas	468
4.4.3. Teisinių etikos reikšmė JAV teisės mokyklų teisės studijų programose	471
4.4.3.1. JAV teisės mokyklų studijų programų ypatumai	471
4.4.3.2. Teisinių etika JAV teisės mokyklų studijų programose: Harvardo universiteto teisės studijų programa	472
4.4.3.3. Teisinių etikos vaidmuo JAV teisės mokyklų studijų programose: Čikagos universiteto teisės mokykla	477
4.4.4. Teisinių etikos reikšmė priimant į valstijos teisininkų profesinę asociaciją . .	478
4.4.5. Etikos reikšmė vykdant tęstinį teisininkų ugdymą Jungtinėse Amerikos Valstijose	480
4.4.5.1. Tęstinio teisininkų etikos ugdymo ypatumai JAV. Teisinių etikos reikšmė . .	480
4.4.5.2. Tęstinis teisinis ugdymas Ilinojaus valstijoje	483
4.4.6. Baigiamosios pastabos	490
4.4.7. Skyriaus išvados	492
4.5. Siūloma teisininkų kvalifikacijos tobulinimo programa teisinės etikos srityje . .	499
<i>Prof. dr. E. Gruodytė, prof. dr. J. Kiršienė, S. Gervienė</i>	
4.5.1. Teisinių etikos ugdymo programos teorinės prielaidos	499
4.5.2. Teisinių etikos ugdymo programos praktinės prielaidos	502
4.5.3. Teisinių etikos mokymo tikslai ir rezultatai	514

4.5.4. Vertinimo kriterijai ir metodika	516
4.5.6. Skyriaus išvados	517
4.6. Priedas. Siūloma teisininkų etikos kurso programa	520
5. IŠVADOS	535
6. SIŪLOMOS TOBULINIMO KRYPTYS	542
7. CONCLUSIONS	546
8. TRENDS FOR IMPROVEMENT	553
9. PRIEDAI	557
I priedas. Garbės teismų praktikos apibendrinimo anketa	557
II priedas. Kokybinio tyrimo anketa	560

Ivadas

„Teisė yra tokia, kokie yra teisininkai“¹

Felixas Frankfurteris

Lietuvos žiniasklaida vis pateikia faktų apie nusižengusius teisininkus, tačiau aki-vaizdu, kad ši viešai prieinama informacija yra vienpusė ir neatskleidžia visos Lietuvos teisininkų situacijos. Kita vertus, visuomenės lūkesčius teisininkų profesijai atspindi Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės žodžiai, vis kartojami žiniasklaidoje, prasižengus teisėjui: „Tokie prasižengimai diskredituoja teisėjų bendruomenę ir pakerta žmonių pasitikėjimą teisingumu, todėl negali ir nebus toleruojami. Ne tik darbe, bet ir gyvenime teisėjas turi būti pavyzdys visuomenei. Nepriekaištinga reputacija – vienas svarbiausių mano reikalavimų teisėjams“.

Visuomenės pasitikėjimas teisine sistema iš dalies atspindi, ar teisininkai atitinka visuomenės lūkesčius. Lyginant Lietuvą su kitomis Europos valstybėmis, Lietuva yra tarp tų šalių, kurių pasitikėjimo teisine institucijomis rodikliai yra itin žemi, t. y. pasitikėjimas nacionaline teisine sistema Lietuvoje yra vienas žemiausių

¹ Letter from Felix Frankfurter to Mr. Rosenwald (May 13, 1927), Paul D. Carrington, *Butterfly Effects: The Possibilities of Law Teaching in a Democracy*, *Duke Law Journal*, 1992, 742.

visoje Europos Sąjungoje, o teisininkai dažnai kaltinami teisiniu nihilizmu, telefonine teise, protekcionizmu, arogancija, manipuliavimu teise ir visa teisine sistema.

Mokslininkai ir teisės praktikai iki šiol Lietuvoje mažai diskutuoja klausimais, kodėl Lietuva, kaip ir daugelis kitų pokomunistinių šalių, šiuo metu įstojusių į Europos Sąjungą, yra kreivės, parodančios visuomenės pasitikėjimą teisine sistema, pabaiagoje, kaip Lietuvos teisininkus ir kartu teisę paveikė Lietuvos politinės ir ekonominės transformacijos procesai, ar teisininkų drausminės atsakomybės sistema ir nuobaudos yra adekvačios, ar skiriasi teisininkų ir bendroji moralė apskritai, ar teisininkų etikos reguliavimas ir praktika Lietuvoje atitinka kitų Europos valstybių ir JAV tradicijas, kokią patirtį galbūt būtų galima perimti, koks turėtų būti teisinio lavinimo vaidmuo rengiant etišką teisininką. Šie klausimai neabejotinai yra aktualūs ne tik šios profesijos atstovams, bet ir teisininkais ketinančiam tapti jaunimui bei visuomenei. Nuo teisininkų profesionalumo priklauso tinkamas ir efektyvus teisinės sistemos veikimas, kuris, įvertinus teisininkų įtaką valstybės įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ir teisminei institucijoms, lemia ir visuomenės pasitikėjimą jomis ir teisine sistema. Pažymėtina, kad teisinių profesijų garbės teismų praktika (išskyrus teisėjų padaromus drausmės pažeidimus) iki šiol nebuvo prieinama platesnei visuomenei, o teisininkų etikos pažeidimų ir pasekmių už šiuos pažeidimus tema visuomenėje yra diskutuojama itin fragmentiškai. Pasigendama ir platesnės diskusijos dėl etinio ugdymo teisininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo metu.

Siekdami užpildyti šią nišą, VDU teisės fakulteto mokslininkai 2012–2014 metais vykdė projektą „Teisininkų etikos reglamentavimo bei etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“ (finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos), kurio pagrindu pirmą kartą Lietuvoje sisteminiu, išsamiu ir lyginamuoju aspektu buvo tiriama teisininkų etikos, garbės teismų praktikos ir etinio ugdymo reglamentavimo problematika. Susisteminti ir išanalizuoti tyrimo rezultatai pateikiami šioje monografijoje. Mokslininkams ištyrus etikos modelių ir paradigimų poveikį profesinei teisininkų veiklai, išanalizavus Lietuvos garbės teismų praktiką, patikrinus mokslinius rezultatus kokybinio tyrimo metu bei apibendrinus teisininkų etikos ugdymo patirtį JAV, Vokietijoje ir Prancūzijoje, pasiūlyta teisininkų kvalifikacijos tobulinimo programa ir Lietuvos teisininkų etikos reglamentavimo tobulinimo kryptys. Siekiant įgyvendinti kokybinį tyrimą buvo pasirinktas iš dalies struktūruotas giluminis interviu. Individualiuose interviu dalyvavo penkiolika respondentų iš valstybės reguliuojamų teisinių profesijų (teisėjų, prokurorų, advokatų, antstolių, notarų) ir žinomi Lietuvos visuomenės

ir žiniasklaidos atstovai. Pavyzdžiui, vienas iš kokybinio tyrimo tikslų buvo nustatyti, kuris etikos modelis dominuoja Lietuvoje (rungtyninis, etiškai atsakingo teisininko, moralinio aktyvisto ar atsakingo teisininko). Respondentų nuomone, Lietuvoje dominuoja rungtyninis teisininko modelis. Jis pirmiausia pasireiškia naudos siekimu klientui, neretai pernelyg uoliu pasinaudojimu kolegos apsirikimu, klaida ar nekompetencija, teisės interpretavimu savo naudai, kuris kartais virsta manipuliavimu teise. Be to, rungtyninis modelis gali pasireikšti ir akivaizdžiai neetiškais formomis, pavyzdžiui, piktnaudžiavimu teise kliento naudai, naudojant kreipimąsi į teismą kaip spaudimo priemonę, ar kolegos reputacijos menkinimu, nors kai kurie respondentai pabrėžia, kad tai labiau išimtys nei taisyklė. Anot respondentų, neetišką elgesį gali mai veikia itin didelė konkurencija teisinių paslaugų rinkoje, išsilavinimo spragos, klientelizmas.

VDU Teisės fakulteto autorių kolektyvas šią monografiją skiria teisininkų bendruomenei, studentams, teisininkų savivaldos organizacijoms, įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atstovams ir, žinoma, visuomenei, siekdamas atspindėti objektyvią ir moksliskai pagrįstą nuomonę apie teisininkų etikos padėtį Lietuvoje, ir tikisi, kad ši monografija inspiruos reikalingas reformas ir sukels platesnes diskusijas tarp teisininkų praktikų, teisininkų ugdymo institucijų, mokslininkų ir kartu patenkins visuomenės poreikį ir teisę išmanyti šią itin reikšmingą sritį.

Prof. E. Gruodytė ir prof. J. Kiršienė

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

1.1. TEISININKŲ ETIKOS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Prof. dr. E. Gruodytė

Lietuvoje egzistuoja penkių teisinių profesijų – teisėjų, advokatų, notarų, prokurorų ir antstolių – valstybinis reglamentavimas, kuris ir bus detaliau apžvelgiamas šiame tyrime. Toliau kiekvienos iš projekte analizuojamų teisinių profesijų (teisėjo, advokato, prokuroro, notaro ir antstolio) ypatumai nagrinėjami detaliau.

1.1.1. TEISĖJŲ ETIKOS YPATUMAI

1.1.1.1. Bendroji informacija

Lietuvoje veikia 67 teismai, juose, 2012 metų duomenimis, dirba 768 teisėjai¹. Iš 1.1 lentelės matyti, kad Lietuva yra antroje vietoje nuo galo pagal vienam teisėjui tenkantį gyventojų skaičių.

1.1 lentelė. Profesionalių teisėjų skaičius 2012 metais²

Valstybė	Teisėjų skaičius	Teisėjų skaičius 100 000 gyventojų
Danija*	372	6,6
Prancūzija*	7 032	10,7
Švedija*	1 123	11,8
Belgija*	1 598	14,3
Olandija*	2 410	14,4
Estija*	228	17,7
Latvija	439	21,5
Vokietija*	19 832	24,5
Lietuva	768	25,6
Lenkija	10 114	26,2
Bulgarija	2 239	30,7
Liuksemburgas	212	40,4
Kroatija	1 932	45,3

¹ *Evaluation report on European Judicial systems (completed version)*. The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), (2012): 113. Prieiga internetu: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

² Ten pat, p. 156.

* Pažymėtose valstybėse teisėjų funkcijas, be nuolatinių profesionalių teisėjų, atlieka ir ne nuolat dirbantys profesionalūs teisėjai ir (arba) neprofesionalūs teisėjai (taikos teisėjai), kurių skaičius į lentelės duomenis neįtrauktas.

Palyginti su kitomis Europos Tarybos valstybėmis, Lietuvoje teisėjų skaičius tik labai nedaug viršija šalių vidurkį (21-as teisėjas 100 000 gyventojų). Be to, paprastai profesionalių nuolat dirbančių teisėjų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, yra mažesnis tose valstybėse, kuriose yra neprofesionalių teisėjų, todėl mažesni skaičiai tose valstybėse yra santykiniai.

Esminiai reikalavimai teisėjams nustatyti Teismų įstatyme³ ir Teisėjų etikos kodekse⁴. Teisėjai, remiantis Teismų įstatymo 1 straipsniu, yra vieninteliai teisingumą Lietuvoje valstybės vardu vykdytys subjektai. Vadovaujantis Teismų įstatymo 51 straipsniu, teisėju turi teisę būti skiriamas tik nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, atitinkantis įstatymų nustatytus reikalavimus, būtinus išduodant asmens patikimumo pažymėjimą arba leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija⁵, įgijęs aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą – teisės bakalauro ir teisės magistro kvalifikacinį laipsnį arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą) ir turintis reikiamą teisinio darbo stažą⁶. Įdomu, kad Teismų įstatyme nenustatyta valstybinės kalbos reikalavimo, o jis, pavyzdžiui, įtvirtintas Prokuratūros įstatyme, nors, savaime aišku, kad asmuo, nemokantis lietuvių kalbos, negali pretenduoti į teisėjus, nes ir procesas vykdomas, ir dokumentai įforminami turi būti lietuvių kalba.

Siekiant įvertinti „nepriekaištingos reputacijos“ turinį Teismų įstatymo 52 straipsnyje pateikiamos keturios alternatyvios sąlygos, kada teisėjas laikomas pažeidęs šį principą. Visų pirma, tai asmuo, kuris įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažįstamas padaręs nusikalstamą veiką, o tai reiškia, kad pakanka padaryto baudžiamojo nusižengimo arba neatsargaus nusikaltimo. Reikia pažymėti, kad įstatyme nusikalstamos veikos padarymas nesiejamas su teistumu. Tačiau visada nacionalinė teismų administracija, siekdama nustatyti, ar pretendentas į teisėjus atitinka Teismų įstatymo 52 straipsnio 1 punkto reikalavimus, atlieka užklausą žinybiniame registre dėl įtariamų, kaltinamų ir teistų asmenų.

³ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 17-649.

⁴ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas. Patvirtinta Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12P-8. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/>> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

⁵ Teismų įstatymas, *supra note* 3, 51 str.

⁶ Reikiamo minimalaus stažo dydis skirtingas ir priklauso nuo instancijos – apylinkės ir apygardos teismo teisėjui reikia 5 metų, vyriausiojo administracinio teismo ir apeliacinio teismo teisėjui – 8 metų teisinio darbo stažo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjui – 10 metų teisinio darbo stažo. Teismų įstatymas, *supra note* 3, 51, 66–68 straipsniai.

Antroji sąlyga – jei asmuo atleistas už tarnybinės ar profesinės veiklos pažeidimus iš teisinės ar su teisėsauga susijusios pareigybės (teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos), ar valstybės tarnybos ir po atleidimo nepraėjo 5 metai.

Trečioji sąlyga – asmuo piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu.

Paskutinioji iš sąlygų nukreipia į Teisėjų etikos kodeksą, nes asmuo laikomas praradusiu nepriekaištingą reputaciją ir tada, kai neatitinka kitų teisėjų etikos taisyklių reikalavimų.

1.1.1.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys

Pažeidimai, už kuriuos teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė, reglamentuoti Teismų įstatymo 83 straipsnyje. Įstatyme įvardijamos keturios gana abstrakčios ir plačios pažeidimų grupės: tai teisėjo vardą žeminantis poelgis, kiti Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimai, įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymas.

Teisėjo vardą žeminantis poelgis apibrėžiamas kaip su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimo neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas ir kenkiama teismo autoritetui⁷. Juo pripažįstamas ir bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties. Jau savaime pateiktas apibrėžimas rodo, kad iš esmės visais atvejais teisėjui nesilaikant etikos ar teisės aktų nuostatų neišvengiamai pažeminamas ir teisėjo vardas. Tai ne kartą pabrėžta ir teisėjų garbės teismo sprendimuose. Pavyzdžiui, 2007 m. balandžio 18 d. sprendimo konstatuojamoje dalyje teisėjų garbės teismas teigia, kad „kad teisėjo vardą žeminantis poelgis – tai su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos taisyklių neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas ir kenkiama teismo autoritetui. Kaip teisėjo vardą žeminantis poelgis taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties“⁸. Tiesa, ne bet koks formalus teisės normų pažeidimas savaime pripažįstamas teisėjų etikos pažeidimu. Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu gali būti

⁷ Teismų įstatymas, *supra note 3*, 83 str.

⁸ Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

pripažįstamas teisėjo profesinių pareigų nevykdymas arba aiškiai aplaidus vykdymas, nors teisėjas nėra padaręs procesinės ar materialinės teisės pažeidimų⁹.

Teisėjo drausminės atsakomybės pagrindą sudaro akivaizdus ir šiurkštus teisėjo pareigų pažeidimas ar nevykdymas, o ne bet koks kad ir mažiausias padarytas prasižengimas¹⁰.

Vadovaujantis teisėjų etikos ir drausmės komisijos paaiškinimais, teisėjo vardą žemina ne bet koks Teisėjų etikos taisyklių neatitinkantis elgesys, o tik toks, kai akivaizdžiai ir šiurkščiai nevykdomos pareigos.

Tarkime, 2005 m. birželio 29 d. Teisėjų garbės teismo sprendimu konstatuota, kad teisėjas N. P. pažemino teisėjo vardą, nes „vilkino procesinių sprendimų surašymą išnagrinėtose baudžiamosiose bylose nepateisinamai ilgą laiką, dėl ko proceso dalyviai neturėjo galimybės tinkamai įgyvendinti savo procesinių teisių, nebuvo sudarytos tinkamos sąlygos procesinių sprendimų vykdymui“¹¹.

2005 m. liepos 13 d. teisėjų garbės teismo sprendime Nr. 6 buvo nuspręsta, kad teisėja pažeidė etikos taisykles, nes sukėlė viešųjų ir privačių interesų konfliktą, kad nenusišalino, bet nagrinėjo bylą ir nepranešė teismo pirmininkui, jog bankrutuojančių įmonių administratoriaus atstovas konkrečioje byloje yra jos brolis. Taip pat ji savo brolio prašymu priėmė sprendimą ir kitoje byloje kito teisėjo atostogų metu, nors ši byla teisėjai nebuvo priskirta. Kita vertus, teisėjų garbės teismo motyvuojamoji dalis savaime parodo, kad tokiu poelgiu pažemintas ir teisėjo vardas, nes „teisėja savo veiksmais šiurkščiai pažeidė Teismų įstatymo 5 str. 1 dalies nuostatas dėl asmens teisės, kad jo byla būtų teisingai išnagrinėta pagal įstatymus sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teisėja pažeidė bankroto bylos proceso dalyvių teises į nešališką teismą, tuo sudarė sąlygas abejoti teismo nepriklausomumu, teisėjo profesijos garbe ir prestižu, pakenkė teismo autoritetui“¹².

⁹ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimas byloje TEDK 2010-2-2. //Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas. Rengėjai A. Norkūnas, T. Valytė. Aprobota 2013-06-28 teisėjų tarybos protokoliniu sprendimu, p. 4. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/dokumentai/tek%20-%20praktinis%20vadovas.pdf>> (žiūrėta 2014 m. spalio 16 d.).

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

¹² Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 6, Vilnius, p. 4. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

Tačiau garbės teismų praktikoje pasitaiko ir kitokių pavyzdžių (tiesa, peržvelgus visas 2003–2012 metais priimtas nutartis tik vienoje iš jų buvo nuspręsta, kad, pažeidus etikos kodekso nuostatas, kartu nebuvo pažemintas teisėjo vardas). 2005 m. spalio 25 d. byloje apygardos teismo teisėja buvo pripažinta kalta, nes nusikalstamas veikas perkvalifikavo ne pagal tuos naujojo Baudžiamojo kodekso straipsnius, taip pat nesilaikė baudžiamojo proceso įstatymo nustatytos tvarkos ir minėtą nutartį priėmė vienasmeniškai (nors tą turėjo daryti trijų teisėjų kolegija). Teisėjų garbės teismas tokį teisėjos elgesį pripažino aplaidžiu teisėjo pareigų atlikimu, tačiau „nelaikė pakankamu pagrindu pripažinti jį teisėjo vardą žeminančiu poelgiu“¹³. Toks teisėjų garbės teismo išaiškinimas verčia abejoti pagrįstumu, nes jeigu teisėjas taiko negaliojančias teisės normas, tai savaime žemina ir teisėjo vardą, kadangi toks poelgis parodo, kad asmuo neturi reikiamos kompetencijos arba jam stinga kruopštumo.

Pagrindiniai teisėjų elgesio principai, pateikti Etikos kodekso 5 straipsnyje, yra šie: pagarba žmogui, pagarba ir lojalumas valstybei, teisingumas ir nešališkumas, nepriklausomumas, konfidencialumas, skaidrumas ir viešumas, sąžiningumas ir nesavanaudiškumas, padorumas, pavyzdingumas, pareigingumas, solidarumas, profesinės kvalifikacijos kėlimas¹⁴. Visi įvardyti principai detalizuojami Teisėjų etikos kodekso tam tikruose straipsniuose. Pažymėtina, kad Etikos kodekse reglamentuotas teisėjų elgesys ir vykdant tiesiogines pareigas, ir ne darbo metu. Teisėjų etikos kodeksas reglamentuoja teisėjų elgesį atliekant tiesiogines pareigas ir elgesį, nesusijusį su tiesioginių pareigų atlikimu. Pagal šio kodekso 5 straipsnio 10 punktą ir 15 straipsnį teisėjai, vadovaudamiesi pareigingumo principu, privalo nepažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų ir surašyti procesinius dokumentus taip, kad jie atitiktų įstatymų reikalavimus, taip pat savo pareigas atlikti nepriekaištingai, profesionaliai, nevilkinti proceso¹⁵.

Pagal Teisėjų etikos kodekso 14 straipsnio 1 ir 2 punktus teisėjas, vadovaudamasis pavyzdingumo principu, profesinėje veikloje savo elgesiu ir drausme privalo rodyti pavyzdį, saugoti profesijos garbę ir prestižą, o pagal Etikos kodekso 15 straipsnio

¹³ Teisėjų garbės teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

¹⁴ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas. Patvirtinta Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12P-8, 5 str. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/>> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

¹⁵ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas Nr. 21P-3, Vilnius. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

1 punktą, vadovaudamasis pareigingumo principu, – nepažeisti Lietuvos Respublikos įstatymų. 2012 m. balandžio 27 d. teisėjų garbės teismo sprendimu Nr. 21P-6 E. P. buvo pripažinta kalta dėl Teismų įstatymo 83 straipsnio 2 dalies 1 punkto pažeidimo, nes „teismo posėdžio metu teismo protokoline nutartimi pripažinus jos, kaip nukentėjusiosios, dalyvavimą teismo posėdžiuose būtinu, neatvykdama... <...> į teismo posėdžius, apie kuriuos buvo tinkamai informuota, ir nepranešdama apie neatvykimo priežastis...<...> pažemino teisėjo vardą bei pakenkė teismo autoritetui“¹⁶, t. y. drausminis pažeidimas buvo konstatuotas dėl elgesio, nesusijusio su profesine veikla.

Tokių atvejų, kai teisėjas baudžiamas drausmine tvarka už elgesį, nesusijusį su profesinių pareigų atlikimu, nėra daug, tačiau analizuojamuoju laikotarpiu jų pasitaikė. Pavyzdžiui, 2006 m. gegužės 10 d. Teisėjų garbės teismo sprendimu teisėjas buvo pripažintas pažeidęs Teismų įstatymo 86 straipsnio 1 dalies 4 punktą, 87 straipsnio 1 dalies 3 punktą, skiriant griežtą papeikimą už tai, kad neblaivus vairavo automobilį – buvo nustatytas vidutinis girtumas¹⁷. Teisėjas teigė vežęs seserį į ligoninę. Kitoje drausmės byloje taip pat buvo vertinamas teisėjo buvimas neblaivaus vietoje, negalėjimas savarankiškai koordinuoti judesių, rišliai kalbėti. Jam buvo nustatytas sunkus girtumas. Teisėjų etikos ir drausmės komisija, atsižvelgdama į tai, kad atitinkamos institucijos nekvalifikavo veikos pagal konkretų ATPK straipsnį, teigė neturinti pagrindo iškelti drausmės bylą už administracinį teisės pažeidimą. Tačiau įvertinusi visas aplinkybes nusprendė, kad teisėjas padarė Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkantį poelgį, tokiu elgesiu nerodė pavyzdžio visuomenei, netvarkė savo privataus gyvenimo taip, kad nenukentėtų teismo interesai ir teisėjo reputacija. Nuobaudos skirta nebuvo – apsiribota drausmės bylos svarstymu¹⁸.

Teisėjų garbės teismo praktikoje dominuoja etikos pažeidimai darbinėje veikloje, t. y. iš esmės nesilaikoma įstatymų nustatytų įvairių procesinių veiksmų atlikimo terminų, įskaitant ir po bylos išnagrinėjimo priimamus procesinius dokumentus. Drausmės byloje buvo konstatuotas teisės aktų pažeidimas, nes pripažinta, kad S. B. pažeidė Etikos kodekso 15 straipsnio 1 ir 3 punktus (pagal kuriuos teisėjai,

¹⁶ Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-6, p. 4. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

¹⁷ Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2, p. 3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

¹⁸ Teisėjų garbės teismo 2007 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 21P-3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

vadovaudamiesi pareigingumo principu, privalo nepažeisti Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų, savo pareigas turi atlikti nepriekaištingai, laiku, profesionaliai ir dalykiškai), nes „be pateisinamos priežasties nesilaikė teismo posėdžių vedimo tvarką pirmosios instancijos teisme nustatančių straipsnių reikalavimų (t. y. nepranešė apie daromą teismo posėdžio garso įrašą, nepaskelbė teismo sudėties, neišaiškino ieškovei bei trečiojo asmens atstovei jų teisių ir pareigų, nepranešė apie parengiamojo teismo posėdžio pabaigą išeidama iš teismo salės ir kt.¹⁹“

Apie tai, kad „teisėjui, vengiančiam nagrinėti bylas arba akivaizdžiai nekompetentingam, turėtų būti taikomos drausminės nuobaudos“, dar 2007 metais yra konstatavusi ir Europos teisėjų taryba²⁰.

Prie kitų Etikos kodekso reikalavimų pažeidimų priskiriami visi Etikos kodekse detalizuoti pažeidimai, kuriuos padarius nėra pažeminamas teisėjo vardas. Teoriniu lygmeniu tai padaryti gana sudėtinga, nes tas pats pažeidimas gali ir pažeminti teisėjo vardą, ir ne. Ir abejojama, ar toks priskyrimas įstatyme yra tikslingas.

Darbinės ir politinės veiklos ribojimai įtvirtinti Teismų įstatymo 48 straipsnyje, kuriame numatyta, kad teisėjas negali eiti kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo ar kitose privačiose įstaigose ar įmonėse, išskyrus pedagoginę ar kūrybinę veiklą bei dalyvavimą savivaldos institucijų veikloje, įstatymų, tarptautinių sutarčių ir kitų teisės aktų rengimo komisijose. Teisėjas negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą ir užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Teisėjui draudžiama dalyvauti politinėje veikloje, nes įstatymo norma imperatyviai nurodo, kad teisėjas negali dalyvauti politinių partijų, kitų politinių organizacijų veikloje. Tokių drausmės pažeidimų per analizuojamą laikotarpį nepasitaikė.

Atlikus pažeidimų analizę galima teigti, kad drausminių pažeidimų kategorijos yra susijusios, nes, padarius bet kokį drausminį pažeidimą, savaime bus nusižengta Etikos kodekso nuostatoms, tačiau išimtiniais atvejais ne visada toks pažeidimas bus teisėjo vardą žeminantis poelgis.

¹⁹ Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-5, p. 3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

²⁰ Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė Nr. 10 (2007) dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei, 63 punktas. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-org-dok/ccje-dokumentai/?type=0>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

1.1.1.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai

Ar iškelti teisėjui drausmės bylą ir perduoti nagrinėti Teisėjų garbės teismui, sprendžia Teisėjų etikos ir drausmės komisija. Šią komisiją sudaro 7 nariai, deleguojami iš atskirų institucijų, iš kurių trys yra visuomenės atstovai, du deleguoti Lietuvos Respublikos Prezidentės, vienas – Seimo Pirmininko²¹. Komisijos sprendimas laikomas priimtu, kai už jį balsuoja ne mažiau kaip 4 komisijos nariai.

Komisijos uždaviniai yra nagrinėti klausimus, susijusius su drausmės bylą iškelimu teisėjams, ir teikti išvadas bei konsultacijas teisėjų etikos klausimais. Pastaroji funkcija įvesta tik nuo 2013 m. vasario 1 d., Teisėjų tarybai pakeitus Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatus²², – tuo galima pasidžiaugti, nes dėl tokios funkcijos poreikio daugiau nei prieš 10 metų jau buvo pareiškusi nuomonę Europos teisėjų taryba²³. Nuo šios funkcijos suteikimo komisija yra pateikusi 15 konsultacijų²⁴.

Nuo 2008 metų padarius pakeitimų Teismų įstatyme²⁵, inicijuoti iškelti drausmės bylą teisėjui turi teisę kiekvienas asmuo, kuriam tapo žinoma apie teisėjo padarytą nusižengimą, iš to skaičiaus tai padaryti turi teisę ir Teisėjų taryba, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, teismo, kuriame dirba teisėjas, pirmininkas. Iki 2008 m. rugsėjo 1 d. tokią teisę turėjo tik Teisėjų taryba, taip pat teismo, kuriame dirba teisėjas, arba bet kurio aukštesnės pakopos teismo pirmininkas, o tai galėjo šiek tiek riboti piliečių teises, nors savaime, matyt, kreiptis dėl galbūt netinkamo teisėjo elgesio buvo galima į atitinkamo teismo pirmininką.

Drausmės byla teisėjui gali būti iškelta ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dienos, kurią apie nusižengimą sužinojo turinti teisę iškelti drausmės bylą Teisėjų etikos ir drausmės komisija. Įstatyme įtvirtintas naikinamasis terminas – treji metai

²¹ Teismų įstatymas, *supra note* 3, 85 str.

²² Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, patvirtinti 2013 m. vasario 1 d. nutarimu Nr. 13P-9- (7.1.2), pakeisti 2014 m. kovo 28 d. nutarimu Nr. 13P- 54- (7.1.2), 2 punktas. Prieiga internetu: <[http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/](http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/)> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

²³ 2002 metais Konsultacinėje Europos teisėjų tarybos nuomonėje buvo išsakyta pozicija, kad „pageidautina, kad kiekvienos valstybės teismų sistemoje būtų įsteigta viena ar daugiau institucijų arba skirtas asmuo (asmens), kurie patartų teisėjams kilus problemų dėl profesinės etikos arba jų statuso ir neteisingos veiklos“. Konsultacinės Europos Teisėjų tarybos nuomonė Nr. 3 (2002) dėl profesinio teisėjų elgesio, ypač etikos, teisėjo pareigoms netinkamo elgesio, nešališkumo principo ir taisyklių, 49 (iv) punktas. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-org-dok/ccje-dokumentai/?type=0>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

²⁴ Plačiau žiūrėti: Nacionalinė teismų administracija. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos konsultacijos. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/tekd-konsultacijos/?archyve=1&type=0>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 12 d.).

²⁵ Teismų įstatymas, *supra note* 3, 84 str.

nuo pažeidimo padarymo dienos²⁶. Analizuojamu laikotarpiu tik viena drausmės byla buvo nutraukta dėl suėjusių senaties terminų, nes drausminio nusižengimo metu buvo taikomas vienu metų senaties terminas, o bylą nagrinėjant Teisėjų garbės teismui jau buvo nustatytas trejų metų senaties terminas. Teisėjui buvo pritaikyta pažeidimo metu galiojusi palankesnė norma²⁷.

Galimus drausmės pažeidimus nagrinėja Teisėjų garbės teismas. Iki 2014 m. liepos 1 d. šį teismą sudarė 9 nariai, jais galėjo būti siūlomi išimtinai teisėjai, o tai laikytina šiek tiek ydinga praktika ir sistemos uždaru. Esminių pokyčių padaryta pakeitus Teismų įstatymo 122 straipsnį, kur numatyta, kad Teisėjų garbės teismą turi sudaryti 10 narių, iš kurių 4 nariai yra visuomenės atstovai, skiriami Lietuvos aukščiausių valdžios institucijų (po du narius skiria Respublikos Prezidentas ir Seimo Pirmininkas). Kitus 6 narius skiria Teisėjų taryba teisės aktų nustatyta tvarka²⁸. Manytina, kad nauja Teisėjų garbės teismo sudėtis skatins didesnę visuomenės pasitikėjimą teismais ir teisėjais.

Teisėjų garbės teismas perduotą drausmės bylą nagrinėja iš esmės ir turi teisę priimti šiuos sprendimus²⁹: nutraukti drausmės bylą, nes nėra drausminės atsakomybės pagrindo, arba jeigu praleistas šios bylos iškėlimo terminas; apsiriboti drausmės bylos svarstymu arba paskirti drausminę nuobaudą. Analizuojamu laikotarpiu drausmės bylos buvo nutrauktos 10 atvejų iš 56, t. y. 18 proc. visų garbės teismo išnagrinėtų bylų (iš jų – penkiose dėl to, kad nebuvo drausminės atsakomybės pagrindo, vienoje byloje dėl praleisto termino, keturiose bylose nesant subjekto, iš kurių dviem atvejais todėl, kad teisėjai buvo atleisti iš pareigų), apsiribota 17-os drausmės bylų svarstymu (30 proc. visų bylų), o 27-iose drausmės bylose paskirtos drausminės nuobaudos, tai sudaro beveik pusę išnagrinėtų atvejų. Taip pat teismas turi teisę pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui ar Seimui Teismų įstatymo nustatyta tvarka atleisti teisėją iš pareigų arba pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui kreiptis į Seimą dėl apkalotos teisėjui. Pažymėtina, kad iki 2008 m. rugsėjo 1 d.³⁰ galiojusi įstatymo redakcija numatė galimybę garbės teismui priimti dar vieną sprendimą – siūlyti paskirti teisėją žemesnės pakopos teisėju. Garbės teismų praktikoje analizuojamu laikotarpiu tik du

²⁶ Ten pat. Iki naujos įstatymo redakcijos įsigaliojimo (2002 m. gegužės 1 d.) senaties terminas buvo vieni metai.

²⁷ Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas Nr. 1. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

²⁸ Teismų įstatymas, *supra note 3*, 122 straipsnis.

²⁹ Ten pat, 86 str.

³⁰ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 81-3186.

kartus, t. y. 2007 metais, buvo pasiūlyta Lietuvos Respublikos Prezidentui apygardos teisėją paskirti apylinkės teisėju, t. y. pažeminti jo pareigas³¹, ir 2011 metais pasiūlyta teisėją atleisti iš pareigų³².

Teisėjų garbės teismas teisėjui gali paskirti šias drausmines nuobaudas: pareikšti pastabą, papeikimą, griežtą papeikimą³³. Tiesa, Teisėjų garbės teismo nuostatuose numatytos dar dvi rūšys galimų sprendimų: pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui ar Lietuvos Respublikos Seimui Teismų įstatymo nustatyta tvarka atleisti teisėją iš pareigų arba pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimą dėl apkaltos teisėjui inicijavimo³⁴, tačiau, atsižvelgiant į teisėjų skyrimo ir atleidimo ypatumus, tai tėra rekomendacijos, kurių įvardyti subjektai neprivalo laikytis. Analizuojamuoju laikotarpiu visos trys drausminės nuobaudos buvo pritaikytos: pastaba pareikšta 8-iose bylose, papeikimas – 10-yje drausminių bylų, griežtas papeikimas – 9-iose bylose.

Kita vertus, teisėjų garbės teismas negina teisėjų nuo netinkamų trečiųjų asmenų poelgių ir neturi kompetencijos nagrinėti tokio pobūdžio bylų. Tarkime, 2011 m. gruodžio 23 d. Teisėjų garbės teismas sprendimu Nr. 21P-11 konstatavo, kad „teisėjo prašymo dėl jo garbės gynimo atveju nėra subjekto – teisėjo, pažeidusio teisėjo garbę, nes kai teisėjo garbę pažeidė ne teisėjas, o kitas asmuo, tai teisėjo garbės gynimas teisėjų savivaldos institucijoje – Teisėjų garbės teisme – negalimas, nes išeina už šios savivaldos institucijos kompetencijos ribų“³⁵.

Priimtas Teisėjų garbės teismo sprendimas per 10 dienų gali būti apskundžiamas Lietuvos Aukščiausiam Teismui³⁶. Remiantis turimais duomenimis, nuo 2003 iki 2012 metų buvo apskūsta 12 sprendimų, tai sudaro daugiau nei penktadalį visų išnagrinėtų drausmės bylų (21,43 proc.).

³¹ Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

³² Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-4. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

³³ Teismų įstatymas, *supra note 3*, 87 straipsnis.

³⁴ Teisėjų garbės teismo nuostatai, *supra note 22*, 40.5–40.6 punktai.

³⁵ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. Nr. 21P-11 sprendimas. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgtsprendimai/?archyve=1&type=0&from=40>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).

³⁶ Teismų įstatymas, *supra note 3*, 86 str.

1.1.1.4. Apibendrinimas

Remiantis atlikta analize galima teigti, kad teisėjų etikai skiriama daug dėmesio, sistema yra gana atvira ir informatyvi, ypač atsižvelgiant į pastarųjų metų tendencijas:

- Nuo 2008 metų teisė kreiptis dėl drausmės bylos iškelimo teisėjui suteikiama kiekvienam asmeniui;
- Nuo 2009 metų visi garbės teismo sprendimai yra viešai prieinami internete;
- Nuo 2013 metų teisėjai turi galimybę kreiptis konsultacijos į Teisėjų etikos ir drausmės komisiją, o tai savaime laikytina prevenciniu instrumentu, suteikiančiu galimybę teisėjui išvengti etikos pažeidimo ir tikėtino drausmės bylos iškelimo dėl nepakankamo išmanymo etikos nuostatų. Tai ypač svarbu naujai darbą pradėjusiems teisėjams.

• Labai vertingas 2013 metais parengtas Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas, kuris yra laisvai prieinamas internete ir gali kai kada padėti rasti reikiamus atsakymus ir kitų teisinių profesijų atstovams. Kas keleri metai būtų tikslinga šį leidinį atnaujinti, siekiant reflektuoti naujausias tendencijas.

• Nuo 2014 metų pakeista Teisėjų garbės teismo formavimo tvarka, įtraukti net 4 visuomenės atstovai, tai turėtų suteikti daugiau viešumo ir pasitikėjimo teismų sistema ir teisėjais.

1.1.2. ADVOKATŲ ETIKOS YPATUMAI

1.1.2.1. Bendroji informacija

Lietuvos advokatai yra nepriklausoma Lietuvos teisinės sistemos dalis ir jų skaičius neribojamas³⁷. Lietuvoje šiuo metu³⁸ yra 1 870 praktikuojančių advokatų ir 830 advokato padėjėjų³⁹.

Iš 1.2 lentelės duomenų akivaizdu, kad 2009 metais Lietuvoje advokatų skaičius buvo vienas iš didžiausių Baltijos šalyse – vienam advokatui teko 2 tūkst. gyven-

³⁷ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1632, 3 str.

³⁸ 2012 m. rugsėjo 27 d.

³⁹ Duomenys gauti iš Lietuvos advokatūros.

tojų. Tačiau 2012 metais Lietuvoje vienam advokatui teko 1 597 gyventojai⁴⁰, nes advokatų skaičius nuolat didėja, o nuolatinių gyventojų mažėja.

1.2 lentelė. Advokatų skaičius 2009 metais ⁴¹

Valstybė	Advokatų skaičius	Gyventojų skaičius	Advokatų ir gyventojų skaičiaus santykis
Estija	500	1,4 mln.	1/2 800
Latvija	900	2,4 mln.	1/2 700
Švedija	4 400	9,3 mln.	1/2 100
Lietuva	1 600	3,3 mln.	1/2 000

Vadovaujantis Advokatūros įstatymo 7 straipsniu, advokatu gali būti pripažįstamas asmuo, turintis įstatymo reikalaujamą išsilavinimą (teisės bakalauro arba teisės magistro, arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą), pilietybę (Lietuvos ar ES pilietis), teisinio darbo stažą (penkerių metų teisinio darbo stažą arba dvejų metų advokato padėjėjo stažą), yra nepriekaištingos reputacijos ir neturi sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų dirbti advokatu.

Nepriekaištingos reputacijos netekimo kriterijai panašūs į nustatytus teisėjams ir yra šie: teistas už tyčinę nusikalstamą veiką, nesvarbu, teistumas išnykęs ar ne; taip pat teistas už kitą nusikalstamą veiką, kol teistumas neišnykęs; yra atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, advokato padėjėjo, notaro, kandidato į notarus (asesorius), notaro atstovo, teismo antstolio, antstolio, antstolio atstovo, antstolio padėjėjo pareigų už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus arba atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų, pritaikius tarnybinę nuobaudą, ar iš darbo už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą ir nuo atleidimo nepraėjo treji metai; piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu; neatitinka reikalavimų, kurie yra nustatyti advokatams Lietuvos advokatų etikos kodekse ir kurie būtų taikomi pareiškėjui, jeigu šis taptų advokatu⁴².

⁴⁰ 2012 m. rugsėjo mėn. gyventojų skaičius Lietuvoje 2986 000. Prieiga internetu: <<http://www.stat.gov.lt/>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁴¹ Teisininkų Lietuvoje per daug? Infolex. 2009 m. kovo 30 d. Prieiga internetu: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁴² Advokatūros įstatymas, *supra note* 37, 8 str.

Esminius reikalavimus advokato elgesiui ir jo veiklai įtvirtina Advokatūros įstatymo 5 straipsnis⁴³, kuriame įvardijami šie šeši pagrindiniai veiklos principai: advokato veiklos laisvė ir nepriklausomumas; advokatų tarpusavio santykių demokratiškumas, kolegialumas ir sąžininga konkurencija; advokatų veiklos teisėtumas; kliento paslapties neatskleidimas; lojalumas klientui ir interesų konflikto vengimas; nepriekaištingas elgesys.

1.1.2.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys

Advokatūros įstatyme pažeidimai, už kuriuos advokatui gali būti keliama drausminė byla, įvardyti gana neapibrėžtai, t. y. drausmės byla advokatui gali būti keliama už Advokatūros įstatymo ir Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų bei advokato veiklos pažeidimus⁴⁴. Visų pirma tai išplaukia iš minėtų Advokatūros įstatymo 5 straipsnio (įtvirtinančio bendrus esminius advokato veiklos principus), 8 straipsnio (reglamentuojančio nepriekaištingos reputacijos kriterijus) nuostatų. Advokatūros įstatymo 25 straipsnyje įtvirtinti advokato veiklos apribojimai sietini su galimu interesų konfliktu (negali būti atstovas byloje, iškeltoje artimiems giminaičiams ar šeimos nariams, ar atstovas ar gynėjas teisme ar ikiteisminio tyrimo įstaigose, kuriose teisėjais ar ikiteisminio tyrimo pareigūnais dirba artimi giminaičiai ar šeimos nariai (tėvai, sutuoktiniai, vaikai, broliai ir seserys; atstovauti kitos šalies interesams toje pačioje byloje, kurioje prieš tai atstovavo priešingos šalies interesams, atstovauti ar būti gynėjas byloje, kurioje jis dalyvavo eidamas kitokias pareigas (kaip teisėjas, arbitras, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, privatus kaltintojas)).

Dalis galimų advokato etikos pažeidimų išplaukia iš Advokatūros įstatymo 39 straipsnio, kuriame detalizuojamos tokios advokato pareigos: teismo posėdžio metu dėvėti mantiją, nuolat tobulinti profesinę kvalifikaciją, Archyvų įstatymo nustatyta tvarka saugoti advokato veiklos dokumentus, savo veikloje laikytis duotos advokato priesaikos ir įstatymų, sąžiningai atlikti savo pareigas, kas penkerius metus pasitikrinti sveikatą. Advokatūros įstatymo 42–43 straipsniuose įtvirtinti draudimai – draudimas reklamuotis ir dalyvauti operatyvinėje veikloje, dirbti ar eiti kitas mokamas pareigas, išskyrus darbą Lietuvos advokatūroje, mokslinę, kūrybinę ir pedagoginę veiklą bei bankroto, restruktūrizavimo, turto ir palikimo administratoriaus, lobisto, likvidatoriaus, kuratoriaus, testamentinio vykdytojo, turto patikėtinio, patentinio

⁴³ Ten pat, 5 str.

⁴⁴ Ten pat, 52 str.

patikėtinio paslaugų teikimą, būti arbitras, tarpininkas, taikintojas ar teisės ekspertas, juridinio asmens valdymo ar priežiūros organo narys (jei gaunamos tik tantjemos)⁴⁵, kuriuos pažeidus taip pat galėtų būti konstatuoti advokato etikos pažeidimai.

Gana detaliai advokato teisės ir pareigos reglamentuotos Lietuvos advokatų etikos kodekse, priimtame 2005 m. balandžio 8 d. visuotiniame advokatų susirinkime⁴⁶. Jame pakartojami kai kurie Advokatūros įstatyme įtvirtinti draudimai ir įpareigojimai advokatui (pareiga drausti profesinę atsakomybę, interesų konflikto vengimas), tačiau kai kurie aspektai detalizuojami smulkiau (pavyzdžiui, advokato santykiams su tam tikrais subjektais (su klientais, su teismais ir kitomis institucijomis, advokatų tarpusavio santykiams) aptarti skiriami atskiri etikos kodekso straipsniai.

Etikos kodekse advokato teisiniai ir moraliniai įsipareigojimai suskirstyti į 4 dideles kategorijas, atsižvelgiant į subjektą, kuriam šie įsipareigojimai taikomi: 1) klientui; 2) teismams ir kitoms institucijoms, kai advokatui tenka ginti kliento interesus, jiems atstovauti ir veikti kliento vardu; 3) advokato profesijai ir 4) visuomenei⁴⁷. Atsižvelgiant į pobūdį, etikos pažeidimus galima suskirstyti į dvi grupes: draudimus ir įpareigojimus (1.3 lentelė).

1.1.2.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai

Sprendimą dėl drausmės bylos iškėlimo priima Lietuvos advokatūra arba teisingumo ministras⁴⁸. Drausmės bylas nagrinėja speciali institucija – Advokatų garbės teismas, susidedantis iš penkių narių (tris renka visuotinis advokatų susirinkimas, kitus du – skiria teisingumo ministras). Garbės teismo nariais gali būti renkami asmenys, turintys ne mažesnę nei 10 metų advokato veiklos stažą. Garbės teismo narių kadencija – 4 metai⁴⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad, skirtingai nei teisėjų garbės teismo naujausios formavimo tendencijos, advokatų garbės teismą ir toliau sudaro išimtinai profesijos atstovai, tai rodo sistemos uždaramą.

⁴⁵ Ten pat, 4 str. 2 d.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*. 2005-11-03, Nr. 130-4681.

⁴⁷ Ten pat, 1.2 p.

⁴⁸ Advokatūros įstatymas, *supra note 37*, 52 str.

⁴⁹ Iki 2014 m. birželio 14 d. tapti advokatų garbės teismo nariu pakako 8 metų advokato stažo (pakeista: 2014 06 10 įstatymu Nr. XII-931 (nuo 2014 06 14) (TAR, 2014, Nr. 2014-07627); iki 2013 m. rugsėjo 9 d. garbės teismo narių kadencija buvo 3 metai. Pakeista: 2013 07 02 įstatymu Nr. XII-496 (nuo 2013 09 01) (Žin., 2013, Nr. 79-3999). Advokatūros įstatymas, *supra note 37*, 59 str.; 61 str.

1.3 lentelė. Etikos kodekse įtvirtintų įpareigojimų ir advokatams taikomų draudimų lyginamoji lentelė

Įpareigojimai	Draudimai
<p>1. Konfidencialumo užtikrinimas (Etikos kodekso 5 skyrius);</p> <p>2. Pareiga konsultuoti, ginti klientą ar jam sąžiningai, rūpestingai, protingai atstovauti (Etikos kodekso 6.6 p.);</p> <p>3. Apdrausti profesinę civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu (Etikos kodekso 9.1 p.);</p> <p>4. Gynybinę poziciją baudžiamosiose bylose suderinti su klientu (Etikos kodekso 6.9 p.);</p> <p>5. Patarti klientui mėginti taikiai susitarti arba nurodyti alternatyvius ginčo sprendimo būdus (6.14 p.).</p> <p>6. Atstovaujant klientui teisme ir kitose valstybės ir savivaldybių institucijose laikytis tose institucijose taikomų elgesio taisyklių, nežeminti, nediskredituoti ir neįžeisti nei proceso dalyvių, nei kitų asmenų (10.1, 10.3 p.).</p> <p>7. Išlaikyti kolegiškus santykius su kitais advokatais (t. y. puoselėti tarpusavio pasitikėjimą ir bendradarbiavimą, elgtis sąžiningai, draugiškai, taktiškai ir mandagiai) (11.1 p.).</p> <p>8. Pareiga dalyvauti advokatūros organų, į kuriuos buvo išrinktas, posėdžiuose, susirinkimuose ir kt. (12.2 p.).</p> <p>9. Atsakyti į advokatūros organų kreipimusis per rašte nurodytus terminus (12.4 p.).</p>	<p>1. Atlikti veiksmus, kuriuos draudžia Advokatūros įstatymas (2.3.1 punktas):</p> <p>1.1. Advokatūros įstatymo 42–43 str. (draudimas dėl reklamos; dėl teisės dirbti kitą darbą ar eiti kitas mokamas pareigas, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis);</p> <p>1.2. 25 str. įtvirtinti veiklos ribojimai (interesus konfliktas, nepriklausomumas);</p> <p>2. Veikti byloje, neatsižvelgiant į ginamojo valią, išskyrus atvejus, kai įsitikinama, kad šis neteisingai priiima kaltę (2.3.2 punktas);</p> <p>3. Ginti tokius kliento interesus, kurie verčia imtis neteisėtų gynybos priemonių ir būdų (Etikos kodekso 2.3.3 punktas);</p> <p>4. Pripažinti ginamojo kaltę, kai šis ją neigia, ar kitaip veikti prieš kliento interesus (2.3.4 punktas);</p> <p>5. Nekonsultuoti, neatstovauti, neginti ar neveikti dviejų ar daugiau klientų vardu tuo pačiu klausimu ar toje pačioje byloje, jeigu tų klientų interesai yra priešingi (3.1 p.).</p> <p>6. Nustoti veikti klientų vardu, jei jiems atstovaujant kyla interesų konfliktas ar pavojus, kad bus pažeistas konfidencialumas ar advokato nepriklausomumas (3.2 p.).</p> <p>7. Nepriimti pavedimų, žinant ir suprantant, kad truks gebėjimų juos tinkamai ar laiku atlikti (6.7 p.).</p> <p>8. Atlikti bet kokius mokėjimus iš kliento lėšų kitam klientui (8.1.4 p.).</p> <p>9. Atstovaujant asmeniui ar jį ginant nesiremti aplinkybėmis, kurių nepatvirtina byloje esantys duomenys (10.3 p.).</p> <p>10. Nepradėti bet kokių procesinių veiksmų prieš savo kolegą prieš tai neinformavus advokatūros (11.9 p.).</p>

Drausmės byla advokatui gali būti iškelta ir drausminė nuobauda paskirta per 6 mėnesius nuo pažeidimo padarymo, t. y., skirtingai nei teisėjams, senaties terminas siejamas su pažeidimu, o ne su jo paaiškėjimu. Tačiau tais atvejais, jeigu pažeidimas buvo nežinomas, slepiamas arba konstatuotas teismo, 6 mėn. terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai pareiškėjas sužinojo apie tokius advokato veiksmus, arba nuo atitinkamo teisės institucijos (ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, teismo) sprendimo priėmimo dienos⁵⁰. Pažymėtina, kad maksimalaus naikinamojo termino, skirtingai nei nustatytas teisėjams (3 metai), advokatams nėra numatyta, t. y. teoriškai advokatui gali būti keliama drausmės byla už padarytą pažeidimą praėjus net keletriems metams, jeigu bus nagrinėjama sudėtinga baudžiamoji ar civilinė byla, o tai verčia abejoti nuostatos pagrįstumu.

Teisės aktuose nekonkretinama drausminės bylos iškėlimo advokatui procedūra, nors iš Advokatūros įstatymo 52 straipsnio 1–3 dalių išplauktų, kad dėl tokios bylos iškėlimo kiekvienas asmuo gali kreiptis tiek į teisingumo ministrą, tiek į Advokatų tarybą, o pastarieji asmenys turėtų spręsti, ar kelti drausmės bylą. Remiantis Advokatūros įstatymo 52 straipsnio 3 dalimi, tais atvejais, kai dėl drausmės bylos iškėlimo buvo kreiptasi į Advokatų tarybą, pastaroji turėtų pranešti asmeniui, kuris kreipėsi dėl drausmės bylos iškėlimo, apie planuojamą svarstymą (dėl drausmės bylos iškėlimo), nes asmuo turi teisę tokiame svarstyme dalyvauti⁵¹.

Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos apraše gana smulkiai reglamentuojamas iškeltos bylos nagrinėjimas⁵². Konkrečiai drausmės bylai parengti Advokatų taryba sudaro drausmės komitetą, kurio veiklai nustatyti aiškūs terminai – drausmės byla turi būti parengta ir perduota Advokatų garbės teismui per du mėnesius (terminas, atsižvelgus į tam tikras aplinkybes (bylos sudėtingumą, apimtį), gali būti pratęstas dar mėnesiui) nuo sprendimo iškelti drausmės bylą priėmimo dienos.

Tam, kad Advokatų garbės teismo sprendimas būtų teisėtas, turi dalyvauti ne mažiau kaip 3 nariai, sprendimą priimant paprasta balsų dauguma, o balsams pasiskirsčius po lygiai, lemia pirmininko balsas⁵³.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. liepos 11 d. įsakymas Nr. 1R-278 „Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 79-3197, 20–21 p.

⁵¹ Advokatūros įstatymas, *supra note 37*, 52 str.

⁵² Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo, *supra note 50*.

⁵³ Ten pat, 27–28 punktai.

Garbės teismas, remdamasis Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo 39 punktu, gali priimti šiuos sprendimus: neskirti drausminės nuobaudos arba paskirti vieną iš Advokatūros įstatyme nustatytų drausminių nuobaudų⁵⁴.

Advokatui už drausminius nusižengimus Advokatų garbės teismas gali skirti šias nuobaudas⁵⁵: pastabą, papeikimą, viešai paskelbiamą papeikimą, siūlymą panaikinti Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu.

Vadovaudamasis Advokatūros įstatymu, Advokatų garbės teismo sprendimas per vieną mėnesį nuo susipažinimo su įsakymu dienos gali būti apskūstas Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka⁵⁶. (Skundas turėtų būti paduodamas apygardos administraciniam teismui per mėnesį nuo sprendimo gavimo dienos⁵⁷.)

1.1.2.4. Apibendrinimas

- Skirtingai nei teisėjų, advokatūros savivaldos institucijos nėra tokios veiklios ir aktyvios advokatų etikos srityje.
 - Informacija apie advokatams iškeltas drausmės bylas, Advokatų garbės teismo sprendimai ir kita su tuo susijusi informacija nėra prieinama internete. Tiesa, bent jau praėjusios kadencijos Advokatų garbės teismo pirmininko iniciatyva visuotiniam advokatų susirinkimui būdavo parengiama advokatų per tam tikrą laikotarpį padarytų drausmės pažeidimų apžvalga. Taip pat kai kurios nutartys publikuojamos advokatams skirtame leidinyje „Lietuvos advokatūra“, tačiau atskiros internetinės skilties, skirtos advokatų etikos aktualijoms, įsteigimas tikrai būtų papildoma pagalba.
 - Teisės aktuose nenumatyta galimybės advokatams kreiptis konsultacijų į esamus savivaldos organus.

⁵⁴ Ten pat, 39 punktas.

⁵⁵ Advokatūros įstatymas, *supra note 37*, 53 str.

⁵⁶ Ten pat, 55 str.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 85-2566.

1.1.3. PROKURORŲ ETIKOS YPATUMAI

1.1.3.1. Bendroji informacija

Lietuvos prokuratūroje, 2012 metų duomenimis, dirbo 767 prokurorai. Jų, palyginti su 2010 metais, sumažėjo bent 8 procentais, kita vertus, kaip matyti iš 1.4 lentelėje pateiktų skaičių, Lietuvoje prokurorų skaičius daugiau nei du kartus viršija ET priklausančių valstybių vidurkj. Tačiau neatlikus nuodugnesnio prokurorų funkcijų ir vaidmens lyginamojo tyrimo kitose valstybėse, o vertinant tiesiog skaičius, negalima teigti, kad Lietuvoje būtina gerokai sumažinti prokurorų skaičių.

1.4. lentelė. Prokurorų skaičius 2012 metais⁵⁸

Valstybė	Prokurorų skaičius	Prokurorų skaičius 100 000 gyventojų
Danija	566	10,1
Prancūzija	1 901	2,9
Švedija	1 013	10,6
Belgija	827	7,4
Olandija	790	4,7
Estija	168	13,1
Latvija	451	22,1
Vokietija	5 245	6,5
Lietuva	767	25,5
Lenkija	6 059	15,7
Bulgarija	1 977	27,1
Liuksemburgas	47	9,0
Kroatija	617	14,5
Vidurkis	1 982	11,8

⁵⁸ Evaluation report on European Judicial systems, *supra note 1*, p. 266.

Remiantis Prokuratūros įstatymo 2 ir 11 straipsniais⁵⁹, prokuroras yra valstybės pareigūnas, atliekantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Prokuratūros įstatyme ar kituose įstatymuose nustatytas funkcijas. Prokuratūros ir prokurorų esminė funkcija – padėti užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą⁶⁰. Prokuroro statusas šiek tiek skiriasi nuo prieš tai aptartų dviejų profesijų, nes jis, skirtingai nei teisėjai ar advokatai, yra valstybės pareigūnas ir jam galioja valstybės tarnybai būdingi pavaldumo santykiai, kaip patvirtina Prokuratūros įstatymo 14 straipsnis. Kita vertus, prokurorams netaikomas Valstybės tarnybos įstatymas⁶¹. Tačiau minėto įstatymo 11 straipsnyje deklaruojama, kad „atlikdamas savo funkcijas prokuroras yra nepriklausomas nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų ir klauso tik Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų“.

Remiantis Prokuratūros įstatymo 25 straipsniu, prokuroru gali būti skiriamas tik nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, mokantis valstybinę kalbą, įgijęs atitinkamą universitetinį išsilavinimą (teisės bakalauro ir teisės magistro laipsnį arba teisininko profesinę kvalifikaciją) ir turintis trejų metų teisinio darbo stažą bei išlaikęs pretendento į prokurorus egzaminą. Nepriekaištingos reputacijos praradimo esmė iš esmės analogiška jau aptartoms teisinėms profesijoms ir siejasi su trimis aspektais – piktnaudžiavimu alkoholiu, vartojimu narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų; asmens padarytais pažeidimais (įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas padaręs nusikalstamą veiką; arba buvo atleistas iš tarnybos ar darbo už šiurkštų drausmės pažeidimą ir nuo atleidimo nėra praėję penkeri metai); asmens elgesys neatitinka Prokurorų etikos kodekso nuostatų⁶². Pateikti nepriekaištingos reputacijos kriterijai yra analogiški nustatytiems teisėjams kriterijams, nes, vadovaujantis nustatytais reikalavimais, prokuroru negali dirbti už bet kokią nusikalstamą veiką (įskaitant baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą) nuteistas asmuo, kol nėra išnykęs teistumas.

Esminius reikalavimus prokurorams nustato Prokuratūros įstatymas⁶³ ir Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas⁶⁴. Prokurorų etikos kodekso 5 straipsnyje įtvirtinti esminiai etikos principai (iš viso 9) yra šie: teisingumo, padarumo, nešališkumo,

⁵⁹ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 42-1919.

⁶⁰ Ten pat, 2 str.

⁶¹ Ten pat, 24 str.

⁶² Ten pat, 25 str.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas. Patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. I-68 bei 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-15). *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 76-2634.

nepiktnaudžiavimo, savarankiškumo, konfidencialumo, solidarumo, pagarbos įstatymui ir atsakomybės. Įvadytų principų yra bent trimis mažiau nei teisėjų elgesio principų ir jie yra kitokie, vertinant kiek skirtingą prokurorų vaidmenį, tačiau yra ir panašumų ir su teisėju, ir su advokatų kodeksų kai kuriomis nuostatomis.

1.1.3.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys

Pažeidimai, už kuriuos prokurorui galima drausminė atsakomybė, įtvirtinti Prokuratūros įstatymo 39¹ straipsnyje, tiesa, kitaip nei kitos teisinės profesijos, prokurorai neturi termino „drausminė“, vietoje jo vartojama sąvoka „tarnybinė“ atsakomybė, matyt, atsižvelgiant į tai, kad prokuroras priimamas į tarnybą, nors Valstybės tarnybos įstatymas jiems ir nėra taikomas. Įstatyme apibrėžiama, kad prokuroras tarnybinė atsakomybėn traukiamas už įstatymų pažeidimus, tarnybinius nusižengimus, prokuroro vardą žeminančius poelgius, taip pat kitus Prokurorų etikos kodekso pažeidimus. Šiek tiek abejonių kelia įstatyme vartojama sąvoka „tarnybinis nusižengimas“ – jo apibrėžimo Prokuratūros įstatyme nepateikiama, tačiau jis apibrėžtas Prokurorų etikos komisijos nuostatuose kaip „aplaidus, netinkamas konkrečios prokuroro pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties“⁶⁵. Vadovaujantis Lietuvių kalbos žodynu, „tarnybinis“ apibrėžiamas kaip susijęs su tarnyba, skirtas tarnybą einantiems darbuotojams, einantis kokias pareigas, turintis tarybą⁶⁶, o tai reikštų, kad tarnybinė atsakomybė turėtų būti siejama išimtinai su prokuroro tarnyboje padarytais pažeidimais. Prokuratūros įstatymo 39¹ straipsnio 1 dalyje įsakmiai nurodoma, kad prokuroras privalo laikytis ir teisės aktų, ir etikos kodekso reikalavimų ne tik tarnybos, bet ir ne tarnybos metu, vadinasi, prokuroro tarnybinė atsakomybė siejama ne tik su jo, kaip prokuroro, atliekamomis pareigomis, bet ir elgesiu ne darbo metu. Tai rodo ir Prokuratūros įstatymo 40 straipsnyje vartojama „tarnybinės nuobaudos“ sąvoka, pažymint, kad tarnybinė nuobauda skiriama tiek už įstatymų pažeidimus, tiek už tarnybinius pažeidimus, prokuroro vardą žeminančius poelgius ir kitus etikos pažeidimus. Savaime kyla klausimas, kodėl Prokuratūros įstatyme nebuvo galima taikyti aiškesnio „drausminės“ atsakomybės termino?

⁶⁵ Prokurorų etikos komisijos nuostatai. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-16 patvirtintų Prokurorų etikos komisijos nuostatų 20.2 punktas. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Apieprokuratura/Kolegijakomisijos/Prokuroruetikoskomisija/tabid/212/Default.aspx>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁶⁶ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internetu: <www.lkz.lt> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

Prokuroro vardą žeminančiu poelgiu pagal Prokuratūros įstatymo nuostatas pripažįstamas nepateisinamai aplaidus prokuroro pareigų atlikimas ar jų neatlikimas, prokuratūros autoritetą ir visuomenės pasitikėjimą ja menkinantis elgesys ar kitoks šiurkštus Prokurorų etikos kodekso reikalavimų pažeidimas⁶⁷.

Vadovaujantis Prokurorų etikos komisijos nuostatu 20 punktu⁶⁸, prokurorui gali kilti tarnybinė atsakomybė esant keturiems savarankiškiems pagrindams: dėl įstatymo pažeidimo; dėl tarnybinio nusižengimo ar prokuroro vardą žeminančio poelgio bei etikos kodekso pažeidimų. Įstatymo pažeidimas, atsižvelgiant į tai, kad nėra pateikta apibrėžimo, turėtų būti aiškinamas kaip konkretaus įstatymo (bet ne žemesnių teisės aktų) pažeidimas, neatsižvelgiant į tai, kad prokuroras jį pažeidė tarnybos ar ne tarnybos metu. Pavyzdžiui, nesumokėjo įstatymo nustatyta tvarka ir terminais konkrečių mokesčių. Prie tarnybinių nusižengimų priskiriamas aplaidus, netinkamas konkrečios prokuroro pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties, t. y. tarnybinis nusižengimas gali būti padaromas tiek atliekant (veikiant aplaidžiai), tiek neatliekant (visai) nustatytos pareigos. Esminės prokurorų pareigos apibrėžiamos Prokuratūros įstatymo 16–20 straipsniuose. Tai ir ikiteisminio tyrimo kontrolė, viešojo intereso gynimas, ištikimybė Lietuvos valstybei ir Lietuvos Respublikos konstitucinei santvarkai; asmens teisių ir laisvių gerbimas, nešališkas savo funkcijų atlikimas, tinkamas ir laiku užduočių ar pavedimų atlikimas, įslaptintos informacijos saugojimas ir kt. Įstatyme pateiktų pareigų sąrašas nėra baigtinis, nes Prokuratūros įstatymo 20 straipsnio 6 dalyje pažymima, kad kitos prokurorų teisės ir pareigos bei kompetencija atliekant pavestas prokuratūros funkcijas nustatomos generalinio prokuroro (jo pavaduotojo) leidžiamuose norminiuose aktuose ir kompetencijos nuostatuose.

Prokuroro vardą žeminantis poelgis iš dalies sutampa su tarnybinio nusižengimo turiniu, tačiau ne kiekvienas padarytas tarnybinis pažeidimas jau savaime žemina prokuroro vardą. Antra, prokuroro vardas gali būti sumenkintas ir tarnyboje, ir ne jos metu, nes prie prokuroro vardą žeminančių poelgių priskiriamas ir prokuroro elgesys, menkinantis prokuratūros autoritetą ir visuomenės pasitikėjimą ja, ir kitoks šiurkštus etikos kodekso principų pažeidimas. Tarkim, tai galėtų būti eismo įvykis, esant neblaiviam, muštynės viešoje vietoje ir kt., o tai savaime rodo, kad prokuroro vardą žeminantis poelgis gali būti ir Prokurorų etikos kodekso pažeidimas.

⁶⁷ Prokurorų etikos kodeksas, *supra note* 64, 391 str.

⁶⁸ Nuostatai, *supra note* 65, 20 p.

Prokurorų etikos kodekso pažeidimai apima šiame kodekse įtvirtintų devynių esminių principų (teisingumo, padorumo, nešališkumo, nepiktnaudžiavimo, savarankiškumo, konfidencialumo, solidarumo, pagarbos įstatymui, atsakomybės) pažeidimus. Savarankiškos nuostatos, kurios nesuderinamos su prokuroro etika, įvardytos Etikos kodekso 10–14 punktuose ir apima tokius poelgius: priesaikos nuostatų pažeidimai, apgaudinėjimas, įžeidžiamų žodžių ar gestų vartojimas, netvarkingos aprangos dėvėjimas tarnybos metu, buvimas tarnyboje apsvaigus nuo alkoholio ar narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, fiktyvus nedarbingumo pateisinimas, tarnybos laiko ar priemonių ir technikos naudojimas ne pagal paskirtį, tarnybinio ginklo viešas demonstravimas ir kitoks naudojimas ne pagal paskirtį, reikalavimo deklaruoti turtą ar lėšas ignoravimas. Atkreiptinas dėmesys, kad Etikos kodekso pažeidimai yra labai glaudžiai susiję tiek su prokuroro vardą žeminančiais poelgiais, tiek su įstatymų pažeidimais ir tarnybiniais nusižengimais, nes, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, pagal apibūdinimą gali būti priskirti kelioms besidubliuojančioms kategorijoms ir nėra aiškių kriterijų, kaip juos atskirti.

1.1.3.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai

Galimus prokuroro tarnybinius (etikos) pažeidimus nagrinėja etikos komisija, į kurią turi teisę kreiptis kiekvienas asmuo, kuriam tapo žinomas prokuroro vardą žeminantis poelgis ar kitas Prokurorų etikos kodekso pažeidimas, nesusijęs su prokuroro proceso veikla, iš jų – ir generalinis prokuroras ar jo pavaduotojas, proceso dalyviai⁶⁹.

Tiesa, Prokuratūros įstatymo 41 straipsnyje nurodoma, „kad būtų galima konstatuoti įstatymo pažeidimą, etikos pažeidimą, tarnybinį nusižengimą, prokuroro vardą žeminantį poelgį ar kitokį etikos kodekso pažeidimą gali ir generalinis prokuroras, gavęs Generalinės prokuratūros departamento ar teritorinės prokuratūros vyriausiojo prokuroro ar jo pavaduotojo motyvuotą teikimą, surašytą atsižvelgiant į generalinio prokuroro įsakymu nustatyta tvarka atlikto tarnybinio patikrinimo išvadą“, o tai rodo didelės diskrecijos generaliniam prokurorui suteikimą ir etikos komisijos vaidmens sumenkinimą, ypač įvertinant tai, kad ją sudaro ne tik prokuratūros atstovai.

Be to, generalinio prokuroro patvirtinta tarnybinio patikrinimo tvarka iš esmės dubliuojasi su etikos komisijos funkcijomis, nes nurodoma, kad tarnybinis patikrinimas pradedamas dėl bet kurio iš pirmiau išvardytų 4 kategorijų pažeidimų (t. y.

⁶⁹ Prokuratūros įstatymas, *supra note* 59, 41 str.

dėl įstatymo pažeidimo, dėl tarnybinio nusižengimo ar prokuroro vardą žeminančio poelgio bei etikos kodekso pažeidimų⁷⁰. Nuostatų 8 punkte pažymima, kad Teritorinės prokuratūros vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), Generalinės prokuratūros departamento skyriaus vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), generalinio prokuroro pavaduotojas, gavę informacijos apie galimą tarnybinį nusižengimą tarnybiniu pranešimu (nesant galimybės telefonu), nedelsdami informuoja generalinį prokurorą, o šis sprendžia, ar pradėti tarnybinį patikrinimą. Generaliniam prokurorui nusprendus pradėti tarnybinį patikrinimą, tolesnė procedūra gali būti dvejopa – patikrinimą gali būti paskirta atlikti specialiai tam sudarytai komisijai arba vidaus tyrimo skyriui⁷¹. Jokių aiškesnių gairių ar paaiškinimų, kada generalinis prokuroras turėtų kreiptis į etikos komisiją dėl tyrimo atlikimo, o kada remtis šia tvarka, nenustatyta, tai rodo absoliučią generalinio prokuroro diskreciją ir todėl šis klausimas yra svarstytinas dėl tokio reguliavimo netinkamumo.

Iki 2012 m. sausio 1 d.⁷² įsigaliojusių Prokuratūros įstatymo pakeitimų etikos komisiją sudarė išimtinai profesijos atstovai (prokurorai), skiriami vadovaujantis nustatyta tvarka. Nuo 2012 m. sausio 1 d. etikos komisiją sudaro 7 nariai, iš kurių tris nepriekaištingos reputacijos asmenis – po vieną siūlė Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Ministras Pirmininkas. Šiuo metu sudarytoje komisijoje yra trys Vilniaus universiteto atstovai – vienas iš Teisės fakulteto, vienas iš Filosofijos fakulteto ir vienas advokatas (buvęs generalinis prokuroras).

Prokurorui už minėtus pažeidimus gali būti skiriamos šios nuobaudos:

- pastaba, papeikimas, kvalifikacinio rango pažeminimas, perkėlimas į žemesnes pareigas, atleidimas iš tarnybos⁷³.

Konstatuoti teisės pažeidimą vadovaujantis Prokuratūros įstatymo 41 straipsniu turi teisę ir generalinis prokuroras, gavęs generalinio prokuroro pavaduotojo, Generalinės prokuratūros departamento (skyriaus) ar teritorinės prokuratūros vyriausiojo prokuroro ar jo pavaduotojo motyvuotą teikimą, surašytą atsižvelgiant į generalinio prokuroro įsakymu nustatyta tvarka atlikto tarnybinio patikrinimo išvadą.

⁷⁰ Generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. I-18 „Dėl tarnybinio patikrinimo atlikimo ir tarnybinės nuobaudos skyrimo prokurorams nuostatų patvirtinimo“ (pakeistas Generalinio prokuroro 2014 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. I-86, 4 p.). Prieiga internetu: <<https://www.google.lt/#q=tarnybinio+patikrinimo+atlikimo+ir+tarnybin%C4%97s+nuobaudos+skyrimo+prokurorams>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁷¹ Ten pat, 9 p.

⁷² Prokuratūros įstatymas, *supra note* 59.

⁷³ Ten pat, 40 str.

Įstatyme pabrėžiama, kad galutinį sprendimą dėl nuobaudos skyrimo priima generalinis prokuroras, o etikos komisijos ir kiti teikimai generaliniam prokurorui nėra privalomi, tačiau tai nebūdinga kitoms teisinėms profesijoms.

Nuobauda turi būti paskirta per 6 mėnesius nuo pažeidimo paaikšėjimo dienos, bet ne vėliau kaip per 36 mėnesius nuo pažeidimo padarymo dienos. Sprendimas per vieną mėnesį nuo supažindinimo su įsakymu dienos gali būti apskundžiamas teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

1.1.3.4. Apibendrinimas

- Galima pasidžiaugti, kad prokurorų etikos komisiją nuo 2012 metų sudaro ir visuomenės atstovai, skiriami aukščiausiu šalies valdžios institucijų.

- Esamas etikos pažeidimų nagrinėjimas yra labai painus, didelė diskrecija suteikta generaliniam prokurorui. Jokiuose teisės aktuose neatskirtos tarnybinio patikrinimo ir etikos komisijos vykdomos veiklos sritys, o tai lemia abiejų procesų dubliavimą ir teisę šiuos dalykus spręsti pačiam generaliniam prokurorui.

- Manytina, kad visi su prokuroro drausme siejami pažeidimai turėtų būti perduodami etikos komisijai, tačiau galbūt analogiškai, kaip ir kitoms pareigybėms, būtų tikslinga turėti dar vieną nuolatinę komisiją, kuriai būtų skiriami visi gauti skundai, pranešimai dėl galimų pažeidimų, ir komisija, surinkusi pradinę medžiagą, spręstų (ar bent patartų generaliniam prokurorui), ar yra pagrindas pradėti tyrimą dėl galimo pažeidimo. Visus etikos pažeidimus turėtų tirti etikos komisija.

1.1.4. NOTARŲ ETIKOS YPATUMAI

1.1.4.1. Bendroji informacija

Notarų rūmų duomenimis, Lietuvoje šiuo metu⁷⁴ yra 269 notariai. Artimiausiu metu notarų skaičius padidės dar viena papildoma notaro vieta, taigi, atsižvelgiant į 2009 metų duomenis, nors ir nedaug, tačiau pamažu notarų skaičius didėja. Kita vertus, palyginus kitose valstybėse esantį notarų skaičių, akivaizdu, kad Lietuvoje notarų skaičius, tenkantis vienam gyventojui, yra vienas iš mažiausių (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Notarų skaičius 2009 m.⁷⁵

Valstybė	Notarų skaičius	Gyventojų skaičius	Notarų ir gyventojų skaičiaus santykis
Latvija	119	2,4 mln.	1/20 000
Estija	100	1,4 mln.	1/14 000
Lietuva	267	3,3 mln.	1/12 000
Vokietija	9 500	82 mln.	1/8 600
Prancūzija	8 021	60,7 mln.	1/7 600

Pagrindiniai reikalavimai notarams yra nustatyti Notariato įstatyme⁷⁶ ir Notarų garbės (etikos) kodekse⁷⁷. Remiantis Notariato įstatymo 1 straipsniu, notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis Notariato įstatyme nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniai teisiniai santykiai neturėtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.

Vadovaujantis Notariato įstatymo 3 straipsniu, notaru gali būti skiriamas tik asmuo, mokantis valstybinę kalbą, turintis įstatymo reikalaujamą išsilavinimą (aukštąjį teisinį universitetinį išsilavinimą), pilietybę (Lietuvos, Europos Sąjungos ar kitos Europos ekonominės erdvės susitarimo dalyvės ar Šveicarijos Konfederacijos pilietis),

⁷⁴ 2012 m. spalio 11 d. duomenimis, gautais iš Lietuvos notarų rūmų.

⁷⁵ Teisininkų Lietuvoje per daug? Infolex. 2009 m. kovo 30 d. Prieiga internetu: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁷⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 49-1329.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas, priimtas 2000 m. kovo 25 d. Notarų rūmų susirinkimo nutarimu. Prieiga internetu: <<http://www.vilniausnotaras.lt/index.php?page=notaru-garbes-kodeksas>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

teisinio darbo stažą (penkerių metų teisinio darbo stažą arba vienu metų kandidato į notarus stažą), esantis nepriekaištingos reputacijos ir neturintis sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų dirbti notaru.

Notariato įstatymo 2 straipsnyje, analogiškai aptartoms teisinėms profesijoms, nurodomos keturios alternatyvios sąlygos, kada asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos:

1) jei teistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, neatsižvelgiant į tai, ar išnyko teistumas, arba teistas už kitą nusikalstamą veiką (t. y. baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų ar tyčinį nesunkų ar apysunkį nusikaltimą), jeigu nėra išnykęs teistumas;

2) jei buvo pašalintas ar atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, notaro atstovo, teismo antstolio ar antstolio pareigų už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus arba iš pareigų valstybės tarnyboje, įsiteisėjus teismo nuosprendžiui už nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, jei po šio atleidimo nepraėjo penkeri metai;

3) piktnaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu;

4) neatitinka Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso reikalavimų.

Iš esmės notarų nepriekaištingos reputacijos samprata suvokiama analogiškai teisėjų, advokatų ir prokurorų pareigybėms, tačiau yra ir keletas skirtumų. Notariato įstatyme aiškiausiai reglamentuotos anksčiau padarytų nusikalstamų veikų pagal pavojingumą pasekmės, atskirai aptariant teistumo aspektus. Antroji sąlyga yra kiek paini, kadangi nustato skirtingus standartus atsižvelgiant į prieš tai dirbtą darbą ar buvusias pareigas. Ši sąlyga šiek tiek dubliuojasi su pirmąja, nes, neatsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą, jeigu ji susijusi su valstybės tarnyba ir viešaisiais interesais, būtina, kad po atleidimo iš tarnybos būtų praėję penkeri metai. Matyt, įmanoma ir priešinga situacija, kad, asmenį atleidus iš tarnybos šiuo pagrindu, praėjus net ir penkeriems metams bus neišnykęs teistumas. Tada savaime kyla klausimas, kurio punkto nuostata – pirmojo ar antrojo reikėtų vadovautis?

- Kitos dvi nuostatos analogiškos aptartoms teisinėms profesijoms.
- Notarus skiria ir atleidžia teisingumo ministras.

1.1.4.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys

Pažeidimai, už kuriuos notarui gali kilti drausminė atsakomybė, įvardyti Notariato įstatymo 7¹ straipsnyje⁷⁸. Iš esmės įvardijamos trys grupės pažeidimų: Notariato įstatymo, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintų teisės aktų ir Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pažeidimai. Notariato įstatyme yra nemažai straipsnių, kuriuos pažeidus notarui galėtų kilti drausminė atsakomybė. Tarkim, Notariato įstatymo 6² straipsnyje įtvirtinama notaro pareiga draustis civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu, 13 straipsnyje – pareiga savo veikloje vadovautis Lietuvos Respublikos teisės aktais, 14 straipsnyje notaras įpareigojamas užtikrinti notarinių veiksmų slaptumą, 15 straipsnyje – raštvedybą tvarkyti valstybine kalba, 15¹ straipsnyje – archyvuoti dokumentus Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, 16 straipsnyje įtvirtinama pareiga atlyginti padarytą žalą, kilusią vykdant notaro profesinę veiklą, 19–20 straipsniuose nustatytas notaro atlyginimo dydis ir jo bei finansinių operacijų įforminimo tvarka. Notaro veiklos ribojimai nustatyti 20 straipsnyje (notaras negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus notaro atlyginimą, atlygį už arbitro funkcijų atlikimą, atlyginimą už darbą visų lygių rinkimų ir referendumo komisijose, kompensaciją už darbą Notarų rūmuose, užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą); 20¹ straipsnyje įtvirtinamas draudimas tiesiogiai ar netiesiogiai reklamuoti savo paslaugas; pareiga ligos, atostogų metu ir dėl kitų priežasčių skirti pavaldumą asmenį (21 str.); pareiga išaiškinti notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes (30 str.); pareiga nustatyti tapatybę ir veiksnumą asmenų, atliekančių notarinius veiksmus (31 str.); draudimas atlikti notarinius veiksmus sau, sutuoktiniams ir giminei (tėvams, tėviams, vaikams, įvairiems vaikams, seneliams, broliams, seserims (33 straipsnis); laikytis notarinių dokumentų pasirašymo ir registravimo, nuorašų, dublikatų išdavimo tvarkos, vykdomųjų įrašų darymo tvarkos (32; 34–39 str.; 43–44 str.); laikytis notarinių veiksmų atlikimo ypatumų (45–52 str.).

Svarbiausi Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtinti devyni teisės aktai⁷⁹:

1. 2010 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. 1R-224 „Dėl viešo konkurso notaro pareigoms užimti nuostatų patvirtinimo“.

⁷⁸ Notariato įstatymas, *supra note* 76, 71 str.

⁷⁹ Teisės aktai, reguliuojantys notariato veiklą. Aktai paimti iš Teisingumo ministerijos puslapio skilties. Pareiga internetu: <<http://www.tm.lt/teisineinfo/teisesaktas/25>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

2. 2010 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. 1R-225 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino nuostatų patvirtinimo“.

3. 2007 m. sausio 10 d. įsakymas Nr. 1R-11 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“.

4. 2004 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. 1R-184 „Dėl notarų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“.

5. 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-484 „Dėl notarų gyventojams teikiamų paslaugų poreikių vertinimo metodikos patvirtinimo“.

6. 2004 m. gegužės 17 d. įsakymas Nr. 1R-118 „Dėl notaro praktikos atlikimo tvarkos taisyklių patvirtinimo“.

7. 2004 m. gegužės 17 d. įsakymas Nr. 1R-119 „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notaro darbo laikui, patvirtinimo“.

8. 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymas Nr. 1R-228 „Dėl notaro perkėlimo iš vienos savivaldybės į kitą ne konkurso tvarka aprašo patvirtinimo“.

9. Sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. V-559/240 „Dėl notarų sveikatos tikrinimo tvarkos patvirtinimo“.

Šiek tiek abejonių kyla dėl Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso nuostatų privalomumo. Notarų garbės (etikos) kodekso nuostatos nebuvo skelbtos „Valstybės žiniuose“, o Notarų rūmų puslapyje jos nors ir pateiktos, tačiau nepažymėta nei kada, nei kas juos priėmė. Bet teisingumo ministro įsakyme, patvirtinančiame notaro kvalifikacinio egzamino programą, Notarų garbės (etikos) kodeksas priskiriamas prie norminių aktų ir nurodoma, kad naujausia redakcija patvirtinta 2000 m. kovo 25 d. Lietuvos notarų rūmų susirinkime⁸⁰.

Lyginant su kitais etikos kodeksais pažymėtina, kad Notarų garbės (etikos) kodeksas mažiausiai struktūrizuotas, kadangi iš esmės visuose 24-iuose etikos kodekso straipsniuose įvardijami atskiri reikalavimai notarui, kurie tiesiogiai siejasi su etika, tačiau nėra kaip nors suskirstyti ar bent pavadinti atsižvelgiant į reikalavimų pobūdį⁸¹.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl teisingumo ministro 2007 m. sausio 10 d. įsakymo Nr. 1R-11 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 9-419, p. 6.

⁸¹ Notarų garbės (etikos) kodeksas, *supra note 77*.

Atsižvelgiant į reguliuojamų santykių pobūdį, etikos nuostatas galima suskirstyti į 4 grupes:

- Taisyklės, reglamentuojančios notaro ir kliento santykius.
- Taisyklės, reglamentuojančios notarų tarpusavio santykius.
- Taisyklės, reglamentuojančios notaro veiklos santykius.
- Taisyklės, reglamentuojančios notarų privatų gyvenimą.

Iš tiesų skirstymas yra gana sąlyginis, nes notaro veiklos principai, pavyzdžiui, nuostata, kad notaras užtikrina savo sandorių ir dokumentų teisėtumą, yra susijusi ir su aptarnaujamu klientu, nes dėl notaro nekokybiškai suteiktos paslaugos nukenčia visų pirma klientas.

Natūralu, kad daugiausia notarui keliamų reikalavimų yra susiję su jo veikla.

1.1.4.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai

Vadovaujantis Notariato įstatymo 7⁽¹⁾ straipsniu⁸², drausmės bylą notarui turi teisę iškelti Lietuvos Respublikos teisingumo ministras arba Notarų rūmų prezidiumas už Lietuvos Respublikos notariato įstatymo, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintų teisės aktų ir Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pažeidimus. Drausmės byla gali būti iškelta per tris mėnesius nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos. Nustatytas ir naikinamasis terminas – negalima kelti bylos, jeigu praėjo daugiau nei metai nuo pažeidimo padarymo dienos⁸³.

Drausminius notarų nusižengimus nagrinėja Notarų garbės teismas, vadovaudamasis teisingumo ministro patvirtintais Notarų garbės teismo nuostatais⁸⁴. Notarų garbės teismą sudaro 5 notari, iš jų du renkami Notarų rūmų susirinkime, du skiria teisingumo ministras, vieną – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas. Teismo narių įgaliojimai trunka trejus metus⁸⁵. Pažymėtina, kad, analogiškai kaip ir advokatų, komisija susideda išimtinai iš profesijos atstovų, o tai laikytina ydinga praktika ir rodo tam tikrą sistemos uždaramą. Tiesa, Notariato įstatyme nepasakyta, kad teisingumo ministras ar Aukščiausiojo Teismo pirmininkas privalo

⁸² Notariato įstatymas, *supra note 76*.

⁸³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Notarų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 118-4413.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Notarų garbės teismo nuostatai, *supra note 83*, 101 str.

skirti išimtinai notarus, tačiau ir dabartinė garbės teismo sudėtis yra išimtinai iš notarų⁸⁶.

Notariato įstatymas šiek tiek painus, nes jo 10⁽¹⁾ straipsnyje, aptariant Notarų garbės teismo funkcijas, teigiama, kad šis teismas nagrinėja notarų profesinės etikos ir tarnybinių nusižengimų bylas⁸⁷, dėl to savaime kyla klausimas, kaip šias dvi pažeidimų kategorijas atskirti, ypač atsižvelgiant į tai, kad nei įstatyme, nei Notarų garbės (etikos) kodekse ar Notarų garbės teismo nuostatuose neminima, kas laikytina tarnybiniu nusižengimu. Be to, Notarų garbės (etikos) kodekso 1 straipsnyje pabrėžiama, kad „notaras savo veikloje vadovaujasi principu, kad teisingumas yra įstatymų įstatymas, ir užtikrina savo tvirtinamų sandorių ir dokumentų teisėtumą, kas yra esminė notaro funkcija remiantis notariato įstatymu“⁸⁸, todėl, galima sakyti, kad įvardytų nuostatų pažeidimas atitinka tarnybinio nusižengimo kategoriją. Tiesa, Notarų garbės teismo nuostatuose vartojama „drausmės bylą“ sąvoka⁸⁹.

Už profesinės etikos ir tarnybinius nusižengimus notarui Garbės teismas turi teisę skirti šias nuobaudas⁹⁰: išteisinti, pasitenkinti drausmės bylos svarstymu, nutraukti bylos svarstymą, jei praleistas šios bylos iškėlimo terminas, įpareigoti notarą viešai atsiprašyti nukentėjusįjį arba notaro biuro kolektyvą; pareikšti jam pastabą, papeikimą arba griežtą papeikimą; uždrausti profesinę veiklą iki trijų mėnesių, pasiūlyti teisingumo ministrui atleisti jį iš pareigų⁹¹. Sprendimas per 14 dienų gali būti apskundžiamas apygardos teismui⁹².

Nuostatuose nustatyti gana trumpi ir konkretūs terminai – numatoma, kad paruošiamasis garbės teismo posėdis turi įvykti per 5 darbo dienas nuo drausmės bylos gavimo (24 punktas), o byla turi būti išnagrinėta ne vėliau kaip per mėnesį nuo bylos iškėlimo dienos (26 punktas).

⁸⁶ Detaliau galima susipažinti internetu: <<http://www.notarurumai.lt/index.php/lt/notar%C5%B3-r%C5%ABmai/strukt%C5%ABra/item/71-notar%C5%B3-r%C5%ABm%C5%B3-garb%C4%97s-teismas>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁸⁷ Notariato įstatymas, *supra note* 76, 10 str.

⁸⁸ Ten pat, 2 str.

⁸⁹ Nuostatai, *supra note* 83, 1, 7 ir kt. punktai.

⁹⁰ Ten pat, p. 39.

⁹¹ Notariato įstatymas, *supra note* 76, 102 str.

⁹² Nuostatai, *supra note* 83, p. 49.

1.6 lentelė. Notarų garbės (etikos) kodekse notarui keliami reikalavimai

Notaro ir kliento santykiai	Notarų tarpusavio santykiai	Notarų privatus gyvenimas	Reikalavimai darbinei veiklai
Visada korektiškas kliento atžvilgiu ir nešališkas jo patarėjas; neigiamas sprendimas pateikiamas neįžeidžiančia forma (6 str.)	Laikosi sąžiningos konkurencijos principų (7 str.)	Atsiriboja nuo politinės veiklos (2 str.)	Užtikrina tvirtinamų sandorių ir dokumentų teisėtumą (1 str.)
Visada objektyvus ir absoliutus šalių teisinio saugumo garantas, nepasiduodantis kitų įtakai (10 str.)	Sudarydamas bendros veiklos sutartį su kitais notariais neblogina kitų notarų ekonominės padėties (8 str.)	Išlaiko pareigoms deramą orumą, skatina savo šeimos narius ir aplinkinius laikytis tų pačių normų (4 str.)	Kaip valstybės patikėtinis prisideda prie teisinės valstybės kūrimo (3 str.)
Laikosi klientui duoto žodžio ir įstatymo (12 str.)	Neleistina, kad šeimyniniai, visuomeniniai ir kitokie santykiai pažeistų teisėtus kitų notarų interesus (8 str.)	Negina asmeninių interesų pasinaudodamas užimama padėtimi (11 str.)	Sulaužęs priesaiką atsištatydina (5 str.)
	Laikosi solidarumo principo, lojalus ir draugiškas savo kolegoms, saugo profesijos garbę ir prestižą, solidarus gindamas kolegas nuo nepagrįstos kritikos (16 str.)	Privačiame gyvenime vengia bendrauti su abejotinos reputacijos asmenimis (22 str.)	Nereklamuoja savo profesinės veiklos (7 str.)
	Dalijasi žiniomis su mažesnę darbo patirtį turinčiais kolegomis (18 str.)		Neleistina, kad šeimyniniai, visuomeniniai ir kitokie santykiai darytų įtaką notarų veiklai ir sprendimams (8 str.)
	Gerbia savo kolegų atminimą (21 str.)		Tikslius, spręsdamas pateiktus klausimus (13 str.)

Notaro ir kliento santykiai	Notarų tarpusavio santykiai	Notarų privatus gyvenimas	Reikalavimai darbinei veiklai
			<p>Sąžiningai deklaruoja pajamas ir moka mokesčius (14 str.).</p> <p>Saugo notarinių veiksmų paslaptį ir užtikrina notarinių dokumentų saugumą (15 str.)</p> <p>Pagarbiai elgiasi su pavaldiniais (17 str.)</p> <p>Nuolat tobulėja (18 str.)</p> <p>Kruopščiai saugo herbinį antspaudą, o jį pametęs tuoj pat informuoja Teisingumo ministeriją ir Notarų rūmų prezidiumą (19 str.)</p> <p>Visada lojalus valstybei (20 str.)</p> <p>Padedą buvusiems notariato darbuotojams (21 str.)</p> <p>Vadovaujasi nuostata, kad be moralės ir sąžiningumo darbas notariate neįmanomas (24 str.)</p> <p>Aktyviai dalyvauja Notarų rūmų veikloje, sąžiningai atlieka visuomenines pareigas Notarų rūmų renkamuose organuose ir komisijose (23 str.)</p>

1.1.4.4. Apibendrinimas

- Notarų garbės teismą sudaro išimtinai profesionalūs atstovai. Svarstyтина, gal būtų tikslinga į teismą įtraukti bent vieną visuomenės atstovą, tai užtikrintų sistemos atvirumą.
 - Notarų garbės (etikos) kodeksas (palyginti su kitų teisinių profesijų kodeksais) yra mažiausiai struktūrizuotas, nes iš esmės visuose 24-uose kodekso straipsniuose yra įvardijami reikalavimai notarui, kurie tiesiogiai susiję su etika, tačiau jie nėra kaip nors suskirstyti ar bent pavadinti atsižvelgiant į reikalavimų pobūdį.
 - Notariato internetiniame puslapyje nėra jokios informacijos, susijusios su Notarų garbės teismo veikla (išskyrus šio teismo sudėtį), įskaitant ir priimtus sprendimus, nors visuomenė turi teisę tai žinoti.

1.1.5. ANTSTOLIŲ ETIKOS YPATUMAI

1.1.5.1. Bendroji informacija

Antstolius galima laikyti viena iš jauniausių teisinių pareigybių Lietuvoje pagal teisinio išsilavinimo reikalavimo požymį, nes tik nuo 2000 metų įtvirtinta pareiga turėti teisinį išsilavinimą asmenims, norintiems tapti antstoliais⁹³. Be to, po įvykdytos antstolių reformos antstoliai iš valstybinės buvo pertvarkyti į privačią struktūrą.

Antstolis apibrėžiamas kaip valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas⁹⁴.

1.7 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Lietuvoje, palyginti su kitomis šalimis, vienam antstoliui tenka didžiausias gyventojų skaičius. Tiesa, didėjant antstolių skaičiui („šiuo metu Lietuvoje nustatytas antstolių skaičius yra 133, iš jų dirba 126. Šalyje

⁹³ Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2846, 7 str. Iki šio įstatymo priėmimo reikalavimus antstoliams nustatė Teismų įstatymas, kurio 66 straipsnyje pažymėta, kad antstoliu gali būti „Lietuvos Respublikos pilietis, paprastai turintis aukštąjį ar vidurinį teisinį išsilavinimą ir išlaikęs teismo antstolio egzaminus“. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 8-208.

⁹⁴ Ten pat, 2 str.

veikia 103 antstolių kontoros⁹⁵) ir mažėjant gyventojų skaičiui šis santykis taip pat mažėja – 2012 metais Lietuvoje vienam antstoliui teko tik 23 698 gyventojai⁹⁶.

1.7 lentelė. Antstolių skaičius⁹⁷

Valstybė	Antstolių skaičius	Gyventojų skaičius	Antstolių ir gyventojų skaičiaus santykis
Lietuva	109	3,3 mln.	1/30 000
Estija	52	1,4 mln.	1/27 000
Latvija	115	2,4 mln.	1/21 000
Prancūzija	3 250	60,7 mln.	1/19 000
Vokietija	4 600	82 mln.	1/18 000

Vadovaujantis Antstolių įstatymo 4 straipsniu, antstoliu gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, įgijęs reikaujamą išsilavinimą (turintis aukštąjį teisinį universitetinį išsilavinimą (vienpakopį ar bakalauro)) ir darbo stažą (ne mažiau kaip dvejus metus dirbęs antstolio padėjėju arba turi penkerių metų teisinio darbo stažą). Akivaizdu, kad vieninteliams antstoliams įstatymu įtvirtinti žemesni išsilavinimo reikalavimai, t. y. pakanka ir teisės bakalauro, o visoms kitoms pareigybėms būtinas teisės magistro išsilavinimas.

Analogiškai aptartoms profesijoms, antstoliams taip pat keliamas nepriekaištingos reputacijos kriterijus. Asmenys nelaikomi nepriekaištingos reputacijos, jei yra bent viena iš keturių įstatyme įvardytų sąlygų: asmuo yra teistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, neatsižvelgiant į tai, ar išnyko teistumas, ar teistas už baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų nesunkų ar apysunkį tyčinį ar neatsargų nusikaltimą, jeigu teistumas neišnykęs; pašalintas ar atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, advokato padėjėjo; notaro, kandidato į notarus (asesoriaus), antstolio, antstolio padėjėjo pareigų arba iš valstybės tarnybos už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus, jei po šio atleidimo nepraėjo 5 metai; piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis; antstolio veikla ar elgesys

⁹⁵ *Raidla Lejins & Norcouc Lithuania. Norcouc akademija*. Prieiga internetu: <http://academia.norcous.lt/index.php?path=web/studiju_profesijos_gidas/antstolio_profesija/> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁹⁶ *2012 m. spalio mėn. gyventojų skaičius Lietuvoje 2 986 000*. Prieiga internetu: <<http://www.stat.gov.lt/>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

⁹⁷ *Teisininkų Lietuvoje per daug? Infoplex*. 2009 m. kovo 30 d. Prieiga internetu: <<http://www.infoplex.lt/portala/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

nesuderinamas su Antstolių garbės (etikos) kodekso reikalavimais⁹⁸. Akivaizdu, kad įtvirtintos sąlygos identiškos Notariato įstatymo formuluotėms.

1.1.5.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys

Esminiai antstolių etikos principai ir nuostatos įtvirtinti ir Antstolių įstatyme, ir Antstolių profesinės etikos kodekse⁹⁹. Paminėtina, kad 2013 m. vasario 22 d. antstolių susirinkime priimtas naujas kodeksas. Jame įtvirtinami pagrindiniai antstolių veiklos principai (dorovinio principingumo, skaidrumo, sąžiningumo ir kt.), išskiriami šiurkštūs antstolių profesinės etikos pažeidimai (prie jų priskiriama: antstolio elgesys, diskredituojantis antstolių instituciją; piktnaudžiavimas antstolio vardu; nesąžiningos konkurencijos veiksmai), tačiau nei Antstolių įstatyme, nei Antstolių profesinės etikos kodekse, nei Antstolių drausmės bylų iškelimo ir nagrinėjimo taisyklėse nedetaliuojama, kokią praktinę reikšmę turi konstatuojamas faktas, kad antstolio padarytas etikos pažeidimas yra šiurkštus. Iš esmės parinkti nuobaudą paliekama išimtinai Antstolių garbės teismui. Tačiau naujajame kodekse išsamiau aptariamais antstoliams keliami etinės ir moralinės atsakomybės reikalavimai, taip pat išplečiamos teisingumo ministro, Antstolių rūmų prezidiumo ir Antstolių garbės teismo galimybės vertinti antstolių veiksmus etikos požiūriu.

Pažeidimai, už kuriuos antstoliui gali kilti drausminė atsakomybė, reglamentuoti Antstolių įstatymo 13 straipsnyje. Tai iš esmės šešios šiek tiek susijusios pažeidimų grupės: 1) Antstolių įstatymo pažeidimai; 2) sprendimų vykdymo instrukcijos pažeidimai; 3) Antstolių profesinės etikos kodekso pažeidimai; 4) kitų teisės aktų, reglamentuojančių antstolių neprocesinę veiklą, pažeidimai; 5) vykdymo išlaidų išieškojimo tvarkos, nesusijusios su vykdymo išlaidų dydžio apskaičiavimu, pažeidimai; 6) teismo sprendimu konstatuoti imperatyviųjų procesinių teisės normų pažeidimai. Svarstyтина, ar toks detalizavimas nėra perteklinis, nes Antstolių

⁹⁸ Antstolių įstatymas, *supra note 93*, 5 str.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 „Dėl Lietuvos antstolių rūmų įstatų ir antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo“ (*Valstybės žinios*. 2003, Nr. 34-1447). Pakeistas 2013 m. vasario 22 d. susirinkime priimtu nauju kodeksu (*Valstybės žinios*. 2013, Nr. 28-1342). Naujos redakcijos Antstolių profesinės etikos kodekse įtvirtinami pagrindiniai antstolių veiklos principai (dorovinio principingumo, skaidrumo, sąžiningumo ir kt.), detaliau apibrėžiami šiurkštūs antstolių profesinės etikos pažeidimai ir išsamiau aptariamais antstoliams keliami etinės ir moralinės atsakomybės reikalavimai. Teisės akte naujai suformuluotos normos išplečia teisingumo ministro ir Antstolių rūmų prezidiumo galimybes vertinti antstolių veiksmus etikos požiūriu, taip pat Antstolių garbės teismo galimybes vertinti antstolių poelgius drausminės atsakomybės požiūriu.

įstatyme įvardytos antstolio esminės funkcijos apima tiek dvi, tiek penkias ar šešias pažeidimų kategorijas.

Svarbiausi antstolių veiklos principai įtvirtinti Antstolių įstatymo 3 straipsnyje: „Antstoliai, atlikdami savo funkcijas, privalo vadovautis antstolių veiklos teisėtumo, kooperacijos ir demokratiškumo, civilinio proceso principais; sąžiningai atlikti profesines pareigas, neatskleisti profesinės veiklos metu paaiškėjusių asmeninio gyvenimo aplinkybių, saugoti komercines ir kitas įstatymų saugomas paslaptis; vykdydami vykdomuosius dokumentus, privalo imtis visų teisėtų priemonių tinkamai apginti išieškotojo interesus, nepažeisdami kitų vykdymo proceso dalyvių teisių ir teisėtų interesų; atlikdami savo funkcijas yra nepriklausomi ir veikloje vadovaujasi teisės aktais bei Antstolių profesinės etikos kodeksu.“

Antstolio veiklos principai pateikiami ir Profesinės etikos kodekse¹⁰⁰: dorovinio principingumo, skaidrumo, sąžiningumo, nepiktnaudžiavimo, pagarbos įstatymui ir žmogaus teisėms, nešališkumo ir objektyvumo, pagarbos ir bendradarbiavimo principai. Įdomu, kad svarbiausias kiekvienam teisininkui pagarbos įstatymui ir žmogaus teisėms principas įvardijamas tik penktuoju numeriu, pagarbos principas kartojamas net du kartus, tai tam tikras sisteminis trūkumas. Kita vertus, toks principų akcentavimas gali būti vertinamas kaip prioritetų, atsižvelgiant į esamas antstolių problemas, pabrėžimas.

Esminiai reikalavimai antstolio veiklai įtvirtinti Antstolių įstatymo 21–27 straipsniuose, kiti su veikla siejami reikalavimai (iš to skaičiaus – pavadavimo ir atstovavimo, reklamos draudimo, veiklos dokumentai ir jų valdymo bei saugojimo tvarka, antstolių atestacija ir sveikatos tikrinimas, kvalifikacijos kėlimas ir kt.) nustatyti Antstolių įstatymo 34–44 straipsniuose.

Sprendimų vykdymo instrukcijoje detalai reglamentuojama Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso VI dalies normų taikymo tvarka, vykdamas įstatymų numatytus vykdomuosius dokumentus, vykdymo išlaidų dydį, apmokėjimo, išieškavimo ir atleidimo nuo jų tvarką, apmokėjimo antstoliui už teismo šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimą Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ar juridiniams asmenims teismo pavedimu, faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu ir kitų teismo pavedimų vykdymo tvarką ir dydžius¹⁰¹.

¹⁰⁰ Ten pat, Antstolių profesinės etikos kodeksas (2013), 4–11 punktai.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 130-4682, 1 p.

Profesinės etikos kodekso pažeidimai identifikuojami pagal kodekse įtvirtintus reikalavimus. Atsižvelgiant į jų pobūdį Antstolių profesinės etikos kodekso normas galima suskirstyti į keturias grupes: 1) bendro pobūdžio reikalavimai (antstolio nepriklausomumas ir pareiga vadovautis tik teisės aktais); 2) įstatymuose numatytų funkcijų vykdymas (reglamentuoti ne tik esminiai veiklos vykdymo principai, bet ir antstolio elgesys kolegų atžvilgiu (viešai nevertinti savo kolegų darbo, siekimas nušalinti kitą antstolį nuo jam paskirtų pareigų vykdymo ir kt.); 3) antstolio elgesys, nesusijęs su įstatymuose numatytų funkcijų vykdymu (laisvu laiku elgtis taip, kad jo šeiminiai, visuomeniniai ir kitokie interesai nekenktų profesinei veiklai ir nekeltų įtarimų dėl antstolio nešališkumo; nepriimti dovanų, jei tuo siekiama neteisėtai paveikti darbinės funkcijas, nepiktnaudžiauti alkoholiu, narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis); 4) antstolio veikla savivaldos institucijose ir santykiai su kolegomis (pareiga aktyviai dalyvauti Lietuvos antstolių rūmų veikloje, laiku mokėti įmokas ir kt.).

Prie kitų teisės aktų, reglamentuojančių antstolių neprocesinę veiklą, pažeidimų reikėtų priskirti tuos teisės aktus, kurie nepatenka nė į vieną iš penkių pažeidimų kategorijų. Tarkime, tai galėtų būti ir teisingumo ministro įsakymo, liečiančio antstolio kontoros išskabą¹⁰² (jos dydį ir metmenis), nesilaikymas.

Penktoji kategorija, dėl kurios pažeidimų gali kilti drausminė atsakomybė (t. y. už vykdymo išlaidų išieškojimo tvarkos, nesusijusios su vykdymo išlaidų dydžio apskaičiavimu, pažeidimus) iš dalies sutampa su antruoju pažeidimu (sprendimų vykdymo instrukcijos pažeidimais), nes šioje instrukcijoje nustatyta ir vykdymo išlaidų išieškojimo tvarka. Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatyta, kad antstolis turi atleisti nuo būtinų vykdymo išlaidų apmokėjimo arba atidėti šių vykdymo išlaidų apmokėjimą ne trumpesniam nei 30 dienų terminui, jei asmuo gauna socialinę pašalpą¹⁰³.

Paskutinioji kategorija (teismo sprendimu konstatavus imperatyvių procesinių teisės normų pažeidimus) gali būti susijusi beveik su kiekviena iš aptartų pažeidimų kategorijų. Šia nuostata norima pabrėžti antstolio padaryto pažeidimo fiksavimo formą – kad pažeidimas konstatuotas teismo sprendimu (atsižvelgiant į tai, kad teismo sprendimas gali būti apskundžiamas, jis šiuo atveju turėtų būti įsiteisėjęs), ir pažeidimo rimtumą, kad tai yra privalomos procesinės teisės normos pažeidimas, o tai savaime rodo antstolio pažeidimo rimtumą, kad antstolis akivaizdžiai nesilaiko įstatymo nustatytų nuostatų.

¹⁰² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 6 d. įsakymas Nr. 1R-338 „Dėl antstolio (-ių) kontoros išskabos formos ir matmenų nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 97-3952.

¹⁰³ Sprendimų vykdymo instrukcija, *supra note* 101, 32 p.

1.1.5.3. Drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai

Drausmės bylą antstoliui už ankstesniajame skyriuje išvardytus pažeidimus turi teisę iškelti teisingumo ministras arba Antstolių rūmų prezidiumas¹⁰⁴. Drausmės bylos iškėlimo terminas – ne vėliau kaip per metus nuo pažeidimo padarymo¹⁰⁵. Drausmės bylą iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklėse papildomai detalizuojama, kad parengiamasis Antstolių garbės teismo posėdis turi įvykti ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo sprendimo iškelti drausmės bylą gavimo dienos, o pati drausmės byla turi būti išnagrinėta ne vėliau kaip per 45 dienas nuo jos iškėlimo dienos¹⁰⁶.

Drausmės bylas nagrinėja Antstolių garbės teismas, susidedantis iš 5 narių. Šio teismo formavimo tvarka analogiška notarų tvarkai: du narius renka antstolių susirinkimas, du skiria teisingumo ministras ir vieną – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas. Pažymima, kad visi 5 nariai yra antstoliai, analogiškai notarams ir advokatams. Tiesa, skirtingai nei Notariato įstatyme, Antstolių įstatyme aiškiai pareikšta, kad „Antstolių garbės teismo nariai skiriami ketveriems metams iš antstolių“¹⁰⁷, ir tai nesuteikia galimybės į šią instituciją skirti ne antstolį.

Garbės teismas turi teisę priimti trijų rūšių sprendimus: 1) nutraukti drausmės bylą, nenustačius nusižengimo, arba paaiškėjus, kad praleistas terminas; 2) atleisti nuo drausminės atsakomybės dėl padaryto pažeidimo mažareikšmiškumo; 3) skirti vieną iš Antstolių įstatymo 15 straipsnyje nustatytų nuobaudų. Reikia pažymėti, kad tik antstoliams drausmės byla gali būti nutraukta dėl padaryto pažeidimo mažareikšmiškumo, o kitų profesijų atstovams tokiais atvejais apsiribojama drausmės bylos svarstymu, o tai, manytina, yra geresnis sprendimas, nes asmuo, kurio byla svarstoma, turi daugiau galimybių apmąstyti savo elgesį ir pakartotinai nenusižengti.

Konstatavus drausmės pažeidimą, antstoliui gali būti skiriama viena iš penkių nuobaudų: pastaba; papeikimas; teisės teikti antstolio paslaugas (nustatytas Antstolių įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje arba 21 straipsnio 2 dalyje) atėmimas iki 6 mėnesių (t. y. uždraudimas teikti dalį paslaugų); atleidimas iš antstolių¹⁰⁸. Nuobaudų rūšys panašios į kitų profesijų nuobaudas, nors veiklos stabdymas būdingas tik notarams.

¹⁰⁴ Antstolių įstatymas, *supra note 93*, 13 str.

¹⁰⁵ Ten pat, 13 str.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1R-295 „Dėl antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylą iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklių) ir antstolių garbės teismo veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 104-3992, 12, 14 punktai.

¹⁰⁷ Antstolių įstatymas, *supra note 93*, 49 str. 2 d.

¹⁰⁸ Ten pat, 15 str.

Be to, antstolis gali būti papildomai įpareigotas atsiprašyti asmens Antstolių garbės teismo nustatyta tvarka¹⁰⁹. Drausmės bylų išskélimo ir nagrinėjimo taisyklių 24 punkte pažymima, kad Garbės teismui nusprendus papildomai skirti įpareigojimą atsiprašyti, „Antstolių garbės teismas teismo sprendime nustato įpareigojimo įvykdymo tvarką, terminus ir būdą. Įpareigotasis antstolis ar antstolio padėjėjas privalo per 30 dienų informuoti raštu Antstolių garbės teismą apie įpareigojimo įvykdymą“. Konkretesnių sąlygų, kurioms esant būtų tikslinga skirti šią nuobaudos rūšį, taisyklėse nenustatyta, tai paliekama garbės teismo diskrecijai. Yra bendra nuostata, kad „priimdamas sprendimą, garbės teismas įvertina antstolio kaltės laipsnį, pažeidimo pobūdį ir jo padarymo aplinkybes, pažeidimo pasekmes ir galiojančias paskirtas nuobaudas“¹¹⁰.

Antstolių garbės teismo sprendimai, analogiškai Advokatūros įstatyme įtvirtintai tvarkai, per 30 dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami Vilniaus apygardos teismui¹¹¹.

1.1.5.4. Apibendrinimas

- Antstoliai – jauniausia teisinė profesija, kuriai teisinio išsilavinimo reikalavimai nustatyti tik nuo 2000 metų, ir jai pakanka ir teisės bakalauro laipsnio.

- Nuo 2013 metų patvirtintas naujas Antstolių profesinės etikos kodeksas, kuris, palyginti su ankstesniu kodeksu, yra pranašesnis, nes jame įtvirtinti pagrindiniai antstolių veiklos principai, išsamiau aptariami antstoliams keliami etinės ir moralinės atsakomybės reikalavimai, taip pat išplečiamos teisingumo ministro ir Antstolių rūmų prezidiumo ir Antstolių garbės teismo galimybės vertinti antstolių veiksmus etikos požiūriu. Kita vertus, lieka ir diskutuotinų dalykų: pagarbos principas iš esmės išskiriamas net du kartus (pirmąkart kaip pagarba įstatymui ir žmogaus teisėms; antrą kartą – tik kaip pagarbos principas, kuris savaime apima pagarbą įstatymui ir žmogaus teisėms). Principų eiliškumas savaime nurodo, kad antstoliams aktualu skaidrumas ir sąžiningumas, o pagarba įstatymui ir žmogaus teisėms tėra penktoje vietoje. Etikos kodekse į atskirą kategoriją išskiriami šiurkštūs etikos pažeidimai, tačiau ši kategorija niekaip nesiejama su nuobaudos parinkimu, ir tai būtų prasminga aptarti.

¹⁰⁹ Ten pat, 15 str. 3 p.

¹¹⁰ Dėl Antstolių drausmės bylų išskélimo ir nagrinėjimo taisyklių, *supra note 106*, 29 p.

¹¹¹ Antstolių įstatymas, *supra note 93*, 14 str.

1.1.6. SKYRIAUS IŠVADOS

Lietuvoje kiekvienai iš penkių valstybės reguliuojamų teisinių profesijų yra skirtas atskiras įstatymas, kuriame detalizuojami esminiai profesijos principai, skyrimo ir atšaukimo tvarka, drausminė atsakomybė, struktūra ir kt.

Analizuojamų teisinių profesijų reglamentavimas turi nemažai panašumų (pavyzdžiui, teisinio išsilavinimo, sveikatos, kalbos ir kt. reikalavimai), kita vertus, kai kurie aspektai reguliuojami šiek tiek skirtingai (pavyzdžiui, truputį skiriasi nepriekaištingos reputacijos reglamentavimas, skirtingi drausmės bylų nagrinėjimo organai, atskiri etikos kodeksai ir kt.).

Asmuo, pretenduojantis tapti teisėju, prokuroru, advokatu ar notaru, privalo būti įgijęs aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą (teisės bakalauro ir teisės magistro arba baigęs vientisąsias teisės studijas). Antstoliui pakanka bakalauro laipsnio, be to, išsilavinimo reikalavimas šiai profesijai nustatytas tik nuo 2000 metų.

Asmenims, pretenduojantiems į bet kurią analizuojamą teisinę profesiją, nustatytas atitinkamo teisinio darbo stažo reikalavimas. Reikalaujama turėti arba penkerių metų (prokurorams – trejų) teisinio darbo stažą, arba nuo vieno (notarų padėjėjams) iki dvejų (advokatų, antstolių padėjėjams) metų padėjėjo teisinio darbo stažą.

Visoms profesijoms, išskyrus antstolius, nustatytas tinkamos sveikatos reikalavimas, tačiau įstatymuose tai reglamentuota šiek tiek skirtingai: tik teisėjams ir prokurorams įsakmiai nurodoma pateikti tam tikras medicinos pažymas dėl tinkamumo, o advokatams ir notarams tereikia neturėti sutrikimų, dėl kurių jie negalėtų verstis atitinkama veikla.

Visoms penkioms teisinėms profesijoms atitinkamuose įstatymuose nustatytas nepriekaištingos reputacijos reikalavimas ir pateiktos jos praradimo priežastys. Iš esmės visas profesijas apibūdina keturių alternatyvių sąlygų visuma, iš kurių dvi identiškos – piktnaudžiavimas narkotinėmis, psichotropinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu; neatitikimas atitinkamos profesijos etikos kodekse nustatytų reikalavimų. Dvi sąlygos dėl ankstesnio teistumo ir drausminės atsakomybės reglamentuotos kiek skirtingai:

Teisėjai ir prokurorai laikomi praradusiais nepriekaištingą reputaciją, jeigu įsisteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažįstami padarę nusikalstamą veiką; o antstoliai ir (ar) notarai, kai yra teisti už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, neatsižvelgiant į tai,

ar išnyko teistumas, o už kitas nusikalstamas veikas – kol nėra išnykęs teistumas; advokatai laikomi praradę nepriekaištingą reputaciją, jeigu teisti už tyčinę nusikalstamą veiką, nesvarbu, ar išnyko teistumas, o už visas kitas veikas – kol nėra išnykęs teistumas.

Paskutiniąją sąlygą sietina su ankstesniu atleidimu iš einamų pareigų, su tarnybinės ar profesinės veiklos pažeidimais. Visoms teisinėms profesijoms nustatytas terminas – 5 metai (advokatams – 3 metai), kuris turi sueiti po atleidimo, kad asmuo galėtų pretenduoti į teisinę pareigybę. Šiek tiek skirtingai įstatymas apibrėžia ir pareigybių, profesijų ratą, vienos pareigybės (prokurorai, teisėjai, advokatai) atleidimą sieja ir su atleidimu iš darbo santykių, o kitos profesijos (antstolio, notaro) – tik su atleidimu / pašalinimu iš profesijos ar valstybės tarnybos.

Visų analizuojamų teisinių profesijų drausminė atsakomybė įtvirtinta atitinkamuose įstatymuose. Etikos pažeidimo turinį sudaro dvi ar trys kategorijos. Tik teisėjų ir prokurorų etikai reglamentuoti skirtose įstatymo nuostatose šiek tiek dirbtinai išskirti etikos pažeidimai, kuriais pažeminamas teisėjo / prokuroro vardas, ir visi kiti etikos kodekso pažeidimai. Kitoms profesijoms taikoma ta pati etikos pažeidimų kategorija – bet koks atitinkamo etikos kodekso reikalavimų pažeidimas. Visoms profesijoms kaip papildoma etikos pažeidimo kategorija išskiriamas įstatymų nustatytų reikalavimų (notarams ir antstoliams – ir žemesnės kategorijos teisės aktų) pažeidimas.

Prokuratūros įstatyme įtvirtinta etikos pažeidimo ir tarnybinio pažeidimo samprata gali kelti sunkumų, nes dažnai tarnybinis pažeidimas savaime susijęs su etikos pažeidimu ir nėra aišku, kuriam tyrimui turėtų būti teikiamas prioritetas, ypač kad, remdamasis Prokuratūros įstatymo 41 straipsnio 4 dalimi, konstatuoti tarnybinį pažeidimą apeidamas etikos komisiją gali generalinis prokuroras.

Skiriasi tiek drausmės bylas keliantys, tiek nagrinėjantys subjektai ir jų sudarymo tvarka bei skaičius, tačiau bendri principai yra gana panašūs. Pažymėtina, kad visų analizuotų profesijų garbės teismą (išskyrus Prokurorų etikos komisiją – nuo 2012 m. sausio 1 d. ir Teisėjų garbės teismą – nuo 2014 m. liepos mėn., sudaro ne tik profesijos atstovai, bet ir visuomenės atstovai, kuriuos skiria aukščiausieji valstybės vadovai) sudaro išimtinai profesijos atstovai, tai rodo profesijos uždaramą ir didesnį visuomenės nepasitikėjimą. Visuomenės atstovų dalyvavimo galimybės yra neišsemtos ir reikėtų apsvarstyti galimybę į komisijas įtraukti bent po du visuomenės atstovus.

Galimos drausminės nuobaudos gana panašios – griežčiausia nuobauda yra asmens pašalinimas iš pareigų; švelnesnės nuobaudos – pastabos, papeikimo pareiškimas, apsiribojimas drausminės nuobaudos svarstymu. Tik notarams ir antstoliams yra galimybė skirti dar vieną nuobaudą – laikinai sustabdyti veiklą.

Drausmės bylos iškėlimo terminai ir atskaitos tvarka vienais atvejais reglamentuojama, tai siejant su pažeidimo padarymu (pavyzdžiui, prokurorų), kitais atvejais – ir su pažeidimo padarymu, ir su jo paaiškėjimu (pavyzdžiui, advokatams – per 6 mėn. nuo pažeidimo padarymo (arba per 6 mėn., kai apie jį buvo sužinota).

Skiriasi ir drausminių nuobaudų apskundimo tvarka ir terminai – trumpiausias (10 dienų) terminas nustatytas teisėjams, 30 dienų terminas – kitoms profesijoms (išskyrus notarus). Teisėjai teikia skundus Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, advokatai ir antstoliai – Vilniaus apygardos teismui, prokurorai – administracinių bylų teisenos tvarka, notariai – apygardos teismui.

Literatūra ir šaltiniai

Teisės aktai

1. Generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymas ir Nr. I-18. 2014 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. I-86 „Dėl tarnybinio patikrinimo atlikimo ir tarnybinės nuobaudos skyrimo prokurorams nuostatų patvirtinimo“. Prieiga internetu: <<https://www.google.lt/#q=tarnybinio+patikrinimo+atlikimo+ir+tarnybin%C4%97s+nuobaudos+skyrimo+prokurorams>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
2. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 85-2566.
3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
4. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 130-4681.
5. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 49-1329.
6. Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas, priimtas 2000 m. kovo 25 d. Notarų rūmų susirinkimo nutarimu. Prieiga internetu: <<http://www.vilniausnotaras.lt/index.php?page=notaru-garbes-kodeksas>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
7. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1919.
8. Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas. Patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro (2004 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. I-68, 2012 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. I-15). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634.

9. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas. Patvirtinta Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12P-8. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/>> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. liepos 11 d. įsakymas Nr. 1R-278 „Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 79-3197.
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1R-295 „Dėl antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklių ir antstolių garbės teismo veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 104-3992.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. kovo 13 d. įsakymas Nr. 1R-71 „Dėl Antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 28-1342.
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. 1R-138 „Dėl Antstolių profesinės etikos kodekso 8 punkto pakeitimo ir asociacijos Lietuvos antstolių rūmų įstatų paskelbimo“. *Teisės aktų registras*. 2014, Nr. 2014-04654.
14. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 6 d. įsakymas Nr. 1R-338 „Dėl antstolio (-ių) kontoros iškabos formos ir matmenų nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 97-3952.
15. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 130-4681.
16. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 83 „Dėl Lietuvos antstolių rūmų įstatų ir antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 34-1447. Pakeistas 2013 m. vasario 22 d. susirinkime priimtu nauju kodeksu.
17. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl notarų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 118-4413.
18. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 130-4682.
19. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl teisingumo ministro 2007 m. sausio 10 d. įsakymo Nr. 1R-11 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 9-419.
20. Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 8-208; 2000, Nr. 92-2846.
21. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649.
22. Prokurorų etikos komisijos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-16, 20.2 punktą. Prieiga internetu:

<<http://www.prokuraturos.lt/Apieprokuratūrą/Kolegijakomisijos/Prokurorųetikos-komisija/tabid/212/Default.aspx>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

23. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, patvirtinti 2013 m. vasario 1 d. nutarimu Nr. 13P-9-(7.1.2), pakeisti 2014 m. kovo 28 d. nutarimu Nr. 13P-54-(7.1.2). Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/>> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
24. Teisėjų garbės teismo nuostatai, patvirtinti Teisėjų tarybos 2014 m. gegužės 30 d. nutarimu Nr. 13P-68-(7.1.2).

Garbės teismų praktika

25. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimas byloje TEDK 2010-2-2. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas. Rengėjai A. Norkūnas, T. Valytė. Aprobauta 2013-06-28 Teisėjų tarybos protokoliniu sprendimu. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/dokumentai/tek%20-%20praktinis%20vadovas.pdf>> (žiūrėta 2014 m. spalio 16 d.).
26. Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas Nr.1. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
27. Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
28. Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr.6. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
29. Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
30. Teisėjų garbės teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
31. Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1. Nacionalinės teismų administracijos pateikti duomenys. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).
32. Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju->

- garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).
33. 2007 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 21P-3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 34. Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-4. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).
 35. Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas Nr. 21P-3. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 36. Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. Nr. 21P-11 sprendimas. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 37. Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-5. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 38. Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-6. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 39. Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas Nr.1. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt_sprendimai/?archyve=1&type=0&from=40> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
 40. Teisės aktai, reguliuojantys notariato veiklą. Teisingumo ministerijos puslapis. Prieiga internetu: <<http://www.tm.lt/teisineinfo/teisesaktas/25>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
 41. Prokurorų etikos komisijos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-16. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Apieprokuratura/Kolegijakomisijos/Prokuroruetikoskomisija/tabid/212/Default.aspx>> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

Kiti šaltiniai

42. *Evaluation report on European Judicial systems* (completed version). The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), 2012. Prieiga internetu: <[60](http://</div><div data-bbox=)

www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf
(žiūrėta 2014 m. spalio 15 d.).

43. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė Nr. 3 (2002). Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-org-dok/ccje-dokumentai/?type=0> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
44. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė Nr. 10 (2007) dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-org-dok/ccje-dokumentai/?type=0> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 5 d.).
45. Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internetu: www.lkz.lt (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
46. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Prieiga internetu: <http://www.stat.gov.lt/lt/> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
47. Nacionalinė teismų administracija. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos konsultacijos. Prieiga internetu: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/tekd-konsultacijos/?archyve=1&type=0> (žiūrėta 2014 m. lapkričio 12 d.).
48. Raidla Lejins & Norcous Lithuania. Norcous akademija. Prieiga internetu: http://academia.norcous.lt/index.php?path=web/studiju_profesijos_gidas/antstolio_profesija/ (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).
49. Teisininkų Lietuvoje per daug? Infolex. 2009 m. kovo 30 d. Prieiga internetu: <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=28582> (žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.).

1.2. TEISININKŲ ETIKOS REGLAMENTAVIMAS VOKIETIJOS FEDERACINĖJE RESPUBLIKOJE

Dr. S. Kirchner, S. Gervienė

Vokietija – civilinės teisės tradicijos šalis, turinti galias šios tradicijos šaknis. Esamas civilinės ar bendrosios teisės tradicijos modelis valstybėje neišvengiamai lemia ir teisinių profesijų reguliavimo pobūdį. Civilinės teisės tradicijos šalyse pagrindinės nuostatos, reglamentuojančios atitinkamos teisinės profesijos įgijimą ir praktikavimą, įtvirtinamos įstatymuose įgyvendinant Konstitucijoje įtvirtintą valstybės santvarkos modelį¹¹². Atsižvelgiant į tai, Vokietijoje pagrindinės privalomos teisinių profesijų įgijimo, veiklos, etinės ir kt. nuostatos pirmiausia įtvirtintos specialiuose įstatymuose.

Šalies istorinė, socialinė, kultūrinė patirtis taip pat lemia profesijų reguliavimo pobūdį. Vokietijoje yra unikali teisinių rengimo sistema, besiremianti šimtmečių tradicija. Teisíninkai rengiami ne pagal vientisųjų studijų programą (kartu įgyjant ir bakalauro, ir magistro laipsnį), bet teisės studijų programa yra organizuota pagal teorinių žinių ir praktinių įgūdžių įgijimo modelį, kur atitinkamo studijų etapo pabaigoje laikomi valstybiniai egzaminai. Pirmasis valstybinis egzaminas laikomas baigus ketverių metų studijas universitete. Antrąjį valstybinį egzaminą galima laikyti tik išlaikius pirmąjį ir atlikus dvejų metų specialią praktinę teisinę parengiamąją programą. Į šią specialią programą įeina darbas teisme, prokuratūroje, advokatūroje, valstybės tarnyboje ir dar vienoje asmens pasirinktoje institucijoje, kur asmuo šiuo laikotarpiu yra laikomas stažuotoju (vok. *Referendare*). Valstybinius egzaminus organizuoja valstybė, t. y. šalies žemės, bet ne teisės studijas vykdančios universitetai. Pažymėtina, kad teisinio išsilavinimo įgijimo tvarka ir reikalavimai apibrėžiami Vokietijos teisėjų įstatymo (*Deutsches Richtergesetz, DRiG*) 5–7 str.¹¹³ Įgijęs tokį išsilavinimą, asmuo gali pradėti dirbti bet kurios teisinės profesijos atstovu – teisėju, prokuroru, advokatu. Notarams,

¹¹² M. G. Bolocan. *Professional Legal Ethics: a Comparative Perspective*. CEELI Concept Paper Series, 2002, p. 7–8. Prieiga internetu: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321700>.

¹¹³ German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette*, Part I, p. 713), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette*, Part I, p. 160). Į anglų kalbą vertė: Brian Duffett ir Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drig/index.html> (žiūrėta 2015-02-21). Vertimas į anglų kalbą neapima 2011 m. gruodžio 6 d. teisės aktu atlikto Vokietijos teisėjų įstatymo 112 str. pakeitimo, tačiau šis pakeitimas nagrinėjamos temos kontekste neaktualus, nes patikslino 112 str. nustatytas sąlygas dėl kitose valstybėse išlaikytų egzaminų pripažinimo tvarkos siekiant vykdyti teisinę praktiką Vokietijoje.

be šia tvarka įgyto išsilavinimo, keliami papildomi notarinio darbo stažo ir egzaminų reikalavimai (jie detaliau apžvelgiami aprašant notaro profesiją Vokietijoje).

Reikia pažymėti, kad Vokietijoje pagrindinėmis teisinėmis profesijomis, kurioms keliami griežčiausi reikalavimai, pripažįstamos teisėjų, prokurorų, advokatų, notarų profesijos. Skirtingai nei Lietuvoje, Vokietijoje antstolio profesijai ne tik nereikia universitetinio išsilavinimo, bet ji apskritai nėra priskiriama teisinių profesijų kategorijai. Atsižvelgiant į tai, antstolių profesinė veikla Vokietijoje apžvelgiama tiek, kiek tai būtina, norint palyginti su Lietuvoje įtvirtintu antstolių profesinės veiklos teisiniu reguliavimu. Daugiausia dėmesio bus skiriama minėtoms keturioms pagrindinėms teisinėms profesijoms: teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, siekiant tinkamai atskleisti Vokietijoje egzistuojančią teisinės profesijos sampratą.

1.2.1. TEISĖJŲ ETIKOS YPATUMAI

1.2.1.1. Bendroji informacija

Vokietijoje veikia bendrosios kompetencijos teismai, specializuoti teismai ir Vokietijos Konstitucinis Teismas. Bendrosios kompetencijos teismai nagrinėja baudžiamąsias ir civilines bylas. Specializuotų teismų grupėje išskirtinos atskiros teismų sistemos ginčams, kylantiems iš administracinės teisės, mokesčių teisės, darbo teisės, socialinės teisės, spręsti. Bendrosios kompetencijos teismų sistema organizuojama keturiais lygiais, kur pirmu lygmeniu veikia vietos teismai (vok. *Amstgericht*), antru – regioniniai teismai (vok. *Landgericht*), trečiu – aukštesnieji regioniniai teismai (vok. *Oberlandesgericht*) ir ketvirtu, jau federaliniu lygmeniu, – aukščiausios instancijos teismas – Federalinis šalies teisingumo teismas (vok. *Bundesgerichtshof*)¹¹⁴. Specializuoti teismai veikia trimis lygmenimis, išskyrus teismus dėl ginčų, kylančių iš mokesčių teisės (šioje teismų sistemoje veikia dviejų lygmenų teismai). Pažymėtina, kad bet kurios teismų sistemos aukščiausioji instancija veikia federaliniu lygmeniu. 2012 metų pabaigoje šalies žemių lygmeniu dirbo 19 923 teisėjai, federaliniu lygmeniu – 459 teisėjai, atitinkamai teisėjų ir gyventojų santykis 2012 metų pabaigoje

¹¹⁴ „The Judiciary“ internete publikuotoje knygoje *Germany: A Country Stud.*, red. Eric Solsten. Washington: GPO for the Library of Congress, 1995. Prieiga internetu: <<http://countrystudies.us/germany/155.htm>> (žiūrėta 2015-02-21).

buvo 1/4042¹¹⁵. Toliau 1.8 lentelėje pateikiamas teismų skaičius pagal kompetenciją ir lygmenis visoje šalyje, neįtraukiant konstitucinių teismų sistemos ir teisėjų skaičiaus kiekvienoje teismų sistemoje.

Remiantis J. Bellu, Vokietijos teismų santvarka lemia tai, kad pats teisėjų korpusas yra gana diversifikuotas. Asmuo, kartą paskirtas teisėju konkrečioje teismų sistemoje, nėra linkęs keisti šios pradinės specializacijos. Teisėjo darbo patirtis vienoje teismų sistemoje gali reikšmingai skirtis nuo darbo patirties kitoje sistemoje. Teisėjų korpuso diversifikacijai daro įtaką ir tai, kad didžioji dalis visų teisėjų dirba šalies žemių teismuose, o šalies žemėse nustatytas teisinis reguliavimas, detalizuojantis pagrindinių federalinių teisės aktų nuostatas, iš jų ir teisėjų skyrimo, paaukštinimo reikalavimus, gali gerokai skirtis¹¹⁶. Ataskaitoje analizuojamas tik federaliniu lygiu įtvirtintas teisėjų korpuso teisinis reguliavimas.

1.8 lentelė. Teismų skaičius pagal kompetenciją ir lygmenis bei teisėjų skaičius Vokietijoje¹¹⁷

Teismų sistema ^[1]	Teismų lygmuo	Teismų skaičius (2012 12 31)	Teisėjų skaičius (2012 12 31)
Bendrosios kompetencijos teismų sistema	Vietos teismai (vok. <i>Amstgericht</i>)	655	14 903
	Regioniniai teismai (vok. <i>Landgericht</i>)	116	
	Aukštesnieji regioniniai teismai (vok. <i>Oberlandesgericht</i>)	24	
	Federalinis šalies teisingumo teismas (vok. <i>Bundesgerichtshof</i>)	1	
Administracinių teismų sistema	Vietos administraciniai teismai (vok. <i>Verwaltungsgericht</i>)	51	1 861
	Aukštesnieji administraciniai teismai (vok. <i>Oberverwaltungsgericht</i>)	13 ^[2]	
	Federalinis administracinis teismas (vok. <i>Bundesverwaltungsgericht</i>)	1	

¹¹⁵ Statistisches Bundesamt (Destatis). *Courts und Employees employed in justice administration*. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/EmployedBundLaender.html>> (žiūrėta 2015-01-27).

¹¹⁶ J. Bell. *Judiciaries within Europe: a Comparative Review*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 109–110.

¹¹⁷ Statistisches Bundesamt (Destatis). *Courts and Personnel Number of courts*. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/NumberOfCourts.html>> (žiūrėta 2015-01-27).

Teismų sistema ^[1]	Teismų lygmuo	Teismų skaičius (2012 12 31)	Teisėjų skaičius (2012 12 31)
Darbo teismų sistema	Vietos darbo teismai (vok. <i>Arbeitsgericht</i>)	112	983
	Regioniniai darbo teismai (vok. <i>Landesarbeitsgericht</i>)	n.d.	
	Federalinis darbo teismas (vok. <i>Bundesarbeitsgericht</i>)	1	
Socialinių reikalų teismų sistema	Vietos socialinių reikalų teismai (vok. <i>Arbeitsgericht</i>)	68	1 898
	Regioniniai socialinių reikalų teismai (vok. <i>Landesarbeitsgericht</i>)	14 ^[3]	
	Federalinis socialinių reikalų teismas (vok. <i>Bundesarbeitsgericht</i>)	1	
Mokestinių ginčų teismų sistema	Mokestinių ginčų teismai (vok. <i>Finanzgericht</i>)	18	598
	Federalinis mokestinių ginčų teismas (vok. <i>Bundesfinanzhof</i>)	1	

^[1] Übersicht über den Gerichtsaufbau in der Bundesrepublik Deutschland. Prieiga internetu: <http://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/pdfs/Schaubild_Gerichtsaufbau_Deutsch.pdf?__blob=publicationFile> (žiūrėta 2015-01-27).

^[2] Verwaltungsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik Deutschland. Prieiga internetu: <<http://www.verwaltungsgerichtsbarkeit.de/index.php>> (žiūrėta 2015-01-27).

^[3] Sozialgerichtsbarkeit Bundesrepublik Deutschland. Prieiga internetu: <<https://sozialgerichtsbarkeit.de/sgb/index.php>> (žiūrėta 2015-01-27).

Vokietijos pagrindinio įstatymo 97 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisėjas Vokietijoje yra nepriklausomas ir paklūsta tik teisei¹¹⁸. Ši nuostata atkartota ir Vokietijos teisėjų įstatymo, kuris yra pagrindinis teisės aktas, nustatantis reikalavimus asmenims, pretenduojantiems tapti teisėjais, teisėjų veiklos principus, teisėjų statusą ir atlygį bei kitas teisėjų veiklą reguliuojančias nuostatas, 25 straipsnyje¹¹⁹. Vokietijos teismų santvarkos įstatymo, reglamentuojančio teismų sistemą šalyje, 1 straipsnyje

¹¹⁸ Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version published in the *Federal Law Gazette*, Part III, classification number 100-1, as last amended by the Act of 11 July 2012 (*Federal Law Gazette*, Part I p. 1478). Į anglų kalbą vertė: prof. Christian Tomuschat ir prof. David P. Currie bendradarbiaudami su Kalbos tarnyba prie Vokietijos parlamento žemųjų rūmų (Deutscher Bundestag). Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0513> (žiūrėta 2015-01-27).

¹¹⁹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114.

nurodyta, kad teisminė valdžia įgyvendinama per nepriklausomą teismų sistemą¹²⁰. Apibrėžiant teisėjo veiklą reguliuojančius teisės aktus, pažymėtina, kad tiek Vokietijos teisėjų įstatymo 46 straipsnyje, tiek 71 straipsnyje nurodoma, kad federaliniuose ir šalies žemių teismuose dirbantiems teisėjams taikomi ir valstybės tarnautojų teisinį reguliavimą apibrėžiantys teisės aktai, kiek Vokietijos teisėjų įstatyme nenustatyta kitaip.

Reikalavimai asmeniui, norinčiam tapti teisėju, apibrėžiami Vokietijos teisėjų įstatymo 9 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad asmuo, pretenduojantis tapti teisėju:

- turi būti Vokietijos pilietis, Vokietijos pagrindinio įstatymo 116 straipsnio prasme (šiam straipsnyje pažymima, kad pilietybę turi teisę atgauti ir tie, kurie jos neteko 1933–1945 metų laikotarpiu dėl politinių, rasistinių ar religinių pagrindų¹²¹);

- asmuo yra ir visada turi būti įsipareigojęs puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*) pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą (asmuo pasirašo specialią deklaraciją, kurioje įsipareigoja laikytis šios nuostatos);

- turi atitikti Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 straipsniuose keliamus išsilavinimo reikalavimus;

- turi turėti reikalingų socialinių įgūdžių¹²².

Papildomų reikalavimų asmeniui, norinčiam tapti teisėju šalies žemės teismuose, gali nustatyti ir šalies žemės teisingumo ministerija, o asmeniui, norinčiam tapti teisėju federaliniuose teismuose, t. y. aukščiausios instancijos teismuose, – Federalinė teisingumo ministerija. Pažymėtina, kad šalies žemių ministerijos, organizuodamos teisėjų atranką ir paskyrimą, į šią veiklą įtraukia ir atitinkamos šalies žemės teisėjų korpuso atstovus¹²³. Federalinio lygmens teisėjų atranka vykdoma vadovaujantis Teisėjų atrankos įstatymu (vok. *Richterwahlgesetz*, RiWG). Pažymėtina, kad asmeniui, pretenduojančiam tapti Federalinio šalies teisingumo teismo teisėju, keliamas ir amžiaus reikalavimas, t. y. asmuo negali būti jaunesnis nei 35 metų¹²⁴.

¹²⁰ Courts Constitution Act in the version published on 9 May 1975 (*Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt]* Part I, p. 1077), last amended by Article 1 of the Act of 2 July 2013 (*Federal Law Gazette*, Part I p. 1938). Į anglų kalbą vertė: Kathleen Müller-Rostin. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gvg/englisch_gvg.html#p0628> (žiūrėta 2015-01-27).

¹²¹ Basic Law for the Federal Republic of Germany, žr. išnašą: 122.

¹²² German Judiciary Act, žr. išnašą: 114.

¹²³ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 112–113.

¹²⁴ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124, 125 str.

Asmuo teisėju skiriamas pirmiausia trejų metų laikotarpiui ir tik paskui įgyja teisę būti paskirtas teisėju iki amžiaus galo. Į šį trejų metų laikotarpį gali būti įskaitomas laikas, kai asmuo buvo valstybės tarnyboje, kurioje, kad galėtų eiti pareigas, reikia atitikti Federalinio valstybės tarnybos į (vok. *Bundesbeamtengesetz*, BBG) 17 straipsnio 5 dalyje nustatytus reikalavimus aukščiausio lygmens valstybės tarnautojui¹²⁵, kai asmuo dirbo teisės srities dėstytoju universitete, kai asmuo dirbo advokatu, notaru ar kandidatu į notarus ar advokatus, kai asmuo dirbo prokuroru¹²⁶, ir jei asmuo dirbo tokį darbą, kurį pagal esmę galima prilyginti prieš tai įvardytų profesinių veiklų svarbai, reikalaujamoms žinioms ir kvalifikacijai¹²⁷.

J. Bellas nurodo, kad nors įtvirtintas teisinis reguliavimas leidžia advokatui tapti teisėju, tai nėra įprasta praktika. Pastaroji nuostata buvo svarbi, kai po Vokietijos susijungimo labai trūko teisėjų Rytų Vokietijos teismuose. Taip pat nebūdingas ir priešingas procesas, t. y. kai teisėjas tampa advokatu. Viena iš priežasčių, kodėl kitų teisinių profesijų atstovai nėra linkę tapti teisėjais, yra mažesnė tikimybė pasiekti teisėjo karjeros aukštumas, palyginti su asmenimis, kurie baigę mokslus iškart pradeda dirbti teisėjais. Vienas iš dažnesnių atvejų, kai kitų teisinių profesijų atstovai tampa teisėjais, yra teisės profesorių, dirbančių universitetuose, įsiliejimas į teisėjų korpusą. Jie teisėjais aukštesnės instancijos teismuose dažniausiai skiriami dirbti, atsižvelgiant į pasiekimus akademinėje veikloje¹²⁸.

Svarbu pabrėžti, kad, įgijus teisę būti skiriamam teisėju iki amžiaus galo, asmeniui dar gali būti nustatomas bandomasis laikotarpis, kuriam pasibaigus jis skiriamas teisėju iki amžiaus galo. Minėtas bandomasis laikotarpis gali trukti iki penkerių metų, tačiau pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 12 straipsnio 2 dalį po penkerių metų, jei nėra kitų kliūčių, asmuo privalo būti paskirtas teisėju iki amžiaus pabaigos. Per bandomąjį laikotarpį teisėjas pirmuosius šio laikotarpio metus negali:

- nagrinėti bankroto bylų (Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 22 str. 6 d.),
- nagrinėti bylų, kylančių iš šeimos teisės reguliavimo srities (Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 23b str. 3 d., 23c str. 2 d.)¹²⁹.

¹²⁵ Ne žemesnis nei magistro kvalifikacinis laipsnis ar jam prilygintas ir įgytas reikiamas pasirengimas tarnybai, plačiau žr. Federalinio valstybės tarnybos įstatymo (vok. *Bundesbeamtengesetz*, BBG) 17 str. 5 d.: Bundesbeamtengesetz vom 5. Februar 2009 (*BGBL*. I S. 160), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBL*. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html> (žiūrėta 2015-02-21).

¹²⁶ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 122 str. 2 d.

¹²⁷ Ten pat, 10 str.

¹²⁸ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 118.

¹²⁹ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124.

Pirmuosius metus bandomajam laikotarpiui paskirtas teisėjas taip pat negali būti pirmininku bylą nagrinėjant teisėjų kolegijai, kai teisėjų kolegija susideda iš teisėjo ir dviejų prisiekusiųjų¹³⁰.

Bandomuoju laikotarpiu teisėjas gali būti atleistas iš pareigų po 6, 12, 18, 24 mėnesių nesant specialių Vokietijos teisėjų įstatyme numatytų pagrindų. Trečiaisiais ir ketvirtaisiais bandomojo laikotarpio metais teisėjas gali būti atleistas, jei jis tampa netinkamas eiti teisėjo pareigas, jei tam tikrą laikotarpį teisėjų atrankos komisija atsisako jam suteikti paskyrimą dirbti teisėju iki amžiaus galo, jei teisėjas bandomuoju laikotarpiu padarė drausminį nusižengimą, dėl kurio jam, paskirtam iki amžiaus galo, galėtų būti pradėta drausminės atsakomybės taikymo procedūra¹³¹.

Minėtame įstatyme apibrėžiami pagrindai, kad asmens paskyrimas teisėju, nesvarbu, ar asmuo paskirtas bandomajam laikotarpiui, ar iki amžiaus galo, yra laikomas niekiniu, jeigu¹³²:

- asmenį paskyrė tam neįgalioji institucija;
- asmuo paskyrimo metu nebuvo Vokietijos pilietis;
- asmuo paskyrimo metu negalėjo būti skiriamas dirbti valstybės tarnyboje¹³³.

Apibrėžiami ir atvejai, kai asmens paskyrimas teisėju gali būti atšauktas. Tai:

- paaiškėjus, kad paskirtas asmuo negalėjo būti skiriamas dirbti teisėju;
- paaiškėjus, kad priimant sprendimą dėl asmens skyrimo teisėju, buvo pažeistas teisėjų atrankos komisijos statusas ir vėliau tinkamai veikdama komisija nepripažino tokio paskyrimo tinkamu;
- paaiškėjus, kad asmuo buvo paskirtas prievarta, apgaule ar korupciniu būdu;
- asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką ir įsiteisėjo nuosprendis, pagal kurį asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, pripažintas kaltu ir jam skirta bausmė;

¹³⁰ Ten pat, 29 str. 1d.

¹³¹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 22 str. 1, 2, 3 d.

¹³² Ten pat, 18 str. 1, 2 d.

¹³³ Asmens tinkamumo dirbti valstybės tarnyboje kriterijai yra nustatyti Federalinio valstybės tarnybos įstatymo (vok. *Bundesbeamtenengesetz*, BBG) 7 str.: *Bundesbeamtenengesetz vom 5. Februar 2009 (BGBl. I S. 160)*, das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBl. I S. 3386*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html> (žiūrėta 2015-02-21).

- asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis pašalintas iš kitos tarnybos ar profesijos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją dėl anksčiau turėtų pareigų teismo įsakymu¹³⁴.
- Dar viena grupė aplinkybių, kurios užkerta kelią asmeniui tęsti teisėjo karjerą, apibrėžta Vokietijos teisėjų įstatymo 24 straipsnyje, t. y. kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu:
 - asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta vienerių metų ir didesnė laisvės atėmimo bausmė;
 - asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė už tokias nusikalstamas veikas: draudžiami karo veiksmai, valstybės išdavimas, demokratinės konstitucinės santvarkos statymas į pavojų arba šnipinėjimas ir kitoks pavojaus nacionaliniam šalies saugumui kėlimas;
 - asmeniui atimta teisė dirbti valstybės tarnyboje;
 - atimta konstitucinė teisė pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 18 straipsnį¹³⁵.

Konstitucinės teisės atėmimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 18 straipsnį reiškia, kad asmuo, piktnaudžiaujantis tokiomis konstitucinėmis teisėmis, kaip antai spaudos laisvė, akademinė laisvė, susirinkimų ir asociacijų teisė, politinio prieglobsčio teisė, privataus gyvenimo neliečiamumas ir nuosavybės teisė, tam, kad pakenktų šalies laisvai demokratinėi santvarkai, netenka šių teisių¹³⁶. Sprendimą dėl to priima Vokietijos konstitucinis teismas. Pažymėtina, kad paskutinis pagrindas iki šiol nebuvo pritaikytas, sprendžiant, ar teisėjas toliau gali dirbti.

Atkreiptinas dėmesys, kad, kitaip nei Lietuvos teisės aktuose, Vokietijos teisėjų įstatyme nėra aiškiai sukonkretinta, koks asmuo gali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos, kuri reikalinga norint tapti teisėju. Vienas iš svarbiausių reikalavimų pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą – įsipareigojimas puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*), o tai yra bendroji pareigos išlaikyti teisėjo nepriklausomumą ir nešališkumą išraiška. Vis dėlto tam tikrus detalesnius reikalavimus galima identifikuoti atsižvelgiant į pagrindus, dėl kurių gali būti atšaukiamas asmens paskyrimas dirbti teisėju ar asmuo pašalinamas iš teisėjo pareigų be teisės kada nors vėliau tęsti teisėjo karjerą. Šiame kontekste išskirtini tokie atvejai, kai kelias tapti teisėju užkertamas dėl to, kad įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu

¹³⁴ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 19 str. 1, 2 d.

¹³⁵ Ten pat, 19 str. 1, 2 d.

¹³⁶ Basic Law for the Federal Republic of Germany, žr. išnašą 122, 18 str.

pripažinta, jog asmuo padarė nusikalstamą veiką ir jam paskirta bausmė. Taip pat nėra laikoma, kad teisėjas toliau gali vykdyti šias pareigas, jeigu jam dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta vienerių metų ir didesnė laisvės atėmimo bausmė arba skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip antai draudžiami karo veiksmai, valstybės išdavimas, demokratinės konstitucinės santvarkos statymas į pavojų arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui. Teisėju negali būti skiriamas ir asmuo, kuris buvo pašalintas iš kitos tarnybos ar profesijos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją teismo įsakymu. Asmuo taip pat nebegali vykdyti teisėjo pareigų, jeigu jam atimta teisė dirbti valstybės tarnyboje arba jis neteko savo tam tikrų konstitucinių teisių pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 18 straipsnį.

Iš kitų reikalavimų teisėjui Vokietijos teisėjų įstatyme nėra apibrėžtas reikalavimas mokėti vokiečių kalbą, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti teisėju, vyksta vokiečių kalba. Dėl šios priežasties teigtina, kad asmuo, pretenduojantis tapti teisėju, turi mokėti vokiečių kalbą. Teisėjo sveikatos būklės reikalavimas Vokietijos teisėjų įstatyme taip pat neapibrėžtas, tačiau, atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, kuriuo nustatyta, kad federaliniuose ir šalies žemių teismuose dirbantiems teisėjams taikomi ir valstybės tarnautojų teisinį reguliavimą apibrėžiantys teisės aktai, asmens sveikatos būklės reikalavimas apibrėžiamas Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad asmens sveikatos būklė turi leisti jam tinkamai vykdyti paskirtas funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo laikomas netinkamu eiti pareigas, jei per šešis mėnesius negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspektyvos, kad jo būklė pagerės tiek, kad galėtų tinkamai vykdyti pareigas¹³⁷.

1.2.1.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka

Pagrindinės teisėjo pareigos ir funkcijos apibrėžiamos Vokietijos teisėjų įstatymo 38–43 straipsniuose. Jais daugiausia siekiama užtikrinti teisėjo nepriklausomumą. Įstatymo 39 straipsnyje nustatyta, kad ir eidamas tiesiogines pareigas, ir privačiame gyvenime, įskaitant politinę veiklą, teisėjas privalo elgtis taip, kad nebūtų pažeistas

¹³⁷ Bundesbeamtengesetz vom 5. Februar 2009 (BGBl. I S. 160), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 28. August 2013 (BGBl. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html> (žiūrėta 2015-02-21), 44 str. 1 d.

pasitikėjimas juo, kaip teisėju. Ši nuostata pabrėžtinai reiškia, kad teisėjų papildoma veikla einant teisėjo pareigas yra ribota, ypač užsiimant arbitro ar tarpininko (taikintojo) veikla¹³⁸. Teisėjams taip pat draudžiama teikti teisės eksperto paslaugas, nebent teisėjas yra teisės profesorius ir gavo specialų aukščiausios teismų administracijos institucijos leidimą¹³⁹. Vis dėlto papildoma veikla (papildomos pareigos) teisėjams gali būti privalomai paskirta (kaip valstybės pareigūnams, tai reiškia, kad jie, kaip valstybės pareigūnai, taip pat gali būti perkelti juos įdarbinusios institucijos į kitą poziciją) atlikti papildomas funkcijas administruojant teisingumo ir teismų sistemą¹⁴⁰. Teisėjai, kaip ir advokatai, turi konfidencialumo pareigą, kuri apima sprendimo svarytymo ir priėmimo proceso slaptumą bei išlieka net ir pasibaigus teisėjo tarnybai¹⁴¹.

Vokietijos teisėjų įstatymo 26 straipsnyje numatyta teisėjų veiklos priežiūros procedūra, kurią vykdo atitinkamo teismo prezidentas¹⁴². Teisėjo vykdoma priežiūra negali mažinti jam suteiktų nepriklausomumo garantijų, todėl įstatymas numato tam tikrą procedūrą, suteikiančią teisėjui teisę skųsti priežiūros veiksmus jo atžvilgiu, jei kyla grėsmė jo, kaip teisėjo, nepriklausomumui¹⁴³. Priežiūros procedūros paskirtis – užtikrinti, kad teisėjo darbas būtų atliekamas tinkamai, ir atkreipti teisėjo dėmesį į pastebėtus veiklos trūkumus. Jei teisėjas dėl savo kaltės nesieja priemonių trūkumams pašalinti, prieš jį gali būti pradėta drausminės atsakomybės taikymo procedūra¹⁴⁴.

Remiantis Vokietijos teisėjų įstatymo 63 ir 83 straipsniais drausminės atsakomybės procedūra *mutatis mutandis* vykdoma vadovaujantis Federaliniu drausminės atsakomybės įstatymu (vok. *Bundesdisziplinalgesetz*, BDG), jei Vokietijos teisėjų įstatymas nenumato kitaip. Federaliniame drausminės atsakomybės įstatymo 2 straipsnyje taip pat nurodoma, kad įstatymas, be kitų valstybės tarnautojų, yra taikomas ir teisėjams¹⁴⁵. Pažymėtina, kad drausminės atsakomybės taikymo procedūra skiriasi atsižvelgiant į tai, kokio lygmens – federalinio ar šalies žemių – teisėjui taikoma ši procedūra.

¹³⁸ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 40 str.

¹³⁹ Ten pat, 41 str. 1, 2 d.

¹⁴⁰ Ten pat, 42 str.

¹⁴¹ Ten pat, 43 str.

¹⁴² J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 124

¹⁴³ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 26 str. 1, 3 d.

¹⁴⁴ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 124.

¹⁴⁵ Bundesdisziplinalgesetz vom 9. Juli 2001 (BGBl. I S. 1510), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (BGBl. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdg/BJNR151010001.html>> (žiūrėta: 2015-02-21).

Pagrindai, kuriais remiantis gali būti pradėta drausminės atsakomybės taikymo procedūra, numatyti Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 77 straipsnyje. Tai yra:

- teisėjui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, atliekant teisėjo funkcijas, dėl kurių nustatoma teisėjo kaltė;
- teisėjui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas ne tarnybos metu, dėl kurio nustatoma teisėjo kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu teisėjo profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties teisėjo reputacijai¹⁴⁶.

Svarbu pažymėti, kad pagrindinės teisėjo funkcijos – sprendimų priėmimas ar teismo kompetencijai priskirtų leidimų davimas – negali būti drausminės atsakomybės taikymo pagrindas¹⁴⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad drausminės atsakomybės taikymo procedūra gali būti pradėta ir prieš buvusius teisėjus, išėjusius į pensiją, kuriems įstatymų nustatyta tvarka priklauso speciali valstybinė pensija ir privilegijos. Pagrindai buvusių teisėjų drausminei atsakomybei kilti yra:

- veikų, priešišκών pagrindinei laisvai demokratinei santvarkai (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*), atlikimas;
- veikų, kurių tikslas pakenkti Vokietijos Federacinės Respublikos saugumui, atlikimas;
- tarnybos metu įgytos informacijos, kuri turi būti saugoma, netinkamas naudojimas;
- nepagrįstų padėkų, dovanų ar kitokių privilegijų gavimas¹⁴⁸.

Drausminės atsakomybės taikymo atveju nuobauda reiškia dalinį ar visišką šių privilegijų praradimą. Toks teisinis reguliavimas grindžiamas tuo, kad valstybė nėra suinteresuota teikti asmeniui įstatymų nustatytą pensiją ir privilegijas, į kurias jis įgijo teisę dirbdamas teisėjų korpuse, ir naudoti valstybės biudžeto lėšas, jei asmuo neišlaiko įgyto statuso deramos garbės ir orumo.

Šalies žemių teisėjams drausmės bylą kelia ir nagrinėja tarnybos teismai (vok. *Dienstgerichten*), formuojami prie atitinkamo teismo, dažniausiai aukštesnės instancijos šalies žemių teismų, o federalinio lygmens teisėjams – Federalinis tarnybos teismas prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vok. *Das Dienstgericht des Bundes*). Pažymėtina, kad šių teismų kompetencijai priskirtinas ne vien drausmės

¹⁴⁶ Bundesbeamtenengesetz, žr. išnašą: 141.

¹⁴⁷ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 124.

¹⁴⁸ Bundesbeamtenengesetz, žr. išnašą: 141.

bylų nagrinėjimas ir sprendimų jose priėmimas. Šių teismų jurisdikcijai priklauso visi klausimai ar ginčai, kurie kyla sprendžiant teisėjų skyrimo, paaukštavimo, atleidimo klausimus, organizuojant teisėjų korpuso darbą ar įgyvendinant kitas administracines teismų sistemos funkcijas¹⁴⁹. Vadovaujantis Vokietijos teisėjų įstatymo 63 straipsnio 2 dalimi ir 83 straipsniu, prašymą iškelti drausmės bylą ir laikinai sustabdyti teisėjo įgaliojimus ar atlygio mokėjimą gali pateikti ir federalinė teisingumo ministerija ar šalies žemės teisingumo ministerija, iš kurių pastaroji vėliau yra informuojama apie priimtą sprendimą.

Federaliniame tarnybos teisme sprendimus priima penki teisėjai, iš kurių vienas yra pirmininkaujantis, du nuolatiniai Federalinio tarnybos teismo teisėjai ir du nenuolatiniai teisėjai. Pirmininkaujantis ir nuolatiniai teisėjai skiriami iš Federalinio šalies teisingumo teismo teisėjų, nenuolatiniais teisėjais skiriami tie, kurie dirba toje pačioje jurisdikcijoje, kaip ir teisėjas, kuriam keliama drausmės byla, ir yra paskirti iki amžiaus galo. Pirmininkaujantis teisėjas ir nuolatiniai teisėjai skiriami penkerių metų kadencijai¹⁵⁰. Tarnybos teisme konkretaus teisėjų skaičiaus nenustatyta, tai paliekama šalies žemių kompetencijai, tačiau šį teismą turi sudaryti pirmininkaujantis teisėjas ir vienodas skaičius nuolatinių ir nenuolatinių teisėjų. Nenuolatiniais teisėjais taip pat skiriami tie, kurie dirba toje pačioje jurisdikcijoje kaip ir teisėjas, kuriam keliama drausmės byla. Visi Federalinio tarnybos teismo teisėjai turi būti paskirti teisėjais iki amžiaus galo. Pažymėtina, kad pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 77 straipsnio 4 dalyje nustatytas sąlygas šalies žemės gali šiek tiek koreguoti atitinkamo tarnybos teismo sudėtį ir leisti ne tik teisėjams, bet ir advokatams tapti tarnybos teismo nuolatiniais teisėjais. Tarnybos teismo nuolatinių teisėjų kadencija yra penkeri metai ir ją galima vieną kartą pratęsti¹⁵¹.

Drausmės bylose šie teismai gali priimti tiek sprendimą nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą, tiek skirti drausminę nuobaudą. Sprendimas nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą priimamas vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 straipsniu, kuriame nustatyti šie pagrindai:

- nebuvo įrodyta, kad padarytas drausminis nusižengimas;
- įrodyta, kad padarytas drausminis nusižengimas, tačiau nenustatyta asmens kaltė;

¹⁴⁹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 62, 78 str.

¹⁵⁰ Ten pat, 61 str. 2, 3 d.

¹⁵¹ Ten pat, 77 str. 2, 4 d.

- asmuo neteko pareigų dėl atleidimo, pašalinimo iš pareigų arba neteko teisės užimti teisėjo poziciją;
- drausminės atsakomybės procedūrų taikyti negalima, nes asmeniui pritaikyta kita atsakomybės forma dėl tų pačių veiksmų ir šie veiksmai nesudaro pagrindo taikyti drausminę atsakomybę;
- drausminės atsakomybės procedūrų taikyti negalima, nes suėjo Federalinio drausminės atsakomybės taikymo įstatymo 15 straipsnyje nustatyti drausminės nuobaudos skyrimo terminai;
 - asmens mirtis;
 - išėjusiam į pensiją teisėjui pritaikomos Valstybės tarnybos pensijų įstatymo 59 straipsnio 1 dalies nuostatos¹⁵².

Jei priimamas sprendimas skirti drausminę nuobaudą, tai šalies žemių teisėjams nuobaudos skiriamos vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią galimos skirti drausminės nuobaudos yra pastaba, bauda, atlyginimo sumažinimas, pareigų pažeminimas, pašalinimas iš einamų pareigų. Aukščiausiųjų teismų teisėjams, t. y. federalinio lygmens teisėjams, gali būti skiriamos tik tos nuobaudos, kurios numatytos Vokietijos teisėjų įstatymo 64 straipsnio 2 dalyje, tai yra papeikimas, kontrolės bauda, pašalinimas iš einamų pareigų. Vienintelė drausminė nuobauda, kuri gali būti skiriama ir šalies žemių, ir federaliniams teisėjams, yra perkėlimas į kitas pareigas, įtvirtintas Vokietijos teisėjų įstatymo 30 straipsnio 1 dalies 2 punkte. Skirtų nuobaudų šalies žemių teisėjams ir federaliniams teisėjams palyginimas pateiktas 1.9 lentelėje. Teisėjams, išėjusiems į pensiją, galimos taikyti drausminės nuobaudos apibrėžiamos Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje ir tai yra valstybinės pensijos sumažinimas arba teisės gauti valstybinę pensiją atėmimas. Pažymėtina, kad vadovaujantis Vokietijos teisėjų įstatymo 35 straipsniu tarnybos teismai turi teisę laikinai nušalinti teisėją nuo pareigų, kol vyksta drausmės bylos nagrinėjimas¹⁵³.

¹⁵² Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 32 str. 1, 2 d.

¹⁵³ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 35 str.

1.9 lentelė. Šalies žemių teisėjams ir federaliniams teisėjams skiriamų drausminių nuobaudų rūšys

Šalies žemių teisėjai	Federaliniai teisėjai
Pastaba	Pastaba
Bauda	Kontrolės bauda
Atlyginimo sumažinimas	Netaikoma
Pareigų pažeminimas	Netaikoma
Pašalinimas iš einamų pareigų	Pašalinimas iš einamų pareigų

Perkėlimas į kitas pareigas pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 30 str. 1 d. 2 p.

Atkreiptinas dėmesys, kad esamas teisinis reguliavimas nenumato drausminės bylos išnagrinėjimo termino, skaičiuojant nuo drausminės bylos iškėlimo dienos. Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 15 straipsnyje numatytas tik laikotarpis, per kurį gali būti paskirta drausminė nuobauda ir esamiems, ir buvusiems teisėjams. Remiantis šiuo straipsniu, drausminės atsakomybės taikymo procedūros gali būti įgyvendinamos, jei nuo nusižengimo, už kurį skiriama pastaba, nepraėjo daugiau nei dveji metai; skiriama bauda, sumažinamas atlyginimas ar valstybinė pensija, jei nuo nusižengimo padarymo nepraėjo daugiau kaip treji metai; pažeminamos pareigos, jei nuo drausminio nusižengimo padarymo nepraėjo daugiau kaip septyneri metai. Kitų drausminių nuobaudų, terminų drausminei atsakomybei taikyti ir nuobaudai skirti nenumatyta. Tai reiškia, kad asmuo, padaręs drausminį nusižengimą, gali būti šalinamas iš einamų pareigų ar jam atimama teisė gauti valstybinę pensiją nepriklausomai nuo to, kiek laiko praėjo nuo drausminio nusižengimo padarymo, jei nėra pagrindų, kuriais remiantis nutraukiama drausmė byla.

Remiantis J. Bellu, drausmės bylų kėlimas nėra dažnas tarnybos teismuose ar Federaliniame tarnybos teisme. Viename žemės tarnybos teisme per metus dažniausiai išnagrinėjama iki trijų drausmės bylų. Vertinant pagal sprendimus drausmės bylose, dažniausiai asmeniui skiriamas laikinas teisėjo funkcijų vykdymo apribojimas, kol nagrinėjama drausmės byla, arba taikomas pareigų pažeminimas. Itin retai teisėjas yra pašalinamas iš einamų pareigų¹⁵⁴.

Apeliacijos procedūra teisėjų drausmės bylose yra ganėtinai ribotas procesas. Jei drausmės byla keliama federalinio lygmens teisėjui, Federaliniame tarnybos

¹⁵⁴ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 124.

teisme šią bylą nagrinėja vienintelė instancija ir apeliacijos procedūra dėl šio teismo sprendimų nėra numatyta. Kai sprendimą drausmės byloje priima šalies žemėje veikiantis tarnybos teismas, apeliacija Federaliniam tarnybos teismui galima, tik jei tai leidžia atitinkamos šalies žemės teisės aktai¹⁵⁵. Esant šalies žemės lygmeniu įtvirtintam teisiniui reguliavimui, leidžiančiam apeliuoti po tarnybos teismo sprendimo, papildomai turi būti tenkinamos Vokietijos teisėjų įstatymo 81 straipsnyje nustatytos sąlygos. Šio įstatymo 81 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad apeliacija galima, jei leidimą davė tarnybos teismas ir yra šios sąlygos:

- sprendimas byloje yra reikšmingas bendrai drausminių nusižengimų vertinimo praktikai,
- sprendimas priimtas nukrypstant nuo Federalinio tarnybinių pažeidimų teismo prie Federalinio šalies teisingumo teismo praktikos¹⁵⁶.

Leidimas apeliuoti nereikalingas, jei aplinkybės, nurodytos 81 straipsnio 3 dalyje, apibrėžtinai kaip esminiai drausmės bylos nagrinėjimo procedūros pažeidimai:

- drausmės bylą nagrinėjantis teismas nebuvo reikiamos sudėties;
- vienas iš drausmės byloje sprendimą priėmusių teisėjų buvo pašalintas iš teisėjo pareigų arba yra akivaizdžių teisėjo šališkumo ar teisėjo nepriklausomumo pažeidimo aplinkybių;
- priimtas sprendimas drausmės byloje nėra motyvuotas¹⁵⁷.

Jei drausmės byloje buvo priimtas sprendimas perkelti teisėją į kitas pareigas pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 30 straipsnio 1 dalies 2 punktą, Tarnybos teismas privalo suteikti leidimą teikti apeliaciją, kai apeliuojama dėl teisės taikymo klausimų, ir tokia apeliacija grindžiama tuo, kad nepritaikyta reikiama teisės norma arba ji netinkamai pritaikyta¹⁵⁸. Apeliacija teikiama per dvi savaites nuo tada, kai buvo įteiktas sprendimas arba priimtas sprendimas suteikti leidimą apeliuoti¹⁵⁹.

¹⁵⁵ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 79 str. 3 d.

¹⁵⁶ Ten pat, 81 str. 1 d.

¹⁵⁷ Ten pat, 81 str. 3 d.

¹⁵⁸ Ten pat, 80 str.

¹⁵⁹ Ten pat, 82 str. 1 d.

1.2.2. PROKURORŲ ETIKOS YPATUMAI

1.2.2.1. Bendroji informacija

Prokuratūros darbas Vokietijoje organizuojamas ir federaliniu, ir šalies žemių lygmeniu. Pagrindinės prokuratūros ir prokurorų funkcijos apibrėžiamos Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse¹⁶⁰. Vadovaujantis Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 141 straipsniu, prokuratūros sistema veikia kartu su šalies bendrosios kompetencijos teismų sistema ir atitinkamame teisme prokuratūros funkcijas vykdo prie to teismo įsteigta prokuratūra¹⁶¹.

Generalinė prokuratūra (vok. *Bundesanwaltschaft*) įsteigta prie Federalinio šalies teisingumo teismo. Jos kompetencija – sunkiausių nusikalstamų veikų prieš valstybę ir valstybės saugumą, ypač tokių, kurios kenkia šalies vidaus ir išoriniam saugumui (terorizmas, išdavystė, šnipinėjimas), tyrimo organizavimas ir šias veikas padariusių asmenų baudžiamasis persekiojimas. Šios prokuratūros kompetencija yra ir tarptautinių nusikalstamų veikų tyrimas, ir šias nusikalstamas veikas padariusių asmenų baudžiamasis persekiojimas. Generalinės prokuratūros darbas organizuojamas hierarchine struktūra, pagal kurią generalinis prokuroras kontroliuoja kitų prokurorų darbą, o paties generalinio prokuroro kontrolė formaliai priklauso federalinei teisingumo ministerijai¹⁶².

Šalies žemių prokuratūrų kompetencijai priskiriamos visos įprastinės nusikalstamos veikos. Prokuratūrų jurisdikcija atitinka teismo, prie kurio įsteigta prokuratūra, jurisdikciją¹⁶³. Taip pat svarbu pabrėžti, kad šalies žemių prokuratūros nėra pavaldžios generalinei prokuratūrai ir kiekviena šalies žemė prokuratūros darbą organizuoja savarankiškai. Šalies žemių prokuratūros yra steigiamos prie regioninių bendrosios kompetencijos teismų ir atlieka prokuratūros funkcijas ir vietas, ir regioniniuose teismuose. Jų kontrolę vykdo generalinės šalies žemių prokuratūros, steigiamos prie aukštesniųjų regioninių bendrosios kompetencijos teismų, o jas pačias kontroliuoja atitinkamos šalies žemės teisingumo ministerija¹⁶⁴.

¹⁶⁰ *Country report: Germany. Introduction:* <http://www.euro-justice.com/member_states/germany/country_report/> (žiūrėta 2015-01-28).

¹⁶¹ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124, 141 str.

¹⁶² *Legal professions – Germany. Prosecutors:* <https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-de-en.do?member=1> (žiūrėta 2015-01-28).

¹⁶³ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124, 143 str. 1 d.

¹⁶⁴ Žr. išnašą: 166.

Generalinės šalies žemių prokuratūros taip pat palaiko valstybinį kaltinimą, kai apeliacija yra teikiama aukštesniajam regioniniam teismui. Kai sprendimas skundžiamas Federaliniam šalies teisingumo teismui, valstybinį kaltinimą palaiko generalinė prokuratūra. Tai atitinka teisinį reguliavimą, kai atitinkamame teisme prokuratūros funkcijas vykdo prie to teismo įsteigta prokuratūra.

Vokietijos federalinės statistikos tarnybos duomenimis, 2012 m. gruodžio 31 d. prokuratūrose dirbo 5 132 prokurorai, atitinkamai prokurorų ir gyventojų santykis 2012 m. pabaigoje buvo 1/15 690¹⁶⁵. Daugiausia prokurorų dirbo prokuratūrose, įsteigtose prie regioninių teismų. 2012 m. gruodžio 31 d. prokuratūrose, esančiose prie regioninių teismų, dirbo 4 751 prokuroras. Aukštesniuose regioniniuose teismuose tuo metu dirbo 381 prokuroras¹⁶⁶.

Vokietijoje federaliniu lygmeniu nėra specialaus teisės akto, kuriuo išimtinai būtų reguliuojamas prokurorų statusas, veikla ir prokuratūros sistema. Nuostatos, taikytinos prokurorams, apibrėžiamos Vokietijos teisėjų įstatyme ir Vokietijos teismų santvarkos įstatyme. Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 148 straipsnyje nustatyta, kad prokurorai yra valstybės tarnautojai. To paties įstatymo 150 ir 151 straipsniuose įtvirtintas prokuratūros ir teismų sistemos nepriklausomumas viena nuo kitos¹⁶⁷. Atsižvelgiant į tai, kad prokurorai Vokietijoje yra valstybės tarnautojai, jiems taikomos ir teisės aktų, reguliuojančių valstybės tarnautojų statusą, veiklą ir kitus valstybės tarnybos aspektus, nuostatos. Iš tokios rūšies teisės aktų visų pirma išskirtinas Federalinis valstybės tarnybos įstatymas.

Kadangi prokuroras yra valstybės tarnautojas, pradiniai reikalavimai, kuriuos turi atitikti asmuo, pretenduojantis tapti prokuroru, apibrėžiami Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 7 straipsnyje. Minėto straipsnio pirmojoje dalyje išskiriami trys pagrindiniai reikalavimai asmeniui, pretenduojančiam dirbti valstybės tarnyboje:

- pilietybės;
- įsipareigojimas visada puoselėti ir saugoti laisvą demokratinę santvarką (vok. *Freiheitliche demokratische Grundordnung*) pagal Konstituciją;
- išsilavinimo.

¹⁶⁵ Statistisches Bundesamt (Destatis), žr. išnašą: 116.

¹⁶⁶ Statistisches Bundesamt (Destatis). *Courts and personnel. Personnel at the public prosecutors offices of the Länder*: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/Personnel-PublicProsecutors.html>> (žiūrėta 2015-01-28).

¹⁶⁷ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124, 148 str.

Remiantis Vokietijos pagrindinio įstatymo 116 straipsniu, valstybės tarnautoju gali tapti asmuo, turintis Vokietijos pilietybę arba ES valstybės narės pilietybę, turintis valstybės, priklausančios Europos ekonominei erdvei, pilietybę, turintis kitos trečiosios šalies pilietybę, jei Vokietija arba ES pripažįsta toje šalyje įgytą kvalifikaciją¹⁶⁸.

Išsilavinimo reikalavimai asmeniui, norinčiam tapti prokuroru, apibrėžiami Vokietijos teisėjų įstatyme. Įstatymo 122 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad prokuroru norintis tapti asmuo turi atitikti šio įstatymo 5–7 straipsnio reikalavimus, t. y. būti įgijęs šiame įstatyme nustatytos formos teisinį išsilavinimą arba eiti visu etatu profesoriaus pareigas universitete¹⁶⁹.

Vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktu, prokuroras į tarnybą pirmiausia skiriamas bandomajam laikotarpiui. Tik pasibaigus bandomajam laikotarpiui, asmuo gali būti skiriamas prokuroru neribotam laikotarpiui, t. y. iki amžiaus galo. Konkretus bandomasis laikotarpis įstatyme nėra apibrėžtas, tačiau nurodoma, kad jis turi būti ne trumpesnis negu treji ir ne ilgesnis negu penkeri metai. Konkreti atitinkamai valstybės tarnybai bandomojo laikotarpio trukmė, jo skaičiavimo tvarka ir kiti reikalavimai nustatomi federalinės vyriausybės leidžiamais teisės aktais¹⁷⁰. Vadovaujantis Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 34 straipsnio 1 dalies 1 punktu, bandomuoju laikotarpiu asmuo gali būti atleistas, jei padaro drausminį nusižengimą, už kurį valstybės tarnautojui minimali skiriama baudmė yra teisės į vieno mėnesio atlyginimo dydį praradimas.

Teisinis reguliavimas taip pat nenumato konkretaus prokuroro nepriekaištingos reputacijos apibrėžimo, tačiau vienu iš tokių galima pripažinti reikalavimą, kad asmuo visada turi puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*) pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą¹⁷¹. Vadovaujantis Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 14 straipsnio 2 dalimi, asmens paskyrimas prokuroru yra panaikinamas, jei asmens paskyrimo metu dėl jo paties kaltės nebuvo žinoma, kad asmuo yra teistas už nusikaltimą¹⁷². Taip pat Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 41 straipsnio 1 dalyje yra nustatyti pagrindai, kad asmuo netenka teisės dirbti valstybės tarnyboje, kai:

¹⁶⁸ Bundesbeamtengesetz, žr. išnašą: 141, 7 str. 1 d.

¹⁶⁹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 5–8 str.

¹⁷⁰ Bundesbeamtengesetz, žr. išnašą: 141, 11 str.

¹⁷¹ Ten pat, 7 str. 2 d.

¹⁷² Ten pat, 14 str. 2 d.

- asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta vienerių metų ir didesnė laisvės atėmimo bausmė;
- asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip antai: draudžiami karo veiksmai, valstybės išdavimas, pavojaus demokratinei konstitucinei santvarkai sudarymas arba šnipinėjimas ir kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui;
- asmeniui dėl korupcijos nusikaltimo skirta šešių mėnesių ir didesnė laisvės atėmimo bausmė;
- asmeniui buvo atimtos konstitucinės teisės pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 18 straipsnį¹⁷³.

Vienas iš įdomesnių pavyzdžių, iliustruojant teisės dirbti valstybės tarnyboje praradimą dėl padarytos tyčinės nusikalstamos veikos, skiriant didesnę nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, galėtų būti Federaliniame šalies teisingumo teisme išnagrinėta byla, kurioje prokurorė buvo kaltinama dėl veiksmų, kuriuos padarė dirbdama prokuratūroje tuometėje Vokietijos Demokratinėje Respublikoje. Prokurorė buvo pripažinta kalta pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 239 ir 339 straipsnius dėl piktnaudžiavimo suteiktais įgaliojimais ir neteisėto laisvės apribojimo tam tikriems asmenims. Prokurorei skirta galutinė bausmė buvo vieneri metai ir treji mėnesiai nelaisvės, dėl to ji prarado teisę dirbti valstybės tarnyboje ir prokuratūroje¹⁷⁴.

Vertinant kitus reikalavimus prokurorams, vokiečių kalbos mokėjimo reikalavimas nėra apibrėžtas, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti prokuroru, vyksta vokiečių kalba. Dėl šios priežasties teigtina, kad asmuo, pretenduojantis tapti prokuroru, turi mokėti vokiečių kalbą. Prokuroro sveikatos būklės reikalavimas apibrėžiamas Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad asmens sveikatos būklė turi leisti tinkamai vykdyti jam pavestas funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei per šešis mėnesius negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspektyvos, kad asmens būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai vykdyti pareigas¹⁷⁵. Pažymėtina, kad Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 46 straipsnio 4 dalyje yra numatyta pareiga valstybės tarnautojams ir prokurorams imtis reikiamų priemonių atkurti prarastą sveikatos būklę ir tinkamumą toliau eiti konkrečias parei-

¹⁷³ Ten pat, 41 str.

¹⁷⁴ Vokietijos byla: BGH 5 str 555/99 – Urteil v. 8. März 2000 (LG Leipzig).

¹⁷⁵ Bundesbeamtenengesetz, žr. išnašą: 141, 44 str. 1 d.

gas. Ši pareiga yra kartu ir būtinybė imtis reikiamų prevencijos priemonių, kad asmens sveikatos būklė būtų tinkama vykdyti priskirtas funkcijas valstybės tarnyboje.

1.2.2.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka

Pagrindai, kuriais remiantis gali būti pradėta drausminės atsakomybės taikymo procedūra prokurorui, numatyti Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 77 straipsnyje. Tai yra:

- prokurorui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, dėl kurio nustatoma prokuroro kaltė, atliekant prokuroro funkcijas;
- prokurorui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas ne tarnybos metu, dėl kurio nustatoma prokuroro kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu prokuroro profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties prokuroro reputacijai¹⁷⁶.

Kaip ir teisėjų, prokurorų drausminės atsakomybės taikymo procedūra gali būti pradėta ir prieš buvusius prokurorus, kaip ir prieš kiekvieną kitą valstybės tarnautoją, išėjusį į pensiją, kuriam įstatymų nustatyta tvarka priklauso speciali valstybinė pensija ir privilegijos. Buvusių prokurorų drausminės atsakomybės pagrindai:

- padaryta veika, priešiška pagrindinei laisvai demokratinei santvarkai (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*);
- padaryta veika, kurios tikslas – pakenkti Vokietijos Federacinės Respublikos egzistavimui ir saugumui;
- netinkamai naudojama tarnybos metu įgyta saugoma informacija;
- nepagrįstų padėkų, dovanų ar kitokių privilegijų gavimas¹⁷⁷.

Atitinkamai prokurorams, kaip valstybės tarnautojams, drausminės atsakomybės taikymo procedūra vykdoma vadovaujantis Federaliniu drausminės atsakomybės įstatymu. Palyginti su kitais valstybės tarnautojais, galėtų būti išskiriama aplinkybė, kad prokurorams drausmės bylas kelia ir nagrinėja tie patys subjektai, kaip ir teisėjams, t. y. tarnybos teismai (vok. *Dienstgerichten*), formuojami prie atitinkamo teismo, dažniausiai aukštesnės instancijos šalies žemių teismų, ir Federalinis tarnybos teismas (vok. *Das Dienstgericht des Bundes*) prie Federalinio šalies teisingumo

¹⁷⁶ Ten pat, 77 str. 1 d.

¹⁷⁷ Ten pat, 77 str. 2 d.

teismo. Nenuolatiniais teisėjais šiuose teismuose prokurorų drausmės bylose turi būti skiriami prokurorai, paskirti iki amžiaus galo¹⁷⁸.

Drausmės bylose tarnybos teismai ir Federalinis tarnybos teismas gali priimti sprendimą nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą arba skirti drausminę nuobaudą. Kaip ir teisėjų, sprendimas nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą prokurorui priimamas vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 straipsniu¹⁷⁹.

Jei priimamas sprendimas skirti drausminę nuobaudą, tai nuobaudos skiriamos vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi. Galimos skirti drausminės nuobaudos:

- pastaba,
- bauda,
- atlyginimo sumažinimas,
- pareigų pažeminimas,
- pašalinimas iš einamų pareigų¹⁸⁰.

Prokurorams, išėjusiems į pensiją, galimos taikyti drausminės nuobaudos apibrėžiamos Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje ir tai yra valstybinės pensijos sumažinimas arba teisės gauti valstybinę pensiją atėmimas.

Drausminės nuobaudos skyrimo terminai prokurorams ir į pensiją išėjusiems prokurorams taikomi analogiškai kaip ir teisėjams, vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 15 straipsniu¹⁸¹.

Dėl sprendimų, priimtų drausminės atsakomybės taikymo bylose, apeliacija pateikiama per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos priimto sprendimo įteikimo dienos. Apeliacija teikiama administraciniam teismui. Apeliacijos procedūrai *mutatis mutandis* taikomos Administracinio teismo procedūrų kodekso (vok. *Verwaltungsgerichtsordnung*) nuostatos¹⁸².

¹⁷⁸ German Judiciary Act, žr. išnašą: 114, 122 str.4 d.

¹⁷⁹ Žr. poskyryje „1.2.1.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka“.

¹⁸⁰ Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 5 str. 1 d.

¹⁸¹ Žr. poskyryje „1.2.1.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka“.

¹⁸² Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 64 str., 67 str.

1.2.3. ADVOKATŲ ETIKOS YPATUMAI

1.2.3.1. Bendroji informacija

Tai teisinės profesijos grupė, turinti didžiausią ją praktikuojančių teisininkų skaičių. Vis dėlto, pasak J. Bello, Vokietijos teisininko išsilavinimo įgijimo sistema ilgą laiką buvo orientuota į teisininkų kaip teisėjų rengimą, nors iš visų teisės absolventų tik 5 proc. rinkosi teisėjo karjerą. Pokyčių, teikiant teisinį išsilavinimą, įvyko 2003 metais, kai, pakeitus šios srities teisinį reguliavimą, į teisės studijų programą buvo įtraukta retorika, užsienio kalbos, socialinių gebėjimų ugdymas, t. y. tokie dalykai, kurie reikalingesni advokato profesijoje. Į privalomą dvejų metų specialią praktinę teisinę parengiamąją programą įtraukta ne trumpesnė kaip 9 mėnesių praktika kartu su advokatu¹⁸³. Šiuos pokyčius sukėlė tai, kad, atsižvelgiant į tarptautinius ekonominius ir socialinius ryšius, spartų informacinių technologijų, palengvinančių komunikaciją, šuolį, išaugo advokato profesijos reikšmė ir susvyravo tradicinė teisėjų, kaip teisinių profesijų elito atstovų, samprata, lemianti, kad geriausi studentai nebūtinai renkasi teisėjo ar prokuroro karjerą. Advokato profesija tapo patraukli dėl geresnių uždarbio ir karjeros įvairovės galimybių¹⁸⁴.

Šiuo metu šia teisine profesija Vokietijoje verčiasi apie 150 tūkst. teisininkų. Pažymėtina, kad pats advokatų pasiskirstymas nėra tolygus, pavyzdžiui, provincijoje apytikriai vienas advokatas tenka net 1 000 gyventojų, o Frankfurte prie Maino – didžiausiame Vokietijos ekonominiame centre – apytikriai vienas advokatas tenka tik 90-čiai arba 100-ui gyventojų. Vokietijos Federalinės statistikos tarnybos duomenimis, 2012 m. gruodžio 31 d. Vokietijoje advokato praktika vertėsi 154 830 asmenų¹⁸⁵. Pažymėtina, kad į šį skaičių neįeina advokatai, kurie kartu verčiasi ir notaro praktika (plačiau apie tai ataskaitos dalyje, skirtoje notaro profesijai Vokietijoje).

Federalinis advokatūros įstatymas (vok. *Bundesrechtsanwaltsordnung*, BRAO) – vienas iš svarbiausių teisės aktų, reguliuojančių advokato profesiją. Šiame įstatyme pirmiausia apibrėžiamas advokato statusas, nurodant, kad advokatas yra ne paslaugų teikėjas komerciniu požiūriu, bet nepriklausomas teisininkas (įgaliotinis) teisingumo

¹⁸³ J. Bell, žr. išnašą: 121, p. 113–115.

¹⁸⁴ Ten pat, p. 170.

¹⁸⁵ Statistisches Bundesamt (Destatis), žr. išnašą: 116.

sistemoje¹⁸⁶. Pati advokato profesija įstatyme apibrėžiama kaip laisvoji profesija¹⁸⁷, kuri turėtų būti suprantama kaip speciali profesijos samprata, reikalaujanti ne tik profesinių žinių ir gebėjimų, bet ir atsidavimo profesiniams idealams, analogiškai kaip ir gydytojo profesija.

Advokatas yra skirtas arba pasamdytas nepriklausomas patarėjas ir atstovas visais teisiniais klausimais. Jo teisė atstovauti teismuose, arbitražuose, kitose teisėjavimo kompetenciją turinčiose institucijose ir valdžios įgaliojimus turinčiose institucijose gali būti apribota tik Parlamento išleistu teisės aktu, tačiau Vokietijos teisinėje sistemoje kiekvienam asmeniui garantuojama teisė gauti teisinę konsultaciją ir būti atstovaujama pasirinkto advokato ginant savo interesus teismuose, arbitražuose, kitose teisėjavimo kompetenciją turinčiose institucijose ir valdžios įgaliojimus turinčiose institucijose¹⁸⁸.

Tam, kad galėtų verstis advokato praktika, asmuo turi tapti vienos iš regioninės advokatūros asociacijų nariu (vok. *Rechtsanwaltskammern*). Vokietijoje veikia 28 advokatūros asociacijos¹⁸⁹, kurios, vadovaujantis Federalinio advokatūros įstatymo 60 straipsnio 1 dalimi, yra steigiamos aukštesniojo regioninio teismo veiklos teritorijoje. Minėto įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyta, kad šalies žemės teisingumo ministerija gali toje pačioje teritorijoje įsteigti dar vieną advokatūros asociaciją, jei joje narių skaičius susidarytų daugiau nei 500 advokatų¹⁹⁰. Visas regionines advokatūros asociacijas vienija Federalinė advokatūros asociacija (vok. *Bundesrechtsanwaltskammer*). Dar viena advokatūros asociacija yra įsteigta prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vok. *die Rechtsanwaltskammer beim Bundesgerichtshof*). Priimtas j bet kurią advokatūros asociaciją advokatas gali atstovauti asmeniui bet kuriame teisme, veikiančiame žemių lygmeniu. Norint atstovauti asmeniui Federaliniame

¹⁸⁶ The Federal Lawyers' Act in the version of the promulgation of 1 August 1958 (*Federal Law Gazette* Teil III, classification number 303-8), as last amended by Article 8 of the Act of 6 December 2012 (*Federal Law Gazette*, Part I, p. 2515). Vertimą į anglų kalbą pateikia Federalinė advokatūros asociacija (Bundesrechtsanwaltskammer). Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/brao-stand-6-12-2011-mit-korr-191f-2014.pdf> (žiūrėta 2015-02-21), 1 str. Kadangi kai kurios Federalinio advokatūros įstatymo nuostatos keitėsi arba pats įstatymas buvo papildytas 2013 m. spalio 10 d. teisės aktu, reikalingi duomenys atnaujinti pagal konsoliduotą Federalinio advokatūros įstatymo versiją vokiečių kalba: Bundesrechtsanwaltsordnung in der im *Bundesgesetzblatt Teil III*, Gliederungsnummer 303-8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 10. Oktober 2013 (*BGBI. I S. 3786*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

¹⁸⁷ Ten pat, 2 str. 1 d.

¹⁸⁸ Ten pat, 3 str.

¹⁸⁹ *Die Bundesrechtsanwaltskammer*. Prieiga internetu: <<http://www.brak.de/die-brak/>> (žiūrėta 2015 02 02).

¹⁹⁰ The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 60 str. 1 d., 61 str. 1 d.

šalies teisingumo teisme civilinėse bylose, advokatui reikalinga speciali priėmimo procedūra, kuri suteiktų teisę teikti advokato paslaugas šiame teisme nagrinėjamosiose bylose¹⁹¹. Būtent šią atstovavimo teisę Federaliniame šalies teisingumo teisme turinčius advokatus ir vienija minėta advokatūros asociacija.

Asmuo, norintis tapti advokatu, turi atitikti Federalinio advokatūros įstatymo 4 straipsnyje nustatytus reikalavimus. Pagrindinė šio straipsnio nuostata yra ta, kad asmuo turi atitikti Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 straipsnio reikalavimus, t. y. įgyti šiame įstatyme nustatytos formos teisinį išsilavinimą arba eiti visu etatu profesoriaus pareigas universitete. Šiame straipsnyje papildomai nustatyta, kad į advokatūrą gali būti priimtas ir asmuo iš ES ar EEE valstybės, jei jis atitinka reikalavimus, kurie nustatyti specialiaame teisės akte – Europos advokatų veiklos Vokietijoje įstatyme (vok. *Gesetz über die Tätigkeit europäischer Rechtsanwälte in Deutschland*, EuRAG). Kitais atvejais užsienietis turi išlaikyti specialų tinkamumo verstis advokato profesine veikla testą¹⁹².

Šiame įstatyme taip pat nėra aiškiai nustatytas asmens, norinčio tapti advokatu, pilietybės reikalavimas, tačiau pagal advokato profesijos teisinį reguliavimą tai gali būti tiek Vokietijos, tiek vienos iš ES šalių, tiek vienos iš Pasaulio Prekybos Organizacijai (PPO) priklausančių šalių pilietis¹⁹³. PPO priklausančių šalių piliečių patekimo į Vokietijos teisinių paslaugų rinką tvarką papildomai nustato specialus dekretas, skirtas Federalinio advokatūros įstatymo 206 straipsniui įgyvendinti. Taigi teisinis reguliavimas suteikia plačių galimybių užsieniečiui verstis advokato praktika Vokietijoje, jei tik jis atitinka Federalinio advokatūros įstatymo reikalavimus.

Advokato nepriekaištingos reputacijos reikalavimas Federaliniame advokatūros įstatyme nėra aiškiai įvardytas, tačiau šio įstatymo 43 straipsnio nuostata, kad „advokatas privalo pademonstruoti, kad jis yra vertas pagarbos ir pasitikėjimo, kurio reikalauja jo, kaip advokato, statusas tiek praktikuojant, tiek nepraktikuojant advokato profesiją“¹⁹⁴, apibrėžia tam tikrą standartą. Nepriekaištingos reputacijos reikalavimus galima identifikuoti ir iš nuostatų, nustatančių prašymo tapti advokatu atmetimo pagrindus, kurie įtvirtinti Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnyje¹⁹⁵. Šie pagrindai iš dalies sutampa su sprendimo priimti asmenį į advokatūrą panaikinimo

¹⁹¹ *Legal professions – Germany. Lawyers*. Prieiga internetu: <https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-de-en.do?member=1> (žiūrėta 2015-01-28).

¹⁹² The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 4 str.

¹⁹³ Ten pat, 206 str.

¹⁹⁴ Ten pat, 43 str.

¹⁹⁵ Ten pat, 7 str.

pagrindais¹⁹⁶. Apibendrinant pažymėtina, kad asmuo negali būti priimtas į advokatūrą, arba jei ir buvo priimtas, turi būti pašalintas, kai:

- asmuo konstitucinio teismo sprendimu neteko tam tikrų konstitucinių teisių (garantių) pagal Konstitucijos 18 straipsnį (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 1 d., 14 str. 2 d. 1 p.);
- asmuo negali dirbti valstybės tarnyboje dėl jo atžvilgiu priimto apkaltinamojo nuosprendžio (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 2 d., 14 str. 2 d. 2 p.)¹⁹⁷;
- nustatyta, kad asmuo yra kaltas dėl elgesio, nesuderinamo su advokato profesija ir pažeidžiančio advokato nepriklausomumą (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 8 d., 14 str. 2 d. 8 p.).

Pažymėtina, kad Federalinis šalies teisingumo teismas išaiškino, jog asmeniui teisė verstis advokato praktika atimama automatiškai pagal Federalinio advokatūros įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 2 punktą be atskiros drausminės atsakomybės procedūros taikymo¹⁹⁸. Minėta nuostata taip pat reiškia, kad, pasibaigus laikotarpiui, kai asmeniui buvo atimta teisė dirbti valstybės tarnyboje ir verstis advokato praktika, asmuo vėl gali pretenduoti tapti advokatu. Vis dėlto teismų praktika Vokietijoje šiuo atžvilgiu nėra vienoda. Advokato, nuteisto už neatsargų nužudymą ir pašalinto iš advokatūros pagal Federalinio advokatūros įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 2 punktą, pakartotinis prašymas priimti į advokatūrą buvo atmestas vadovaujantis Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnio 5 dalimi, t. y. asmens elgesys buvo laikomas nesuderinamu su advokato profesijos garbe ir prestižu¹⁹⁹. Kitoje byloje analogiškas advokato prašymas po jo pašalinimo iš advokatūros remiantis Federalinio advokatūros įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 2 punktu dėl dalyvavimo teroristinėje veikloje buvo patenkintas, nes buvo laikoma, kad šis asmuo įrodė tinkamai integravęsis į

¹⁹⁶ Ten pat, 14 str.

¹⁹⁷ Vokietijos baudžiamojo kodekso 45 str. 1 d. nustatyta, kad teisė dirbti valstybės tarnyboje kaip papildoma bausmė atimama penkeriems metams, kai asmeniui už padarytą nusikaltimą skirta didesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė. Papildomos bausmės skyrimo laikotarpis gali būti ir trumpesnis, t. y. nuo dvejų iki penkerių metų, tačiau turi būti tenkinamos Vokietijos baudžiamojo kodekso 45 str. 2 d. nurodytos sąlygos. Vokietijos baudžiamojo kodekso 45 str. 3 d. taip pat nurodyta, kad teisės dirbti atėmimo valstybės tarnyboje laikotarpiu asmuo negali praktikuoti bet kokios teisinės profesijos: Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, *Federal Law Gazette* [Bundesgesetzblatt] I p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, *Federal Law Gazette* I p. 3214. Į anglų kalbą vertė prof. dr. Michael Bohlander. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0007> (žiūrėta 2015-02-21).

¹⁹⁸ Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 51/98 ir Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2004 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 14/03.

¹⁹⁹ Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 1993 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 49/92.

visuomenę ir pasikeitęs taip, kad ateityje nebusikals²⁰⁰. Darytina išvada, kad kiekvienas pakartotinio priėmimo į advokatūrą, pašalinus asmenį remiantis Federalinio advokatūros įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 2 punktu, šiam pagrindui išnykus, atvejis yra vertinamas individualiai.

Papildomai Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnyje nurodoma, kad asmuo negali tapti advokatu, jeigu:

- pašalintas iš užimamos teisinės pareigybės pozicijos ir nuo įgaliotos institucijos priimto sprendimo įsiteisėjimo nepraėjo aštuoneri metai (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 3 d.);
- priimtas sprendimas pašalinti asmenį iš teisėjo pareigų apkaltos tvarka ar taikant drausminę atsakomybę dėl pažeidimų, padarytų vykdant teisingumo sistemos funkcijas (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 4 d.);
- asmuo padarė veikas, priešiškas pagrindinei laisvai demokratinei santvarkai (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*), tokiu būdu, už kurį gali būti taikoma teisės aktuose nustatyta atsakomybė (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 6 d.);
- asmens elgesys yra nesuderinamas su advokato profesijos garbe ir prestižu (Federalinio advokatūros įstatymo 7 str. 5 d.)²⁰¹.

Vadovaujantis drausmės bylų praktika, elgesiu, nesuderinamu su advokato profesija, laikomas elgesys, kurio pagrindu kyla abejonių, kad asmuo, pretenduojantis tapti advokatu, atitinka advokatui keliamus patikimumo reikalavimus. Kriterijus, nustatant tokias aplinkybes, yra tinkamas advokato, kaip teisingumo sistemos atstovo, pareigų atlikimas. Toks negarbingas elgesys visų pirma nustatomas, kai daromi tyčiniai veiksmai, pažeidžiantys advokato profesinius įsipareigojimus. Tačiau tyčiniai neteisėti veiksmai, padaryti ne pagal profesinę kompetenciją, taip pat gali kelti abejonių dėl asmens tinkamumo verstis advokato praktika. Nustatant šias aplinkybes, baudmė, skirta dėl neteisėtų tyčinių veiksmų, atskleidžia trūkumus, darančius neigiamą poveikį esminėms savybėms, kurios yra pačios svarbiausios advokato profesijai²⁰². Elgesio, nesuderinamo su advokato profesija, pavyzdys galėtų būti ir nusikaltimo padarymas, nors formaliai toks nusikaltimas neturėtų užkirsti kelio tapti advokatu. Pavyzdžiui, šiuo pagrindu (elgesys nesuderinamas su advokato profesija, Federalinio advokatūros

²⁰⁰ Vokietijos Federalinio šalies teisingumo teismo 1987 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 38/87.

²⁰¹ The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 7 str.

²⁰² 2010 m. balandžio 23 d. Šiaurės Reino-Vestfalijos aukštesniojo teisininkų teismo sprendimas drausmės byloje Nr. 1 AGH 13/10. Prieiga internetu: <http://www.rechtsanwaltskammer-duesseldorf.de/assets/Uploads/Berufsrecht/Wichtige_Entscheidungen/AGH+23.4.2010+-+1+AGH+13-10.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).

įstatymo 7 str. 5 d.) asmuo nebuvo priimtas į advokatūrą dėl to, kad buvo nuteistas už piktnaudžiavimą suteiktais įgaliojimais ir svetimo turto pasisavinimą. Nors už šį nusikaltimą asmeniui buvo skirta vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, jos vykdymą atidedant, ir, formaliai žiūrint, jam negalėjo būti taikoma Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnio 2 dalis, tačiau asmuo nebuvo priimtas į advokatūrą būtent remiantis Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnio 5 dalimi. Vis dėlto būtina pažymėti, kad šioje situacijoje asmuo nebūtų galėjęs verstis advokato praktika ir dėl prastos finansinės padėties, kuri taip pat yra pagrindas atsisakyti priimti asmenį į advokatūrą pagal Federalinio advokatūros įstatymo 7 straipsnio 9 dalį²⁰³.

Kalbos reikalavimo asmenims, norintiems verstis advokato praktika, nėra nustatyta. Federaliniame advokatūros įstatyme taip pat nustatyta, kad asmuo, norintis verstis advokato praktika, turi neturėti ilgalaikių sveikatos sutrikimų, trukdančių tinkamai eiti advokato pareigas. Netinkama sveikatos būklė yra pagrindas atsisakyti asmenį priimti į advokatūrą arba priimti sprendimą, atšaukiantį asmeniui suteiktą leidimą verstis advokato praktika²⁰⁴. Advokatūros asociacija prieš priimdama asmenį į advokatūrą, kai yra neaiškumų, turi teisę įpareigoti asmenį pristatyti medicininius dokumentus iš nurodyto gydytojo dėl asmens sveikatos būklės²⁰⁵.

1.2.3.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka

Reglamentuojant profesines advokato pareigas, kaip svarbiausia ir profesijos esmę nusakanti išskirtina Federalinio advokatūros įstatymo 43 straipsnio nuostata, kurioje nurodoma, kad „advokatas privalo sąžiningai ir dorai verstis advokato praktika“²⁰⁶. Iš šios pagrindinės nuostatos kyla ir kiti advokato profesinei veiklai taikomi apribojimai, t. y. advokatas negali būti saistomas jokių ryšių, kurie kelią grėsmę jo profesijai reikalingam nepriklausomumui ir konfidencialumo pareigai. Konfidencialumo pareiga apima visą informaciją, kuri tapo advokatui žinoma vykdant profesinę veiklą. Konfidencialumo pareiga neapima akivaizdžių faktų. Be to, advokatas, vykdydamas profesinę veiklą, visada privalo būti objektyvus. Elgesiu, kuriam trūksta objektyvumo kriterijaus, laikytinas toks, kai sąmoningai skleidžiama neteisinga informacija arba daromi šmeižikiški pareiškimai, kai kita proceso šalis ar šalys arba proceso

²⁰³ Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2008 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 12/08.

²⁰⁴ The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 7 str. 7 p., 14 str. 2 d. 3 p.

²⁰⁵ Ten pat, 15 str.

²⁰⁶ Ten pat, 43 str.

eiga nesudarė prielaidų tokio pobūdžio pareiškimams. Advokatas negali atstovauti šalims, jei tarp jų yra interesų konfliktas, ir privalo atidžiai elgtis su jam patikėtu turtu. Lėšos, priklausančios tretiesiems asmenims, privalo tuoj pat būti perduotos tiems, kam yra skirtos, arba sumokėtos į depozitinę sąskaitą²⁰⁷.

Advokato profesijos teisinio reguliavimo Vokietijoje ypatybė yra advokato teisės nurodyti šalia savo vardo specializaciją konkrečioje srityje reglamentavimas. Federalinio advokatūros įstatymo 43c straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad advokatas, turintis specialią kompetenciją ar patirtį konkrečioje teisės srityje, gali įgyti teisę vadintis advokatu specialistu šioje srityje (vok. *Fachanwalt*). Ši teisė gali būti suteikiama advokatams, kurie specializuojasi administracinės teisės, mokesčių teisės, darbo teisės, socialinės teisės srityse, taip pat kitose teisės srityse, kurios, vadovaujantis Federalinio advokatūros įstatymo 59b straipsnio 2 dalies 2 punkto (a) papunkčiu, gali būti nustatytos profesinės veiklos taisyklėse. Galima įgyti ne daugiau kaip trijų teisės sričių advokato specialisto statusą.

Siekdama užtikrinti tam tikrą teikiamų paslaugų kokybės standartą, Federalinė advokatūros asociacija griežtai reguliuoja terminiją, kuria gali būti apibūdinamas advokato pasiektas tam tikros kompetencijos lygmuo. Advokato specialisto (vok. *Fachanwalt*) statusui gauti reikia itin aukštos kompetencijos tam tikroje srityje, kaip antai, kelerių metų praktinė profesinė veikla toje srityje kartu įvykdant tam tikro bylų skaičiaus reikalavimą (pavyzdžiui, norėdamas įgyti advokato specialisto statusą administracinės teisės srityje, jis turi būti dalyvavęs 120-yje šios srities bylų) ir būtinas atitinkamas teorinis pasirengimas. Teorinis pasirengimas įvertinamas laikant reikiamus egzaminus, kurių apimtis ir išsamumas priklauso nuo pasirinkto teorinių kursų teikėjo, tačiau šie egzaminai pagal apimtį ir visapusiškumą yra arba lygiaverčiai antrajam valstybiniam egzaminui, arba dar sunkesni. Tokių teorinių kursų kainos svyruoja nuo 1 500 iki 4 000 eurų, tačiau laikoma, kad advokato specialisto statusą įgiję advokatai uždirba apytikriai 30 proc. daugiau nei advokatai, kurie tokio statuso neturi. Atsižvelgiant į privatų advokatų teorinių kursų, skirtų advokato specialisto statusui įgyti, pobūdį reikia, kad ši sritis būtų reguliuojama, todėl tam yra skirtas specialus teisės aktas (vok. *Fachanwaltsordnung*), kuriame kartu nustatytos ir advokato specialisto statuso veiklos sritys.

Svarbu pažymėti, kad, be apibrėžiamų santykių su klientais reikalavimų, yra papildomų profesinės veiklos draudimo reikalavimų, kurie taikomi ir asmenims, dar

²⁰⁷ Ten pat, 43a str. 1–5 d.

tik siekiantiems įgyti teisę verstis advokato praktika. Asmuo, pretenduojantis įgyti teisę verstis advokato praktika, pagal Federalinio advokatūros įstatymo 51 straipsnį privalo įsigyti profesinės civilinės atsakomybės draudimą, kurio galiojimo pradžia negali būti vėlesnė negu įgytos teisės verstis advokato praktika pradžios data. Profesinės civilinės atsakomybės draudimo minimali suma yra 250 000 eurų vienam draudžiamajam įvykiui²⁰⁸.

Be Federalinio advokatūros įstatymo, Vokietijoje advokatai savo veikloje vadovaujasi ir Profesinės veiklos taisyklėmis (vok. *Berufsordnung für Rechtsanwälte*, BORA), kurios detalizuoja šių nuostatų įgyvendinimą advokato kasdienėje profesinėje veikloje. Profesinės veiklos taisyklės nėra įstatymo galią turintis teisės aktas, tačiau jos yra patvirtintos Federalinės advokatūros asociacijos. Profesinės veiklos taisyklės pabrėžia advokato veiklos laisvę ir funkciją ne tik verstis advokato veikla, bet ir būti kiekvieno piliečio teisių garantu. Vykdydamas profesinę veiklą, advokatas turi užtikrinti, kad jo veikla tarnauja teisės viešpatystės principui visuomenėje įgyvendinti²⁰⁹.

Svarbu pabrėžti, kad advokatai Vokietijoje taip pat privalo vadovautis specialiu įstatymu, reguliuojančiu advokatų darbo apmokėjimą (vok. *Rechtsanwaltsvergütungsgesetz* (RVG)²¹⁰. Vokietijoje advokatams nėra leidžiama nemokamai teikti teisinės paslaugas arba apmokestinti klientą už suteiktas paslaugas mažiau, nei nustatyta. Vis dėlto minėtas teisės aktas numato, kad tam tikrais atvejais advokatai turi teikti teisinės paslaugas minimaliai apmokestintas, ir šie atvejai yra tada, kai už advokato suteiktas paslaugas apmoka teismas tiems asmenims, kurie už advokato paslaugas susimokėti neišgali. Ši minimali teismo sumokama suma dažniausiai nepadengia visų advokato patirtų išlaidų teikiant teisinės konsultacijas (biuro nuomos, atlyginimų biuro tarnautojams ir kt. išlaidų). Tam tikrais atvejais advokatas gali su klientu sutarti, kad advokato atlygis, kai byla baigta, bus mažesnis, nei prieš tai buvo susitarta, pavyzdžiui, jei pablogėjo kliento ekonominė padėtis. Sėkmės mokestis taip pat yra draudžiamas, išskyrus keletą retai taikomų išimčių, kurios numatytos minėtame specialiaame įstatyme, reguliuojančiame advokatų darbo apmokėjimą²¹¹.

Pagrindas advokato drausminei atsakomybei kilti yra:

²⁰⁸ Ten pat, 51 str.

²⁰⁹ *Rules of Professional Practice. Version of 1 November 2013*. Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/bora-engl-stand-1-11-2013.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).

²¹⁰ The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 49b str.

²¹¹ E. Gruodytė ir S. Kirchner. Pro Bono Work vs. Legal Aid: Approaches to Ensuring Access to Justice and the Social Responsibility of the Attorney. *Baltic Journal of Law & Politics* 2012, 5(2): 48.

- advokato profesinės garbės ar etikos pažeidimas²¹²;
- Federaliniame advokatūros įstatyme nustatytų pareigų advokatui sulaužymas²¹³;
- su profesinių pareigų atlikimu nesusijęs elgesys, jeigu toks elgesys daro ypatingą žalą advokato profesijos prestižui²¹⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad už tam tikrų Federaliniame advokatūros įstatyme nustatytų pareigų pažeidimą advokatui gali kilti ir baudžiamoji atsakomybė. Vokietijos baudžiamojo kodekso (vok. *Strafgesetzbuch*) 203 straipsnyje numatyta atsakomybė asmeniui, neteisėtai atskleidusiam privačią informaciją, kuri jam buvo patikėta asmens profesinės veiklos pagrindu. Tarp asmenų, atsakančių pagal šį straipsnį, paminėti ir advokatai. Advokatui taip pat taikoma baudžiamoji atsakomybė už apgaulingą ir nepragrįstą apmokestinimą, suteikus teisinę paslaugą, pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 352 straipsnį. Vokietijos baudžiamojo kodekso 356 straipsnyje numatyta advokato baudžiamoji atsakomybė už advokato pareigos būti lojaliam klientui nesilaikymą teikiant teisinę paslaugą²¹⁵. Pareiga sulaužoma, kai advokatas veiksmais ar teisine konsultacija teikia teisinę paslaugą dviem priešingoms ginčo šalims, t. y. įvyksta rimtas interesų konfliktas. Vokietijos teismų praktikoje yra suformuota, kad advokatas negali atstovauti avarijoje nukentėjusiam asmeniui išieškant žalą iš kaltininko, jei prieš tai jis atstovavo kaltininkui baudžiamajame procese. Advokatui gresia baudžiamoji atsakomybė ir tuo atveju, jei jis atstovaus abiem šalims skyrybų procese, net jei dėl tam tikrų dalykų šalys susitaria²¹⁶. Remiantis Federalinio šalies teisingumo teismo praktika, baudžiamoji atsakomybė už minėtų nusikaltimų padarymą lemia ir griežčiausios drausminės nuobaudos taikymą – pašalinimą iš advokatūros²¹⁷.

Drausminės atsakomybės taikymo advokatui procedūras Federalinio advokatūros įstatymo 74 straipsnyje nustatyta tvarka visų pirma pradeda Advokatūros taryba, kuri formuojama prie atitinkamos advokatūros asociacijos ir kurią sudaro septyni

²¹² The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 74 str. 1 d., 113 str. 1 d.

²¹³ Ten pat, 113 str. 1d.

²¹⁴ Ten pat, 113 str. 2 d.

²¹⁵ Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, *Federal Law Gazette* [Bundesgesetzblatt] I p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, *Federal Law Gazette* I p. 3214. Į anglų kalbą vertė prof. dr. Michael Bohlander. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0007> (žiūrėta 2015-02-21).

²¹⁶ E. Gruodytė ir S. Kirchner. Sanctions for Attorney Misconduct in Relation to a Client under Lithuanian and German Law. *Baltic Journal of Law & Politics* 2011, 4(2): 39–40.

²¹⁷ Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2011 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. AnwZ (Brfg) 30/11, Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 43/09.

advokatūros asociacijos nariai, renkami visuotinio advokatūros asociacijos advokatų susirinkimo²¹⁸. Pagal šią procedūrą Advokatūros taryba gali:

- nepradėti taikyti drausminės atsakomybės procedūrų;
- pareikšti advokatui papeikimą;
- nuspręsti pradėti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą Teisininkų garbės teisme (vok. *Anwaltsgericht*).

Papeikimas gali būti reiškiamas tik tuo atveju, jei advokato drausminis nusižengimas minimalus ir nusprendžiama, kad Teisininkų garbės teismui nėra būtinybės pradėti drausminės atsakomybės taikymo procedūros. Apie advokatui skirtą papeikimą informuojama atitinkamo regiono prokuratūra²¹⁹. Taip pat papeikimas negali būti reiškiamas, jei nuo padaryto drausminio nusižengimo praėjo daugiau nei treji metai²²⁰.

Priėmus sprendimą pradėti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą Teisininkų garbės teisme, Advokatūros tarybos teikimu ar savo iniciatyva prokuratūra pradeda drausminės atsakomybės taikymo procedūrą Teisininkų garbės teisme²²¹. Teisininkų garbės teismas yra steigiamas prie kiekvienos advokatūros asociacijos, jo sudėtį, atsižvelgiant į Advokatūros tarybos nuomonę, formuoja šalies žemių teisingumo ministerija²²². Teisininkų garbės teismo nariais gali būti skiriami tik advokatai penkerių metų kadencijai, kurią galima patęsti²²³.

Teisininkų garbės teismas gali priimti šiuos sprendimus:

- asmenį išteisinti;
- skirti drausminę nuobaudą;
- nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą²²⁴.

Teisininkų garbės teismui priėmus vieną iš nurodytų sprendimų, Advokato tarybos pareikštas papeikimas netenka galios²²⁵. Sprendimas nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą priimamas, jei:

- asmuo netenka teisės verstis advokato praktika pagal Federalinio advokatūros įstatymo 13 straipsnį,

²¹⁸ The Federal Lawyers' Act, žr. išnašą: 190, 63 str. 1, 2 d., 64 str. 1 d.

²¹⁹ Ten pat, 74 str. 4 d.

²²⁰ Ten pat, 74 str. 1, 2 d.

²²¹ Ten pat, 121 str.

²²² Ten pat, 92 str. 1, 4 d.; 94 str. 2 d.

²²³ Ten pat, 94 str. 1, 4 d.

²²⁴ Ten pat, 139 str. 2 d.

²²⁵ Ten pat, 115a str. 2 d.

- jei byla negali būti keliama Teisininkų garbės teisme dėl to, kad asmuo jau yra nubaustas už tą patį elgesį, o pats elgesys pagal esmę nėra kartu ir netinkamas advokato pareigų vykdymas (pvz., kelių eismo taisyklių pažeidimas, už kurį asmeniui buvo pritaikyta administracinė atsakomybė) su sąlyga, kad elgesys nėra baustinas draudimu verstis advokato praktika atitinkamą laikotarpį arba pašalinimu iš advokatų²²⁶.

Jei priimamas sprendimas skirti drausminę nuobaudą, skiriama viena iš Federalinio advokatūros įstatymo 114 straipsnio 1 dalyje numatytų drausminių nuobaudų: įspėjimas, pastaba, bauda iki dvidešimt penkių tūkstančių eurų (25 000 EUR), draudimas verstis advokato praktika tam tikrose srityse nuo vienerių iki penkerių metų, pašalinimas iš advokato pareigų. Pažymėtina, kad tokios drausminės nuobaudos, kaip antai pastaba ir bauda, gali būti taikomos kartu.

Teisininkų garbės teisme drausmės byla gali būti keliama ir nuobauda skiriama per penkerius metus nuo drausminio nusižengimo padarymo dienos, tačiau šis terminas taikomas tik tuo atveju, jei advokato elgesys nėra baustinas draudimu verstis advokato praktika tam tikrą laikotarpį arba pašalinimu iš advokatų²²⁷. Atsižvelgiant į tai, advokatui, padariusiam drausminį nusižengimą, kuris baustinas draudimu verstis advokato praktika tam tikrą laikotarpį arba pašalinimu iš advokatų, nėra galimybės išvengti drausminės atsakomybės už tokį nusižengimą dėl to, kad suėjo senaties terminas drausminei nuobaudai skirti.

Apeliacijos procedūra skiriasi pagal tai, dėl kokios nuobaudą skyrusios institucijos sprendimo yra teikiama apeliacija. Jei Advokatūros taryba pareiškė advokatui papeikimą, jis per vieną mėnesį šį sprendimą gali apskųsti pačiai Advokatūros tarybai. Advokatūros tarybai priėmus galutinį sprendimą, advokatas per vieną mėnesį gali apskųsti šį sprendimą Teisininkų garbės teismui²²⁸. Teisininkų garbės teismo sprendimas apskundžiamas per vieną savaitę nuo sprendimo priėmimo, arba jei advokatas nedalyvavo paskelbiant sprendimą, per vieną savaitę nuo sprendimo jam įteikimo Aukštesniajam teisininkų teismui (vok. *Anwaltsgerichtshof*). Į šio teismo sudėtį įeina ne tik advokatai, bet ir teisėjai, tačiau pirmininkaujantis teisėjas privalo būti advokatas²²⁹. Skundas paduodamas per Teisininkų garbės teismą²³⁰. Vadovaujantis Federalinio advokatūros įstatymo 145 straipsnio 1 dalimi, apeliaciją dėl teisės klausimų, Aukštesniajam teisininkų teismui priėmus sprendimą, galima teikti Federaliniam šalies

²²⁶ Ten pat, 139 str. 3 d.

²²⁷ Ten pat, 115 str. 1 d.

²²⁸ Ten pat, 74 str. 5 d., 74 a str. 1 d.

²²⁹ Ten pat, 101 str. 1, 3 d.

²³⁰ Ten pat, 143 str. 2 d.

teisingumo teismui, tačiau turi būti tenkinamos minėto straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos:

- jei advokatui buvo skirta tokia drausminė nuobauda, kaip draudimas verstis advokato praktika tam tikrose srityse nuo vienerių iki penkerių metų arba pašalinimas iš advokatų,
- jei Aukštesnysis teisininkų teismas savo sprendime nurodė, kad toks skundas yra galimas.

Apeliaciją dėl Aukštesniojo teisininkų teismo sprendimo gali teikti ir prokuroras, jei teismas neskyrė asmeniui prokuroro prašomo draudimo verstis advokato praktika tam tikrose srityse nuo vienerių iki penkerių metų arba pašalinimo iš advokatų²³¹.

1.2.4. NOTARŲ ETIKOS YPATUMAI

1.2.4.1. Bendroji informacija

Visų pirma reiktų pažymėti, kad Vokietijoje veiklą vykdo dviejų tipų notarai, tai – notarai (vok. *Notar*) ir advokatai-notarai (vok. *Anwaltsnotar*), t. y. advokatai, kurie, be advokato praktikos, yra įgiję teisę vykdyti ir notaro funkcijas, bei notarai valstybės tarnautojai (tik Badeno-Viurtembergo žemėje dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių). Vertinant teritoriniu atžvilgiu, beveik dviejuose trečdaliuose Vokietijos šalies žemių notaras yra atskira teisinė profesija, kitose šalies žemėse, daugiausia vakarų Vokietijoje, notaro paslaugas teikia advokatai-notarai²³². Vertinant skaitine išraiška, Vokietijos federalinės statistikos tarnybos duomenimis, 2012 m. gruodžio 31 d. Vokietijoje gerokai daugiau buvo advokatų-notarų – 6 050, palyginti su notarų skaičiumi – 1 524, iš viso – 7 574 notarai, tai reiškia, kad notarų ir gyventojų santykis 2012 metų pabaigoje buvo 1/10 607²³³.

Notarus vienija Federaliniai notarų rūmai (vok. *Bundesnotarkammer*), kurie atstovauja notarams priimant politinius sprendimus dėl notarų veiklos reguliavimo ir jungia 21 regioninius notarų rūmus. Regioniniai notarų rūmai dažniausiai yra steigiami šalies žemėse, tačiau dėl istorinių priežasčių kai kuriose šalies žemėse veikia du ar trys regioniniai notarų rūmai. Narystė viename iš regioninių notarų rūmų yra

²³¹ Ten pat, 145 str. 1 d.

²³² *German Civil Law Notaries*. Prieiga internetu: <<http://www.bnotk.de/en/index.php>> (žiūrėta 2015-02-16).

²³³ Statistisches Bundesamt (Destatis), žr. išnašą: 116.

privaloma ir atitinka notaro veiklos teritoriją²³⁴. Notaro biuras privalo būti įkurtas netoli notaro gyvenamosios vietos tame municipalitete, kuriame jam buvo suteikta teisė verstis notaro praktika. Teisę verstis notaro praktika suteikia atitinkamos šalies žemės teisingumo ministerija po konsultacijos su regioniniais notarų rūmais²³⁵. Pažymėtina, kad šalies žemės teisingumo ministerija taip pat savo nuožiūra nustato notarų skaičių šalies žemėje atsižvelgdama į notarinių paslaugų teikimo užtikrinimo reikalavimus ir notarinių paslaugų poreikį²³⁶.

Pagrindinis notarų veiklą reguliuojantis teisės aktas yra Federalinis notarų įstatymas (vok. *Bundesnotarordnung*, BNotO). Tam tikrus notarų veiklos ypatumus detalizuojantys teisiniai dokumentai – direktyvos gali būti priimami ir regioninių notarų rūmų. Kaip ir kitų teisinių profesijų atstovai, notarami privalo turėti Vokietijos teisėjų įstatyme nustatytą teisinį išsilavinimą²³⁷. Be šio reikalavimo, Federalinio notarų įstatymo 6 straipsnyje asmenims, norintiems verstis notaro praktika, yra nustatyti papildomi stažo reikalavimai. Asmenys, pretenduojantys tapti notarami, privalo trejus metus dirbti kandidatais į notarus (vok. *Notarassessoren*), prižiūrimi kito patyrusio notaro toje šalies žemėje, kurioje planuoja verstis notaro praktika²³⁸. Po stažuotės asmuo, norintis tapti notaru, taip pat privalo išlaikyti specialų egzaminą²³⁹. Egzaminas privalomas ir tiems asmenims, kurie yra advokatai, bet nori kartu įgyti ir notaro statusą (tose žemėse, kur tokia praktika paplitusi). Šie asmenys taip pat privalo atlikti 160 val. praktiką notariate. Praktikos trukmė gali būti sumažinta iki 80 val., jei asmuo įrodo turintis patirties, kuri gali prilygti notaro darbui²⁴⁰. Advokatai, norintys kartu verstis ir notaro praktika, privalo taip pat dalyvauti specialiuose praktiniuose mokymuose, leidžiančiuose įgyti įvairios notaro darbo patirties²⁴¹.

Anksčiau Federalinio notarų įstatymo 5 straipsnyje nustatytas reikalavimas, kad asmuo, norintis verstis notaro praktika, privalo būti Vokietijos pilietis, panaikintas po

²³⁴ *How German Civil Law Notaries are organised*. Prieiga internetu: <<http://www.bnotk.de/en/organisation.php>> (žiūrėta 2015-02-16).

²³⁵ Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt* Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 14 des Gesetzes vom 23. Juli 2013 (*BGBI. I S. 2586*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>> (žiūrėta 2015-02-16), 7 str. 3 d.

²³⁶ *Admission to the profession and disciplinary control*. Prieiga internetu: <<http://www.bnotk.de/en/admission.php>> (žiūrėta 2015-02-16).

²³⁷ Bundesnotarordnung, žr. išnašą: 239, 5 str.

²³⁸ Ten pat, 7 str. 1 d.

²³⁹ Ten pat, 7a str. 1 d.

²⁴⁰ Ten pat, 6 str. 2 d.

²⁴¹ Žr. išnašą: 240.

Europos Teisingumo Teismo sprendimų 2011 m. gegužės 24 d. bylose C 47/08, C 50/08, C 51/08, C 53/08, C 54/08, C 61/08 ir C 52/08 kaip nesuderinamas su ES teise.

Notarams taikomi neprikaištingos reputacijos reikalavimai. Federalinio notarų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad skiriamas notaru asmuo privalo būti toks, kad išlaikytų deramą notaro profesijos prestižą. Be to, minėto įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodoma, kad asmens skyrimas notaru gali būti panaikintas ar asmuo gali būti pašalintas iš notaro pozicijos dėl tų pačių priežasčių kaip ir asmenys, užimantys teisėjo poziciją²⁴².

Kalbos reikalavimas asmenims, norintiems verstis notaro praktika, nėra nustatytas, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti notaru, vyksta vokiečių kalba. Dėl šios priežasties ir dėl keliamo papildomo stažo reikalavimo teigtina, kad asmuo, pretenduojantis tapti notaru, turi mokėti vokiečių kalbą. Sveikatos būklės reikalavimas apibrėžiamas Federalinio notarų įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 7 punkte, kur nurodoma, kad sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestas funkcijas, o sveikatos sutrikimas, trukdantis tinkamai vykdyti funkcijas, negali būti nuolatinis.

1.2.4.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka

Pagrindiniai notaro veiklos principai ir pareigos apibrėžiami Federalinio notarų įstatymo 14–32 straipsniuose. Notaro veikla yra nepriklausoma ir jis negali būti kurios nors iš šalių atstovas²⁴³. Jis taip pat negali atsisakyti suteikti paslaugų be pagrįstos priežasties²⁴⁴, tačiau privalo atsisakyti dalyvauti sudarant sandorį, kuris yra neteisėtas arba amoralus²⁴⁵. Vykdydamas notaro funkcijas ir privačiame gyvenime notaras privalo elgtis taip, kad išlaikytų notaro profesijai deramą orumą²⁴⁶.

Notaro atlygis už suteiktas paslaugas reguliuojamas griežčiau nei advokatų atlygis, nes advokatams nustatyta pareiga tik draudžianti apmokestinti mažiau, negu numatyti minimalūs įkainiai, o konkretūs notarinių veiksmų įkainiai yra nustatyti teisės aktuose, kuriuos notaras privalo taikyti²⁴⁷. Pažymėtina, kad advokatų darbo apmokėjimas Vokietijoje anksčiau buvo reguliuojamas analogiškai kaip ir notarų.

²⁴² Žr. poskyryje „1.2.1.1. Bendroji informacija“.

²⁴³ Bundesnotarordnung, žr. išnašą: 239, 14 str. 1 d.

²⁴⁴ Ten pat, 15 str. 1 d.

²⁴⁵ Ten pat, 14 str. 2 d.

²⁴⁶ Ten pat, 14 str. 3 d.

²⁴⁷ Ten pat, 17 str. 1 d.

Kaip ir advokatui, notarui taip pat egzistuoja konfidencialumo pareiga, nes jis privalo laikyti paslapyje viską, kas jam tapo žinoma verčiantis notaro praktika, nebent šios žinios yra viešai žinomos arba jos yra tokios svarbios, kad joms negali būti taikomas konfidencialumo reikalavimas, arba sandorio šalys leidžia notarui atskleisti konfidencialią informaciją. Konfidencialumo reikalavimas išlieka net ir nustojus verstis notaro praktika²⁴⁸.

Remiantis Federalinio notarų įstatymo 95 straipsniu įstatyme įtvirtintų notaro pareigų nesilaikymas, dėl kurio nustatoma asmens kaltė, yra drausminis nusižengimas, už kurį taikoma drausminės atsakomybės procedūra. Drausminės atsakomybės taikymo procedūra vykdoma vadovaujantis Federaliniu drausminės atsakomybės įstatymu, jei Federalinis notarų įstatymas nenustato kitaip²⁴⁹. Drausmės bylą notarui ar kandidatui į notarus gali iškelti regioninio teismo pirmininkas, jei notaras vykdo veiklą to regioninio teismo teritorijoje, ar aukštesniojo regioninio teismo pirmininkas, jei notaras vykdo veiklą to teismo teritorijoje. Šalies žemės teisingumo ministerija turi teisę iškelti drausmės bylą visiems notarams ir kandidatams į notarus, vykdančiams veiklą toje šalies žemėje²⁵⁰.

Notarui, padariusiam drausminį nusižengimą, gali būti skiriamos šios drausminės nuobaudos: pastaba, bauda iki 50 tūkst. eurų notarams ir iki 5 tūkst. eurų kandidatams į notarus, draudimas tam tikrą laikotarpį verstis notaro praktika, pašalinimas iš tam tikros veiklos teritorijos, pašalinimas iš notaro pareigų. Atkreiptinas dėmesys, kad draudimas verstis notaro praktika tam tikrą laikotarpį kaip drausminė nuobauda yra taikomas tik advokatams-notarams, o pašalinimas iš tam tikros veiklos teritorijos – tik notarams. Be to, paskyrus drausminę nuobaudą – pašalinimą iš notaro pareigų – asmuo, kuris yra ir advokatas, kartu pašalinimas ir iš advokato pareigų²⁵¹.

Drausmės bylą įgalioti nagrinėti subjektai apibrėžiami Federalinio notarų įstatymo 98 straipsnyje. Jame nurodoma, kad tokias drausmines nuobaudas, kaip antai pastaba ir bauda, gali skirti ir drausmės bylą keliantys subjektai, tačiau 98 straipsnio 2 dalyje nustatytas apribojimas, kad regioninio teismo pirmininkas, išnagrinėjęs drausmės bylą, gali skirti baudą tik iki 10 tūkst. eurų notarui ir iki 1 tūkst. eurų kandidatui į notarus. Kitais atvejais drausminio nusižengimo bylą kaip pirmoji instancija nagrinėja atitinkamas aukštesnis regioninis žemės teismas²⁵².

²⁴⁸ Ten pat, 18 str.

²⁴⁹ Ten pat, 96 str. 1 d.

²⁵⁰ Ten pat, 96 str. 1 d., 92 str.

²⁵¹ Ten pat, 97 str.

²⁵² Ten pat, 99 str.

Atsižvelgiant į tai, kad drausminės atsakomybės taikymo procedūros aspektai, kurie nereguliuojami Federalinio notarų įstatymo, yra reguliuojami Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 15 straipsnio nuostatų, drausminės atsakomybės taikymo procedūros gali būti įgyvendintos, jei nuo nusižengimo, už kurį skiriama pastaba, nepraėjo daugiau nei dveji metai, o nuo baudos paskyrimo – daugiau kaip treji metai. Kitų drausminių nuobaudų terminai drausminei atsakomybei taikyti ir nuobaudai skirti nenustatyti. Vadinas, už drausminius nusižengimus, kai skiriamas draudimas verstis notaro praktika tam tikrą laikotarpį, pašalinimas iš tam tikros veiklos teritorijos ar pašalinimas iš notaro pareigų, tokia drausminė nuobauda gali būti skiriama, neatsižvelgiant į tai, kiek yra praėję laiko nuo drausminio nusižengimo padarymo.

Apeliacija turi būti pateikiama per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos sprendimo priėmimo²⁵³. Apeliacija teikiama Federaliniam šalies teisingumo teismui²⁵⁴.

1.2.5. ANTSTOLIŲ ETIKOS YPATUMAI

1.2.5.1. Bendroji informacija

Visų pirma būtina pažymėti, kad Vokietijoje antstoliai nėra laikomi teisinės profesijos atstovais. Teisės aktuose nenumatytas privalomas jungimasis į antstolių asociacijas ar rūmus, nors yra Vokietijos antstolių asociacija (vok. *Deutscher Gerichtsvollzieher Bund*, DGVB), veikianti savanoriško dalyvavimo principu²⁵⁵. Pagrindinės antstolių funkcijos yra tam tikra veikla vykdančios teismo sprendimus. Jie įgaliojami uždėti areštą ar konfiskuoti kilnojamąjį turtą, areštuoti laivą, registruotą specialiame registre, pašalinti daiktus iš patalpų ir kitaip atlaisvinti konfiskuojamą nekilnojamąjį turtą ir įvairias patalpas, taip pat pagal teisėjo orderį gali areštuoti skolininką arba teismo procese civilinėse bylose vykdyti liudininkų ir kitų proceso dalyvių areštą ir pristatymą į teismą²⁵⁶.

²⁵³ Ten pat, 109 str.

²⁵⁴ Ten pat, 99 str.

²⁵⁵ *Legal professions – Germany. Bailiffs*. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ger_en.htm> (žiūrėta 2015-02-16).

²⁵⁶ *Germany. Types of lawyers*. Prieiga internetu: <http://elixir.bham.ac.uk/Country%20information/Germany/Types_of_Lawyer_Intro_Germany2.htm> (žiūrėta 2015-02-16).

Antstoliai yra laikomi valstybės tarnautojais, todėl jiems taikytinos teisės aktų, reguliuojančių valstybės tarnautojų statusą, veiklą ir kitus valstybės tarnybos aspektus, nuostatos. Pagrindinės nuostatos, reguliuojančios antstolių profesinę veiklą, yra apibrėžtos Federalinio teismų santvarkos įstatymo (vok. *Gerichtsverfassungsgesetz, GVG*) 154 straipsnyje, kur nurodoma, kad antstolių veiklą organizuoja federalinė ar šalies žemėse esančios teisingumo ministerijos, atsižvelgiant į tai, kurio teismo teritorija yra antstolio darbo vieta, bei 155 straipsnyje, kur numatomi apribojimai, kada antstolis negali dalyvauti vykdant teismo sprendimą²⁵⁷. Visas kitas antstolių veiklos ir vykdomų funkcijų reguliavimas įgyvendinamas šalies žemių lygmeniu²⁵⁸.

Kadangi antstolis yra valstybės tarnautojas, pradiniai reikalavimai, kuriuos turi atitikti asmuo, pretenduojantis tapti antstoliu, apibrėžiami Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 7 straipsnyje. Minėto straipsnio pirmojoje dalyje asmeniui, pretenduojančiam dirbti valstybės tarnyboje, keliami trys pagrindiniai reikalavimai:

- pilietybės;
- įsipareigojimas visada puoselėti ir saugoti laisvą demokratinę santvarką (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*) pagal Konstituciją;
- išsilavinimo.

Vokietijoje valstybės tarnautoju gali tapti asmuo, turintis Vokietijos pilietybę, atsižvelgiant į Vokietijos pagrindinio įstatymo 116 straipsnį, arba turintis ES valstybės narės pilietybę, turintis valstybės, priklausančios Europos ekonominei erdvei, pilietybę, turintis kitos trečiosios šalies pilietybę, jei Vokietija arba ES pripažįsta toje šalyje įgytą kvalifikaciją²⁵⁹. Atsižvelgiant į tai, antstolis nebūtinai turi turėti Vokietijos pilietybę.

Išsilavinimo reikalavimai valstybės tarnautojams yra nustatyti Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 17 straipsnyje, kur antstoliui taikomi išsilavinimo reikalavimai, keliami minėto straipsnio 3 dalyje²⁶⁰, nustatantys, kad asmuo, norėdamas užimti tokią valstybės tarnybą, turi turėti vidurinį išsilavinimą, įgytą antrojo lygmens vidurinėje mokykloje (vok. *Realschule*), nesuteikiančioje teisės stoti į universitetą, arba vidurinį išsilavinimą, įgytą žemiausio lygmens vidurinėje mokykloje (vok. *Hauptschule*), ir tam tikrą profesinį pasirengimą ar būti baigęs specialią darbo valstybės tarnyboje

²⁵⁷ Courts Constitution Act, žr. išnašą: 124, 154–155 str.

²⁵⁸ Žr. išnašą: 259.

²⁵⁹ Bundesbeamtenengesetz, žr. išnašą: 141, 7 str. 1 d.

²⁶⁰ Žr. išnašą: 259.

mokymo programą. Antstoliui, kaip ir prokurorui, taikomos Valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatos ir antstolis į tarnybą pirmiausia skiriamas bandomajam laikotarpiui.

Teisinis reguliavimas taip pat nenumato konkretaus antstolio, kaip ir kitų valstybės tarnautojų, neprikaištingos reputacijos apibrėžimo, tačiau vienu iš tokių galima pripažinti reikalavimą, kad asmuo visada turi puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. *freiheitliche demokratische Grundordnung*) pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą. Vadovaujantis Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 14 straipsnio 2 dalimi, asmens paskyrimas antstoliu panaikinamas, jei dėl asmens kaltės asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką²⁶¹. Taip pat Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 41 straipsnio 1 dalyje yra nustatyti pagrindai, kad asmuo netenka teisės dirbti valstybės tarnyboje, kai:

- asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta vienerių metų ir didesnė laisvės atėmimo bausmė;
- asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip draudžiami karo veiksmai, valstybės išdavimas, demokratinės konstitucinės santvarkos statymas į pavojų arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui;
- asmeniui dėl korupcijos nusikaltimo skirta šešių mėnesių ir didesnė laisvės atėmimo bausmė;
- asmeniui buvo atimtos konstitucinės teisės pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 18 straipsnį²⁶².

Kalbant apie kitus reikalavimus antstoliams, vokiečių kalbos mokėjimo reikalavimo nėra nustatyta. Antstolio sveikatos būklės reikalavimas apibrėžiamas Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad asmens sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestas funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei per šešis mėnesius negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspektyvos, kad jo būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai eiti pareigas²⁶³. Pažymėtina, kad Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 46 straipsnio 4 dalyje yra numatyta pareiga valstybės tarnautojams imtis

²⁶¹ Bundesbeamtengesetz, žr. išnašą: 141, 14 str. 2 d.

²⁶² Ten pat, 41 str. 1 d.

²⁶³ Ten pat, 44 str. 1 d.

reikiamų priemonių, kad atkurtų prarastą sveikatos būklę ir tinkamumą toliau eiti turimas pareigas. Ši pareiga kartu reiškia ir būtinybę imtis reikiamų prevencijos priemonių, kad asmens sveikatos būklė būtų tinkama vykdyti priskirtas funkcijas valstybės tarnyboje.

1.2.5.2. Drausminės atsakomybės pagrindai ir taikymo tvarka

Pagrindai, kuriais remiantis gali būti pradėta drausminės atsakomybės taikymo procedūra, antstoliui numatyti Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 77 straipsnyje:

- antstoliui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, dėl kurio nustatoma kaltė, atliekant antstolio funkcijas;
- antstoliui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas ne tarnybos metu, dėl kurio nustatoma kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu antstolio profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties antstolio reputacijai²⁶⁴.

Atitinkamai antstoliams, kaip valstybės tarnautojams, drausminės atsakomybės taikymo procedūra vykdoma vadovaujantis Federaliniu drausminės atsakomybės įstatymu. Atsižvelgiant į tai, kad antstolių veiklą organizuoja šalies žemių teisingumo ministerijos, kompetentingas organas kelti ir nagrinėti drausmės bylą nustatomas pagal šalies žemėse įtvirtintą teisinį antstolių reguliavimą. Vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 33 straipsniu, baudą, kaip drausminę nuobaudą, gali skirti vadovaujantis asmuo, kuriam tiesiogiai pavaldus valstybės tarnautojas, o kitas drausmines nuobaudas skiria įvairių lygmenų aukštesnės institucijos, kurioms yra pavaldus valstybės tarnautojas²⁶⁵.

Drausmės bylose drausminę atsakomybę taikančios institucijos gali priimti sprendimą nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą arba skirti drausminę nuobaudą. Kaip ir teisėjams bei prokurorams, sprendimas nutraukti drausminės atsakomybės taikymo procedūrą antstolio priimamas vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 straipsniu²⁶⁶.

Jei priimamas sprendimas skirti drausminę nuobaudą, tai nuobaudos skiriamos vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią galimos skirti drausminės nuobaudos yra:

²⁶⁴ Ten pat, 77 str. 1 d.

²⁶⁵ Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 33 str. 2–5 d.

²⁶⁶ Žr. poskyryje „1.2.1.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys“.

- pastaba,
- bauda,
- atlyginimo sumažinimas,
- pareigų pažeminimas,
- pašalinimas iš einamų pareigų²⁶⁷.

Kadangi drausminės atsakomybės procedūra taikoma vadovaujantis Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 15 straipsniu, drausmės bylos kėlimo antstoliui terminai yra analogiški kaip ir teisėjams bei prokurorams²⁶⁸.

Dėl sprendimų, priimtų drausminės atsakomybės taikymo bylose, apeliacija galima pateikti per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos sprendimo priėmimo dienos. Apeliacija teikiama administraciniam teismui. Apeliacijos procedūrai *mutatis mutandis* taikomos Administracinio teismo procedūrų kodekso (vok. *Verwaltungsgerichtsordnung*) nuostatos²⁶⁹.

1.2.6. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Teisinių profesijų reguliavimo ypatumus lemia ne tik Vokietijos buvimas civilinės teisinės tradicijos šalimi, bet ir tam tikros istorinės aplinkybės. Vokietijoje kaip pagrindinės teisinės profesijos pripažįstamos šios keturios profesijos: teisėjo, prokuroro, advokato ir notaro. Antstolio profesija Vokietijoje nelaikoma teisine, nes jai nekeliama teisinio išsilavinimo reikalavimo.

2. Prokurorai ir antstoliai yra laikomi valstybės tarnautojais, todėl jiems atitinkamai taikomos valstybės tarnybą reguliuojančių teisės aktų nuostatos. Teisėjai, vykdantys tiesiogines funkcijas, nėra laikomi valstybės tarnautojais, tačiau Vokietijos teisėjų įstatymas tam tikrais atvejais nukreipia į tam tikrus valstybės tarnybos reguliavimo aktus. Advokatams ir notarams, kaip laisvosios profesijos atstovams, nustatytas atskiras profesijos teisinis reguliavimas.

3. Visų teisinių profesijų atstovams keliama vienodi teisinio išsilavinimo, kurį įgijęs asmuo gali tapti bet kurios teisinės profesijos atstovu, reikalavimai. Notarams nustatyti papildomi reikalavimai: trejų metų stažuotė ir specialus egzaminas. Teisėjai

²⁶⁷ Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 5 str. 1 d.

²⁶⁸ Žr. poskyryje „1.2.2.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys“.

²⁶⁹ Bundesdisziplinargesetz, žr. išnašą: 149, 41 str. 52 str. 2 d.

ir prokurorai pirmiausia į tarnybą priimami bandomajam laikotarpiui, per kurį, jei prasižengia, gana lengvai gali būti atleisti iš einamų pareigų.

4. Griežtas Vokietijos pilietybės reikalavimas yra nustatytas tik teisėjams, o prokuroro, advokato, notaro, antstolio pozicijas gali užimti ir kitų valstybių piliečiai, jei atitinka reikiamus įstatymuose keliamus reikalavimus.

5. Vokiečių kalbos mokėjimas nėra aiškiai nurodytas kaip privalomas reikalavimas pretenduojant tapti teisinės profesijos atstovu, tačiau vokiečių kalbos mokėjimas užtikrinamas per teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą, nes valstybiniai egzaminai įgyjant teisinį išsilavinimą yra laikomi vokiečių kalba.

6. Galima pastebėti tam tikrų skirtumų tarp pagrindų, kuriais remiantis asmuo negali būti priimtas į atitinkamą teisinę poziciją arba atleistas paaiškėjus atitinkamoms aplinkybėms, tačiau tam tikri pagrindai yra bendri visoms teisinėms profesijoms. Tai visų pirma konstitucinių teisių praradimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 straipsnį, nors toks atvejis dar nėra pasitaikęs. Kitas bendras pagrindas – asmens atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Vis dėlto remiantis šiuo pagrindu yra tam tikrų kiekvienos teisinės profesijos ypatumų. Į teisėjo, prokuroro, notaro ar antstolio poziciją negali pretenduoti asmuo, kai jam dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta vienerių metų ir didesnė laisvės atėmimo bausmė, taip pat visais atvejais, kai buvo padaryta tokia nusikalstama veika: draudžiami karo veiksmai, valstybės išdavimas, demokratinės konstitucinės santvarkos statymas į pavojų arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui ir asmeniui dėl to skirta laisvės atėmimo bausmė. Papildomai prokurorams ir antstoliams nustatyta, kad į šią poziciją negali pretenduoti asmuo, jei dėl korupcijos nusikaltimo jam skirta šešių mėnesių ir didesnė laisvės atėmimo bausmė. Kelią asmeniui tapti advokatu gali užkirsti tokia padaryta nusikalstama veika, už kurią baudžiama atimant teisę pretenduoti dirbti valstybės tarnyboje.

7. Pagrindai tiek teisėjų, tiek prokurorų, tiek antstolių atveju drausminei atsakomybei kilti apibrėžiami Federaliniame valstybės tarnybos įstatyme, ir tai yra atitinkamai profesijai keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, dėl kurio nustatoma asmens kaltė atliekant tos profesijos funkcijas, bei elgesys ne tarnybos metu, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu atitinkamos profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties asmens, kaip atitinkamos profesijos atstovo, reputacijai. Drausmės bylos iškėlimo advokatui pagrindai nustatyti Federaliniame advokatūros įstatyme, ir drausmės byla keliami, jeigu advokatas pažeidė profesinę

garbę ar etiką, jeigu sulaužė įstatymu nustatytas advokato pareigas. Kitas drausminės atsakomybės kilimo pagrindas – su profesinių pareigų atlikimu nesusijęs elgesys, jeigu toks elgesys daro ypatingą žalą advokato profesijos prestižui. Notarams Federaliniame notarų įstatyme numatytas vienintelis drausminės atsakomybės pagrindas – įstatyme įtvirtintų notaro pareigų sulaužymas, dėl kurio nustatoma asmens kaltė. Taigi visų teisinių profesijų atstovams drausminė atsakomybė kils, jeigu asmuo tarnybos metu nevykdys įstatymais nustatytų pareigų atitinkamai profesijai. Taip pat visų teisinių profesijų, išskyrus notarų, dar vienas drausminės atsakomybės pagrindas yra asmens elgesys ne tarnybos metu, dėl kurio nustatoma kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu atitinkamos profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties asmens, kaip atitinkamos profesijos atstovo, reputacijai.

8. Prokurorams ir teisėjams drausmės byla keliami toje pačioje drausminę atsakomybę taikančių subjektų sistemoje, t. y. tarnybos teismuose ir Federaliniame tarnybos teisme. Į tarnybos teismų ir federalinių tarnybos teismų sudėtį, keliant drausmės bylą tiek teisėjui, tiek prokurorui, pirmininkaujančiu ir nuolatiniais teisėjais yra skiriami teisėjai, paskirti iki amžiaus galo. Vokietijos teismų įstatyme taip pat nustatyta, kad šalies žemės turi teisę nuspręsti, kad nuolatiniais teisėjais tik tarnybos teismuose gali tapti ir advokatai. Nenuolatinųjų teisėjų skyrimas priklauso nuo to, kam yra keliami drausmės byla. Jeigu byla keliami teisėjui – nenuolatiniais teisėjais skiriami tie teisėjai, kurie dirba toje pačioje jurisdikcijoje kaip ir teisėjas, kuriam keliami drausmės byla. Iškėlus bylą prokurorui, nenuolatiniais teisėjais skiriami prokurorai, paskirti iki amžiaus galo. Advokatų drausmės bylos nagrinėjamos teisininkų garbės teismų sistemoje, drausmės bylą kelia prokuroras. Į šio teismo sudėtį gali įeiti tik advokatai, o į Aukštesniojo teisininkų teismo, kuriam apskundžiami teisininkų garbės teismo sprendimai, sudėtį gali įeiti ir teisėjai, tačiau pirmininkaujantis teisėjas šiame teisme privalo būti advokatas. Notarų drausmės bylas nagrinėja regiono ar aukštesniojo regiono teismo pirmininkas ar aukštesnysis regiono teismas, o antstolių – kompetentingas organas nustatomas pagal šalies žemės įtvirtintą teisinį antstolių reguliavimą. Atkreiptinas dėmesys, kad į drausmės bylas nagrinėjančių organų sudėtį visuomenės atstovai neįtraukiami, tačiau esant tam tikroms sąlygoms tokių organų darbe dalyvauja ne vien tos pačios teisinių profesijos atstovai.

9. Tam tikrų rūšių drausminės nuobaudos vienodai skiriamos visų teisinių profesijų atstovams: pastaba, bauda ir pašalinimas iš einamų pareigų. Kitos galimos skirti nuobaudų rūšys teisinės profesijos atstovui priklauso nuo tos teisinės profesijos specifikos.

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, apžvalgos

1. Bell, J. *Judiciaries within Europe: a Comparative Review*. New York: Cambridge University Press, 2006.
2. Bolocan, M. G. *Professional Legal Ethics: a Comparative Perspective*. CEELI Concept Paper Series, 2002, p. 7–8. Prieiga internetu: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321700>.
3. Country report: Germany. Introduction. Prieiga internetu: <http://www.euro-justice.com/member_states/germany/country_report/> (žiūrėta 2015-01-28).
4. Legal professions – Germany. Prieiga internetu: <https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-de-en.do?member=1> (žiūrėta 2015-01-28).
5. Germany. Types of lawyers. Prieiga internetu: <http://elixir.bham.ac.uk/Country%20information/Germany/Types_of_Lawyer_Intro_Germany2.htm> (žiūrėta 2015-02-16).
6. Gruodytė, E.; Kirchner, S. „Pro Bono Work vs. Legal Aid: Approaches to Ensuring Access to Justice and the Social Responsibility of the Attorney“. *Baltic Journal of Law & Politics* 5(2) (2012): 43–64.
7. Gruodytė, E.; Kirchner, S. „Sanctions for Attorney Misconduct in Relation to a Client under Lithuanian and German Law.“ *Baltic Journal of Law & Politics*, 4(2) (2011): 24–51.
8. Legal professions – Germany. Bailiffs. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu/civil-justice/legal_prof/legal_prof_ger_en.htm> (žiūrėta 2015-02-16).

Teisės aktai

9. Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version published in the *Federal Law Gazette* Part III, classification number 100-1, as last amended by the Act of 11 July 2012 (*Federal Law Gazette* I p. 1478). Į anglų kalbą vertė: prof. Christian Tomuschat ir prof. David P. Currie bendradarbiaudami su Kalbos tarnyba prie Vokietijos parlamento žemųjų rūmų (Deutscher Bundestag). Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0513> (žiūrėta 2015-01-27).

10. Bundesbeamten-gesetz vom 5. Februar 2009 (*BGBL*. I S. 160), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBL*. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html> (žiūrėta 2015-02-21).
11. Bundesdisziplinar-gesetz vom 9. Juli 2001 (*BGBL*. I S. 1510), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBL*. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdg/BJNR151010001.html>> (žiūrėta: 2015-02-21).
12. Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt* Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 14 des Gesetzes vom 23. Juli 2013 (*BGBL*. I S. 2586) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>> (žiūrėta 2015-02-16).
13. Courts Constitution Act in the version published on 9 May 1975 (*Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt]* Part I p. 1077), last amended by Article 1 of the Act of 2 July 2013 (*Federal Law Gazette* Part I p. 1938). Į anglų kalbą vertė Kathleen Müller-Rostin. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gvg/englisch_gvg.html#p0628> (žiūrėta 2015-01-27).
14. Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, *Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt]* I p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, *Federal Law Gazette* I p. 3214. Į anglų kalbą vertė prof. dr. Michael Bohlander. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0007> (žiūrėta 2015-02-21).
15. German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette* Part I p. 713), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette* Part I p. 160). Į anglų kalbą vertė Brian Duffett ir Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drjg/index.html> (žiūrėta 2015-02-21).
16. Rules of Professional Practice. Version of 1 November 2013. Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/bora-engl-stand-1-11-2013.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).
17. The Federal Lawyers' Act in the version of the promulgation of 1 August 1958 (*Federal Law Gazette* Teil III, classification number 303-8), as last amended by Article 8 of the Act of 6 December 2012 (*Federal Law Gazette* Part I p. 2515). Vertimą į anglų kalbą pateikė Federalinė advokatūros asociacija (Bundesrechtsanwaltskammer). Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/brao-stand-6-12-2011-mit-korr-191f-2014.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).

Teismų praktika

18. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 1987 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 38/87.
19. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 1993 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 49/92.
20. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 51/98.
21. Vokietijos byla: BGH 5 str 555/99 – Urteil v. 8. März 2000 (LG Leipzig).
22. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2004 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 14/03.
23. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2008 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 12/08.
24. Šiaurės Reino-Vestfalijos aukštesniojo teisininkų teismo 2010 m. balandžio 23 d. sprendimas drausmės byloje Nr. 1 AGH 13/10. Prieiga internetu: <http://www.recht-sanwaltskammer-duesseldorf.de/assets/Uploads/Berufsrecht/Wichtige_Entscheidungen/AGH+23.4.2010+-+1+AGH+13-10.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).
25. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. AnwZ (B) 43/09.
26. Vokietijos federalinio šalies teisingumo teismo 2011 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. AnwZ (Brfg) 30/11.

Internetiniai puslapiai

27. „Die Bundesrechtsanwaltskammer“. Prieiga internetu: <<http://www.brak.de/die-brak/>> (žiūrėta 2015-02-02).
28. „Sozialgerichtsbarkeit Bundesrepublik Deutschland“. Prieiga internetu: <<https://sozialgerichtsbarkeit.de/sgb/index.php>> (žiūrėta 2015-01-27).
29. Statistisches Bundesamt (Destatis). „Courts und Employees employed in justice administration“. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/EmployedBundLaender.html>> (žiūrėta 2015-01-27).
30. Statistisches Bundesamt (Destatis). „Courts and personnel number of courts“. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/NumberOfCourts.html>> (žiūrėta 2015-01-27).
31. Statistisches Bundesamt (Destatis). „Courts and personnel. Personnel at the public prosecutors offices of the Länder“. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/CourtsPersonnel/Tables/PersonnelPublicProsecutors.html>> (žiūrėta 2015-01-28).
32. „The Bundesnotarkammer“. Prieiga internetu: <<http://www.bnotk.de/en/index.php>> (žiūrėta 2015-02-16). „The Judiciary“ internete publikuotoje knygoje Germany: A Country Stud. Red. Eric Solsten. Washington: GPO for the Library of

Congress, 1995. Prieiga internetu: <<http://countrystudies.us/germany/155.htm>> (žiūrėta 2015-02-21).

33. „Übersicht über den Gerichtsaufbau in der Bundesrepublik Deutschland“. Prieiga internetu: <http://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/pdfs/Schaubild_Gerichtsaufbau_Deutsch.pdf?__blob=publicationFile> (žiūrėta 2015-01-27).
34. „Verwaltungsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik Deutschland“. Prieiga internetu: <<http://www.verwaltungsgerichtsbarkeit.de/index.php>> (žiūrėta 2015-01-27).

1.3. TEISININKŲ ETIKOS KODEKSAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS JAV

Prof. Ch. Szymanski, S. Žižienė

1.3.1. ETIKOS RAIDA JAV

Etikos raida JAV mokslinėje literatūroje istoriškai, atsižvelgiant į raidos tendencijas, skirstoma į tris etapus: 1. Kanonų periodas (1908–1969 m.); 2. Profesinės atsakomybės pavyzdinis kodeksas (1969–1983 m.); 3. Profesinio elgesio pavyzdinės taisyklės (1983 m.)²⁷⁰. Toliau kiekvienas periodas aptariamas detaliau.

Kanonų periodas (1908–1969 m.).

Kanonai, priimti etikos srityje 1908 m., buvo natūralus teisininkų profesijos institucionalizavimo, prasidėjusio nuo 1870 m., rezultatas. Kanonams buvo būdingas abstraktumas ir netikslumas. Šiuo laikotarpiu nebuvo nustatyta teisininkų drausminės atsakomybės mechanizmo. Amerikos teisininkų profesinės asociacijos (ABA) patvirtintus kanonus priėmė tik kai kurie teismai, o visose kitose valstijose teisininkų etikos klausimai buvo palikti spręsti vietinėms teisininkų (advokatų) organizacijoms. Kanonai buvo skirti pavieniams teisininkams, mažoms firmoms. Šiame etape teisės etikai buvo skiriama mažai dėmesio, tokios tendencijos atsispindėjo ir mokslinėje veikloje bei teisės literatūroje. Teisės mokykloms nebuvo reikalavimo dėstyti teisininko etiką, tiesa, kai kuriose teisės mokyklose šis dalykas buvo ir jį paprastai dėstė nenuolatiniai teisės fakulteto profesoriai, tačiau studentai šito dalyko rimtai nevertino²⁷¹.

²⁷⁰ The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; I L. 1999, p. 1124–1130.

²⁷¹ The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; I L. 1999, p. 1124–1130.

Profesinės atsakomybės kodeksas (1969–1983 m.).

Reaguojant į teisinės praktikos pasikeitimus, 1969 m. priimtas pavyzdinis Profesinės atsakomybės kodeksas, nes kanonuose pateikti platūs, pernelyg didelės apimties, teiginiai apie advokato pareigas klientams ir teismams negalėjo atsakyti, kaip spręsti potencialius etikos pažeidimus tokiose srityse, kaip konfidencialumas, interesų konfliktas ir bylos viešumas. Šis kodeksas buvo labiau pritaikytas prie pasikeitusių verslo ir teisinių paslaugų teikimo ypatybių ir teisinių kontorų ypatumų. Kodeksas turėjo 9 skyrius, kiekvienas buvo sudarytas iš trijų dalių: kanonai, etikos svarstymai ir drausminės atsakomybės taisyklės. Ir kanonai (kurie išliko beveik nepakitę), ir svarstymai etikos klausimais tebuvo standartai, principai, idealai, kurių turėtų siekti praktikuojantis teisininkas, – jie buvo migloti, neapibrėžti ir suteikiantys plačią diskreciją. Drausminės atsakomybės taisyklės buvo privalomos, įtvirtinančios minimalius tinkamo elgesio standartus, kuriuos pažeidus asmeniui keliama drausmės byla. Šios taisyklės pasitelkiant teismus tapo įgyvendinamomis reguliavimo normomis. Literatūroje įvardijami trys esminiai kodekso trūkumai: kodekso nuostatos buvo skirtos išimtinai advokatams, besibylinėjantiems teismuose, o verslo ar įmonės teisininkui beveik neskirta dėmesio (advokato, kaip patarėjo, konsultanto ar derybininko, funkcijos buvo ignoruojamos); kodekse nėra nuostatų, skirtų didelėms teisinėms korporacijoms reglamentuoti, kur dirba nuo 50 iki 100 teisininkų, kurie specializuojasi spręsti tiek keleto valstijų, tiek keleto valstybių verslo (atitinkamai kodekse nėra nuostatų, skirtų būtent tokio pobūdžio etikos klausimams aptarti) ir etikos klausimus; etikos kodekse nenumatyta, kaip elgtis, kai bylose tenka atstovauti buvusio kliento interesams²⁷².

Antrajame etape ir teisiniu, ir moksliniu aspektais susidomėta teisininko etika nacionaliniu lygmeniu, nes 1974 m. ABA priėmė taisyklę, reikalaujančią teisės etiką numatyti kaip vieną iš teisės mokyklos akreditavimo sąlygų, o tai sukėlė drastiškus pasikeitimus. Šis periodas laikytinas teisininkų etikos klestėjimo periodu, nes teisės mokyklose tai buvo iš esmės neužimta niša, suteikusi galimybę naujokams tapti teisės etikos profesoriais arba parengus publikacijas šioje srityje persikvalifikuoti esamiems teisės mokyklų mokslininkams. To rezultatas – buvo parengta ir išleista gausybė literatūros teisininkų etikos tematika. Šiuo laikotarpiu atsirado keletas teisės žurnalų, skirtų išimtinai teisės etikos klausimams. Kita vertus, mokslinė

²⁷² The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; I L. 1999, p. 1124–1130.

literatūra nebuvo visapusiška, nes ji nebuvo integruota ir palietė tik nedidelę dalį atskirų klausimų²⁷³.

Pavyzdinės profesinio elgesio taisyklės (1983 m.)

Ankstesniame skyriuje paminėtos priežastys – demografinis augimas, didėjantis teisininkų skaičius ir įvairovė lyties, rasės ir kitais aspektais – taip pat paskatino priimti naujo pobūdžio teisinį reguliavimą. Šiame etape smarkiai padidėjo JAV advokatų kontorų plėtra į kitas valstybes (palyginti su antruoju etapu, – daugiau nei 350 procentų, tai lėmė lyginamosios ir globalios teisės etikos aspektų išmanymo poreikį). Be to, šiuo laikotarpiu įvyko esminių pokyčių ES, nes dėl ETT (Europos Teisingumo Teismas) išspręstų bylų buvo priimtos atitinkamos direktyvos dėl leidimo vienos Europos Sąjungos (ES) valstybės piliečiams laikinai teikti teisinės paslaugas kitose ES valstybėse ir dėl asmenų įgyto išsilavinimo vienoje valstybėje pripažinimo kitose ES valstybėse. Atitinkamai 1988 m. Europos advokatų ir teisininkų asociacija (angl. *The Council of Bars and Law Societies of Europe*) priėmė ES teisininkų elgesio kodeksą, kurio nuostatos taikytinos tarpusavyje komunikuojant skirtingų valstybių teisininkams. Dėl Europos ekonominės plėtros įtakos JAV teisės firmos steigė savo filialus Europoje, be to, Briuselio advokatų asociacija 1993 m. nustatė sąlygas, kuriomis JAV teisininkai (o vėliau ir kiti užsienio teisininkai) turi teisę praktikuoti Briuselyje. Taip pat šiuo laikotarpiu dvi pasaulinės advokatų asociacijos (Tarptautinė advokatų asociacija (IBA) ir Tarptautinė advokatų sąjunga (UIA)) pradėjo aktyviai diskutuoti ir vesti debatus globaliais teisės etikos klausimais, todėl buvo priimta įvairių rezoliucijų ir standartų²⁷⁴.

Priimtose taisyklėse nesiremta nė vienu iš ankstesnių modelių, atsisakyta trinarės sistemos, o apsiribota tik taisyklės pateikimu ir pakomentavimu. Tai trijų rūšių elgesio taisyklės: pirmoji grupė apima imperatyvias, nurodančias, ką daryti leidžiama, o ko ne; antroji grupė nurodo sritis, kuriose teisininkas turi profesinę diskreciją; trečioji – apibrėžia advokato ir kitų asmenų santykius. 41 valstija priėmė pavyzdines profesinio elgesio taisykles, tiesa, kiek modifikavo nuostatas, liečiančias konfidencia-

²⁷³ The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; l L. 1999, p. 1124–1130.

²⁷⁴ The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; l L. 1999, p. 1124–1130.

lumą, interesų konfliktą, reklamą ir siūlymąsi. Daugeliu atžvilgių teismai ir drausmės institucijos šias taisykles taiko kaip ir daugelį kitų įstatymų²⁷⁵.

1998 m. pirmąkart į diskusijas nacionaliniais etikos klausimais buvo itraukti JAV globalūs ir lyginamieji etikos aspektai, nes ABA specialiai komisijai tarpdisciplininės praktikos klausimais buvo pavesta ištirti ir pateikti atskaitą įvairiais su teisiniu paslaugų teikimu susijusiais klausimais, įskaitant ir teisės etikos taisyklių laikymąsi teikiant teises paslaugas, ir pateikti siūlymų ir pakeitimų, kurie padėtų visuomenės gerovei. Komisija įvairiomis formomis komunikavo su daugeliu organizacijų ir valstybių ekspertų ir įgijo daug informacijos, susijusios su globaliais ir lyginamaisiais aspektais. Tokį postūmį JAV teisininkų etikoje lėmė JAV mokyklų užsienyje siūlomų vasaros mokyklų didėjimas, o tai savaime paskatino poreikį JAV profesoriams išmanyti ir kitų valstybių etiką, taip pat JAV smarkiai padidėjęs skaičius užsieniečių, besimokančių pagal Teisės magistro programas (angl. *Master of Laws*, L. L. M) (2004 m. 58-ios teisės mokyklos L. L. M programos siūlė išimtinai užsienio studentams). Padaugėjo ir teisės žurnalų, skirtų tarptautinės teisės aspektams, konferencijos teisės etikos klausimais tapo tarptautinės. Be to, šiame etape teisininkų etikos dalykas jau laikytinas teisiniu dalyku, kurį tikslinga studijuoti ir užsienyje, visų pirma Europoje; tai leidžia teigti, kad didėjo susidomėjimas teisininkų etika ir plėtėsi jos tyrimai kitose valstybėse²⁷⁶.

1.3.2. TEISININKO PROFESIJOS REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

1.3.2.1. Bendroji informacija

Teisininko profesija JAV yra vientisa, o tai lemia teisininko karjeros mobilumą. Priimtas į asociaciją teisininkas gali praktikuoti ir viešajame, ir privačiame sektoriuje. Pradėjęs dirbti viename sektoriuje, teisininkas gali laisvai pereiti į kitą, tarkim, iš advokatų kontoros pereiti dirbti į prokuratūrą ir atvirkščiai. Teisininkas gali pereiti dirbti teisėju tiesiogiai iš privačios praktikos ar vyriausybės sektoriaus. Kuriant

²⁷⁵ The Dichotomy Between Standards and Rules: A New Way of Understanding the Differences in Perceptions of Lawyer Codes of Conduct by US and Foreign Lawyers. Mary C. Daly; 32 Vand. J. Transnat; I L. 1999, p. 1124–1130.

²⁷⁶ Laurel S. Terry, U.S. Legal Ethics: the Coming of Age of Global and Comparative Perspectives, Washington University Global Studies Law Review, Volume 4, Issue 3, p. 489–533.

unitarinį teisinės profesijos pobūdį pagrindinį vaidmenį atlieka teisininkų mokymas. Kitaip nei, tarkim, teisininkų mokymas Vokietijoje, kuris fokusuojamas rengiant konkrečią teisinę profesiją (nors daug studentų renkasi kitą praktikos kelią), teisininkų mokymas JAV vadovaujasi prezumpcija, kad absolventai rinksis įvairių ir daugialypę praktiką. Unitarinės profesijos paradigmos puoselėjimas yra svarbi teisinio mokymo dalis JAV²⁷⁷.

Asmuo, norintis tapti teisininkų asociacijos (angl. *bar*) nariu, turi atitikti valstijoje nustatytus amžiaus, išsilavinimo ir nepriekaištingos reputacijos²⁷⁸ bei tinkamumo profesijai reikalavimus, išlaikyti visus reikalingus egzaminus – tada jis turi teisę praktikuoti valstijoje, tiek, kaip minėta, privačiame, tiek valstybiniame sektoriuje²⁷⁹. Papildomi patirties reikalavimai gali būti keliami asmeniui, ketinančiam tapti teisėju. Nors paprastai teisėju renkamas ar skiriamas asmuo (teisėju galima tapti rinkimų būdu arba paskiriant gubernatoriui), turintis teisinio darbo patirties, bet, pavyzdžiui, teisininkų darbą reglamentuojančiuose teisės aktuose Ilinojaus valstijoje, iš jų ir Ilinojaus Konstitucijoje, tiesiogiai nėra numatyta jokių papildomų patirties reikalavimų. Asmuo, ketinantis vykdyti praktiką konkrečioje valstijoje, turi būti jos gyventojas ar turėti joje verslą, o teisininkas gali praktikuoti ir ne vienoje valstijoje, tačiau turi gauti reikiamą licenciją.

Svarbu pabrėžti, kad JAV notaras (angl. *notary public*) nėra teisinės profesijos atstovas. Kaip pavyzdys pateikiami Ilinojaus valstijos reikalavimai notarui: a) notaras turi būti JAV pilietis ar nuolatinis legalus JAV gyventojas, b) būti Ilinojaus valstijos gyventojas ar įdarbintas valstijoje bent 30 dienų, c) būti sulaukęs 18 metų, d) sugebėti rašyti ir skaityti angliškai, e) būti neteistas, f) nebūti notarų komisijos atšauktas per pastaruosius dešimt metų; notaras gali veikti valstijos ribose, jo funkcijos yra atlikti notarinius veiksmus. Notaras patvirtina asmens tapatybę, priima liudijimą esant priesaikai arba iškilmingam pasižadėjimui (angl. *affirmation*), tvirtina parašo tikrumą, administruoja priesaikos davimo procesą ir vykdo kitus įstatymų reglamentuotus veiksmus²⁸⁰.

²⁷⁷ Professional legal ethics: a comparative perspective, Editor Maya Golstein Bolokan, CEELI concept paper series, 2002, p. 3.

²⁷⁸ Plg. Craddock, L. „Good Moral Character“ as a Licensing Standard“, *National Association of Administrative Law Judiciary* (2008, 28-2); Swisher, K. „The Troubling Rise of the Legal Profession’s Good Moral Character“, *Saint Johnson Law Review*, (2008, 82).

²⁷⁹ Langford, C. M. „Barbarians at the Bar: regulation of the legal profession through the admissions process“, *Hofstra Law Review* (2007–2008, vol. 36).

²⁸⁰ Illinois Notary Public Act, (Sec. 2-102). Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ChapterID=2&ActID=107>> (žiūrėta 2014-04-11).

Pabrėžiama, kad notaras Ilinojuje, kaip ir kitose valstijose, nėra teisininkas (jeigu jis kartu neatlieka ir advokato funkcijų). Nustatytas reikalavimas notarui, reklamuojančiam savo paslaugas ne anglų kalba, nurodyti, kad jis nėra advokatas, licencijuotas praktikuoti teisę Ilinojaus valstijoje, ir negali teikti teisinių konsultacijų ar imti atlygio už teisines konsultacijas. Jeigu asmuo kreipiasi į jį teisinės konsultacijos, notaras turi nukreipti tokį asmenį pas advokatą²⁸¹.

Antstolis (angl. *bailiff*) taip pat nėra teisinės profesijos atstovas JAV, jis yra teismo pareigūnas, užtikrinantis tvarką teismo proceso metu. Todėl toliau šiame darbe, apibūdžiant esamus etikos standartus, notarai ir antstoliai nebus analizuojami.

Atsižvelgiant į tai, kas aptarta, toliau bus kalbama apie teisininkus apskritai, nurodant, teisininkų etikos reglamentavimo ir taikymo ypatumus atskirose JAV valstijose. Ilinojaus valstija pasirinkta dėl to, kad šioje valstijoje yra įsikūrusi viena iš pagrindinių teisininkų profesinių asociacijų (angl. *American Bar Association (ABA)*), atsakinga už pavyzdinių etikos taisyklių kūrimą ir būstines. Kalifornijos valstijos teisininkų etikos reguliavimo modelis skiriasi nuo taikomo visose kitose valstijose, t. y. reguliavimą užtikrina valstija, o kitose valstijose pati profesinė asociacija (angl. *bar association*) kuria reglamentavimą ir nagrinėja teisininkų etikos pažeidimus. Mičigano valstija pasirinkta siekiant įvertinti valstijų reglamentavimo įvairovę ir esamus teisininkų etikos reglamentavimo panašumus bei skirtumus.

Visose JAV 2012 m. buvo 313 847 465 gyventojai; teisininkų – 1 245 205, 2013 m. buvo 316 796 000 gyventojų, teisininkų – 1 268 011. Taigi JAV vienam teisininkui teko vidutiniškai 252 gyventojai 2012 m. ir 249 gyventojai 2013 m.

1.3.2.2. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Ilinojaus valstijoje

Nepriekaištingos reputacijos (angl. *good moral character*) ir tinkamumo komisijos taisyklėse nurodyta, kad komitetas turi teisę nuspręsti, ar rekomenduoti tarybai teisės studentą, kuris yra nepriekaištingos reputacijos ir tinkamas, priimti praktikuoti teisę. Jeigu Komisija mano, kad jis yra tinkamas, prieš įvertindama asmens reputaciją ir tinkamumą pagal esamas aplinkybes, ji turi atlikti tolesnį tyrimą. Pretendentų pareiga pateikti aiškius ir įtikinamus įrodymus, kad jis turi gerą reputaciją ir yra tinkamas

²⁸¹ Office Secretary of State, Notary Handbook Illinois. Prieiga internetu: <www.cyberdriveillinois.com/publications/.../ipub16> (žiūrėta 2014-04-11).

praktikuoti teisę. Pretendentas gali būti rekomenduojamas tarybai, jeigu komitetas nusprendžia, kad šio asmens elgesys rodo jį atitinkant esminius reikalavimus praktikuoti teisę ir pateisinti klientų, teismų ir kitų asmenų pasitikėjimą, atsižvelgiant į jiems suteiktinas profesines pareigas. Sprendimas, įtvirtinantis neatitiktį esminiams reikalavimams, įskaitant pretendento sąžiningumo, patikimumo, stropumo stoką, gali lemti nesutikimą priimti jį į teisininkų asociaciją²⁸².

Esminiai tinkamumo praktikuoti teisę reikalavimai yra sugebėjimas: 1) mokytis, atsiminti tai, kas buvo išmokta, argumentuoti ir analizuoti; 2) aiškiai ir logiškai mąstyti, bendraujant su klientais, advokatais, kitais asmenimis ir teismuose; 3) priimti tinkamus sprendimus vykdant profesinę veiklą; 4) elgtis sąžiningai, principingai ir patikimai palaikant profesinius santykius ir dėl visų teisinių įsipareigojimų; 5) elgtis pagal įstatymus, gerbti įstatymus ir Ilinojaus profesinio elgesio taisykles; 6) vengti tokio elgesio, kuris keltų pavojų kitų sveikatai, saugumui ar gerovei; 7) elgtis atsakingai ir patikimai įgyvendinant visus įsipareigojimus klientams, teisininkams, teismams, kreditoriams ir kitiems asmenims; 8) elgtis sąžiningai ir priimti tinkamus sprendimus dėl finansinių sandorių savo, klientų ar kitų asmenų vardu; 9) laikytis nustatytų terminų ir laiko apribojimų ir 10) elgtis tinkamai ir rodyti pagarbą teisei ir profesijai²⁸³.

Bet kurio iš toliau nurodytų faktų atskleidimas yra pagrindas pradėti detalių tyrimą, prieš komitetui nusprendžiant, ar pretendentas yra nepriekaištingos reputacijos ir tinkamas praktikuoti teisę: a) neteisėtas elgesys; b) akademinis nesąžiningumas; c) melagingi parodymai, įskaitant neveikimą (angl. *omissions*); d) aplaidumas tarnyboje (angl. *misconduct in employment*); e) veiksmai, susiję su nesąžiningumu, sukčiavimu, apgaule, blogu atstovavimu (angl. *misrepresentation*); f) piktnaudžiavimas teismo procesu; g) finansinių įsipareigojimų nepaisymas; h) profesinių pareigų nepaisymas; i) teismo nurodymo pažeidimas; j) elgesio įrodymai, rodantys nestabilumą ar to nulemtus sprendimus; k) atsisakymas priimti į teisininkų asociaciją kitoje jurisdikcijoje nepriekaištingos reputacijos ir tinkamumo pagrindais; l) drausminės atsakomybės nagrinėjimas teisininkų drausminės atsakomybės institucijos ar kitos profesinės atsakomybės institucijos bet kurioje jurisdikcijoje; m) veiksmai,

²⁸² The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure. Prieiga internetu: <<http://www.state.il.us/court/default.asp>> (žiūrėta 2014-04-11).

²⁸³ The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure, Rule 6 (Character and Fitness Requirements) Rule 6.3. The essential eligibility requirements for the practice of law. Prieiga internetu: <<http://www.state.il.us/court/default.asp>> (žiūrėta 2014-04-11).

reiškiantys neteisėtą vertimąsi teisine praktika; n) visiško atskleidimo pareigos tarybai ir komitetui po registracijos ar paraiškos datos nesilaikymas²⁸⁴.

Sprendžiant dėl pretendento tinkamumo, vertinant buvusio netinkamo elgesio svarbą, atsižvelgiama į šias aplinkybes: a) amžių elgesio metu; b) pažeidimo naujumą (angl. *recency*); c) informacijos apie elgesį patikimumą; d) pažeidimo sunkumą; e) veiksnius, atspindinčius elgesį; f) elgesio padarinius; g) sugebėjimą ir norą prisiimti atsakomybę už elgesį; h) atvirumo rodymą; i) neveikimo ar blogo atstovavimo reikšmingumą; j) rehabilitaciją liudijantį elgesį ir k) teigiamą socialinį indėlį po netinkamo elgesio²⁸⁵.

Jeigu pretendentas atitinka visas priėmimo sąlygas, komisija išduoda Aukščiausiam teismui tai pažyminčią rekomendaciją ir kartu prideda papildomą informaciją ar rekomendacijas, jeigu taryba mano esant reikalinga²⁸⁶.

1.3.2.3. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Mičigano valstijoje

Pagal Mičigano konstituciją, Mičigano Aukščiausiasis teismas turi išimtinis įgaliojimus spręsti dėl teisininkų ir teisės praktikos reguliavimo. Šie įgaliojimai apima įstojimo į asociaciją (angl. *bar*), drausminės atsakomybės ir pačios Mičigano teisininkų asociacijos (angl. *State Bar of Michigan*) taisykles. Aukščiausiasis teismas, vykdydamas šiuos įgaliojimus, pats tiesiogiai šių procesų nevykdo – juos vykdo įsteigtos tam skirtos institucijos. Mičigano valstijos teisininkų asociacijos nuolatinis nepriekaištingos reputacijos įvertinimo ar nustatymo komitetas (angl. *The State Bar of Michigan Standing Committee on Character and Fitness*) tiesiogiai arba per apskrities komitetus tiria pretendentų biografijas ir pateikia išvadą dėl pretendento tinkamumo, t. y. ar pretendentas yra nepriekaištingos reputacijos ir tinkamas (angl. *fitness*) būti priimamas praktikuoti teisę. Teisės egzaminuotojų taryba (angl. *The Board of Law Examiners*) vykdo asociacijos egzaminavimą ir gauna nurodytą nuolatinio komiteto rekomendaciją. Galutinį sprendimą dėl leidimo praktikuoti priima Teisės egzaminuotojų taryba.

²⁸⁴ Ten pat.

²⁸⁵ The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure, Rule 6 (Character and Fitness Requirements) Rule 6.5. Prieiga internetu: <<http://www.state.il.us/court/default.asp>> (žiūrėta 2014-04-11).

²⁸⁶ The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure, Rule 6 (Character and Fitness Requirements) Rule 6.6. Prieiga internetu: <<http://www.state.il.us/court/default.asp>> (žiūrėta 2014-04-11).

Mičigano Aukščiausiojo teismo pirmojoje taisyklėje Teisės egzaminuotojų tarybai nurodyta, kad pretendentai turi būti 18 metų arba vyresni, turėti nepriekaištingą reputaciją; prieš stodami į teisės mokyklą turi būti išklaušę 60 semestro valandų, arba 90 ketvirčių valandos, kursą, podiplominių studijų akredituotoje mokykloje arba akredituotame jaunimo ar bendruomenės koledže ir būti įgiję JD (lot. *juris doctor*) – tai pirmasis teisinio išsilavinimo laipsnis garbingoje ir tinkamoje teisės mokykloje, kuri įregistruota JAV, jos teritorijoje arba Kolumbijos apskrityje, o prieš suteikiant mokslo laipsnį reikalaujama trejų metų mokymosi pagal nuolatinių studijų programas ar ketverių metų – pagal dalinių ar vakarinių studijų programas. Mokslo metai turi trukti bent 30 savaitių. Teisės mokykla turi būti pripažinta Amerikos teisininkų profesinės asociacijos (ABA).

Nurodant nepriekaištingos reputacijos tyrimo tikslą teigiama, kad teisininko licencija rodo visuomenei, kad jos turėtojas, atsižvelgiant į teismo keliamus standartus, yra gana kvalifikuotas praktikuoti teisę ir todėl potencialūs klientai gali patikėti jam savo teises problemas. Visuomenė neturi kitos tinkamos priemonės patikrinti teisininko patikimumą, todėl turi pasikliauti licencijos sertifikavimu.

Nepriekaištingos reputacijos ir tinkamumo tyrimo procesas yra metodas, kuriuo Aukščiausiasis teismas bando užtikrinti, jog pretendentas dabar atitinka minimalius standartus, kad galėtų būti priimtas į asociaciją. Todėl valstijai atrodo derama reikalauti aukštų kvalifikacijos reikalavimų, jeigu tik jie turi tiesioginių sąsajų su pretendento tinkamumu ir gebėjimu praktikuoti teisę. Nepriekaištinga reputacija (angl. *good moral character*) reiškia sąžiningumą, pagarbą kitų asmenų teisėms ir įstatymui, patikimumą, atsidavimą teismo procesui ir gebėjimą tinkamai vykdyti teisingumą.

Nors komitetas savo rekomendaciją grindžia pretendento dabartiniu tinkamumu, jo ankstesnis elgesys gali būti asmens tinkamumo praktikai rodiklis. Nėra tokio veiksmo ar įvykio, kuris neleistų asmeniui praktikuoti teisės Mičigane *per se*. Kiekvieną pretendentą komitetas vertina individualiai, atsižvelgdamas ne tik į elgesio pobūdį, rimtumą ir pretendento dalyvavimą tame įvykyje, bet ir į jo amžių, kada tai įvyko; informacijos apie įvykį patikimumą; ar tai būdingas, ar išimtinis elgesys, į sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes; į tai, kiek po įvykio praėjo laiko ir ar vėliau buvo panašių įvykių, kurie leistų spręsti, kad problema nėra išspręsta; kaip pretendentas ištaisė savo elgesį; ar licencijuotas teisininkas už tokį elgesį būtų atsakęs drausmine tvarka; pretendento atvirumą ir požiūrį aiškinant įvykį, atsakomybės už dalyvavimą prisiėmimą, į galimas neatitiktis ir pan. ir į pretendento gebėjimą įvertinti, kaip šis elgesys yra susijęs su jo tinkamumu būti teisininku.

Dažniausiai pasitaikančios problemos:

- Nusikalstamas elgesys, kuris gali rodyti nesugebėjimą ar nenorą laikytis įstatymų ir juos ginti. Elgesys, susijęs su nusikaltima veikla, gali rodyti pagarbos autoritetui ar kitų žmonių teisėms stoką, negebėjimą spręsti konfliktų teisinėmis priemonėmis, savo interesų išskėlimą negalvojant apie padarinius.

- Piktnaudžiavimas alkoholiu ar narkotikais rodo protinį ar emocinį nestabilumą, kuris laikinai, dabar ar nuolat daro įtaką ar iškraipo pretendento sprendimus ar elgesį ir yra susijęs su gebėjimu susidoroti su stresinėmis situacijomis, dažnomis teisinėje praktikoje, ir su tuo, ar pretendentas gali aiškiai mąstyti ir realiai ir produktyviai analizuoti situacijas. Pretendento negebėjimas pripažinti piktnaudžiavimo ar negalios problemų, negebėjimas siekti ar laikytis reikiamo gydymo yra tiesiogiai susiję su Aukščiausiojo teismo sprendimu, ar asmuo gali kaip teisininkas atstovauti kitų asmenų interesams.

- Vienas iš tokių rodiklių yra ir asmens finansinė atsakomybė, tvarkant asmeninius finansus, nemokant skolų, mokesčių, pažeidžiant įsipareigojimus darbdaviams; tai gali atskleisti asmens galimybes būti teisininku.

Toks asmens elgesys, kaip netaikus ginčų sprendimas, daugybiniai kelių eismo taisyklių pažeidimai, vaiko išlaikymo nemokėjimas, kitų teismo sprendimų nevykdymas, netinkamas elgesys teismo salėje ir pan., tiesiogiai atskleidžia asmens santykį su teisingumo vykdymu ir teisės viršenybe ir asmens gebėjimą ateityje veikti kaip teismo pareigūnui.

1.3.2.4. Nepriekaištingos reputacijos bendrieji reikalavimai Kalifornijos valstijoje

Valstijos teisininkų asociacijos egzaminuotojų komitetas (angl. *The Committee of Bar Examiners of the State Bar of California*) įsteigtas vadovaujantis Verslo ir profesijų kodekso nuostatomis ir veikia kaip administracinė Kalifornijos Aukščiausiojo teismo institucija.

Kaip nurodyta Kalifornijos teisininkų asociacijos taisyklėse (angl. *The State Bar of California rules*), kad įgytų licenciją praktikuoti teisę, pretendentas turi atitikti visus ikiteisinio ir teisinio išsilavinimo reikalavimus, išlaikyti visus nurodytus egzaminus ir pagal Verslo ir profesijų kodeksą būti nepriekaištingos reputacijos.

Nepriekaištingą reputaciją įrodyti turi pats pretendentas. Komitetas per moralinio pobūdžio subkomitetą (angl. *Subcommittee on Moral Character*) vykdo pretendento biografijos tyrimą. Kiekvienas atvejis nagrinėjamas atskirai, paprastai tyrimas trunka apie 6 mėnesius. Todėl prašymą rekomenduojama pateikti iki paskutinių mokslo metų teisės mokykloje. Atsižvelgiama į: atvirumą ir sąžiningumą, pagarbą teisei ir kitų asmenų teisėms, finansinę atsakomybę, atsidavimą ir patikimumą kitoms profesijoms; į buvusių ar esamų darbdavių rekomendacijas.

Kai kyla abejonių dėl nepriekaištingos reputacijos, gali būti paskirtas savanoriškas neformalus subkomiteto ir pretendento susitikimas, siekiant išspręsti kilusius klausimus.

Jeigu komitetas nusprendžia, kad pretendentas nėra nepriekaištingos reputacijos, jis turi būti informuotas apie tai ir nurodyti priežastis. Tokį sprendimą pretendentas turi teisę apeliuoti ir prašyti nagrinėti valstijos asociacijos teisme, kurio sprendimas suteikti ar atsisakyti priimti praktikuoti teisę yra komitetui privalomas, nors komitetas turi teisę apskųsti šio teismo sprendimą Kalifornijos Aukščiausiajam teismui.

Pagal Kalifornijos teisininkų asociacijos taisykles asmenys, kurie buvo nuteisti už smurtinius nusižengimus, taip pat už nusižengimus, susijusius su moraliniais pažeidimais (angl. *moral turpitude*), ir už nusikaltimus, susijusius su patikėjimo teisės pažeidimais, nėra laikomi nepriekaištingos reputacijos, nesant atleidimo (angl. *pardon*) ar ypatingo pasitaisymo ir reabilitacijos (angl. *in the absence of a pardon or a showing of overwhelming reform and rehabilitation*). Komitetas sprendžia, ar tokie asmenys pateikė nenuginčijamų pasitaisymo ir reabilitacijos įrodymų, įvertinant bent jau (minimaliai) ne tik nepriekaištingo, bet ir pavyzdingo elgesio periodą.

Komitetas mano, kad ankstesnė nusikalstama veika, nesusijusi su pirmiau nurodytomis veikomis, nėra būtinai diskvalifikavimo pagrindas, jeigu praėjo pakankamai laiko po pažeidimo, per kurį pretendentas susigrąžino gerą vardą ir rodė pagarbą teisei ir kitų asmenų teisėms.

Paties pretendento bendradarbiavimo ir atvirumo stoka, kalbant apie buvusias ar esamas moralines problemas, gali būti itin svarbus pagrindas nesuteikti leidimo moralinės charakteristikos pagrindu.

Verslo ir profesijų taisyklių 6060 skyriuje ir Kalifornijos teisininkų asociacijos taisyklių (angl. *Rules of The State Bar of California*) Priėmimo ir išsilavinimo standartų 4-ame skyriuje a, 4.40 taisyklėje nurodoma, kad turi būti vertinama, ar pretendentas

sąžiningas, teisingas, atviras, patikimas, finansiškai atsakingas, gerbia ir laikosi valstijos ir federalinių įstatymų, gerbia kitų asmenų teises ir teismą.

1.3.3. DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ IR JOS TURINYS

1.3.3.1. Bendroji informacija

Jungtinėse Amerikos Valstijose nėra bendro teisininkų etikos reglamentavimo. Tačiau kiekviena iš penkiasdešimties valstijų, iš kurių susideda JAV, turi savo teisininkų etikos taisykles. Taigi valstijos, o ne federalinė vyriausybė yra įgaliotos priimti teisininkus į teisines profesijas ir turi teisę taikyti jiems drausminę atsakomybę už etikos taisyklių pažeidimus.

Atsižvelgiant į tai, reikėtų paminėti, kad ABA, savanoriška teisininkų asociacija JAV, yra parengusi Pavyzdines profesinio elgesio taisykles (angl. *Model Rules of Professional conduct*, toliau MRPC). Nepaisant to, kad šios taisyklės neturi įstatymo galios, jos yra valstijoms ekspertų parengtas pavyzdinis etikos kodeksas, kurį jos yra laisvos priimti visą ar iš dalies ir priimtas jis tampa teisiškai privalomas atitinkamoje jurisdikcijoje. Ir iš tiesų net keturiasdešimt devynios iš penkiasdešimties valstijų viena ar kita forma yra priėmusios MRPC, vienintelė išimtis – Kalifornijos valstija²⁸⁷.

1.3.3.2. Drausminė atsakomybė ir jos turinys Ilinojaus valstijoje

Iki 2011 m. spalio 31 d. Ilinojaus valstijoje buvo 87 943 teisininkai, dar 2 121 teisininkas davė priesaiką 2011 m. pabaigoje. ABA duomenimis, 2012 metais Ilinojaus valstijoje buvo 60 069 teisininkai, o gyventojų skaičius valstijoje – 12 875 255, t. y. 214 gyventojų teko vienas teisininkas; 2013-aisiais buvo 62 946 teisininkai, o gyventojų skaičius – 12 869 257, atitinkamai 204 gyventojams teko vienas teisininkas²⁸⁸.

²⁸⁷ State Adoption of the ABA Model Rules of Professional Conduct; Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/alpha_list_state_adopting_model_rules.html> (žiūrėta 2015-04-01).

²⁸⁸ American Bar Association, National lawyer population by state. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/market_research/2013_natl_lawyer_by_state.authcheckdam.pdf> (žiūrėta 2014-04-11). Gyventojų skaičius nurodomas remiantis <<http://quickfacts.census.gov/qfd/states/17000.html>> duomenimis.

Teisininkų registracijos ir drausminės atsakomybės komisija (angl. *The Attorney Registration and Disciplinary Commission*, ARDC) yra administracinė institucija, padedanti Aukščiausiam teismui reguliuoti licencijuotų Iliojaus teisininkų veiklą. Šios komisijos misija yra didinti ir saugoti teisininko profesijos vientisumą, vadovaujant Aukščiausiam teismui: registruoti teisininkus, organizuoti mokymus, pažeidimų tyrimus ir skirti nuobaudas. Komisija teikia mokymus profesinės atsakomybės ir etikos temomis teisininkams profesionalams ir visuomenei. Per 2011 metus Komisijos teisininkai ir personalas pateikė daugiau kaip 220 pranešimų teisininkų asociacijoms, vyriausybės institucijoms, teisininkų firmoms, teisės mokykloms, suinteresuotoms visuomenės grupėms ir kitoms organizacijoms. Taip pat Komisija operatyviai informuoja teisininkus apie etikos reglamentavimo pasikeitimus²⁸⁹.

Iliojaus valstijoje veikia Etikos paklausimo programa (angl. *Ethics Enquiry Program*), skirta advokatams ir visuomenės nariams, kad klausėjas galėtų identifikuoti ir pritaikyti elgesio taisyklę konkrečioje jį dominančioje situacijoje. Programos tikslas – padėti advokatams elgtis pagal Iliojaus valstijos profesinio elgesio taisyklės ir kartu gerinti advokatų paslaugų kokybę. Programa veikia telefonu, tam yra skirta telefono linija, paklausimas yra anonimiškas²⁹⁰.

Iliojaus valstijoje teisininkų drausminės atsakomybės klausimus reguliuoja Konstitucija, Iliojaus Aukščiausiojo teismo taisyklės, Iliojaus valstijos Profesinio elgesio taisyklės (angl. *Rules of professional conduct*) ir Teisėjų elgesio kodeksas (angl. *Code of judicial conduct*).

Kaip nurodoma Iliojaus valstijos Profesinio elgesio taisyklių preambulėje, tai vis dėlto yra moraliniai ir etiniai svarstymai, kurie turėtų įspėti teisininką, nes jokia vertinga žmogaus veikla negali būti visiškai apibrėžta teisinių taisyklių. Taisyklės tiesiog pateikia teisės praktikavimo etiškumo ribas²⁹¹.

Taisyklėse nurodoma, kada turėtų būti taikoma drausminė atsakomybė, skiriamos griežtos sankcijos, atsižvelgiant į visas aplinkybes, kaip antai: piktavališkumas ir pažeidimo sunkumas, lengvinančios aplinkybės, buvę ankstesni pažeidimai.

²⁸⁹ Illinois Attorney Registration and Disciplinary Commission Annual Report, 2011, p. 35. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/AnnualReports.html>> (žiūrėta 2014-04-11).

²⁹⁰ Illinois Attorney Registration and Disciplinary Commission Annual Report, 2011, p. 4. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/AnnualReports.html>> (žiūrėta 2014-04-11).

²⁹¹ Illinois Rules of Professional Conduct of 2010, par 16; par. 19. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supremecourt/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).

Kiekviena taisyklė turi komentarą, paaiškinantį taisyklę ir nurodantį jos prasmę ir tikslą. Privaloma pati taisyklė, o komentaras yra jos interpretavimo įrankis²⁹².

Teisėjų etikos kodekso tikslas – sukurti etiško teisėjų elgesio standartus. Kodeksą sudaro preambulė, šeši kanonai, taisyklės ir komiteto komentarai. Kanonai ir taisyklės yra privalomos, komiteto komentarai, kuriuose paaiškinama ir pateikiama pavyzdžių, skirti tik kanonų ir taisyklių tikslui ir prasmei atskleisti ir nėra papildomos taisyklės. Kanonai ir taisyklės turi būti taikomi remiantis konstituciniais reikalavimais, įstatymais, teismo sprendimais ir atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes. Patys kanonai ir taisyklės nesukuria pagrindo drausminei atsakomybei kilti, t. y. ar ji turi būti taikoma; skiriant nuobaudos rūšį turi būti atsižvelgiama, ar protingai ir pagrįstai taikomos taisyklės ir ar svarbios tokios aplinkybės, kaip antai, pažeidimo sunkumas, būdingas netinkamas elgesys, tokio elgesio padariniai kitiems ir teisminei sistemai. Teisėjų elgesio kodeksas nėra teisėjų elgesio vadovas. Teisėjai turi vadovautis bendrais etikos standartais. Kodekso tikslas – nustatyti pagrindinius standartus, kuriais turi vadovautis teisėjas, siekdamas įgyvendinti aukštus asmeninio ir profesinio elgesio standartus²⁹³.

Kodeksas reguliuoja teisėjų ir kandidatų į teisėjus elgesį. Pirmajame jo kanone nurodomas teisminės sistemos integralumo ir nepriklausomumo reikalavimas. Antrajame kanone pabrėžiama teisėjo pareiga visur elgtis tinkamai ir įtvirtinamas nešališkumo principas; trečiajame kanone nurodoma, kad savo pareigas teisėjas turi atlikti nešališkai ir uoliai; ketvirtasis kanonas nurodo, kad teisėjas gali dalyvauti tobulinant įstatymų, teisinės sistemos ir teisingumo administravimą; penktasis kanonas pabrėžia teisėjo pareigą privačiame gyvenime elgtis taip, kad nebūtų konflikto su profesinėmis pareigomis galimybės; šeštasis kanonas akcentuoja pareigą pabrėžti ekonominius interesus ir nurodo tam tikras tokio deklaravimo taisykles²⁹⁴.

Teisėjams drausminės atsakomybės byla keliami, jeigu yra pagrindas manyti, kad 1) teisėjas padarė tyčinį pareiginį nusižengimą (angl. *willfull misconduct*), nuolat nevykdo savo pareigų ar jo elgesio būdas kenkia teisingumo vykdymui arba žemina teisminės institucijos vardą, 2) teisėjas fiziškai ar protiškai negali atlikti savo pareigų²⁹⁵.

²⁹² Illinois Rules of Professional Conduct of 201 par. 21. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supremecourt/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).

²⁹³ Illinois Rules of Professional Conduct of 2010. Preamble. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supremecourt/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).

²⁹⁴ Illinois Code of Judicial Conduct. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/Court/SupremeCourt/Rules/Art_I/default.asp> (žiūrėta 2014-02-02).

²⁹⁵ Illinois Code of Judicial conduct, Rule 71. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/Court/SupremeCourt/Rules/Art_I/default.asp> (žiūrėta 2014-02-02) Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, c. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>> (žiūrėta 2014-02-02).

Teisininkų registravimo ir drausminės atsakomybės komisijos taisyklėse kaip netinkamas elgesys apibrėžiamas toks teisininko elgesys, kuris pažeidžia Ilinojaus profesinės atsakomybės kodeksą ar gali neigiamai paveikti teisingumo vykdymą ar žeminti teismus ar teisinę profesiją²⁹⁶.

Ilinojaus profesinės atsakomybės kodekso preambulėje pabrėžiama, kad teisininkas, kaip teisinės profesijos narys, turi būti kliento atstovas, teisingumo sistemos pareigūnas ir visuomeniškai pilietis, turintis pareigą užtikrinti teisingumo vykdymo kokybę²⁹⁷, būtent taip šių pareigų tinkamas vykdymas ir apibrėžiamas kodekse.

Taisyklėse nurodoma, kad vykdydamas visas profesines funkcijas teisininkas turi būti kompetentingas, greitas ir kruopštus. Teisininkas turi bendrauti su klientu dėl visų su atstovavimu susijusių klausimų. Kaip pilietis, teisininkas turi siekti, kad būtų prieinami įstatymai ir teisė, vykdomas teisingumas ir tobulinamos teikiamos profesionalių teisininkų paslaugos²⁹⁸.

Taisyklės yra trejopos: 1) privalomosios, nurodančios, kaip teisininkas turėtų elgtis (vartojami žodžiai „turėtų“ (angl. *shall*) arba neturėtų (angl. *shall not*); 2) apibrėžiamosios, apibrėžiančios teisininko profesinės veiklos sritis ir galimybes (vartojamas žodis „gali“ (angl. *may*)), kai drausminė atsakomybė nėra taikoma, jeigu teisininkas nesinaudoja turima diskrecija arba veikia neperžengdamas jos ribų; 3) nurodomosios, nurodančios teisininko santykius su kitais asmenimis. Šios taisyklės yra iš dalies privalomos ir lemia drausminę atsakomybę ir iš dalies apibrėžiančios, nes apibrėžia teisininko profesinį vaidmenį. Kaip ir Teisėjų elgesio kodekse, jose pateikiami komentarai, kurie interpretuoja ir paaiškina taisykles, bet nėra privalomi.

Preambulėje nurodoma, kad taisyklių laikymasis, kaip ir visų įstatymų atviroje visuomenėje, visų pirma priklauso nuo kiekvieno asmens supratimo ir savanoriškumo, antra, nuo visuomenės nuomonės palaikymo ir galiausiai, kai būtina, jų vykdymas užtikrinamas drausminėmis procedūromis.

Taisyklėje nustatytų pareigų ar draudimų nesilaikymas yra pagrindas pradėti drausminį procesą, kuris vykdomas vadovaujantis faktais ir aplinkybėmis, buvusiomis veiklos padarymo metu, pripažįstant faktą, kad teisininkas dažnai turi veikti neturėdamas aiškių ir išsamių žinių apie situacijos faktines aplinkybes.

²⁹⁶ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> žiūrėta (2014-02-02).

²⁹⁷ Illinois Rules of Profession conduct. Preamble. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supreme-court/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).

²⁹⁸ Illinois Rules of Profession conduct, Preamble. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supreme-court/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).

1.3.4. DRAUSMĖS BYLOS NAGRINĖJIMO PROCESINIAI ASPEKTAI

1.3.4.1. Teisininkų drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Ilinojaus valstijoje

Visiems teisininkams, išskyrus teisėjus, galioja bendra drausminės atsakomybės procedūra²⁹⁹. Vienas iš Ilinojaus Aukščiausiojo teismo tikslų, įsteigiant Teisininkų registravimo ir drausminės atsakomybės komisiją (angl. *Attorney Registration and Disciplinary Commission*), kuri nagrinėtų drausminius pažeidimus, buvo vengti bet kokio drausminės procedūros vilkinimo. Teismai, visuomenė, teisininkų asociacija ir atsakovai suinteresuoti, kad kai kurie klausimai, pavyzdžiui, teisininko tinkamumas vykdyti praktiką ar kaltinimai dėl neteisėto vertimosi praktika, būtų išspręsti kuo greičiau.

Komisijoje paskiriamas administratorius, atsakingas už reikiamų procesinių dokumentų tvarkymą. Administratorius gali ir savo iniciatyva pradėti procedūrą dėl informacijos, gautos iš bet kokio šaltinio³⁰⁰. Administratorius gali raštu paprašyti atsakovo nurodyti savo paaiškinimus, kuriuos privalu pateikti per 14 dienų nuo prašymo gavimo. Nusprendęs, kad nėra pakankamo pagrindo tęsti tyrimą, administratorius priima sprendimą jį nutraukti ir apie tai informuoja komisiją. Nusprendęs, kad yra pakankamas pagrindas pradėti nagrinėti drausmės bylą, administratorius perduoda medžiagą Tyrimo tarybai (angl. *Inquiry Board*) ir atsakovui išsiunčiamas atitinkamas sprendimas³⁰¹.

Tyrimo taryba (angl. *Inquiry Board*) veikia grupėmis (angl. *panels*), sudarytomis iš dviejų teisininkų ir vieno ne teisininko, o dar du tarybos nariai sudaro kvorumą. Tyrimo grupės sprendimas yra Tyrimo tarnybos sprendimas. Galimi sprendimai: nutraukti tyrimą, spręsti dėl ieškinio prieš perduodant jį komisijos administratoriui, ar iki šių procedūrų nustatyti neteisėtą vertimąsi teisės praktika. Tyrimo taryba sprendžia, ar

²⁹⁹ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰⁰ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 51, Initiation of an investigation. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰¹ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 52-55. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

yra pakankamas pagrindas perduoti medžiagą Nagrinėjimo tarybai (angl. *Hearing Board*) ar atlikti procedūroms dėl neteisėto vertimosi teisine praktika³⁰².

Tyrimo taryba gali nuspręsti ne ilgiau kaip vieneriems metams atidėti nagrinėjimo procedūrą ir nustatyti tam tikras sąlygas, išskyrus tuos atvejus, kai nagrinėjamas elgesys yra susijęs su kliento ar trečiosios šalies fondų ar nuosavybės pasisavinimu, su nusikalstamu elgesiu, kuris turi neigiamą įtaką teisininko sąžiningumui; pažeidimas susijęs su realia žala (pinigų, juridinių teisių ar nuosavybės teisių praradimas), nebent atidėjimo sąlyga yra nustatomas žalos atlyginimas. Dar viena sąlyga, kai negali būti taikomas atidėjimas, kai teisininkas yra baustas drausmine tvarka arba nustatytomis sąlygomis atsakomybės klausimo nagrinėjimas buvo atidėtas. Nagrinėjimo atidėjimo sąlygos gali būti tokios: periodinės ataskaitos administratoriui, advokato praktikos ar apskaitos priežiūra, tam tikro kurso sėkmingas išklausymas, valstijų profesinės atsakomybės egzamino išlaikymas, Profesinio elgesio taisyklių laikymasis, žalos atlyginimas, psichologo konsultacijos ar gydymas ir atsisakymas alkoholio ar vaistų; Taryba gali paskirti ir kitas atidėjimo sąlygas. Atsakovas turi savanoriškai sutikti su tokiu sprendimu ir pasižadėti įvykdyti numatytas sąlygas, nes priešingu atveju Taryba priima sprendimą perduoti medžiagą nagrinėti toliau. Teisininkui laikantis atidėjimo sąlygų, Taryba, praėjus nurodytam laikui, nutraukia pažeidimo nagrinėjimą³⁰³.

Nagrinėjimo taryba ir Tyrimo taryba veikia tyrimo grupėmis, susidedančiomis iš dviejų teisininkų ir vieno ne teisininko. Sprendimui priimti yra būtinas bent dviejų Tyrimo tarybos narių sutikimas. Administratorius surašytame Tyrimo tarybos ieškinyje turi būti glaustai išdėstyta pažeidimo esmė ir faktinės aplinkybės. Ieškovas atitinkamai yra administratorius. Atsakovas turi atsakyti per 21 dieną po asmeninio pranešimo pateikimo arba per 28 dienas po išsiuntimo elektroniniu paštu. Atsakovui nepateikus paaiškinimų, visi pareikšti kaltinimai ir faktinės aplinkybės bus laikomos įrodytomis ir nereikalaujančiomis papildomų įrodymų. Procesas vyksta pagal civilinio proceso normas ir Aukščiausiojo teismo taisykles. Per 28 dienas po ieškinio pateikimo atsakovui administratorius ir atsakovas pateikia ataskaitą ir atskleidžia vardus, adresus ir telefono numerius asmenų, kurie turi kokių nors žinių apie nagrinėjamą

³⁰² Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 101. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰³ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 102–108. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

pažeidimą, nurodydami, kas konkrečiai yra jiems žinoma. Įrodymai vertinami pagal civilinio proceso nuostatas ir Aukščiausiojo teismo taisykles³⁰⁴.

Kiekviena Tyrimo tarybos ataskaita gali būti svarstoma Apeliacinės tarybos (angl. *Review Board*). Apeliacija gali būti pradėta pateikiant skundą (angl. *Notice of Exceptions*) per 21 dieną po Nagrinėjimo tarybos sprendimo. Šalis, pateikusi pranešimą, yra apeliantas³⁰⁵.

1.3.4.2. Teisėjų drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Ilinojaus valstijoje

Ilinojaus valstijos Konstitucijos 6 straipsnio 15 skyriuje numatyta teisėjų drausminės atsakomybės nagrinėjimo procedūra. Visų pirma turėtų būti sukuriama Teisminė apklausos taryba (angl. *Judicial Inquiry Board*), kuri ir nagrinėtų teisėjų drausminės atsakomybės bylas. Ilinojaus valstijos Aukščiausiasis teismas į šią tarybą skiria du narius – du apskrities teismo teisėjus, o gubernatorius į tarybą skiria keturis asmenis, kurie nėra teisininkai, ir tris teisininkus. Iš gubernatoriaus skiriamų asmenų ne daugiau kaip du turi būti teisininkai ir du ne teisininkai, kurie gali būti vienos politinės partijos nariai. Tarybos nariai skiriami ketveriems metams, bet negali būti išrenkami ilgiau negu aštuoneriems metams. Taryba yra nuolatinė ir turi įgaliojimus vykdyti tyrimus bei gauti ar inicijuoti tyrimus dėl teisėjo ar asocijuotojo teisėjo veiksmų ir pateikti klausimą nagrinėti Teismo komisijai (angl. *Courts Commission*). Taryba gali perduoti klausimą nagrinėti komisijai, jeigu ne mažiau kaip penki tarybos nariai nusprendžia, kad drausminės bylos nagrinėjimas yra pagrįstas. Visos procedūros taryboje yra konfidencialios, išskyrus pareiškimą Teismo komisijai. Kaltinimą byloje palaiko taryba³⁰⁶.

Nepriklausoma teismo komisija (angl. *Independant Court Commision*) sudaroma: iš vieno Aukščiausiojo teismo teisėjo, vieną teisėją siūlant kaip pakaitinį; iš dviejų apeliacinio teismo teisėjų, išrinktų apeliacinio teismo, tris teisėjus siūlant kaip pakai-

³⁰⁴ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 201, 231. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰⁵ Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701–777, Rule 301b. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰⁶ Constitution of the State of Illinois, Art. 6, Section 15. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>> (žiūrėta 2014-03-05).

tinius; iš dviejų apskrities teismo teisėjų, išrinktų Aukščiausiojo teismo, tris teisėjus siūlant kaip pakaitinius; iš gubernatoriaus išrinktų dviejų piliečių, du siūlant kaip pakaitinius. Komisijos nariai negali būti ir Tyrimo tarybos nariai. Iš Komisijos narių dvejiems metams turi būti išrenkamas komisijos pirmininkas.

Teismo komisija po viešo nagrinėjimo turi teisę taikyti šias drausmines nuobaudas: 1) nušalinti teisėją nuo pareigų, laikinai nušalinti nuo pareigų netaikant apmokėjimo, pareikšti papeikimą (angl. *censure or reprimand*) dėl tyčinio pareiginio nusižengimo (angl. *willfull misconduct*), nuolatinio pareigų nevykdymo ar kitokio elgesio, kuris yra žalingas teisingumo vykdymui arba žemina teismo institucijos vardą; 2) laikinai nušalinti taikant apmokėjimą ar netaikant apmokėjimo ar pasiūlyti išeiti iš pareigų teisėjui ar asocijuotajam teisėjui (angl. *Associate Judge*), kuris fiziškai ar protiškai negali jų atlikti. Sprendimui priimti reikia keturių komisijos narių pritarimo. Komisijos sprendimas yra galutinis. Jeigu drausminės atsakomybės subjektas yra Aukščiausiojo teismo teisėjas, komisijos nariai Aukščiausiojo Teismo teisėjai turi nusišalinti, o vietoje jų turi būti paskiriami pakaitiniai apeliacinio teismo teisėjai iš kitos apskrities. Tokia pati procedūra taikoma ir nagrinėjant apeliacinio teismo ar apskrities teismo teisėjo drausminę bylą, kurioje tos pačios apskrities teisėjai dalyvauti negali, todėl pakeičiami pakaitiniais. Komisija turi teisę išduoti šaukimus į teismą (angl. *subpoenas*)³⁰⁷.

Kaip nurodyta Teismo komisijos taisyklėse, komisija turi įgaliojimus nagrinėti Ilinojaus valstijos Aukščiausiojo teismo, apeliacinio teismo ir apskrities teismo teisėjų ar asocijuotųjų teisėjų drausmės bylas.

Tyrimo taryba, spręsdama, ar yra pagrindas kelti drausmės bylą, turi teisę pakviesti įtariamą padarius pažeidimą teisėją savanoriškai pateikti paaiškinimus. Tyrimo taryba, prieš spręsdama, ar perduoti bylą Teismo komisijai, turi perduoti teisėjui rašytinį pranešimą, kuriame nurodoma bylos esmė, laikas ir data, kada bus suteikta galimybė teisėjui pateikti pasiaiškinimus. Apklausoje metu teisėjui užduodami su pažeidimu susiję klausimai, suteikiama galimybė pateikti žodinius ar rašytinius įrodymus (įskaitant ir nurodymą galinčių patvirtinti teisėjo poziciją liudytojų) ir įteikti Tarybai ne vėliau kaip likus penkioms dienoms iki teisėjo atvykimo. Teisėjas gali pats arba per atstovą atsisakyti teisės teikti paaiškinimus, įrodymus ir pan. Galimybė būti išklaustam teisėjui suteikiama vieną kartą, pakartotinis klausimas galimas tik esant išimtinėms aplinkybėms. Nusprendusi, kad yra pagrindas kelti drausminę bylą, taryba

³⁰⁷ Constitution of the State of Illinois, Art. 6, Section 15 (d). Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>> (žiūrėta 2014-03-05).

perduoda medžiagą komisijai, paskiria vieną (ar daugiau) praktikuojantį teisininką, ne tarybos narį, palaikyti kaltinimą komisijos nagrinėjamoje byloje. Jeigu komisija mano, kad nurodytas pagrindas nėra pakankamas pradėti formalų drausminės bylos nagrinėjimą, teisėją raštu informuoja ir pasiūlo atkreipti dėmesį į netinkamą elgesį, kurio turėtų vengti. Atsisakiusi pradėti drausmės bylą, taryba gali, jeigu mano, kad to reikia teisingumui ir viešajam interesui, pateikti viešą pranešimą dėl tokio savo sprendimo³⁰⁸.

Taigi formali drausminės atsakomybės procedūra prasideda Teisminės tyrimo tarnybos ieškiniu, tada teisėjui suteikiama galimybė per 21 dieną nuo pranešimo jam įteikimo pateikti paaiškinimus. Ieškinyje turi būti nurodoma, kuo yra kaltinamas teisėjas, ir faktinės aplinkybės. Komisija dėl svarbių priežasčių gali šį 21-os dienos terminą pratęsti. Komisija organizuoja viešą nagrinėjimą tokioje vietoje, kurioje gali būti geriausiai įgyvendinamas viešasis interesas. Komisija gali pradėti nagrinėjimą, nesvarbu, ar teisėjas, ar jo atstovas pateikė paaiškinimus. Visos procedūros Komisijoje turi būti atliekamos kaip įmanoma operatyviau. Procesas vyksta vadovaujantis Civilinio proceso nuostatomis, Ilinojaus Aukščiausiojo teismo taisyklėmis, Civilinio proceso įrodymų vertinimo taisyklėmis, nebent kitaip nustatyta taisyklėse ar įstatyme. Įtarimai turi būti patvirtinti pateikiant aiškius ir įtikinamus įrodymus. Visi komisijos procesiniai veiksmai ir įsakymai, išskyrus komisijos svarstymus, yra skelbiami viešai. Visi komisijos įsakymai turi būti pateikiami raštu ir saugomi kaip nuolatiniai komisijos įrašai. Kaip buvo minėta, komisijos sprendimas yra galutinis ir turi būti priimamas pritariant bent keturiems komisijos nariams³⁰⁹.

1.3.4.3. Teisininkų drausmės bylos nagrinėjimo procesiniai aspektai Mičigano ir Kalifornijos valstijose

Minėta, kad atskiros valstijos etikos kodeksų įgyvendinimas skiriasi, o pati procedūra gali būti ganėtinai sudėtinga. Toliau pateikiami dar du teisininkų etikos reglamentavimo pavyzdžiai – Mičigano ir Kalifornijos valstijų teisininkų drausminės atsakomybės ypatumai. Iš pradžių šiek tiek statistinės informacijos: 2012 m. Mičigano valstijoje teisininkų buvo 33 662, gyventojų – 9 883 360, taigi atitinkamai vienam teisininkui

³⁰⁸ Rules of procedure of Illinois Judicial Inquiry Board. Prieiga internetu: <<http://www.illinois.gov/jib/Pages/Rules-of-Procedure-of-the-Judicial-Inquiry-Board.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

³⁰⁹ Rules of procedure of the Illinois Courts Commission. Prieiga internetu: <<http://www.illinois.gov/jib/Pages/Rules-of-Procedure-of-the-Courts-Commission.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

teko 293 gyventojai; 2013 m. teisininkų – 33 995, gyventojų – 9 883 220, vienam teisininkui teko 290 gyventojų. Kalifornijoje 2012 m. buvo 159 824 teisininkai, gyventojų – 38 041 430, taigi vienam teisininkui teko 238 gyventojai; 2013 m. teisininkų skaičius išaugo iki 163 163, gyventojų – iki 38 441 387, taigi vienam teisininkui teko 235 gyventojai³¹⁰.

Pačių teisininkų etikos taisyklių, tarkim, Mičigane vykdymas gali būti tiek neoficialus ir savanoriškas, tiek oficialus ir įpareigojantis. Neoficialus mechanizmas yra naudojamas potencialiems etikos pažeidimams spręsti, pavyzdžiui, kai teisininkas (-ė) prašo nuomonės dėl jam (jai) neaiškios realios situacijos, su kuria susidūrė praktikoje. Teisininkas gali paskambinti tam skirta etikos karštąja linija (angl. *ethics hotline*), prižiūrima Mičigano valstijos teisininkų asociacijos (angl. *State Bar of Michigan*), ir netgi anonimiškai pasidomėti esama situacija, t. y. paklausti, koks elgesys tokioje situacijoje būtų etiškas pagal Mičigano etikos taisykles. Nors karštojoje linijoje pateikta nuomonė nėra privaloma, tačiau ji gali padėti teisininkui apsispręsti, ką daryti (ir ko nedaryti) konkrečioje situacijoje³¹¹.

Alternatyviai teisininkas gali kreiptis į Mičigano valstijos teisininkų asociacijos Profesinės etikos komitetą ir prašyti rašytinės specialisto nuomonės konkrečiu atveju. Teisininkas privalo prisistatyti, tačiau pačioje nuomonėje nėra pateikiama informacijos apie kieno nors tapatybę, taigi taip išsaugomas anonimiškumas. Nors šios nuomonės taip pat yra patariamios, jomis teisininkai ir teisėjai remiasi kaip precedentu pagal bendrosios teisės tradiciją sprenddami, ar analogiškas elgesys būtų etiškas kitais atvejais. Šitai nuomonės etikos klausimais tampa teismų praktikos dalimi, etikos taisykles interpretuojant įvairiuose faktiniuose scenarijuose³¹².

Reagavimas į teisininkų etikos taisyklių pažeidimus gali būti ir oficialus, pavyzdžiui, paduotas oficialus skundas dėl etikos taisyklių pažeidimo, dažniausiai (buvusių) teisininko klientų. Visų pirma skundas pateikiamas skundų administratoriui (angl. *grievance administrator* (GA))³¹³. Skundų administratorius gali atmesti skundą savo nuožiūra (jeigu jame nėra nurodyta baustino etikos pažeidimo) arba iš teisininko

³¹⁰ Informacija pateikiama remiantis ABA duomenimis. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/marketresearch/PublicDocuments/2011_national_lawyer_by_state.authcheckdam.pdf> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹¹ Plačiau apie dažniausiai karštojoje linijoje užduodamus klausimus žr. Thomas K. Byarley, *Ethics Hotline Ten Questions: Short Answers to Common Ethics Concerns*. Prieiga internetu: <<http://www.michbar.org/journal/article.cfm?articleid=333&volumeID=80>> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹² Žr. <<http://michbar.org/opinions/ethicsopinions.cmf#opinions>> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹³ Žr. Michigan Court Rules 9.109. Prieiga internetu: <<http://courts.mi.gov/courts/michigansupremecourt/rules/pages/current-court-rules.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

prašyti papildomos informacijos. Jeigu šis atsakymas klausimo neišsprendžia, skundų administratorius perduoda skundą personalui tirti toliau. Tuomet personalas parengia bylos pristatymą Teisininkų skundų komisijai (angl. *Attorney grievance commission*, AGC). Teisininkų skundų komisija susideda iš devynių narių, šešių teisininkų ir trijų ne teisininkų, visus juos skiria Mičigano Aukščiausiasis teismas³¹⁴. Ši komisija sprendžia, ar nutraukti bylą, ar rekomenduoti tam tikros rūšies nuobaudą. Skiriamos nuobaudos įvairuoja nuo papeikimo iki sutartinės probacijos (teisininkas sutinka, kad nustatytą laiką būtų taikoma probacija) ar, remiantis Teisininkų skundų komisijos įgaliojimais, sprendimo dėl oficialaus skundo padavimo.

Šiame etape visa bylos medžiaga yra konfidenciali. Nuo to momento, kai Teisininkų skundų komisija pateikia skundą, klausimas tampa viešas. Skundas perduodamas nagrinėti specialiai trijų teisininkų žiuri (vadinamajai nagrinėjimo žiuri). Šią žiuri paskiria Teisininkų drausmės taryba (angl. *Attorney Disciplinary Board* (ADB), susidedanti iš šešių teisininkų ir šešių ne teisinės profesijos atstovų, kurie paskiriami Mičigano Aukščiausiojo teismo³¹⁵. Nagrinėjimo žiuri, gavusi įrodymų ir išnagrinėjusi šalių argumentus, priima sprendimą. Byla gali būti arba nutraukta, arba pasiūlyta tam tikra nuobauda. Šiuo lygmeniu nuobaudos įvairuoja nuo probacijos arba papeikimo pareiškimo iki licencijos verstis teisininko praktika sustabdymo tam tikram laikui, arba visiško licencijos panaikinimo (angl. *disbarment*).

Teisininkas, skundų administratorius (GA) arba pareiškėjas Teisininkų drausminei tarybai (ADB) gali pateikti apeliaciją dėl priimto sprendimo ir prašyti peržiūrėti sprendimą. Teisininkų drausminė taryba gali patvirtinti, pakeisti arba panaikinti nagrinėjimo žiuri sprendimą. Paskutiniu apeliacijos lygmeniu šalys gali prašyti Mičigano Aukščiausiojo teismo peržiūrėti ADB sprendimą, tačiau teismas nėra įpareigotas nagrinėti apeliacijos³¹⁶. Jeigu teismas vis dėlto nusprendžia apeliaciją nagrinėti, jis taip pat gali patvirtinti, pakeisti arba panaikinti ADB sprendimą³¹⁷.

Jeigu skundas dėl etikos pažeidimų yra susijęs su netinkamu advokato kliento turto naudojimu, klientas gali kreiptis prašydamas piniginės kompensacijos iš specialaus

³¹⁴ Žr. Michigan Court Rules 9.108. Prieiga internetu: <<http://courts.mi.gov/courts/michigansupremecourt/rules/pages/current-court-rules.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹⁵ Žr. Michigan Court Rules, 9.110 (B) ir (C) dėl ADB narių paskyrimo (prieiga internetu: <<http://www.adbmich.org/members09.HTM>>), kur pateikiamas dabartinės komisijos sąrašas (žiūrėta 2014-03-05).

³¹⁶ Žr. <http://www.adbmich.org/Board_Role.pdf> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹⁷ Skundai dėl teisėjų etikos, dėl *Michigan Code of Judicial Conduct* pažeidimų yra nagrinėjami *Judicial Tenure Committee* (Teisėjų valdymo komitetas) pagal kitą procedūrą. Žr. Michigan Court Rules 9.200 et seq., proceso apžvalga nurodyta per prieigą internetu: <<http://jtc.courts.mi.gov/>> (žiūrėta 2014-03-05).

Klientų apsaugos fondo, išlaikomo Mičigano teisininkų profesinės asociacijos (kuris yra finansuojamas, specialiai apmokestinant kiekvieną advokatą)³¹⁸.

Visas šis etikos skundo nagrinėjimo procesas iš esmės yra administracinio pobūdžio, išskyrus Mičigano Aukščiausiojo teismo paskutinės peržiūros galimybę. Klientas taip pat gali pasitelkti civilinės teisės gynimo būdą ir pateikti ieškinį advokatui dėl piktnaudžiavimo pasitikėjimu (angl. *malpractice claim*). Ieškinys dėl piktnaudžiavimo pasitikėjimu gali būti teikiamas lygiagrečiai su administraciniu pareiškimu ar nepriklausomai nuo jo. Ieškinyje dėl piktnaudžiavimo pasitikėjimu klientas turi įrodyti pareigos pažeidimą (kuris gali pasireikšti etikos taisyklės pažeidimu) ir tai, kad jis (ji) būtų laimėjęs (-usi) bylą, jeigu ne nurodytas pažeidimas³¹⁹. Šią ieškinio dalį yra sunku įrodyti, nes svarstymai, ar klientas būtų laimėjęs bylą, yra spekuliatyvūs.

Kalifornijos valstijos požiūris į galimus teisininkų etikos pažeidimus turi tam tikrų panašumų lyginant su prieš tai aptartu modeliu, bet yra ir daug skirtumų. Pagrindinis skirtumas tas, kad „Kalifornija yra vienintelė valstija valstybėje, kurioje yra savarankiški profesionalūs teisėjai, nagrinėjantys tik teisininkų drausmines bylas“³²⁰. Tai lemia, kad bylų dėl teisininkų neetiško elgesio nagrinėjimo procesas yra labiau teisminis nei administracinis. Pirminis etikos skundo ir tyrimo procesas vykdomas Kalifornijos profesinės teisininkų asociacijos. Jeigu valstijos profesinė teisininkų asociacija nusprendžia, kad yra pagrindas skundai, vienas iš asociacijos prokurorų (iš Vyriausiosios teismo tarybos tarnybos (angl. *The Office of Chief Trial Counsel*)) pateikia kaltinimus advokatui nepriklausomame valstijos teisinės profesinės asociacijos teisme. Teismas sudarytas iš dirbančių visą dieną (etatinių, dirbančių visu etatu) teisėjų³²¹.

Teismo nagrinėjimo skyrius (angl. *Hearing Department*) veikia kaip pirmosios instancijos teismas (angl. *trial court*). Du iš teismo proceso teisėjų yra paskiriami Kalifornijos Aukščiausiojo teismo, vienas – gubernatoriaus, dar du – valstijos įstatymų

³¹⁸ Žr. <<http://michbar.org/client/protectionfund.cfm>> (žiūrėta 2014-03-05).

³¹⁹ Konkrečiai klientas „turi įrodyti šiuos elementus piktnaudžiavimo pasitikėjimu byloje:

- ¹⁾ esamą kliento ir advokato santykį;
- ²⁾ ieškovo teisinio atstovavimo aplaidumą;
- ³⁾ tai, kad šis aplaidumas buvo tiesioginė žalos priežastis;
- ⁴⁾ nurodomos žalos faktą ir dydį“.

Žr. *Hull v. Steinberg*, 2012 WL 3238811, *3 (Mich. App.2012), citing *Coleman v Gurwin*, 443 Mich, 59, 63; 503 NW2d435(1993).

³²⁰ Žr. Kalifornijos valstijos profesinės asociacijos teismas (The State Bar Court of California), bendra informacija per prieigą internetu: <<http://www.statebarcourt.ca.gov/>> (žiūrėta 2014-03-05).

³²¹ Rule 1000 et seq., Rules of Procedure of the State Bar of California. Prieiga internetu: <<http://www.calbar.ca.gov/LinkClick.aspx?fileticket=RksGpvEP00g%3D&tabid=2326>> (žiūrėta 2014-03-05).

leidžiamosios valdžios. Teismo peržiūrėjimo departamentas (angl. *Review Department*) veikia kaip apeliacinis skyrius. Jis susideda iš trijų teisėjų, paskirtų Kalifornijos Aukščiausiojo teismo. Teismas turi įgaliojimus priimti slaptus ar viešus sprendimus (angl. *reprovals*), laikinai sustabdyti teisininko praktiką arba pasiūlyti Kalifornijos Aukščiausiajam teismui taikyti licencijos verstis teisininko praktika sustabdymą ar visišką licencijos panaikinimą (angl. *disbarment*)³²². Visas Peržiūrėjimo departamento paskelbtų nuomonių tekstas pateikiamas Kalifornijos valstijos teisininkų profesinės asociacijos teismo reporteryje (angl. *Reporter*). Šis reporteris yra teisininkų ir teisės studentų paieškos įrankis, siekiant nustatyti, kaip yra interpretuojamos ir vykdomos Kalifornijos teisinės etikos taisyklės³²³. Paskutinis apeliacijos lygmuo yra pats Kalifornijos Aukščiausiasis teismas.

Papildomi Kalifornijos sistemos, vykdančios teisinės etikos taisykles, niuansai apima alternatyvaus ginčų sprendimų būdo ir „alternatyvios drausminės programos“ naudojimą teisininkams, turintiems esminių piktnaudžiavimo problemų. Pagal ankstyvąją neutralaus vertinimo (angl. *Early Neutral Evaluation*) programą šalis gali prašyti, kad nepriklausomas teisėjas netrukus po kaltinimų teisininkui pateikimo įvertintų bylą ir aptartų su šalimis susitaikymo galimybę. Šis procesas yra konfidencialus ir teisėjas, veikęs kaip mediatorius / vertintojas, jeigu nepavyko pasiekti susitarimo, negali nagrinėti šios bylos teismo procese³²⁴. Alternatyvi drausmės programa suteikia pagalbą teisininkui, kurio teisininkų etikos pažeidimai buvo priklausomybės nuo alkoholio ar narkotikų rezultatas. Ši programa yra skirta padėti ir reabilituoti minėtų problemų turinčius teisininkus ir kartu apsaugoti visuomenę nuo neetiško teisininkų elgesio³²⁵.

1.3.5. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Siekiant tapti teisininku JAV reikia atitikti ikiteisinio išsilavinimo reikalavimus ir būti baigus pripažintą teisės mokyklą, išlaikyti teisininkų asociacijos parengtus

³²² Žr. State Bar Court, General Information. Prieiga internetu: <<http://www.statebarcourt.ca.gov/default.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

³²³ Teismo jurisdikcija taip pat skiriasi nuo kitų valstijų. Minėta, kad Kalifornija yra išimtis iš kitų 50 valstijų, kuri nepriėmė (iš dalies ar visos apimties) MRPC. Vietoje jų šioje valstijoje yra du teisininkų etikos šaltiniai – Kalifornijos profesinės atsakomybės taisyklės (*The California Rules of Professional Responsibility*) ir Valstijos profesinės asociacijos įstatymas (*State Bar Act*).

³²⁴ Žr. Rule 75, Rules of Procedure of the State Bar of California. Prieiga internetu: <<http://www.calbar.ca.gov/LinkClick.aspx?fileticket=RksGpvEP00g%3D&tabid=2326>> (žiūrėta 2014-03-05).

³²⁵ Ten pat, Rules 800–807.

egzaminus, būti nepriekaištingos reputacijos (angl. *good moral character*) ir tinkamas (angl. *fitness*) praktikuoti teisę. Dėl nepriekaištingos reputacijos sprendžia tam tikra institucija, kuri atlieka tyrimą, galintį užtrukti iki šešių mėnesių. Visose nagrinėtose valstijose nėra nurodoma tokio pažeidimo, kuris savaime neleistų būti priimtam į asociaciją (angl. *bar*) ir praktikuoti teisę. Kiekviena konkreti situacija yra vertinama ir sprendimas priimamas, atsižvelgiant į visas aplinkybes, atkreipiant dėmesį ir į asmens elgesį po pažeidimo, ir į jo norą ir galimybes pasitaisyti, ir į dabartinį elgesį.

2. Priimtas į teisininkų asociaciją asmuo gali praktikuoti tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje ir keisti praktikos sritis tik savo valstijoje, nes kiekviena valstija turi savo teisininkų asociaciją. Norint praktikuoti keliose valstijose, reikia atitikti ir kitų valstijų teisininkų asociacijų keliamus reikalavimus ir atitinkamai būti į jas priimtam. Papildomi patirties reikalavimai gali būti keliami teisėjams, kurie yra renkami arba skiriami gubernatoriaus. Notaras (angl. *public notary*) JAV nėra teisininkas ir atitinkamai negali teikti teisinių paslaugų. Antstolis (angl. *bailiff*) yra tvarką teisme užtikrinantis pareigūnas, kuris JAV taip pat nėra teisininko profesijos atstovas.

3. Visose valstijose, išskyrus Kaliforniją, yra priimti teisininkų etikos kodeksai pagal ABA Pavyzdines profesinio elgesio taisykles, kurios reglamentuoja visų teisininkų veiklą ir kuriose yra numatytos taisyklės pagal teisininko atskiros veiklos specifiką. Taisyklės sudaro preambulė, kurioje nurodyti tikslai, pagrindinės reguliavimo sritys ir apibendrinimai, pačios taisyklės ir komentarai, kurie paaiškina ir interpretuoja taisykles, bet privalomos yra tik taisyklės. Teisėjams gali būti priimti atskiri kodeksai pagal ABA Pavyzdines teisėjų elgesio taisykles.

4. Teisininkų profesijos etika JAV yra labai svarbi. Ypatingas dėmesys yra skiriamas teisininkams informuoti etikos klausimais, rengiami pristatymai, pranešama apie reglamentavimo pakeitimus. Teisininkams suteikiamos galimybės anonimiškai konsultuotis etikos klausimais, susidūrus su problemine etine situacija.

5. Drausminės atsakomybės klausimai yra sprendžiami valstijos Aukščiausiojo teismo paskirtų administracinių institucijų, Kalifornijoje – specializuoto teismo. Visose aptartose valstijose drausmės komisijose yra narių ne teisininkų. Galimos nuobaudos – nuo teisininko įspėjimo dėl netinkamo elgesio nenagrinėjant drausmės bylos iš esmės iki pašalinimo iš teisininkų profesinės asociacijos (angl. *disbarment*).

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, ataskaitos

1. Thomas K. Byarley, Ethics Hotline Ten Questions: Short Answers to Common Ethics Concerns. Prieiga internetu: <<http://www.michbar.org/journal/article.cfm?articleid=333&volumeID=80>> (žiūrėta 2014-03-05).
2. Craddock, L. Good Moral Character“ as a Licensing Standard, *National Association of Administrative Law Judiciary*, 2008, 28(2).
3. Illinois Attorney Registration and Disciplinary Commission Annual Report, 2011. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/AnnualReports.html>> (žiūrėta 2014-04-11).
4. Langford, C. M. Barbarians at the Bar: regulation of the legal profession through the admissions process, *Hofstra Law Review* (2007–2008, Vol. 36).
5. Professional legal ethics: a comparative perspective, Editor Maya Golstein Bolokan, CEELI concept paper series, 2002.
6. Swisher, K. The Troubling Rise of the Legal Profession’s Good Moral Character, *Saint Johnson Law Review*, 2008, 82.

Teisės aktai

7. The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure. Prieiga internetu: <<http://www.state.il.us/court/default.asp>> (žiūrėta 2014 04 11).
8. Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, c. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>> (žiūrėta 2014-02-02).
9. Illinois Code of Judicial conduct, Rule 71. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/Court/SupremeCourt/Rules/Art_1/default.asp> (žiūrėta 2014-02-02).
10. Illinois Notary Public Act, (Sec. 2–102). Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ChapterID=2&ActID=107>> (žiūrėta 2014-04-11).
11. Illinois Rules of Professional Conduct of 2010, par. 16; par. 19. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/supremecourt/rules/art_viii/default_new.asp> (žiūrėta 2014-03-05).
12. Michigan Court Rules 9.109. Prieiga internetu: <<http://courts.mi.gov/courts/michigansupremecourt/rules/pages/current-court-rules.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).
13. Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>> (žiūrėta (2014-02-02).
14. Rules of Procedure of the Illinois Courts Commission. Prieiga internetu: <<http://www.illinois.gov/jib/Pages/Rules-of-Procedure-of-the-Courts-Commission.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).

15. Rules of Procedure of Illinois Judicial Inquiry Board. Prieiga internetu: <<http://www.illinois.gov/jib/Pages/Rules-of-Procedure-of-the-Judicial-Inquiry-Board.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).
16. Rules of Procedure of the State Bar of California. Prieiga internetu: <<http://www.calbar.ca.gov/LinkClick.aspx?fileticket=RksGpvEP00g%3D&tabid=2326>> (žiūrėta 2014-03-05).

Internetiniai puslapiai

17. American Bar Association, National lawyer population by state: Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/market_research/2013_natl_lawyer_by_state.authcheckdam.pdf> (žiūrėta 2014-04-11).
18. Kalifornijos valstijos profesinės asociacijos teismas (The State Bar Court of California), bendra informacija. Prieiga internetu: <<http://www.statebarcourt.ca.gov/>> (žiūrėta 2014-03-05).
19. Office Secretary of State, Notary Handbook Illinois. Prieiga internetu: <www.cyberdriveillinois.com/publications/.../ipub16> (žiūrėta 2014-04-11).
20. State Adoption of the ABA Model Rules of Professional Conduct: Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/alpha_list_state_adopting_model_rules.html> (žiūrėta 2015-04-01).
21. State Bar Court, General Information. Prieiga internetu: <<http://www.statebarcourt.ca.gov/default.aspx>> (žiūrėta 2014-03-05).
22. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/marketresearch/PublicDocuments/2011_national_lawyer_by_state.authcheckdam.pdf> (žiūrėta 2014-03-05).
23. Prieiga internetu: <http://www.adbmich.org/Board_Role.pdf> (žiūrėta 2014-03-05).
24. Prieiga internetu: <<http://quickfacts.census.gov/qfd/states/17000.html>> (žiūrėta 2014-04-11).
25. Prieiga internetu: <<http://michbar.org/client/protectionfund.cfm>> (žiūrėta 2014-03-05).
26. Prieiga internetu: <<http://michbar.org/opinions/ethicsopinions.cmf#opinions>> (žiūrėta 2014-03-05).

1.4. TEISININKŲ ETIKOS REGLAMENTAVIMAS PRANCŪZIJOJOS RESPUBLIKOJE

Dr. T. Veršinskas

Prieš apžvelgiant teisininkų etikos reglamentavimą Prancūzijoje būtina atkreipti dėmesį į teisinių profesijų grupavimo specifiką šioje šalyje. Kitaip nei Lietuvoje, teisėjai ir prokurorai sudaro vieną teisininkų profesijos grupę, kuri Prancūzijoje vadinama „magistrats“. Be abejo, ir teisėjai, ir prokurorai turi atskirus profesijų pavadinimus – pirmieji bendrai vadinami *juges*, antrieji – *procureurs*. Minėtas „magistratų“ pavadinimo bendrumas nėra vien tradicinis ir teorinis. Teisėjų ir prokurorų profesijos stipriai susipynusios ir turi daug bendro, įskaitant bendrą „magistratų“ rengimą, ir kt. Pavyzdžiui, karjeros metu prokuroras, perkeltas į kitas pareigas, gali eiti teisėjo pareigas, ir atvirkščiai.

Toliau bus nagrinėjamos šių minėtų dviejų profesijų – teisėjų ir prokurorų bei advokatų (pranc. *avocats*), notarų (pranc. *notaires*) ir antstolių (pranc. *huissiers de justice*) etikos reglamentavimas Prancūzijoje.

Analizuojant teisininkų etiką Prancūzijoje būtina paminėti ir tam tikrą terminų skirtumą, palyginti su lietuviška šios srities terminija. Nors žodis „etika“ (pranc. *éthique*) taikomas ir teisininkų profesinei elgsenai apibūdinti, dažniau vartojamas deontologijos (pranc. *déontologie*) terminas. Todėl ir šioje apžvalgoje dažniausiai vartojamas deontologijos terminas.

1.4.1. MAGISTRATAI (TEISĖJAI IR PROKURORAI)

Minėta, kad Prancūzijoje teisėjai ir prokurorai sudaro bendrą teisininkų profesijos grupę, todėl daugelis etikos reikalavimų ir vieniems, ir kitiems yra tokie patys. Taigi ir šiame skyriuje kartu nagrinėjamas teisėjų ir prokurorų etikos reglamentavimas. Taip pat apžvelgiami ir kiti su teisininkų etika glaudžiai susiję aspektai, be kurių būtų sudėtinga vertinti teisininkų etikos reglamentavimą.

Bendroji apžvalga

Kaip nurodo Prancūzijos teisingumo ministerija, 2014 metais Prancūzijoje veikė šie teisminės sistemos teismai: vienas Kasacinis teismas (pranc. *Cour de cassation*), vienas Aukštesnysis apeliacinis teismas (pranc. *Tribunal supérieur d'appel*), 36 apeliaciniai teismai (pranc. *cours d'appel*), 164 apygardos teismai (pranc. *tribunaux de grande instance*), 5 atskiri apygardos teismų skyriai (pranc. *chambres détachées de TGI*), 4 pirmosios instancijos teismai (pranc. *tribunaux de première instance*), 155 vaikų teismai (pranc. *tribunaux pour enfants*), 115 socialinės apsaugos bylų teismų (pranc. *tribunaux des affaires de sécurité sociale*), 307 apylinkės teismai ir policijos teismai (pranc. *tribunaux d'instance et tribunaux de police*), 210 pirmosios pakopos darbo ginčų teismų (pranc. *conseils de prud'hommes*), 6 darbo teismai³²⁶ (pranc. *tribunaux du travail*), 136 komercijos teismai (pranc. *tribunaux de commerce*). Taip pat veikė šie administracinės sistemos teismai: vienas Valstybės tarybos (pranc. *Conseil d'Etat*), 8 administraciniai apeliaciniai teismai (pranc. *cours administratives d'appel*) ir 42 administraciniai teismai (pranc. *tribunaux administratifs*). 2014 metais buvo priimti 2 618 374 civilinių ir komercinių teismų sprendimai. Administraciniai teismai išsprendė 230 477 bylas. Buvo priimti sprendimai 1 203 339 baudžiamosiose bylose³²⁷.

Ne visi nurodytų teismų teisėjai yra profesionalūs teisėjai. Pavyzdžiui, komercinio teismo teisėjai (pranc. *juges au tribunal de commerce*) profesinę veiklą vykdo su įmonėmis susijusiose srityse ir spręsdami ginčus pasitelkia ekonomines ir praktines žinias³²⁸.

2011 metais Prancūzijoje buvo 6 945 profesionalūs teisėjai, iš jų 2 525 vyrai ir 4 420 moterų. Taip pat 2011 metų pradžioje Prancūzijoje buvo 1 961 profesionalus prokuroras – 1 031 vyras ir 930 moterų³²⁹.

Kvalifikacijos reikalavimai

Asmenys, pageidaujantys tapti magistratais (teisėjais, prokurorais), privalo atitikti nustatytus reikalavimus ir sėkmingai baigti Nacionalinę magistratų mokyklą (pranc. *Ecole nationale de la magistrature*). Kasmet Nacionalinė magistratų mokykla

³²⁶ Šie teismai veikia kai kuriose Prancūzijos užjūrio teritorijose (pavyzdžiui, Polinezijoje).

³²⁷ Žr.: Prancūzijos teisingumo ministerijos tinklalapis: <<http://www.justice.gouv.fr/budget-et-statistiques-10054/chiffres-cles-de-la-justice-10303/>> (žiūrėta 2015-10-29).

³²⁸ Prancūzijos teisingumo ministerijos tinklalapis: <<http://www.metiers.justice.gouv.fr/magistrat-12581/le-metier-12582/juge-au-tribunal-de-commerce-26225.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

³²⁹ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

organizuoja tris priėmimo konkursus, kurių kiekvienas skirtas skirtingoms asmenų kategorijoms. Pirmasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 31 metų asmenims, turintiems ketverių metų studijų po mokyklos diplomą (Bac+4)³³⁰. Antrasis konkursas skirtas bent 4 metų darbo stažą turintiems ne vyresniems kaip 48 metų 5 mėnesių valstybės tarnautojams³³¹. Trečiasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 40 metų ir 8 metų darbo stažą turintiems bei privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims³³². Be kasmetinių organizuojamų konkursų, numatytos ir dar dvi procedūros, skirtos tam tikrus reikalavimus atitinkantiems asmenims³³³.

Galimybė vykdyti kitą veiklą

Teisėjai ir prokurorai Prancūzijoje turi teisę vykdyti kai kurią kitą veiklą, suderinamą su jų pagrindinėmis pareigomis. Toliau 1.10 lentelėje nurodoma pagrindinė galima ir draudžiama magistratų veikla.

1.10 lentelė. Kita teisėjų ir prokurorų veikla Prancūzijoje³³⁴

Veikla (Taip – leidžiama; Ne – draudžiama)	Atlygintina	Neatlygintina
Pedagoginė veikla	Taip	Taip
Moksliniai tyrimai ir publikacijos	Taip	Taip
Arbitražas	Ne	Ne
Konsultavimas	Ne	Ne
Kultūrinės pareigos	Taip	Taip
Politinės pareigos	Taip	Taip
Kitos pareigos	Ne	Ne

³³⁰ Žr.: 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature) 16-17 str.

³³¹ Žr.: ten pat, 17 str. 2 d.

³³² Ten pat, 17 str. 3 d.

³³³ Ten pat, 21-1 str. Taip pat žr.: Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (pranc. *École Nationale de la Magistrature*) tinklalapis: <<http://www.enm-justice.fr/devenir-magistrat/accueil.php>> (žiūrėta 2015-10-29).

³³⁴ Lentelė parengta pagal Europos Tarybos informaciją, pateiktą *Europos Tarybos, Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ)*, <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

Teisėjų ir prokurorų etikos reglamentavimas

Kaip nurodo prancūzų autoriai, Prancūzijoje deontologija evoliucionavo iš sąvokos, pagrįstos bendro turinio moraliniais principais, į vis aiškiau teismų ir kuriamos sankcijų sistemos apibrėžtas elgesio normas. Deontologija vis labiau norminama. Ypač prie to prisideda Aukščiausiosios teisėjų tarybos (toliau – ATT) sprendimai, kurie yra esminiai, formuojant deontologijos taisykles. Taigi deontologijos turinys kuriamas ir apibrėžiamas teismams nagrinėjant konkrečius atvejus³³⁵.

Kaip pagrindinius deontologijos šaltinius prancūzų autoriai³³⁶ nurodo *Europos konvenciją dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių*, kurioje numatomos kelios pagrindinės teismo proceso dalyvių teisės, taip pat *1958 metų Prancūzijos Konstituciją*, kurioje nustatyta, kad teismo institucijos yra nepriklausomos ir saugo asmenines laisves (66 straipsnis). Konstitucija įpareigoja teisėjus ir prokurorus laikytis minėtų principų, vykdant profesinę veiklą. 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis dėl teisėjų statuso yra pagrindinis teisės aktas, kuriame pateikiamos bendros magistratų deontologijos taisyklės. 6-ame minėto potvarkio straipsnyje nustatyta magistrato priesaika ir pateikiamas jos tekstas. 10-ame straipsnyje nustatyti draudimai magistratams dalyvauti politinėje veikloje, prieštarauti valstybės valdymo principams ar formai ir kt. VII potvarkio skyrius skirtas drausmei: 43-48-1 straipsniuose pateikiamos bendrosios nuostatos, 49–58 straipsniai skirti teisėjų drausmei, 58-1–66 straipsniai reglamentuoja prokurorų drausmę. 43 straipsnyje apibrėžiamas drausmės pažeidimas ir nurodoma, kad teisėjai ir prokurorai privalo laikytis savo profesijos pareigų ir atitinkamų principų – delikatumo, garbingumo ir kilnumo.

Be to, Prancūzijoje deontologijos principai įtvirtinti ir įvairiuose kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, Civilinio proceso kodekso 763 straipsnyje, susijusiame su teisėjo pareiga užtikrinti sklandų procesą, Civilinio kodekso 4 ir 5 straipsniuose, draudžiančiuose priimti bendro pobūdžio sprendimą, atsisakyti vykdyti teisingumą ir kt.³³⁷

³³⁵ Evangeline PERSONENI, LA DEONTOLOGIE DES MAGISTRATS DE L'ORDRE JUDICIAIRE, UNIVERSITE LUMIERE LYON 2, Institut d'Etudes Politiques de Lyon, Sous la direction de Me Vianès, Date de soutenance: 7 juin 2007, 13–19 p.: <http://doc.sciencespo-lyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2007/personeni_e/pdf/personeni_e.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³³⁶ Žr.: ten pat.

³³⁷ Ten pat.

Prancūzijoje teisingumo ministerija įsteigė Teismų etikos komisiją, kuri 2003 m. pateikė ataskaitą, rekomenduojančią, be kita ko, sudaryti etikos principų kompendiumą³³⁸. Parlamento 2006 m. birželio 6 d. sudarytas komitetas paskelbė ataskaitą, kurioje pateikė keletą pasiūlymų, iš kurių vienas buvo „įtraukti „etikos kodeksą“ į teismų procedūros reglamentą“^{339, 340}.

Tačiau, kaip nurodoma Prancūzijos senato teisės komisijos 2007 m. sausio 24 d. ataskaitoje, „Parlamentas paragino sudaryti etikos įsipareigojimų kompendiumą, o ne etikos kodeksą. Šitaip siekta išvengti taisyklių turinio „užšaldymo“ ir sudaryti sąlygas šioms taisyklėms ir jų turiniui kisti, vystytis. Jei minėtos taisyklės būtų kodifikuotos, toks kodeksas neišvengiamai būtų neišsamus. Tai rodo norą išlaikyti 1958 m. paskelbtą bendrųjų principų koncepciją, susijusią su esminėmis vertybėmis – nepriklausomumu ir nešališkumu“^{341, 342}.

Profesionalus elgesys negali būti paliktas laisvai teisėjų ir prokurorų nuožiūrai. Šio elgesio normos nustatomos teisės aktuose ir elgesys turi atitikti tarnybinės etikos reikalavimus, nurodytus kompendiume. Teisėjų ir prokurorų etikos klausimai sugrupuoti į temines grupes. Pateikiami šių pareigų ar konkrečių situacijų komentarai. Be abejo, vystantis visuomenei ir institucijoms, ateityje ATT neišvengiamai turės keisti ir kompendiumo turinį. Šis kompendiumas yra ne drausminės atsakomybės kodeksas, o greičiau gairės teisėjams ir prokurorams ir tik dėl įstatymo nustatytų pareigų pažeidimo galima pradėti drausminę bylą ir atitinkamu atveju dėl to gali būti taikoma ATT sankcija. Kompendiumu siekiama sustiprinti visuomenės pasitikėjimą nepriklausomai ir nešališkai veikiančia Prancūzijos teismų sistema³⁴³.

Kompendiumą sudaro šie pagrindiniai skyriai:

1. Nepriklausomumo
2. Nešališkumo

³³⁸ Compendium of the Judiciary's Ethical Obligations, 2010: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_EN.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³³⁹ 2006 m. birželio 6 d. Prancūzijos nacionalinės asamblėjos ataskaita Nr. 3125, pasiūlymas 68 <<http://www.assemblee-nationale.fr/12/rap-enq/r3125.asp>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴⁰ Compendium of the Judiciary's Ethical Obligations, 2010: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_EN.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴¹ Prancūzijos Senato teisės komisijos 2007 m. sausio 24 d. ataskaita Nr. 176 (Rapport n° 176 (2006-2007) de M. Jean-Jacques HUEST, fait au nom de la commission des lois, déposé le 24 janvier 2007, Projet de loi organique relatif au recrutement, à la formation et à la responsabilité des magistrats, <<http://www.senat.fr/rap/106-176/106-176.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴² Compendium of the Judiciary's Ethical Obligations, 2010, VIII p.: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_EN.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴³ Ten pat, VIII–XI p.

3. Nuoseklumo
4. Griežto įstatymo laikymosi
5. Dėmesio kitiems
6. Diskretiškumo ir santūrumo³⁴⁴.

Aukščiausioji teisėjų taryba (pranc. *Conseil Supérieur de la Magistrature*)

Vadovaudamasi Prancūzijos Konstitucijos 65 str. 6 d. Aukščiausioji teisėjų taryba (ATT) sprendžia skundus ir taiko sankcijas teisėjų drausmės bylose. ATT sprendimų kasacinė instancija šiose bylose – Valstybės taryba (pranc. *Conseil d'Etat*). Pagal Prancūzijos Konstitucijos 65 str. 7 d. prokurorų bylose ATT pareiškia tik paprastą nuomonę, o sankciją skiria teisingumo ministras. Pastarojo sprendimas gali būti skundžiamas, tik jei buvo viršyti įgaliojimai. Pagrindinis ATT veiklos reglamentavimo įstatymas – 1994 m. vasario 5 d. įstatymas Nr. 94-100 (su paskesniais pakeitimais)³⁴⁵. Į ATT gali tiesiai kreiptis ir privatūs asmenys (Prancūzijos Konstitucijos 65 str. 10 d.). Skundus priima trys komisijos, kurių kiekvieną sudaro du magistratai ir du asmenys, nepriklausantys teisingumo sistemai³⁴⁶.

Teisėjų drausmės bylas nagrinėjančią ATT komisiją sudaro penki teisėjai, vienas prokuroras, valstybės tarėjas, paskirtas Valstybės tarybos, advokatas ir šeši nei Parlamente, nei teisingumo sistemoje, nei administracijoje nedirbantys asmenys. Po du iš šių asmenų skiria Respublikos Prezidentas, Nacionalinės asamblėjos prezidentas ir Senato prezidentas³⁴⁷.

Prokurorų bylas sprendžiančiai komisijai vadovauja Kasacinio teismo generallis prokuroras. Jos nariai taip pat yra penki prokurorai, vienas teisėjas, valstybės tarėjas, advokatas ir šeši minėti kvalifikuoti asmenys³⁴⁸.

³⁴⁴ Recueil des obligations déontologiques des magistrats, 2010, <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_FR.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴⁵ Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature.

³⁴⁶ Žr. Aukščiausiosios teisėjų tarybos (*Conseil supérieur de la magistrature*) tinklalapį: <<http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/missions-et-attributions>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴⁷ Aukščiausiosios teisėjų tarybos (Conseil supérieur de la magistrature) tinklalapis: <<http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/textes>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁴⁸ Ten pat.

ATT praktika

ATT praktika yra vienas iš svarbiausių teisėjų ir prokurorų deontologijos šaltinių. ATT sprendimus drausminėse bylose kontroliuoja Valstybės taryba³⁴⁹. Teisę inicijuoti drausmines bylas teisėjams Prancūzijoje turi piliečiai, atitinkami pagal hierarchiją vadovaujantys asmenys ir vykdomoji valdžia. Inicijuoti drausmės bylas prokurorams Prancūzijoje turi teisę piliečiai, generalinis prokuroras ir vykdomoji valdžia³⁵⁰.

1.11 lentelė. Bylų, iškeltų teisėjams ir advokatams, skaičius

Nusižengimas	Bylų prieš teisėjus skaičius	Bylų prieš prokurorus skaičius
Nepriklausomumo pareigai		
Nepriklausomumo principo pažeidimas	6	1
Nešališkumo principo pažeidimas	26	14
Neutralumo principo pažeidimas	5	2
Atsargumo principo pažeidimas	6	1
Delikatumo teisingumo erdvėje principo pažeidimas	6	3
Profesinėms pareigoms		
Delikatumo pareigai:		
kolegoms	15	11
vadovams	16	5
pagalbiniam teisingumo darbuotojams	15	3
bylos dalyviams	18	2
tretiesiems asmenims	10	1
Priesaikos pareigai (į kurią įeina):		
tyrimo slaptumas	4	1

³⁴⁹ Evangeline PERSONENI, LA DEONTOLOGIE DES MAGISTRATS DE L'ORDRE JUDICIAIRE, UNIVERSITE LUMIERE LYON 2, Institut d'Etudes Politiques de Lyon, Sous la direction de Me Vianès, Date de soutenance: 7 juin 2007, 20 p.: <http://doc.sciencespo-lyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2007/personeni_e/pdf/personeni_e.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵⁰ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011*, Country: France, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

Nusižengimas	Bylų prieš teisėjus skaičius	Bylų prieš prokurus skaičius
posėdžių slaptumas	3	
profesinė paslaptis	4	3
Teisėtumo pareigai (į kurią įeina):		
teisės išmanymas	1	
teisingumo vykdymas, susijęs su:		
rūpestingumu	28	6
sprendimų surašymu	20	
posėdžių vedimu	12	
įstatymo laikymusi	24	7
Sąžiningumo vadovams pareigai	16	14
Visapusiško vertinimo pareigai	2	2
Pareigoms, susijusioms su teisėjų ir prokurorų statusu:	11	3
pareigai atlikti savo funkcijas	62	24
gyvenamosios vietos pareigai	4	2
pareigai laikytis valdžių atskyrimo principo	2	
Sąžiningumo pareigai (į kurią įeina):		
moralės reikalavimų laikymasis	18	6
nepiktinaudžiavimas atliekamomis funkcijomis	37	18
pareigų orumo išlaikymas	96	33
lojalumas teismo institucijai	12	13
santūrumas	20	11
teisingumo sistemos garbės saugojimas	50	15
bylos šalių pasitikėjimo teismo institucija saugojimas	76	13

1.11 lentelėje pateikta bendra informacija, nurodant drausmės bylų, iškeltų teisėjams ir prokurorams nuo 1959 m., skaičių³⁵¹.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad drausmės bylose daugiausia sprendimų ir nutarčių priimta dėl pareigų nevykdymo, piktnaudžiavimo atliekamomis funkcijomis, deramo pareigų orumo reikalavimų nesilaikymo, pagarbos teisingumo sistemai nerodymo, pareigos išsaugoti bylos šalių pasitikėjimą teismo institucija nevykdymo.

Kaip nurodo Davidas Chilsteinas, kiekvienais metais Prancūzijoje sprendžiama daugiau kaip 100 drausmės bylų, iškeltų advokatams, o teismų sistemoje (bylų, iškeltų teisėjams ir prokurorams) per metus sprendžiama mažiau kaip 10 bylų (nors advokatų nėra 10 kartų daugiau nei teisėjų ir prokurorų). Dėl to ATT 2007 m. veiklos ataskaitoje išreiškė susirūpinimą, kad nedidelis sankcijų skaičius kelia įtarimą, jog tai teismų sistemos savisaugos padarinys³⁵².

Bendras bylų ir sankcijų teisėjams ir prokurorams skaičius didėja. 2008 m. buvo paskelbtos 5 sankcijos, 2010 m. – 12 (kartu skaičiuojant teisėjus ir prokurorus). Nuo 1959 m. iki 2010 m. 48-iais ATT sprendimais atitinkami teisėjai ar prokurorai buvo pašalinti iš pareigų arba išleisti į pensiją pirma laiko; nuo 2000 m. iki 2010 m. buvo paskelbtos 78 sankcijos, iš jų 44 – 2005–2010 m. (25 atvejais išleista į pensiją pirma laiko arba pašalinta iš pareigų)³⁵³.

Magistratams taikomos drausminės sankcijos

Magistratams taikomos šios įstatyme nustatytos drausminės sankcijos³⁵⁴:

- 1) papeikimas, kuris pažymimas atitinkamo magistrato byloje;
- 2) perkėlimas į kitą teismą;
- 3) teisės vykdyti kai kurias funkcijas atėmimas;
- 4) draudimas skirti teisėją vieno teisėjo (ne kolegijos) funkcijoms atlikti (iki 5 metų);

³⁵¹ Lentelė parengta pagal Aukščiausiosios teismų tarybos (*Conseil supérieur de la magistrature*) tinklalapyje pateiktą informaciją: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/node/607?m=arborescence_des_decisions_disciplinaires_du_CSM> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵² David CHILSTEIN, *Rapport général sur la déontologie des avocats et des magistrats en France*, 110 p.: <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rtr29/Chilstein.pdf>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵³ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵⁴ 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature) 45 str.

- 5) rango sumažinimas;
- 6) nušalinimas nuo pareigų (iki vienerių metų);
- 7) perkėlimas į žemesnes pareigas;
- 8) išleidimas į pensiją pirma laiko, arba jei teisėjas / prokuroras neturi teisės į pensiją, pašalinimas iš darbo;
- 9) atleidimas iš darbo, sustabdant arba nesustabdant pensijos išmokų.

1.4.2. ADVOKATAI

Prancūzijoje advokato profesija yra reglamentuojama profesija. Advokatai Prancūzijoje turi veiklos monopolį³⁵⁵, t. y. tik jie gali atstovauti asmenims teismo procese – civilinėse, administracinėse ir baudžiamosiose bylose. Tik teisės aktuose numatytais atvejais šaliai teisme gali atstovauti ne advokatas.

Advokatai priklauso advokatūros organizacijoms, kurių 2012 m. Prancūzijoje buvo 161 (41 proc. advokatų priklausė Paryžiaus advokatūrai). 2012 m. sausio 1 d. Prancūzijoje buvo 56 176 advokatai ir vidutiniškai 100 000 gyventojų teko 86 advokatai. 2012 m. moterys sudarė 52,7 proc. advokatų. Advokatų daugumą sudarė mažiau nei 15 metų šia praktika besiverčiantys advokatai (61,1 proc. visų advokatų)³⁵⁶.

Kvalifikacijos reikalavimai

Asmenys, pageidaujantys tapti advokatais, pirmiausia privalo baigti „Master 1“ teisės diplomo studijas (4 universitetinių studijų metai) ar gauti kitą ekvivalentišką diplomą ir įgyti advokato profesinį sertifikatą (pranc. *certificat d'aptitude à la profession d'avocat, CAPA*)³⁵⁷, kuris suteikiamas sėkmingai baigusiems advokatų mokyklą (pranc. *École d'avocats, EDA*). Stojant į EDA laikomas stojimo egzaminas. Iš viso Prancūzijoje veikia 16 tokių advokatų mokyklų³⁵⁸.

³⁵⁵ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵⁶ Prancūzijos nacionalinės advokatūrų tarybos (*Conseil national des barreaux*) tinklalapis: <http://cnb.avocat.fr/Les-Chiffres-cles-de-la-profession-actualises-pour-l-annee-2012--Observatoire-du-Conseil-national-des-barreaux--Mai_a1642.html> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁵⁷ Žr. daugiau: 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo Nr. 71-1130 (Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques) 11 str.

³⁵⁸ Žr.: 2004 m. gruodžio 6 d. teisingumo ministro įsakymą (Arrêté du 6 décembre 2004 fixant le siège et le ressort des centres régionaux de formation professionnelle d'avocats).

Advokatų etikos reglamentavimas

Advokatams taikomos griežtos profesinės veiklos ir deontologijos taisyklės, kurias nustato šie pagrindiniai teisės aktai:

- 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymas, kuriuo reformuojamos kai kurios teisminės ir teisinės profesijos³⁵⁹;
- 1991 m. lapkričio 27 d. dekretas Nr. 91-1197 dėl advokato profesijos³⁶⁰;
- 2005 m. liepos 12 d. dekretas Nr. 2005-790 dėl advokato profesijai taikomų deontologijos taisyklių³⁶¹.

Pagrindinis dokumentas, kuriame nustatytos advokatų deontologijos taisyklės, – Advokato profesijos nacionalinis vidaus reglamentas (pranc. *Règlement Intérieur National de la profession d’avocat*³⁶² (*RIN*)), kurį Nacionalinė advokatų taryba priėmė sprendimu Nr. 2005-003. Į šio Reglamento tekstą įtrauktas ir Europos Sąjungos advokatų etikos kodeksas (Reglamento 21 straipsnis).

Advokato profesijos nacionalinį vidaus reglamentą sudaro šie pagrindiniai skyriai:

- I skyrius – Principai
 - II skyrius – Veikla
 - III skyrius – Veiklos vykdymas ir struktūros
 - IV skyrius – Tarpprofesinis bendradarbiavimas
 - V skyrius – Advokatas – deputato ar senatoriaus padėjėjas
 - VI skyrius – Advokatų, priklausančių skirtingoms advokatūros organizacijoms, santykiai
- Europos advokatų etikos kodeksas
 - Priedai

Advokato profesijos nacionaliniame vidaus reglamente aptariamaisi, *inter alia*, šie aspektai:

- 1) pagrindiniai advokato profesijos principai;
- 2) profesinė paslaptis;

³⁵⁹ Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques.

³⁶⁰ Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d’avocat.

³⁶¹ Décret n°2005-790 du 12 juillet 2005 relatif aux règles de déontologie de la profession d’avocat.

³⁶² Kodekso tekstas Prancūzijos nacionalinės advokatūrų tarybos (*Conseil national des barreaux*) tinklapyje: <http://cnb.avocat.fr/Reglement-Interieur-National-de-la-profession-d-avocat-RIN_a281.html> (žiūrėta 2015-10-29).

- 3) tyrimo paslaptis;
- 4) konfidencialumas – advokatų susirašinėjimas;
- 5) interesų konfliktai;
- 6) rungimosi principo laikymasis;
- 7) advokato profesinės veiklos sritis;
- 8) santykiai su priešinga šalimi;
- 9) advokatų pasikeitimas toje pačioje byloje;
- 10) reklama;
- 11) honorarai, mokesčiai, išlaidos, honorarų mokėjimo būdas;
- 12) advokato deontologija ir praktika varžytinėse;
- 13) garbės advokato statusas;
- 14) veikla ir struktūros;
- 15) tarpprofesinis bendradarbiavimas;
- 16) advokatas – parlamento nario arba senatoriaus padėjėjas;
- 17) skirtingoms advokatūros organizacijoms priklausantių advokatų santykiai.

Kaip minėta pirmiau, Reglamente pateikiamas ir *Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas*.

Minėtame 1971 m. gruodžio 31 d. įstatyme, kuriuo reformuojamos kai kurios teisinės ir teisinės profesijos, nustatytas priesaikos, kurią privalo duoti visi advokatai, tekstas yra toks: „Aš, advokatas, prisiekiu vykdyti savo funkcijas garbingai, sąmoningai, nepriklausomai, sąžiningai ir humaniškai“.

Ši priesaika yra advokatų deontologijos pagrindas. Prancūzijoje advokatų veikla pagrįsta keliais pagrindiniais principais. Pavyzdžiui, nepriklausomumo principas garantuoja piliečiams ar įmonėms, kad patarimai, kurie jiems bus duodami, niekada nebus pagrįsti asmeniniu interesu ir jiems nebus daroma išorinė įtaka. Lojalumo principas draudžia advokatui patarti ar ginti dvi šalis, kurių interesai gali būti skirtingi (interesų konflikto taisyklė). Advokatas taip pat įsipareigoja perduoti reikiamus dokumentus ir ieškinius kitai bylos šaliai, ir tai užtikrina visoms šalims ginčo procesą, lygiateisį procesą, derybas, visoms šalims turint vienodas gynybos galimybes. Konfidencialumo principas apima žodinį ir rašytinį advokatų bei advokatų ir kliento bendravimą bei informaciją, kurią jis gali gauti iš kitos ginčo šalies. Ši pareiga yra bendra, absoliuti ir neribota laiko

atžvilgiu, taikoma visose teisės ir veiklos srityse (konsultavimas, gynyba, kt.). Profesinės paslapties laikymasis yra ne tik deontologijos pareiga, dėl kurios gali kilti drausminė atsakomybė, bet ir įstatymo reikalavimas, kurio nesilaikymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Advokatas taip pat privalo suteikti patariamąją ir būtinąją informaciją – informuoti klientą apie bylos laimėjimo galimybes, galimas apskundimo procedūras, bylos eigą ir numatomą advokato atlygio dydį³⁶³.

Drausmės bylos

Kiekvienais metais Prancūzijoje sprendžiama apie šimtas advokatų drausmės bylų³⁶⁴. Advokatų drausmės bylas Paryžiuje nagrinėja Paryžiaus advokatūros tarybos Drausmės taryba, kurios sprendimai gali būti skundžiami apeliaciniame teisme³⁶⁵. Kitų regionų apeliaciniuose teismuose veikia drausmės tarybos, kurios ir nagrinėja atitinkamo regiono advokatų drausmės bylas. Šios drausmės tarybos sudarytos iš atitinkamo apeliacinio teismo jurisdikcijoje veikiančių advokatūros organizacijų advokatų³⁶⁶.

1.4.3. NOTARAI

Prancūzijoje notarai yra privatūs profesionalai, kuriuos prižiūri valdžios institucijos. Notarų veiklos priežiūrą vykdo atitinkamos notariato institucijos, teismai, Teisingumo ministerija, prokurorai³⁶⁷.

2015 m. sausio 1 d. Prancūzijoje buvo 9 651 notaras, iš kurių 7 048 dirbo kaip partneriai 2 984-iose notarų bendrovėse. Veikė 4 568 pagrindiniai biurai ir 1 330 filialų – iš viso visoje Prancūzijoje buvo 5 898 kontaktinės vietos. Kartu su notarais notarų

³⁶³ Žr.: Prancūzijos nacionalinės advokatūrų tarybos (*Conseil national des barreaux*) tinklalapis: <http://cnb.avocat.fr/Droits-et-obligations-de-l-avocat_a130.html> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁶⁴ David CHILSTEIN, Rapport général sur la déontologie des avocats et des magistrats en France, 110 p.: <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr29/Chilstein.pdf>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁶⁵ Žr. 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo, kuriuo reformuojamos kai kurios teisminės ir teisinės profesijos, 22–22-2 str. bei Paryžiaus advokatūros (*Ordre des avocats de Paris*) tinklalapis: <<http://www.avocatparis.org/le-conseil-de-lordre.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁶⁶ Žr. 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo, kuriuo reformuojamos kai kurios teisminės ir teisinės profesijos, 22–22-2 str. ir Draguignan advokatūros (*Barreau de Draguignan*) tinklalapis: <<http://www.avocazur.com/index.php/le-barreau-de-draguignan/518-procedure-disciplinaire.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁶⁷ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

biuruose dirbo apie 57 000 žmonių. 3 359 notarės buvo moterys (35 proc.). Notarų amžiaus vidurkis – 48 metai. Per metus į notaratus kreipėsi apie 20 mln. žmonių³⁶⁸.

1945 m. lapkričio 2 d. įsakymo Nr. 45-2590 „Dél notariato statuso“³⁶⁹ 2 straipsnyje nurodyta, kad kiekviename Prancūzijos departamente (išskyrus minėtame teisės akte nurodytas išimtis) turi būti Notarų rūmai, prie kiekvieno apeliacinio teismo – regioninė notarų taryba, o prie teisingumo ministro – Aukščiausioji notarų taryba (pranc. *Conseil supérieur du notariat*). Taigi šiuo metu šalyje veikia 80 Notarų rūmų, 33 regioninės tarybos, Aukščiausioji notarų taryba bei įvairios kitos specializuotos notarų organizacijos³⁷⁰.

Kvalifikacijos reikalavimai

1973 m. liepos 5 d. dekreto Nr. 73-609 „Dél notarų profesinio rengimo ir priėmimo į notariatą sąlygų“³⁷¹ 3 straipsnyje nurodyta, *inter alia*, kad asmuo, norintis tapti notaru, privalo turėti teisės magistro laipsnį (pranc. *master en droit*) arba vieną iš diplomų, nurodytų bendrame teisingumo ministro ir už aukštąjį mokslą atsakingo ministro įsakyme³⁷². Taip pat jis privalo gauti notaro diplomą (pranc. *diplôme de notaire*) arba aukštąjį notariato diplomą (pranc. *diplôme supérieur de notariat*). 4-ame minėto teisės akto straipsnyje nurodyta, kad notaro diplomo ar aukštojo notariato diplomo turėti neprivalo tam tikrus profesinius reikalavimus atitinkantys asmenys, pavyzdžiui, asmenys, bent aštuonerius metus dirbę valstybinės ar privačios įmonės, kurioje dirba bent trys teisininkai, teisės arba mokesčių skyriuje. 10-ame straipsnyje nurodyta, *inter alia*, kad asmenys, pageidaujantys įstoti į notarų profesinio rengimo centrą, pateikia savo pasirinktam centrui atitinkamus dokumentus, kuriuos išanalizavusi komisija atrenka asmenis, kurie vėliau kviečiami individualus pokalbio. Galiausiai komisija sudaro priimtųjų į profesinio rengimo centrą asmenų sąrašą³⁷³. Iš esmės yra universitetinis būdas ir profesinis būdas tapti

³⁶⁸ Prancūzijos notariato (*Notaires de France*) tinklalapis: <<http://www.notaires.fr/notaires/en/figures>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁶⁹ Ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat.

³⁷⁰ Prancūzijos notariato (*Notaires de France*) tinklalapis: <<http://www.notaires.fr/fr/le-conseil-supérieur-du-notariat>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁷¹ Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire.

³⁷² Žr.: 2013 m. rugpjūčio 8 d. įsakymą (tekstas Nr. 9) (Arrêté du 8 août 2013 fixant la liste des diplômes admis en dispense du diplôme national de master en droit pour l'exercice de la profession de notaire, Texte n° 9).

³⁷³ Kandidatų atrankos sąlygos nustatytos 2013 m. rugpjūčio 8 d. įsakyme (tekstas Nr. 10) (Arrêté du 8 août 2013 fixant les modalités de la sélection des dossiers pour l'accès aux centres de formation professionnelle de notaires, Texte n° 10).

notaru. Pagal pasirinktą būdą skiriasi ir notarų profesinio rengimo centruose ir (ar) universitetuose klausomų programų ir atliekamų praktikų turinys bei trukmė. Pasirinkus profesinį būdą galiausiai gaunamas notaro diplomai, o pasirinkus universitetinį – aukštasis notariato diplomai. Gavus minėtus diplomus tampama notaro padėjėju ir atliekama būsimojo notaro praktika³⁷⁴.

Etikos reglamentavimas

Vienas iš pagrindinių teisės aktų, kuriuo reglamentuojama notarų etika – 1945 m. birželio 28 d. potvarkis Nr. 45-1418 „Dėl notarų ir kai kurių kitų ministerijos pareigūnų drausmės“³⁷⁵. Pagal šio potvarkio 5 straipsnį notaro drausmės pažeidimo byla, atsižvelgiant į pažeidimo sunkumą, nagrinėjama arba drausmės komitete (pranc. *chambre de discipline*), arba apygardos teisme (pranc. *tribunal de grande instance*). Už atitinkamus drausmės pažeidimus notarams gali būti taikomos minėto 1945 m. birželio 28 d. potvarkio 3 straipsnyje nurodytos sankcijos: nuo įspėjimo (pranc. *rappel à l'ordre*) iki pašalinimo iš notariato (pranc. *destitution*). Dėl notaro drausmės pažeidimo skundą gali teikti ir notaro klientas³⁷⁶.

Nacionalinis reglamentas

Remdamasi 1971 m. lapkričio 26 d. dekreto Nr. 71-942 26 straipsniu, Aukščiausioji notarų taryba: 1) nustatė moralines ir profesines taisykles, kurios taikomos visiems notarams, ir priėmė profesijai taikomą Nacionalinį reglamentą (pranc. *Règlement national*); 2) priėmė Bendrąjį tarptautinį notarų reglamentą (pranc. *Règlement inter-cours*), reguliuojantį skirtingų teismų teritorijose veikiančių notarų santykius. Abu reglamentai patvirtinti 2011 m. liepos 21 d. teisingumo ir laisvių ministro įsakymu³⁷⁷. Minėtus reglamentus pažeidusiam notarui gali būti taikomos atitinkamos drausminės sankcijos³⁷⁸.

Nacionalinį reglamentą sudaro dvi pagrindinės dalys:

- Deontologijos principai
- Profesijos taisyklės

³⁷⁴ Žr.: Prancūzijos nacionalinio notarų profesinio rengimo centro (*Centre national de l'enseignement professionnel notarial*) tinklapis: <<http://www.cnepn.fr/PublicCnepn/CNEPN-Filiere-Notaire.aspx>> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁷⁵ Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels.

³⁷⁶ Pavyzdžiui, žr. 1945 m. birželio 28 d. potvarkio Nr. 45-1418 10 str.

³⁷⁷ Arrêté du 21 juillet 2011 portant approbation du règlement national et du règlement inter-cours du Conseil supérieur du notariat.

³⁷⁸ Žr. 1945 m. birželio 28 d. įsakymo Nr. 45-1418 2 str.

Pirmojoje Nacionalinio reglamento dalyje pateikiamas notaro apibrėžimas, nurodoma, kad notaras turi užtikrinti sutartinių santykių moralumą ir saugumą. Reglamente aptariamos ir bendrosios notaro pareigos – sau pačiam, valstybei, klientams, kitiems notarams, būsimųjų notarų ir notarų darbuotojų pareigos, notaro profesijos pareigos.

Reglamente nurodoma, kad prieš notarą patvirtinant pirmojo Notarų rūmų susirinkimo metu rūmų prezidento prašymu jis privalo įrodyti, kad išmano profesijos deontologijos taisykles ir iškilmingai įsipareigoja jų laikytis, remdamasis priesaika, kurią davė teisme. Kiekvienas notaras turi siekti kuo geresnio savo profesijos įvaizdžio. Nustatyti ir kiti bendri reikalavimai stebėti teisės, ekonomikos ir visuomenės pokyčius, nuolatos atnaujinti žinias dalyvaujant mokymuose ir kt.

Reglamente taip pat nurodoma, kad valstybė, skirdama notarą, suteikia jam valstybės institucijų teises – teisę tvirtinti autentiškumą. Nurodoma, kad notaras šias funkcijas turi atlikti lojaliai ir sąžiningai, nustatomos kitos pareigos. Taip pat įtvirtinta fizinių ir juridinių asmenų teisė laisvai pasirinkti jiems paslaugas teikiantį notarą. Pabrėžiama, kad sprendamas klausimus su klientu notaras turi veikti profesionaliai, dėmesingai, nešališkai, sąžiningai ir teikti kuo išsamesnę informaciją. Kliento interesai visada turi būti svarbesni už notaro interesus. Notaras, siekdamas kliento norimo rezultato, turi pasirinkti tinkamiausias įstatymų galios priemones.

Reglamente nurodoma, kad notaras negali gauti jokio kito atlygio, tik atlygį, numatytą notarų paslaugų įkainius reglamentuojančiame dekrete. Notaro profesinė paslaptis yra visuotinė ir absoliuti. Notaras turi užtikrinti, kad šios paslapties laikytųsi ir su juo dirbantys asmenys. Jis privalo visomis aplinkybėmis savo kolegų atžvilgiu elgtis sąžiningai, garbingai ir delikačiai. Notarai privalo vieni kitus gerbti, dalytis patirtimi ir padėti. Nurodoma, kad sąžininga, atvira ir teisinga konkurencija, pagrįsta paslaugų kokybe, garantuoja reikiamą pasirinkimo laisvę klientams ir tai užtikrina tinkamą pažangą. Siekiant užtikrinti notarų nešališkumą, notarams uždrausta mokėti atlygį kitų profesijų atstovams, su kuriais jie bendradarbiauja. Taip pat notarams draudžiama gauti iš minėtų asmenų tiesioginį ar netiesioginį atlygį.

Nuostatos, skirtos profesiniam bendrumui, nurodo, kad tuo atveju, jei notaras sužino apie savo kolegos klaidą ar aplaidumą vykdant profesinę veiklą, jis privalo susilaikyti nuo atviros kritikos kliento akivaizdoje ir pirmiausia savo pastabas išsakyti kolegai.

Reglamentas taip pat draudžia asmeninę notaro veiklos reklamą. Nurodoma, kad notarų profesijos reklama iš esmės yra bendro pobūdžio, vykdoma per nacionalinio, regioninio ar departamento lygmens organizacijas. Be to, prieš viešai pasisakydamas, notaras privalo apie tai iš anksto pranešti atitinkamų notarų rūmų prezidentui. Kiekvienas notarų biuras gali turėti internetinę svetainę, jeigu yra notarų rūmų prezidento sutikimas ir svetainė atitinka nustatytus grafinius reikalavimus. Notarų naudojami elektroniniai adresai turi atitikti Aukščiausios notarų tarybos nustatytus reikalavimus.

Reglamente nurodoma, kad, siekiant užtikrinti kliento teisių ir interesų apsaugą, notaras turi tikrinti kolegų darbą, kaip to reikalauja atitinkamos nuostatos. Turi būti aptariami tokie tikrinimai, tikrinančiojo ir tikrinamojo notarų teisės ir pareigos, taip pat būsimųjų notarų ir notarų darbuotojų pareigos. Notaras privalo prisidėti prie notaro darbuotojų ir stažuotojų mokymo, suteikdamas jiems galimybę mokytis profesinio mokymo centruose, teisės fakultetuose ir notarų profesinio rengimo institucijose. Reglamente aptariamos notaro pareigos, susijusios su minėtu kvalifikacijos tobulinimu bei darbuotojų ir stažuotojų darbo sąlygos. Notaras privalo užtikrinti, kad jo bendradarbiai laikytųsi deontologijos taisyklių.

Reglamente aptariama ir kolektyvinė profesinė notarų atsakomybė, kuri lemia notarų pareigų specifiką. Priežiūros institucijų komisijų pirmininkai gali bet kuriuo metu pakviesti notarą patikrinti, siekdami užtikrinti, kad būtų laikomasi teisės aktų nustatytų profesijos taisyklių ir pirmiausia – šio reglamento nuostatų. Įtvirtinta notarų pareiga laikytis aplinkraščių, įstatų, konvencijų ir Aukščiausios notarų tarybos išleistų taisyklių nuostatų.

Antroje Nacionalinio reglamento dalyje pateikiamos profesijos taisyklės, aptariami šie aspektai: profesinės veiklos vykdymo formos ir būdai, pavadinimai ir sertifikatai, išlaidos, atlyginimai ir honorarai, ženklai, reklaminiai skydai ir ženklinimas, biurų patalpos, kliento priėmimo vieta, veiksmai, nukreipti prieš notarą, antspaudai.

Visas profesijos taisyklių skyrius skirtas nesąžiningai konkurencijai. Nustatyti įvairūs draudimai, susiję su notaro veiksmų atlikimu, nesąžiningos konkurencijos apskundimu ir kt.

Skyriuje, skirtame notarų pareigoms tretiesiems asmenims, aptariama profesinė paslaptis, notaro paslaugų ataskaitos, dokumentų atidavimas, profesinės veiklos deklaracijos ir kt.

Antroje profesijos taisyklių dalyje nurodomos kandidatų tapti notarais teisės ir pareigos. Kitose minėtų taisyklių dalyse apibūdinami kiti konkretūs įsipareigojimai – kova su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, taisyklės, susijusios su nekilnojamojo turto valdymu ir perleidimu, kiti klausimai. Aptariamos įvairių lygmenų notarų organizacijos.

Septintoje taisyklių dalyje nurodomos pareigos ir teisės, susijusios su notarų biurų darbuotojais, jų atranka, darbu ir kt.

Kitose dalyse aptariamas notarų stažas, notarų paslaugų įkainiai, pranešimai ir pažeidimai.

1.4.4. ANTSTOLIAI

2011 m. Prancūzijoje buvo 3 237 antstoliai³⁷⁹. Kaip nustatyta 1945 m. lapkričio 2 d. potvarkio Nr. 45-2592 „Dėl antstolių statuso“ pirmame straipsnyje, antstoliai turi būti ministerijos pareigūnai, vieninteliai turintys teisę, *inter alia*, vykdyti teismų sistemos priimtus sprendimus, įteikti atitinkamus dokumentus ir pan. Antstoliai gali užsiimti ir tam tikrų kitų sričių veikla: vykdyti taikų skolų išieškojimą, konstatuoti faktus, veikti kaip mediatoriai ir kt. Antstoliai veikia konkrečiau jų gyvenamosios vietos apygardos teismo teritorijoje (pranc. *Tribunal de grande instance*)³⁸⁰. Antstolių veiklą kontroliuoja atitinkama antstolių profesinė institucija, teismas, Teisingumo ministerija ir prokurorai. Antstolių profesijos organizacinės struktūros veikia nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiu³⁸¹. Nacionaliniai antstolių rūmai (pranc. *Chambre Nationale des Huissiers de Justice* – CNHJ) yra aukščiausio lygio antstoliams atstovaujanti institucija.

Kvalifikaciniai reikalavimai

Kaip nurodyta 1975 m. rugpjūčio 14 d. dekreto Nr. 75-770 pirmame straipsnyje, asmuo, pageidaujantis tapti notaru, privalo, *inter alia*, turėti bent ketverių metų universitetinių

³⁷⁹ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

³⁸⁰ Žr., pavyzdžiui: 1956 m. vasario 29 d. dekreto Nr. 56-222 5, 18 ir paskesnius straipsnius (Décret n°56-222 du 29 février 1956 pris pour l'application de l'ordonnance du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers de justice).

³⁸¹ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

teisės studijų diplomą (pranc. *maîtrise*) arba jį atstojantį laipsnį, arba diplomą, patvirtintą teisingumo ministro įsakymu. Taip pat toks asmuo privalo atlikti minėtame teisės akte nustatytą dvejų metų praktiką ir išlaikyti profesijos egzaminą (išskyrus teisės aktuose nustatytas išmtis). Egzaminą organizuoja Nacionaliniai antstolių rūmai nacionaliniu lygiu. Įdomu tai, kad egzamino dalis žodžiu yra *vieša* (žr. minėto teisės akto 20 str.).

Etikos reglamentavimas

Taip pat kaip ir notarams, antstoliams taikomas jau aptartas 1945 m. birželio 28 d. potvarkis Nr. 45-1418 „Dėl notarų ir kai kurių kitų ministerijos pareigūnų drausmės“³⁸², kur numatytos atitinkamos sankcijos už drausmės pažeidimus (nuo įspėjimo iki antstolio statuso panaikinimo) bei pagrindinės tam tikrų skundų nagrinėjimo sąlygos.

Kai kurios deontologijos taisyklės nustatytos 1956 m. vasario 29 d. dekretu, kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, naujojo Baudžiamojo kodekso 226-13 str. (profesinės paslapties atskleidimas).

Drausmės bylos

Antstolių drausmės bylas, atsižvelgiant į pažeidimo sunkumą, sprendžia regioninės antstolių tarybos arba teismas. Anksčiau šias funkcijas atliko departamentų antstolių tarybos. Minėtus sprendimus galima apskųsti apeliaciniam teismui³⁸³.

Pagrindiniai klientų nusiskundimai dėl teismų sprendimų įgyvendinimo³⁸⁴ yra šie: sprendimas apskritai nebuvo įgyvendintas, per ilgas įgyvendinimo laikas, per didelės įgyvendinimo išlaidos.

1.4.5. Skyriaus apibendrinimas

Atlikta analizė parodė, kad visos pagrindinės teisinės profesijos Prancūzijoje daug dėmesio skiria drausmės, etikos / deontologijos problemoms spręsti. Kaip nurodo prancūzų autoriai, kai kuriais atvejais Prancūzija, kaip ir Lietuva, susidūrė

³⁸² Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels.

³⁸³ Žr. Prancūzijos teisingumo ministerijos (Ministère de la Justice) tinklalapį: <<http://www.textes.justice.gouv.fr/zoom-11470/huissier-de-justice-les-dernieres-evolutions-de-la-profession-23172.html>> (žiūrėta 2014-12-08).

³⁸⁴ Europos Taryba, *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011, Country: France*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

su galimu profesijos „savisaugos“ mechanizmu, kai ne itin noriai keliamos bylos kolegoms.

Prancūzijos aukščiausios teisėjų tarybos pavyzdys rodo, kad priimant sprendimus minėtose bylose aktyviai dalyvauja ne tik įvairių teisingumo sistemos profesijų, bet ir visuomenės atstovai, kuriuos skiria Respublikos Prezidentas ir Parlamento rūmų prezidentai. Prancūzijos teisinė sistema suteikia teisę ir privatiems asmenims teikti skundus dėl teisėjų ir prokurorų drausmės pažeidimų. Taigi, apibendrinant reikia pažymėti, kad visuomenė užima aktyvią poziciją, prižiūradama teisėjų ir prokurorų darbą, taip sukurdamą papildomų svertų puoselėti piliečių pasitikėjimą teisingumo sistema.

Svarbu atsižvelgti ir į tai, kad nesiekiami visų drausmės principų ir normų kodifikuoti. Siekiama sudaryti kompendiumus, reglamentus ir pan., kurie būtų lankstūs dokumentai, galėtų kisti ir nereikštų baigtinio nusižengimų ir sankcijų sąrašo. Sparčiai vystantis ir kintant visuomeniniams santykiams bei atsižvelgiant į drausmės, etikos sąvokų platumą, manoma, kad netikslinga mėginti išsamiai nustatyti reikalavimus šiose srityse. Prancūzų autoriai pabrėžia, kad, nors deontologija tapo ir pozityviosios teisės dalimi, ji neapsiriboja drausminėmis sankcijomis ir gali apimti ir nereglamentuojamas sritis.

Tačiau Prancūzijoje deontologijos samprata vertinama vis objektyviau ir lieka vis mažiau subjektyvumo. Svarbų vaidmenį šiuo atveju atlieka ne tik priimti reikiami teisės aktai, bet ir institucijų, kompetentingų spręsti drausmės bylas, praktika.

Prancūzijoje pastebima ir drausmės bylų skaičiaus didėjimo tendencija, o etikos reikalavimai vis griežtėja. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, teisėjams ir prokurorams daugiausia sprendimų ir nutarčių priimta drausmės bylose dėl pareigų neatlikimo, piktnaudžiavimo atliekamomis funkcijomis, pareigoms deramo orumo reikalavimo ir pagarbos teisingumo sistemai nesilaikymo, pareigos išsaugoti bylos šalių pasitikėjimą teismo institucija nevykdymo.

Atkreiptinas dėmesys ir į griežtus profesinės vidaus kontrolės reikalavimus. Pavyzdžiui, Prancūzijoje notarų civilinė atsakomybė garantuojama dviejų pakopų sistema: ne tik pats notaras apsidraudžia atsakomybę, bet ir visas notariatas garantuoja klientui civilinės žalos, kilusios dėl vieno iš notarų veiksmų, atlyginimą, jei atitinkamo notaro draudimo nepakanka žalai atlyginti. Be to, šiai garantijai net nėra nustatyta maksimali riba. Atitinkamai visa notariato organizacija suinteresuota itin griežtai kontroliuoti savo narius.

Prie sistemos efektyvumo prisideda ir labai griežti pagrindinių teisinių profesijų kvalifikaciniai reikalavimai.

Taip pat labai įdomus viešumo pavyzdys, kad kai kurie profesijos (pavyzdžiui, antstolių egzaminas žodžiu) egzaminai laikomi viešai.

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, ataskaitos

1. Prancūzijos Nacionalinės asamblėjos 2006 m. birželio 6 d. ataskaita Nr. 3125, pasiūlymas Nr. 68.
2. 2007 m. sausio 24 d. Prancūzijos senato teisės komisijos ataskaita Nr. 176.
3. Evangeline Personeni. *La déontologie des magistrats de l'ordre judiciaire*. Université Lumière Lyon 2, Institut d'Etudes Politiques de Lyon, Sous la direction de Me Vianès, 7 juin 2007. Prieiga internetu: <http://doc.sciencespo-lyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2007/personeni_e/pdf/personeni_e.pdf>.
4. Europos Taryba. *Scheme for Evaluating Judicial Systems 2011*. Country: France, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Prieiga internetu: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/France_en.pdf>.
5. David Chilstein. *Rapport général sur la déontologie des avocats et des magistrats en France*. 110 p. Prieiga internetu: <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr29/Chilstein.pdf>>.

Teisės aktai

6. Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels.
7. Ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat.
8. Ordonnance n° 45-2592 du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers.
9. Décret n°56-222 du 29 février 1956 pris pour l'application de l'ordonnance du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers de justice.
10. Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature.
11. Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques.
12. Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire.
13. Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat.

14. Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature.
15. Arrêté du 6 décembre 2004 fixant le siège et le ressort des centres régionaux de formation professionnelle d'avocats.
16. Règlement Intérieur National de la profession d'avocat, 2005.
17. Décret n°2005-790 du 12 juillet 2005 relatif aux règles de déontologie de la profession d'avocat.
18. Compendium of the Judiciary's Ethical Obligations, 2010. Prieiga internetu: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_EN.pdf>.
19. Recueil des obligations déontologiques des magistrats, 2010. Prieiga internetu: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/files/recueil_des_obligations_deontologiques_des_magistrats_FR.pdf>.
20. Arrêté du 21 juillet 2011 portant approbation du règlement national et du règlement intercourts du Conseil supérieur du notariat.
21. Arrêté du 8 août 2013 fixant la liste des diplômés admis en dispense du diplôme national de master en droit pour l'exercice de la profession de notaire, Texte n° 9.
22. Arrêté du 8 août 2013 fixant les modalités de la sélection des dossiers pour l'accès aux centres de formation professionnelle de notaires, Texte n° 10.

Internetiniai puslapiai

23. Aukščiausiosios teisėjų tarybos (pranc. *Conseil supérieur de la magistrature*) tinklalapis: <www.conseil-superieur-magistrature.fr>.
24. Draguignan advokatūros (pranc. *Barreau de Draguignan*) tinklalapis: <www.avocazur.com>.
25. Paryžiaus advokatūros (pranc. *Ordre des avocats de Paris*) tinklalapis: <www.avocat-paris.org>.
26. Prancūzijos nacionalinės advokatūrų tarybos (pranc. *Conseil national des barreaux*) tinklalapis: <<http://cnb.avocat.fr>>.
27. Prancūzijos Nacionalinės magistratų mokyklos (pranc. *Ecole Nationale de la Magistrature*) tinklalapis: <www.enm-justice.fr>.
28. Prancūzijos nacionalinio notarų profesinio rengimo centro (pranc. *Centre national de l'enseignement professionnel notarial*) tinklalapis: <www.cnepn.fr>.
29. Prancūzijos notariato (pranc. *Notaires de France*) tinklalapis: <www.notaires.fr>.
30. Prancūzijos teisingumo ministerijos tinklalapis: <www.justice.gouv.fr>.

1.5. REGULIUOJAMŲ TEISINIŲ PROFESIJŲ ATRINKTŲ KRITERIJŲ PALYGINIMAS

Prof. dr. E. Gruodytė, prof. Ch. Szymanski,
dr. S. Kirchner, S. Gervienė, S. Žižienė

1.5.1. LIETUVOS TEISINIŲ PROFESIJŲ PALYGINAMIEJI ASPEKTAI

Prof. dr. E. Gruodytė

Toliau lentelės forma lyginamas Lietuvos teisinių profesijų (teisėjo, advokato, prokuroro, antstolio, notaro) reglamentavimas.

1.12 lentelė. Lietuvos teisinių profesijų reglamentavimas³⁸⁵

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Pilietybė	Lietuvos Respublikos pilietis (51 str.).	Lietuvos arba ES pilietis (7 str.1 d. 1 p.).	Lietuvos Respublikos pilietis (25 str. 1 d.).	Lietuvos Respublikos pilietis (4 str.1 d.).	Lietuvos, ES ar kitos Europos ekonominės erdvės susitarimo dalyvės ar Šveicarijos Konfederacijos pilietis (3 str. 1 d. 1 p.).
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis teisinis išsilavinimas – teisės bakalauras ir teisės magistras arba teisininko profesinis kvalifikacinis laipsnis (vienpakopis universitetinis teisinis išsilavinimas) (51 str.).	Aukštasis universitetinis teisinis išsilavinimas – teisės bakalauras ir teisės magistras arba teisininko profesinis kvalifikacinis laipsnis (vienpakopis universitetinis teisinis išsilavinimas) (7 str. 1 d. 2 p.).	Aukštasis universitetinis teisinis išsilavinimas – teisės bakalauras ir magistras arba teisininko profesinė kvalifikacija (25 str. 1 d.).	Aukštasis universitetinis teisinis išsilavinimas – vienpakopis arba bakalauro (4 str. 1 d.).	Aukštasis universitetinis teisinis išsilavinimas (3 str. 1 d. 3 p.).
Kalbos reikalavimas	Tiesiogiai nenustatytas	Turi mokėti valstybinę kalbą (7 str. 1 d. 5 p.).	Turi mokėti valstybinę kalbą (25 str. 1 d.).	Nenustatytas	Turi mokėti valstybinę kalbą (3 str. 1 d. 2 p.).
Stažas	5 metų teisinio darbo stažas (51 str.).	5 metų teisinio darbo arba 2 metų advokato padėjėjo stažas (7 str. 1 d. 3 p.).	3 metų teisinio darbo stažas (25 str. 1 d.).	5 metų teisinio darbo stažas arba 2 metų antstolio padėjėjo stažas (4 str. 1 d.).	5 metų teisinio darbo stažas arba 1 metų kandidato į notarus stažas (3 str. 1 d. 4 p.).

³⁸⁵ Teisejo profesija. Parengta pagal Teismų įstatymo redakciją, galiojančią nuo 2014 m. liepos 1 d. (TAR, 2014, Nr. 2014-00013). Pateikiant reikalavimus teisėjui, įvardijami kriterijai, skirti žemiausios kategorijos, t. y. apylinkės teismo teisėjui. Teisejo galimybės apskųsti sprendimą drausmės byloje detalizuotos vadovaujantis Teisėjų garbės teismo nuostatais. Teisėjų tarybos 2014 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. 13P-68-(7.1.2). „Dėl Teisėjų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“ (Teisės aktų registras).

Advokato profesija. Parengta pagal Advokatūros įstatymo redakciją, galiojančią nuo 2014 m. birželio 14 d. TAR, 2014, Nr. 2014-07627; atskiri duomenys pateikti iš Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“ (Vaisybės žinios, 2007, Nr. 79-3197).

Prokuroro profesija. Parengta pagal Prokuratūros įstatymo redakciją, galiojančią nuo 2014 m. birželio 27 d. (TAR, 2014, Nr. 2014-09154); tam tikrais pažymėtais atvejais informacija paimta iš Prokurorų etikos komisijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-16.

Notaro profesija. Parengta pagal Notariato įstatymo redakciją, galiojančią nuo 2012 m. liepos 1 d. (Vaisybės žinios, 2012, Nr. 6-184). Drausmės bylos iškėlimo ir garbės teismo sprendimų apskundimo tvarka parengta pagal Notarų garbės teismo nuostatus, nes Notariato įstatyme šie aspektai nedetalizuojami. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. 1R-184 „Dėl Notarų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“ (Vaisybės žinios, 2004, Nr. 118-4413).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Sveikata	Reikia pateikti sveikatos pažymą (51 str.).	Neturintis sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų dirbti advokatu (7 str. 1 d. 7 p.).	Pasitikrinti sveikatą ir pateikti medicinos komisijos išvadą dėl tinkamumo eiti prokuroro pareigas (26 str. 2 d. 2 p.).	Istatyme nenustatyta	Neturintis sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų dirbti notaru (3 str. 1 d. 8 p.).
Nepriekaištingos reputacijos praradimas	Išiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintą padaręs nusikalstamą veiką (52 str. 1 d. 1 p.).	Jei teistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, – kol teistumas neišnykęs arba nepanaikintas ir nepraėjo ne mažiau kaip 4 metai nuo bausmės atlikimo ar atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos (8 str. 2 d. 1 p.); jei teistas už kitą, negu nurodyta anksčiau, tyčinį nusikaltimą, – kol teistumas neišnykęs arba nepanaikintas ir nepraėjo ne mažiau kaip treji metai nuo bausmės atlikimo, bausmės vykdymo atidėjimo ar atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos (8 str. 2 d. 2 p.).	Išiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintą padaręs nusikalstamą veiką (25 str. 3 d.).	Teistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, nepriklausomai nuo to, ar išnyko teistumas; teistas už teistas už baudžiamąjį nusizengimą, neatsargų, nesunkų ar apysunkų tyčinį ar neatsargų nusikaltimą, jeigu teistumas neišnykęs (5 str. 1 d. 1–2 p.).	Teistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, neatsizvelgiant į tai, ar išnyko teistumas; teistas už kitą nusikalstamą veiką (t. y. baudžiamąjį nusizengimą, neatsargų ar tyčinį nesunkų ar apysunkų nusikaltimą), jeigu nėra išnykęs teistumas (3 str. 2 d. 1 p.).
	Atleistas už tarnybinės ar profesinės veiklos pažeidimus iš teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, antstolio, policijos ar vidaus reikalų sistemos darbuotojo pareigų arba iš valstybės tarnybos ir po atleidimo nepraėjo 5 metai (52 str. 1 d. 2 p.).	Atleistas iš darbo, pareigų ar neteises teisės verstis tam tikra veikla dėl to, kad neatitinka įstatymuose keliamo nepriekaištingos reputacijos reikalavimo arba yra atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, advokato padėjėjo, notaro, kandidato į notarus (asesorius), notaro atstovo, antstolio, antstolio padėjėjo pareigų už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus, arba yra atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už šturkštų tarnybinį nusizengimą, arba yra pripažintas padaręs tarnybinį nusizengimą, už kurį turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, arba yra atleistas iš darbo už šturkštų darbo	Atleistas iš tarnybos ar darbo už šturkštų drausmės pažeidimą ir nuo jo atleidimo nepraėjo 5 metai (25 str. 3 d.).	Atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, advokato padėjėjo, notaro, kandidato į notarus, notaro atstovo, teismo antstolio, antstolio, antstolio atstovo, antstolio padėjėjo pareigų arba iš valstybės tarnybos už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus, jei po šio atleidimo nepraėjo 5 metai (5 str. 1 d. 5 p.).	Pašalintas ar atleistas iš teisėjo, prokuroro, advokato, notaro, notaro atstovo, teismo antstolio ar antstolio pareigų už profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus arba iš pareigų valstybės tarnyboje, įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu už nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, jei po šio atleidimo nepraėjo penkeri metai (3 str. 2 d. 2 p.).

1.5. Reguluojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Nepriekaištingos reputacijos praradimas	Piknaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu (52 str. 1 d. 3 p.).	Piknaudžiauja alkoholiu, psichotropinėmis, narkotinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis (8 str. 1 d. 4 p.).	Piknaudžiauja alkoholiu, vartoja narkotines, psichotropines ar toksines medžiagas (25 str. 3 d.).	Piknaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis (5 str. 1 d. 3 p.).	Piknaudžiauja psichotropinėmis, narkotinėmis, toksinėmis medžiagomis ar alkoholiu (3 str. 2 d. 3 p.).
	Neaitinka kitų Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų (52 str. 1 d. 4 p.).	Nuo 2013-07-02 tokios sąlygos nebelieka (<i>Valstybės žinios</i> , 2013, Nr. 79-3999).	Elgsys neatitinka Prokurorų etikos kodekso nuostatų (25 str. 3 d.).	Veikia ar elgsys nuderinama su antstolių garbės (etikos) kodekso reikalavimais (5 str. 1 d. 4 p.).	Neaitinka Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso reikalavimų (3 str. 2 d. 4 p.).
	Už teisejo vardą žeminantį poelgį (83 str. 2 d. 1 p.).	--	Už prokuroro vardą žeminančius poelgius (39-1 str. 2 d.).	--	--
	Už kitų Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimą (83 str. 2 d. 2 p.).	Už Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų pažeidimus (52 str. 1 d.).	Už kitus Prokurorų etikos kodekso pažeidimus (39-1 str. 2 d.).	Už profesinės etikos kodekso pažeidimus (13 str. 1 d.).	Už Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pažeidimus (7-1 str.).
Etikos pažeidimo turinys	Už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą (83 str. 2 d. 3 p.).	Už Advokatūros įstatymo ir advokato veiklos pažeidimus (52 str. 1 d.).	Už padarytus įstatymų pažeidimus, tarnybinius nusižengimus (39-1 str. 2 d.).	Už Antstolių įstatymo pažeidimus; už sprendimų vykdymo instrukcijos pažeidimus; už vykdymo išlaidų išieškojimo tvarkos, nesusijusių su vykdymo išlaidų dydžio apskaičiavimu, pažeidimus (13 str. 1 d.).	Už Notariato įstatymo, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintų teisės aktų pažeidimus (7-1 str.).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Etikos pažeidimo turinys				Už kitų teisės aktų, reglamentuojančių antstolių neprocesinę veiklą, pažeidimus (13 str. 1 d.). Teismo sprendimu konsultavus imperatyviųjų procesinių teisės normų pažeidimus (13 str. 1 d.).	
Drausmės bylą keliantis subjektas	Teisėjų etikos ir drausmės komisija (84 str.).	Lietuvos advokatūra; teisingumo ministras (52 str. 2 d.).	Etikos komisija (41 str. 1 d.); generalinis prokuroras (41 str. 4 d.).	Teisingumo ministras; Antstolių rūmų prezidentas (13 str. 2 d.).	Teisingumo ministras; Notarų rūmų prezidentas (7 ¹ str.).
Drausmės bylą nagrinėjantis subjektas	Teisėjų garbės teismas yra sudarytas iš 10 narių (po du iš visuomenės atstovų numato LR prezidentas ir Seimo pirmininkas; kitus šešis iš nustatytų pakopų teismų teisėjų renka Teisėjų taryba (122 str. 2 d.).	Advokatų garbės teismas – iš 5 narių (tris išrenka advokatų visuotinis susirinkimas; du paskiria teisingumo ministras) (62 str. 2 d.). Tik iš advokatų, turinčių ne mažesnę nei 10 metų advokato stažą.	Prokurorų etikos komisija – iš 7 narių (du siūlo prokuratūros kolegija; 2 – gen. prokuroras (vienas iš jų – siūlomas profesinės sąjungos teikimu), po vieną siūlo Prezidentas, Seimo pirmininkas ir Ministras Pirmininkas (10 str. 5–6 d.).	Antstolių garbės teismas – iš 5 asmenų (du renkami antstolių susirinkime, du skiria teisingumo ministras, du skiria Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas (49 str. 1–2 d.).	Notarų garbės teismas – iš 5 narių (notarų) – du renkami notarų rūmų susirinkime, du skiria teisingumo ministras, vieną – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas (10 ¹ str.).
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Nutraukti drausminę bylą nesant pažeidimo (86 str. 1 d. 1 p.).	--	Pripažinti, kad nepadarė pažeidimo, arba nenustatyta tarnybinio nusizengimo sudėtis (Nuostatų 44.1 p.).	Nutraukti drausmės bylą nenustatius nusizengimo (14 str. 1 d. 1 p.).	Išteisinti (10 ² str. 1 d. 1 p.).
	Nutraukti drausminę bylą, jei praleistas jos iškėlimo terminas (86 str. 1 d. 2 p.).	--		Nutraukti drausmės bylą paaiškėjus, kad praleistas terminas (14 str. 1 d. 1 p.).	Nutraukti bylos svarstymą, jei praleistas šios bylos iškėlimo terminas (10 ² str. 1 d. 3 p.).

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Apsiriboti drausmės bylos svarstymu (86 str. 1 d. 3 p.).	Neskiirti drausminės nuobaudos (Aprašo 39.1 punktas).		Nutraukti drausmės bylą dėl mažareikšmio pažeidimo (14 str. 1 d. 2 p.).	Apsiriboti drausmės bylos svarstymu (10 ² str. 1 d. 2 p.).
					Įpareigoti notarą viešai atsiprašyti nukentėjusįjį arba notaro biuro kolektivą (10 ² str. 1 d. 4 p.).
	Pareikšti pastabą (87 str. 1 d. 1 p.).	Pareikšti pastabą (53 str. 1 d. 1 p.).	Pareikšti pastabą (40 str. 1 d. 5 p.).	Pareikšti pastabą (15 str. 1 d. 1 p.).	Pareikšti pastabą (10 ² str. 1 d. 5 p.).
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Pareikšti papeikimą (87 str. 1 d. 2 p.).	Pareikšti papeikimą (2 p.).	Pareikšti papeikimą (40 str. 1 d. 2 p.).	Pareikšti papeikimą (10 ² str. 1 d. 6 p.).	Pareikšti papeikimą (10 ² str. 1 d. 6 p.).
	Pareikšti griežtą papeikimą (87 str. 1 d. 3 p.).	Viešai paskelbti papeikimą (53 str. 1 d. 3 p.).			Pareikšti griežtą papeikimą (10 ² str. 1 d. 7 p.).
			Kvalifikacinio rango pažėminimas; perkėlimas į žemesnes pareigas (40 str. 1 d. 3–4 p.).	Teisės teikti atskiras antstolio paslaugas (nustatytas Antstolių įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje arba 21 straipsnio 2 dalyje) atėmimas iki 6 mėnesių (14 str. 1 d. 3–4 p.).	Uždrausti profesinę veiklą iki trijų mėnesių (10 ² str. 1 d. 8 p.).
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui ar Seimui atleisti teisėją iš pareigų (86 str. 2 d. 1 p.).	Siūlyti pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu (53 str. 1 d. 4 p.).	Atleisti iš tarnybos (40 str. 1 d. 5 p.).	Atleisti iš antstolių (14 str. 1 d. 5 p.).	Pasiūlyti teisingumo ministrai atleisti iš pareigų (10 ² str. 1 d. 9 p.).
	Pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui kreiptis į Seimą dėl apkaltos teisėjui (86 str. 2 d. 2 p.).				

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Drausmės bylos kėlimo terminai	Per 3 mėnesius nuo padaryto pažeidimo sužinojimo, bet ne vėliau kaip per 3 metus nuo jo padarymo (84 str. 1 d.) ^[1] .	Per 6 mėnesius nuo padaryto pažeidimo (jei buvo nežinoma, slepiama arba konstatuojama teismo, 6 mėn. skaičiuojami nuo pareiškėjo sužinojimo arba nuo atitinkamo sprendimo priėmimo dienos (Aprašo 20–21 punktai).	Per 6 mėnesius nuo sužinojimo, bet ne vėliau kaip 36 mėn. nuo padarymo (41 str. 6 d.) ^[2] .	Ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo paaiškėjimo dienos (13 str. 2 d.) ^[3] , bet ne vėliau nei per vienus metus nuo pažeidimo padarymo (13 str. 4 d.).	per 3 mėnesius nuo paaiškėjimo (nutraukus baudžiamąją bylą, per vieną mėnesį nuo nutarimo gavimo), bet ne vėliau kaip per vienus metus nuo padarymo ^[4] (Nuostatų 16, 18 punktai).
Apskundimo terminai ir tvarka	Per 10 dienų nuo sprendimo priėmimo gali būti apskundžiama Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (Nuostatų 46 punktas).	Per 30 dienų nuo sprendimo nuorašo įteikimo advokatui (padėjėjui) dienos gali būti apskundžiama Vilniaus apygardos teismui (55 str.).	Per vieną mėn. nuo susipažinimo su įsakymu dienos gali būti apskųsta Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka (42 str. 5 d.).	Sprendimas per 30 dienų nuo jų įteikimo gali būti apskundžiamas Vilniaus apygardos teismui (14 str. 4 d.).	Sprendimas per 14 dienų nuo įteikimo notarui gali būti apskundžiamas apygardos teismui (Nuostatų 49 punktas).

[1] Į nustatytą 3 mėnesių terminą neįskaičiuojamas laikas, kai teisėjas nedirbo dėl ligos ar atostogų (Teismų įstatymo 84 str.1 d.).

[2] Tais atvejais, kai dėl prokuroro proceso veiklos įsiteisėjusių teismo sprendimų yra konstatuotas prokuroro padarytas pažeidimas, tarnybinė nuobauda gali būti paskirta per šešis mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos; tais atvejais, kai prokuroro atžvilgiu baigtas administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimas, atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, baudžiamasis procesas nutrauktas, baudžiamoji byla nutraukta arba priimtas išteisinamasis teismo nuosprendis, veiksmams siejami su įstatymo pažeidimu, tarnybiniu nusizengimu, prokuroro vardą žeminančiu poelgiu, taip pat kito Prokurorų etikos kodekso pažeidimo požymiais, tarnybinė nuobauda gali būti paskirta ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo sprendimo, kuriuo baigiamas administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimas, nuo sprendimo atsakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nuo sprendimo nutraukti baudžiamąjį procesą, nuo sprendimo nutraukti baudžiamąją bylą arba nuo išteisinamojo teismo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

[3] Į pažeidimo laiką neįskaitomas laikas, kai antstolis (antstolio padėjėjas) sirgo ar atostogavo (13 str. 2 d.).

[4] Į nustatytą trijų mėnesių terminą neįskaitomas patikrinimo (revizijos) laikas ir laikas, kurį notaras negalėjo eiti pareigų (atostogos, liga, kitos priežastys). Nuostatų 16 punktas.

1.5.2. VOKIETIJOS TEISINIŲ PROFESIJŲ PALYGINAMIEJI ASPEKTAI

Dr. S. Kirchner, S. Gervienė

1.13 lentelė. Vokietijos teisinių profesijų palyginimas³⁸⁶

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Pilietybė	Vokietijos pilietis pagal pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 116 str. (9 str. 1 p.).	Akivaizdžiai neišreikštas reikalavimas, tačiau pagal advokato profesijos teisinį reguliavimą tai gali būti tiek Vokietijos, tiek vienos iš ES šalių, tiek vienos iš PPO priklausančių šalių pilietis (4 str.).	Vokietijos pilietis Vokietijos pagrindinio įstatymo 116 str., prasme, ES valstybės narės pilietis, valstybės narės pilietis, valstybės priklausantis Europos Ekonominė Erđvei, pilietis, trečiosios šalies pilietis, jei Vokietija arba ES pripažįsta toje šalyje įgytą kvalifikaciją (7 str. 1 d.).	Nenustatyta	Vokietijos pilietis pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo 116 str., ES valstybės narės pilietis, valstybės, priklausantis Europos ekonominei erđvei, pilietis, trečiosios šalies pilietis, jei Vokietija arba ES pripažįsta toje šalyje įgytą kvalifikaciją (7 str. 1 d.).

³⁸⁶ Teisejo profesija. Jeigu nenurodyta kitaip, laikyti, kad parengta pagal Vokietijos teisėjų įstatymo anglišką vertimą: German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette* Part I p. 713), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette* Part I p. 160). Į anglų kalbą vertė: Brian Duffett ir Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drjg/index.html> (žiūrėta 2015-02-21). Vertimas į anglų kalbą neapima 2011 m. gruodžio 6 d. teisės aktu atliktų Vokietijos teisėjų įstatymo 112 str. keitimo, tačiau šis keitimas nagrinėjamas temos kontekste neaktualus, nes patikslino 112 str. nustatytas sąlygas dėl kitose valstybėse išlaikytų egzaminų pripažinimo tvarkos siekiant vykdyti teisinę praktiką Vokietijoje.

Advokato profesija. Jeigu nenurodyta kitaip, laikyti, kad parengta pagal Federalinio advokatūros įstatymo anglišką vertimą: The Federal Lawyers' Act in the version of the promulgation of 1 August 1958 (*Federal Law Gazette* Teil III, classification number 303-8), as last amended by Article 8 of the Act of 6 December 2012 (*Federal Law Gazette* Part I p. 2515). Vertimą į anglų kalbą pateikė Federalinė advokatūros asociacija (Bundesrechtsanwaltskammer). Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/brao-stand-6-12-2011-mit-korr-191f-2014.pdf> (žiūrėta 2015-02-21). Kadangi kai kurios Federalinio advokatūros įstatymo nuostatos keitėsi arba pats įstatymas buvo papildytas 2013 m. spalio 10 d. teisės aktu, reikalingi duomenys atnaujinti pagal konsoliduotą Federalinio advokatūros įstatymo versiją vokiečių kalba: Bundesrechtsanwaltsordnung in der im *Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-8*, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 10. Oktober 2013 (*BGBl. I S. 3786*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

Prokuroro profesija. Jeigu nenurodyta kitaip, laikyti, kad parengta pagal Federalinio valstybės tarnybos įstatymo reikalavimus: Bundesdisziplinargesetz vom 9. Juli 2001 (*BGBl. I S. 1510*), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBl. I S. 3386*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdg/BNR151010001.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

Notaro profesija. Jeigu nenurodyta kitaip, laikyti, kad parengta pagal Federalinio notarių įstatymo reikalavimus: Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-1*, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 14 des Gesetzes vom 23. Juli 2013 (*BGBl. I S. 2586*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>> (žiūrėta 2015-02-16).

Antstolio profesija. Jeigu nenurodyta kitaip, laikyti, kad parengta pagal Federalinio valstybės tarnybos įstatymo reikalavimus: Bundesdisziplinargesetz vom 9. Juli 2001 (*BGBl. I S. 1510*), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (*BGBl. I S. 3386*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdg/BNR151010001.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Išsilavinimas	Turi būti įgijęs teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus: ketverių metų trukmės universitetinės teisės studijos, po kurių laikomas pirmasis valstybinis egzaminas, specialios praktinės teisės parengiamosios programos įvykdymas ir antrasis valstybinis egzaminas (9 str. 3 p.).	Turi būti įgijęs teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus: ketverių metų trukmės universitetinės teisės studijos, po kurių laikomas pirmasis valstybinis egzaminas, specialios praktinės teisės parengiamosios programos įvykdymas ir antrasis valstybinis egzaminas. Kitų šalių advokatams, norintiems verstis advokatu, praktika Vokietijoje, išsilavinimo reikalavimai nustatomi pagal įstatymą, reguluojantį kitų Europos šalių teisininkų veiklą Vokietijoje (vok. <i>Gesetz über die Tätigkeit europäischer Rechtsanwälte in Deutschland</i> , EuRAG) (4 str.).	Turi būti įgijęs teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus: ketverių metų trukmės universitetinės teisės studijos, po kurių laikomas pirmasis valstybinis egzaminas, specialios praktinės teisės parengiamosios programos įvykdymas ir antrasis valstybinis egzaminas ^[1] .	Turi būti įgijęs teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus: ketverių metų trukmės universitetinės teisės studijos, po kurių laikomas pirmasis valstybinis egzaminas, specialios praktinės teisės parengiamosios programos įvykdymas ir antrasis valstybinis egzaminas (5 str.).	Turi turėti vidurinį išsilavinimą, įgytą antrojo lygmens vidurinėje mokykloje (vok. <i>Realschule</i>), nesuteikiančioje teisės studijų universiteta, arba vidurinį išsilavinimą, įgytą žemiausio lygmens vidurinėje mokykloje (vok. <i>Hauptschule</i>), ir tam tikrą profesinį pasirengimą ar būti baigęs specialią darbo valstybės tarnyboje mokymo programą (17 str. 3 d.).
Kalbos reikalavimas	Tiesiogiai nenustatytas, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti teisėju, vyksta vokiečių kalba.	Nenustatytas	Tiesiogiai nenustatytas, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti prokuroru, vyksta vokiečių kalba.	Tiesiogiai nenustatytas, tačiau valstybiniai egzaminai, kuriuos privalo išlaikyti asmuo, pretenduojantis tapti notaru, vyksta vokiečių kalba.	Nenustatytas

[1] Vokietijos teisėjų įstatymo 122 str. 1 d.: German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette Part I p. 713*), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette Part I p. 160*). Į anglų kalbą vertė: Brian Duffett ir Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_dr1g/index.html> (žiūrėta 2015-02-21). Vertimas į anglų kalbą neapima 2011 m. gruodžio 6 d. teisės akto padaryto Vokietijos teisėjų įstatymo 112 str. pakeitimo, tačiau šis pakeitimas nagrinėjamos temos kontekste neaktualus, nes patikslino 112 str. nustatytas sąlygas dėl kitose valstybėse išlaikytų egzaminų pripažinimo tvarkos siekiant vykdyti teisinę praktiką Vokietijoje.

1.5. Reguluojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Stažas	Nereikalaujama, nes laikoma, kad įgijus teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymą 5–7 str. reikalavimus, kartu reikalaujama, kad teisinio darbo patirtis.	Nereikalaujama, nes laikoma, kad įgijus teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus, įgyjama ir reikalinga teisinio darbo patirtis.	Nereikalaujama, nes laikoma, kad įgijus teisinį išsilavinimą pagal Vokietijos teisėjų įstatymo 5–7 str. reikalavimus, įgyjama ir reikalinga darbo patirtis.	Asmenys, pretenduojantys tapti notarais, privalo trejus metus dirbti kandidatais į notarus; prižiūrimi kito patyrusio notaro. Paskui asmuo, pretenduojantis tapti notaru, taip pat privalo išlaikyti specialų egzaminą. Egzaminas privalomas ir tiems asmenims, kurie yra advokatai, bet nori įgyti ir notaro statusą (tose žemėse, kur tokia praktika paplitusi). Šie asmenys taip pat privalo atlikti 160 val. praktinį notariate. (6 str. 2 d., 7 str. 1 d., 7a str. 1 d.).	Nenustatyta
Sveikata	Sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestą funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei šešių mėnesių laikotarpiu jis negalėjo vykdyti pareigų (antraip jis privalo atsistatydinti) dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspekyvos, kad asmens būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai eiti pareigas ^[2] .	Neturi turėti ilgalaikių sveikatos sutrikimų, trukdančių tinkamai eiti advokato pareigas. Advokatūros asociacija, prieš priimdama asmenį į advokatūrą, esant neaiškumui, turi teisę įpareigoti asmenį pristatyti medicinius dokumentus iš jų nurodyto gydytojo dėl asmens sveikatos būklės (7 str. 7 p., 14 str. 2 d. 3 p., 15 str.).	Sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestą funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei šešių mėnesių laikotarpiu jis negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspekyvos, kad asmens būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai eiti pareigas (44 str. 1 d.).	Sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestą funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei šešių mėnesių laikotarpiu jis negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspekyvos, kad asmens būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai eiti pareigas (44 str. 1 d.).	Sveikatos būklė turi leisti asmeniui tinkamai vykdyti jam pavestą funkcijas (antraip jis privalo atsistatydinti). Asmuo taip pat laikomas netinkamu eiti pareigas, jei šešių mėnesių laikotarpiu jis negalėjo vykdyti pareigų dėl ligos ilgiau nei tris mėnesius ir per artimiausius šešis mėnesius nėra perspekyvos, kad asmens būklė pagerės tiek, kad jis galėtų tinkamai eiti pareigas (44 str. 1 d.).

[2] Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 44 str. 1 d.: Bundesdisziplinargesetz vom 9. Juli 2001 (BGBl. I S. 1510), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (BGBl. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdgg/BINR151010001.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Neprie- kaištinga reputacija. Priežastys, dėl kurių asmeniui negali būti leista eiti atitinkamų teisinių pareigų arba teisė eiti atitinkamas pareigas gali būti atimta	Akivaizdu, kad asmuo yra ir visada bus įsi- pareigojęs puoselėti laisvą demokratinę laisvą demokratinę santvarką (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>) pagal Vokietijos Pagrindinį Įstatymą (Konstituciją) (asmuo pasirašo specialią deklaraciją, kurioje išipareigoja laikytis šios nuostatos) (9 str. 2 p.).	Jei asmuo atlieka veikas, priešiškas pagrindinei laisvai demokratinėi santvarkai (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>), už jas gali būti taikoma teisės aktuose nustatyta atsakomybė (7 str. 6 d.).	Asmuo yra ir visada bus įsi- pareigojęs puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>) pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą (Konstituciją) (7 str. 2 d.).	Asmuo privalo būti toks, kad išlaikytų deramą notaro profesijos prestižą (14 str. 3 d.).	Asmuo yra ir visada bus įsi- pareigojęs puoselėti laisvą demokratinę santvarką (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>) pagal Vokietijos pagrindinį įstatymą (Konstituciją) (7 str. 2 d.).
	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką ir asmens atžvilgiu įsiteisėjo nuosprendis, kuriuo jis pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką ir jam skirta bausmė (19 str. 1 d. 4 p.).	Dėl paties asmens kaltės jo paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką ir jo atžvilgiu įsiteisėjo nuosprendis, kuriuo asmuo pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką ir jam skirta bausmė (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką ir jo atžvilgiu įsiteisėjo nuosprendis, kuriuo asmuo pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką ir jam skirta bausmė (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką ir jam skirta bausmė (50 str. 1 d. 2 p.).	Dėl paties asmens kaltės jo paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką (14 str. 2 d.).
	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis buvo pašalintas iš kitos tarnybos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją dėl ankščiau eitų pareigų teismo įsakymu (19 str. 2 d.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis buvo pašalintas iš kitos tarnybos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją. (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis buvo pašalintas iš kitos tarnybos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją. (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis buvo pašalintas iš kitos tarnybos ar prarado teisę į specialią valstybės pensiją. (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmens paskyrimo metu nebuvo žinoma, kad jis padarė nusikalstamą veiką (14 str. 2 d.).

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Neprie- kaištinga reputacija. Priežastys, dėl kurių asmeniui negali būti leista eiti atitinkamų teisinių pareigų arba teisė eiti atitinkamas pareigas gali būti atimta	Asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta viešoji atėmimo bausmė (24 str. 1 p.).	Jei asmuo neturėtų teisės pretenduoti dirbti valstybės tarnyboje dėl jo atžvilgiu priimto kaltinamojo nuosprendžio (7 str. 2 d., 14 str. 2 d. 2 p.).	Asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta viešoji atėmimo bausmė (41 str. 1 d. 1 p.).	Asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta viešoji atėmimo bausmė (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmeniui dėl tyčinės nusikalstamos veikos skirta viešoji atėmimo bausmė (41 str. 1 d. 1 p.).
	Asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip antai draudžiami karo veiksmų, valstybės išdavimas, pavojaus kėlimas demokratinei konstitucinei santvarkai arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui (24 str. 2 p.).	Jei asmuo neturėtų teisės pretenduoti dirbti valstybės tarnyboje dėl jo atžvilgiu priimto kaltinamojo nuosprendžio (7 str. 2 d., 14 str. 2 d. 2 p.).	Asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip antai draudžiami karo veiksmų, valstybės išdavimas, pavojaus kėlimas demokratinei konstitucinei santvarkai arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui (41 str. 1 d. 2 p.).	Asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip draudžiami karo veiksmų, valstybės išdavimas, demokratinės konstitucinės santvarkos statymas į pavojų arba šnipinėjimas, bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui (50 str. 1 d. 2 p.).	Asmeniui skirta laisvės atėmimo bausmė dėl tokių nusikalstamų veikų, kaip antai draudžiami karo veiksmų, valstybės išdavimas, pavojaus kėlimas demokratinei konstitucinei santvarkai arba šnipinėjimas bei kitoks pavojaus kėlimas nacionaliniam šalies saugumui (41 str. 1 d. 2 p.).
	Konstitucinės teisės atėmimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 str. (24 str. 4 p.) – iki šiol nebuvo pritaikytas.	Jei asmuo Konstitucinio teismo sprendimu neteko tam tikrų konstitucinių teisių (garantijų) pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 str. (7 str. 1 d., 14 str. 2 d. 1 p.).	Konstitucinės teisės atėmimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 str. (41 str. 1 d. 2 p.).	Konstitucinės teisės atėmimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 str. (50 str. 1 d. 2 p.).	Konstitucinės teisės atėmimas pagal Vokietijos pagrindinio įstatymo (Konstitucijos) 18 str. (41 str. 1 d. 2 p.).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Neprie- kaištinga reputacija. Priežastys, dėl kurių asmeniui negali būti leista eiti atitinkamų teisinių pareigų arba teisė eiti atitinkamas pareigas gali būti atimta		Jei asmuo yra pašalintas iš užimamos teisinės pareigybes pozicijos ir nuo įgaliotos institucijos priimto sprendimo įsistei- sėjimo nepraėjo aštuoni- neri metai (7 str. 3 d.).			
		Jei yra priimtas spren- dimas pašalinti asmenį iš teisėjo pareigų apkalto būdu ar taikant draus- minę atsakomybę dėl pažeidimų, padarytų vyk- dant teisingumo sistemos funkcijas (7 str. 4 d.).			
		Jei nustatyta, kad asmuo yra kaltas dėl elgesio, nesuderinamo su advo- kato profesija (7 str. 8 d., 14 str. 2 d. 8 p.).			
Priežastys, dėl kurių gali būti sustabdytas sprendimo dėl konkre- taus asmens tinkamumo eiti atitinka- mas teises pareigas priėmimas		Jei yra pradėtas asmens baudžiamojai persekio- jimo procesas, tačiau nuosprendis dar nėra priimtas ar neišiteisėjęs (10 str. 1 d.)			
		Jei asmuo viešai apkal- tintas galimai kaltas padaręs tokią nusikal- tamą veiklą, dėl kurios gali netekti teisės pre- tenduoti į valstybes tar- nybę (10 str. 2 d.).			

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Etikos pažeidimo turinys	Teisėjui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, atliekant teisėjo funkcijas, dėl kurio nustatyta asmens kaltė ^[3] .	Advokato profesinės garbės ar etikos pažeidimas (74 str. 1 d., 113 str. 1 d.).	Prokurorui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, atliekant prokuroro funkcijas, dėl kurio nustatyta asmens kaltė (77 str. 1 d.).	Istatyme įtvirtintų notaro pareigų sulaužymas, dėl kurio nustatyta asmens kaltė (95 str.).	Antstoliui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas, atliekant antstolio funkcijas, dėl kurio nustatyta asmens kaltė (77 str. 1 d.).
	Teisėjams, išėjusiems į pensiją, kuriems įstatymų nustatyta tvarka priklauso specialioji pensija ir privilegijos.	Su profesinių pareigų atlikimu nesusijęs elgesys, jeigu toks elgesys daro ypatingą žalą advokato profesijos prestižui (113 str. 2 d.).	Prokurorui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas ne tarnybos metu, dėl kurio nustatyta asmens kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu prokuroro profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties prokuroro reputacijai (77 str. 1 d.).	Prokurorams, išėjusiems į pensiją, kuriems įstatymų nustatyta tvarka priklauso specialioji pensija ir privilegijos.	Antstoliui keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas ne tarnybos metu, dėl kurio nustatyta asmens kaltė, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu antstolio profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties antstolio reputacijai (77 str. 1 d.).
	Teisėjams, išėjusiems į pagrindinei laisvai demokratinėi santvarkai (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>), atlikimas ^[5] .	Istatymo nustatytų advokato pareigų sulaužymas (113 str. 1 d.).	Veikų, priešikų pagrindinei laisvai demokratinėi santvarkai (vok. <i>freiheitliche demokratische Grundordnung</i>), atlikimas (77 str. 2 d.).		

[3] Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 77 str. 1 d.: žr. išnašą 428.

[4] Ten pat.

[5] Federalinio valstybės tarnybos įstatymo 77 str. 2 d.: žr. išnašą: 428.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
	Veikų, kurių tikslas pakenkti Vokietijos Federacinės Respublikos egzistavimui ir saugumui, padarymas ^[6] .		Veikų, kurių tikslas pakenkti Vokietijos Federacinės Respublikos egzistavimui ir saugumui, padarymas (77 str. 2 d.).		
Etikos pažeidimo turinys	Tarybos metu įgytos saugomos informacijos netinkamas naudojimas ^[7] .		Tarybos metu įgytos saugomos informacijos netinkamas naudojimas (77 str. 2 d.).		
	Nepagrįstų padėkų, dovanų ar kitokių privilegijų gavimas ^[8] .		Nepagrįstų padėkų, dovanų ar kitokių privilegijų gavimas (77 str. 2 d.).		
Drausmės bylą keliantis subjektas	Federalinė teisingumo ministerija ar šalies žemės teisingumo ministerija (63 str. 2 d., 83 str.) ir teisėjams (išskyrus šalies aukščiausių teismų teisėjus): tarybos teismai (angl. <i>Service courts</i>), formuojami prie atitinkamo teismo (78 str. 1 d.). Šalies aukščiausių teismų teisėjams: Federalinis tarnybos teismas prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vieno iš aukščiausios instancijos teismų) (62 str. 1 d.).	Advokatūros taryba (74 str.1 d.) Prokuratūra (121 str.), jei drausmės procedūra turi būti pradėta prieš teisininkų garbes teismą.	Prokurorams, dirbantiems prokuratūrose, įsteigtose prie žemių lygmeniu veikiančių teismų: tarybos teismai (angl. <i>Service courts</i>), formuojami prie atitinkamo teismo ^[9] Prokurorams, dirbantiems prokuratūroje, įsteigtoje prie Federalinio šalies teisingumo teismo: Federalinis tarnybos teismas prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vieno iš aukščiausios instancijos teismų) ^[10] .	Notarams, veiklą vykdančiams regioninio teismo teritorijoje, – atitinkamo regioninio teismo (vok. <i>Landgericht</i>) pirmininkas Notarams, veiklą vykdančiams aukštesnio regioninio teismo (vok. <i>Oberlandesgericht</i>) teritorijoje, to teismo pirmininkas Šalies žemių notarams – šalies žemės teisingumo ministerija (92 str.).	Atsižvelgiant į tai, kad veiklą organizuoja atitinkamos šalies žemės teisingumo ministerija, kompetentingas organas nustatomas pagal žemės tvirtintą teisinį antstolių reguliavimą ^[11] .

[6] Ten pat.

[7] Ten pat.

[8] Ten pat.

[9] Vokietijos teisėjų įstatymo 122 str. 4 d.: žr. išnašą 427.

[10] Ten pat.

[11] Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 154 str.: Courts Constitution Act in the version published on 9 May 1975 (*Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt]* Part I p. 1077), last amended by Article 1 of the Act of 2 July 2013 (*Federal Law Gazette* Part I p. 1938). Į anglų kalbą vertė: Kathleen Müller-Rostin. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gvg/englisch_gvg.htm#p0628> (žiūrėta 2015-01-27).

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Drausmės bylą nagrinėjantis subjektas	Teisėjams (išskyrus šalies aukščiausių teismų teisėjus): tarybos teismai (angl. <i>Service courts</i>), formuojami prie atitinkamo teismo (78 str. 1 d.). Šalies aukščiausiųjų teismų teisėjams: Federalinis tarnybos teismas prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vieno iš aukščiausiųjų instancijos teismų) (DRIG 62 str. 1 d.).	Advokatūros taryba (74 str. 1 d.). Teisininkų garbės teismas (113 str. 1 d.).	Prokurorams, dirbantiems prokuratūrose, įsteigtose prie žemių lygmeniu veikiančių teismų: tarybos teismai (angl. <i>Service courts</i>), formuojami prie atitinkamo teismo ^[12] . Prokurorams, dirbantiems prokuratūroje, įsteigtoje prie Federalinio šalies teisingumo teismo: Federalinis tarnybos teismas prie Federalinio šalies teisingumo teismo (vieno iš aukščiausiųjų instancijos teismų) ^[13] .	Drausminio nusižengimo bylą pirmąją instanciją nagrinėja atitinkamas aukštesnis regioninis teismas, kai notari gresia tokios drausminės nuobaudos, kaip draudimas verstis notaro praktika tam tikrą laikotarpį, pašalinimas iš tam tikros veiklos teritorijos, teisės verstis notaro praktika atėmimas. Kitų nuobaudų skyrimo atveju – drausmės bylą keliantis subjektas (98 str.).	Atsivėlgiant į tai, kad veiklą organizuoja atitinkamos šalies žemės teisingumo ministerija, kompetentingas organas nustatomas pagal žemėse įtvirtintą teisinį antstolių reguliavimą ^[14] .
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys		<i>Advokatūros tarybos</i> teiskiamas papeikimas (74 str. 1 d.) (tokios nuobaudos skyrimas nekliaudo dėl tų pačių aplinkybių nagrinėti drausminį nusižengimą teisininkų garbės teisme ir skirti nuobaudas, kurių skyrimas yra šio teismo kompetencija, tačiau teisininkų garbės teismui priėmus vieną iš toliau nurodytų sprendimų, Advokato tarybos pareikštas papeikimas netenka galios, 115a str. 2 d.).			

[12] Vokietijos teisėjų įstatymo 122 str. 4 d.: žr. išnašą: 427.

[13] Vokietijos teisėjų įstatymo 122 str. 4 d.: žr. išnašą: 427.

[14] Vokietijos teismų santvarkos įstatymo 154 str.: žr. išnašą: 457.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Drausminės atsakomybės taikymo procedūrų nutraukimas, jei:	<i>Teisininkų garbės teismo</i> sprendimų rūšys:	Drausminės atsakomybės taikymo procedūros nutraukimas, jei:	Drausminės atsakomybės taikymo procedūros nutraukimas, jei:	Drausminės atsakomybės taikymo procedūrų nutraukimas, jei:
	nebuvo įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas ^[15] ;	asmens išteisinimas (139 str. 2 d.);	nebuvo įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas ^[16] ;	nebuvo įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas ^[17] ;	nebuvo įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas ^[17] ;
	įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas, tačiau nenustatyta asmens kaltė dėl nusižengimo ^[18] ;	Drausminės atsakomybės taikymo procedūros nutraukimas, jei (139 str. 2 d.);	įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas, tačiau nenustatyta asmens kaltė dėl drausminio nusižengimo ^[19] ;	įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas, tačiau nenustatyta asmens kaltė dėl drausminio nusižengimo ^[20] ;	įrodyta, kad drausminis nusižengimas padarytas, tačiau nenustatyta asmens kaltė dėl drausminio nusižengimo ^[20] ;
	asmuo neteko pareigų dėl atleidimo, pašalinimo iš pareigų arba neteko teisės būti teisėju ^[21] ;	asmuo netenka teisės verstis advokato praktika pagal Federalinio advokatūros įstatymo (BRAO) 13 str. (139 str. 3 d. 1 p.);	asmuo neteko pareigų dėl atleidimo, pašalinimo iš pareigų arba neteko teisės būti teisėju ^[22] ;	asmuo neteko pareigų dėl atleidimo, pašalinimo iš pareigų arba neteko teisės būti teisėju ^[22] ;	asmuo neteko pareigų dėl atleidimo, pašalinimo iš pareigų arba neteko teisės būti teisėju ^[23] ;

[15] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 1 d. 1 p.: Bundesdisziplinargesetz vom 9. Juli 2001 (BGBl. I S. 1510), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 28. August 2013 (BGBl. I S. 3386) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bdgg/BINR151010001.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

[16] Ten pat.

[17] Ten pat.

[18] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 1 d. 2 p.: žr. išnašą: 441.

[19] Ten pat.

[20] Ten pat.

[21] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 2 d. 2 p.: žr. išnašą: 441.

[22] Ten pat.

[23] Ten pat.

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes asmeniui pritaikyta kita drausminės atsakomybės forma dėl tų pačių veiksmų ir šie veiksmai nesudaro pagrindo taikyti drausminės atsakomybės ^[24] ;	jei byla negali būti keliamo teisininkų garbės teisme dėl to, kad asmui jau baustas už tą patį elgesį, o pats elgesys iš esmės nėra kartu ir netinkamas advokato pareigų vykdymas (pvz., kelių eismo taisyklių pažeidimas, už kurį asmeniui buvo pritaikyta administracinė atsakomybė) su sąlyga, kad elgesys nėra baustinas draudimu verstis advokato praktika atitinkamą laikotarpį arba pašalinimu iš advokatų (115 b str., (139 str. 3 d. 2 p.).	drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes asmeniui pritaikyta kita atsakomybės forma dėl tų pačių veiksmų ir šie veiksmai nesudaro pagrindo taikyti drausminę atsakomybę ^[25] ;		drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes asmeniui pritaikyta kita atsakomybės forma dėl tų pačių veiksmų ir šie veiksmai nesudaro pagrindo taikyti drausminę atsakomybę ^[26] ;
	drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes suėjo Federalinio drausminės atsakomybės taikymo įstatymo 15 str. nustatyti terminai, skirti drausminei nuobaudai ^[27] ;		drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes suėjo Federalinio drausminės atsakomybės taikymo įstatymo 15 str. nustatyti terminai, skirti drausminei nuobaudai ^[28] ;		drausminės atsakomybės procedūrų taikyti nėra galima, nes suėjo Federalinio drausminės atsakomybės taikymo įstatymo 15 str. nustatyti terminai, skirti drausminei nuobaudai ^[29] ;
	asmuo miršta ^[30]		asmuo miršta ^[31] ;		asmuo miršta ^[32] ;

[24] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 1 d. 3 p.: žr. išnašą: 441

[25] Ten pat.

[26] Ten pat.

[27] Ten pat.

[28] Ten pat.

[29] Ten pat.

[30] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 2 d. 1 p.: žr. išnašą: 441.

[31] Ten pat.

[32] Ten pat.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	Išėjusiam į pensiją teisėjui pritaikomos Valstybės tarnybos pensijų įstatymo 59 str. 1 d. nuostatos ^[33] .	Išėjusiam į pensiją advokatui pritaikomos Valstybės tarnybos pensijų įstatymo 59 str. 1 d. nuostatos ^[34] .	Išėjusiam į pensiją prokurorui pritaikomos Valstybės tarnybos pensijų įstatymo 59 str. 1 d. nuostatos ^[34] .		Išėjusiam į pensiją antstoliui pritaikomos Valstybės tarnybos pensijų įstatymo 59 str. 1 d. nuostatos.
	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas teisėjams</i> (išskyrus šalies aukščiausių teismų teisėjus) (63 str. 1 d.);	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas</i> (139 str. 2 d.);	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas</i> :	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas</i> :	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas</i> :
	ispėjimas (114 str. 1 d. 1 p.);	ispėjimas (114 str. 1 d. 1 p.);	pastaba ^[35] ;	pastaba; (97 str. 1 d.);	pastaba ^[37] ;
	pastaba ^[35] ;	pastaba; (114 str. 1 d. 2 p.)	pastaba ^[36] ;	pastaba; (97 str. 1 d.);	pastaba ^[37] ;
	bauda ^[38] ;	bauda iki dvidešimt penkių tūkstančių eurų (25 000 EUR) (114 str. 1 d. 3 p.);	bauda ^[39] ;	bauda iki 50 tūkst. eurų notarams ir iki 5 tūkst. eurų kandidatams į notarus (97 str. 1 d.);	bauda ^[40] ;
atlyginimo sumažinimas ^[41] ;		atlyginimo sumažinimas ^[42] ;		atlyginimo sumažinimas ^[43] ;	

[33] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 32 str. 2 d. 3 p.: žr. išnašą: 441.

[34] Ten pat.

[35] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 1 d. 1p.: žr. išnašą: 441.

[36] Ten pat.

[37] Ten pat.

[38] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 1 d. 2p.: žr. išnašą: 441.

[39] Ten pat.

[40] Ten pat.

[41] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 1 d. 3p.: žr. išnašą: 441.

[42] Ten pat.

[43] Ten pat.

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
	pareigų pažeminimas ^[44] ;		pareigų pažeminimas ^[45] ;		pareigų pažeminimas ^[46] ;
		draudimas verstis advokato praktika tam tikrose srityse nuo vienerių iki penkerių metų (114 str. 1 d. 4 p.);		draudimas verstis notaro praktika tam tikrą laikotarpį (taikomas tik advokatui-notarui) (97 str. 3 d.);	
				pašalinimas iš tam tikros veiklos teritorijos (taikomas tik notarams) (97 str. 2 d.);	
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	pašalinimas iš einamų pareigų ^[47] ;	pašalinimas iš advokatų (114 str. 1 d. 5 p.).	pašalinimas iš einamų pareigų ^[48] .	pašalinimas iš notarų (jei asmuo kartu ir advokatas – pašalinimas ir iš advokatų) (97 str. 1 d.);	pašalinimas iš einamų pareigų ^[49] .
	perkėlimas į kitas pareigas (30 str. 1 d. 2 p.);				
	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas šalies aukščiausių teismų teisėjams</i> (64 str. 2 d.);				
	pastaba (64 str. 2 d.);				
	kontrolės bauda (64 str. 2 d.);				

[44] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 1 d. 4p.: žr. išnašą: 441.

[45] Ten pat.

[46] Ten pat.

[47] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 1 d. 5p.: žr. išnašą: 441.

[48] Ten pat.

[49] Ten pat.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	pašalinimas iš einamųjų pareigų (64 str. 2 d.);				
	perkėlimas į kitas pareigas (30 str. 1 d. 2 p.).				
	<i>Drausminės nuobaudos skyrimas teisėjams, išėjusiems į pensiją, kuriems įstatymų nustatyta tvarka priklauso specialioji pensija ir valstybinė pensija ir privilegijos:</i>		<i>Drausminių nuobaudų rūšys prokurorams, išėjusiems į pensiją, kuriems įstatymų nustatyta tvarka priklauso specialioji pensija ir privilegijos:</i>		
	valstybinės pensijos sumažinimas ^[50] ;		valstybinės pensijos sumažinimas ^[51] ;		
	teisės gauti valstybinę pensiją atėmimas ^[52] .		teisės gauti valstybinę pensiją atėmimas ^[53] .		

[50] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 2 d. 1p.: žr. išnašą: 441.

[51] Ten pat.

[52] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 5 str. 2 d. 2p.: žr. išnašą: 441.

[53] Ten pat.

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Notaras	Antstolis
Apskundimo terminai ir tvarka	Apeliacija Federaliniame tarnybos teismui prieš Federalinio šalies teisingumo teismo po tarnybos teismų sprendimo galima, tik jei tai leidžia šalies žemių teisės aktai tik dėl teisės klausimų (79 str. 3 d.) ir jei leidimą davė tarnybos teismas esant 81 str. 1 d. nustatytioms sąlygoms (sprendimas byloje yra reikšmingas bendrai drausminių nusižengimų vertinimo praktikai, sprendimas priimtas nukrypstant nuo Federalinio tarnybos teismo prieš Federalinio šalies teisingumo teismo praktikos). Leidimas apeliuoti nereikalingas, jei yra aplinkybės, nurodytos 81 str. 3 d., apibrėžtinios kaip esminiai drausmės bylos nagrinėjimo procedūros pažeidimai. Apeliacija teikiama per dvi savaites nuo tada, kai sprendimas buvo įteiktas arba priimtas sprendimas suteikti leidimą apeliuoti (82 str. 1 d.).	Per vieną mėnesį, jei buvo pareiškta papeikimas Advokatūros tarnyboje (74 str. 5 d.), galima apskųsti pačiai Advokatūros tarnybai, ir per vieną mėn. galima apskųsti galutinį Advokatūros sprendimą teisingumui garbės teismui (74 str. 1 d.). Teisininkų garbės teismo sprendimas per vieną savaitę nuo sprendimo priėmimo, arba jei advokatas nedalyvavo paskelbiant sprendimą, per vieną savaitę nuo sprendimo jam įteikimo galima apskųsti aukštesniam teisininkų teismui. Skundas perduodamas per teisininkų garbės teismą (143 str. 2 d.).	Apeliacija pateikiama per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos priimto sprendimo įteikimo dienos. Apeliacija teikiama administraciniams teismams. Apeliacijos procedūrai <i>mutandis mutandis</i> taikomos Administracinio teismo procedūrų kodekso (<i>Verwaltungsgerichtsordnung</i>) nuostatos ^[68] .	Apeliacija pateikiama per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos sprendimo priėmimo. Apeliacija teikiama Federaliniame šalies teisingumo teismui (99 str., 109 str.).	Apeliacija pateikiama per vieną mėnesį nuo atitinkamos institucijos sprendimo priėmimo. Apeliacija teikiama administraciniams teismams. Apeliacijos procedūrai <i>mutandis mutandis</i> taikomos Administracinio teismo procedūrų kodekso (<i>Verwaltungsgerichtsordnung</i>) nuostatos ^[71] .

[68] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 64 str.: žr. išnašą 441.

[69] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 67 str.: žr. išnašą 441.

[70] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 64 str.: žr. išnašą 441.

[71] Federalinio drausminės atsakomybės įstatymo 67 str.: žr. išnašą 441.

1.5.3. JAV ILINOJAUS VALSTIJOS TEISINIŲ PROFESIJŲ Palyginamieji ASPEKTAI

Prof. Ch. Szymanski, S. Žižienė

JAV Ilinojaus valstija

1.14 lentelė. JAV Ilinojaus valstijos teisinių profesijų palyginimas³⁸⁷

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas (teisininkas)	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Pilietybė	JAV pilietis; ^[1]	Tiesiogiai nenustatyta ^[2]	-	-	-
Išsilavinimas	Kadangi asmuo, norintis būti teisėju JAV, privalo būti tos valstijos, kurioje kandiduoja profesinės asociacijos, nariu, taikomi tie patys reikalavimai, kaip ir bet kokiam kitam teisininkui ^[3] .	Koledžas ir teisės mokykla patvirtinta Amerikos teisinių profesinės asociacijos (ABA), turi būti įgytas žemiausias teisinio išsilavinimo laipsnis (angl. <i>first degree in law</i>) ^[4] .	-	-	-

³⁸⁷ Prokuroras. Nėra kitų negu advokatui nustatytų reikalavimų ar ypatumų; teisininkas, priimtas į valstijos profesinę asociaciją, turi teisę pasirinkti ir (arba) keisti teisinės praktikos sritį.

Antstolis. Nėra teisinės profesijos atstovas JAV; plg. Illinois Notary Public Act, (Sec. 2-102).

Notaras. Nėra teisinės profesijos atstovas JAV, tai pareiğunas, palaikantis tvarką teismo salėje. Žr. <<http://www.careeroverview.com/usa/illinois/chicago/protective-services/correctional/bailiff/>>.

[1] 88 Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 11, Eligibility for Office, <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[2] Supreme Court of Illinois Rules on Admission and discipline of attorneys, Rule 703, Educational Requirements, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/default.asp>.

[3] Žr. Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 11, Eligibility for Office, <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[4] Supreme Court of Illinois Rules on Admission and discipline of attorneys, Rule 701, General Qualifications, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/default.asp>.

[5] Žr. Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 11, Eligibility for Office, <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[6] Supreme Court of Illinois Rules on Admission and discipline of attorneys, Rule 703, Educational Requirements, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/default.asp>.

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas (teisininkas)	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Kalbos reikalavimas	Tiesiogiai nenustatytas; ^[5]	Tiesiogiai nenustatytas; ^[6]	-	-	-
Stažas	Tiesiogiai nenustatytas, paprastai siejamas su teisinio darbo patirtimi ^[7] .	Nereikalingas ^[8]	-	-	-
Sveikata	Tiesiogiai nenustatyta ^[9] .	Tiesiogiai nenustatyta ^[10] .	-	-	-
Nepriekaištinga reputacija	Tikrinama priėmimo į valstijos teisininkų profesinę asociaciją metu, reikalavimai nurodyti prie reikalavimų advokatui (teisininkui);	Nėra tokio pažeidimo, kuris savaime užkirstų kelią būti priimtam į teisininkų profesinę asociaciją (angl. <i>Statebar association</i>), bet priimant sprendimą dėl asmens tinkamumo atsižvelgiama į visas aplinkybes; ^[11]	-	-	-
Etikos pažeidimo turinys	1) teisėjas padarė tyčinį pareiginį nusikaltimą (angl. <i>willfull misconduct</i>), nuolat nevykdo pareigų ar elgiasi kitokiu žalingu teisingumo vykdymui būdu arba žemina teisminės institucijos vardą; ^[12] 2) teisėjas fiziškai ar protiškai negali atlikti savo pareigų; ^[14]	1) elgesys, kuris pažeidžia Ilinojiaus valstijos Profesinės etikos taisykles; ^[13] 2) elgesys, kuris gali daryti neigiamą įtaką teisingumo vykdymui ar žeminti teismus ar teisinę profesiją; ^[15]	-	-	-

[7] Žr. Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 11, Eligibility for Office, <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[8] Supreme Court of Illinois Rules on Admission and discipline of attorneys, Rule 703, Educational Requirements, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/default.asp>.

[9] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 11, Eligibility for Office, <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[10] Supreme Court of Illinois Rules on Admission and discipline of attorneys, Rule 703, Educational Requirements, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/default.asp>.

[11] The Board of Admission to the Bar and the Committees on Character and Fitness of Supreme Court of Illinois, Rules of Procedure, Rule 6 (Character and Fitness Requirements), <<http://www.state.il.us/court/default.asp>>.

[12] Illinois Code of Judicial conduct, Rule 71, Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, c. <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[13] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

[14] Illinois Code of Judicial conduct, Rule 71, Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, c. <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

[15] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas (teisėininkas)	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Drausminę bylą keliantis subjektas	Teisminė apklausos taryba (angl. <i>Judicial Inquiry Board</i>) pažeidimą perduoda nagrinėti Teismo komisijai (angl. <i>Illinois Courts Commission</i>) ^[16] .	Ilinojaus Aukščiausiasis Teismas, per Teisinių registravimo ir drausminės atsakomybės komisiją (angl. <i>Attorney Registration and Disciplinary Commission</i>) iš bet kokio informacijos šaltinio gavęs informacijos apie galimą pažeidimą, pradeda tyrimą ^[17] .	-	-	-
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	1) nušalinimas nuo pareigų (angl. <i>remove from office</i>); ^[18] 2) laikinas nušalinimas be apmokėjimo (angl. <i>suspend without pay</i>); ^[20] 3) papeikimas (angl. <i>censure or reprimand</i>); ^[22]	1) pašalinimas iš asociacijos (angl. <i>disbarment</i>) arba pašalinimas iš asociacijos paties asmens sutikimu (angl. <i>disbarment on consent</i>); ^[19] 2) laikinas nušalinimas tam tikram laikui arba iki tolesnio teismo sprendimo (angl. <i>suspension</i>); ^[21] 3) probacija; ^[23]	-	-	-

^[16] Illinois Code of Judicial conduct, Rule 71, Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, b, c. <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[17] Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701 – 777, Rule 51, Initiation of an investigation. <<http://www.iardc.org/Rules.html>>.

^[18] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, e, // <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[19] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770 a, b, <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

^[20] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, e. <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[21] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770, c, d, e, f. <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

^[22] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, e. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[23] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770, f. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas (teisininkas)	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	4) laikinas nušalinimas su apmokėjimu ar be apmokėjimo (angl. <i>suspend with or without pay</i>) ar pasitūlymas išėiti į pensiją (angl. <i>retire</i>), jeigu fiziškai ar protišškai nepajėgiama atlikti pareigų; ^[24]	4) papeikimas (angl. <i>censure or reprimand</i>); ^[25]	-	-	-
Drausminės bylos kėlimo terminai	Tiesiogiai nenustatyta;	Tiesiogiai nenustatyta;	-	-	-
Apskundimo terminai ir tvarka	Teismo Komisijos sprendimas yra galutinis ^[26] .	Apeliacija gali būti pradėta pateikus skundą (angl. <i>Notice of Exceptions</i>) Apeliacinei tarybai (angl. <i>Review Board</i>) per 21 dieną po Nagrinėjimo tarybos (angl. <i>Hearing Board</i>) sprendimo ^[27] .	-	-	-

^[24] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, f. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[25] Supreme Court of Illinois Rules of Admission and Discipline of Attorneys, Rule 770, g, h. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/artVII.htm#Rule770>.

^[26] Constitution of the State of Illinois, Art. 6, section 15, e. Prieiga internetu: <<http://www.ilga.gov/commission/lrb/con6.htm>>.

^[27] Rules of the Attorney Registration and Disciplinary Commission, for Disciplinary Proceedings under Illinois Supreme Court Rules 701 – 777, Rule 301 b. Prieiga internetu: <<http://www.iardc.org/Rules.html>>.

1.5.4. PRANCŪZIJOS TEISINIŲ PROFESIJŲ PALYGINAMIEJI ASPEKTAI

Dr. T. Veršinskas

1.15 lentelė. Prancūzijos teisinių profesijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Pilietybė	Prancūzijos pilietis	Advokatais Prancūzijoje gali tapti: 1) Prancūzijos, ES, Europos ekonominės erdvės (ES + Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija), Šveicarijos piliečiai; 2) pagal pariteto principą – valstybių, kuriose Prancūzijos piliečiai gali tapti advokatais, piliečiai; 3) pripažinti apatridai ir pabėgėliai (pranc. <i>Office français de protection des réfugiés et apatrides, OFPRA</i>)	Prancūzijos pilietis	Prancūzijos pilietis	Prancūzijos pilietis
Išsilavinimas	Būtina sėkmingai baigti Nacionalinę magistratų mokyklą. Kasmet Nacionalinė magistratų mokykla organizuoja tris priėmimo konkursus, kurių kiekvienas skirtas skirtingoms asmenų kategorijoms. Pirmasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 31 metų asmenims, turintiems ketverių metų studijų po mokyklos	Asmenys, pageidaujantys tapti advokatais, pirmiausia privalo baigti „Master 1“ teisės diplomą studijas (4 universitetinių metų) ir gauti kitą ekvivalentišką diplomą ir įgyti advokato profesinį sertifikatą (pranc. <i>certificat d'aptitude à la profession d'avocat, CAPA</i>) ^[1] , kuris suteikiamas sėkmingai baigusiems advokatų mokyklą (pranc. <i>École</i>	Būtina sėkmingai baigti Nacionalinę magistratų mokyklą. Kasmet Nacionalinė magistratų mokykla organizuoja tris priėmimo konkursus, kurių kiekvienas skirtas skirtingoms asmenų kategorijoms. Pirmasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 31 metų asmenims, turintiems ketverių metų studijų po mokyklos	Kaip nurodyta 1975 m. rugpjūčio 14 d. dekreto Nr. 75-770 1 straipsnyje, asmuo, pageidaujantis tapti notaru privalo, <i>inter alia</i> , turėti bent 4 metų universitetinių teisės studijų diplomą (pranc. <i>maîtrise</i>) arba atstojančių laipsnį arba diplomą, patvirtintus teisingumo ministro įsakymu.	1973 m. liepos 5 d. dekreto Nr. 73-609 dėl notarų profesinio rengimo ir priėmimo į notariatą sąlygų ^[2] 3 straipsnyje nurodyta, <i>inter alia</i> , kad asmuo, norintis tapti notaru privalo turėti teisės magistratų laipsnį (pranc. <i>master en droit</i>) arba vieną iš diplomų, nurodytų bendrame teisingumo ministro ir už aukštąjį mokslą atsakingo ministro įsakyme ^[3] . Taip pat jis privalo gauti notaro diplomą (pranc. <i>diplôme de notaire</i>) arba aukštąjį notariato diplomą

[1] Žr. daugiau: 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo Nr. 71-1130 (Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques) 11 str.

[2] Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire.

[3] Žr.: 2013 m. rugpjūčio 8 d. įsakymą (tekstas Nr. 9) (Arrêté du 8 août 2013 fixant la liste des diplômés admis en dispense du diplôme national de master en droit pour l'exercice de la profession de notaire, Texte n° 9).

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Išsilavinimas	<p>diplomą (Bac+4)^[4]. Antrasis konkursas skirtas bent 4 metų darbo stažą turintiems ne vyresniems kaip 48 metų 5 mėnesių valstybės tarnautojams^[5]. Trečiasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 40 metų ir 8 metų darbo stažą turintiems privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims^[6]. Be kasmetinių organizuojamų konkursų numatytos ir dar dvi procedūros, skirtos tam tikrus reikalavimus atitinkantiems asmenims^[7].</p>	<p><i>d'avocats, EDA</i>. Stojant į EDA laikomas stojimo egzaminas. Iš viso Prancūzijoje veikia 16 tokių advokatų mokyklų^[8].</p>	<p>diplomą (Bac+4)^[9]. Antrasis konkursas skirtas bent 4 metų darbo stažą turintiems ne vyresniems kaip 48 metų 5 mėnesių valstybės tarnautojams^[10]. Trečiasis konkursas skirtas ne vyresniems kaip 40 metų ir 8 metų darbo stažą turintiems privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims^[11]. Be kasmetinių organizuojamų konkursų numatytos ir dar dvi procedūros, skirtos tam tikrus reikalavimus atitinkantiems asmenims^[12].</p>	<p>Taip pat toks asmuo privalo atlikti minėtam teisės akte nustatytą dvejų metų praktiką ir išlaikyti profesijos egzaminą (išskyrus teisės aktuose nustatytas išimtis). Egzaminą organizuoja Nacionaliniai antstolių rūmai nacionaliniu lygiu. Įdomu tai, kad egzaminas dalis žodžiu yra vieša (žr. minėto teisės akto 20 str.).</p>	<p>(pranc. <i>diplôme supérieur de notariat</i>). 4-ame minėto teisės akto straipsnyje nurodyta, kad notariato diplomo ar aukštojo notariato diplomo turėti neprivalo tam tikrus profesinius reikalavimus atitinkantiems asmenys, pavyzdžiui, asmenys, bent 8 metus dirbę valstybinės ar privačios įmonės, kurioje dirba bent 3 teisininkai, teisės arba mokesčių skyriuje. 10 straipsnyje nurodyta, <i>inter alia</i>, kad asmenys, pageidaujantys įstoti į notarų profesinio rengimo centrą, turi pateikti savo pasirinktam centrui atitinkamus dokumentus, kuriuos išanalizavusi komisija atrenka asmenis, su kuriais vėliau vyksta individualus pokalbis. Galiausiai komisija sudaro priimtųjų į profesinio rengimo centrą asmenų sąrašą^[13]. Iš esmės yra universitetinis būdas ir profesinis būdas tapti notaru.</p>

[4] Žr.: 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature) 16-17 str.

[5] Žr.: Ten pat, 17 str. 2 d.

[6] Ten pat, 17 str. 3 d.

[7] Ten pat, 21-1 str. Taip pat žr.: Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (*École Nationale de la Magistrature*) tinklapis: <<http://www.enm-justice.fr/devnir-magistrat/accueil.php>> (žiūrėta 2015-10-29).

[8] Žr.: 2004 m. gruodžio 6 d. Teisingumo ministro įsakymą (Arrêté du 6 décembre 2004 fixant le siège et le ressort des centres régionaux de formation professionnelle d'avocats).

[9] Žr.: 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature) 16-17 str.

[10] Žr.: Ten pat, 17 str. 2 d.

[11] Ten pat, 17 str. 3 d.

[12] Ten pat, 21-1 str. Taip pat žr.: Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (*École Nationale de la Magistrature*) tinklapis: <<http://www.enm-justice.fr/devnir-magistrat/accueil.php>> (žiūrėta 2015-10-29)

[13] Kandidatų atrankos sąlygos nustatytos 2013 m. rugpjūčio 8 d. įsakyme (tekstas Nr. 10) (Arrêté du 8 août 2013 fixant les modalités de la sélection des dossiers pour l'accès aux centres de formation professionnelle de notaires, texte n° 10).

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuratoras	Antstolis	Notaras
Išsilavinimas					Priklausomai nuo pasirinkto būdo skiriamas ir notarų profesinio rengimo centruose ir (ar) universitetuose klausomų programų ir atliekamų praktiškų turinys bei trukmė. Pasirinkus profesinį būdą galiausiai gaunamas notaro diplomas, o pasirinkus universitetinį – aukštasis notariato diplomus. Gavus minėtus diplomus tampama notaro padėjėju ir atliekama būsimą notaro praktika ^[14] .
Kalbos reikalavimas	Visos studijos magistratų mokykloje vyksta ir egzaminai laikomi prancūzų kalba	Visas pasirengimas advokatūros egzaminams vyksta ir egzaminai laikomi prancūzų kalba	Visos studijos magistratų mokykloje vyksta ir egzaminai laikomi prancūzų kalba	Visos studijos vyksta ir egzaminai laikomi prancūzų kalba	Visos studijos vyksta ir egzaminai laikomi prancūzų kalba
Stażas	Žr. skiltį „Išsilavinimas“	Žr. skiltį „Išsilavinimas“	Žr. skiltį „Išsilavinimas“	Žr. skiltį „Išsilavinimas“	Žr. skiltį „Išsilavinimas“
Sveikata	Stojantysis į teisėjų / prokurorų (magistratų) mokyklą turi atitikti nustatytus fizinio tinkamumo reikalavimus (išskyrus tam tikrus neįgalius asmenis, turinčius atitinkamą COTOREP (pranc. <i>Commission technique d'orientation et de reclassement professionnel</i>) ^[15] patvirtinimą ^[15] .	Išstatymo nenustatyta	Stojantysis į teisėjų / prokurorų (magistratų) mokyklą turi atitikti nustatytus fizinio tinkamumo reikalavimus (išskyrus tam tikrus neįgalius asmenis, turinčius atitinkamą COTOREP (pranc. <i>Commission technique d'orientation et de reclassement professionnel</i>) ^[16] patvirtinimą ^[16] .	Fizinė ir psichinė būklė neturi antstolio funkcijoms atlikti ^[17] .	Fizinė ir psichinė būklė neturi trukdyti notaro funkcijoms atlikti ^[18] .

[14] Žr.: Prancūzijos nacionalinio notarų profesinio rengimo centro (*Centre national de l'enseignement professionnel notarial*) tinklapis: <<http://www.cnepn.fr/PublicCnepn/CNEPN-Filliere-Notaire.aspx>> (žiūrėta 2015-10-29).

[15] Prancūzijos teisingumo ministerijos tinklapis (*Ministère de la Justice*): <<http://www.metiers.justice.gouv.fr/ecoles-10082/ecole-nationale-de-la-magistrature-12057/>> (žiūrėta 2014-12-08).

[16] Prancūzijos teisingumo ministerijos (*Ministère de la Justice*) tinklapis: <<http://www.metiers.justice.gouv.fr/ecoles-10082/ecole-nationale-de-la-magistrature-12057/>> (žiūrėta 2014-12-08).

[17] Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels, 45 str.
[18] Ten pat.

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Neprie- kaištinga reputacija	Stojantieji į teisėjų / prokurorų (magistratų) mokyklą privalo laikytis „geros moralės“ ^[19] . Šio termino turinio įstatymai nedetalizuoja. Pavyzdžiui, asmeniu, nebuvo leista stoti į magistratūros mokyklą, nes jam anksčiau teisės dėl vairavimo neblaiviam. Todėl buvo kreiptasi į Prancūzijos konstitucinę tarybą (pranc. <i>Conseil Constitutionnel</i>) dėl šios nuostatos konstitucingumo. Nuspręsta, kad nuostata atitinka Konstituciją ^[20] .	Reikalavimai nustatyti 1974 m. gruodžio 31 d. įstatymu Nr. 71-1130 Dėl kai kurių teisingumo sistemos ir teisinių profesijų reformos 11 straipsnyje: Advokatais gali tapti tik asmenys: <ul style="list-style-type: none"> • nepadarę veikų, už kurias baudžiama pagal baudžiamąjį įstatymą dėl garbės, sąžiningumo ar moralės pažeidimo; • nepadarę minėtų veikų, už kurias būtų nubausti drausmine ar administracine atleidimo nuobauda, išbraukti iš sąrašų, atšaukimo, teisės ar leidimo atėmimo nuobauda; • asmeniui neskelbtas bankrotas ar kita sankcija pagal 1985 m. sausio 25 d. įstatymu Nr. 85-98 „Dėl įmonių restruktūrizavimo ir likvidavimo“ VI skyrių arba anksčiau atitinkamus santykius reguliavusį 1967 m. liepos 13 d. įstatymą Nr. 67-563 (II įstatymo skyrių). 	Stojantieji į teisėjų / prokurorų (magistratų) mokyklą privalo laikytis „geros moralės“ ^[21] . Šio termino turinio įstatymai nedetalizuoja. Pavyzdžiui, asmeniui, nebuvo leista stoti į magistratūros mokyklą, nes jam anksčiau buvo atimtos teisės dėl vairavimo neblaiviam. Todėl buvo kreiptasi į Prancūzijos konstitucinę tarybą (pranc. <i>Conseil Constitutionnel</i>) dėl šios nuostatos konstitucingumo. Nuspręsta, kad nuostata atitinka Konstituciją ^[22] .	Reikalavimai nustatyti 1975 m. rugpjūčio 14 d. dekretu Nr. 75-770 Dėl antstolių profesijos bei antstolių biurų steigimo, perleidimo ir panaikinimo bei dėl kai kurių ministerijos ir teisingumo sistemos pareigybų 1 str. Antstoliai gali tapti tik asmenys: <ul style="list-style-type: none"> • nepadarę garbės, sąžiningumo ar moralės pažeidimų; • nepadarę minėtų veikų, už kurias būtų nubausti drausmine ar administracine atleidimo nuobauda, išbraukimo iš sąrašų, atšaukimo, teisės ar leidimo atėmimo nuobauda; • asmeniui neskelbtas bankrotas ir jam nepritaikyti Komercijos kodekso L. 653-8 str. nustatyti draudimai. 	Reikalavimai nustatyti 1973 m. liepos 5 d. dekretu Nr. 73-609 Dėl notary profesinio rengimo ir tapimo notaru sąlygų 3 straipsnyje. Notaras gali tapti tik asmenys: <ul style="list-style-type: none"> • nepadarę garbės, sąžiningumo ar moralės pažeidimų; • nepadarę minėtų veikų, dėl kurių būtų išleisti į pensiją anksčiau laiko arba už kurias būtų nubausti drausmine ar administracine atleidimo nuobauda, išbraukimo iš sąrašų, atšaukimo, teisės ar leidimo atėmimo nuobauda; • asmeniui neskelbtas bankrotas ir jam nepritaikyti Komercijos kodekso L. 653-8 str. nustatyti draudimai.

[19] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis Nr. 58-1270 dėl teisėjų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), 16 str.

[20] 2012 m. spalio 5 d. Konstitucinės tarybos (*Conseil d'Etat*) sprendimas Nr. 2012-278 QPC.

[21] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis Nr. 58-1270 dėl teisėjų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), 16 str.

[22] 2012 m. spalio 5 d. Konstitucinės tarybos (*Conseil d'Etat*) sprendimas Nr. 2012-278 QPC.

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Etikos pažeidimo turinys	1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso 43 str. nurodyta, kad bet koks magistrato padarytas pažeidimas, susijęs su jo statusu, garbe, deliktumu ar orumu, yra drausminė sąžiningumo, garbės ar deliktumo pareigos pažeidimas. Vienas iš magistrato statuso pažeidimų yra sunkus ir tyčinis proceso taisyklės, užtikrinančios esmines šalių teises, pažeidimas, užfiksuotas neskundžiamu teismo sprendimu. Netaikydami drausmės procedūrų, generalinis teisingumo funkcijų inspektorius, pirmieji prezidentai, generaliniai prokurorai ir direktoriai arba centrinės administracijos departamento vadovai gali įspėti magistratą, kurį jie kontroliuoja. Įspėjimas panaikinamas, jei per trejus metus magistratui nepritaikoma kita drausminė sankcija.	Drausminė sankcija advokatui gali būti taikoma už: <ul style="list-style-type: none"> • bet kokį įstatymo ar reglamento pažeidimą; • bet kokį profesinių taisyklių pažeidimą; • bet kokį sąžiningumo, garbės ar deliktumo pareigos pažeidimą, net jei tai nesusiję su profesine veikla^[23]. 	1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso 43 str. nurodyta, kad bet koks magistrato padarytas pažeidimas, susijęs su jo statusu, garbe, deliktumu ar orumu, yra drausmės pažeidimas. Vienas iš magistrato statuso pažeidimų yra sunkus ir tyčinis proceso taisyklės, užtikrinančios esmines šalių teises, pažeidimas, užfiksuotas neskundžiamu teismo sprendimu. Netaikydami drausmės procedūrų, generalinis teisingumo funkcijų inspektorius, pirmieji prezidentai, generaliniai prokurorai ir direktoriai arba centrinės administracijos departamento vadovai gali įspėti magistratą, kurį jie kontroliuoja. Įspėjimas panaikinamas, jei per trejus metus magistratui nepritaikoma kita drausminė sankcija.	Drausminė sankcija notarui gali būti taikoma už: <ul style="list-style-type: none"> • bet kokį įstatymo ar reglamento pažeidimą; • bet kokį profesinių taisyklių pažeidimą; • bet kokį sąžiningumo, garbės ar deliktumo pareigos pažeidimą, net jei tai nesusiję su profesine veikla^[24]. 	Drausminė sankcija antstoliui gali būti taikoma už: <ul style="list-style-type: none"> • bet kokį įstatymo ar reglamento pažeidimą; • bet kokį profesinių taisyklių pažeidimą; • bet kokį sąžiningumo, garbės ar deliktumo pareigos pažeidimą, net jei tai nesusiję su profesine veikla^[25].

^[23] 1991 m. lapkričio 27 d. dekretas dėl advokato profesijos organizavimo Nr. 91-1197 (*Décret n° 91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat*), 183 str.

^[24] 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notary ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 2 str.

^[25] Ten pat.

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Etikos pažeidimo turinys	<p>Nusižengimai, nesilaikant nepriklausomumo pareigos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepriklausomumo principo; • Nešališkumo principo; • Neutralumo principo; • Atsargumo principo; • Delikatumo teisingumo erdvėje principo. 		<p>Nusižengimai nesilaikant nepriklausomumo pareigos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepriklausomumo principo; • Nešališkumo principo; • Neutralumo principo; • Atsargumo principo; • Delikatumo teisingumo erdvėje principo. 		
	<p>Nusižengimai profesinems pareigoms:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delikatumo pareigai vadovams, kolegoms, pagalbiniais teisingumo darbuotojams, bylos dalyviams, tretiesiems asmenims • Priesaikos pareigai (ją įeina): <ul style="list-style-type: none"> tyrimo slaptumas; posėdžių slaptumas; profesinė paslaptis. • Teisėtumo pareigai: <ul style="list-style-type: none"> pareiga išmanyti teisę; pareiga spręsti pagal įstatymą; atsargumo pareiga; pareiga surašyti sprendimus; pareiga vesti posėdžius; pareiga laikytis įstatymo. • Sąžiningumo vadovams pareigai. • Visapusiško vertinimo pareigai. 		<p>Nusižengimai profesinems pareigoms:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delikatumo pareigai vadovams, kolegoms, pagalbiniais teisingumo darbuotojams, bylos dalyviams, tretiesiems asmenims; • Priesaikos pareigai (ją įeina): <ul style="list-style-type: none"> tyrimo slaptumas; posėdžių slaptumas; profesinė paslaptis. • Teisėtumo pareigai: <ul style="list-style-type: none"> pareiga išmanyti teisę; pareiga spręsti pagal įstatymą; atsargumo pareiga; pareiga surašyti sprendimus; pareiga vesti posėdžius; pareiga laikytis įstatymo. • Sąžiningumo vadovams pareigai. 		

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Etikos pažeidimo turinys	<ul style="list-style-type: none"> Pareigai, susijusiai su teisėjų ir prokurorų statusu: <ul style="list-style-type: none"> pareiga atlikti savo funkcijas; gyvenamosios vietos pareiga; pareiga laikytis valdžių atskyrimo principo; 		<ul style="list-style-type: none"> Visapusiško vertinimo pareigai. Pareigoms, susijusioms su teisėjų ir prokurorų statusu. Tai: <ul style="list-style-type: none"> pareiga atlikti savo funkcijas; gyvenamosios vietos pareiga; pareiga laikytis valdžių atskyrimo principo; 		
	<p>Teisėjo ar prokuroro pasitikėjimo ir pagarbos reikalavimų nesilaikymas bylos dalyvių atžvilgiu.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vientisumo pareigai. <p>Tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> pareiga laikytis moralės reikalavimų; pareiga nepiktnaudžiauti savo pareiga išlaikyti pareigų orumą; lojalumo teismo institucijai pareiga; santūrumo pareiga; pareiga saugoti teisingumo garbę; pareiga išsaugoti bylos šalių pasitikėjimą teismo institucija. 	<p>Teisėjo ar prokuroro pasitikėjimo ir pagarbos reikalavimų nesilaikymas bylos dalyvių atžvilgiu.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vientisumo pareigai. <p>Tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> pareiga laikytis moralės reikalavimų; pareiga nepiktnaudžiauti savo funkcijomis; pareiga išlaikyti pareigų orumą; lojalumo teismo institucijai pareiga; santūrumo pareiga; pareiga saugoti teisingumo sistemos garbę; pareiga išsaugoti bylos šalių pasitikėjimą teismo institucija. 			

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
	Kreiptis dėl drausmės bylos pradėjimo gali: <ul style="list-style-type: none"> • teisingumo ministras; • apeliacinio teismo pirmieji pirmininkai; • aukštesnio apeliacinio teismo pirmininkai; • proceso šalis, mananti, kad atitinkamas teisėjo veiksmas yra drausmės pažeidimas^[26]. 	Atitinkamos advokatų tarybos pirmininkas savo iniciatyva arba pagal generalinio prokuroro reikalavimą, arba pagal bet kurio kito suinteresuoto asmens skundą gali pradėti advokato veiklos tyrimą ^[27] . Drausmės bylą gali inicijuoti atitinkamos advokatų tarybos pirmininkas arba generalinis prokuroras ^[28] .	Į Aukščiausiąją teismų tarybą (pranc. <i>Conseil Supérieur de la Magistrature</i>) dėl jos nuomones gali kreiptis: <ul style="list-style-type: none"> • teisingumo ministras; • apeliacinių teismų generaliniai prokurorai; • aukštesniųjų apeliacinių teismų Respublikos prokurorai; • proceso šalis, mananti, kad tam tikras prokuroro veiksmas yra drausmės pažeidimas. 	Bylą iškelti gali patys antstolių rūmai arba pagal Respublikos prokurorų, antstolių rūmų nario arba suinteresuoto proceso dalyvio, pavyzdžiui, trečiojo asmens, skundą. Apie pateiktą skundą prieš antstolių informuojamas Respublikos prokuroras. Jis sprendžia, ar suteikti bylą spręsti Antstolių rūmams, ar kreiptis į teisimą (pranc. <i>Tribunal de Grande Instance</i>) ^[29] .	Į drausmės komisiją (pranc. <i>chambre de discipline</i>) turi teisę kreiptis dėl bylos iškelimo atitinkamas regioninis arba tarpregioninis notary patikėtinis (pranc. <i>syndic régional ou inter régional</i>). Taip pat skundą prieš notarą gali pateikti ir tretieji asmenys ^[30] .
Drausmės bylą keliantis subjektas	Pirmiausia skundą priima nagrinėti arba atmeta ATT (pranc. <i>Conseil Supérieur de la Magistrature</i>) skundų priėmimo komisija,	Advokatų drausmės bylas Paryžiuje nagrinėja Paryžiaus advokatūros tarybos Drausmės taryba, kurios sprendimai gali būti skundžiami apeliaciniame	Prokurorų bylose Aukščiausioji teismų taryba (pranc. <i>Conseil Supérieur de la Magistrature</i>) gali pareikšti tik paprastą nuomonę,	Antstolių drausmės bylas sprendžia regioninės antstolių tarybos arba teismas atsižvelgiant į pažeidimo sunkumą. Minėti	Vienas iš pagrindinių teisės aktų, kuriuo reglamentuojama notary etika – 1945 m. birželio 28 d. įsakymas Nr. 45-1418 „Dėl notary ir kai kurių kitų ministerijos pareigūnų

^[26] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*) 50-1 – 50-3 str.

^[27] 1991 m. lapkričio 27 d. dekretas dėl advokato profesijos organizavimo Nr. 91-1197 (*Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat*), 187 str.

^[28] Ten pat, 188 str.

^[29] *Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*; *Décret n°56-222 du 29 février 1956 pris pour l'application de l'ordonnance du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers de justice*.

^[30] 1945 m. gruodžio 19 d. dekretas įgyvendinantis notariato statutą (*Décret n°45-0117 du 19 décembre 1945 pris pour l'application du statut du notariat*), 14-4, 26 str.

1.5. Reguliuojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Drausmės bylą nagrinėjantis subjektas	sudaryta iš dviejų magistrų ir dviejų asmenų, nedirbančių teismų sistemoje (šiuos du asmenis kasmet skiria atitinkamo ATT skyriaus pirmininkas) ^[31] . Aukščiausioji teismų taryba sprendžia skundus ir taiko sankcijas teisėjų drausmės bylose. ATT sprendimų kasacinė instancija šiose bylose yra Valstybės taryba (pranc. <i>Conseil d'Etat</i>) ^[32] . ATT drausmės bylas sprendžia ne mažiau kaip septyni nariai ir atitinkamos institucijos prezidentas ^[33] .	teisme ^[34] . Kitų regionų apeliaciniuose teismuose veikia drausmės tarybos, kurios ir nagrinėja atitinkamo regiono advokatų drausmės bylas. Šios drausmės tarybos sudarytos iš atitinkamo apeliacinio teismo jurisdikcijoje veikiančių advokatūros organizacijų advokatų ^[35] .	o sankciją skiria teisingumo ministras, kurio drausmės gali būti skundžiamas, tik jei viršyti įgaliojimai. Prokurorų bylas sprendžiančiai ATT komisijai vadovauja Kasacinio teismo generalinis prokuroras. Jos nariai taip pat yra penki prokurorai, vienas teisėjas, valstybės tarėjas, advokatas ir šeši nei parlamente, nei teisingumo sistemoje, nei administracijoje nedirbantys asmenys ^[36] . J ATT gali tiesiogiai kreiptis ir privatūs asmenys.	sprendimai skundžiami apeliaciniam teismui ^[37] .	drausmės ^[38] . Pagal šio įsakymo 5 straipsnį notaro drausmės pažeidimo byla nagrinėjama arba drausmės komitete (pranc. <i>chambre de discipline</i>), arba apygardos teisme (pranc. <i>tribunal de grande instance</i>) atsižvelgiant į pažeidimo sunkumą.

[31] 1994 m. vasario 5 d. įstatymas dėl Aukščiausiosios magistratūros tarybos (*Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature*), 18 str.

[32] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*).

[33] 1994 m. vasario 5 d. įstatymas dėl Aukščiausiosios magistratūros tarybos (*Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature*).

[34] Žr. 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo, kuriuo reformuojamos kai kurios teisminės ir teisinės profesijos, 22 – 22-2 str. bei Paryžiaus advokatūros (Ordre des avocats de Paris) tinklalapi: <<http://www.avocatparis.org/le-conseil-de-lordre.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

[35] Žr. 1971 m. gruodžio 31 d. įstatymo, kuriuo reformuojamos kai kurios teisminės ir teisinės profesijos, 22 – 22-2 str. bei Draguignan advokatūros (*Barreau de Draguignan*) tinklalapis: <<http://www.avocazur.com/index.php/le-barreau-de-draguignan/518-procedure-disciplinaire.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

[36] Ten pat.

[37] Žr. Prancūzijos teisingumo ministerijos (Ministère de la Justice) tinklalapi: <<http://www.textes.justice.gouv.fr/zoom-11470/huissier-de-justice-les-dernieres-evolutions-de-la-profession-23172.html>>.

[38] Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels.

1. Teisininkų etikos reglamentavimo apžvalga

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Sprendimų ir drausminių nuobaudų rūšys	1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso 45 str. nurodytos drausminės nuobaudos magistrams: <ul style="list-style-type: none"> • papeikimas įrašant į bylą; • perkėlimas; • uždraudimas vykdyti tam tikras funkcijas; • draudimas kandidatuoti ar būti paskirtiems vykdyti funkcijas, vykdomas vieno teisėjo (draudimas galioti kaip penkerius metus); • kategorijos sumažinimas; • laikinas draudimas vykdyti funkcijas iki vienerių metų, visiškai atlyginimo; • pareigų pažeminimas; • išleidimas į pensiją pirma laiko, arba jei magistratas neturi teisės gauti pensiją, jo funkcijų nutraukimas; • atšaukimas iš pareigų. 	1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso 45 str. Nurodytos drausminės nuobaudos magistrams: <ul style="list-style-type: none"> • papeikimas įrašant į bylą; • perkėlimas; • uždraudimas vykdyti tam tikras funkcijas; • draudimas kandidatuoti ar būti paskirtam vykdyti funkcijas, vykdomas vieno teisėjo (draudimas galioti ne ilgiau kaip penkerius metus); • kategorijos sumažinimas; • laikinas draudimas vykdyti funkcijas iki vienerių metų, visiškai arba iš dalies nemokant atlyginimo; • pareigų pažeminimas; • išleidimas į pensiją pirma laiko, arba jei magistratas neturi teisės gauti pensijos, jo funkcijų nutraukimas; • atšaukimas iš pareigų. 	1958 m. gruodžio 22 d. potvarkio Nr. 58-1270 dėl magistratų statuso 45 str. Nurodytos drausminės nuobaudos magistrams: <ul style="list-style-type: none"> • papeikimas įrašant į bylą; • perkėlimas; • uždraudimas vykdyti tam tikras funkcijas; • draudimas kandidatuoti ar būti paskirtam vykdyti funkcijas, vykdomas vieno teisėjo (draudimas galioti ne ilgiau kaip penkerius metus); • kategorijos sumažinimas; • laikinas draudimas vykdyti funkcijas iki vienerių metų, visiškai arba iš dalies nemokant atlyginimo; • pareigų pažeminimas; • išleidimas į pensiją pirma laiko, arba jei magistratas neturi teisės gauti pensijos, jo funkcijų nutraukimas; • atšaukimas iš pareigų. 	Drausminės nuobaudos: <ul style="list-style-type: none"> • įspėjimas; • papeikimas pasmerkiant konkretų nusizengimą; • papeikimas, skaitomas visuotinio susirinkimo metu; • draudimas pakartotinai nusizengti; • draudimas pirmiau nurodytas sankcijas gali būti papildomai taikomas ir laikinas (iki 10 metų) draudimas būti išrinktam į įstatyme nurodytus profesijos valdymo organus); • laikinas funkcijų atlikimo uždraudimas; • pašalinimas iš pareigų.^[39] 	Drausminės nuobaudos: <ul style="list-style-type: none"> • įspėjimas; • papeikimas pasmerkiant konkretų nusizengimą; • papeikimas, skaitomas visuotinio susirinkimo metu; • draudimas pakartotinai nusizengti; • draudimas pirmiau nurodytas sankcijas gali būti papildomai taikomas ir laikinas (iki 10 metų) draudimas būti išrinktam į įstatyme nurodytus profesijos valdymo organus); • laikinas funkcijų atlikimo uždraudimas; • pašalinimas iš pareigų.^[40]

[39] Ten pat.

[40] 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notary ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 3 str., 4 str.

1.5. Reguluojamų teisinių profesijų atrinktų kriterijų palyginimas

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
	Skundas gali būti pateiktas ne vėliau kaip per vienerius metus po neatsaukiamo sprendimo užbaigti procesą, kurio metu padaryti skundžiami veiksmai, priėmimo ^[41] .	Drausmės byloms netaikoma jokia senatis ^[42] . Jei Advokatų tarybos pirmininkas arba generalinis prokuroras nusprendžia kreiptis į drausmės bylas nagrinėjančią Advokatų tarybą, ši per 15 dienų turi paskirti vieną iš savo narių šiai bylai parengti. Šis asmuo bylos medžiagą turi parengti ne vėliau kaip per 4 mėnesius (šis terminas gali būti pratęstas 2 mėnesiais) ir ją pateikti bylą spresiančiai institucijai.	Skundas gali būti pateiktas ne vėliau kaip per vienerius metus po neatsaukiamo sprendimo užbaigti procesą, kurio metu padaryti skundžiami veiksmai, priėmimo ^[43] .	Drausmės bylą senatis – 30 metų ^[44] .	Drausmės bylą senatis – 30 metų ^[45] .
Drausmės bylos kėlimo terminai	Jei ATT skundų priėmimo komisija atmeta skundą, toks sprendimas yra nepaisant atmetimo, į ATT dėl bylos iškelimo gali kreiptis teisingumo ministras, apeliacinio	Jei per 8 mėn. nuo kreipimosi į bylą sprendžiančią instanciją ši nepriima sprendimo, laikoma, kad prašymas nagrinėti bylą yra atmestas ir į minėtą instanciją kreipėsis pareigūnas gali kreiptis į	Jei ATT skundų priėmimo komisija atmeta skundą, toks sprendimas yra neskundžiamas. Tačiau, nepaisant atmetimo, į ATT dėl bylos iškelimo gali kreiptis teisingumo	Apskūsti galima sprendimą, draudžiantį laikinai vykdyti funkcijas. Drausmės bylą sprendusios institucijos sprendimą galima apskūsti apeliaciniam teismui. Skundą pateikia suinteresuotas pareigūnas arba Respublikos prokuroras ^[46] .	Apskūsti galima sprendimą, draudžiantį laikinai vykdyti funkcijas. Drausmės bylą sprendusios institucijos sprendimą galima apskūsti apeliaciniam teismui. Skundą pateikia suinteresuotas pareigūnas arba Respublikos prokuroras ^[46] .

^[41] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis Nr. 58-1270, įgyvendinantis įstatymą dėl magistratų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), 50–3 str.

^[42] David CHILSTEIN, *Rapport général sur la déontologie des avocats et des magistrats en France*, 116 p., <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rtr/rlr29/Chilstein.pdf>> (žiūrėta 2015-10-29).

^[43] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis Nr. 58-1270, įgyvendinantis įstatymą dėl magistratų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), 63 str.

^[44] 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notarų ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 47 str.

^[45] Ten pat. 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notarų ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 36–37 str.

^[46] 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notarų ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n° 45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 36–37 str.

Kriterijai	Teisėjas	Advokatas	Prokuroras	Antstolis	Notaras
Apskundimo terminai ir tvarka	teismo pirmieji pirmininkai, aukštesnio apeliacinio teismo pirmininkai ^[47] . Skundą pateikusi šalis negali skųsti sprendimo ^[48]	apeliacinį teismą. Jei byla nėra tinkamai parengta nagrinėti, bylą nagrinėjanti instancija gali grąžinti bylą papildyti, tam suteikiamas 4 mėnesių terminas. Sprendimą byloje apeliaciniam teismui gali skųsti advokatas, kurio byla nagrinėjama, atitinkamas advokatų tarybos pirmininkas ir generalinis prokuroras. Sprendimas apeliaciniam teismui gali būti apskustas per vieną mėnesį. Apeliacijos laikotarpiai sustabdomas advokatų tarybos sprendimo galiojimas ^[49] . Apeliacinio teismo sprendimas gali būti skundžiamas kasaciniame teisme	ministras, apeliacinio teismo pirmieji pirmininkai, aukštesnio apeliacinio teismo pirmininkai ^[50] . Skundą pateikusi šalis negali skųsti teisingumo ministro sprendimo ^[51] .	Skundą pateikia suinteresuotas pareiškėjas arba Respublikos prokuroras ^[52] .	

[47] 1958 m. gruodžio 22 d. potvarkis Nr. 58-1270, įgyvendinantis įstatymą dėl magistratų statuso (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*), 50-3 str.

[48] Ten pat, 50-3 str., 58 str.

[49] 1991 m. lapkričio 27 d. dekretas dėl advokato profesijos organizavimo Nr. 91-1197 (*Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat*).

[50] Ten pat, 50-3 str.

[51] Ten pat, 66 str.

[52] 1945 m. birželio 28 d. potvarkis dėl notary ir kai kurių ministerijos pareigūnų disciplinos (*Ordonnance n°45-1418 du 28 juin 1945 relative à la discipline des notaires et de certains officiers ministériels*), 36–37 str.

2. Lietuvos teisininkų etikos pažeidimų analizė

Prof. dr E. Gruodytė,
S. Cervienė, S. Žizienė

Šis tyrimas³⁸⁸ atliktas Vytauto didžiojo universiteto mokslininkams įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Teisininkų etikos reglamentavimo bei etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“, kurio vienas iš uždavinių buvo surinkti ir apibendrinti garbės teismų praktiką. Projekto vykdytojai planavo atlikti pastarųjų dešimties metų (2002–2012 metų) analizę, tačiau ne iš visų teisinių profesijų pavyko gauti prašyto laikotarpio duomenų, be to, šioje srityje įvyko ir tam tikrų profesijų etikos aspektų reglamentavimo pokyčių, todėl, net jei ir būtų pavykę gauti ilgesnio laikotarpio duomenis, juos būtų gana sunku palyginti.

Svarbu pažymėti, kad, išskyrus Teisėjų garbės teismo sprendimus teisėjų drausmės bylose, buvo sunkumų susipažinti su kitų keturių profesijų (advokato, prokuroro, notaro ir antstolio) sprendimais drausmės bylose. Vienas iš jų yra tas, kad atliekant tyrimą duomenys ir sprendimai bylose nebuvo nuasmeninti, konkrečių žmonių, galinčių tai padaryti, profesijų atstovai neturėjo, o suteikti nenuasmenintus duomenis, net

³⁸⁸ Dalis šiame straipsnyje pateikiamų duomenų, įskaitant kai kuriuos paveikslėlius, yra publikuoti moksliniame straipsnyje E. Gruodytė. Disciplinary liability of Lithuanian lawyers: comparative approach. *Baltic Journal of Law & Politics* 7:2 (2014): 1–37 DOI: 10.1515/bjlp-2015-0001. Prieiga internetu: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp>>.

ir turint rašytinį įsipareigojimą juos nuasmeninti ir neplatinti, savivaldos institucijos vengė³⁸⁹.

Tyrimo metu pavyko gauti informacijos apie visų penkių Lietuvoje reguliuojamų teisinių profesijų – teisėjų, advokatų, notarų, prokurorų ir antstolių – užfiksuotus etikos pažeidimus už šiuos laikotarpius: notarai pateikė dešimties metų (2003–2012 m.) duomenis, teisėjai – devynerių metų (2003–2012 m.), iš advokatų ir prokurorų pavyko gauti penkerių metų (2008–2012 m.) duomenis. Antstolių surinkti devynerių metų (2003–2012 m.) duomenys gauti ne iš antstolių savivaldos organų, bet iš Teisingumo ministerijos, nes antstoliai, vienintelės iš penkių profesijų atstovai, atsisakė pateikti prašomus duomenis bet kuria iš įvardytų formų ir šios profesijos drausmės pažeidimų analizė atliekama tik tų bylų, kurias inicijavo ar kontroliavo Teisingumo ministerija, t. y. ne visų to laikotarpio drausmės bylų.

Atliekant tyrimą taip pat buvo siekiama surinkti ir apdoroti informaciją apie gautus skundus, pareiškimus dėl drausmės bylų iškėlimo ir nustatyti priežastis, dėl kurių jos nebuvo inicijuotos, bei bendras tendencijas. Šį tyrėjų tikslą pavyko įgyvendinti iš dalies, nes tokių duomenų buvo gauta tik iš dviejų profesijų – teisėjų ir advokatų atstovų, todėl tik atliekant šių profesijų smulkesnę drausmės pažeidimų analizę šis aspektas yra detalizuotas.

Tikimasi, kad tokios medžiagos paviešinimas skatins sistemos atvirumą, bus pirmas žingsnis siekiant geresnio tarpusavio supratimo ir, matyt, didesnio visuomenės pasitikėjimo teisine profesija. Kita vertus, nustatytų etikos pažeidimų analizė padės aiškiau nustatyti, su kokiomis problemomis susiduria teisinės profesijos, palyginti, ar padaryti pažeidimai analogiški visoms teisinėms profesijoms, ar galbūt tik kai kurioms iš jų. Remiantis nustatytais etikos pažeidimais bus galima vertinti, dėl ko daromi vieni ar kiti etikos pažeidimai: ar dėl to, kad trūksta žinių, įgūdžių, ar dėl kitų priežasčių, ir pateikti siūlymų, kaip tuos pažeidimus būtų galima sumažinti.

Gauti duomenys išanalizuoti šiais aspektais: drausmės bylas inicijuojantys subjektai; iškeltas drausmės bylų skaičius tam tikrų profesijų atstovams; priimti sprendimai drausmės bylose; nustatytų pažeidimų rūšys; skirtos nuobaudos.

³⁸⁹ Pažymėtina, kad antstoliai – vienintelė iš penkių profesijų, kurių etikos pažeidimo bylų ar bent jų santraukų nepavyko gauti iš Antstolių rūmų. Jie tik pateikė absoliučius iškeltų drausmės bylų skaičius. Su dalimi bylų, t. y. tik su tomis, kurias inicijavo ar kontroliavo Teisingumo ministerija, pavyko susipažinti, atitinkamai tik šios bylos ir bus analizuojamos.

2.1. TEISĖJŲ ETIKOS PAŽEIDIMAI

2.1.1. IŠKELTOS DRAUSMĖS BYLOS IR JŲ PASISKIRSTYMAS TEISMUOSE

Kaip matyti iš toliau pateikiamų statistinių duomenų, drausmės bylų teisėjams kiekvienais metais iškeliami labai nedaug. Iki 2010 metų teisėjams kasmet iškeltų drausmės bylų skaičius šiek tiek viršija pusę procento, t. y. pusę procento visų teisėjų skaičiaus. Išimtis – 2005 metai, kai iškeltos aštuonios bylos, kurios sudarė šiek tiek daugiau nei vieną procentą visų teisėjų skaičiaus. Nuo 2010 metų drausmės bylų skaičius padidėjo ir vidutiniškai siekė 1,4 proc. visų teisėjų, 2012 m. dėl vieno teisėjo sujungus tris teikimus iškelti bylą ir dvi drausmės bylas į vieną bylą, iš esmės drausmės bylų skaičius išliko toks pat kaip ir 2010 metais. 2011 m. drausmės bylų iškelta daugiausia per visą analizuojamąjį laikotarpį – 13, tai sudarė 1,7 proc. visų teisėjų skaičiaus.

Kaip matyti iš 2.1 lentelės, drausmės bylos dažniau keliamos žemesniųjų instancijų teismų teisėjams. Per visą analizuojamą laikotarpį Apeliaciniame teisme ar Vyriausiame administraciniame teisme dirbantiems teisėjams buvo iškeltos vos trys bylos, tai sudaro 4,52 proc. visų iškeltų drausmės bylų. Apylinkių teismų teisėjams buvo iškelta 50,86 proc. visų drausmės bylų, nemaža dalis – 44,62 proc. – apygardų teismų teisėjams.

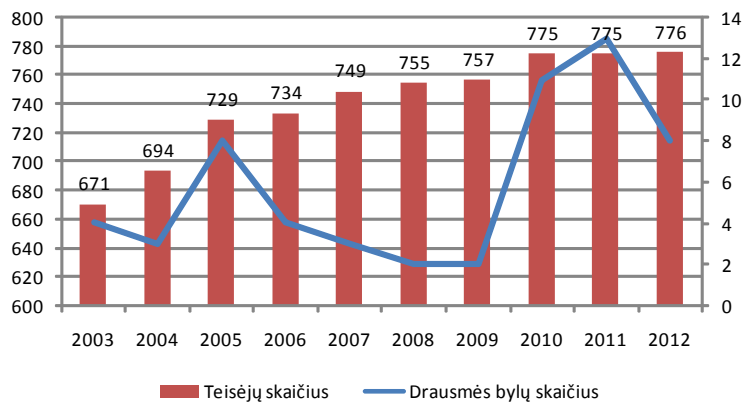
Analizuojamuoju 2003–2012 metų laikotarpiu matyti, kad iškeltų drausmės bylų skaičiaus ir teisėjų skaičiaus pokyčiai nesutampa, t. y. keliamų drausmės bylų skaičius neatitinka nuoseklaus teisėjų skaičiaus augimo (2.1 pav.). Kaip ir kitų teisiinių profesijų atveju, akivaizdu, kad keliamų drausmės bylų skaičius nepriklauso nuo teisėjų skaičiaus pokyčių, nes, tarkim, 2006 metais, 2007 metais ar 2008 metais, kai teisėjų skaičius didėjo, pažeidimų mažėjo.

2.1 lentelė. Teisėjams iškeltos drausmės bylos 2003–2012 metais

Metai	Iš viso bylų			Pažeidimai apylinkės teisme		Pažeidimai apygardos teisme		Pažeidimai Apeliaciniame teisme, Vyriausiąjame administraciniame teisme	
	sk.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.
2003	4	671	0,6	4	100	0	0	0	0
2004	3	694	0,4	2	66,7	1	33,3	0	0
2005	8	729	1,1	5	62,5	3	37,5	0	0
2006	4	734	0,5	0	0	3	75	1	25
2007	3	749	0,4	0	0	3	100	0	0
2008	2	755	0,3	2	100	0	0	0	0
2009	2	757	0,3	0	0	2	100	0	0
2010	11	775	1,4	10	90,9	1	9,1	0	0
2011	13	775	1,7	5	38,5	7	53,8	1	7,7
2012	8 ^[1]	776	1 (1,2) ^[2]	4	50 (44,4)	3 (4)	37,5 (44,4)	1	12,5 (11,1)
Vidurkis	5,8	741,5	0,77	3,2	50,86	2,3	44,62	0,3	4,52

[1] Dvi bylos tam pačiam teisėjui yra sujungtos į vieną drausmės bylą.

[2] Skliausteliuose pateikiami duomenys, skaičiuojant dvi sujungtas bylas.

2.1. pav. Teisėjų skaičius ir drausmės bylų skaičius 2003–2012 metais

2.1.2. SUBJEKTAI, INICIJAVĘ DRAUSMĖS BYLŲ NAGRINĖJIMĄ

Iki 2008 metais priimtų Teismų įstatymo pakeitimų³⁹⁰ subjektų, galinčių inicijuoti teisėjo drausmės bylos nagrinėjimą, kategorijos buvo labai ribotos. Tai ir lėmė, kad drausmės bylos buvo nagrinėjamos pagal teismų pirmininkų ir Teisėjų tarybos teikimus. Pažymėtina, kad dar iki Teismų įstatymo pakeitimo piliečiai teikdavo skundus dėl drausmės bylos teisėjui inicijavimo, tačiau tokie skundai nebuvo nagrinėjami iš esmės, o tik persiunčiami teismų pirmininkams pagal kompetenciją, o šie sprendavo dėl tolesnės jų eigos. Nuo 2010 metų, kaip rodo toliau pateikti duomenys (2.2 lentelė), drausmės bylos nagrinėtos ir pagal kitų subjektų teikimus. Kasmet bent po dvi drausmės bylas inicijavo fiziniai asmenys – proceso šalys.

2.2 lentelė. Subjektai, inicijavę teisėjų drausmės bylas 2003–2012 m.

Metai / drausmės bylų skaičius	Teisėjų taryba	Teismo pirmininkas				Etikos ir drausmės komisija ^[1]	Kiti subjektai
		Apyl.	Apyg.	Apel.	Aukš.		
2003 (4)	2	0	1	0	0	1	0
2004 (3)	1	0	1	1	0	0	0
2005 (8)	1	0	4	2	1	0	0
2006 (4)	0	0	3	1	0	0	0
2007 (3)	0	0	0	1	0	2	0
2008 (2)	0	2	0	0	0	0	0
2009 (2)	1	0	0	1	0	0	0

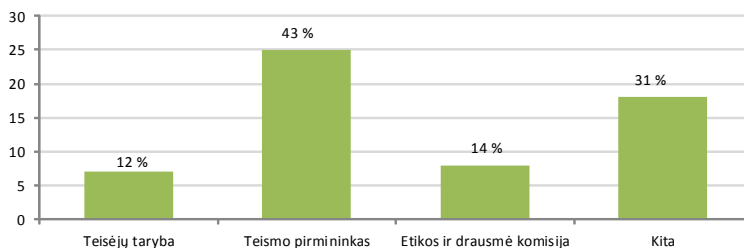
³⁹⁰ Pakeista Teismų įstatymo 84 straipsnio 4 dalis: „4. Siūlyti iškelti drausmės bylą turi teisę Teisėjų taryba, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, taip pat teismo, kuriame dirba teisėjas, arba bet kurio aukštesnės pakopos teismo pirmininkas ar **kitas asmuo**, kuriam tapo žinoma apie šio įstatymo 83 straipsnio 2 dalyje numatytą nusižengimą. Turintis teisę siūlyti iškelti drausmės bylą subjektas motyvuotą teikimą dėl drausmės bylos teisėjui iškėlimo pateikia Teisėjų etikos ir drausmės komisijai.“

2. Lietuvos teisininkų etikos pažeidimų analizė

Metai / drausmės bylų skaičius	Teisėjų taryba	Teismo pirmininkas				Etikos ir drausmės komisija ^[1]	Kiti subjektai
		Apyl.	Apyg.	Apel.	Aukš.		
2010 (11)	0	1	0	0	1	2	Tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba – 1; Seimo narys – 1; proceso šalis (fiz. asmuo) – 2; advokatas – 2; Apygardos teismo teisėja – 1;
2011 (13)	2	1	0	0	0	2	Seimo narys – 2; proceso šalis (fiz. asmuo) – 2; Nuolatinė teisėjų vertinimo komisija – 2; prokuroras – 1; prašymas dėl garbės gynimo – 1;
2012 (8)	0	2	1	1	0	1	piliečiai – 2; Antstolių rūmai – 1;

^[1] Iš sprendimo nėra aišku, kas konkrečiai galėjo inicijuoti iškelti drausmės bylą.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad didžiausią dalį drausmės bylų 2003–2012 metų laikotarpiu inicijavo šalies teismų pirmininkai, tačiau minėti teisinio reguliavimo pokyčiai lėmė ir santykinai gerokai padidėjusį kitų drausmės bylos iniciatorių skaičių (žr. 2.2 pav.).

2.2 pav. Subjektai, inicijavę teisėjų drausmės bylas 2003–2012 m. (proc.)

2.1.3. ATSIŠAKYMAI IŠKELTI DRAUSMĖS BYLAS

Atsižvelgiant į 2008 metais priimtus drausmės bylą nagrinėjimo tvarkos pakeitimus dėl subjektų, galinčių inicijuoti drausmės bylą, matomas didelis prašymų iškelti drausmės bylas skaičiaus augimas. Kaip pažymima 2008 metų ataskaitoje dėl Teisėjų etikos ir drausmės komisijos veiklos, minėti įstatymo pakeitimai nepakeitė piliečių skundų teikimo tendencijos: 2007 m. tokių skundų buvo gauta 14, 2006 m. – 12, 2008 m. – 16³⁹¹. Kita vertus, ilgalaikėje perspektyvoje skundų ir prašymų gauta kur kas daugiau. 2010 m. labai padidėjo bendras teikimų / pranešimų skaičius, kuris buvo net keturis kartus didesnis negu 2009 m., šis skaičius didėjo 2011 ir 2012 metais. Bendras tokių teikimų skaičius, lyginant su 2007 m. (pastaraisiais metais, kai subjektų, galinčių inicijuoti drausmės bylas, skaičius buvo ribotas) gautų teikimų skaičiumi, 2012 m. padidėjo 15,5 karto³⁹². Aiškiai pasakyti, kad būtent iniciatyvos piliečiams suteikimas nulėmė tokį skaičiaus didėjimą, būtų netikslu. Tam reikia atskiro tyrimo.

Kita vertus, nors kreipimūsi skaičius išaugo ne dešimtis, o šimtus kartų, drausmės bylą teisėjams skaičius yra santykinai pastovus ir drastiškai nedidėjo, todėl akivaizdu, kad skundų skaičius nesusijęs su neetišku teisėjų elgesiu, bet siejasi greičiausiai su visuomenės požiūriu į teisingumo sistemą ir nepasitikėjimu ja, tai rodo ir įvairios visuomenės apklauros.

Tiesa, padidėjęs kreipimūsi skaičius turėjo įtakos ir drausmės bylas nagrinėjančių institucijų veiklos pokyčiams, taip pat padažnėjo prašymų inicijuoti drausmės bylos įvertinimą iki nagrinėjimo posėdyje. Iki 2008 m. pakeitimų subjektų, neturinčių teisės inicijuoti drausmės bylos, skundai buvo perduodami teismo, kuriame dirba teisėjas, arba aukštesnės pakopos teismo pirmininkui ir jam pavedama atlikti tyrimą ir pateikti motyvuotą išvadą apie aplinkybių, dėl kurių teisėjui siūloma iškelti drausmės bylą, pagrįstumą³⁹³. Po pakeitimų, kai ir kiti subjektai įgijo teisę inicijuoti pradėti drausmės bylą, kaip matyti iš 2.3 lentelėje pateiktų duomenų, 2010–2012 metais dažnai buvo priimami sprendimai grąžinti nenagrinėtą prašymą jį pateikusiam asmeniui, toks sprendimas skundo neperduodant nagrinėti yra priimamas komisijos

³⁹¹ Informacija pateikta remiantis „Informacija apie teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklą 2008 metais“. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>>.

³⁹² Informacija pateikta remiantis Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2010–2012 metų apžvalgomis. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>>.

³⁹³ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, 2008 m. gruodžio 5 d. Nr. 13P-226-(7.1.2).

**2.3 lentelė. Atsisakymai iškelti drausmės bylas teisėjams
2004–2012 metais**

Metai/duomenys	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gauta skundų, prašymų, teikimų iškelti drausmės bylas	14 ^[1]	39 ^[2]	30 ^[3]	28	33	50	227	373	435
Iš jų iškelta drausmės bylų	3	8 ^[4]	6	2	2	4	14 ^[5]	11	9 ^[6]
Kreipimūsi procentas	21,4	20,5	20,0	7,1	6,1	8,0	6,2	2,9	2,1
Atsisakyta aki-vaizdžiai nesant drausminės atsakomybės pagrindo ^[7]	–	–	–	–	12	6	94	282	362
Iš viso atsisakyta (po nagrinėjimo posėdyje)	5	27	24	26	19	40 ^[8]	101 ^[9]	80	64 ^[10]

[1] Išnagrinėtos 8 drausmės bylos.

[2] Šeši prašymai gauti 2004 m.

[3] Gauti dar 7 prašymai, kurie bus nagrinėjami 2007 m.

[4] (Pagal 9 prašymus), 3 neišnagrinėti.

[5] Antras nagrinėjimas numatytas 2011 m., viena byla palikta nenagrinėta, nes iki nagrinėjimo teisėja atleista iš pareigų, todėl nagrinėta 11 drausmės bylų.

[6] Dvi drausmės bylos buvo sujungtos.

[7] Šioje skiltyje pateikiama informacija apie atsisakymus nagrinėti posėdyje, nes skundai neatitiko komisijai priskirtos kompetencijos arba skundai keliamų reikalavimų.

[8] Iš jų 3 prašymus atsisakyta nagrinėti iš esmės.

[9] Iš jų 4 prašymus atsisakyta nagrinėti iš esmės; statistiniai duomenys pateikti pagal Teismų darbo 2010 metų ataskaitą, pagal pateiktus duomenis 4 prašymų baigtis lieka neaiški.

[10] Tokia informacija nurodyta atėmus iškeltų bylų skaičių, Teismų darbo 2012 m. apžvalgoje duomenų apie atsisakymą nepateikiama.

posėdyje. Galimos tokio atsisakymo priežastys: prašyme nurodytų aplinkybių tyrimas aiškiai pažeistų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Teismų įstatyme įtvirtintą teismų ir teisėjų nepriklausomumo principą; jau yra priimtas sprendimas dėl konkrečių skundžiamų teisėjo veiksmų ir prašyme nėra nurodyta naujų aplinkybių, galimai sudarančių drausmės bylos iškėlimo pagrindą; prašymas neatitinka šių nuostatuose

suformuluotų reikalavimų: prašymas iškelti teisėjui drausmės bylą turi būti surašytas valstybine kalba ir atsiųstas paštu arba įteiktas asmeniškai³⁹⁴.

Pavyzdžiui, 2010 m. gauti 227 prašymai ir priimti 94 sprendimai atsisakyti iškelti drausmės bylą iki nagrinėjimo posėdyje, tai sudarė 41 proc. gautų prašymų skaičiaus; 2011 m. tokių prašymų gauta 373, sprendimų atsisakyti iškelti drausmės bylą – 282, tai sudarė 75 proc. gautų prašymų skaičiaus; 2012 m. prašymų skaičiui padidėjus net iki 435, atsisakymų iki nagrinėjimo posėdyje skaičius išaugo iki 362 ir sudarė net 83 proc. gautų prašymų skaičiaus³⁹⁵.

Nurodyti skaičiai gali iliustruoti situaciją, kad visuomenė nevisiškai supranta šios atsakomybės pobūdį, etikos reglamentavimo ir etikos pažeidimo turinį, todėl ir buvo toks didelis nepagrįstų teikimų / prašymų / skundų skaičius, arba rodo didėjantį visuomenės nepasitenkinimą ir (arba) didesnį aktyvumą ir savo teisių gynimą.

Ne mažiau įdomu ir svarbu išsiaiškinti atsisakymo iškelti drausmės bylas priežastis jau po nagrinėjimo komisijos posėdyje (žr. 2.4 lentelę). Tyrimo duomenimis, daugiausia atsisakymų buvo dėl kitų priežasčių (toliau išskirtos dažniausios priežastys, lėmusios sprendimą atsisakyti iškelti drausmės bylą). Antra dažniausiai pasitaikanti kategorija, atsiradusi tik nuo 2009 metų, yra pareiginio nusižengimo mažareikšmiškumas³⁹⁶. Teisėjų etikos ir drausmės komisija nurodo, kad paprastai tai buvo *atvejai, susiję su vienkartinu ir (ar) nedideliu įstatymo nustatytų terminų pažeidimu ar kitų procesinių veiksmų šiek tiek pavėluotu atlikimu, tam tikrų proceso reikalavimų nesilaikymu, nukrypimu nuo teismų suformuotos aiškios praktikos ir nepateikiant nukrypimo nuo jos motyvų, nešališkumo principo neužtikrinimu, nepakankamu atidumu surašant procesinius dokumentus, ar ne visai tinkamu elgesiu proceso dalyvių atžvilgiu*. Komisijos nuomone, *šiais atvejais drausmės bylos iškėlimas už nedidelius ar formalius pažeidimus būtų buvęs per griežtas sprendimas, nes vien teisėjo svarstymas Komisijos posėdyje dažnai yra pakankama poveikio priemonė, padedanti užtikrinti teisėjo drausminės atsakomybės realizavimą. Priimant tokius sprendimus turėjo įtakos ir kitos tokios svarbios aplinkybės, pvz., pažeidimo padarymo aplinkybės, pažeidimo sunkumas, teisėjo darbo krūvis, kitos jo asmeninės ir dalykinės savybės*³⁹⁷.

³⁹⁴ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatų 20 p., 21. 3 p.

³⁹⁵ Informacija pateikta remiantis Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2010–2012 metų apžvalgomis. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>>.

³⁹⁶ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatų 34.2 punktas, pakeistas 2009 06 26 nutarimu Nr. 13P-106-(7.1.2) (nuo 2009-06-26).

³⁹⁷ Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2011 metų veiklos apžvalga. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>>.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad iki 2009 m. didžiąją dalį atsisakymų iškelti drausmės bylą priešasčių sudarė atsisakymai dėl administracinės teisės pažeidimų³⁹⁸, o nuo 2009 m. dominuoja kitos priešastys, iš kurių trys svarbiausios yra šios³⁹⁹:

1. Skundžiami teismų veiksmai yra išskirtinai susiję su teisingumo vykdymu konkrečiose bylose. Komisija pagal jai suteiktus įgaliojimus neturi teisės vertinti teisėjų priimtų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo, t. y. buvo skundžiami procesiniai teisėjo veiksmai ar sprendimai, bet nebuvo pagrindo vertinti, kad jie rodytų aiškią teisėjo nekompetenciją, vengimą nagrinėti bylas ar bylos vilkinimą.

2. Komisija nenustatė objektyvių duomenų, įrodančių teisėjų etikos reikalavimų neatitinkantį elgesį, ar pradiniai duomenys dėl galimo teisėjo etikos ar drausmės pažeidimo nepasitvirtino.

3. Skundžiami teisėjų veiksmai nesudarė Lietuvos Respublikos teismų įstatyme numatytų teisėjų drausminės atsakomybės pagrindų.

2.4 lentelė. Atsisakymo iškelti drausmės bylas teisėjams priešastys 2004–2012 metais

Atsisakymo priešastys / metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nepadarytas drausminis nusižengimas	3	3		2	1				
Nustatytas pareiginis nusižengimas yra mažareikšmis (nuo 2009 m. birželio 26 d. pakeitimų) ^[1]					1 ^[2]	8	9	21	9
Suėję senaties terminai							2		

³⁹⁸ Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d., įsigaliojus Teismų įstatymo pakeitimams, teisėjai nebetrūkiami administracinėn atsakomybėn už administracinės teisės pažeidimo padarymą, jiems taikoma administracinė atsakomybė Teismų įstatymo 47 str. numatyta tvarka, o informacija apie teisėjo padarytą administracinį pažeidimą perduodama Teisėjų tarybai. Drausminėn atsakomybėn teisėjai traukiami tik tokiais atvejais, jeigu kartu pažeidė ir Teisėjų etikos kodeksą, t. y. savo elgesiu pažemino teisėjo vardą.

³⁹⁹ Pagrindinės atsisakymo priešastys yra išskirtos atsižvelgiant į Teismų (2009–2011 m.) ataskaitose pateiktus duomenis. 2012 m. atsisakymo priešastys ataskaitoje nėra detalizuojamos, nurodytose ataskaitose nėra pateikiama konkrečios situacijos, lėmusios atitinkamus Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimus. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>>.

Atsisakymo priežastys / metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nesant drausminės atsakomybės subjekto			1 ^[3]					2 ^[4]	
Teisėjų tarybai atsisakius duoti sutikimą							1		
Kitos priežastys	2-ATPK	24-ATPK	23-ATPK	24-ATPK	12-ATPK, 5 ^[5]	29 ^[6]	85 ^[7]	57 ^[8]	55 ^[9]

[1] Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatų 34.2 punktą, pakeistas 2009 06 26 nutarimu Nr. 13P-106-(7.1.2) (nuo 2009 06 26).

[2] Nors nebuvo tokio atsisakymo pagrindo.

[3] Teisėjas atleistas iš pareigų.

[4] 1 – dėl išėjimo į pensiją, 1 – išėjus iš darbo savo noru.

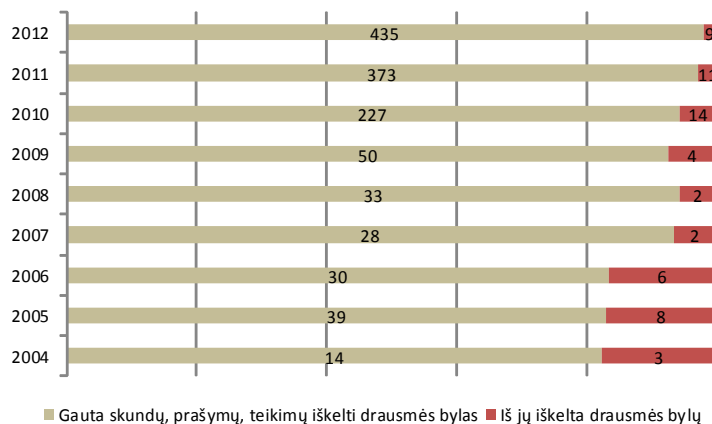
[5] Penkios atsisakymų priežastys nedetalizuotos.

[6] Atsisakymo priežastys nedetalizuotos.

[7] Trys pagrindinės grupės priežasčių, pateikiamų ataskaitoje.

[8] Trys pagrindinės grupės priežasčių, pateikiamų ataskaitoje.

[9] Atsisakymų priežastys nedetalizuotos.

2.3 pav. Kreipimūsi iškelti teisėjams drausmės bylas ir iškeltų drausmės bylą santykis 2004–2012 metais

Taigi analizuojamuoju 2004–2012 metų laikotarpiu gerokai padidėjo kreipimūsi iškelti drausmės bylą skaičius, tačiau pačių iškeltų drausmės bylą skaičius labai

nesikeitė, todėl itin sumažėjo iškeltų pagal gautus kreipimusis drausmės bylų procentas (žr. 2.3 pav.).

2.1.4. DRAUSMĖS BYLOSE PRIIMTI SPRENDIMAI

Išnagrinėjęs drausmės bylą Teisėjų garbės teismas gali priimti vieną iš šių sprendimų: drausmės bylą nutraukti (galimos nutraukimo priežastys: nesant drausminės atsakomybės pagrindo, teisėjui praradus subjekto, kuriam gali būti keliama drausmės byla, statusą arba suėjus senaties terminams); apsiriboti drausmės bylos svarstymu; skirti teisėjui drausminę nuobaudą: pastabą, papeikimą arba griežtą papeikimą; pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui šio įstatymo nustatyta tvarka atleisti teisėją iš pareigų; arba pasiūlyti Respublikos Prezidentui kreiptis į Seimą dėl apkaltos teisėjui⁴⁰⁰.

Iš 2.5 lentelės duomenų matome, kad 2004–2009 metais nebuvo nė vieno atvejo, kad teisėjui iškelta drausmės byla būtų Teisėjų garbės teismo nutraukta, o kitais laikotarpiais tokių atvejų pasitaikė.

2.5 lentelė. Sprendimai, priimti drausmės bylose 2003–2012 metais

Sprendimas	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Nutraukti drausmės bylą	2	0	0	0	0	0	0	3	5 ^[1]	2	1,2
% visų bylų	50	0	0	0	0	0	0	27,3	38,5	25	20,7
Nustatytas drausmės pažeidimas	2	3	8	4	3	2	2	8	8	6	4,6
% visų bylų	50	100	100	100	100	100	100	72,7	61,5	75	79,3

^[1] Vienu atveju buvo nutrauktas prašymo dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėjimas, nes nebuvo tinkamo subjekto. Kaip subjektą, pažeidusį garbę, teisėjas nurodė Teisėjų etikos ir drausmės komisiją. Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-11.

⁴⁰⁰ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 86 straipsnis.

2.1.5. DRAUSMĖS BYLŲ NUTRAUKIMO PAGRINDAI

Iš pateiktų detalių 2.6 lentelės duomenų matyti, kad drausmės bylų nutraukimo atvejai yra trys, iš kurių vienas rodo, kad pažeidimas nebuvo padarytas, o kiti du lyg ir palieka abejonę dėl teisėjo elgesio, nes nutraukiami formaliu pagrindu – dėl senaties arba asmeniui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą.

2.6 lentelė. Teisėjų drausmės bylų nutraukimo pagrindai

Rūšys	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Nenustačius drausminės atsakomybės pagrindo ^[1]	2	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0,6
%	50	0	0	0	0	0	0	18,2	15,4	0,0	10,3
Suėjus senaties terminui ^[2]	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,1
%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12,5	1,7
Asmeniui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą ^[3]	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	0,4
%	0	0	0	0	0	0	0	9,1	15,4	12,5	6,9
Prašymas dėl garbės gynimo / nesant tinkamo subjekto	0	0	0	0	0	0	0	0	1 ^[4]	0	0,1
%	0	0	0	0	0	0	0	0	7,7	0	1,7

[1] Respublikos teismų įstatymo 86 str. 1 d. 1 p. ir Teisėjų garbės teismo nuostatų 30.1 punktas.

[2] Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 86 str. 1 d. 2 p. ir Teisėjų garbės teismo nuostatų 30.2 punktas.

[3] Pagal analogiją taikomas Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 86 str. 1 d. 1 p. ir Teisėjų garbės teismo nuostatų 30.1 punktas.

[4] Vienu atveju buvo nutrauktas prašymo dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėjimas, nes nebuvo tinkamo subjekto. Subjektu, kuris pažeidė garbę, teisėjas nurodė Teisėjų etikos ir drausmės komisiją, Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-11.

2.1.5.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą suėjus senaties terminui

Per visą analizuojamą laikotarpį drausmės byla buvo nutraukta tik vienu atveju, nes suėjo senaties terminas – buvo praleistas Teismų įstatymo 84 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas iškelti drausmės bylą (į šį laikotarpį neįskaitomas laikas, kai teisėjas nedirbo dėl atostogų)⁴⁰¹.

2.1.5.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą teisėjui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą

2003–2012 metais buvo keturi atvejai⁴⁰², kai teisėjas, dar nepriėmus sprendimo drausmės byloje, buvo Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu atleistas iš pareigų. Tokiu atveju pripažįstama, kad asmuo yra praradęs teisėjų drausminės atsakomybės subjekto statusą ir ši teisinė atsakomybė jam negali būti taikoma. Teisėjų garbės teismas pažymi, kad *vienas iš teisėjų drausminės atsakomybės požymių (sąlygų) yra tai, jog šios teisinės atsakomybės subjektas – teisėjas. Kitas asmuo, ne teisėjas, nėra ir negali būti šios teisinės atsakomybės subjektas. Nesant teisėjų drausminės atsakomybės subjekto, teisėjų drausminės atsakomybės taikymas yra negalimas. Dėl to asmuo, praradęs teisėjo statusą dėl jo atleidimo iš teisėjo pareigų, taip pat praranda teisėjų drausminės atsakomybės subjekto statusą ir ši teisinė atsakomybė jam negali būti taikoma*⁴⁰³. Kita vertus, šiuo pagrindu nutraukus bylą buvusiam teisėjui tam tikrais atvejais gali būti suteikiama galimybė išvengti neigiamų padarinių ir sėkmingai tęsti teisinę karjerą pasirinkus kitas teises profesijas (tarkime, tapti advokatu). Pavyzdžiui, 2011 metų Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklos apžvalgoje nurodyta, kad 2011 metais pasitaikė, kai posėdžių metu buvo atsisakyta nagrinėti skundą iš esmės, nes apskųstas teisėjas svarstymo metu jau nėjo teisėjo pareigų, kadangi išėjo iš darbo savo noru⁴⁰⁴. Tačiau taip pat pažymėtina, kad analizuojamuoju laikotarpiu teisėjas drausminės atsakomybės subjekto statusą prarado ne pasitraukdamas iš teisėjo pareigų, bet visais atvejais Lietuvos Respublikos Prezidentei priėmus dekretą

⁴⁰¹ Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-8.

⁴⁰² Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendimas Nr. 21P-10; Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-12; Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-13; Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁴⁰³ Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁴⁰⁴ Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2011 metų veiklos apžvalga, 87 p.

atleisti teisėją iš pareigų. Lietuvos Respublikos Prezidentė dekretu atleido teisėjus iš pareigų dėl iškeltos baudžiamosios bylos – du tokie atvejai buvo analizuojamuju laikotarpiu⁴⁰⁵, vienu atveju dėl *neteisėtų veiksmų, kurių pagrindu nesirgusiai teisėjos dukteriai be medicininės pažymos buvo išduotas nedarbingumo pažymėjimas, bei padėjimo nuslėpti šio pažymėjimo išdavimo faktą*⁴⁰⁶, kitu atveju dėl daugybinių, pakartotinių Teisėjų etikos kodekso pažeidimų, kai vienai apygardos teisėjai teko iškelti net tris drausmės bylas per tuos pačius metus⁴⁰⁷.

2.1.5.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius drausminės atsakomybės pagrindo

Tiriamuoju laikotarpiu pasitaikė šeši tokie atvejai. Šioje kategorijoje dominuoja pareiškimai dėl teisėjo galimai netinkamo pareigų atlikimo. Nutraukiant šios kategorijos bylas toks sprendimas buvo priimamas įvertinus aplinkybių visumą, visų pirma *padaryto pažeidimo įtaką asmens teisėms ir didelį darbo krūvį*⁴⁰⁸, atkreipiant dėmesį į tai, *ar yra (ne) aiškus teisinis reglamentavimas nagrinėjamu klausimu ir atitinkamai ar teisėjo veiksmai ar sprendimai akivaizdžiai (ne) prieštarauja susijusiems teisės aktams*⁴⁰⁹. Toks sprendimas priimamas ir tada, *kai konkretūs teisėjo veiksmai (nešališkos, teisingos išvados pateikimas) liudija, kad teikime išdėstytos aplinkybės (kad teisėjas yra šališkas, nes pateikė išvadą dėl advokato, kuris dirba toje pačioje kontoroje kaip teisėjo žmona) nepasitvirtino*⁴¹⁰. Viena byla buvo nutraukta nepasitvirtinus faktams apie teisėjo asmeninį gyvenimą: *faktinės aplinkybės (nemokėjimas už komunalines paslaugas) pasirodė esančios kitokios, nei buvo nurodyta teikime, nes konkrečiu atveju ne teisėjas, o jo tėvai turėjo pareigą mokėti už komunalinius mokesčius*⁴¹¹, t. y. buvo nustatyta, kad teisėjui drausmės byla iškelta nepagrįstai.

⁴⁰⁵ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-12; Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-13.

⁴⁰⁶ Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendimas Nr. 21P-10.

⁴⁰⁷ Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁴⁰⁸ Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas.

⁴⁰⁹ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 21P-7; Teisėjų garbės teismo 2011 m. vasario 4 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴¹⁰ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 21P-6.

⁴¹¹ Teisėjų garbės teismo 2003 m. balandžio 17 d. sprendimas.

2.1.6. PRIIMTI SPRENDIMAI, NUSTAČIUS DRAUSMĖS PAŽEIDIMĄ

Akivaizdu, kad nemažą procentą sudaro bylos, kuriose konkreti drausminė nuobauda teisėjui neskiriama, apsiribojama drausmės bylos svarstymu ir laikoma, kad tai jau savaime yra pakankama nuobauda (2.7 lentelė). Konkreti nuobauda skirta vidutiniškai 50 proc. visų atvejų, kai buvo konstatuoti pažeidimai. Trys nuobaudos – pastaba, papeikimas ir griežtas papeikimas – analizuojamuoju laikotarpiu buvo skirtos tiek pat kartų (pastaba – 8 kartus, griežtas papeikimas – 9 kartus, papeikimas – 10 kartų).

2.7 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai konstatavus pažeidimą,

Rūšys	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Apsiribota drausmės bylos svarstymu	0	1	1	2	2	2	0	4	2	3	1,7
%	0	33,3	12,5	50	66,7	100	0	36,4	15,4	37,5	29,31
Skirta nuobauda ^[1]	2/2	2/3	7/8	2/4	1/3	0/2	2/2	4/8	6/8	3/6	2,9/4,6
%	50/100	66,7/100	87,5/100	50/100	33,3/100	0/100	100/100	36,4/72,7	46,2/61,5	37,5/75	50/79,3
Pastaba	2	1	1	0	0	0	1	0	0	3	0,8
%	50	33,3	12,5	0	0	0	50	0	0	37,5	13,8
Papeikimas	0	1	4	1	0	0	0	3	1	0	1
%	0	33,3	50	25	0	0	0	27,3	7,7	0	17,2
Griežtas papeikimas	0	0	2	1	0	0	1	1	4	0	0,9
%	0	0	25	25	0	0	50	9,1	30,8	0	15,5
Pasiūlyta Prezidentei atleisti iš pareigų	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0,1
%	0	0	0	0	0	0	0	0	7,7	0	1,7
Teisėjas paskirtas žemesnės pakopos teisėju	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0,1
%	0	0	0	0	33,3	0	0	0	0	0	1,7

[1] Nustatytų drausmės pažeidimų atvejais. Pvz., 2003 metais buvo konstatuoti du drausmės pažeidimai ir abiem atvejais skirtos nuobaudos, dvi drausmės bylos buvo nutrauktos.

Siūlymas Lietuvos Respublikos Prezidentei atleisti teisėją iš pareigų ir paskirti žemesnės pakopos teisėju buvo priimtas po vieną kartą.

Toliau paminėti atvejai aptariami detaliau.

2.1.6.1. Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu

Kaip matyti iš pateiktų statistinių duomenų, sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu buvo priimtas 29,31 procentu drausmės pažeidimų atvejų. Tokie garbės teismo sprendimai priimti dviejų kategorijų bylose: dėl pažeidimų, susijusių su teisėjo darbo funkcijų atlikimu (dėl aiškiai aplaidaus teisėjo pareigų atlikimo), arba dėl teisėjo vardą žeminančio poelgio – Teisėjų etikos kodekso nuostatų pažeidimų, taip pat dėl padaryto administracinio teisės pažeidimo.

Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu priimtas padarius tokius pareiginius nusižengimus:

- Daugelis pažeidimų susiję su procesinių terminų nesilaikymu ir apskaitos tvarkos pažeidimais⁴¹², taip pat su įstatyme nustatytos tvarkos pakeičiant nuosprendį nesilaikymu⁴¹³, dar vienu atveju teisėjui išsprendus bausmės vykdymo klausimą byloje, kurioje jis pats buvo nukentėjęsysis: <...> *teisėjas, gavęs Pataisos inspekcijos teikimą ir priimdamas nutartį nepastebėjo, kad jis ir jo motina to asmens byloje buvo pripažinti nukentėjusiais (iš viso nukentėjusiųjų buvo 18) dėl vagystės iš garažo*⁴¹⁴.

- Priimant sprendimą atsižvelgiama į kilusius padarinius, t. y. ar teisėjo veiksmai neturėjo svarbių padarinių, pavyzdžiui, į tai, kad nėra proceso šalių skundų, daugeliu atvejų, kad pažeidimas padarytas pirmą kartą, taip pat ir į teisėjo darbo stažą, dirbant be pažeidimų: *kad teisėjas per 14 darbo metų nebuvo trauktas drausminėn atsakomybėn*⁴¹⁵; dažnai atsižvelgiama į didelį darbo krūvį ir į tai, kad pažeidimas padarytas dėl neatidumo; vienu atveju atsižvelgta į *sudėtingą teisėjos asmeninę ir šeimos situaciją*⁴¹⁶; visais atvejais pabrėžiamas *pažeidimų pripažinimas ir gailėjimasis, ypatingas dėmesys kreipiamas į tai, kad teisėjas naujai organizuoja darbą,*

⁴¹² Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 23 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2008 m. balandžio 16 d. sprendimas Nr. 21P-1; Teisėjų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. 21P-2; Teisėjų garbės teismo 2012 m. vasario 24 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴¹³ Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴¹⁴ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴¹⁵ Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴¹⁶ Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 23 d. sprendimas.

*yra atidesnis, kas reiškia, kad atitinkamos išvados yra padarytos ir drausmės bylos svarstymas yra pakankamas*⁴¹⁷.

Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu buvo priimtas dėl tokių Teisėjų etikos kodekso nuostatų pažeidimų:

- Padarius pažeidimą, numatytą Teisėjų etikos kodekso 14 str. 1 d. 11 p., t. y. *savo elgesiu nerodant pavyzdžio visuomenei, netvarkant savo privataus gyvenimo taip, kad nenukentėtų teismo interesai ir teisėjo reputacija, dėl buvimo neblaiviam viešoje vietoje, negalėjus savarankiškai koordinuoti judesių, rišliai kalbėti, buvus sunkaus girtumo laipsnio*⁴¹⁸;

- Dėl Teisėjų etikos kodekso 8 straipsnio 9 punkte įtvirtinto teisingumo ir nešališkumo principų pažeidimo, *nepranešus teismo pirmininkei, kad gyvena kartu su civiline ieškove, bei sprendus kopijų darymo klausimą byloje, kurioje šalis buvo teisėjo sugyventinė*⁴¹⁹;

- Ir dėl administracinio teisės pažeidimo padarymo: *<...> už automobilio vairavimą neatsižvelgus į kelio sąlygas, dėl ko, nesuvaldžius automobilio buvo atsitrenkta į gretimoje juostoje važiuojantį automobilį, bei pasišalinimą iš įvykio vietos*⁴²⁰.

Nagrinėjant tokius pažeidimus atsižvelgiama į padarytą žalą, kaltės formą ir pažeidimo pobūdį, kaip ir padarius pareiginius nusižengimus, atsižvelgiama ir į tai, kad pažeidimas buvo padarytas pirmą kartą, galėjimąsi ir reikiamų išvadų padarymą. Kaip matyti iš drausmės bylų medžiagos, dažniausiai šis sprendimas priimamas, kai teisėjo nusižengimas yra nagrinėjamas pirmą kartą, teisėjas pripažįsta ir stengiasi ištaisyti pažeidimą ir jo nekartoti.

Bent dėl dalies sprendimų, priimtų šios kategorijos bylose, kyla pagrįstų abejonių. Manytina, kad ir pasišalinimas iš eismo įvykio ar pasirodymas neblaiviam viešoje vietoje yra gana sunkūs pažeidimai, diskredituojantys teisėjo vardą visuomenėje, atitinkamas turėtų būti ir tokių pažeidimų įvertinimas, paskiriant konkrečią nuobaudą, ir galbūt net ir ne pačią švelniausią.

2.1.6.2. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą

Kaip matyti iš lentelėje pateikiamų duomenų, sprendimas skirti drausminę nuobaudą yra dažniausias iš Teisėjų garbės teismo priimamų sprendimų – sudaro 50 procentų

⁴¹⁷ Plg. Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁴¹⁸ Teisėjų garbės teismo 2007 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴¹⁹ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. 21P-11.

⁴²⁰ Teisėjų garbės teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-4.

visų drausmės bylose priimtų sprendimų. Toliau analizuojami apibendrinimai skiriant konkrečią drausminę nuobaudą: pastabą, papeikimą ar griežtą papeikimą.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – pastabą

Pastaba analizuojamuoju laikotarpiu skirta aštuoniose Teisėjų garbės teismo nagrinėtose drausmės bylose. Ši drausminė nuobauda keturis kartus paskirta už pareiginius nusižengimus ir keturis kartus už Teisėjų etikos kodekso nuostatų pažeidimus.

Sprendimai skirti šią drausminę nuobaudą priimti dėl tokių pareiginių nusižengimų, kaip aiškiai aplaidus teisėjo pareigų atlikimas: pavyzdžiui, dėl aplaidaus pareigų vykdymo, susijusio su ilgalaikiu bylų vilkinimu; Teisėjų garbės teismas vienoje iš bylų pabrėžė, kad *<...> ilgalaikis bylų užvilkinimas sudaro sąlygas susiformuoti neigiamam visuomenės požiūriui ne tik į konkretaus teisėjo, bet ir visų teismų darbą*⁴²¹; dėl šiurkštaus įstatyme nustatyto termino pažeidimo⁴²²; dėl klaidingo procesinių normų, reglamentuojančių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo kompetenciją, taikymo, nepakankamai susipažinus su byla ir neįsigilinus į jos medžiagą⁴²³; dėl sprendimo nutraukti procesą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui priėmimo, nors iš tiesų senaties terminas dar nebuvo suėjęs ir nutraukti procesą nebuvo pagrindo⁴²⁴.

Sprendimai skirti pastabą buvo priimti dėl šių Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimų:

- 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimu: *<...> teisėjas, pildydamas anketą siekiant gauti leidimą dirbti su slapta informacija nenurodė, kad buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, nors privalėjo nurodyti šios bylos iškėlimo ir nutraukimo aplinkybes*⁴²⁵; *<...> teisėjas priėmė asmenines dovanas iš proceso dalyvių (bankroto administratorių), nesant kyšininkavimo požymių* teisėjas pažeidė Teisėjų etikos kodekso 5 str. 8 ir 9 p., 13 str. 3 p. ir 14 str. 11 p.⁴²⁶; *<...> teisėjas pažįstamos prokurorės prašymu, sprendžiant jos sūnaus procesinius teisinius reikalus, kreipėsi į kitą teisėją, kad išsiaiškintų aplinkybes dėl teisėjos atliktų procesinių veiksmų administracinėje byloje, be to, teisėjas įrašinėjo telefoninį pokalbį su teisėja, turėdamas tikslą įrašą panaudoti prieš šią teisėją, ir jį perdavė tyrimui*⁴²⁷;

⁴²¹ Teisėjų garbės teismo 2003 m. birželio 25 d. sprendimas.

⁴²² Teisėjų garbės teismo 2003 m. gruodžio 3 d. sprendimas.

⁴²³ Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 5.

⁴²⁴ Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴²⁵ Teisėjų garbės teismo 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimas.

⁴²⁶ Teisėjų garbės teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴²⁷ Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.

- Dėl Teisėjų etikos kodekso 15 straipsnio 1 ir 3 p. (*pareigingumo principo*) pažeidimo: <...> *teismo posėdis vyko nesilaikant teismo posėdžio tvarką nustatančių LR CPK 153–162 straipsnių reikalavimų, teisėja elgėsi ne pagal principines teisėjų etikos nuostatas; posėdžio metu išėjo iš posėdžio salės ir dėl to nieko nepaaiškino posėdžio dalyviams, ir taip elgėsi nemandagiai, nepagarbiai*⁴²⁸.

Pasirenkant drausminės nuobaudos rūšį atsižvelgiama į pažeidimo sunkumą, pažeidimo pasikartojimą, tarkime, *vienos bylos atveju buvo nustatyta 20 aplaidžių konkrečios teisėjos pareigos atlikimo atvejų*⁴²⁹, įvertinama, *jeigu teisėjas parodo aiškų įstatymo normų nesupratimą*⁴³⁰, atsižvelgiama į *teigiamą teisėjo profesinės veiklos vertinimą*⁴³¹; atsižvelgiama į tai, kad *teisėjas anksčiau drausmine tvarka nėra baustas*⁴³², *pripažįsta pažeidimą, jį vertina savikritiškai ir gailisi dėl jo*⁴³³; ir atvirkščiai – *jeigu teisėjas savo elgesio kritiškai nevertina*⁴³⁴, atsižvelgiama į *padaryto nusižengimo sunkumą, jo padarymo aplinkybes*⁴³⁵.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – papeikimą

Sprendimas skirti papeikimą analizuojamuoju laikotarpiu priimtas dešimtyje bylų. Devyniais atvejais ši drausminė nuobauda buvo skirta už pareiginį nusižengimą, tikrai aplaidų pareigų atlikimą ir tik vienu atveju už teisėjo vardą žeminantį Teisėjų etikos kodekso pažeidimą.

Papeikimas buvo skirtas už padarytus tokius pareiginius pažeidimus: dėl ilgalaikio bylų vilkinimo⁴³⁶, tarkim, *baudžiamojoje byloje daugiau kaip ketverius metus neatliekami jokie procesiniai veiksmai, o teisėjas nesiėmė jokių veiksmų, kad procesas byloje vyktų*⁴³⁷, *nesilaikius nutarčių panaikinimo tvarkos*⁴³⁸; *patenkinus ne proceso dalyvio baudžiamojoje byloje prašymą nurodant, kad nutartis neskundžiama*⁴³⁹, dėl šiurkštaus teismo proceso pažeidimo, kai *teisėja, bylą grąžinus nagrinėti pakartotinai pirmoje instancijoje, bylą vėl išnagrinėjo*

⁴²⁸ Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-5.

⁴²⁹ Teisėjų garbės teismo 2003 m. birželio 25 d. sprendimas.

⁴³⁰ Teisėjų garbės teismo 2003 m. gruodžio 3 d. sprendimas.

⁴³¹ Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴³² Teisėjų garbės teismo 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴³³ Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 5.

⁴³⁴ Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴³⁵ Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴³⁶ Teisėjų garbės teismo 2004 m. sausio 14 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 2 d. sprendimas Nr. 7; Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴³⁷ Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 2 d. sprendimas Nr. 7.

⁴³⁸ Teisėjų garbės teismo 2005 m. balandžio 20 d. sprendimas Nr. 1.

⁴³⁹ Teisėjų garbės teismo 2005 m. gegužės 4 d. sprendimas Nr. 2.

*pat*⁴⁴⁰; dėl civilinio proceso terminų nesilaikymo⁴⁴¹, kai teisėja surašė sprendimą pasibaigus apskundimo apeliacine tvarka terminui (nors šioje byloje ir kilo neigiamų padarinių – apsunkintas teisės į apeliaciją įgyvendinimas, buvo skirtas papeikimas, atsižvelgiant į tai, kad teisėja anksčiau drausmine tvarka nėra bausta)⁴⁴²; teisėjui numatytą sprendimo paskelbimo dieną nesurašius sprendimo pagal CPK 268 str. reikalavimus⁴⁴³.

Tik vienu iš analizuojamų atvejų papeikimas buvo skirtas už teisėjo vardą žeminantį poelgį – Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimą: už teisėjai nuolat viešai reiškiamą nuomonę dėl netinkamos bylos tyrimo eigos ir tvarkos, ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų veiksmų (Teisėjų etikos kodekso 7 str. 3 p. – *Pagarbos ir lojalumo valstybei principo* pažeidimas); už pasisakymą dėl proceso dalyvių kaltės padarytų nusikalstamų veikų, t. y. pažeidus nekaltumo principą; už viešai pareikštus kaltinimus kitam teisėjui dėl padarytos nusikalstamos veikos, siekiant jį paniekinti; už savo brolio konsultavimą teisės klausimais (Teisėjų etikos kodekso 9 str. 7 p. – *Pareigos nekonsultuoti pažeidimas*); už dokumentų savo kompiuteryje įvardijimą nepagarbiais, įžeidžiamais žodžiais (Teisėjų etikos kodekso 3 str. – *Padorumo ir pavyzdingumo principo pažeidimas*)⁴⁴⁴.

Skiriant papeikimą atsižvelgiama į tai, ar nekilo neigiamų padarinių⁴⁴⁵, atsižvelgiama į pažeidimo padarymo aplinkybes: <...> *atsižvelgta į tai, kad nors bylos nagrinėjimas užtruko nepateisinamai ilgai, tačiau patys kaltinamieji stengėsi vilkinti procesą*⁴⁴⁶, visais atvejais atsižvelgiama ir į tai, ar teisėjas gailisi dėl savo veiksmų, įvertinama, ar jis nėra baustas drausmine tvarka.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – griežtą papeikimą

Teisėjų garbės teismas priėmė sprendimą skirti griežčiausią drausminę nuobaudą – griežtą papeikimą devyniose nagrinėjamuoju laikotarpiu iškeltose drausmės bylose. Daugelis šių drausmės bylų – iš viso penkios drausmės bylos⁴⁴⁷ – buvo iškeltos už

⁴⁴⁰ Teisėjų garbės teismo 2005 m. gegužės 4 d. sprendimas Nr. 3.

⁴⁴¹ Teisėjų garbės teismo 2006 m. kovo 22 d. sprendimas Nr. 1.

⁴⁴² Teisėjų garbės teismo 2010 m. balandžio 8 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴⁴³ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-5.

⁴⁴⁴ Teisėjų garbės teismo 2011 m. kovo 4 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴⁴⁵ Teisėjų garbės teismo 2004 m. sausio 14 d. sprendimas ir Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 2 d. sprendimas Nr. 7; Teisėjų garbės teismo 2006 m. kovo 22 d. sprendimas Nr. 1; Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-5.

⁴⁴⁶ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴⁴⁷ Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4; Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-6; Teisėjų garbės teismo 2011 m. kovo 21 d. sprendimas Nr. 21P-3; Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 21P-8; Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 21P-9.

teisėjo vardą žeminantį poelgį: pareiginį nusižengimą, neabejotinai aplaidų pareigų atlikimą. Viena byla iškelta už padarytą administracinės teisės pažeidimą⁴⁴⁸, trys – už teisėjo vardą žeminantį poelgį – Teisėjų etikos kodekso normų pažeidimą⁴⁴⁹.

Kadangi ši drausminė nuobauda yra griežčiausia ir ja siekiama atskleisti pažeidimo sunkumą, toliau pateikiamos tiek faktinės aplinkybės, lėmusios drausmės bylos iškėlimą, tiek ir tai, į ką Teisėjų garbės teismas atsižvelgė vertindamas, kokią skirti drausminę nuobaudą.

Griežtas papeikimas buvo paskirtas už tokius pareiginius nusižengimus: *Dėl procesinių sprendimų surašymo išnagrinėtose baudžiamosiose bylose vilkinimo nepateisinamai ilgą laiką, dėl ko proceso dalyviai neturėjo galimybės apskusti teismo priimtus nuosprendžius apeliacine tvarka, taip pat nebuvo galima pradėti nuosprendžių vykdymo proceso, taip pat nesilaikant atidavimo į raštinę tvarkos. Priimant sprendimą skirti griežtą papeikimą atsižvelgta į tai, kad kilo neigiamų padarinių: Teisėja aiškiai aplaidžiai atlieka savo pareigas, nedaro išvadų ir nekeičia savo darbo stiliaus, jau buvo teikimas dėl pažeidimų nagrinėjimo drausmine tvarka, tačiau komisija buvo atsižvelgusi į teisėjai pavestus papildomus darbus ir atsisakiusi kelti drausmės bylą dėl analogiškų pažeidimų, tačiau matyti, kad teisėja aiškiai aplaidžiai atlieka savo pareigas, nedaro išvadų ir nekeičia savo darbo stiliaus*⁴⁵⁰. Taigi matyti, kad ne tiek pats pažeidimų pobūdis, kiek teisėjos požiūris į savo pareigas lėmė šios drausminės nuobaudos paskyrimą.

Kitoje drausmės byloje teisėja 11 iš 36 bylų pažeidė terminą skirti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje ir nesikreipė dėl termino pratęsimo, 5 bylose šiurkščiai pažeidė BPK nuostatas dėl nuosprendžio paskelbimo, 3 bylose netinkamai suorganizavo posėdžius, 6 bylose buvo akivaizdžiai neatidi, buvo klaidų, kurios buvo taisomos pažeidžiant procesines rašymo apsirikimų taisyklės, taip pat nepareigingai neišsprendė baudsmių bendrinimo klausimo, nenurodė apskundimo tvarkos, neįteikė nuosprendžio, nesiėmė priemonių, kad būtų pateiktos nustatytos formos medicininės pažymos dėl ligos. Taip pat išėjo nemo kamų atostogų turėdama daug neatidėliotino darbo. Spręsdamas dėl drausminės nuobaudos, Teisėjų garbės teismas įvertino tai, kad nėra duomenų apie byloje dalyvaujančių asmenų skundus ar kitaip išreikštą nepasitenkinimą dėl aplaidaus teisėjos pareigų atlikimo, teisėja pripažįsta padarytus pažeidimus, dėl jų nuoširdžiai gailisi, kad ji drausmine tvarka anksčiau nėra bausta⁴⁵¹. Taigi šiuo atveju matyti, kad, skiriant drausminę nuobaudą,

⁴⁴⁸ Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2.

⁴⁴⁹ Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 21P-2; Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 6; Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-10.

⁴⁵⁰ Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4.

⁴⁵¹ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-6.

buvo atsižvelgta į pažeidimų pobūdį, gausą, į tai, kad teisėja daugelyje sričių aplaidžiai vykdė savo pareigas. Analogiškos priežastys lėmė, kad griežtas papeikimas buvo skirtas už pareiginius nusižengimus ir kitoje byloje. Nors, kaip ir prieš tai buvusioje drausmės byloje, teisėja pripažino pažeidimus ir išgyveno dėl susiklosčiusios situacijos, daugelio CPK normų pažeidimas, tvarkymo ir saugojimo reikalavimų nesilaikymas, bylų nagrinėjimo vilkinimas, neatidavimas į raštinę, t. y. pažeidimų skaičius ir pobūdis neleido Teisėjų garbės teismui skirti švelnesnės nuobaudos⁴⁵².

Vienu atveju vienas itin šiurkštus pareiginis nusižengimas ir ta aplinkybė, kad tai per dvejus metus antroji byla dėl paviršutiniško bylų nagrinėjimo, lėmė, kad teisėjui skirta griežčiausia drausminė nuobauda už tai, kad *bylą nagrinėjo paviršutiniškai, neįsigilino į jos faktines aplinkybes, buvo neatidus, nesivadovavo aiškiais fakciniais bylo dokumentų duomenimis, dėl aiškiaus aplaidumo paleido lygtinai asmenį, kuris negalėjo būti paleistas lygtinai*. Teisėjų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad *teisėjas gailisi, savi-kritiškai vertina savo veiksmus, bei tai, kad jo pažeidimą iš dalies sąlygojo kitų proceso dalyvių išsakyta įstatymui prieštaraujanti pozicija*⁴⁵³.

Kitu atveju tokį Teisėjų garbės teismo sprendimą lėmė *procesinių sprendimų įteikimo terminų nesilaikymas, ieškinių, pareiškimų priėmimo, pasirengimo civilinėms byloms nagrinėti pažeidimai, be to, buvo nesilaikyta suvedimo į vietinę duomenų bazę terminų*. Teisėjų garbės teismas, skirdamas griežtą papeikimą, pažeidimus įvertino kaip *daugybinius, sisteminio pobūdžio*, nurodė, kad *tai reiškia akivaizdžius teisėjo darbo trūkumus*, atsižvelgė į tai, kad *teisėja anksčiau drausmine tvarka nėra bausta ir iš esmės pripažino pažeidimus*⁴⁵⁴.

Sprendimas skirti griežtą papeikimą buvo priimtas ir už padarytą administracinės teisės pažeidimą, tokį sprendimą lėmė pažeidimo pobūdis: *<...> teisėjas neblaivus vairavo automobilį, jam buvo nustatytas vidutinis girtumo laipsnis. Teigė, kad vežė seserį į ligoninę*. Teisėjų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad *teisėjas anksčiau drausmine tvarka nėra baustas, gailisi dėl poelgio*, ir pažymėjo, kad *aplinkybės, kad vairuota ne darbo metu, kad teisėjas gailisi, kad nesukėlė sunkių padarinių, negali būti pateisinama šiurkštus kelių eismo taisyklių priežastis*⁴⁵⁵.

Analogiškas sprendimas buvo priimtas teisėjui šiurkščiai pažeidus Kelių eismo taisykles ir kartu Teisėjų etikos kodekso 13 straipsnio 1 punkte įtvirtintą *padorumo*

⁴⁵² Teisėjų garbės teismo 2011 m. kovo 21 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴⁵³ Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 8.

⁴⁵⁴ Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 9.

⁴⁵⁵ Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2.

principą, taip pat 14 straipsnio 1 ir 2 punktuose įtvirtintą pavyzdingumo principą: Teisėjas, vairuodamas automobilį, neatsižvelgė į meteorologines sąlygas, nesuvaldė automobilio, išvažiavo į priešpriešinio eismo juostą, susidūrė su automobiliu, taip abu automobilius apgadindamas bei, įvykus eismo įvykiui, ir atsisakė neblaivumo patikrinimo. Skirdamas griežtą papeikimą Teisėjų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad nuo įvykio praėjo du metai, etikos pažeidimas susijęs su įtarimais dėl vairavimo neblaiviam, anksčiau teisėjas drausmine tvarka nėra baustas⁴⁵⁶. Taigi ir šiuo atveju drausminės nuobaudos rūšį vėlgi lėmė pažeidimo pobūdis.

Griežtas papeikimas skirtas ir už Teisėjų etikos kodekso pažeidimą – viešųjų ir privačių interesų konflikto sukėlimą⁴⁵⁷. *Teisėja nepranešė teismo pirmininkui, kad bankrutuojančių įmonių administratoriaus atstovas yra jos brolis, ir nagrinėjo šią bankroto bylą, priėmė procesinius sprendimus kitam teisėjui paskirtoje byloje bankrotą vykdančios įmonės, kurią teisme atstovavo teisėjos brolis, prašymu. Garbės teismas skirdamas šią nuobaudą atsižvelgė ir į tai, kad teisėjos priimti sprendimai nebuvo panaikinti⁴⁵⁸.*

Teisėjų garbės teismas, atnaujinęs drausmės bylos nagrinėjimą, skyrė griežtą papeikimą teisėjai, kai Prezidentė atsisakė atleisti ją iš pareigų. Sprendimą lėmė tai, kad teisėja šiurkščiai pažeidė Teisėjų etikos kodekso 13 straipsnio (*padorumo principas*) 3, 5, 6 ir 7 punktus, 14 straipsnio (*pavyzdingumo principas*) 1 ir 2 punktus, 16 straipsnio (*solidarumo principas*) 1 punktą – *netoleruoti pasisakymai, vartojama netinkama leksika, reiškiami paniekia kitiems visuomenės nariams; siekis diskredituoti jai neįtikusius teisėjus, sumenkinti jų bei teismo autoritetą. Kadangi kai kurie teisėjos veiksmai buvo nagrinėjami ir baudžiamąja tvarka, šioje byloje teismas pasisakė dėl drausminės ir baudžiamosios atsakomybės taikymo už tą patį pažeidimą. Drausminės ir baudžiamosios atsakomybės taikymas nepažeidžia non bis in idem principo, nes skiriasi pagrindais, subjektais, kurie taiko atsakomybę, poveikio priemonėmis ir jų padariniais bei procesine atsakomybės taikymo tvarka. Skirdamas teisėjai šią nuobaudą Teisėjų garbės teismas atsižvelgė į atsiradusius neigiamus padarinius teisėjų ir teismų autoritetui⁴⁵⁹.*

Taigi, kaip matyti iš analizuojamų drausmės bylų, sprendimai skirti griežčiausią drausminę nuobaudą – griežtą papeikimą buvo motyvuoti, pagrįsti išsamia drausmės bylos aplinkybių analize, įvertinant pažeidimų pobūdį, mastą, teisėjo požiūrį į pažeidimą, visais atvejais atsižvelgiant į tai, ar teisėjas baustas drausmine tvarka, ypač

⁴⁵⁶ Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 2.

⁴⁵⁷ Teisėjų etikos kodekso 11 straipsnio 2 punktą.

⁴⁵⁸ Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 6.

⁴⁵⁹ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-10.

jeigu ankstesnis nagrinėjimas buvo susijęs su analogiškais pažeidimais. Manytina, kad analizuojamais atvejais griežtas papeikimas skirtas pagrįstai ir atitinkamai švelnesnės drausminės nuobaudos nebūtų pakankamos.

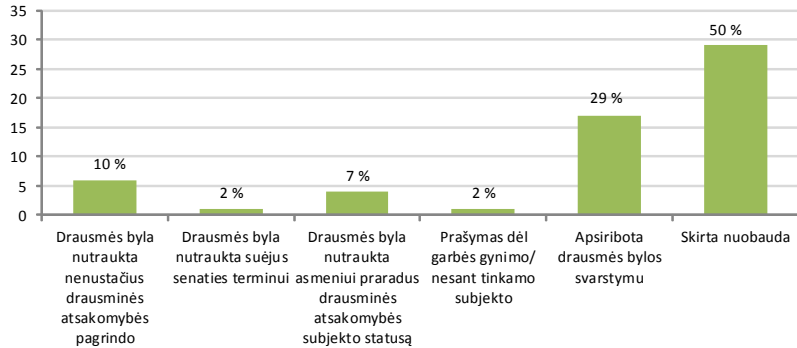
Sprendimas Lietuvos Respublikos Prezidentei siūlyti atleisti teisėją iš pareigų

Nagrinėjant vieną drausmės bylą priimtas griežčiausias iš galimų sprendimas – pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentei atleisti teisėją iš pareigų. Ši byla nagrinėta todėl, kad *teisėja savo pasisakymuose vartojo netinkamą leksiką, reiškė panieką kitiems visuomenės nariams; siekė diskredituoti jai neįtikusius teisėjus, sumenkinti jų bei teismo autoritetą*. Nagrinėdamas pažeidimą Teisėjų garbės teismas nusprendė, kad teisėja pažeidė Teisėjų etikos kodekso 13 straipsnio (*padorumo principas*) 3, 5, 6, 7 punktus; 14 straipsnio (*pavyzdingumo principas*) 1, 2 punktus, 16 straipsnio (*solidarumo principas*) 1 punktą: <...> *teisėjos pasisakymai rodė aiškią asmeninio intereso dominantę bendrojo intereso atžvilgiu*. Taip pat pažymėjo, kad *teisėjas savo, kaip Lietuvos Respublikos piliečio, teises ir pareigas turėtų įgyvendinti taip, kad būtų laikomasi ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimų bei tai, kad turi būti išlaikyta pusiausvyra tarp laisvės į nuomonę reiškimo ir teisėjo pareigų kilnumo išsaugojimo*. Priimdamas tokį sprendimą Teisėjų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad *dėl nustatytų pažeidimų atsirado neigiami padariniai teisėjų ir teismų autoritetui*. Prezidentei atsisakius atleisti teisėją iš pareigų, drausmės bylos nagrinėjimas atnaujintas ir teisėjai skirta nuobauda – griežtas papeikimas⁴⁶⁰.

Sprendimas paskirti teisėją žemesnės pakopos teisėju

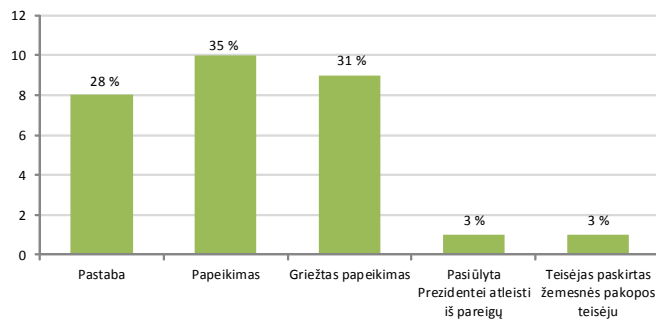
Sprendimas paskirti teisėją žemesnės pakopos teisėju analizuojamuoju laikotarpiu priimtas tik vieną kartą – už procesinius pažeidimus ir nesąžiningą teisėjo elgesį. Šio pažeidimo atveju *teismo protokoluose buvo tik pažymėta, kad teismo sprendimai bus skelbiami 2006 m. birželio 16 d., tačiau jokių duomenų apie šiose bylose priimtus sprendimus patikrinimo metu ir teikimo dieną nebuvo*. Nustatyta, kad *nurodyti įrašai protokole buvo padaryti ir protokolai buvo pasirašyti atgaline data*. Pažymėtina, kad *teisėjas sprendimo nesurašė ir po to, kai ieškovas šioje byloje net penkis kartus su raštiškais prašymais kreipėsi į teismą dėl sprendimo išdavimo*. Teisėjų garbės teismas pažymėjo, kad *teisėjas, daugiau kaip pusę metų vėluodamas surašyti priimtų procesinių sprendimų*

⁴⁶⁰ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-10.

2.4 pav. Sprendimai drausmės bylose 2003–2012 metais

motyvus nurodytose civilinėse bylose, nesilaikydamas procesinių dokumentų išsiuntimo bei bylos išsiuntimo ekspertizei atlikti terminų, savo elgesiu žemino teisėjo vardą. Priimdama sprendimą kolegija atsižvelgė į tai, kad teisėjas pripažįsta savo pažeidimų faktus, jų neginčija, tačiau nedaro išvadų ir mano, kad dėl netinkamo darbo organizavimo šiame teisme situaciją pakeisti būtų labai sudėtinga. Taip pat buvo atsižvelgta į tai, kad teisėjas turi galiojančią drausminę nuobaudą⁴⁶¹. Manytina, kad ir šioje situacijoje paskirta nuobauda yra galbūt per švelni, nes remiantis konstatuotais faktais kyla pagrįstas tokio asmens tinkamumo eiti teisėjo pareigas klausimas.

2.5 pav. Paskirtos drausminės nuobaudos drausmės bylose 2003–2012 metais⁴⁶²

⁴⁶¹ Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴⁶² Ten pat.

Apibendrinant pažymėtina, kad analizuojamuoju 2003–2012 metų laikotarpiu daugiau nei pusėje visų iškeltų drausmės bylų priimtas sprendimas skirti drausminę nuobaudą, iškelta drausmės byla nutraukta nenustačius pažeidimo tik 10 proc. visų drausmės bylų (žr. 2.4 pav.).

2003–2012 metais dažniausiai skiriamos drausminės nuobaudos buvo papeikimas, pastaba ir griežtas papeikimas (žr. 2.5 pav.).

2.1.7. PAŽEIDIMŲ RŪŠYS

Visi Teisėjų garbės teismo nagrinėti pažeidimai, atsižvelgiant į pobūdį ir Teismų įstatymo 83 straipsnį⁴⁶³, klasifikuojami į tris dideles kategorijas: teisėjo vardą žeminantis poelgis, kiti Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimai, įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymas. Teisėjo vardą žeminantis poelgis įstatyme apibrėžiamas *kaip su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui*⁴⁶⁴. Jam *prilyginamas ir bet koks pareiginis nusižengimas, kuomet aiškiai aplaidžiai atliekama konkreti teisėjo pareiga arba ji neatlikta be pateisinamos priežasties*⁴⁶⁵,

⁴⁶³ 83 straipsnis. Teisėjo drausminė atsakomybė (redakcija iki 2008-07-03)

1. Teisėjas drausmine tvarka atsako Teisėjų garbės teisme.
2. Teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka:
 - 1) už teisėjo vardą žeminantį poelgį;
 - 2) už administracinio teisės pažeidimo padarymą;
 - 3) už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą.
3. Teisėjo vardą žeminantis poelgis – tai su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui. Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties.

83 straipsnis. Teisėjo drausminė atsakomybė (redakcija po 2013-07-17)

1. Teisėjas drausmine tvarka atsako Teisėjų garbės teisme.
2. Teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka:
 - 1) už teisėjo vardą žeminantį poelgį;
 - 2) už kitų Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimą;
 - 3) už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą.
3. Teisėjo vardą žeminantis poelgis – tai su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui. Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties.

⁴⁶⁴ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 str. 2 ir 3 d., Nr. X-1685, 2008-07-03. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 81-3186 (2008-07-17);

⁴⁶⁵ Ten pat.

t. y. iš esmės teisėjo vardą žeminantis poelgis gali būti konstatuotas tiek už įvairius etikos pažeidimus, tiesiogiai nesusijusius su vykdomomis pareigomis, tiek už konkrečių pareiginių nusižengimų. Visi padaryti per analizuojamą laikotarpį drausmės pažeidimai klasifikuojami remiantis aptartomis kategorijomis.

2.8 lentelė. Teisėjų drausminiai pažeidimai pagal kategorijas 2003–2012 metais⁴⁶⁶

Drausminio pažeidimo kategorija	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Iš viso pažeidimų	4	3	8	4	3	2	2	11	13	8
Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui (83 str. 2 d. 1 p.).	1	1	1	–	1	–	2	2	6	4
% visų pažeidimų	25	33,3	12,5	0	33,3	0	100	18,2	46,2	50
Bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties (83 str. 2 d. 1 p.).	3	2	7	2	2	2	–	9	6	4
% visų pažeidimų	75	66,7	87,5	50	66,7	100	0	81,8	46,2	50
Už ATP (83 str. 2 d. 2 p.) iki 2008-07-13)	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–
Kitų Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimas 83 str. 2 d. 2 p. (redakcija nuo 2008-07-13)	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–
% visų pažeidimų	0	0	0	50	0	0	0	0	0	0
Už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą (83 str. 2 d. 3 p.)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Prašymas dėl teisėjo garbės gynimo	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
% visų pažeidimų	0	0	0	0	0	0	0	0	7,7	–

⁴⁶⁶ Įtrauktos visos Teisėjų garbės teismo nagrinėtos bylos, įskaitant ir tas, kurios vėliau buvo nutrauktos nenustačius pažeidimo.

Akivaizdu (2.8 lentelė), kad dominuoja pirmoji kategorija, t. y. teisėjo vardą žeminantis poelgis, susijęs su aplaidžiu pareigų vykdymu, nors paskutiniaisiais metais (2010–2012 m.) analogišką skaičių pažeidimų sudaro tie pažeidimai, kuriais pažeminamas teisėjo vardas dėl pažeidimų, susijusių su kitais Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimais. Toliau kiekviena kategorija aptariama detaliau.

Daugelis drausmės bylų teisėjams iškeltos už aplaidumą vykdant tiesiogines darbo funkcijas, t. y. konkrečios teisėjo pareigos atlikimą aiškiai aplaidžiai arba jos neatlikimą be pateisinamos priežasties; yra bylų, susijusių su Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkančiu teisėjų elgesiu privačiame gyvenime ar kitų Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimu. Drausmės bylų už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą, nagrinėjamoju laikotarpiu nebuvo iškelta.

2.1.7.1. Teisėjo vardą žeminantis poelgis (1)

Tai – bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties (83 str. 2 d. 1 p.)

Analizuojamoju laikotarpiu pareiginiai nusižengimai sudarė didžiąją dalį drausmės bylose nagrinėjamų pažeidimų, t. y. 64 proc. visų pažeidimų. 2003 metais nagrinėtos trys šios kategorijos pažeidimų drausmės bylos, 2004 metais – dvi bylos, o 2005 metais – net septynios. 2006–2008 metais nagrinėta po dvi bylas, 2009 metais šios kategorijos drausmės bylų nebuvo nagrinėta, o 2010 metais nagrinėtos net devynios bylos, 2011 m. – šešios, 2012-aisiais – keturios bylos.

Daugelis bylų yra susijusios su procesinių terminų nesilaikymu ir ilgalaikiu bylų vilkinimu⁴⁶⁷, šios pažeidimų grupės dalyje bylų atsakomybė kyla patiems teisėjams už procesinių terminų reikalavimų pažeidimą, tarkime, pažeisti sprendimo surašymo arba sprendimų paskelbimo procesiniai terminai, pavyzdžiui, *pažeidus ATPK reikalavimą nutarimą paskelbti tuoj pat, nutarimas paskelbtas tik po savaitės*⁴⁶⁸, *ar daugiau kaip du mėnesius uždelsus teismo sprendimo su aprašomąja bei motyvuojamąja dalimi surašymą*⁴⁶⁹, *teismo protokoluose tik pažymint, kada teismo sprendimai bus skelbiami, tačiau net ir patikrinimo metu nesant jokių duomenų apie bylose priimtus sprendimus ir nustačius, kad nurodyti*

⁴⁶⁷ Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2003 m. birželio 25 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2003 m. gruodžio 3 d. sprendimas.

⁴⁶⁸ Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas.

⁴⁶⁹ Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 23 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2006 m. kovo 22 d. sprendimas Nr. 1.

įrašai protokole buvo padaryti ir protokolai buvo pasirašyti atgaline data. Šioje byloje teisėjas sprendimo nesurašė ir po to, kai ieškovas net penkis kartus su raštiškais prašymais kreipėsi į teismą dėl sprendimo išdavimo. Terminų nesilaikoma ir įregistruojant hipotekos lakštus: 480 hipotekos lakštų buvo įregistruoti daugiau nei per tris dienas, t. y. pažeidžiant CPK 545 str. reikalavimus. 193 lakštų pakeitimai įregistruoti praleidus 3 darbo dienų terminą bei 102 išregistruoti praleidus 3 darbo dienų terminą⁴⁷⁰, pažeidžiant baudžiamųjų įsakymų surašymo terminus: Tai buvo padaryta praėjus 2 mėnesiams po bylos perdavimo, tuo pažeidžiant BPK 420 str. 1 d. numatytą 7 dienų terminą, per kurį nebuvo surašyti visi nuosprendžiai, jie nebuvo paskelbti LITEKO sistemoje ir neperduoti vykdyti, nebuvo atiduotos į raštinę bylos, neįteikti nuosprendžių nuorašai⁴⁷¹; beveik mėnesį laiko buvo uždelsta atlikti veiksmus, kuriuos baudžiamojo proceso įstatymas įpareigoja atlikti per tris dienas⁴⁷²; rasta procesinių sprendimų įteikimo terminų, ieškinių, pareiškimų priėmimo, pasirengimo civilinėms byloms nagrinėti pažeidimų; nesilaikyta suvedimo į vietinę duomenų bazę terminų⁴⁷³. Tokie atvejai, kai teisėjas nesugeba suvaldyti didelio bylų srauto, tinkamai neįformina atliekamų procesinių veiksmų, kai kuriose bylose ilgai neatliekami procesiniai veiksmai vertinami kaip aiškiai aplaidus pareigų atlikimas⁴⁷⁴.

Kitose bylose kaip akivaizdus teisėjo aplaidumas įvertintas teisėjo neveiklumas. Kaip pavyzdį galima pateikti atvejį, kai teisėjas, priėmęs nutartį skirti fonoskopinę ekspertizę, neišsiuntė bylos ekspertizei ir taip daugiau nei ketverius metus byloje nebuvo atliekami jokie veiksmai⁴⁷⁵.

Kaip pažeidimai vertinami ir tokie atvejai, kai teisėjas nesiima reikiamų priemonių spręsti klausimams, susijusiems su galimybe priimti sprendimą, ar tęsti bylos nagrinėjimą atliekant procesinius veiksmus, pavyzdžiui, teisėjas nuo 2002 metų birželio 19 d. iki 2003 metų rugsėjo 2 d. neišnagrinėjo gauto skundo ir nepriėmė nutarties baudžiamojoje byloje dėl to, kad trūko duomenų, tačiau pats nesiėmė reikiamų priemonių klausimui išspręsti, nepasinaudojo baudžiamojo proceso įgaliojimais ir nesiėmė būtinų priemonių baudžiamajai bylai išreikalauti, o tai, Teisėjų garbės teismo nuomone, rodo akivaizdų teisėjo aplaidumą⁴⁷⁶; kitas atvejis, kai net septynerius metus byloje neatliekama jokių pro-

⁴⁷⁰ Teisėjų garbės teismo 2008 m. balandžio 16 d. sprendimas Nr. 21P-.

⁴⁷¹ Teisėjų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴⁷² Teisėjų garbės teismo 2012 m. vasario 24 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴⁷³ Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 21P-9; Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1; Teisėjų garbės teismo 2010 m. balandžio 8 d. sprendimas Nr. 21P-2; Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-5; Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. 21P-6.

⁴⁷⁴ Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 26 d. sprendimas Nr. 21P-6.

⁴⁷⁵ Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 2 d. sprendimas Nr. 7.

⁴⁷⁶ Teisėjų garbės teismo 2003 m. gruodžio 3 d. sprendimas.

cesinių veiksmų ir teisėjas nesiima jokių priemonių⁴⁷⁷, arba kai teisėja, kuri padarė ir kitų pažeidimų, aplaidžiai vykdė pareigas, kaltinamajam vilkinant procesą nekontroliavo ir nevaldė šios situacijos, optimaliai neorganizavo bylos nagrinėjimo⁴⁷⁸, t. y. skyrė neprotingai ilgą terminą apeliacinio skundo trūkumams pašalinti, nagrinėjamoju atveju – daugiau nei vienuolika mėnesių. Teisėjų garbės teismas pažymėjo, kad tokiau savo elgesiu teisėjas elgėsi aplaidžiai, nes neatsižvelgė į procesines teisės normas, nustatančias apeliacinio skundo padavimo ir skundo trūkumų šalinimą reglamentuojančias teisės normas, neatsižvelgė į procesinius terminus ir teismų praktiką dėl šių normų taikymo⁴⁷⁹. Kaip aiškus aplaidumas vertinamas ir toks atvejis, kai teisėjas nesilaikė ATPK bylos nagrinėjimo tvarkos ir terminų, nekontroliavo bylų nagrinėjimo tvarkos, nebuvo pakankamai reiklus jam padedantiems darbuotojams, taip vilkino bylų nagrinėjimą bei pažeidė proceso dalyvių teises į greitą ir operatyvų teismo procesą⁴⁸⁰. Taigi kaip pareiginis nusižengimas vertinami atvejai tiek pačiam teisėjui pažeidus įvairius teisės aktuose nustatytus terminus, tiek ir jam nesiimant aktyvių veiksmų, kontroliuojant bylos nagrinėjimo eigą ar teisėjui pavaldžių asmenų darbą. Kaip pavyzdį galima pateikti dar vieną drausmės bylą, kurioje buvo nagrinėjamas teismo pirmininkės galimas pažeidimas. Seimo narė kreipėsi į komisiją prašydama įvertinti, ar teismo pirmininkė, nesiimdama atitinkamų vidinio bei išorinio administravimo veiksmų, kaip įpareigoja Teismų įstatymas ir Administravimo teismuose nuostatai, nepažemino teisėjo vardo, neatlikdama savo, kaip teismo pirmininkės, pareigų be pateisinamos priežasties. Šioje byloje teismo pirmininkė tik po beveik trejų metų pastebėjusi, kad teisėja į raštinę nepridavė net 142 administracinės teisės pažeidimo bylų, galimai nevykdė sistemingos ir efektyvios kontrolės; įvertinus teismo pirmininkės pastangas savarankiškai spręsti iškilusias problemas, kai ji sustiprino teismo vidaus kontrolės mechanizmą, pareikalavo atsakomybės iš atsakingų raštinės darbuotojų, reagavo į kitų teisėjų etikos kodekso pažeidimus, buvo apsiribota drausmės bylos svarstymu⁴⁸¹. Dar viena pareiginių nusižengimų kategorija yra bylų apskaitos reikalavimų nesilaikymas. Pavyzdžiui, pavėluotas pridavimas ar nepridavimas į raštinę bylų, baigtų nagrinėti baudžiamosiose bylose⁴⁸².

Taigi drausminė atsakomybė kyla už įvairių teisėjo pareigų nesilaikymą, susijusių su įvairių terminų pažeidimais, bylų tvarkymo ir saugojimo reikalavimų nesilaikymu

⁴⁷⁷ Teisėjų garbės teismo 2004 m. sausio 14 d. sprendimas.

⁴⁷⁸ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas Nr. 21P-3.

⁴⁷⁹ Teisėjų garbės teismo 2004 m. gegužės 19 d. sprendimas.

⁴⁸⁰ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 21P-7.

⁴⁸¹ Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁴⁸² Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4.

bei su apskaitos reikalavimų pažeidimais ar procesiniais teisėjo veiksmais konkrečiose bylose.

Kita kategorija pareiginių nusižengimų yra akivaizdžiai netinkamas konkrečių teisėjo pareigų atlikimas, pažeidžiant įstatymo reikalavimus, kai nepakankamai įsigilinama į nagrinėjamus klausimus. Pavyzdžiui, *teisėja, nagrinėdama nuteistojo prašymus, iš esmės klaidingai taikė baudžiamojo proceso normas, reglamentuojančias pirmosios bei apeliacinės instancijos teismo kompetenciją. Teisėja priėmė teismo procesinius sprendimus nepakankamai susipažinusi su bylos medžiaga, neįsigilinsi į anksčiau nuteistojo byloje pateiktus prašymus bei joje priimtus procesinius sprendimus. Teisėja, priimdama nutartį, viršijo savo, kaip pirmosios instancijos teismo teisėjos, įgaliojimus, akivaizdžiai pažeidė Baudžiamojo proceso kodekso reikalavimus. Paskirdama 45 parų arešto bausmę teisėja nubaudė asmenį už tą patį nusikaltimą antrą kartą, tuo šiurkščiai pažeisdama žmogaus teises*⁴⁸³. Kitu atveju *teisėja, atlikdama ikiteisminio tyrimo teisėjos pareigas, išnagrinėjo ir patenkino, pažeisdama BPK 151 str. 5 d., piliečio, kuris nėra proceso dalyvis baudžiamojoje byloje, prašymą panaikinti nutarimą dėl laikino kito piliečio nuosavybės teisių apribojimo*⁴⁸⁴. Kitas pavyzdys, kai *teisėja, bylą grąžinus nagrinėti pakartotinai pirmojoje instancijoje, pakartotinai išnagrinėjo ją pati, taip pažeisdama CPK 71 str. 1 d. reikalavimą. Bylą išnagrinėjo neteisėtai sudėties teismas – absoliutus pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindas*⁴⁸⁵. Dar vienas atvejis, kai drausmės byla buvo nagrinėjama dėl teisėjų aplaidaus pareigų vykdymo, nes *teisėjas perkvalifikavo nuteistojo veikas ne pagal tuos naujojo BK straipsnius, kurie atitiko asmens padarytų nusikalstamų veikų požymius, bei padarė esminį BPK pažeidimą, nes prašymą dėl 2000 BK nuostatų taikymo išnagrinėjo vienasmeniškai, nors toks prašymas privalėjo būti nagrinėjamas 3 teisėjų kolegijos; be to, dėl perkvalifikavimo buvo žymiai pabloginta nuteistojo teisinė padėtis*⁴⁸⁶. Kaip pavyzdį galima pateikti ir kitą bylą, kuri buvo iškelta dėl to, kad *teisėjas nesilaikė įstatyme nustatytos tvarkos pakeisdamas nuosprendį. Pasirašė du skirtingus nuosprendžius, pakeitė nuosprendį po rezoliucinės dalies paskelbimo, ne pasitarimo kambaryje, pakeitė pats, nors tai galėjo padaryti tik apeliacinės instancijos teismas. Perrašydamas nuosprendžio rezoliucinę dalį tai įvardino spausdinimo klaidos ištaisymu, o nusikalstamos veikos juridinio įvertinimo, bausmės rūšies ir dydžio pakeitimas nuosprendyje negali būti laikomas spausdinimo klaidos ištaisymu (buvo sumaišytos*

⁴⁸³ Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 5.

⁴⁸⁴ Teisėjų garbės teismo 2005 m. gegužės 4 d. sprendimas Nr. 2.

⁴⁸⁵ Teisėjų garbės teismo 2005 m. gegužės 4 d. sprendimas Nr. 3.

⁴⁸⁶ Teisėjų garbės teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-3.

*dviejų str. dalyse*⁴⁸⁷. Aplaidų teisėjo pareigų vykdymą iliustruoja ir kita drausmės byla, iškelta todėl, kad *teisėjas nepastebėjo, kad į jo bylą raštinėje per klaidą buvo įdėta kitos bylos medžiaga ir, išnagrinėjęs savo bylą, medžiagą atidavė į raštinę kaip išnagrinėtą, nepastebėjęs, kad ten yra ir kitos bylos medžiaga. Dėl to suėjo senaties terminai ir asmuo išvengė administracinės atsakomybės*⁴⁸⁸. Kaip aplaidumas vykdant pareigas vertinami ir tokie atvejai, kai *teisėjas bylas nagrinėjo paviršutiniškai, neįsigilindamas į jų faktines aplinkybes, buvo neatidus, nesivadovavo aiškiais faktiniais bylos dokumentų duomenimis, dėl aiškaus aplaidumo paleido lygtinai asmenį, kuris negalėjo būti paleistas lygtinai*⁴⁸⁹. Aplaidus teisėjo pareigų atlikimas buvo nagrinėjamas ir kitoje byloje, kai *teisėjas, nagrinėdamas Pataisos inspekcijos teikimą ir priimdamas nutartį, nepastebėjo, kad jis ir jo motina to asmens byloje buvo pripažinti nukentėjusiais (iš viso buvo 18) dėl vagystės iš garažo. Taip teisėjas išsprendė baudmės vykdymo klausimą byloje, kurioje jis buvo nukentėjusysis*⁴⁹⁰, arba kai buvo neteisėtai nutraukta baudžiamoji byla, <...> *nors šios nutarties priėmimo dieną 1961 m. BK 49 straipsnio 3 dalyje numatytas 15 metų senaties terminas dar nebuvo suėjęs ir nutraukti baudžiamąjį procesą Ž. P. nebuvo pagrindo*⁴⁹¹.

Dar kiti pažeidimai rodo ne tik teisės normų nesilaikymą, bet ir teisinio reglamentavimo neišmanymą – kaip pavyzdį galima pateikti drausmės bylą, kuri buvo iškelta dėl to, kad *teisėjas, spręsdamas klausimą dėl teismo leidimo perleisti neveiksnaus asmens turtą išdavimo, aiškiai aplaidžiai atliko savo pareigas, pažeisdamas 1964 CPK 230 str. 1 d. normą, nustačiusią, kad, paskelbus byloje sprendimą, teismas neturi teisės pats jį panaikinti ar pakeisti. Ta pati teisės norma įtvirtinta ir 2002 metų CPK 276 str. 1 d. Taip pat buvo pažeista CK 3.244 str. 4 d., draudžianti sudaryti sandorius globėjui, rūpintojui, jų artimiesiems giminaičiams su globotiniu. Teisėjų garbės teismas pažymėjo, kad teisėjas, išduodamas leidimus ir dovanoti, ir perduoti, pažeidė ne tik proceso normas, bet ir pademonstravo visišką nesupratimą teisės normų, kurių paskirtis – saugoti neveiksnių asmenų teises ir teisėtus interesus*⁴⁹².

Vis dėlto netinkamo teisės normų taikymo, kaip teisėjo drausminės atsakomybės pagrindo, aplaidžiai vertinant savo pareigas, kontekste svarbu paminėti, kad, kaip pažymėjo Teisėjų garbės teismas, *teisės klaidos padarymas savaime nereiškia teisėjo drausminės atsakomybės pagrindo egzistavimo. Ypatingai atsižvelgiant į tai, kad nuostatos nėra*

⁴⁸⁷ Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁴⁸⁸ Teisėjų garbės teismo 2010 m. vasario 17 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴⁸⁹ Teisėjų garbės teismo 2011 m. lapkričio 25 d. sprendimas Nr. 8.

⁴⁹⁰ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴⁹¹ Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁴⁹² Teisėjų garbės teismo 2005 m. balandžio 20 d. sprendimas Nr. 1.

vienareikšmiškos ir teisinės klaidos akivaizdumo faktas, iki jų ištaisant aukštesnės instancijos teismui, nėra aiškus. Nagrinėdamas drausmės bylą teismas pažymėjo, kad vien tai, kad teisėjas aiškino ir taikė Advokatūros įstatymo nuostatas kitaip nei aukštesnės instancijos teismas, nesudaro pagrindo abejoti teisėjo pareigingumu. Aplinkybės, kad kratos atlikimo metu nei advokatas, nei kitas Advokatų tarybos įgaliotas advokatas nereiškė pretenzijų, rodo, kad jie nemanė, kad šis veiksmas yra akivaizdžiai neteisėtas ir pažeidžiantis nagrinėjamas nuostatas⁴⁹³. Išdėstytais Teisėjų garbės teismo motyvais remiamasi priimant sprendimą dėl teisėjo drausminės atsakomybės panašiose bylose, pavyzdžiui, dėl teisėjo imuniteto pažeidimo⁴⁹⁴; advokato imuniteto pažeidimo⁴⁹⁵ ar galimai neįvertinus Seimo nario statuso⁴⁹⁶ – tokiais atvejais sprendžiama, ar teisinis reglamentavimas yra aiškus ir atitinkamai, ar teisėjo priimtas sprendimas rodo aiškiai aplaidų jo pareigų vykdymą.

Dar viena drausmės byla buvo iškelta už tai, kad teisėja, nagrinėdama civilinę bylą, teismo posėdžių metu su atsakove bendravo rusų kalba, taigi, Teisėjų garbės teismo nuomone, *teisėja aiškiai aplaidžiai atliko savo pareigas, tokiu poelgiu buvo pažemintas teisėjo vardas ir pakenkta teismų autoritetui*⁴⁹⁷; kitoje byloje, kurioje teisėja posėdžio metu išėjo iš salės ir dėl to nieko nepaaiškino posėdžio dalyviams, toks teisėjos elgesys buvo įvertintas kaip nemandagus, nepagarbus. Teisėjų garbės teismas nurodė, kad *posėdis vyko nesilaikant teismo posėdžio tvarką nustatančių LR CPK 153-162 straipsnių reikalavimų ir teisėjai elgiantis ne pagal principines teisėjų etikos nuostatas*⁴⁹⁸.

Taigi, kaip matyti iš pateiktos analizės, iš pareiginių nusižengimų dominuoja įvairių procesinių terminų pažeidimai, bylų apskaitos tvarkos nesilaikymas, bylų vilkinimas, konkrečių pareigų netinkamas atlikimas, priimant akivaizdžiai teisės akų neatitinkantį sprendimą. Drausmės bylos pagrindas gali būti tiek paties teisėjo tiesiogiai padarytas pažeidimas, tiek netinkamas savo ar kitų asmenų darbo organizavimas ir (ar) kontroliavimas. Pažymėtina, kad konstatuojant teisėjo vardą žeminantį ir teismų autoritetui kenkiantį teisėjo elgesį – aiškiai aplaidų konkrečios teisėjo pareigos atlikimą ar neatlikimą be pateisinamos priežasties – nurodoma, jog yra padarytas Teisėjų etikos kodekso 15 straipsnio (*pareigingumo principo*) pažeidimas, kad pareigingumo

⁴⁹³ Teisėjų garbės teismo 2010 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-8.

⁴⁹⁴ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 21P-7.

⁴⁹⁵ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 21P-8.

⁴⁹⁶ Teisėjų garbės teismo 2011 m. vasario 4 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴⁹⁷ Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁴⁹⁸ Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-5.

principas įpareigoja teisėją vykdyti pareigas nepažeidžiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, atlikti jas nepriekaištingai, profesionaliai ir dalykiškai⁴⁹⁹.

2.1.7.2. Teisėjo vardą žeminantis poelgis (2)

Tai – su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas ir kenkiama teismo autoritetui (83 str. 2 d. 1 p.)

Analizuojamuoju laikotarpiu ši pažeidimų kategorija sudaro 31 procentą visų etikos pažeidimų. 2003–2005 ir 2007 metais nagrinėta po vieną šios kategorijos bylą. 2006 ir 2008 metais šios kategorijos bylų nepasitaikė. 2009–2012 metais dėl teisėjo vardą žeminančio poelgio – su teisėjo garbe nesuderinamo ir Teisėjų etikos kodekso reikalavimų neatitinkančio poelgio, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas ir kenkiama teismo autoritetui (83 str. 2 d. 1 p.) – bylų skaičius buvo didesnis. 2009 ir 2010 metais nagrinėtos dvi šios kategorijos nusižengimų drausmės bylos. 2011 metais buvo nagrinėtos jau šešios analizuojamos kategorijos drausmės bylos, tiesa, dvi iš jų buvo nutrauktos dėl drausminės atsakomybės subjekto statuso netekimo⁵⁰⁰ ir trys iš likusių keturių buvo susijusios su viena teisėja. 2012 metais nagrinėtos keturios šios kategorijos bylos, iš kurių viena buvo nutraukta teisėjui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą⁵⁰¹.

Vienas iš pagrindų patraukti teisėją drausminėn atsakomybėn šios kategorijos bylose yra ir komunalinių mokesčių nemokėjimas, analizuojamuoju laikotarpiu dėl to buvo iškelta viena drausmės byla: teisėjas buvo patrauktas drausminėn atsakomybėn pagal Teismų įstatymo 83 straipsnio 2 dalies 1 punktą dėl teisėjo garbę žeminančio poelgio už tai, kad *nuo 1999 metų iki 2002 metų, gyvendamas uošvių name, galimai nemokėjo už savo ir savo šeimos sunaudotą vandenį*, nors, kaip paaiškėjo nagrinėjimo metu, teisėjas tokios pareigos ir neturėjo, nes nebuvo namo savininkas, todėl buvo priimtas sprendimas nutraukti drausmės bylą⁵⁰².

⁴⁹⁹ Teisėjų etikos kodekso 15 straipsnis.

⁵⁰⁰ Drausmės bylos dėl kyšininkavimo pradėjus baudžiamąsias bylas nutrauktos, nes teisėjai prarado teisėjų drausminės atsakomybės subjektų statusą, buvo priimti Lietuvos Respublikos Prezidentės dekretai dėl teisėjų atleidimo iš pareigų.

⁵⁰¹ Prezidentei atleidus teisėją iš pareigų, Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁵⁰² Teisėjų garbės teismo 2003 m. balandžio 17 d. sprendimas.

Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu pripažintas ir toks atvejis, kai *teisėja, būdama nukentėjusioji byloje, buvo kviečiama į teismo posėdžius siunčiant šaukimus jos nurodytu gyvenamosios vietos adresu, tačiau į posėdžius neatvyko ir apie neatvykimo priežastis nepranešė* ir tokiu elgesiu pažeidė Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 14 straipsnio (*pavyzdingumo principą*) 1 ir 2 punktus (*pareigą profesinėje veikloje ir privačiame gyvenime savo elgesiu, kalba, drausme, išvaizda rodyti pavyzdį, laikantis visuotinai pripažintų moralės normų ir etikos reikalavimų nežeminti teisėjo vardo ir saugoti savo profesijos garbę ir prestižą*), 15 straipsnio (*pareigingumo principą*) 1 punktą (*pareigą nepažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų*)⁵⁰³; bei pažeidimas, kuris pasireiškė neteisėtu tiesos nutylėjimu: *teisėjas, pildydamas anketą siekdamas gauti leidimą dirbti su slapta informacija, nenurodė, kad buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, nors privalėjo nurodyti šios bylos iškelimo ir nutraukimo aplinkybes*⁵⁰⁴.

Iš šios kategorijos pažeidimų galima išskirti grupę, kuri yra susijusi su galimu interesų konfliktu. Kaip pavyzdį galima pateikti bylą, kuri buvo iškelta už galimą Teisėjų etikos kodekso 11 straipsnio (*skaidrumo ir viešumo principo*) 2 punkto (*pareigos vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto*) pažeidimą: *teisėja nepranešė apygardos teismo pirmininkui, kad bankrutuojančių įmonių administratoriaus atstovas yra jos brolis, ir pati nagrinėjo bankroto bylą, priėmė procesinius sprendimus kitam teisėjui paskirtoje byloje bankrotą vykdančios įmonės prašymu, kuriai teisme atstovavo teisėjos brolis. Nenurodė apie galimą interesų konfliktą metinėse privačių interesų deklaracijose, už kurį teisėjai paskirtas griežtas papeikimas*⁵⁰⁵. Kitas pavyzdys, susijęs su asmenų elgesiu privačiame gyvenime, kai drausmės byla buvo iškelta už tai, kad *teisėjas, žinodamas, kad asmenys, kaip bankrutuojančių įmonių atstovai, bankroto administratoriai, buvo proceso dalyviai teisėjo teisme nagrinėjamos bankroto bylose, iš vieno iš asmenų priėmė padangas bei kitam teisėjui skirtą dovaną – butelį viskio*. Teisėjų garbės teismas pažymėjo, kad *esant tokioms aplinkybėms teisėjas turėjo suvokti, kad santykiai su šiais asmenimis gali sukelti interesų konfliktą, ir taip pažeidė Teisėjų etikos kodekso 13 str. (padorumo principą) 3 p. (darbinėje ir kitoje viešojoje veikloje bei privačiame gyvenime elgtis sąžiningai, korektiškai, mandagiai ir garbingai) ir 14 str. (pavyzdingumo principą) 11 p. (privatų gyvenimą tvarkyti taip, kad nenukentėtų teismų interesai ir teisėjo reputacija), ir teisėjui skyrė pastabą*⁵⁰⁶. Kita drausmės byla dėl galimo interesų konflikto buvo

⁵⁰³ Teisėjų garbės teismo 2012 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-6.

⁵⁰⁴ Teisėjų garbės teismo 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimas.

⁵⁰⁵ Teisėjų garbės teismo 2005 m. liepos 13 d. Nr. 6 sprendimas.

⁵⁰⁶ Teisėjų garbės teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Nr. 21P-1.

iškelta dėl to, kad *teisėjas nepranešė teismo pirmininkei, kad gyvena kartu su civiline ieškove, be to, sprendė kopijų darymo klausimą byloje, kurioje šalis buvo jo sugyventinė*, šioje byloje apsiribota drausminės bylos svarstymu⁵⁰⁷. Dar viena šios grupės byla buvo nagrinėjama dėl to, kad *teisėjas, vykdydamas teisėjo etikos ir drausmės komisijos pavedimą, pateikė šiai komisijai faktus ir savo nuomonę dėl advokato skundo, žinodamas, kad advokatas dirba toje pačioje firmoje kaip teisėjo žmona, nors konkrečios bylos teisėjas nenagrinėjo*, bet tokiu savo elgesiu galimai pažeidė Teisėjų etikos kodekso 8 straipsnio (*teisingumo ir nešališkumo principą*) 6 punktą (*pareigą nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo, jeigu yra interesų konfliktas arba turima informacijos, jog privataus pobūdžio aplinkybės gali pakenkti bylos nagrinėjimui*), 9 straipsnio (*nepriklausomumo principą*) 4 ir 5 punktus (*pareigą atliekant pareigas laikytis savo įsipareigojimo būti nepriklausomu ir neturėti asmeninio intereso ir ginti teisėjų ir teismų nepriklausomumo įvaizdį visuomenėje*), 14 straipsnio (*pavyzdingumo principą*) 2 punktą (*pareigą saugoti savo profesijos garbę ir prestižą*); teisėjui iškelta drausmės byla buvo nutraukta, nes, įvertinus teisėjo pateiktą išvadą, konstatuota, kad jis veikė vadovaudamasis viešaisiais interesais ir nurodytų Teisėjų etikos kodekse principų nepažeidė⁵⁰⁸. Galimas interesų konfliktas iš dalies konstatuotas dar dviejose drausmės bylose. Pirmojoje byloje *teisėjas, pažįstamos prokurorės prašymu, sprendžiant jos sūnaus procesinius teisinius reikalus, kreipėsi į kitą teisėją, kad išsiaiškintų aplinkybes dėl teisėjos atliktų procesinių veiksmų administracinėje byloje, be to, teisėjas įrašinėjo telefoninį pokalbį su teisėja, turėdamas tikslą įrašą panaudoti prieš šią teisėją, ir jį perdavė tyrimui*, taigi nesilaikė Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 8 straipsnio (*teisingumo ir nešališkumo principo*) 7 punkto (*pareigos nekonsultuoti asmenų teisiniais klausimais įstatymų nenumatytais atvejais*), 13 straipsnio (*padarumo principo*) 3 punkto (*pareigos darbinėje ir kitoje viešojoje veikloje bei privačiame gyvenime elgtis sąžiningai, korektiškai, mandagiai ir garbingai*), 16 straipsnio (*solidarumo principo*) 1 punkto (*pareigos teisėjų tarpusavyo santykius grįsti pasitikėjimu, sąžiningumu, tolerancija, taktiškumu ir mandagumu*)⁵⁰⁹. Antrojoje byloje *teisėjas nagrinėjo antstolio administracinę bylą, būdamas skolininkas šio antstolio vykdytoje vykdomojoje byloje ir taip pažeidė Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 8 straipsnį (teisingumo ir nešališkumo principą)*⁵¹⁰.

Kita grupė šios kategorijos bylų yra susijusi su teisėjo elgesiu ne darbo metu. Kaip pavyzdį galima pateikti drausmės bylą, kurioje buvo nagrinėjamas pažeidimas

⁵⁰⁷ Teisėjų garbės teismo 2010 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. 21P-11.

⁵⁰⁸ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gegužės 31 d. sprendimas Nr. 21P-6.

⁵⁰⁹ Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁵¹⁰ Teisėjų garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 21P-8.

dėl teisėjo neblaivumo (t. y. dėl galimo Teisėjų etikos kodekso 14 straipsnio (*pavyzdingumo principo*) 11 punkto pažeidimo (*savo elgesiu rodyti pavyzdį visuomenei, tvarkyti savo privatų gyvenimą taip, kad nenukentėtų teismo interesai ir teisėjo reputacija*): *Teisėjas buvo neblaivus viešoje vietoje, negalėjo savarankiškai koordinuoti judesių, rišliai kalbėti, buvo sunkaus girtumo laipsnio. Šiuo atveju apsiribota drausmės bylos svarstymu, atsižvelgus į tai, kad toks įvykis pasitaikė pirmą kartą, teisėjas dėl savo poelgio gailisi, drausmine tvarka nėra baustas*⁵¹¹. Šiai grupei galima priskirti administracinės teisės pažeidimų bylas, kai yra pažeidžiamos Teisėjų etikos kodekso normos, pavyzdžiui, viena drausmės byla analizuojamuoju laikotarpiu iškelta už tai, kad *teisėjas, vairuodamas automobilį, neatsižvelgė į meteorologines sąlygas, nesuvaldė automobilio, išvažiavo į priešpriešinio eismo juostą, susidūrė su automobiliu, taip abu automobilius apgadindamas, bei, įvykus eismo įvykiui, atsisakė neblaivumo patikrinimo* ir taip pažeidė Teisėjų etikos kodekso 13 straipsnio (*padorumo principas*) 1 punktą (*pareigą būti nepriekaištingos reputacijos ir ją saugoti*) ir 14 straipsnio (*pavyzdingumo principas*) 1 ir 2 punktus (t. y. *pareigą profesinėje veikloje ir privačiame gyvenime savo elgesiu, kalba, drausme, išvaizda rodyti pavyzdį, laikantis visuotinai pripažintų moralės normų ir etikos reikalavimų, nežeminti teisėjo vardo ir saugoti savo profesijos garbę ir prestižą*). Šioje byloje teisėjui skirtas griežtas papeikimas⁵¹².

Kitos šios kategorijos⁵¹³ drausmės bylos vienai teisėjai, vadovaujantis Teismų įstatymo 83 straipsnio 2 dalies 1 punktu, 3 dalimi, buvo keliamos už nuolat viešai reiškiamą nuomonę apie netinkamą bylos tyrimo eigą ir tvarką, ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų veiksmus, pasisakymą dėl proceso dalyvių kaltės padarius nusikalstamas veikas – ji tuo pažeidė nekaltumo principą, viešai kaltino kitą teisėją padarius nusikalstamą veiką, siekdama jį paniekinti. Garbės teismas konstatavo, kad *tokie teisėjos pasisakymai rodė aiškią asmeninio intereso dominantę bendrojo intereso atžvilgiu* ir lėmė Teisėjų etikos kodekso 13 straipsnio (*padorumo principo*) 3, 5, 6, 7 punktų, 14 straipsnio (*pavyzdingumo principo*) 1, 2 punktų ir 16 straipsnio (*solidarumo principo*) 1 punkto pažeidimus⁵¹⁴. Prezidentei atsisakius atleisti teisėją iš pareigų, teismas atnaujino drausmės bylos nagrinėjimą dėl netoleruotinių pasisakymų,

⁵¹¹ Teisėjų garbės teismo 2007 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 21P-3; Šioje drausmės byloje teisėjui nebuvo iškelta administracinė byla, tačiau buvo nuspręsta kelti drausmės bylą dėl Teisėjų etikos kodekso pažeidimo.

⁵¹² Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁵¹³ Teisėjų garbės teismo 2011 m. kovo 4 d. sprendimas Nr. 21P-2; Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-4; Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-10.

⁵¹⁴ Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-4.

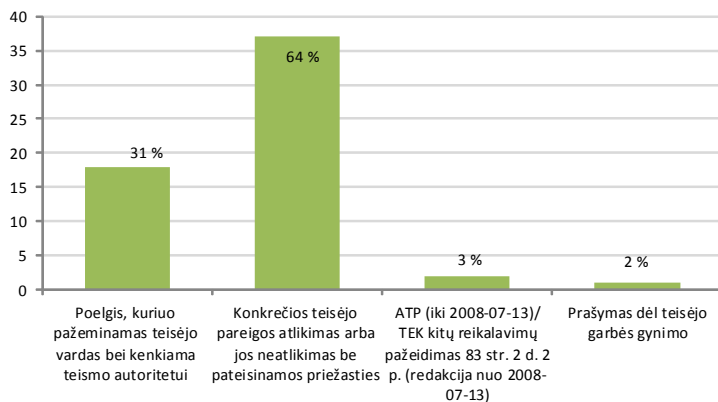
vartojamos netinkamos leksikos, reiškiamos paniekos kitiems visuomenės nariams bei siekio diskredituoti jai neįtikusius teisėjus, sumenkinti jų ir teismo autoritetą⁵¹⁵.

2.1.7.3. Administracinės teisės pažeidimas

Tai teismų įstatymo 83 str. 2 d. 2 p. redakcija, galiojusi iki 2008-09-01.

Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d., įsigaliojus Teismų įstatymo pakeitimams, teisėjai nebe-traukiami administracinė atsakomybė už administracinės teisės pažeidimo padarymą, jiems taikoma administracinė atsakomybė Teismų įstatymo 47 str. numatyta tvarka, o informacija apie teisėjo padarytą administracinį pažeidimą perduodama Teisėjų tarybai. Drausminė atsakomybė teisėjas traukiamas tik tokiais atvejais, jeigu kartu pažeidė ir Teisėjų etikos kodeksą, t. y. savo elgesiu pažemino teisėjo vardą. Ne kiekvienas pažeidimas savaime reiškia, kad jį galima traktuoti kaip žeminantį teisėjo vardą⁵¹⁶.

Analizuojamuoju laikotarpiu administracinės teisės pažeidimas buvo drausmės bylos kėlimo pagrindas dviem atvejais, tai atitinkamai sudaro tris procentus visų pažeidimų. Pirmuoju atveju teisėjas, vairuodamas automobilį, neatsižvelgė į kelio sąlygas, nesuvaldė automobilio ir atsitrenkė į gretimą juostoje važiuojantį automobilį ir iš eismo įvykio vietos pasišalino⁵¹⁷; antruoju atveju teisėjas neblaivus vairavo automobilį, jam buvo nustatytas vidutinis girtumo laipsnis, nors teigė, kad vežė seserį į ligoninę⁵¹⁸.

2.6 pav. Teisėjų drausmės pažeidimų pobūdis 2003–2012 metais

⁵¹⁵ Teisėjų garbės teismo 2011 m. gruodžio 23 d. sprendimas Nr. 21P-10.

⁵¹⁶ Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 2.

⁵¹⁷ Teisėjų garbės teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁵¹⁸ Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 21P-2.

Apibendrinant akivaizdu, kad dominuoja etikos pažeidimai, susiję su teisėjų profesine veikla, teisėjo vardą žeminantys poelgiai – pareiginiai nusižengimai (žr. 2.6 pav.), o už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą (Teismų įstatymo 83 str. 2 d. 3 p.) nėra iškelta nė vienos drausmės bylos.

2.1.8. APLINKYBĖS, Į KURIAS ATSIŽVELGTA PRIIMANT SPRENDIMUS TEISĖJŲ DRAUSMĖS BYLOSE

Teisėjų garbės teismas teisėjų pažeidimus nagrinėja ir drausmines nuobaudas parenka įvertindamas visas reikšmingas aplinkybes. Galima išskirti dvi grupes aplinkybių, kurios vertinamos drausmės bylose: pirmoji grupė yra susijusi su drausminės atsakomybės subjektu, t. y. teisėju, kuriam iškelta drausmės byla, kita grupė susijusi su teisėjo elgesiu, kuris buvo pagrindas kilti drausminei atsakomybei.

Dažniausiai pasitaikanti aplinkybė, susijusi su drausminės atsakomybės subjektu, kuri turi įtakos Teisėjų garbės teismo sprendimui, yra ta, kad teisėjas nėra baustas drausmine tvarka. Ši aplinkybė įvertinama visose nagrinėjamosiose bylose ir atitinkamai to teisėjo, kuris nėra baustas, pažeidimas gali būti vertinamas švelniau nei, tarkim, teisėjo, turinčio galiojančią drausminę nuobaudą, – tokių atvejų analizuojamuoju laikotarpiu pasitaikė⁵¹⁹, ar esant tokioms aplinkybėms, kai analogiški pažeidimai buvo nagrinėjami anksčiau drausmine tvarka⁵²⁰. Susijusi teisėjo atsakomybę švelninanti aplinkybė yra ta, kai teisėjas pripažįsta pažeidimą ir gailisi dėl jo, savikritiškai vertina savo veiksmus – paprastai į šį veiksnių atsižvelgiama įskaitant ir aplinkybę, kad teisėjas nėra baustas drausmine tvarka. Vertindamas pareiginius nusižengimus Teisėjų garbės teismas atsižvelgia į tai, kaip teisėjas organizuoja darbą, ar yra pažeidimų pasikartojimo tikimybė. Pavyzdžiui, 2008 m. rugpjūčio 27 d. sprendime Teisėjų garbės teismas įvertino, *kad dėl nustatytų faktų teisėja padarė reikiamas išvadas, iš esmės naujai organizuoja savo darbą, stengiasi laikytis procesinių terminų*⁵²¹. Ypač įvertinamas tas faktas, kai teisėjas dar iki patikrinimo reaguoja į buvusius pažeidimus ir kitaip organizuoja savo darbą, pavyzdžiui, Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendime buvo atsižvelgta į tai, kad *teismo pirmininkė be išorinių teismo administracinės veiklos*

⁵¹⁹ Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁵²⁰ Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4.

⁵²¹ Teisėjų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. 21P-2.;

subjektų pagalbos savarankiškai nustatė problemas ir ėmėsi priemonių jas spręsti: sustiprino teismo vidaus kontrolės mechanizmą, pareikalavo atsakomybės iš atsakingų raštinės darbuotojų, reagavo į kitų teisėjų etikos kodekso pažeidimus. Teisėjų garbės teismo nuomone, *tai leidžia pagrįstai manyti, kad teisėja padarė reikiamas išvadas ir pažeidimai nepasikartos*⁵²². Ir, atvirkiščiau, Teisėjų garbės teismo sprendime nurodoma, kad *nors teisėjas gailisi dėl savo pažeidimų, reikalingų išvadų nedaro*⁵²³, o tai atitinkamai sunkina teisėjo atsakomybę. Keliose drausmės bylose įvertintas ir ilgas teisėjo darbo stažas bei ta aplinkybė, kad teisėjas visą šį laikotarpį nepadarė jokių pažeidimų. Nagrinėjamoju laikotarpiu buvo dvi tokios drausmės bylos ir abiem atvejais asmenys teisėjais dirbo po 14 metų⁵²⁴, vienoje byloje atsižvelgta ir į *ypatingą teisėjos asmeninę ir šeimos situaciją*⁵²⁵.

Vertinant patį pažeidimą, viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama priimant sprendimą drausmės bylose, susijusiose su aplaidžiu konkrečios teisėjo pareigos vykdymu, yra teisėjo darbo krūvis⁵²⁶, tai yra ta aplinkybė, kuri gali objektyviai pateisinti teisėjo aplaidumą ar pareigos neatlikimą. Tačiau taip pat galima teigti, kad tai nėra aplinkybė, šalinanti teisėjo drausminę atsakomybę, kaip pažymėjo Teisėjų garbės teismas vienoje byloje: *Nagrinėjamų bylų, skaičius negali būti pripažintas pateisinama priežastimi pažeidinėti baudžiamojo proceso įstatymus*⁵²⁷. Teisėjų garbės teismas taip pat vertina, ar konkretaus teisėjo darbo krūvis yra didesnis negu kitų teisėjų⁵²⁸.

Dar viena aplinkybė, į kurią atsižvelgiama, – teisėjo pažeidimo padariniai. Teisėjo atsakomybę švelnina ta aplinkybė, jei nekilo neigiamų padarinių, pavyzdžiui, Teisėjų garbės teismas 2011 m. balandžio 26 d. sprendime įvertino tai, kad *teisėjas nustatytus darbo trūkumus pašalino operatyviai, nekilo neigiamų padarinių proceso dalyviams*⁵²⁹, arba *proceso dalyviams nebuvo užkirstas kelias įgyvendinti savo teises*⁵³⁰; kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra kilę teisėjo pažeidimo padariniai, kurie gali būti *neigiami teisėjų ir teismų autoritetui*⁵³¹, ar, pavyzdžiui, *apsunkintas teisės į*

⁵²² Teisėjų garbės teismo 2010 m. lapkričio 29 d. sprendimas Nr. 21P-9.

⁵²³ Teisėjų garbės teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas Nr. 21P-1.

⁵²⁴ Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2 ir Teisėjų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas Nr. 21-P2.

⁵²⁵ Teisėjų garbės teismo 2005 m. lapkričio 23 d. sprendimas Nr. 8.

⁵²⁶ Plg. Teisėjų garbės teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2007 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-2; Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁵²⁷ Teisėjų garbės teismo 2005 m. birželio 29 d. sprendimas Nr. 4.

⁵²⁸ Ten pat.

⁵²⁹ Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 27 d. sprendimas Nr. 21P-5.

⁵³⁰ Teisėjų garbės teismo 2006 m. kovo 22 d. sprendimas Nr. 1.

⁵³¹ Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas Nr. 21P-4.

*apeliaciją įgyvendinimas*⁵³², ir panašiai. Taip pat atsižvelgiama į patį pažeidimo pobūdį, mastą, esamų pažeidimų skaičių, ypač jeigu vertinamas teisėjo aplaidus pareigų atlikimas, paties pažeidimo šiurkštumas, pavyzdžiui, Teisėjų garbės teismas 2010 m. vasario 17 d. sprendime pripažino svarbia aplinkybe tai, kad *teisėjas negalėjo numatyti ar tikėtis, kad prie bylos bus pridėta kita, su byla nesusijusi, medžiaga*; šioje byloje *teisėjas nepastebėjo, kad į jo bylą raštinėje per klaidą buvo įdėta kitos bylos medžiaga ir, išnagrinėjęs savo bylą, medžiagą atidavė į raštinę kaip išnagrinėtą, nepastebėjęs, kad ten yra ir kitos bylos medžiaga. Dėl šios priežasties suėjo senaties terminai ir asmuo išvengė administracinės atsakomybės*⁵³³, tačiau vis tiek toks teisėjo elgesys įvertintas kaip neabejotinai aplaidus.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad sprendimą taikyti drausminę atsakomybę ar skirti drausminę nuobaudą lemia visų reikšmingų aplinkybių visuma. Šios dvi grupės aplinkybių, t. y. aplinkybės, susijusios su drausminės atsakomybės subjektu: požiūris į pažeidimą, elgesys po pažeidimo padarymo, ankstesnis nagrinėjimas drausmine tvarka, ir aplinkybės, susijusios su pažeidimo ypatumais, kiekvienos drausmės bylos nagrinėjamos kartu, atsižvelgiant ir įvertinant visų reikšmingų aplinkybių visumą.

2.2. ADVOKATŲ (ADVOKATŲ PADĖJĖJŲ) ETIKOS PAŽEIDIMAI

Lietuvos advokatūra atsisakė bet kokia forma pateikti pačias drausmės bylas, įskaitant ir sprendimus, priimtus drausmės byloje, ar su jais susipažinti vietoje, nors buvo pateiktas pasižadėjimas laikytis konfidencialumo reikalavimų. Šioje situacijoje pagelbėjo tuometis Advokatų garbės teismo pirmininkas ir per tam tikrą laikotarpį surašė prašytus duomenis į pateiktą lentelę pagal šiuos kriterijus: advokatų garbės teismo sprendimo data ir numeris, asmuo, kreipęsis dėl drausmės bylos iškėlimo, teisės aktai, kuriuos asmuo savo elgesiu pažeidė, pažeidimo aplinkybės, priimtas sprendimas drausmės byloje, paskirta drausminė nuobauda ir aplinkybės, į kurias buvo atsižvelgta (žiūrėti priedus). Savaiame suprantama, kad šiuo atveju

⁵³² Teisėjų garbės teismo 2010 m. balandžio 8 d. sprendimas Nr. 21P-2.

⁵³³ Teisėjų garbės teismo 2010 m. vasario 17 d. sprendimas Nr. 21P-1.

projekto vykdytojai neturėjo galimybių sutikrinti gautų duomenų ir gali būti tam tikrų netikslumų.

2.2.1. IŠKELTOS DRAUSMĖS BYLOS

Matoma, kad advokatams analizuojamuoju laikotarpiu vidutiniškai iškelta 32 bylos, kurios sudaro beveik 1,8 procento visų narių skaičiaus, o tai savaime rodo gana mažą pažeidimų skaičių (2.9 lentelė). Tačiau, palyginti su teisėjams iškeltų bylų procentu, advokatams bylų iškelta daugiau nei du kartus.

2.9 lentelė. Advokatų drausmės pažeidimai 2008–2012 metais

Metai	Pažeidimų skaičius	Pažeidėjai		Procentas visų narių			
		Advokatai	Padėjėjai	Advokatų sk.	Proc.	Padėjėjų sk.	Proc.
2008	14	12	2	1 590	0,8	687	0,3
2009	50	47 ^[1]	4	1 605	2,9	672	0,6
2010	42	38 ^[2]	5	1 660	2,3	740	0,7
2011	20	19	1	1 729	1,1	791	0,1
2012	35 ^[3]	31	4	1 796	1,7	836	0,5
Vidurkis	32,2	29,4	3,2	1 676	1,8	745	0,4

^[1] 2009 m. vasario 9 d. advokatų garbės teismo posėdyje vienoje drausmės byloje buvo svarstomas tiek advokato, tiek advokato padėjėjo elgesys, atitinkamai pažeidėjų buvo vienu daugiau, nei padarytų pažeidimų.

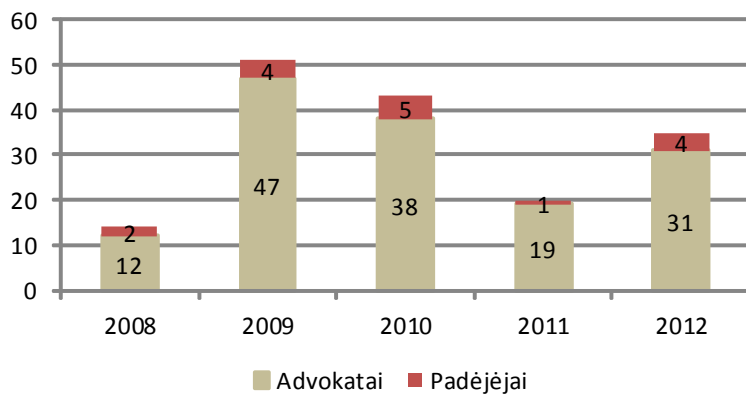
^[2] 2010 m. balandžio 8 d. posėdyje dėl galimo etikos pažeidimo vienoje drausmės byloje svarstytas dviejų advokatų elgesys, atitinkamai dėl šios priežasties pažeidėjų buvo daugiau nei pažeidimų.

^[3] Šiais metais net dviejuose garbės teismo posėdžiuose – 2012 m. spalio 11 d. ir 2012 m. lapkričio 15 d. vienoje byloje buvo išspręsta grupės advokatų atsakomybės klausimai (atitinkamai spalio mėn. posėdyje – 34 advokatų, lapkričio – 20 advokatų atsakomybė), kai iki tol tokiais atvejais kiekvieno advokato analogiškas elgesys buvo traktuojamas kaip atskiras pažeidimas. Todėl vadovaujantis ankstesnių metų logika būtų teisingiau laikyti, kad 2012 metais buvo užfiksuota 87 pažeidimai (35 + 52 pažeidimai).

Advokatų pažeidimų skaičiai pasižymi tam tikrais ypatumais, nes Advokatų garbės teismas laikėsi šiek tiek skirtingos pozicijos dėl drausmės bylų kėlimo savo nariams už tam tikrų pareigų Advokatų tarybai nevykdymą – nario mokesčio nemokėjimą, nepateikimą nustatyta tvarka ir terminais sveikatos pažymos ir (ar) profesinės

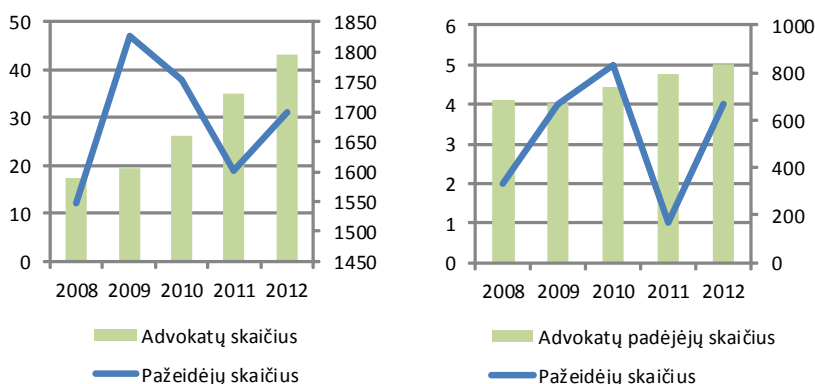
atsakomybės draudimo. Drausmės bylų skaičiaus netolygumams tam tikrais metais turėjo įtakos ir minėtų pažeidimų skirtinga apskaita. 2009–2010 metais buvo nemažai drausmės bylų, kuriose svarstytas neetiškas advokato elgesys Advokatų tarybos atžvilgiu, o 2011 metais tokių bylų nebuvo svarstyta, 2012 metais visos šios rūšies bylos sujungtos į vieną svarstymą. Todėl tai ir rodo bylų skaičiaus išaugimas 2009–2010 metais, o 2012 metais, minėto pobūdžio pažeidimus sujungus į vieną bylą, skaičius savaime vėl sumažėjo.

Advokato profesija – viena iš profesijų, turinčių didelį padėjėjų skaičių, todėl keletas drausmės bylų analizuojamuoju laikotarpiu buvo iškelta ir jiems (žr. 2.7 pav.) Tiesa, padėjėjams drausmės bylų iškelta dešimt kartų mažiau nei advokatams.

2.7 pav. Drausmės bylų, iškeltų advokatams ir advokatų padėjėjams 2008–2012 metais, skaičius

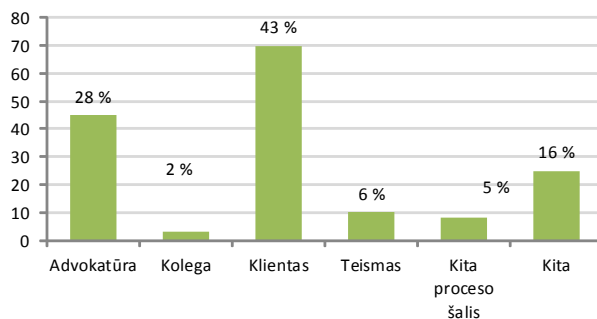
Analogiškai kaip ir teisėjams, advokatų profesijos narių skaičiaus (ir advokatų, ir padėjėjų) ir padarytų pažeidimų skaičiaus ryšys nenustatytas. Kaip matoma, daugiausia drausmės bylų buvo iškelta 2009 m., o didžiausias advokatų skaičius užfiksuotas 2010–2011 metais (2.8 pav.).

2.8 pav. Iškeltų drausmės bylų ir advokatų bei advokatų padėjėjų skaičiaus santykis 2008–2012 metais

2.2.2. DRAUSMĖS BYLŲ NAGRINĖJIMĄ INICIJAVĘ SUBJEKTAI

Skirtingai nei teisėjams, advokatams inicijuoti drausmės bylą gali kiekvienas asmuo. Kaip matyti iš toliau pateiktų duomenų, pažeidimų tyrimą dažniausiai inicijuodavo klientai (išskyrus 2009 metus, kai Advokatų taryba masiškai kėlė advokatams drausmės bylas už nevykdymą pareigų Advokatų tarybai), tačiau gauta nusiskundimų ir iš kitų proceso šalių bei teismų ir teisėsaugos įstaigų (žr. 2.9 pav.).

2.9 pav. Drausmės bylos, pareiškėjų iškeltos advokatams 2008–2012 metais

2.10 lentelė. Dėl drausmės bylos advokatui iškėlimo kreipėsi subjektai

Metai	Iš viso pažeidimų	Advokatura		Kolega		Klientas		Teismas		Kita proceso šalis		Kita	
		sk.	%	Sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
2008	14	0	0	0	0	9	64,3	2	14,3	Liudytojas (1) Priešinga šalis (1)	14,3	„Regitra“ (1)	7,1
2009	50	30	60	1 ^[1]	2,0	10	20,0	4	8,0		0	Patalpų nuomotojas (1) Tariama klientė (1) Kaimynas (1) Suinteresuoti asmenys (1) Prokuratūra(1)	10,0
2010	42	6	14,3	1	2,4	22	52,4	3	7,1	Kita bylos šalis (1)	2,4	Kaimynai (1) Lukiškių kalėjimo direktorius (1) Suinteresuota šalis (2) Savivaldybės administracija (1) Prokuratūra (2) Policijos komisariatas (1) VGTP (1)	21,4
2011	20	0	0	1	5,0	8	40,0	0	0	Priešinga bylos šalis (2)	10,0	VGTP-1 Suinteresuotas asmuo (2) Kaimynai (1) Migracijos departamentas (1) VSDP (1) Prokuratūra (2) Giminaitė (1)	45,0
2012	35	9	25,7	0	0	21	60,0	1	2,9	Priešinga šalis (3)	8,6	Įmonių bankroto valdymo departamentas (1)	2,9
Vid.	32,2	9	28,0	0,6	1,9	14	43,5	2	6,2	1,6	5,0	5	15,5

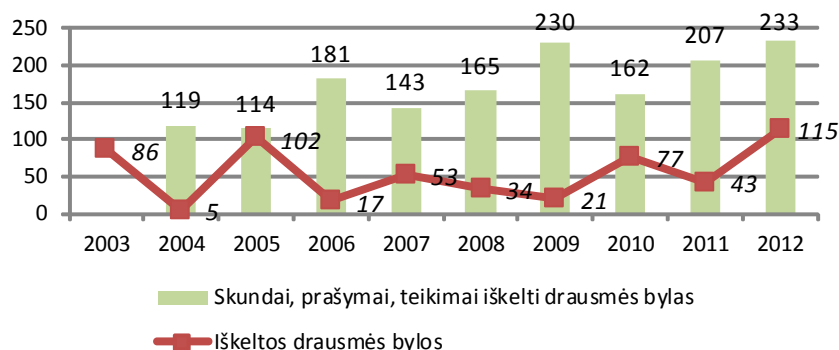
^[1] Priešingos šalies advokatas.

Akivaizdu, kad kolegos nėra linkę „skųsti“ kolegų dėl neetiško elgesio, išskyrus vieną kitą išimtį (žr. 2.10 lentelę). Lyginant su drausmės bylų teisėjams iniciatoriais, advokatams jų daugiau inicijavo kiti asmenys: kaimynai, teisėsaugos institucijos, savivaldybė, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba ir kt. Tačiau visi advokatų etikos pažeidimai nesiekia 2 procentų visų advokatų skaičiaus, atitinkamai padėjėjų pažeidimai tesudaro mažiau nei pusę procento.

2.2.3. ATSISAKYMAI IŠKELTI DRAUSMĖS BYLAS

Informaciją apie advokatams inicijuotas drausmės bylas pavyko gauti ne už visą laikotarpį. Surinkti duomenys, turintys tam tikrų ypatumų, aptariami išnašose.

Akivaizdu, kad pranešimų dėl galimo advokatų neetiško elgesio skaičius didėja analogiškai kaip ir teisėjams, išskyrus 2010 metus, kai jų buvo gauta gerokai mažiau (žr. 2.11 lentelę). Kita vertus, palyginti su teisėjais, skaičiai paskutiniaisiais metais gerokai mažesni – 2011 metais dėl advokatų gauta 1,5 karto mažiau skundų nei dėl teisėjų, o 2012 metais – beveik du kartus mažiau. Reikia įvertinti ir tą aplinkybę, kad teisėjų yra daugiau nei 2,5 karto mažiau nei advokatų, tai rodo, kad nepatenkintų teisėjų darbu asmenų skaičius yra labai didelis. Bent iš dalies tai, matyt, galima paaiškinti ta aplinkybe, kad teisėjų darbu daugelyje bylų lieka nepatenkinta bent viena proceso šalis, o dažnai ir abi.

2.10 pav. Gautų skundų, prašymų iškelti advokatams / padėjėjams drausmės bylas ir jiems iškeltų drausmės bylų santykis 2003–2012 metais

2.11 lentelė. Advokatams atsisakytų iškelti drausmės bylų skaičius 2003–2012 metais⁵³⁴

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gauta skundų, prašymų, teikimų iškelti drausmės bylas ^[1]	– ^[2]	119	114	181	143	165	230	162	207	233
Iš jų iškelta drausmės bylų	86 ^[3]	5	102 ^[4]	17	53	34	21	77 ^[5]	43	115 ^[6]
Kreipimūsi procentas	–	4,2	89,5	9,4	37,1	20,6	9,1	47,5	20,8	49,4
Atsisakymo priežastis:										
Nepadaryta drausminio nusižengimo	4	–	–	–	33	3	3	20	3	13
Suėjęs senaties terminas	–	–	–	–	–	–	1	–	4	1
Asmens savanoriškas pasitraukimas iš einamų pareigų, paaiškėjus galimam pažeidimui ^[7]	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Dėl advokato įmokų – iki bylos nagrinėjimo padengė įsiskolinimą	15	1	35	–	–	–	–	–	–	–

[1] Neįeina Advokatų tarybos inicijuotos drausmės bylos už įmokų nemokėjimą, nepateikimą draudimo poliso ir sveikatos pažymos.

[2] Nėra duomenų.

[3] Į šį skaičių įtrauktos ir Advokatų tarybos inicijuotos drausmės bylos.

[4] Į šį skaičių įtrauktos ir Advokatų tarybos inicijuotos drausmės bylos.

[5] Į šį skaičių įtrauktos ir Advokatų tarybos inicijuotos drausmės bylos.

[6] Į šį skaičių įtrauktos ir Advokatų tarybos inicijuotos drausmės bylos.

[7] Advokatas pateikė prašymą išbraukti jį iš praktikuojančių advokatų sąrašo.

⁵³⁴ Lietuvos advokatūros duomenys.

Pagrįstų kreipimųsi procentas yra skirtingas – vidutiniškai apie 17 proc., tačiau 2004 metais pasitvirtino vos 4 proc. skundų, o 2007 metais – beveik 37 proc. Tikslų vertinimą apsunkina skirtingas duomenų skaičiavimas – kai kuriais metais prie pažeidimų priskaičiuoti Advokatų tarybos inicijuoti tyrimai, kurie nėra įtraukti į bendrą drausmės bylų skaičių.

Analizuojamuoju laikotarpiu išskirtinos keturios priežastys, dėl kurių drausmės byla nebuvo keliama:

- nepadaryta drausmės pažeidimo;
- suėję senaties terminai;
- subjekto statuso praradimas;
- įsiskolinimas advokatūrai padengtas iki bylos nagrinėjimo.

Akivaizdu, kad dominuoja pirmasis pagrindas, kuris, išskyrus 2003 ir 2005 metus, sudaro daugiau nei 90 procentų. Dėl suėjusios senaties per analizuojamą laikotarpį atsisakyta iškelti šešias bylas. Analogiškai teisėjams, poros bylų atsisakyta pradėti dėl to, kad advokatas išėjo iš darbo.

2.2.4. DRAUSMĖS BYLOSE PRIIMTI SPRENDIMAI

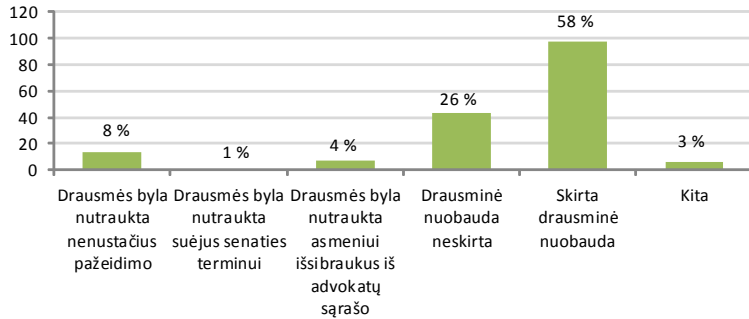
Išnagrinėjęs drausmės bylą, Advokatų garbės teismas gali priimti vieną iš šių sprendimų⁵³⁵ (žr. 2.11 pav.): drausmės bylą nutraukti (galimos nutraukimo priežastys: nesant drausminės atsakomybės pagrindo, advokatui praradus subjekto, kuriam gali būti keliama drausmės byla, statusą arba suėjus senaties terminui); apsiriboti drausmės bylos svarstymu; skirti advokatui drausminę nuobaudą: pastabą, papeikimą arba viešai skelbiamą papeikimą, siūlymą pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti advokatu⁵³⁶. Tiesa, analizuojamuoju laikotarpiu pasitaikė kelias neaiškių atvejų, kurie priskirti prie kategorijos „kiti sprendimai“.

Prie kitų sprendimų (iš viso šeši atvejai per analizuojamąjį laikotarpį) priskirti garbės teismo sprendimai dėl dviejų priežasčių: arba iš pateiktų duomenų nebuvo aišku, kuriai kategorijai priskirti vieną ar kitą drausmės bylą, arba tai buvo netipinės

⁵³⁵ Vadovaujamosi Advokatūros pateiktais ir 2.1 skyriuje pristatytais drausmės bylų skaičiais.

⁵³⁶ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632, 53 str.; Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“, 2007 m. liepos 11 d. Nr. 1R-278, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 79-3197, 39 punktas.

situacijos. Pirmos kategorijos bylų per analizuojamą laikotarpį pasitaikė dvi, netipinių situacijų – keturios bylos.

2.11 pav. Drausmės bylose, iškeltose advokatams 2008–2012 m., priimti sprendimai

Neaiškumų pasitaikė dviejose bylose. 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas, kur skiltyje „Priimtas drausmės byloje sprendimas“ pažymima, kad *Advokatų garbės teismas konstatuoja, kad advokatas pažeidimų nepadarė, todėl nutarta drausminės nuobaudos neskirti*, galėtų liudyti, jog apsiribota drausmės bylos nagrinėjimu arba kad drausmės byla nutraukta⁵³⁷. Analogišką situaciją rodo ir 2011 m. spalio 20 d. sprendimas, kur paminėtoje skiltyje nurodoma „Drausminės nuobaudos neskirti“, tai savaime liudija, kad lyg ir buvo padarytas pažeidimas, bet tiesiog apsiribota elgesio svarstymu. O skiltyje „Aplinkybės, į kurias buvo atsižvelgta priimant sprendimą“, pažymima: *Aktyvūs advokato, sąžiningai ir protingai ginančio kliento interesus, veiksmai neretai sukelia priešingą suinteresuotųjų turinčių asmenų nepasitenkinimą ir sąlygoja galimai nesąžiningą jų kreipimąsi į Lietuvos advokatūros organus savanaudiškais tikslais. Advokatų garbės teismo nuomone, būtent tokiais atvejais... drausminės atsakomybės pagrindų tyrimas ir nustatymas turėtų būti atliktas ypatingai kruopščiai, o nesurinkus kitų advokato padaryto profesinės veiklos ar etikos pažeidimo įrodymų, drausminės atsakomybės taikymas remiantis tik pareiškėjo paaiškinimais sudarytų prielaidas paneigti asmens teisę būti nubaustam tik esant nustatytam bei įrodytam nuobaudos skyrimo pagrindui*⁵³⁸. Iš to galima spręsti, kad advokatui drausmės byla buvo nutraukta.

⁵³⁷ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas. (Čia ir toliau išnašose – Advokatūros pateikti duomenys.)

⁵³⁸ Advokatų garbės teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas.

Netipinės situacijos buvo tais atvejais, kai Advokatų garbės teismas dėl konstatuotų tam tikrų aplinkybių neišnagrinėjo bylos iš esmės. 2009 m. balandžio 9 d. Advokatų garbės teismo sprendimu buvo nutarta priimti procedūrinį sprendimą, t. y. kreiptis į atitinkamą prokuratūrą, kad būtų atliktas ikiteisminis tyrimas, siekiant nustatyti, kas pasirašė ir pateikė į bylą patvirtintus nuorašus su advokato parašu ir antspaudu, nes pats advokatas teigė jų netvirtinęs, t. y. dėl galimo neteisėto pasinaudojimo advokato vardu⁵³⁹. Dviem atvejais drausmės bylos sustabdytos dėl asmenų laikino pašalinimo iš sąrašų už galimai neteisėtą elgesį vykstant tyrimams. Pirmuoju atveju dėl advokato galimai neteisėto elgesio⁵⁴⁰ advokatas buvo laikinai išbrauktas iš praktikuojančių advokatų sąrašo, antruoju – dėl to, kad advokato padėjėjas dėl jam pareikštų įtarimų dėl baudžiamųjų veikų padarymo laikinai buvo išbrauktas iš advokato padėjėjo sąrašų⁵⁴¹. Trečiuoju atveju drausmės byla sustabdyta paties advokato prašymu, kol bus išnagrinėta byla tarp tų pačių ginčo šalių apygardos teisme⁵⁴².

2.12 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai 2008–2012 metais

Sprendimas	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Nutraukti drausmės bylą	3	6	3	1	8	4,2
Proc. nuo visų bylų	21,4	12	7,1	5	22,9	13
Nustatytas drausmės pažeidimas	10	43	38	17	26	26,8
Proc. nuo visų bylų	71,4	86	90,5	85	74,3	83,2
Kita	1	1	1	2	1	1,2
Proc. nuo visų bylų	7,1	2	2,4	10	2,9	3,7

Taigi 2008–2012 metais vidutiniškai daugiau nei 80 procentų visų drausmės bylų buvo konstatuotas drausmės pažeidimas (2.12 lentelė).

Toliau pateikti apibendrinimai skiriant konkrečią drausminę nuobaudą: pastabą, papeikimą, viešai skelbiamą papeikimą ar siūlymą pripažinti negaliojančiu advokatūros sprendimą pripažinti advokatu.

⁵³⁹ Advokatų garbės teismo 2009 m. balandžio 9 d. sprendimas.

⁵⁴⁰ Advokatų garbės teismo 2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas.

⁵⁴¹ Advokatų garbės teismo 2012 m. gegužės 17 d. sprendimas.

⁵⁴² Advokatų garbės teismo 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas.

2.2.5. DRAUSMĖS BYLŲ NUTRAUKIMO PAGRINDAI

Iš pateiktų duomenų (2.13 lentelė) matoma, kad drausmės bylų ir teisėjų drausmės bylų nutraukimo priežastys yra tapačios, t. y. vidutiniškai aštuoni procentai bylų nutraukta nenustačius, kad buvo padarytas pažeidimas, vos 0,6 procento bylų nutraukta dėl suėjusio senaties termino ir 4,3 procento visų bylų dėl to, kad asmuo išsibraukė iš advokatų sąrašų. Paskutiniai du pagrindai vertintini kaip paliekantys tam tikrą šėšėlį asmens byloje.

2.13 lentelė. Drausmės bylų nutraukimo pagrindai 2008–2012 metais

Bendras bylų skaičius / Pagrindas	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Drausmės bylą nutraukti nenustačius pažeidimo	2	5	3	1	2	2,6
drausmės bylos, proc.	14,3	10	7,1	5	5,7	8,1
Drausmės bylą nutraukti suėjus senaties terminui ^[1]	1	0	0 ^[2]	0 ^[3]	0 ^[4]	0,2
drausmės bylos, proc.	7,1	0	0	0	0	0,6
Drausmės bylą nutraukti asmeniui išsibraukus iš sąrašų	0	1	0	0	6	1,4
Drausmės bylos, proc.	0	2	0	0	17,1	4,3

[1] Nuo 2010 metų pasikeičia Advokatų garbės teismo pozicija – net ir suėjus senaties terminui drausmės byla nagrinėjama ir konstatuojamas pažeidimas (jeigu buvo padarytas), tik asmeniui neskiriama nuobauda, todėl tokiais atvejais bylos priskiriamos ne kaip nutrauktos suėjus senaties terminui, bet kaip tokios, kuriose apsiribota drausmės bylos svarstymu neskiriant nuobaudos.

[2] keturiose bylose buvo suėjusi senatis, tačiau garbės teismas visose konstatavo etikos pažeidimą, tik neskyrė nuobaudos, todėl jos priskirtos prie kategorijos, apsiribojančios bylos svarstymu.

[3] vienoje byloje buvo suėjusi senatis, tačiau garbės teismas konstatavo etikos pažeidimą, tik neskyrė nuobaudos, todėl ji priskirta prie kategorijos, apsiribojančios bylos svarstymu.

[4] dviejose bylose buvo suėjusi senatis, tačiau garbės teismas konstatavo etikos pažeidimą, tik neskyrė nuobaudos, todėl jos priskirtos prie kategorijos, apsiribojančios bylos svarstymu.

2.2.5.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą suėjus senaties terminui

Per visą analizuojamą laikotarpį tik vienu atveju, t. y. 2008 metais, drausmės byla buvo nutraukta, nes suėjo senaties terminas⁵⁴³. Bendras drausminės atsakomybės taikymo senaties terminas – 6 mėnesiai nuo advokato veiksmų, kuriais padarytas profesinės etikos pažeidimas⁵⁴⁴. Pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos advokatūros Advokatų tarybą praėjus daugiau kaip 11 mėnesių nuo advokato veiksmų, sietinų su profesinės etikos pažeidimu. Todėl dėl suėjusių senaties terminų drausmės byla buvo nutraukta.

Nuo 2010 metų pasikeitė Advokatų garbės teismo praktika šiuo klausimu – net ir suėjus nustatytiems senaties terminams Garbės teismas bylą turi išnagrinėti ir, jeigu buvo padarytas drausmės pažeidimas, tai konstatuoja, tačiau dėl senaties termino neskiria nuobaudos. 2010 m. balandžio 8 d. sprendimu Advokatų garbės teismas priėmė tokį sprendimą: <...> *pripažinti, kad advokatė savo veiksmais pažeidė profesinę etiką, bet suėjus senaties terminui advokatei už profesinės etikos pažeidimą drausminės nuobaudos neskirti*.⁵⁴⁵ Analogiškas sprendimas ir kitoje byloje: <...> *visa tai tiesiogiai įrodo, kad advokato padėjėjas sąmoningai ignoravo Lietuvos advokatų garbės teismo sprendimą. Advokato padėjėjo minėta elgsena sudarė pagrindą nepasitikėti advokato padėjėju kaip nepriklausomu teisingumo saugotoju ir teisėtų interesų gynėju, nes advokato padėjėjas po nuobaudos toliau atstovavo priešingą ginčo šalį prieš savo buvusį klientą... advokato padėjėjo elgsena buvusio kliento atžvilgiu netoleruotina*.⁵⁴⁶ Tokiai praktikai pritartina, nes asmuo neišvengia elgesio įvertinimo, o prireikus ir pasmerkimo. O tais atvejais, kai nustatoma, kad nepadaryta drausmės pažeidimo, žmogus visiškai reabilituojamas. Pažymėtina, kad analizuojamuoju laikotarpiu visose bylose (septynios tokios bylos), kurių buvo suėję senaties terminai ir kurios buvo nagrinėjamos, Advokatų garbės teismas visais atvejais nustatė padarytus drausmės pažeidimus, tačiau dėl suėjusių senaties terminų tiesiog nebuvo taikytos nuobaudos.

⁵⁴³ Advokatų garbės teismo 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁵⁴⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 15 d. įsakymo Nr. 1R-160 „Dėl Advokatų drausmės bylą nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“ (*Valstybės žinios*, 2012, Nr. 69-3545) 20 punktas.

⁵⁴⁵ Advokatų garbės teismo 2010 m. balandžio 8 d. sprendimas.

⁵⁴⁶ Advokatų garbės teismo 2010 m. spalio 14 d. sprendimas.

2.2.5.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą advokatui praradus drausminės atsakomybės subjekto statusą

2008–2012 metais buvo septyni atvejai, kai advokatas (advokato padėjėjas), dar nepriėmus sprendimo drausmės byloje, paties prašymu buvo išbrauktas iš advokatų (advokato padėjėjų) sąrašo. Dviem atvejais dėl šių priežasčių drausminės atsakomybės išvengė advokato padėjėjas, penkiais atvejais – advokatas. Tokiu atveju pripažįstama, kad asmuo yra praradęs advokatų drausminės atsakomybės subjekto statusą ir ši teisinė atsakomybė jam negali būti taikoma vadovaujantis Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo 39.2 punktu. Advokatams šiose bylose visais atvejais bylos buvo keliamos už pareigų (dokumentų pateikimą ir įmokų mokėjimą) advokatūrai nevykdymą arba vykdymą ne laiku. Atskaitos taškas yra asmens statusas drausmės bylos nagrinėjimo metu. Tarkim, 2011 m. Advokatų tarybos sprendimu advokatui iškelta byla už nevykdymą pareigos laiku mokėti įmokas bendriesiems advokatūros reikalams, tačiau 2012 m. lapkričio 15 d. Advokatų garbės teismo sprendimu drausmės byla nutraukta, nes sprendimo priėmimo metu advokatas jau buvo išbrauktas iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo⁵⁴⁷.

Galimi ir tokie atvejai, kai asmuo, sužinojęs apie skundą ir iškeltą drausmės bylą, prašo būti išbraukiamas iš sąrašų. Taip buvo visais minėtais atvejais (t. y. visi asmenys išsibraukė gerokai vėliau, nei buvo iškelta drausmės byla). Pavyzdžiui, asmuo paties prašymu buvo pašalintas iš advokatų padėjėjų sąrašo praėjus daugiau nei pusei metų nuo gauto pareiškėjos (buvusios klientės) skundo. Lietuvos advokatūros Advokatų tarybos 2012 m. liepos 12 d. posėdyje apsvaistytas padėjėjos prašymas išbraukti ją iš sąrašo nuo pareiškimo dienos (birželio 18 d.), o skundas dėl jos galimai neetiško elgesio gautas 2011 m. lapkričio 5 d., t. y. praėjus daugiau nei pusei metų, kai buvo gautas skundas dėl padėjėjos galimai neetiško elgesio⁵⁴⁸. Analogiška situacija buvo ir kitoje byloje. 2011 m. vasario 24 d. posėdyje buvo svarstomas advokato pareigų nevykdymas (buvo įsiskolinimas, nepateikti reikiami dokumentai), tačiau 2012 m. spalio 11 d. posėdyje svarstyta drausmės byla nutraukta tuo pagrindu, kad asmuo spėjo išsibraukti iš advokatų sąrašo⁵⁴⁹.

⁵⁴⁷ Advokatų garbės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. sprendimas.

⁵⁴⁸ Advokatų garbės teismo 2012 m. rugsėjo 13 d. sprendimas.

⁵⁴⁹ Advokatų garbės teismo 2012 m. spalio 11 d. sprendimas.

2.2.5.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius drausminės atsakomybės pagrindo

Šiuo pagrindu per analizuojamą laikotarpį nutraukta trylika bylų, o tai yra vidutiniškai aštuoni procentai visų iškeltų bylų. Paprastai drausmės bylos nutraukiamos arba nesant objektyvių įrodymų apie pažeidimus, arba nustačius, kad skundas nepagrįstas, t. y. kad advokatas tinkamai atliko pareigas. Tarkim, 2010 m. kovo 18 d. sprendimas, kuriuo drausmės byla buvo nutraukta, nes byloje nebuvo objektyvių įrodymų, pagrindžiančių, kad advokatas būtų šiurkščiai kalbėjęs ar įžeidęs kliento darbuotojus, dėl to buvo pateiktas skundas Advokatų tarybai⁵⁵⁰. 2008 m. lapkričio 13 d. Garbės teismo sprendimu konstatuota, kad advokatas, nors ir surašė galbūt ne visai pagrįstą apeliacinį skundą, tačiau taip įvyko dėl to, kad ieškovai nebendradarbiavo su advokatu ir nepateikė reikiamos informacijos, be to, advokatas įstatymų nustatyta tvarka informavo VGTPT (Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą) dėl svarbių antrinės teisinės pagalbos nutraukimo aplinkybių⁵⁵¹. Kitoje drausmės byloje buvo skundžiamasi advokato padėjėju, kad jam buvo sumokėta 5 000 litų, gautas kvitas, kad sumokėta 2 500 litų, o teisme advokato padėjėjas atsisakė ginti klientą. Tačiau teismui padėjėjas pateikė dokumentus, iš kurių buvo nustatyta, kad sutartis sudaryta dėl kliento gynybos dviejuose ikiteisminiuose tyrimuose, tai padėjėjas ir įvykdė, taip pat už tai buvo įsipareigota sumokėti 2 500 litų⁵⁵², tiek ir sumokėta, t. y. jokio pažeidimo nebuvo nustatyta.

Trečiasis drausmės bylų nutraukimo pagrindas, kai pareiškėjas savo teises gali apginti pasinaudodamas procesinėmis teisėmis. 2011 m. vasario 10 d. buvo priimtas sprendimas nutraukti drausmės bylą šiuo pagrindu. Byloje nustatyta, kad pareiškėja prašė inicijuoti advokatei drausmės bylą, nes pastaroji negrąžino skolos⁵⁵³.

Keletas skundų gauta dėl galimo lojalumo ir su juo susijusių principų pažeidimo (kai klientas atstovavo buvusiam klientui), tačiau konkretūs faktai leido konstatuoti, kad pažeidimų nebuvo padaryta (arba praėjus per ilgam terminui, arba advokatui pačiam ėmusis atitinkamų veiksmų). Vienoje iš bylų advokatas buvo sudaręs teisinių paslaugų sutartį su įmone nuo 2008 m. gruodžio iki 2009 m. balandžio. Praėjus daugiau nei vieniems metams po teisinių paslaugų sutarties su įmone nutraukimo

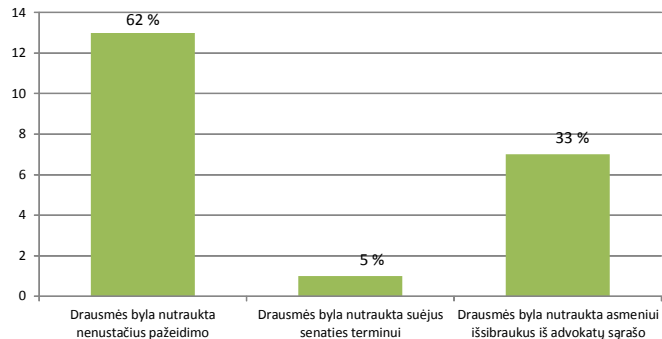
⁵⁵⁰ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. sprendimas.

⁵⁵¹ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas. Analogiškus pagrindus nustatė 2010 m. gruodžio 16 d., 2009 m. balandžio 12 d. ir 2010 metų gegužės 13 d. sprendimai.

⁵⁵² Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁵⁵³ Advokatų garbės teismo 2011 m. vasario 10 d. sprendimas.

advokatas ėmėsi atstovauti teisme vienam iš įmonės darbuotojų dėl neteisėto atleidimo iš darbo. Šiuo atveju Garbės teismas buvo tos nuomonės, kad tai padaryta praėjus daugiau nei metams ir teiktos paslaugos pagal pobūdį buvo kitos ir nenustatyta, kad advokatas būtų pasinaudojęs konfidencialia informacija⁵⁵⁴.

2.12 pav. Drausmės bylų nutraukimo pagrindai 2008–2012 metais

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad analizuojamuoju laikotarpiu drausmės bylų daugiausia nutraukta dėl to, kad nebuvo nustatyta pažeidimo (2.12 pav.).

2.2.6. PRIIMTI SPRENDIMAI, NUSTAČIUS DRAUSMĖS PAŽEIDIMĄ

Beveik 1/3 visų drausmės bylų, kuriose konstatuoti pažeidimai, apsiribota drausmės bylos išnagrinėjimu, neskiriant asmeniui jokios nuobaudos (žr. 2.13 pav).

Vidutiniškai 1/3 visų drausmės bylų dažniausiai paskirta švelniausia nuobauda – pastaba (žr. 2.14 lentelę). Skirtų papeikimų ir viešai skelbiamų papeikimų procentas labai panašus – atitinkamai 18 ir 16 procentų. O griežčiausia nuobauda – siūlymas išbraukti asmenį iš advokatų, buvo taikyta rečiausiai, tačiau iš viso net aštuoniose drausmės bylose per penkerius metus, o tai yra nemažai (teisėjams analogiškas sprendimas buvo priimtas tik vienoje drausmės byloje per dešimt metų).

⁵⁵⁴ Advokatų garbės teismo 2012 m. birželio 7 d. sprendimas.

2.14 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai, konstatavus pažeidimą

Rūšys	2008	2009	2010 ^[1]	2011	2012 ^[2]	Vid.
Drausminės nuobaudos neskirti ^[3]	3	19	8 ^[4]	3	27 (10) ^[5]	12 (8,6)
proc.	30	44,2	21	17,6	34,6 (31,3)	32,1 (30,5)
Pastaba	3	20	8	5	16 (6) ^[6]	10,4 (8,4)
proc.	30	46,5	20,5	29,4	20,5 (18,8)	27,8 (29,8)
Papeikimas	2	3	9	5	16 (6)	7 (5)
proc.	20	7	23,1	29,4	20,5 (18,8)	18,7 (17,7)
Viešai skelbiamas papeikimas	1	0	12	3	16 (7)	4,6
proc.	10	0	30,8	17,6	20,5 (21,9)	17,1 (16,3)
Pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti advokatu	1	1	2	1	3	1,6 (1,6)
proc.	10	2,3	5	5,9	3,8 (9,4)	4,3 (5,7)
Iš viso konstatuota drausmės pažeidimų	10	43	38	17	78 (32 ^[7])	37,4 (28,2)
proc.	71,4	86,0	92,9	85,0	89,7 (91,4)	

^[1] Drausmės bylų šiais metais buvo 42, tačiau kadangi vienoje byloje buvo svarstomi du advokatai ir jiems paskirtos skirtingos nuobaudos – vienam pastaba, kitam – papeikimas, atitinkamai drausminių nuobaudų yra daugiau nei drausmės bylų.

^[2] 2012 metais net dviejuose posėdžiuose, kurie pateikti ir skaičiuoti kaip pavieniai drausminiai pažeidimai, buvo nubaustas didelis skaičius advokatų. Faktinį drausmės bylų skaičių iškraipo ir tas faktas, kad 2012 metais dviejų drausmės posėdžių metu buvo paskirtos trys rūšys nuobaudų (pastaba, papeikimas, viešai skelbiamas papeikimas) ir apsiribota elgesio svarstymu, o tai savaime reiškia, kad vieną posėdį traktuojant kaip vieną drausmės pažeidimą, skaičiuojant nuobaudas jų savaime jau yra 3 pagal rūšis.

^[3] Advokatūros užpildytoje lentelėje buvo vartojamos dvi sąvokos – drausminės nuobaudos neskirti ir apsiriboti bylos svarstymu, o tai iš esmės yra tapatu, todėl šios abi sąvokos traktuojamos kaip tapačios.

^[4] Keturiuose bylose nuobauda neskirta dėl suėjusių senaties terminų.

^[5] Skliausteliuose pateikiamas faktinis bylų skaičius, nes, kaip buvo paaiškinta, 2012 metais drausmės bylų ir subjektų, kurių atsakomybės klausimas buvo nagrinėtas, nesutapo, nes dviejuose nagrinėtose bylose buvo išspręsti 54 advokatų klausimai.

^[6] Ten pat.

^[7] Pagal faktą lentelėje pažeidimų gaunama šešiais daugiau, nes minėtuose dviejuose Advokatūros garbės teismo sprendimuose buvo paskirta po tris skirtingas sankcijas ir apsiribota bylos svarstymu (t. y. viena byla per sankcijas atsispindi 4 eilutėse).

Toliau įvardytos nuobaudos aptariamoms detaliam.

2.2.6.1. Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu (drausminės nuobaudos neskirti)

Analizuojamuoju laikotarpiu sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu siekė 30 procentų (43 atvejais). Paprastai šis sprendimas priimamas tais atvejais, kai pažeidimas yra nedidelis. Net septyniolikoje bylų toks sprendimas priimtas dėl netinkamo advokato pareigų vykdymo advokatūrai (kasmėnesinių įmokų nemokėjimo laiku, draudimo liudijimo ir (ar) sveikatos pažymos nepateikimo laiku). Vien 2009 m. spalio 8 d. Advokatų garbės teismo posėdyje vienuolikoje bylų apsiribota elgesio įvertinimu⁵⁵⁵. Tiesa, tame pačiame posėdyje dėl iš esmės analogiškų pažeidimų vienuolikoje bylų skirta drausminė nuobauda – pastaba⁵⁵⁶. Esminis skirtumas, akivaizdus iš pateiktos medžiagos, paaiškinantis, kodėl sprendimai skyrėsi, yra tas, kad drausminė nuobauda nebuvo skiriama tokiu atveju, kai iki drausmės bylos išnagrinėjimo advokatas geranoriškai pašalino trūkumus ir gailėjosi padaręs pažeidimą.

Vienas sprendimas per analizuojamą laikotarpį apsiriboti bylos svarstymu priimtas dėl to, kad advokatas surašė klientui kasacinį skundą, tačiau jis nebuvo priimtas (viena vertus, Advokatų garbės teismas konstatuoja, kad pažeidimo lyg ir nėra, kita vertus, bylos nenutraukia, bet apsiriboja svarstymu)⁵⁵⁷. Kita byla susijusi su interesų konfliktu. Garbės teismas nurodo, kad nors advokatė nuo 2007 m. yra išrinkta miesto tarybos nare ir su buvusiu klientu, kurį lietė vienas iš taryboje svarstomų klausimų, jau nebuvo sudariusi teisinių paslaugų sutarties ir jam neatstovavo, visa buvusio kliento situacija jai buvo gerai žinoma: <...> *Todėl būdama miesto tarybos nare ir gerai suvokdama buvusio kliento suinteresuotumą, miesto tarybos posėdyje sprendžiant klausimą, kuriuo suinteresuotas buvęs advokatės klientas, advokatė privalėjo nusišalinti bei elgtis taip, kad nesudarytų įspūdžio, kad gina ar palaiko savo buvusio kliento interesus*⁵⁵⁸. Šioje byloje konstatuota, kad advokatas pažeidė bendruosius etikos principus.

Apsiribota drausmės bylos svarstymu ir kai kurių kitų pažeidimų atvejais. Vienoje byloje advokatė susitarė su klientu dėl teisinių paslaugų teikimo ir paėmė avansą, o vėliau sutartinius santykius nutraukė, bet honoraro negrąžino. Tai padarė tik po to, kai buvo pateikta Advokatų tarybos rekomendacija tai padaryti. Tokį sprendimą Advokatų garbės teismas motyvavo tuo, kad *viliasi, jog šis pažeidimas nepasikartos, ir*

⁵⁵⁵ Advokatų garbės teismo 2009 m. spalio 8 d. sprendimai.

⁵⁵⁶ Ten pat.

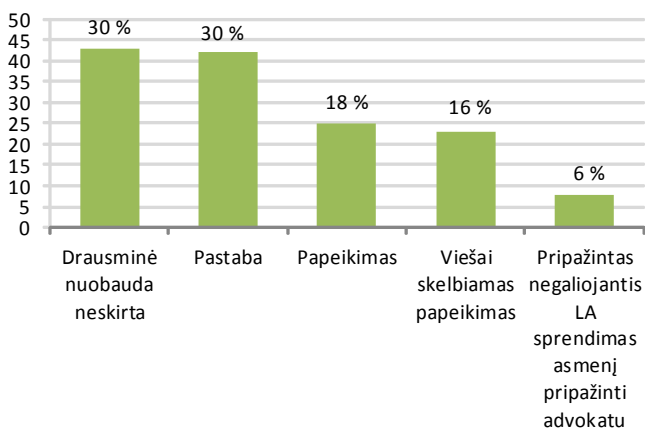
⁵⁵⁷ Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁵⁵⁸ Advokatų garbės teismo 2012 m. sausio 19 d. sprendimas.

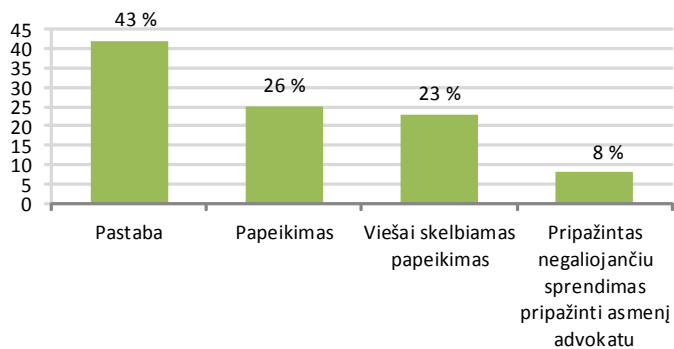
atsižvelgiant tik į tai, kad advokatė įvykdė Lietuvos advokatų tarybos rekomendaciją ir per nustatytą terminą grąžino visą honorarą⁵⁵⁹.

2.2.6.2. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą

Pažymėtina, kad 2008–2012 metais, priėmus sprendimą iškelti drausmės bylą, 70 proc. bylų (žr. 13 pav.) buvo skirta vienokia ar kitokia drausminė nuobauda.

2.13 pav. Sprendimai, kuriuose nustatytas drausmės pažeidimas 2008–2012 metais

2.14 pav. Drausmės bylose paskirtų nuobaudų pasiskirstymas procentais 2008–2012 m.

⁵⁵⁹ Advokatų garbės teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas.

Duomenys rodo, kad advokatams dažniausiai taikyta švelniausia nuobauda – pastaba, o papeikimas ir viešai skelbiamas papeikimas skirtas beveik du kartus rečiau (žr. 2.14 pav.).

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – pastaba

Pastaba yra švelnesnė nuobauda nei papeikimas, todėl, savaime aišku, kad turėtų būti skiriama už mažesnius pažeidimus, tačiau yra įvairiai. Vienas iš šios nuobaudos skyrimo atvejų, kai advokatas nustatyta tvarka neatsako į Advokatų tarybos užklausą (pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 12 d. sprendimas, kur pažymima, kad advokatas dėl aplaidumo per Advokatų tarybos nurodytą terminą nepateikė paaiškinimų dėl skundų aplinkybių, tuo pažeidė Lietuvos advokatų etikos kodekso nuostatas, reglamentuojančias advokato santykius su advokatūros organais⁵⁶⁰), yra dėl interesų konfliktų pažeidimų (pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 13 d., už tai, kad advokato padėjėjas atstovavo anksčiau buvusio kliento priešingai šaliai ir nenutraukė paslaugų teikimo sutarties, tuo sukėlė pavojų būtinumui užtikrinti konfidencialumą, nepriklausomumą ir tiesiogiai pagrįstų abejonių advokato padėjėjo sąžiningumu ir garbingumu)⁵⁶¹. Kitoje byloje dėl to, kad advokatas, daugiau kaip aštuonerius metus (nuo 1999 iki 2007 metų) atstovavo dviem klientams, o vėliau jiems susipykus dėl rangos sutarties, kurią rengė advokatas, pasirinko atstovauti vienam iš savo klientų⁵⁶².

Pastaba skirta ir už kitus darbinės veiklos pažeidimus. Vienoje byloje už tai, kad procesiniame dokumente (atsiliepime į ieškinį) padaryta labai daug stiliaus ir rašybos klaidų, trukdančių suvokti esmę, aplinkybes ir bendrą turinį, tai Garbės teismas pripažino nesuderinamu su advokatui keliamais etikos reikalavimais⁵⁶³. Kitoje byloje už tai, kad advokatas patvirtino advokato padėjėjui bylos dokumentus, nebūdamas nei šio padėjėjo vadovas, nei bylos šalis. Priimant sprendimą atsižvelgta į tai, kad advokatas apgailestavo dėl šio pažeidimo ir kad anksčiau jis nebuvo baustas drausmine tvarka⁵⁶⁴. 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimu nuobauda skirta už tai, kad advokatas tinkamai nenutraukė atstovavimo sutarties su klientu⁵⁶⁵, ir kt.

Dažnai ši nuobauda taikyta ir advokatams, tinkamai nevykdžiusiems teisės aktuose nustatytų pareigų advokatūrai, t. y. nemokėjo nario mokesčio, nepristatė

⁵⁶⁰ Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁵⁶¹ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁵⁶² Advokatų garbės teismo 2009 m. kovo 12 d. sprendimas.

⁵⁶³ Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁵⁶⁴ Advokatų garbės teismo 2009 m. balandžio 9 d. sprendimas.

⁵⁶⁵ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

civilinės atsakomybės draudimo, nepateikė advokatūrai paaiškinimo, neatvyko į drausmės bylos svarstymo posėdį⁵⁶⁶.

Bent dviejose bylose šios nuobaudos skyrimas yra abejotinas (nebent tokį įspūdį galėjo lemti pateikti neišsamūs duomenys). Vienoje byloje⁵⁶⁷ pastaba advokatui skirta gavus rašytinį pranešimą iš tardymo izoliatoriaus, kad po suimtojo susitikimo su advokatu pas suimtąjį buvo rasta 0,5 kg kavos. Advokatas paaiškino tai neigė. Tačiau tą faktą patvirtino suimtas dviem paaiškinimais, kuriuose nurodė, kad buvo prašęs advokato atnešti kavos ir šis jos atnešė, bei prižiūrėtojų tarnybiniais pranešimais. Advokatas net neatvyko į Garbės teismo posėdį. Manytina, kad šiuo atveju, kai pasielgta akivaizdžiai neteisėtai, pastaba yra per švelni sankcija.

Antras įdomus atvejis – pastaba skirta advokatui, prieš tai keturis kartus baustam drausminėmis nuobaudomis⁵⁶⁸. Šįkart pagal gautą raštą iš Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos dėl antrinę teisinę pagalbą teikiančio advokato veiklos kokybės kartu su kliento prašymu pakeisti advokatą. Tiesa, šioje byloje advokatas su kliento skundais nesutiko, bet nuobaudos skyrimas savaime reiškia, kad Advokatų garbės teismas pažeidimą nustatė ir jau baustam keturis kartus asmeniui pastaba turėjo būti per švelni nuobauda.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – papeikimą

Ši nuobauda per analizuojamą laikotarpį skirta 25 drausmės bylose, tai sudaro 1/4 visų skirtų nuobaudų. Paprastai ši nuobauda skiriama už šiek tiek sunkesnius pažeidimus nei aptartieji ankstesniame skyriuje. Vienoje byloje advokatas į VĮ „Regitra“ siuntė paklausimus, prieštaraujančius teisės aktams, t. y. advokatas raštus teikė veikdamas tam tikros įmonės vardu ant įmonės firminių blankų. Be to, advokatas suteikė įgaliojimus tretiesiems asmenims (ne advokatams ar advokatų padėjėjams) gauti duomenų apie trečiuosius asmenis neturėdamas tam teisinio pagrindo. Kadangi įmonei pateiktų raštų pasirinkta stilistika ir užklausų turinys buvo atgrasus, tai Advokatų garbės teismas traktavo kaip neatitiktį geros moralės, mandagumo ir kultūringumo reikalavimams bei sudarė prielaidas diskredituoti advokato profesinę garbę ir autoritetą⁵⁶⁹. Kitoje drausmės byloje buvo nustatytas šiurkštus pažeidimas, t. y. advokatas vienu metu lyg

⁵⁶⁶ Pavyzdžiui, Advokatų garbės teismo 2009 m. spalio 8 d. posėdyje dėl paminėtų pažeidimų net 11-oje drausmės bylų advokatams buvo paskirtos pastabos.

⁵⁶⁷ Advokatų garbės teismo 2012 m. sausio 14 d. sprendimas.

⁵⁶⁸ Advokatų garbės teismo 2012 m. birželio 7 d. sprendimas.

⁵⁶⁹ Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas.

ir atstovavo priešingų šalių interesams, veikdamas vienai iš šalių „už nugaros“. Pirmasis klientas gyvendamas užsienyje siekė sutvarkyti palikimo priėmimo klausimus, pateikė advokatui reikiamus dokumentus ir derino kitus klausimus, tačiau kadangi gyveno užsienyje, formali atstovavimo sutartis iki jo atvykimo į Lietuvą nebuvo pasirašyta. Per tą laiką teisme buvo nustatytas teisinę reikšmę turintis faktas, dėl to pirmoji klientė (motina) į procesą nebuvo įtraukta, o advokatas atstovavo antrojo pretendento (tėvo) interesams ir tik tėvas įgyjamosios senaties pagrindu įgijo nuosavybės teisę į pareiškėjo močiutei priklausiusį turtą⁵⁷⁰.

2009 m. sausio 8 d. sprendimu advokatui skirtas papeikimas už tai, kad nesąžiningai vykdė patalpų nuomos sutartį ir vengė grąžinti pagal teismo sprendimą priteistą 2 000 litų skolą ir palūkanas, nustatytais terminais nepateikė Lietuvos advokatūrai paaiškinimų⁵⁷¹. Kiti du papeikimai 2009 metais skirti už ne visai lygiaverčius pažeidimus. Pirmu atveju už tai, kad advokatas, atstovavęs klientui pirmosios instancijos teisme, po bylos baigties kliento nesupažindino su teismo sprendimu, dėl to šis praleido sprendimo apskundimą apeliacine tvarka⁵⁷², o tai Advokatų garbės teismas pagrįstai traktavo kaip teisinių ir moralinių įsipareigojimų klientui nesilaikymą ir pareigos atstovauti klientui sąžiningai ir rūpestingai pažeidimą. Kitoje byloje analogiška nuobauda advokatui skirta už mokesčio Advokatų tarybai sumokėjimą ne laiku ir už tai, kad jis neturėjo advokato profesinės civilinės atsakomybės draudimo⁵⁷³. 2010 metais skirti net devyni papeikimai, iš to skaičiaus ir už tai, kad advokatė tinkamai nesusitvarkė darbo vietos įteisinimo – posėdžiui nepateikė visų reikalingų dokumentų, to nepadarė ir paprašyta raštu pašalinti trūkumus. Atsižvelgta į tą aplinkybę, kad advokatė šia praktika verčiasi jau daug metų ir turi žinoti savo pareigas ir atsakomybę⁵⁷⁴. Kitoje iš bylų nuobauda skirta už tai, kad advokatas, neatsiklausęs kliento, į paskirtą bylos nagrinėjimą teisme nusiuntė kitą kolegą, pats į teismo posėdį neatvyko ir apie tai neinformavo kliento⁵⁷⁵. Du papeikimai 2010 metais buvo skirti gavus skundų iš policijos ir prokuratūros dėl netinkamo elgesio. Policija skundėsi advokato padėjęjo elgesiu, kai šis nelaimingo atsitikimo byloje nepagrįstai reikalavo atnaujinti tyrimą remdamasis Advokatūros įstatymu, t. y. norėjo remdamasis savo

⁵⁷⁰ Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas.

⁵⁷¹ Advokatų garbės teismo 2009 m. sausio 8 d. sprendimas.

⁵⁷² Advokatų garbės teismo 2009 m. lapkričio 12 d. sprendimas.

⁵⁷³ Pažymėtina, kad iš pateiktų duomenų nėra aišku, nei kiek laiko įmokos buvo nemokėtos, nei dėl kokių priežasčių. Neaišku ir dėl poliso – ar advokatė jo visai neturėjo, ar tik nebuvo laiku pateikusi Advokatų tarybai. Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁵⁷⁴ Advokatų garbės teismo 2010 m. sausio 14 d. sprendimas.

⁵⁷⁵ Advokatų garbės teismo 2010 m. balandžio 8 d. sprendimas.

statusu surinkti įrodymų byloje⁵⁷⁶. Iš prokuratūros buvo gautas skundas, kad advokatas siekia vilkinti ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje⁵⁷⁷. Dar vienas papeikimas skirtas advokatui už vengimą mokėti sūnui išlaikymą, priteistą pagal taikos sutartį, kai įsiskolinimas didesnis nei 5 000 litų⁵⁷⁸. Kitas papeikimas už elgesį, nesusijusį su vykdoma veikla, paskirtas advokatui 2011 metais dėl netinkamo elgesio su kaimynais, t. y. už konfliktus, įvairių negatyvių raštų siuntimą ir kt.⁵⁷⁹

Kitoje byloje papeikimas skirtas už advokato įsiskolinimą Valstybiniam socialiniam draudimui, tačiau advokatas iki bylos svarstymo pažeidimą pašalino, bet Advokatų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad advokatas buvo baustas už analogišką pažeidimą⁵⁸⁰. 2011 m. lapkričio 17 d. sprendimu papeikimas skirtas už vengimą sugrąžinti 22 000 litų įsiskolinimą pagal paprastąjį vekselį, jau turint teismo sprendimą, tačiau nesuradus nei turto, nei lėšų, iš ko būtų galima išieškoti skolą⁵⁸¹.

2012 metais skirti trys papeikimai už netinkamą advokato paslaugų teikimą, iš to skaičiaus dėl interesų konflikto (praėjus vos trimis mėnesiams po teisinių paslaugų nutraukimo advokatas pradėjo veikti prieš buvusį klientą)⁵⁸², dėl kliento neinformavimo dėl teismo priimtos nutarties ir nesiėmimo jokių procesinių priemonių⁵⁸³. Dar vienoje byloje advokato elgesys prasilenkė su teisės aktais – neįspėjęs priešingos šalies savo kontoroje įrašinėjo jos pokalbį su klientu⁵⁸⁴.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – viešai skelbiama papeikimą

Šios nuobaudos taikymas skirtingais metais gerokai skiriasi. 2009 metais ši nuobauda netaikyta, o 2010 metais skirta net 12 nuobaudų. Viešai skelbiamas papeikimas, palyginti su aptartomis nuobaudomis, taikytas už didesnius pažeidimus. 2008 metais ši nuobauda skirta advokatui už tai, kad jis teismo posėdžio išvakarėse nuvyko į priešingos šalies liudytojo namus, liepė pasirašyti kažkokį dokumentą ir už tai neva pasiūlė 50 litų ir butelį degtinės. Advokatas pripažino, tik kad vyko pas priešingos

⁵⁷⁶ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁵⁷⁷ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁵⁷⁸ Advokatų garbės teismo 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas.

⁵⁷⁹ Advokatų garbės teismo 2011 m. vasario 10 d. sprendimas.

⁵⁸⁰ Advokatų garbės teismo 2011 m. kovo 17 d. sprendimas.

⁵⁸¹ Advokatų garbės teismo 2011 m. lapkričio 17 d. sprendimas.

⁵⁸² Advokatų garbės teismo 2012 m. gegužės 17 d. sprendimas.

⁵⁸³ Advokatų garbės teismo 2012 m. rugsėjo 13 d. sprendimas.

⁵⁸⁴ Advokatų garbės teismo 2012 m. gruodžio 13 d. sprendimas.

šalies liudytoją, tačiau neprisipažino mėginęs jį papirkti⁵⁸⁵. Advokatų garbės teismas konstatavo pažeidimą visa apimtimi remdamasis teismo posėdžio protokolu, *dėl kurio LR CPK 171 ir 172 straipsniuose nustatyta tvarka nėra pareikštos ir išnagrinėtos advokato paaiškinime aptartos pastabos. Protokolas turi prima facie reikšmę ir negali būti paneigtas advokato pateiktais paaiškinimais.*⁵⁸⁶ Parinkta nuobauda, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, t. y. kad advokatas mėgino daryti poveikį liudytojui ir galimai melavo Advokatų garbės teismui, yra per švelni.

2010 metais ši nuobauda skirta net 12-ai pažeidėjų ir ne už lygiaverčius pažeidimus. Drausminė nuobauda viešai skelbiant papeikimą aštuoniais atvejais skirta už netinkamą advokato elgesį kliento atžvilgiu. Paprastai tai būdavo daroma, kai dėl to nukentėdavo advokatūros, kaip institucijos, reputacija ir klientas patirdavo vienokią ar kitokią žalą. 2010 m. vasario 11 d. sprendimu nuobauda skirta už tai, kad advokatas pavėluotai išsiuntė apeliacinį skundą ir jis nebuvo išnagrinėtas⁵⁸⁷. Kitoje byloje advokatas su kliente sudarė net dvi atstovavimo sutartis, tačiau neįvykdė sutartų paslaugų. Nuobaudos skyrimas buvo grindžiamas advokato teisiniu ir moraliniu įpareigojimu advokato profesijai ir visuomenei pažeidimu bei advokato vardo diskreditavimu⁵⁸⁸. Minėtoje byloje advokatas už drausmės pažeidimus baustas jau ketvirtą kartą, o tai verčia abejoti parinktų nuobaudų veiksmingumu.

Dar vienoje byloje advokatas vėlavo į parengiamąjį teismo posėdį, dėl to klientas buvo priverstas prašyti pertraukos, be to, į posėdį atvykęs advokatas buvo nepasirengęs, tad vėliau klientas paprašė grąžinti honorarą. Su tuo advokatas sutiko, tačiau iki drausmės bylos nagrinėjimo posėdžio to nepadarė ir nei į kliento laiškus, nei į skambučius neatsakė, nepateikė paaiškinimo ir advokatūrai⁵⁸⁹. Kitoje įvardytos kategorijos byloje advokatas nekvalifikuotai suteikė teisinę pagalbą, dėl to teismas keletą kartų atsisakė priimti kliento skundą. Paskirtą nuobaudą Advokatų garbės teismas pagrindė šiais argumentais: *<...> tokiais savo veiksmais ir poelgiu klientui tiesiogiai leido nusivilti advokato vardu ir reputacija. Klientas pasitikėjo advokate kaip teisės profesionalu, tačiau dėl nepateiktų advokatės veiksmy jam buvo netinkamai suteikta teisinė pagalba bei geranoriškai nebuvo grąžintas honoraras už prastai atliktą pavidimą*⁵⁹⁰. Dar kitoje byloje antrinę teisinę pagalbą teikiantis advokatas taip pat

⁵⁸⁵ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁵⁸⁶ Ten pat.

⁵⁸⁷ Advokatų garbės teismo 2010 m. vasario 11 d. sprendimas.

⁵⁸⁸ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. sprendimas.

⁵⁸⁹ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁵⁹⁰ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

netinkamai atliko pareigas – reikalavo, kad klientas pats rinktų įvairias pažymas, su advokatu nebuvo įmanoma susisiekti, į paskirtą teismo posėdį neatvyko ir net nenurodė jokių priežasčių. Dėl netinkamo elgesio advokatas jau buvo įspėtas advokatų, nuolat teikiančių antrinę teisinę pagalbą, susirinkime⁵⁹¹.

Dviejose bylose viešai skelbiamas papeikimas, skirtas gavus skundų iš prokuratūros ir teismo. Pirmoje drausmės byloje ši nuobauda skirta pagrįstai už tai, kad advokatas vienoje baudžiamojoje byloje atstovavo ir kaltinamajam, ir nukentėjusiajai. Tiesa, advokatas paaiškinime tai neigė, teigė nežinojęs, kad nukentėjusioji yra iš tos pačios bylos ir paaiškinimo surašymo dieną jis atstovavimo sutartį su ja yra nutraukęs. Advokatų garbės teismas pagrįstai tokį paaiškinimą įvertino kritiškai, nes *advokatas negalėjo nežinoti aplinkybės, kad V. yra nukentėjusioji toje pačioje byloje, nes jis dalyvavo atliekant eilę tyrimo veiksmų toje pačioje byloje, pats pateikė prašymą jį pakeisti kito įtariamojo gynėju, nes jis sudarė sutartį su nukentėjusiąja, be to, į tą pačią baudžiamąją bylą pateikė ir orderį, patvirtinantį jo įgalinimus ginti įtariamąjį ir nukentėjusiąją*⁵⁹². Antroje byloje analizuojama nuobauda, skirta už netinkamo kasacinio skundo parengimą gavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės raštą. Skirdamas nuobaudą Advokatų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad advokatas jau baustas drausmine nuobauda⁵⁹³.

Aptartų pažeidimų kontekste lyg ir per griežtai atrodo šios nuobaudos skyrimas advokatui už tai, kad nebuvo laiku sumokėtos įmokos advokatūrai, nepateiktas profesinis draudimas ir laiku nedeklaruotos gyventojų pajamos. Tačiau, matyt, tai grindžiama tuo, kad advokatas iki bylos nagrinėjimo pažeidimo nepašalino ir (ar) nepateikė įrodymų, taip pat nepateikė paaiškinimų advokatūrai, tuo ignoravo viešą kvietimą bendradarbiauti⁵⁹⁴. AGT, skirdamas nuobaudą, atsižvelgė į tai, kad advokatas iki bylos nagrinėjimo pažeidimų nepašalino (ar nepateikė įrodymų) ir ignoravo advokatūros kvietimą. Advokato elgesys savaime yra neetiškas. Tačiau kyla šiek tiek abejonių dėl nuobaudos rūšies, pažeidimą vertinant aptartų pavyzdžių kontekste, ypač suvokiant, kad Advokatų tarybos advokatūros puslapyje pateikto viešo kvietimo advokatas tiesiog galėjo ir nepastebėti. Tiesa, 2012 metais dviejuose posėdžiuose net vienuolika viešai skelbtų papeikimų skirta advokatams už netinkamą pareigų advokatūrai vykdymą. Reikia pažymėti, kad šiuose posėdžiuose už panašius pažeidimus

⁵⁹¹ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁵⁹² Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁵⁹³ Advokatų garbės teismo 2010 m. rugsėjo 9 d. sprendimas.

⁵⁹⁴ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. sprendimas.

buvo priimti keturi skirtingos rūšies sprendimai: apsiribota elgesio svarstymu, skirta pastaba, papeikimas arba viešai skelbiamas papeikimas. Tačiau Advokatų garbės teismas parinktas nuobaudas motyvuoja konkrečiais argumentais, iš esmės priklausančiais nuo pažeidėjo elgesio, t. y. advokatams, kurie iki drausmės bylos nagrinėjimo pašalino visus pažeidimus, nuobaudos neskyrė, *nes viliasi, kad advokatas po šio sprendimo suprato savo pareigų pažeidimo esmę, įsiklausys į šiame sprendime primintus profesinius reikalavimus ir daugiau laiku ir sąžiningai vykdys advokatui priskirtas pareigas ir funkcijas bei nesudarys pagrindo suabejoti advokato profesine atsakomybe*⁵⁹⁵. Atitinkamai tiems advokatams, kurie iki bylos nagrinėjimo nepašalino tik vieno pažeidimo, – skyrė pastabą, dviejų pažeidimų – papeikimą, o tiems, kurie nepašalino nė vieno pažeidimo, – viešai skelbiamą papeikimą.

Sprendimas siūlyti panaikinti Lietuvos advokatūros sprendimą asmenį pripažinti advokatu

Bent jau griežčiausia nuobauda – pašalinimas iš advokatų – paprastai skiriamas gana retai (žr.14 pav.) – tik už rimtus pažeidimus ir akivaizdžiai nederamą ar gal net ir nusikalstamą advokato elgesį su klientais bei nepagarbą Advokatų tarybai. Analizuojamuoju laikotarpiu tokių sprendimų buvo aštuoni, iš jų net trys – 2012 metais. 2008 metais advokatė pašalinta iš advokatų dėl nesąžiningo elgesio su klientais. Bent su dviem klientėmis buvo susitarta dėl teisinės pagalbos, paimti honorarai ir neatlikti sutarti veiksmai, honorarai klientams negražinti, advokatė nekomunikavo su Advokatų taryba⁵⁹⁶. Skiriant griežčiausią nuobaudą buvo atsižvelgta ir į tai, kad advokatė ne kartą buvo traukta drausminėn atsakomybėn, *tačiau išvadų nepadarė ir nepakeitė bendravimo būdo su advokatūros organais. Pažymėtina tai, kad advokatė nesupranta ir nepripažįsta padaryto pažeidimo, nes nepateikė jokių savo poelgių pateisinančių įrodymų*⁵⁹⁷.

2009 metais priimtas sprendimas pašalinti asmenį iš advokatų dėl iš esmės tapačių pažeidimų⁵⁹⁸. 2010 metais abiem atvejais taip pat ši nuobauda skirta pagal klientų skundus dėl nesąžiningo advokatų elgesio. Abiem atvejais buvo sudaryti susitarimai, paimti honorarai ir nesuteiktos sutartos paslaugos neturint rimtų pateisinamų

⁵⁹⁵ Advokatų garbės teismo 2012 m. spalio 11 d. sprendimas.

⁵⁹⁶ Advokatų garbės teismo 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁵⁹⁷ Ten pat.

⁵⁹⁸ Advokatų garbės teismo 2009 m. sausio 8 d. sprendimas.

priežasčių⁵⁹⁹. Analogiškas pažeidimas konstatuotas ir 2011 metais. 2011 m. kovo 17 d. sprendimu advokatas pagrįstai pašalintas iš advokatų, nes ilgą laiką mulkino klientus, išviliojo apie 10 000 litų, sužlugdė keturias bylas ir melagingai nurodydamas, kad dirba su bylomis, iš tiesų nieko nedarė, dėl to buvo priimti klientams nepalankūs sprendimai, net nepradėjus bylų svarstyti iš esmės⁶⁰⁰.

2012 metais dvi nuobaudos taikytos advokatams, viena – advokato padėjėjui. Pastarąjį nuspręsta išbraukti iš sąrašų už nepagrįstai didelės sąskaitos (daugiau nei 50 000 litų) klientams pateikimą, kurioje dalis suteiktų paslaugų buvo ne teisinio, bet buitinio ir ūkinio pobūdžio pavedimai. Be to, *siekdamas išvengti atsakomybės, sąmoningai klaidino Lietuvos advokatūros organus dėl faktinės darbo vietos... Advokatų garbės teismas atsižvelgia į sąžiningumo reikšmę advokato profesinėje veikloje, taip pat į tą aplinkybę, kad asmuo dirba advokato padėjėju jau nuo 2005 metų pabaigos, todėl neabejotinai turi būti įsivainęs advokatų veiklos ir etikos reikalavimus bei tradicijas*⁶⁰¹. Vienoje iš bylų advokatas, kaip ir anksčiau aptartose bylose, pašalintas iš advokatų už nesąžiningą elgesį su klientu. Bent su dviem klientais advokatas buvo sudaręs sutartis, paėmęs honorarą, tačiau paslaugų nesuteikė. Šioje drausmės byloje buvo pažeistas ir advokato nepriklausomumo principas, nes suteikė UAB vykdyti profesinę advokato veiklą jo vardu. Taip pat advokatas nevykdė visų pareigų ir advokatūrai – nebuvo pateikta nei sveikatos pažyma, nei civilinės atsakomybės draudimo polisas, buvo įsiskolinimas ir už nario mokestį⁶⁰².

Tik vienu atveju ši nuobauda buvo skirta už šiek tiek kitokio pobūdžio pažeidimus, netinkamą darbo vietos pakeitimo registravimą, pareigų advokatūrai ignoravimą. Advokatų tarybai advokatas pateikė prašymą perregistruoti darbo vietą, tačiau, nepateikęs visų reikiamų dokumentų, prašymas nebuvo patenkintas ir advokatui nurodyta pašalinti trūkumus. Dar po dviejų mėnesių interesantė kreipėsi su paklausimu, kokių pagrindų Vilniuje yra registruota jo kontora. Galiausiai dar po dviejų mėnesių Advokatų taryba įpareigojo advokatą iki nustatyto termino pateikti visus reikiamus dokumentus, įskaitant draudimo polisą ir sveikatos pažymą, tačiau dokumentai nebuvo pateikti. Parenkant nuobaudą buvo atsižvelgta ir į tai, kad advokatas baudžiamas ne pirmą kartą. Tiesa, šioje byloje buvo advokato prašymas jį išbraukti iš praktikuojančių advokatų sąrašo, tačiau Advokatų garbės teismas pasielgė principingai: <...> *šio*

⁵⁹⁹ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. ir balandžio 8 d. sprendimai.

⁶⁰⁰ Advokatų garbės teismo 2011 m. kovo 17 d. sprendimas.

⁶⁰¹ Advokatų garbės teismo 2012 m. spalio 11 d. sprendimas.

⁶⁰² Advokatų garbės teismo 2012 m. kovo 15 d. sprendimas.

*sprendimo priėmimo metu advokatas dar yra įrašytas į praktikuojančių advokatų sąrašą, todėl drausmės byla turi būti baigta sprendimo priėmimu, kuriame būtina įvertinti advokato padarytus pažeidimus*⁶⁰³.

2.2.7. PAŽEIDIMŲ RŪŠYS

Advokatų garbės teismas visus nagrinėjamus pažeidimus, atsižvelgdamas į jų pobūdį, klasifikuoja į keturias dideles kategorijas: advokato santykiai su klientu; advokato santykiai su teismais ir kitomis institucijomis; advokato santykiai su advokatūros organais ir kitais advokatais; advokato santykiai su visuomene (žr. 14 lentelę ir 15 pav.)⁶⁰⁴. Akivaizdu, kad trys grupės pažeidimų apima advokato santykius su išore (klientu, kitomis institucijomis ir visuomene) ir viena kategorija – iš esmės vidinius tarpusavio santykius. Išoriniai santykiai pirmaisiais dviem atvejais pagrįsti advokato profesine veikla, o santykiai su visuomene paprastai tiesiogiai su profesine veikla nėra susiję, pavyzdžiui, konfliktai su kaimynais. Advokatų santykių su klientais etikos pažeidimai, kurie, atsižvelgiant į profesijos esmę, matyt, yra svarbiausi, papildomai klasifikuojami į tris pogrupius: lojalumo klientui, konfidencialumo ir interesų konflikto vengimo pažeidimai; sulygtų paslaugų teikimas ne laiku bei advokatų pareigų ribos klientui; paslaugų kokybė. Toliau advokatų padaryti etikos pažeidimai analizuojami laikantis šios klasifikacijos. Tiesa, reikia pažymėti, kad tokia klasifikacija yra šiek tiek sąlyginė, nes paslaugų suteikimas ne laiku savaime rodo ir paslaugos kokybę, kadangi laiku atlikta paslauga yra ir vienas iš kriterijų, klientui leidžiančių vertinti paslaugą kaip kokybišką. Vienoje drausmės byloje buvusi advokato klientė kreipėsi su skundu dėl to, kad advokatas apsiėmė atstovauti jai santuokos nutraukimo byloje, buvo sumokėtas ir honoraras, pareiškimo trūkumams panaikinti buvo nustatytas dešimties dienų terminas, tačiau per jį nei klientė, nei jos advokatas trūkumų nepašalino, termino atnaujinimu nepasirūpino⁶⁰⁵. Įvardyti pažeidimai pagal pobūdį iš esmės gali būti priskirti tiek prie nekokybiško paslaugos suteikimo, tiek prie jos suteikimo ne laiku. Tokiais ir panašiais atvejais pažeidimas priskiriamas tai kategorijai, kuri, mokslininkų nuomone, buvo dominuojanti. Minėtoje byloje laikytasi pozicijos, kad dominuoja nekokybiškos paslaugos.

⁶⁰³ Advokatų garbės teismo 2012 m. vasario 23 d. sprendimas.

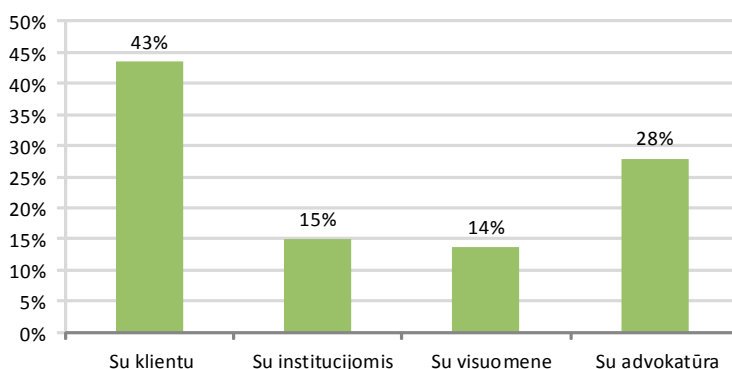
⁶⁰⁴ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 19–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. 2011 m. balandžio 18 d.

⁶⁰⁵ Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

2.15 lentelė. Drausmės pažeidimai 2008–2012 metais pagal kategorijas

Pažeidimo kategorija	2008	Proc.	2009	Proc.	2010	Proc.	2011	Proc.	2012	Proc.
Advokato išoriniai santykiai:										
su klientu	9	64,3	10	20,0	22	52,4	8	40,0	21	60,0
su institucijomis	3	21,4	5	10,0	9	21,4	5	25,0	2	5,7
su visuomene	2	14,3	5	10,0	5	11,9	7	35,0	3	8,6
su advokatūra	0	0,0	30	60,0	6	14,3	0	0,0	9	25,7
Iš viso:	14	100	50	100	42	100	20	100	35	100

Akivaizdu, kad dominuoja etikos pažeidimai, susiję su advokatų profesine veikla, t. y. pirmiausia santykiais su klientais, išskyrus 2009 metus, kai daug bylų buvo nagrinėjama advokatūros iniciatyva, ir 2012 metus⁶⁰⁶. Vis dėlto beveik pusė (43 proc.) visų drausmės pažeidimų 2008–2012 metais padaryti būtent dėl advokato santykių su klientais (žr. 2.15 pav.).

2.15 pav. Drausmės pažeidimai, susiję su advokato profesine veikla 2008–2012 m.

⁶⁰⁶ Nebent atskirai reikėtų paminėti 2012 metus, kai dviejuose garbės teismo posėdžiuose net 52 advokatams buvo konstatuotas pareigų advokatūrai nevykdymas, tai rodo, kad daugiau nei 50 procentų visų drausmės bylų tais metais buvo inicijuota dėl netinkamo elgesio savivaldos organo atžvilgiu.

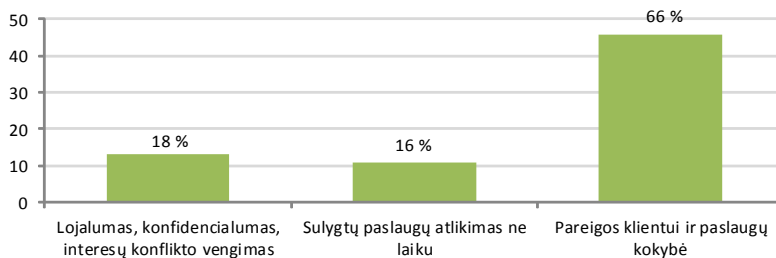
2.2.7.1. Advokatų santykių su klientais pažeidimai

Klientams padaryti pažeidimai pagal specifiką santykinai klasifikuojami į tris grupes (2.16 lentelė).

**2.16 lentelė. Drausmės pažeidimai, susiję su klientais
2008–2012 metais**

Pažeidimo subkategorija	2008	Proc.	2009	Proc.	2010	Proc.	2011	Proc.	2012	Proc.
1. Lojalumas, konfidencialumas, interesų konflikto vengimas	3	33,3	2	20	2	9,1	1	12,5	5	23,8
2. Sulygtų paslaugų atlikimas ne laiku	2	22,2	2	20	2	9,1	1	12,5	4	19,0
3. Pareigos klientui ir paslaugų kokybė	4	44,4	6	60	18	81,8	6	75,0	12	57,1
Iš viso:	9	100	10	100	22	100	8	100	21	100

Pažymėtina, kad su advokato ir kliento santykiais susijusių pažeidimų 2008–2012 metais didžiausią dalį sudaro tie, kurie priskirtini subkategorijai „Pareigų ribos klientui ir paslaugų kokybė“ (žr. 2.16 pav.). Toliau – sulygtų paslaugų teikimas ne laiku ir galiausiai lojalumo klientui, konfidencialumo pareigos pažeidimai ir interesų konfliktai. Toliau kiekvienas iš įvardytų pagrindų aptariamas detaliau.

**2.16 pav. Advokato santykių su klientais drausmės pažeidimai
2008–2012 m.**

2.2.7.2. Lojalumas klientui, interesų konflikto vengimas ir konfidencialumo užtikrinimas

Įvardyti advokato veiklos principai įtvirtinti Advokatūros įstatymo 5 ir 39 straipsniuose⁶⁰⁷, o jų turinys šiek tiek detalizuojamas Advokatų etikos kodekso 3 straipsnyje, kurio esmė ta, kad draudžiama advokatui konsultuoti, atstovauti, ginti ar veikti dviejų ar daugiau klientų vardu tuo pačiu klausimu ar toje pačioje byloje, jeigu tų klientų interesai priešingi, o atstovavimo metu iškilus intereso konflikto pavojui, advokatas turi atsisakyti veikti klientų vardu⁶⁰⁸.

Remiantis Advokatų garbės teismo praktika ir Advokatų etikos kodekso nuostatomis, kilus interesų konfliktui, advokatas turi atsisakyti veikti abiejų šalių (bet ne kurios nors vienos) vardu. Advokatas aštuonerius metus teikė teisinės paslaugas dviem klientams (juridiniams asmenims), tarp kurių kilo ginčas ir paaiškėjo interesų konfliktas, dėl to advokatas nustojo veikti tik vieno kliento vardu, grįsdamas tokį savo elgesį klientų susitarimu ir pritarimu. Advokatų garbės teismas paaiškino, kad Advokatų etikos kodekso 3 straipsnio reikalavimai nenumato išlygų ir, neatsižvelgdamas į klientų valią, advokatas turėjo atsisakyti abiejų klientų, todėl skyrė pastabą⁶⁰⁹.

Lojalumo klientui principas Advokatų garbės teismo pagrįstai aiškinamas kaip neatsiejamai susijęs su konfidencialumo reikalavimu, nes advokatas gali sužinoti informaciją, kuri nėra laisvai prieinama tretiesiems asmenims. Pagal šio teismo praktiką konfidencialumo pareigos pažeidimas galimas ir buvusiems klientams, todėl, nesant buvusio kliento sutikimo, veikti prieš buvusį klientą galima ne anksčiau kaip praėjus vieniems metams, be to, svarbu įvertinti ir pavedimų pobūdį – tiek buvusio, tiek naujojo kliento pavedimų atskirtumą. Advokatų garbės teismas advokato padėjėjui skyrė pastabą už tai, kad jis, 2009 m. balandžio 17 d. nutraukęs teisinių paslaugų sutartį su vienu subjektu, jau tų pačių metų balandžio 28 d., t. y. praėjus vos 11 dienų, pradėjo teikti paslaugas subjektui, turinčiam priešingų interesų, ir pradėjo veikti prieš buvusį klientą⁶¹⁰.

⁶⁰⁷ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.

⁶⁰⁸ Advokatūros įstatymas, *supra note* 221.O 221.

⁶⁰⁹ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 19–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. 2011 m. balandžio 18 d.

⁶¹⁰ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 19–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. 2011 m. balandžio 18 d.

2.2.7.3. Pareiga laiku suteikti teisinės paslaugas

Šią pareigą įtvirtina ir Advokatūros įstatymas (39 str. – sąžiningai atlikti savo pareigas)⁶¹¹, ir Advokatų etikos kodeksas (1.2.1, 1.3, 2.2, 6.6, 6.7)⁶¹². Dažniausiai pasitaikantys šios srities pažeidimai – procesinių terminų nesilaikymas ir kai kada šiurkštūs kliento teisių pažeidimai, dėl to klientas praranda galimybę jas ginti. Pavyzdžiui, 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimu advokatė buvo pašalinta iš advokatų dėl to, kad su ne mažiau kaip dviem klientėmis sudarė teisinių paslaugų teikimo sutartis, paėmė honorarą ir jokių paslaugų neatliko bei klientių neinformavo, kad negali jų atlikti⁶¹³. 2012 m. rugsėjo 13 d. sprendimu advokatei skirtas viešas papeikimas, nes neįvykdė sutartimi sulgytų paslaugų, t. y. nepateikė apeliacinio skundo nustatyta tvarka ir terminais, nors klientai iš savo pusės padarė viską, kas reikalinga, įskaitant ir tai, kad pateikė žyminio mokesčio sumokėjimo kvitą advokatei. Advokatė šioje byloje pasiaiškino, kad neva išsiuntė dokumentus į teismą, bet neišsaugojo pašto kvito, o tai verčia abejoti paaiškinimo pagrįstumu⁶¹⁴.

2.2.7.4. Pareigų klientui ribos ir paslaugų kokybė

Pareigų klientui ribos įtvirtinamos ir Advokatūros įstatymo 5 ir 39 straipsniuose⁶¹⁵ ir Advokatų etikos kodekso nuostatų 1.2.1 punkte (Advokato pareiga laikytis moralinių ir teisinių įsipareigojimų klientui), 6.6 punkte (Pareiga konsultuoti, ginti klientą ir jam atstovauti sąžiningai, rūpestingai, protingai), 6.7 punkte (Nepriimti pavedimų, jeigu žino ir supranta, kad nesugebės jų tinkamai ir laiku atlikti) ir kt.⁶¹⁶ Iš tiesų daugiausia pažeidimų padaroma būtent dėl šių nuostatų pažeidimų. Bene labiausiai paplitę šios kategorijos pažeidimai – susitarimo su klientu įforminimas ir avanso paėmimas, o paskui nesuteikimas sulgytų paslaugų, kartais jų suteikimas akivaizdžiai nekokybiškai.

Advokatūrai gavus skundą iš Lietuvos apeliacinio teismo, kad advokatas nesidomėjo bylos eiga, neatvyko į teismo posėdį ir nepranešė apie neatvykimą, Advokatų

⁶¹¹ Advokatūros įstatymas, *supra note* 221.

⁶¹² Teisėjų garbės teismo 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimas; Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

⁶¹³ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁶¹⁴ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2012 m. rugsėjo 13 d. sprendimas.

⁶¹⁵ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.

⁶¹⁶ Teisėjų garbės teismo 2012 m. kovo 23 d. sprendimas Nr. 21P-4.

garbės teismas 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimu, kuris buvo priimtas už akių, skyrė advokatui pastabą⁶¹⁷. Kitoje byloje AGT priėmė sprendimą išbraukti asmenį iš advokatų, nes jis ilgą laiką mulkino klientus, kad bylos vedamos, kad jis daug dirba ir atstovauja, ir prašė klientų pačių nedalyvauti teismo posėdžiuose. Sprendimas buvo priimtas už akių. Aiškinantis aplinkybes, paaiškėjo, kad praėjo procesiniai terminai apskūsti sprendimą, dėl to klientui buvo padaryta 60 000 litų žala⁶¹⁸. Dar kitoje byloje advokatė, su kliente pasirašiusi paslaugų teikimo sutartį, klientei negalėjus dalyvauti teismo posėdyje, be jos sutikimo sudarė taikos sutartį, kurioje nebuvo numatyti nei klientei išmokėtinos kompensacijos terminai, nei būdas. Tuo pasinaudojusi kompensaciją turėjusi išmokėti šalis pardavė turtą ir kompensacijos nesumokėjo. Šioje byloje advokatė su klientės skundu nesutiko, tačiau Advokatų garbės teismas advokatei skyrė pastabą⁶¹⁹.

2.2.7.5. Advokato pažeidimai, susiję su išoriniais subjektais⁶²⁰

Advokato ir advokatūros santykiai

Lietuvos advokatūra inicijuoja advokatų etikos pažeidimų svarstymą dėl tokių pažeidimų: nustatytų įmokų mokėjimas ne laiku, draudimo poliso nepateikimas, deklaracijų ar mokesčių nustatytu laiku nesumokėjimas. Tai viena iš teisinių profesijų, kurioje tokio pobūdžio bylų daugiausia (palyginti su kitų laisvųjų profesijų, t. y. antstolių ir notarų pažeidimais). Itin daug tokio pobūdžio bylų iškelta 2009 m., ypač 2012 metais. Be to, nuo 2012 metų Advokatų garbės teismas ėmėsi dar vienos prevencinės priemonės šio pobūdžio bylose – nustatęs minėto pobūdžio pažeidimus, Advokatų garbės teismas dažnai priėmė sprendimą stabdyti advokato įgaliojimus, kol bus ištaisyti padaryti pažeidimai. 2012 m. lapkričio 15 d. sprendimu 12-ai advokatų buvo priimtas sprendimas laikinai uždrausti advokato veiklą, kol bus pateikti reikalingi dokumentai, tačiau sprendimo įsigaliojimas nukeltas dviem savaitėms, t. y. iki lapkričio 30 d.⁶²¹ Tai, kad tokio pobūdžio pažeidimų nemažėja ir Garbės teismui

⁶¹⁷ Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁶¹⁸ Advokatų garbės teismo 2011 m. kovo 17 d. sprendimas.

⁶¹⁹ Advokatų garbės teismo 2011 m. kovo 17 d. sprendimas.

⁶²⁰ Ši kategorija apima advokatūrą, visuomenę plačiąja prasme (t. y. bet kurį procesinę prasme nesusijusį asmenį) ir sąsają su kitomis institucijomis.

⁶²¹ Advokatų garbės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. sprendimas.

kyla būtinybė imtis papildomų advokato veiklos ribojimų, rodo, kad šio pobūdžio pažeidimus reikėtų tirti atskirai.

Advokato santykiai su visuomene

Šiai kategorijai priskiriamos visos drausmės bylos, nepatenkančios į kitas kategorijas. Prie tokių bylų Lietuvos advokatūra priskiria tas bylas, kai su pareiškimais kreipiasi kiti (nei advokato klientai) subjektai. Vienoje byloje į advokatūrą kreipėsi teismas, prašydamas pateikti informacijos dėl advokato civilinės atsakomybės draudimo⁶²². Kitoje byloje į advokatūrą kreipėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkė, prašydama iširti advokato profesinę kompetenciją rengiant kasacinį skundą⁶²³. 2011 m. vasario 10 d. posėdyje drausmės byla buvo nagrinėjama pagal advokato kaimyno skundą dėl konfliktų su kaimynais ir sodo bendrija⁶²⁴. Šiai kategorijai priskirti ir tokie atvejai, kai kreipėsi suinteresuoti asmenys dėl netinkamo nuomos patalpų sutarties vykdymo (2009 m. sausio 8 d. sprendimas); dėl advokato / advokato padėjėjo netinkamo elgesio su kaimynais: vienoje byloje, kad netinkamai vedžioja šunį, dažnai vairuoja neblaivus, nemandagiai kalba⁶²⁵; kitoje byloje – dėl užgauliojimo, įžeidinėjimo ir pan.⁶²⁶; dėl teismo patvirtintos taikos sutarties išlaikyti savo vaiką nevykdymo⁶²⁷ (2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas) ir kt.

Advokato ir kitų institucijų santykiai

Palaikant santykius su kitomis institucijomis, paprastai pasireiškia netinkamas advokatų / padėjėjų procesinis elgesys. Pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 13 d. Advokatų garbės teismo sprendimu advokatui skirta pastaba už tai, kad, gavus pranešimą iš Lietuvos apeliacinio teismo apie advokato nedalyvavimą posėdyje ir neinformavimą apie neatvykimą, buvo nustatyta, kad advokatas reikiama tvarka nenutraukė atstovavimo sutarties su klientu ir neinformavo apie tai nei teismo, nei kliento⁶²⁸.

⁶²² Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas.

⁶²³ Advokatų garbės teismo 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁶²⁴ Advokatų garbės teismo 2011 m. vasario 10 d. sprendimas.

⁶²⁵ Advokatų garbės teismo 2009 m. birželio 11 d. sprendimas. Buvo suėję senaties terminai, todėl Garbės teismas bylos iš esmės nenagrinėjo.

⁶²⁶ Advokatų garbės teismo 2010 m. sausio 14 d. sprendimas. Advokato padėjėjui buvo konstatuotas drausmės pažeidimas ir skirta drausminė nuobauda – pastaba.

⁶²⁷ Advokatų garbės teismo 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas. Garbės teismas pripažino pažeidimą, už ką advokatui buvo paskirta drausminė nuobauda – papeikimas.

⁶²⁸ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

Dėl advokato nemandagus elgesio. Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimu advokatui skirtas papeikimas dėl to, kad jis kreipėsi į instituciją ir pasirašė UAB vardu ant bendrovės blankų, prašė suteikti duomenis apie trečiuosius asmenis, kad perįgaliojo trečiuosius asmenis (ne advokatus) veikti kliento vardu⁶²⁹. Advokatų garbės teismo 2009 m. balandžio 9 d. sprendimu nutarta kreiptis į prokuratūrą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo gavus teismo pranešimą, kad advokatas byloje rodė nepagarbą teismui, pateikti procesiniai dokumentai surašyti ant įmonės blankų ir pateikti įmonės duomenys, o ant jų pasirašęs advokatas⁶³⁰ ir kt.

2.2.8. Aplinkybės, į kurias atsižvelgta priimant sprendimus drausmės byloje

Remiantis Advokatų drausmės bylą nagrinėjimo aprašu⁶³¹, skiriant nuobaudas už profesinės etikos pažeidimus turi būti atsižvelgiama į padaryto pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes.

Viena iš aplinkybių, į kurią paprastai atsižvelgiama, – drausminio pažeidimo kartotinumumas (atsakomybę sunkinanti aplinkybė) arba pažeidimo padarymas pirmą kartą, žalos (skolos) savanoriškas padengimas, pažeidimo iki bylos išnagrinėjimo pašalinimas, nuoširdus gailėjimasis (atsakomybę lengvinančios aplinkybės). 2008 m. spalio 9 d. sprendimu apsiribota drausmės bylos svarstymu, nes advokatas pripažino pažeidimą, nuoširdžiai gailėjosi, susitaikė su klientu ir pastarasis advokatui pretenzijų neturi⁶³². Kitoje byloje taip pat apsiribota drausminės bylos svarstymu, nes sunkinančių aplinkybių nenustatyta, atsakomybę lengvinančia aplinkybe laikyta tai, kad anksčiau drausminėmis nuobaudomis advokatė nebausta, o pareigų neįvykdė dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių, be to, pašalino pažeidimo padarinius, nuoširdžiai gailėjosi dėl padaryto pažeidimo⁶³³. 2008 m. lapkričio 13 d. sprendime, kuriuo nuobauda neskirta, teigiama, kad sunkinančių aplinkybių nenustatyta, lengvinančiomis aplinkybėmis Garbės teismas pripažino tai, kad advokatė anksčiau drausminėmis nuobaudomis nebausta, nuoširdžiai gailisi dėl padaryto pažeidimo, advokatės veiksmus išprovokavo pačių pareiškėjų veiksmai, pažeidimas padarytas ne advokatės

⁶²⁹ Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas.

⁶³⁰ Advokatų garbės teismo 2009 m. balandžio 9 d. sprendimas.

⁶³¹ *Supra note, 150, 39* punktas.

⁶³² Advokatų garbės teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas.

⁶³³ Advokatų garbės teismo 2010 m. vasario 11 d. sprendimas.

profesinėje veikloje, nėra duomenų, kad dėl advokatės veiksmų būtų kilusi žala⁶³⁴. Skiriant pastabą advokatui už nekokybiškai atliktas advokato paslaugas klientui, buvo atsižvelgta į tai, kad už drausmės pažeidimus asmuo baudžiamas trečią kartą. Advokatas jokio pasiaiškinimo Advokatų tarybos nustatytu terminu nepateikė. Manytina, kad bent pagal gautus bylos duomenis advokatui paskirta per švelni sankcija. Kitoje byloje apsiribota pastaba, atsižvelgiant į tai, kad advokatas suprato savo neetišką elgesį, nuoširdžiai gailėjosi ir atsiprašė pareiškėjo⁶³⁵.

Skiriant papeikimą atsižvelgta į svarbias šeimos aplinkybes ir į tai, kad advokatas nuoširdžiai gailisi ir perregistravo savo kontorą faktiniu buveinės adresu⁶³⁶.

Skirdamas griežčiausią nuobaudą, t. y. pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu, Advokatų garbės teismas įvertino pažeidimo pobūdį – juo buvo diskredituota advokato profesinė garbė ir autoritetas, nuvilti klientai (sudaryti susitarimai dėl teisinių paslaugų, paimti honorarai, o paslaugos neatliktos, kilo problemų grąžinant paimtą honorarą). Advokatė ne kartą traukta drausminėn atsakomybėn, bet išvadų nepadarė ir nepakeitė bendravimo su advokatūros organais būdo. Atsižvelgta ir į tai, kad advokatė nepripažįsta padaryto pažeidimo, nepateikė jokių savo poelgio pateisinimo įrodymų⁶³⁷. Advokato padėjėjo išbraukimą iš sąrašų Advokatų garbės teismas grindė sunkinančiomis aplinkybėmis, t. y. kad padėjėjas, diskredituodamas advokato vardą, ėmėsi vykdyti buitinio ir ūkinio pobūdžio pavedimus (buvo su pareiškėja po jos mirties, sprendžiant paveldėjimo klausimus pareiškėjams atstovavo ne kaip padėjėjas, o kaip fizinis asmuo, kt.), o vėliau už tai reikalavo užmokesčio. Taip pat siekdamas išvengti atsakomybės klaidino advokatūros organus dėl faktinės darbo vietos. Atsižvelgta ir į tai, kad padėjėju asmuo buvo daugiau nei metus ir jam turėjo būti žinomi advokatų veiklos ir etikos reikalavimai ir tradicijos. Lengvinančių aplinkybių byloje nebuvo nustatyta⁶³⁸.

Paprastai tais atvejais, kai advokatas / padėjėjas nereaguoja į advokatūros kvietimą pateikti paaiškinimus, skiriami vieši papeikimai. Ši nuobauda skirta už pareigų nevykdymą advokatūrai, atsižvelgiant į tai, kad iki drausmės bylos nagrinėjimo advokatas nepašalino padarytų pažeidimų, ignoravo advokatūros viešą kvietimą bendradarbiauti su advokatūros organais⁶³⁹. Antrasis viešas papeikimas skirtas ir už tai,

⁶³⁴ Advokatų garbės teismo 2008 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁶³⁵ Advokatų garbės teismo 2011 m. vasario 10 d. sprendimas.

⁶³⁶ Advokatų garbės teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas.

⁶³⁷ Advokatų garbės teismo 2008 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁶³⁸ Advokatų garbės teismo 2012 m. spalio 11 d. sprendimas.

⁶³⁹ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. sprendimas.

kad advokatas ne tik galimai padarė drausmės pažeidimą, bet ir nebendradarbiavo su advokatūros organais, t. y. nepateikė paaiškinimų advokatūrai⁶⁴⁰. 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimu viešai skelbiamas papeikimas iš dalies skirtas ir už tai, kad advokatas nebendradarbiavo su advokatūros organais – neatvyko į Advokatų garbės teismo posėdį, nors informacija buvo viešai paskelbta, advokatas galimai galėjo ir nežinoti apie bylos nagrinėjimą⁶⁴¹.

Pateikti bylų pavyzdžiai rodo, kad Advokatų garbės teismas iš esmės vadovaujasi Drausmės bylų nagrinėjimo nuostatais ir vertina sunkinančių ir lengvinančių aplinkybių visetą. Tačiau iš pateiktų duomenų sunku nustatyti tam tikrus sisteminius jų parinkimo kriterijus, daugelyje pateiktų bylų apie sunkinančias ar lengvinančias aplinkybes apskritai neužsimenama, o kartais, atrodytų, už sunkesnius pažeidimus taikomos lengvesnės nuobaudos nei už didesnius prasižengimus, ar kai asmuo prasižengia jau ne pirmą kartą. Daugiausia abejonių kelia advokatams taikytos nuobaudos už pareigų advokatūros savivaldos organams nevykdymą, tai detalizuota 2.4 skyriuje. Bent iš dalies tai galėtų būti paaiškinta neišsamių duomenų pateikimu.

2.3. PROKURORŲ ETIKOS PAŽEIDIMAI

Prieš pateikiant konkrečius duomenis pagal tyrėjų pasirinktus pagrindus būtina aptarti galimus duomenų netikslumus ir sąlyginumus dėl toliau įvardytų priežasčių. Duomenys – Prokurorų etikos komisijos sprendimų kopijos – per keletą kartų iš Generalinės prokuratūros buvo gautos. 2009–2011 metų sprendimai buvo pateikti kartu su posėdžių protokolų sprendimų registru, o 2008 ir 2012 metų duomenys – be registru, dėl to jie gali būti netikslūs. Pateikti registrai taip pat yra labai painūs. Registruose pateikiama dalis protokolų, kuriems suteiktas atskiras registracijos numeris ir kuriuose pateikta svarstyti bent po kelis klausimus (3–5), paskui kiekvieno arba bent daugumos svarstytų asmenų klausimai pateikti kaip atskiri protokolai jau kitais registracijos numeriais. Be to, bent keliomis dienomis nesutampa konkrečiame sprendime ir protokolų registre pateiktos datos – tai tyrėjai aiškina tuo, kad protokolo registracija vyko keletą dienų po komisijos posėdžio.

Atsižvelgiant į painiai ir skirtingomis formomis pateiktus tapačius duomenis, taip pat galimos statistinių duomenų neatitiktys.

⁶⁴⁰ Advokatų garbės teismo 2010 m. kovo 18 d. sprendimas.

⁶⁴¹ Advokatų garbės teismo 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas.

Kai kuriose drausmės bylose svarstomas dviejų ir daugiau prokurorų elgesys. 2008 m. rugpjūčio 28 d. etikos komisijos sprendimu konstatuota, kad du prokurorai – ir vyriausiojo prokuroro pavaduotoja, ir prokuroras – Prokurorų etikos kodekso normų ir principų nepažeidė⁶⁴². Statistiškai kiekvienas toks atvejis vertinamas kaip viena drausmės byla.

Nemažai yra ir atvejų, kai viename skunde išdėstomi keli skundo motyvai, patenkantys į skirtingas kategorijas, dėl to Etikos komisija dėl vieno žmogaus gali priimti net kelis skirtingus sprendimus. 2008 m. spalio 3 d. sprendimu dėl dalies skunde išdėstytų faktų pradėtas etikos pažeidimo tyrimas nutrauktas, nes suėjo senaties terminai, o kitoje dalyje prokuroro elgesys nebuvo pripažintas neetišku, t. y. iš esmės konstatuota, kad šioje dalyje nebuvo padaryta etikos pažeidimo⁶⁴³. Šiais ir panašiais atvejais toks sprendimas traktuojamas kaip viena drausmės byla ir priskiriamas kitai kategorijai nei nepadarytas drausmės pažeidimas, t. y. pateiktame pavyzdyje drausmės bylos nutraukimas dėl senaties terminų.

Yra ir tokių atvejų, kai dėl to paties galimo pažeidimo yra net keli komisijos sprendimai. 2008 m. sausio 3 d. Prokurorų etikos komisijos sprendimu (pagal 2007 12 07 advokato skundą) buvo pripažinta, kad prokuroras nepažeidė etikos nuostatų⁶⁴⁴, tačiau 2008 m. kovo 12 d. buvo gautas advokato skundas dėl etikos komisijos sprendimo. Jį svarstyti buvo perduota tai pačiai Prokurorų etikos komisijai, nes skundas buvo susijęs su tuo pačiu jau svarstytu atveju. Etikos komisija paliko galioti savo ankstesnį sprendimą.

Dar įdomesnis variantas matomas kitoje byloje. Drausmės byla buvo inicijuota pagal teismo pirmininkės skundą. Prokurorų etikos komisija sprendimu pripažino, kad prokuroras pažeidė Prokurorų etikos kodekso nuostatas ir jam paskyrė nuobaudą – konstatavo etikos pažeidimą⁶⁴⁵. Vėliau Etikos komisija gavo generalinio prokuroro įsakymą (priimtą remiantis nubausto prokuroro skundu), kuriuo Etikos komisijos sprendimas pripažintas netekusiu galios ir komisija įpareigota pakartotinai ištirti prokuroro elgesį dėl to paties pažeidimo. Šį kartą konstatuota, kad etikos pažeidimo nepadaryta, nes paties prokuroro iniciatyva buvo surinkta papildomų įrodymų,

⁶⁴² Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas. (Čia ir toliau – institucijos pateikti duomenys.)

⁶⁴³ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. spalio 3 d. sprendimas.

⁶⁴⁴ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. vasario 6 d. sprendimas.

⁶⁴⁵ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas.

paneigiančių jo kaltę⁶⁴⁶. Tokiais atvejais vieną žmogų ir pažeidimą liečiančios drausmės bylos traktuojamos kaip vienas atvejis.

Įvertinant pateiktų duomenų ypatumus statistiniu požiūriu, toliau pateikiami duomenys nėra absoliutūs ir vertintini kritiškai.

2.3.1. PROKURORAMS IŠKELTOS DRAUSMĖS BYLOS

Akivaizdu, kad prokurorams per metus iškelta vidutiniškai dvylika drausmės bylų, tai sudaro atitinkamai vidutiniškai mažiau nei du procentus visų prokurorų skaičiaus (žr. 2.17 lentelę).

2.17 lentelė. Prokurorams 2008–2012 metais iškeltų drausmės bylų skaičius

Metai	Prokurorų skaičius	Inicijuotos bylos		Konstatuoti pažeidimai		
		skaičius	proc. nuo prokurorų skaičiaus	skaičius	proc. nuo inicijuotų bylų skaičiaus	proc. nuo prokurorų skaičiaus
2008	854	9[1]	1,1	2	22,2	0,23
2009	863	5	0,6	2	40	0,23
2010	863	15	1,7	1	6,7	0,12
2011	843	25	3,0	2	8	0,24
2012	833	8	1,0	2	25	0,24
Vidurkis	851,2	12,4	1,5	1,8	14,5	0,21

[1] Iš viso šiais metais pateikta 11 etikos komisijos sprendimų, tačiau kadangi du iš jų liečia tą patį pažeidimą ir tuos pačius subjektus, jie papildomai neįskaičiuojami.

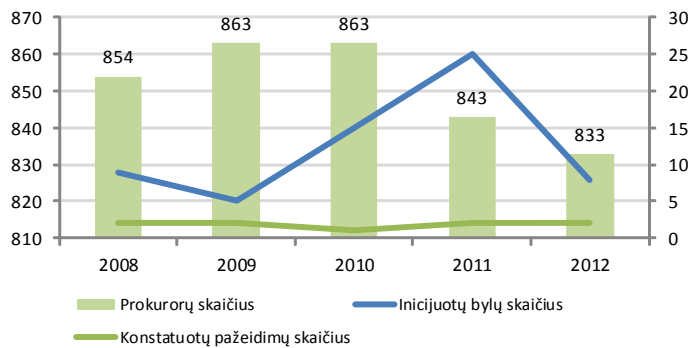
Pažymėtina, kad drausmės bylos prokurorams, skirtingai nuo advokatų bylų, ir analogiškai kitoms teisinėms profesijoms buvo keliamos išimtinai prokurorams. Ši profesija labiausiai skiriasi nuo kitų analizuotų profesijų keliais aspektais. Ankstesniame skyriuje minėta⁶⁴⁷, kad esamas reglamentavimas nėra aiškus dėl drausminio ir

⁶⁴⁶ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. birželio 19 d. sprendimas.

⁶⁴⁷ Žr. 1.1.3 poskyrį „Prokurorų etikos ypatumai“.

tarnybinio pažeidimų atskyrimo, nes jie iš dalies dubliuojasi, taip pat dėl generalinio prokuroro diskrecijos sprendžiant dėl drausminės atsakomybės ir nuobaudų⁶⁴⁸. Antrasis skirtumas – neįprastai didelis procentas iškeltų drausmės bylų nutrauktas, konstatavus, kad nėra etikos pažeidimo, t. y. etikos pažeidimai konstatuoti vidutiniškai vos 15 proc. bendro bylų iškėlimo skaičiaus.

Kaip ir advokatų bei notarų bylose, matyti, kad keliamų drausmės bylų skaičius nepriklauso nuo prokurorų skaičiaus, o konstatuojamų pažeidimų skaičius 2008–2012 metais buvo gana netolygus (žr. 2.17 pav.): 2009 metais inicijuota vos penkios drausmės bylos, 2011 metais jų buvo penkis kartus daugiau – 25-ios.

2.17 pav. Prokurorų skaičius, inicijuotų drausmės pažeidimo bylų ir konstatuotų pažeidimų skaičius 2008–2012 metais

Informacijos dėl atsisakymo iškelti prokurorams drausmės bylas gauti nepavyko, nes tokia statistika analizuojamuoju laikotarpiu nebuvo vedama.

Dar reikėtų paminėti Prokurorų etikos komisijos įgaliojimus. Kitaip nei Teisėjų garbės teismas, Prokurorų etikos komisija turi teisę pradėti tyrimą ne tik dėl galimai neetiško prokuroro elgesio, bet ir dėl kitų asmenų netinkamo (diskredituojančio) elgesio prokuroro atžvilgiu, t. y. *jeigu prokuroras mano, kad yra pažemintas kolegų, kitų asmenų, žiniasklaidos ir dėl to pateikė prašymą*⁶⁴⁹. Konkretaus prašymo per analizuojamą laikotarpį nebuvo gauta, tačiau vienoje byloje iš esmės prokuroras kreipėsi

⁶⁴⁸ Jau minėta byla, kur etikos komisija du kartus svarstė tą patį klausimą ir priėmė skirtingus sprendimus. Prokurorų etikos komisijos 2008 m. balandžio 23 d. ir 2008 m. birželio 19 d. sprendimai.

⁶⁴⁹ Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatai. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634, 20 punktas.

dėl savęs paties, taip siekdamas apginti savo reputaciją. Prokuroras pateikė Etikos komisijai prašymą įvertinti, ar jo veiksmuose, organizuojant ir vadovaujant ikiteisminiam tyrimui konkrečioje byloje, nėra etikos pažeidimų, nes, jo turimais duomenimis, Generalinėje prokuratūroje nagrinėjami įtariamųjų skundai dėl jo procesinių veiksmų ir galimai padarytų klaidų⁶⁵⁰.

2.3.2. SUBJEKTAI, INICIJAVĘ DRAUSMĖS BYLOS NAGRINĖJIMĄ

Pažeidimų tyrimą analizuojamuoju laikotarpiu dažniausiai inicijavo proceso šalis, nors keletas tyrimų inicijuota ir dėl kolegų pranešimų (žr. 18 pav.). Būtina paminėti, kad ne visada galima įvardyti vienintelį tyrimo iniciatorių. Vienoje byloje buvo gautas fizinio asmens skundas dėl galimai neteisėtų ir nusikalstamų prokuroro veiksmų, susijusių su šalių tarpusavio civiliniais santykiais, dėl to buvo inicijuotas tarnybinis patikrinimas, tačiau vėliau, tarnybinio pažeidimo nenustačius, tarnybinio patikrinimo išvadoje buvo pasiūlyta klausimą perduoti spręsti Etikos komisijai, tam pritarė generalinis prokuroras⁶⁵¹. Šioje byloje pradinis tyrimo iniciatorius yra fizinis asmuo, tačiau Etikos komisijai byla perduota prokuroro sprendimu. Dar viena drausmės byla buvo inicijuota pagal teismo pirmininkės skundą, ir prokuroras buvo pripažintas pažeidęs Prokurorų etikos kodekso nuostatas⁶⁵², tačiau vėliau Etikos komisija gavo generalinio prokuroro įsakymą, kuriuo Prokurorų etikos komisijos sprendimas pripažintas netekęs galios ir komisija įpareigota pakartotinai ištirti prokuroro elgesį dėl to paties pažeidimo (nes generalinis prokuroras gavo prokuroro skundą), ir tiriant antrą kartą tą patį pažeidimą jau buvo konstatuota, kad etikos pažeidimas nepadarytas⁶⁵³. Išėitų, kad antrosios bylos, pakeitusios pirmąjį sprendimą, iniciatorius – pats prokuroras, kurio atžvilgiu buvo priimtas jam nepalankus sprendimas, kita vertus, jei nebūtų buvę teismo pirmininkės skundo, nebūtų buvę ir bylos. Tokiais ir panašiais atvejais vertinant tyrimo iniciatorių, juo pripažįstamas asmuo, kurio iniciatyva pradėtas pirminis tyrimas.

⁶⁵⁰ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. gegužės 6 d. sprendimas Nr. 1.6-11.

⁶⁵¹ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. spalio 20 d. sprendimas.

⁶⁵² Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas.

⁶⁵³ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. birželio 19 d. sprendimas.

Reikia pažymėti, kad dėl galimo etikos pažeidimo kreipėsi nemažai kitų subjektų, nesusijusių su prokuroru darbiniais santykiais, tai lyg ir rodo galimus etikos pažeidimus kitu nei darbiniai santykiai pagrindu. Beveik 15 procentų visų kreipimūsi gauta iš kolegų, o tai taip pat nebūdinga kitoms teisinėms profesijoms (2.18 pav.). Natūralu, kad dominuoja proceso šalių skundai.

2.18 lentelė. Pažeidimo tyrimo 2008–2012 metais iniciatorius⁶⁵⁴

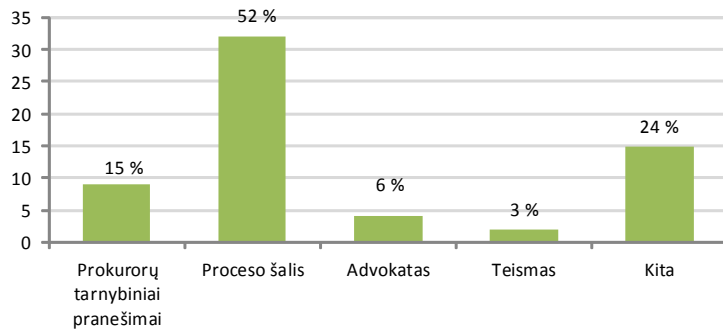
Metai	Iš viso pažeidimų	Prokurorų tarnybiniai pranešimai		Proceso šalis		Advokatas		Teismas		Kita	
		sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.
2008	9 ^[1]	2	22,2	3	33,3	1	11,1	2	22,2	1 (kaimynė)	11,1
2009	5	1	20	1 ^[2]	20	0	0,0	0	0,0	3 (konflikto naktiniame klube šalis – 1; Seimo narys – 1; civilinio sandorio šalis – 1)	60
2010	15	1	6,7	7 ^[3]	46,7	0	0,0	0	0,0	7 (profesinės sąjungos pirmininkas – 2; buvusi prokuroro draugė – 1; asmeninio konflikto šalis – 1; buto kaimynai – 2; žmogaus teisių stebėjimo institutas – 1)	46,7
2011	25	3	12	19	64	3	12	0	0,0	3 (VSAT – 1; savivaldybės mero pavaduotojas – 1; laikraščio vyr. redaktorius – 1)	12
2012	8	2	25	5	62,5	0	0	0	0,0	1 (antstolis)	12,5
Vid.	12,4	1,8	14,5	6,4	51,6	0,8	6,5	0,4	3,2	3	24,2

[1] 2008 m. vieno prokuroro elgesys Etikos komisijoje buvo svarstomas du kartus, tačiau kadangi tiek pareiškėjas, tiek galimas pažeidimas, dėl kurio buvo kreiptasi, tapatus, šie du atvejai traktuoti kaip vienas pažeidimas.

[2] Šiai kategorijai priskirtas įtariamojo situoktinės skundas dėl galimai netinkamo prokuroro elgesio, kai jį aiškino kai kurias su byla susijusias aplinkybes.

[3] Vienoje byloje pareiškėja buvusio situoktinio žmona prokurorės asmeninėje baudžiamojoje byloje.

⁶⁵⁴ Drausmės bylą konkretūs skaičiai paimti pagal pateiktus posėdžių protokolus, nors yra atvejų, kai vienu protokolu išspręsti kelių asmenų galimi drausmės pažeidimai.

2.18 pav. Drausmės bylą kėlimo iniciatoriai 2008–2012 metais

2.3.3. DRAUSMĖS BYLOSE PRIIMTI SPRENDIMAI

Būtina paminėti, kad analizuojamuoju laikotarpiu buvo tam tikrų Prokuratūros įstatymo ir Etikos kodekso neatitikčių, kurias būtina smulkiau aptarti, norint geriau suvokti taikytų nuobaudų rūšis. Vadovaudamasi Prokuratūros įstatymu Prokurorų etikos komisija, konstatavusi Etikos kodekso pažeidimą, turi teisę teikti generaliniam prokurorui siūlymą skirti vieną iš toliau išvardytų nuobaudų: pastabą, papeikimą, kvalifikacinio rango pažeminimą, perkėlimą į žemesnes pareigas, atleidimą iš tarnybos⁶⁵⁵. O pagal Prokurorų etikos kodekso ir Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatus, galiojusius iki 2012 m. sausio 9 d., Prokurorų etikos komisija turėjo teisę taikyti šias nuobaudas: pažeidimo pripažinimą, įpareigojimą nutraukti neetišką elgesį, įpareigojimą atsiprašyti, įspėjimą, sprendimo (informacijos) paskelbimą bei siūlymą atlyginti moralinę žalą⁶⁵⁶. Nuostatuose buvo numatyta galimybė taikyti kelias Prokurorų etikos kodekse numatytas poveikio priemones⁶⁵⁷, tai realiai ir buvo padaryta keliuose drausmės bylose. 2010 m. rugpjūčio 31 d. Prokurorų etikos komisijos sprendimu prokurorui buvo pripažintas ir pažeidimas, ir jo viešas paskelbimas atitinkamos apygardos prokuratūros prokurorams už tai, kad nebuvo laikytasi padorumo ir solidarumo

⁶⁵⁵ Esama nuobaudų sistema iš esmės yra nepakitusi nuo 2003 metų, išskyrus paskutinės nuobaudos (atleidimo iš tarnybos) formuluotę. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (*Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514; 2003, Nr. 42-1919), 40 str.

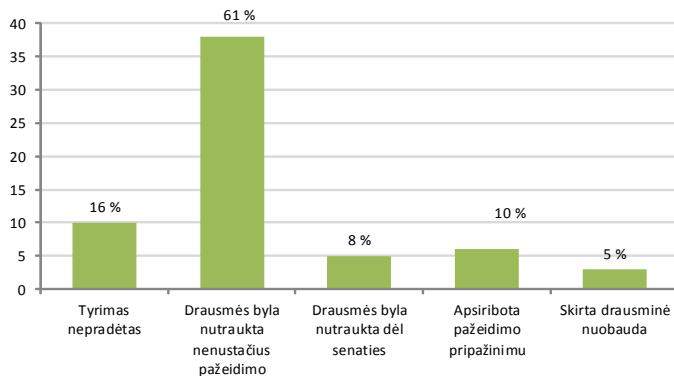
⁶⁵⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634, 17 punktas.

⁶⁵⁷ Ten pat, 37 punktas.

principų teikiant nepagrįstus ir viešus komentarus apie kolegų darbą⁶⁵⁸. Analogiškos nuobaudos taikytos ir kitoje drausmės byloje už tai, kad prokuroras neetiškai elgėsi su Valstybės sienos apsaugos tyrėja telefoninio pokalbio metu, t. y. kad jis *turėdamas išankstinę nuomonę apie blogą VSAT pareigūnų darbą bei būdamas nepatenkintas tuo, kad jam iš ryto tyrėja nepranešė apie naujai atliekamą ikiteisminį tyrimą (jo žodžiais, „neieškojo prokuroro“), dėl ko nebuvo suderinta ikiteisminio tyrimo taktika... jis nesuvaldė savo emocijų (nepasitenkinimo, nerimo ir vidinio pykčio)*⁶⁵⁹.

Tik nuo 2012 m. sausio 9 d. pakeisti tiek Prokurorų etikos kodekso, tiek Prokurorų etikos komisijos nuostatai ir neliko įstatymo ir prokuroro įsakymų neatitikties⁶⁶⁰. Vadovaudamasi pakeistais nuostatais, Prokurorų etikos komisija turi teisę priimti šiuos sprendimus: pripažinti, kad prokuroras nepadarė pažeidimo arba nėra nustatyta pažeidimo sudėties, arba pripažinti, kad prokuroras padarė pažeidimą, ir skirti konkrečią tarnybinę nuobaudą: pastabą, papeikimą, kvalifikacinio rango pažeminimą, perkėlimą į žemesnes pareigas, atleidimą iš tarnybos⁶⁶¹.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų (2.19 pav.), analizuojamuoju laikotarpiu net 77 proc. drausmės bylų buvo nutrauktos (tyrimas nepradėtas arba nenustatyta pažeidimo) ir tik 15 proc. bylų buvo nustatytas drausmės pažeidimas.

2.19 pav. Drausmės bylų, iškeltų 2008–2012 m., sprendimai

⁶⁵⁸ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. 1.6-12.

⁶⁵⁹ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. spalio 20 d. sprendimas. Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas Nr. 1.6-17.

⁶⁶⁰ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. I-16 „Dėl Prokurorų etikos komisijos nuostatų patvirtinimo“ (paskelbta institucijos).

⁶⁶¹ Ten pat, 44 punktas.

Akivaizdu, kad priimant sprendimus buvo vadovaujama Prokurorų etikos komisijos nuostatais. Taip pat, skirtingai nei Teisėjų garbės teismo nuostatuose⁶⁶², nei senojoje, nei dabartinėje Prokurorų etikos komisijos nuostatų redakcijoje nėra nustatyta, kad vienas iš galimų priimti Prokurorų etikos komisijos sprendimų – bylą nutraukti dėl suėjusių senaties terminų, nors toks sprendimas priimamas ir tai išplaukia tiek iš Prokuratūros įstatymo, tiek iš nuostatų, tik formuluotės šiek tiek skirtingos. Vadovaujantis Prokuratūros įstatymo redakcija, galiojusia iki 2012 m. sausio 1 d., tarnybinė nuobauda prokurorui gali būti paskirta ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo pažeidimo padarymo⁶⁶³. Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatuose nustatytas naikinamasis terminas, t. y. kad, praėjus metams po Etikos kodekso normų pažeidimo, etikos pažeidimas netiriamas, o pradėtas tyrimas nutraukiamas⁶⁶⁴.

Toliau detalizuojama, kaip yra priimami nurodyti sprendimai.

2.3.3.1. Sprendimas nepradėti tyrimo

Nepradėti tyrimo per visą analizuojamą laikotarpį buvo nuspręsta dešimtyje drausmės bylų, ir tik 2010 ir 2011 metais. Beveik visais atvejais nuspręsta nepradėti tyrimo dėl vienos priežasties – skundas pateiktas dėl galimų pažeidimų, prokurorui vykdant darbinės funkcijas, kurios nesiejamos su Prokurorų etikos kodekso pažeidimais ir Prokurorų etikos komisija neturi kompetencijos nagrinėti galimų tokio pobūdžio pažeidimų. 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimu buvo atsisakyta nagrinėti įtariamojo skundą dėl galimai neetiško prokuroro elgesio. Komisija nusprendė nepradėti tyrimo pagal skundą, nes *skunde minimi tik baudžiamojo proceso klausimai, kurių Prokurorų etikos komisija nenagrinėja*⁶⁶⁵. Kitu atveju drausmės byla buvo iškelta pagal advokato skundą, adresuotą ir Prokurorų etikos komisijai, ir teismui, nesutinkant su apskundžiamo vyriausiojo prokuroro priimtu procesiniu sprendimu – palikti galioti prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą konkrečioje byloje. Advokato nuomone, prokuroras pažeidė Prokurorų etikos nuostatas, nes *dogmatiškai pakartotojau sau pavaldaus prokuroro... nutarime nurodytas frazes, neįvertino*

⁶⁶² Teisėjų tarybos nutarimas dėl Teisėjų garbės teismo nuostatų patvirtinimo. 2014 m. gegužės 30 d. Nr. 13P-68-(7.1.2), 40.2 punktas.

⁶⁶³ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo (*Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514; 2003, Nr. 42-1919) 41 straipsnis. Vadovaujantis nuo 2012 m. sausio 1 d. galiojančia Prokuratūros įstatymo 41 straipsnio redakcija, nuobaudos skyrimo terminas pratęstas iki 36 mėnesių ir jo skaičiavimas siejamas ne su pažeidimo padarymu, bet su jo paaiškėjimu.

⁶⁶⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634, 18 punktas.

⁶⁶⁵ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. 1.6-11.

*ir nepasisakė dėl pareiškėjų... skunde nurodytų argumentų*⁶⁶⁶. Prokurorų etikos komisijos sprendimu, analogiškai jau aptartai praktikai teisėjų bylose, nuspręsta nepradėti tyrimo, nes komisijos kompetencijai nepriklauso aiškinti Baudžiamojo proceso teisės normų taikymo aspektu ir revizuoti prokurorų baudžiamojo proceso tvarka priimtų sprendimų⁶⁶⁷. Analogiški sprendimai priimti ir kitose bylose⁶⁶⁸. Tačiau visais šiais atvejais Prokurorų etikos komisija persiunčia skundą pagal kompetenciją nagrinėti kitai institucijai. 2011 m. liepos 7 d. sprendimu skundas persiųstas nagrinėti pagal kompetenciją atitinkamos apygardos prokuratūrai⁶⁶⁹. Kitas skundas perduotas pagal kompetenciją Generalinės prokuratūros Ikteisminio tyrimo kontrolės skyriui⁶⁷⁰. Kitoje drausmės byloje skundas perduotas Generalinės prokuratūros Valstybinio kaltinimo skyriui⁶⁷¹.

2.3.3.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą

Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius pažeidimo

Bylos nutraukiamos dažniausiai dėl dviejų priežasčių. Pirmoji iš jų – nepakanka įrodymų, t. y. paprastai būna asmens, parašiusio skundą žodžiai prieš prokuroro žodžius, analogiškai jau pristatytiems Advokatų garbės teismo drausmės bylose priimtiems sprendimams. 2009 metais nagrinėtoje drausmės byloje buvo gautas asmens skundas dėl galimai nemandagus prokuroro bendravimo su pareiškėja telefonu, pasiteiravus dėl suimto sutuoktinio turto apsaugos užtikrinimo⁶⁷². Prokuroras neneigė keletą kartų ir telefonu, ir žodžiu bendravęs su pareiškėja, tačiau neigė sakęs pareiškime paminėtus posakius ir frazes. Etikos komisija, *įvertinusi surinktą medžiagą, išklausiusi prokuroro paaiškinimų, konstatuoja, kad nėra objektyvių duomenų, galinčių patvirtinti, kad prokuroras pažeidė Prokurorų etikos kodekso nuostatas*⁶⁷³, dėl to drausmės byla nutraukta. Kitoje drausmės byloje Prokurorų etikos komisija gavo tarnybinio patikrinimo išvadą, kurioje prašoma įvertinti, ar prokurorė nepažeidė Prokurorų etikos nuostatų. Šioje drausmės byloje komisija priėmė gana formalų sprendimą, konstatuodama kad *nepakanka*

⁶⁶⁶ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. 1.6-29.

⁶⁶⁷ Ten pat.

⁶⁶⁸ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. balandžio 13 d. sprendimas Nr. 1.6-7, 2011 m. liepos 7 d. sprendimas Nr. 1.6-17 ir kt.

⁶⁶⁹ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas Nr. 1.6-17.

⁶⁷⁰ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. birželio 1 d. sprendimas Nr. 1.6-08.

⁶⁷¹ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. 1.6-11.

⁶⁷² Prokurorų etikos komisijos 2009 m. gruodžio 11 d. sprendimas.

⁶⁷³ Ten pat.

duomenų išvadai, jog ... prokurorė, teikdama informaciją apie teisinės pagalbos prašymų baudžiamojame byloje ... išsiuntimą, pažeidė Lietuvos prokurorų etikos kodekso nuostatas“⁶⁷⁴. Tokį sprendimą komisija iš esmės pagrindė tuo, kad vadovas (vyriausiasis prokuroras) ir jo pavaldinė (prokurorė) tą patį faktą apibūdino skirtingais vertinamaisiais požymiais, ir šių skirtumų priežasčių nustatymas nėra ... tarnybinio tyrimo patikrinimo objektas, t. y. tarnybinio patikrinimo metu apie tai duomenų nebuvo surinkta⁶⁷⁵. Tačiau neaišku, kodėl pati Etikos komisija nesurinko papildomų duomenų ar kitų įrodymų.

Antroji bylos nutraukimo sąlyga – skundas, gautas dėl prokuroro procesinių sprendimų baudžiamosiose bylose, o tai nėra Prokurorų etikos komisijos kompetencija. Šis bylų užbaigimo pagrindas iš dalies sutampa su Etikos komisijos argumentais nepradėti etikos pažeidimo tyrimo. Tačiau buvo pažymėta, kad nutraukiant bylą konstatuota, kad etikos pažeidimo nebuvo, tokiu atveju skundas paprastai būna kompleksinis, t. y. nurodomi tiek galimi procesiniai, tiek etikos pažeidimai, ir komisijai reikia surinkti papildomų įrodymų, siekiant konstatuoti, kad nėra etikos pažeidimo. Vienoje byloje buvo gautas teisėjos skundas dėl prokuroro neteisingai kvalifikuotos veikos, dėl to reikėjo surengti papildomą teismo posėdį ir nebuvo galima užbaigti proceso supaprastinta tvarka. Siekdama išsiaiškinti klaidą, teisėja *susidūrė su prokuroro <...> visišku abejingumu, arogancija ir stebėtinu nemandagumu*⁶⁷⁶. Teisėjos skunde iš esmės buvo keliami dvejopi klausimai – procesinis (netinkamas veikos kvalifikavimas) ir etikos (nekultūringas bendravimas su teismu). Etikos komisija pažymėjo, kad tinkamo veikų kvalifikavimo klausimai nėra šios komisijos kompetencija, o kitoje dalyje įvertinus surinktus įrodymus pažeidimo nebuvo nustatyta⁶⁷⁷.

Šiek tiek neįprastas sprendimas priimtas 2008 m. spalio 23 d. byloje, kai Etikos komisija konstatavo, kad dviejų prokurorų elgesys ir veiksmai netoleruoti, tačiau kartu pažymėjo, kad etikos pažeidimo nepadaryta, nes byloje nustatytas išimtinai privatus veiksmų pobūdis (švenčiant gimtadienį viename viešbutyje vienas prokuroras kelis kartus kumščiu trenkė kitam prokurorui už neva nepagarbų pastarojo elgesį su jo sutuoktine) ir kad šios srities Prokurorų etikos kodeksas nereglamentuoja⁶⁷⁸. Remiantis Etikos komisijos nuomone, išeity, kad neetiškas elgesys ne darbo metu yra lyg ir toleruotinas, o tai neatitinka kitų reguliuojamų teisinių profesijų garbės teismų praktikos. Manytina, kad toks sprendimas prasilenkia ir su Prokurorų etikos kodeksu,

⁶⁷⁴ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. sausio 15 d. sprendimas Nr. 1.6-2.

⁶⁷⁵ Ten pat.

⁶⁷⁶ Prokurorų etikos komisijos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas.

⁶⁷⁷ Ten pat.

⁶⁷⁸ Prokurorų etikos komisijos 2008 m. spalio 23 d. sprendimas.

nes Prokurorų etikos kodekso 2 punkte aiškiai pažymima, kad *kodekso paskirtis – reglamentuoti prokurorų tarpusavio santykius tarnybos ir ne tarnybos metu, taip pat santykius su teisinio proceso dalyviais, Lietuvos piliečiais ir kitais asmenimis*⁶⁷⁹. Etikos kodekse vienas iš prokurorams įtvirtintų profesinės etikos principų yra padorumo principas, kuris aiškinamas ir kaip reikalavimas tarpusavio bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija⁶⁸⁰, to ir pasigendama šioje drausmės byloje.

Sprendimas nutraukti drausmės bylą suėjus senaties terminams

Analizuojamuoju laikotarpiu penkios drausmės bylos buvo nutrauktos šiuo pagrindu, tačiau iš esmės visais atvejais, kai byla nebuvo nagrinėjama dėl suėjusio senaties termino, Prokurorų etikos komisija pareiškė nuomonę ir dėl paties galimo etikos pažeidimo. 2008 m. spalio 3 d. sprendimu Etikos komisija konstatavo, kad pradėtas etikos tyrimas nutraukiamas, *nes nuo galimo pažeidimo padarymo praėjo daugiau kaip šeši mėnesiai*⁶⁸¹, tačiau sprendime išanalizavo visas skundo aplinkybes ir kartu konstatavo, kad prokuroro elgesys dėl skunde išdėstytų aplinkybių nepripažintinas neetišku, o tai laikytina tinkama Etikos komisijos praktika. Analogiškos pozicijos Prokurorų etikos komisija laikėsi ir 2010 m. birželio 21 d., kai aptariamos visos su galimu etikos pažeidimu ir skundu susijusios aplinkybės ir galiausiai konstatuojama, kad suėję senaties terminai, bei pareiškiami nuomonė pripažįstant, jog prokuroras Etikos kodekso nuostatų nepažeidė⁶⁸².

2.3.4. BYLŲ SPRENDIMAI, KURIUOSE KONSTATUOTAS DRAUSMĖS PAŽEIDIMAS

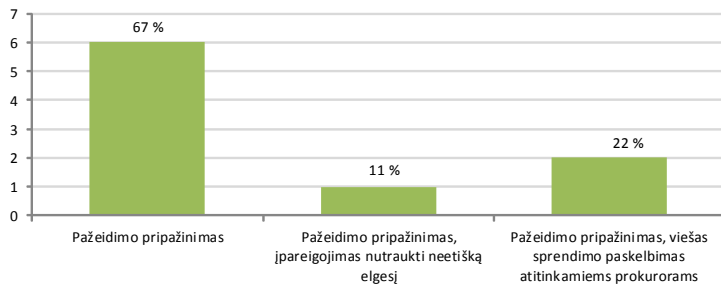
Kaip matyti iš pateikto grafiko (2.20 pav.), net 67 proc. visų atvejų, kai buvo pripažintas etikos pažeidimas, apsiribota pažeidimo pripažinimu, 22 proc. atvejų pažeidimo pripažinimu ir paviešinimu ir tik vienu atveju prokuroras įpareigotas nutraukti neetišką elgesį. Kiekviena iš įvardytų kategorijų toliau aptariama detaliau.

⁶⁷⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634, 2 punktas.

⁶⁸⁰ Ten pat, 5.2.2 punktas.

⁶⁸¹ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. spalio 3 d. sprendimas.

⁶⁸² Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2010 m. birželio 21 d. sprendimas Nr. 1.6-9.

2.20 pav. Drausmės bylose 2008–2012 metais skirtos nuobaudos

Pagal skiriamos nuobaudos dažnumą dominuoja pažeidimo pripažinimas. Rimtų etikos pažeidimų ir atitinkamai siūlymų taikyti griežtas nuobaudas analizuojamuoju laikotarpiu nepasitaikė. Nustatytų etikos pažeidimų dominuojanti nuobauda – etikos pažeidimo bylos išnagrinėjimas ir prokuroro elgesio apsvaistymas Etikos komisijoje (tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į pažeidimą, ir jo pavišėjimas atitinkamam ratui subjektų) (žr. 20 pav.). Iš tiesų, atsižvelgiant į etikos pažeidimų pobūdį ir faktines aplinkybes, tokiai Etikos komisijos praktikai pritartina. 2008 m. balandžio 23 d. sprendimu buvo apsiribota pažeidimo pripažinimu dėl to, kad prokuroras viešai žiniasklaidos atstovui pateikė savo nuomonę dėl nagrinėjančio bylą teisėjo šališkumo: *Iš turimos informacijos susidariau nuomonę, kad pasitarimų kambaryje [teisėjas] pasirašė nutartį galimai būdamas ne vienas... Bylos nagrinėjimo skaidrumas jam kelia abejonių, nes buvo nušalintas principingas prokuroras. Komisija argumentavo, kad prokuroras viešai pateikdamas žiniasklaidos atstovui savo pareikšto nušalinimo teisėjui turinį baudžiamojoje byloje, kurioje asmuo kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, jau esant priimtam procesiniam sprendimui atmesti prokuroro pareikštą nušalinimą pažeidė prokuroro elgesio ir profesinės etikos reikalavimus, numatytus Prokurorų etikos kodekse. Prokuroras, kaip institucijos, padedančios teismui vykdyti teisingumą, pareigūnas, privalo visokeriopai remti teismų autoritetą ir teismo proceso orumą, gerbti teisėjų nepriklausomumą ir nešališkumą, vengti frazių ir užuominų, kurios galėtų įžeisti teismą*⁶⁸³.

Pažeidimo pripažinimu apsiribota ir 2008-12-18 sprendime, kai prokurorė, dalyvaudama teismo posėdyje dėl juridinio fakto nustatymo, girdint pašaliniais asmenimis pradėjo klausinėti pareiškėjos apie jos sūnų ir jo problemas (prokurorė jo atžvilgiu

⁶⁸³ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. balandžio 23 d. sprendimas.

atlieka ikiteisminį tyrimą), dėl to pareiškėja pasijuto įžeista ir pasišalino iš posėdžių salės. Etikos komisija nustatė, kad šiuo atveju buvo pažeistas nešališkumo principas, pasireiškęs familiarumo su proceso dalyviu nevengimu⁶⁸⁴. Analogiška nuobauda skirta ir 2009-02-11 Etikos komisijos sprendimu dėl to, kad prokuroras dienraščiams pasakojo apie tarpusavio konfliktą su kitu kolega, kurio metu įvyko fizinis konfliktas, dėl kurio vėliau vyko tarnybinis patikrinimas. Komisija konstatavo, kad pats nekonfidencialių faktų paviešinimas ir pasisakymas apie incidentą, kuriame pats dalyvavo, nėra etikos pažeidimas. Tačiau teigimas, kad *iš kito prokuroro jis jaučia grėsmę sau ir savo šeimai, kad pastarasis turi ginklą, yra neprognozuojamas ir jam reikalinga pasitikrinti sveikatą, yra įžeidžiamas, nepagrįstas ir pažeidžia Etikos kodekse įtvirtintą padarumo principą*⁶⁸⁵.

Pažeidimo pripažinimas buvo skirtas ir 2009-10-06 sprendimu prokurorui už tai, kad, priėmęs sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą dėl Seimo nario pareiškimo, tai motyvavo tokiais pagrindais: *<...> įvairūs vieši konfliktai tarp politikų ir Seimo narių vyksta gana dažnai, bet tokie konfliktai jokios reikšmės visuomenei neturi, nes tiek politikai, tiek Seimo nariai neturi visuomenės pasitikėjimo arba jais pasitiki tik nedidelė dalis Lietuvos gyventojų*. Komisija konstatavo, kad toks pareiškimas pažeidė nešališkumo principą, reikalaujantį su visais asmenimis elgtis vienodai nešališkai, ir pagarbos įstatymui principą surašant procesinius dokumentus⁶⁸⁶.

Pažeidimo pripažinimas *viešai paskelbiant sprendimą* per visą analizuojamą laikotarpį taikytas vos dviejose bylose.

Etikos komisijos 2010-08-31 sprendimu⁶⁸⁷ ši nuobauda skirta prokurorui už tai, kad jis viešai ir nepagrįstai kritikavo prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūno veiksmus ir priimtus sprendimus bei nurodė viešai tariamus pažeidimus.

Antroji nuobauda Etikos komisijos 2011-07-07 sprendimu⁶⁸⁸ skirta už tai, kad prokuroras elgėsi neetiškai telefoninio pokalbio metu bendraudamas su jam pavaldžia tyrėja – nesuvaldė emocijų, nors Etikos kodekse įtvirtintas padarumo principas suponuoja prokuroro pareigą savo žodžius pagrįsti objektyviais duomenimis, nedaryti skubotų pareiškimų, ramiai išklaudyti, patarti ar duoti nurodymus dėl tolesnės tyrimo eigos. O prokuroras išvadą dėl tyrėjos darbo padarė vien iš telefoninio pokalbio metu jam pateiktos informacijos, nesusipažinęs su ikiteisminio tyrimo medžiaga.

⁶⁸⁴ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2008 m. gruodžio 18 d. sprendimas.

⁶⁸⁵ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2009 m. vasario 11 d. sprendimas.

⁶⁸⁶ Lietuvos Respublikos prokurorų etikos komisijos 2009 m. spalio 6 d. sprendimas.

⁶⁸⁷ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. 1.6-12.

⁶⁸⁸ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas Nr. 1.6-18.

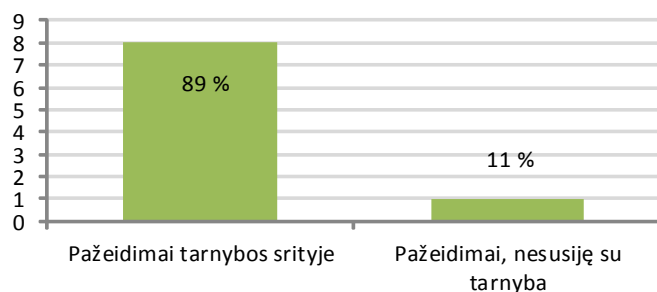
Įdomu, kad viešai skelbiamas sprendimas paskleistas ne visoje Lietuvoje, o tik atitinkamoje apygardoje, kurioje buvo padarytas etikos pažeidimas. Manytina, kad taip galbūt siekiama reabilituoti nepagrįstai apkaltintą / pažemintą ar įžeistą asmenį kolegų akyse.

Pažeidimo pripažinimas *įpareigojant nutraukti neetišką elgesį* buvo skirtas tik vienoje byloje, atsižvelgiant į pažeidimo specifiką, t. y. tęstinį jos pobūdį, ir tai, kad pažeidimas padarytas ne vieną kartą. 2008-03-27 sprendimu⁶⁸⁹ ši nuobauda prokurorei skirta už tai, kad ji tarnybos metu elgesiu ir žodžiais įžeidinėja ir žemina kolegas, t. y. rodo įvairias grimasas, gestus, mėtė dokumentus, nesisveikina, kolegas pravardžiuoja necenzūriniais žodžiais, nereaguoja į pastabas dėl netinkamo elgesio. Šioje byloje taip pat pateiktas pasiūlymas generaliniam prokurorui, kad būtų duotas nurodymas prokurorei pasitikrinti sveikatą.

2.3.5. ETIKOS PAŽEIDIMŲ RŪŠYS

Per analizuojamą laikotarpį buvo nustatyti devyni etikos pažeidimai. Atsižvelgiant į padarytas pažeidimų kategorijas, visus pažeidimus pagal pobūdį tikslinga klasifikuoti į dvi grupes:

- 1) pažeidimai, susiję su prokuroro tarnybiniais įgaliojimais;
- 2) etikos pažeidimai, nesusiję su tarnyba.

2.21 pav. Pažeidimų rūšys 2008–2012 metais

⁶⁸⁹ Prokurorų etikos komisijos 2008 m. kovo 27 d. sprendimas.

Analizuojamuoju 2008–2012 metų laikotarpiu drausmės bylose, kuriose buvo nustatyti drausminiai nusižengimai, dominuoja pažeidimai, susiję su prokuroro tarnybiniais įgaliojimais (žr. 2.21 pav.).

2.3.5.1. Etikos pažeidimai, susiję su prokuroro tarnybiniais įgaliojimais

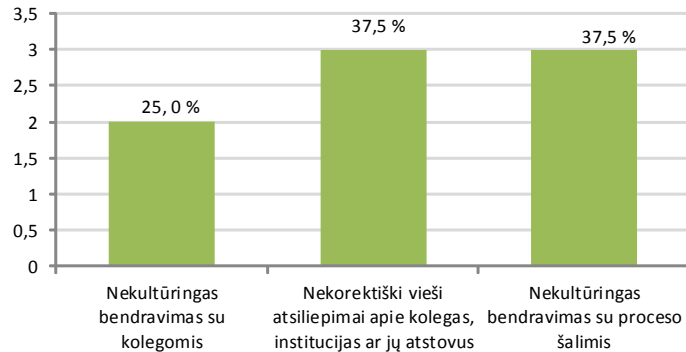
Ši dominuojanti pažeidimų kategorija, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, klasifikuojama į tokias grupes (žr. 2.19 lentelę):

- Nemandagus, nekultūringas bendravimas su kolegomis ir pavaldžiais darbuotojais.
- Nekorektiškas viešas atsiliepimas apie kolegas ir kitus proceso dalyvius ar procese dalyvaujančias institucijas.
- Nemandagus, nekultūringas bendravimas su proceso šalimis.

2.19 lentelė. Drausminiai pažeidimai 2008–2012 m. pagal kategorijas

Pažeidimo kategorija	2008		2009		2010		2011		2012	
	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
1. Pažeidimai tarnybos srityje: nemandagus, nekultūringas bendravimas su kolegomis;	1	50	0	0	0	0	1	50	0	0
nekorektiški vieši atsiliepimai apie kolegas, institucijas ar jų atstovus;	0	0	2	100	1	100	0	0	0	0
nemandagus, nekultūringas bendravimas su proceso šalimis.	1	50	0	0	0	0	1	50	1	50
2. Pažeidimai, nesusiję su tarnyba	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50
Iš viso:	2	100	2	100	1	100	2	100	2	100

Analizuojamuoju laikotarpiu daugiausia konstatuota dviejų kategorijų (nemandagus ir nekultūringas bendravimas su proceso šalimis ir nekorektiški vieši atsiliepimai apie kolegas, institucijas ar jų atstovus) pažeidimų (žr. 2.22 pav.). Iš viso konstatuota po tris kiekvienos iš paminėtų kategorijų pažeidimus.

2.22 pav. Pažeidimų tarnybos srityje rūšys 2008–2012 metais

Nemandagus, nekultūringo bendravimo su kolegomis buvo du atvejai. Pirmasis atvejis – jau aptarta 2008-03-27 byla⁶⁹⁰, kai kolegė vartojo necenzūrinius žodžius, rodė grimasas ir nepadorius gestus bendradarbiams, nesisveikino, mėtė dokumentus ir pan., t. y. nesilaikė elementarių bendravimo reikalavimų. Antruoju atveju pažeidimas nustatytas taip pat jau aptartoje 2011-07-07 byloje – emocijų nesuvaldymas bendraujant su tyrėja telefonu⁶⁹¹.

Nekorektiški vieši atsiliepimai apie kolegas, institucijas ar jų darbuotojus. Per tiriamąjį laikotarpį nustatyti trys tokie atvejai. 2009-02-11 byloje, kur prokuroras po tarpusavio konflikto, įskaitant fizinį kontaktą su kolega, viešai nekorektiškai apie jį atsiliepė⁶⁹². Drausmės byloje nustatyta, kad darbo metu, matant kitiems kolegoms, jie „įsivėlė į fizinį kontaktą“ ir taip pažemino ir prokuroro, ir institucijos vardą, už ką abiem prokurorams po tarnybinio patikrinimo paskirtos nuobaudos. (Savaime kyla klausimas, kodėl šis atvejis buvo traktuojamas kaip tarnybinis, o ne etikos pažeidimas?) Vėliau vienas iš prokurorų apie incidentą papasakojo žiniasklaidai. Etikos komisija konstatavo, kad teisės aktai *nedraudžia prokurorams bendrauti su žiniasklaidos atstovais, todėl viešas pasisakymas apie incidentą, kuriame pats dalyvavo ir apie kurį žurnalistams jau buvo žinoma iš kitų šaltinių, prokuroro vardo nepažemino ir tuo žalos prokuratūros dalykinei reputacijai nepadare. <...> Tačiau prokuroro... viešas pasisakymas apie tai, kad iš kolegos elgesio jaučia susidorojimo grėsmę sau ir savo*

⁶⁹⁰ Prokurorų etikos komisijos 2008 m. kovo 27 d. sprendimas.

⁶⁹¹ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas Nr. 1.6-17.

⁶⁹² Prokurorų etikos komisijos 2009 m. vasario 11 d. sprendimas.

*šeimai, pažymint, kad kolega turi ginklų, teigiant, kad jis yra neprognozuojamo būdo ir dėl to jam reiktų pasitikrinti sveikatą pas gydytojus, vertintinas kaip įžeidžiantis, nepagrįstas, neatitinkantis tikrovės ir pažeidžiantis Prokurorų etikos kodekse įtvirtintą padorumo principą*⁶⁹³.

Minėtoje 2009-10-06 byloje prokuroras, nutraukęs ikiteisminį tyrimą, nekorektiškai atsiliepė apie Seimo narius ir politikus⁶⁹⁴.

Taip pat minėtoje 2010-08-31 pažeidimo byloje prokuroras viešai išsakė kritiką viešame savivaldybėje organizuotame susirinkime, svarstant visiškai su ikiteisminiu tyrimu ir prokuroro kontrole nesusijusius klausimus⁶⁹⁵. Etikos komisija konstatavo, kad *<...> prokuroras viešai ir nepagrįstai kritikavo prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus ir priimtus sprendimus, dalyvaujant ne teisėsaugos institucijų darbuotojams, viešai nurodė tariamai padarytus ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro įstatymo pažeidimus... Tačiau pats prokuroras, patikrinęs šių sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą, esminių Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų nenustatė, šių tariamai nepagrįstų ikiteisminio tyrimo pareigūnų priimtų sprendimų nepanaikino ir nesiėmė priemonių, kad aukštesnysis prokuroras panaikintų tariamai, jo manymu, neteisėtą prokuroro nutarimą... Be to, ... kritikuodamas prokurorės... sprendimus, nors jos ir neįvardijo, tačiau iš jo veiksmų ir viešo pasisakymo posėdyje dalyvavę asmenys galėjo suprasti ir suprato, kad kritikuojami būtent posėdyje dalyvaujančios prokurorės sprendimai. Prokuroro vieši ir nepagrįsti komentarai kito prokuroro atžvilgiu buvo išsakyti... rajono savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupės posėdyje, kuriame buvo svarstomi visiškai su ikiteisminiu tyrimu ir prokurorine kontrole nesusiję klausimai*⁶⁹⁶.

Nemandagus, nekultūringas bendravimas su proceso šalimis nustatytas trimis atvejais. Minėtoje 2008-12-18 byloje, kai prokurorė nekorektiškai prieš teismo posėdį ir girdint žmonėms salėje, pradėjo klausinėti pareiškėją apie jos sūnų, kurio atžvilgiu atlieka ikiteisminį tyrimą, ir tai visai nebuvo susiję su nagrinėjama juridinio fakto nustatymo byla. Dėl to Etikos komisija konstatavo, kad *prokurorė su proceso dalyve pasielgė nekorektiškai, iki prasidedant procesui, girdint salėje buvusiems kitiems proceso dalyviams, užduodama jai klausimus, susijusius su asmeninio gyvenimo aplinkybėmis, t. y. pažeidė Lietuvos prokurorų etikos kodekso 5.3 p. numatytą*

⁶⁹³ Ten pat.

⁶⁹⁴ Prokurorų etikos komisijos 2009 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. 1.6-29.

⁶⁹⁵ Prokurorų etikos komisijos 2010 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas Nr. 1.6-12 .

⁶⁹⁶ Ten pat.

profesinės etikos nešališkumo principą, pasireiškusį familiarumo su proceso dalyviu nevengimu. Toks prokurorės bendravimas su įtariamojo motina nevengiant familiarumo iš dalies įtakojo neigiamas pasekmes, nes pastaroji įsijeičiusi nelaukdama teismo posėdžio pradžios, pasišalino iš salės⁶⁹⁷.

Antruoju atveju prokuroro nekorektiškas elgesys buvo konstatuotas 2011-12-29 byloje, kai prokuroras, paklaustas, kaip vyksta rezonansinės bylos tyrimas ir kaip sekasi ginti viešąjį interesą, pasakė: *Viešas interesas manęs nedomina, aš jums sakiau tiesiai šviesiai, galite tai cituoti... Baudžiamoji byla yra žymiai aukščiau ir sudėtingiau negu kažkokie ten vieši interesai. Jeigu jūs norit eit per viešą interesą, tai jūs ir skųskitės su savo viešu interesu, o ne su baudžiamuoju. Jūs nesuprantat paprasčiausių dalykų.. Kur įrodymai pavogimo? Kur? Pateikite juos ir tuojau pateiksiu kaltinimus. Pateikite, kur tie pavogimai? Kur? Na, kur jie yra?⁶⁹⁸ Etikos komisija konstatavo, kad prokuroras, bendraudamas su teisinio proceso dalyviais nebuvo kantrus, korektiškas, dalykiškas ir santūrus⁶⁹⁹.*

Trečiuoju atveju nekorektiškas elgesys konstatuotas 2012-05-25 sprendimu dėl nemandagaus, pašiepimo elgesio su nukentėjusiaja girdint pašaliniais asmenimis: *Tiriant skundą surinkta pakankamai įrodymų, kad prokuroras prieš teismo posėdį elgėsi familiariai su nukentėjusiaja, ją tujino, moralizavo dėl nukentėjusios pasirinkto draugo, išreiškė neslepiamą priešišką poziciją dėl ikiteisminio tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo prasmingumo⁷⁰⁰. Komisija konstatavo, kad toks netinkamas prokuroro elgesys nesuteikė objektyvumo ir nešališkumo garantijų vienai iš procese dalyvavusių asmenų – nukentėjusiajai, savo nederamu elgesiu ją pažemino. Aprašyti veiksmai buvo atlikti teismo patalpose, prokurorui atvykus palaikyti valstybinio kaltinimo, t. y. atstovaujant valstybę, todėl savo neigiamu pavyzdžiu prokuroras leido pareiškėjai suabejoti prokuroro nepriekaištinga reputacija⁷⁰¹.*

2.3.5.2. Etikos pažeidimai, nesusiję su tarnyba

Iš pažeidimų, nesusijusių su tarnyba, analizuojamuoju laikotarpiu konstatuotas tik vienas už tai, kad 2011-05-07–2012-01-09 buvo užfiksuota, kad prokurorė keturis

⁶⁹⁷ Prokurorų etikos komisijos 2008 m. gruodžio 18 d. sprendimas .

⁶⁹⁸ Prokurorų etikos komisijos 2011 m. gruodžio 29 d. sprendimas Nr. 1.6-34.

⁶⁹⁹ Ten pat.

⁷⁰⁰ Prokurorų etikos komisijos 2012 m. gegužės 25 d. išvada Nr. 1.6-11.

⁷⁰¹ Ten pat.

kartus įvairiose vietose gerokai viršijo greitį. Teismas už du pažeidimus skyrė administracinę nuobaudą, o už kitus du nuobaudos neskyrė dėl senaties. Prokurorų etikos komisijoje apsiribota tik svarstymu ir siūlymu neskirti nuobaudos, nes prokurorė pati informavo prokuratūrą apie pažeidimus, apie visus keturis pažeidimus prokurorė sužinojo vienu metu, pati sumokėjo paskirtą nuobaudą, kiti asmenys nenukentėjo⁷⁰².

2.3.6. APLINKYBĖS, Į KURIAS ATSIŽVELGTA PRIIMANT SPRENDIMĄ DRAUSMĖS BYLOJE

Kitaip nei nagrinėjant aptartas teisėjų ir advokatų drausmės bylas, Prokurorų etikos komisija, priimdama sprendimus, nedetalizuoja, kodėl prokurorui paskiriama viena ar kita nuobauda.

2.4. NOTARŲ ETIKOS PAŽEIDIMAI

2.4.1. IŠKELTOS DRAUSMĖS BYLOS

Duomenys dėl notarams iškeltų drausmės bylų ir su jų nagrinėjimu susijusi informacija lentelės formatu (2 priedas) buvo gauta iš Lietuvos notarų rūmų. Vadovaujantis pateiktais duomenimis, notarams 2003–2004 metais drausmės bylų nebuvo iškelta, o tai nebūdinga kitoms analizuotoms teisinėms profesijoms.

Akivaizdu, kad notarams drausmės bylų iškelta vidutiniškai tik 2,7 per metus ir atitinkamai vidutiniškai vos 1,1 procento visų notarų skaičiaus. Notarų skaičius 2002–2012 metais buvo gana stabilus, didėjo nedaug, o 2006–2010 metais pažeidimų skaičius šiek tiek padidėjo (žr. 2.23 pav.), tiesa, nuo 2010 metų jis vėl buvo stabiliai mažas. Pažymėtina, kad drausmės bylos, skirtingai nuo advokatų bylų, buvo

⁷⁰² Prokurorų etikos komisijos 2012 m. kovo 23 d. išvada.

keliamos išimtinai notarams, nors dviem atvejais kliento skundai buvo susiję su netinkamu notariato darbuotojų elgesiu, t. y. šiais atvejais notaro atsakomybė yra išvestinė.

2.20 lentelė. Notarams iškeltos drausmės bylos 2002–2012 metais

Metai	Pažeidimų skaičius	Notarų skaičius	Proc.
2002	2	196	1,0
2003	0	199	0,0
2004	0	207	0,0
2005	1	230	0,4
2006	5	249	2,0
2007	6	256	2,3
2008	4	267	1,5
2009	6	262	2,3
2010	2	265	0,8
2011	2	265	0,8
2012	2	268	0,7
Vidurkis	2,7	242,2	1,1

Informacijos apie atsisakymą notarams kelti drausmės bylas gauti nepavyko.

2.21 lentelė. Pažeidimo tyrimo 2002–2012 m. iniciatorius⁷⁰³

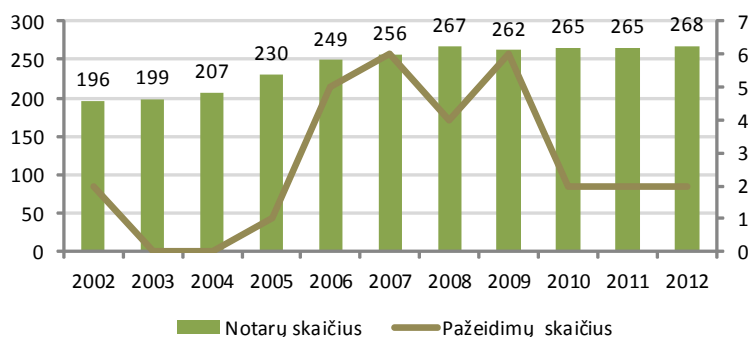
Metai	Iš viso pažeidimų	Klientas		Kolega		Anonimišnis pranešimas		Žiniasklaida		Veiklos patikrinimo komisija		Kita	
		sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
2002	2	0	0	0	0	0	0	1	50	0	0	Teisingumo ministras – 1	50
2005	1	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0
2006	5	4	80	1	20	0	0	0	0	0	0	0	0
2007	6	2	33,3	0	0	0	0	0	0	2	33,3	Prokuratūra – 1; policija – 1	33,3
2008	4	1	25	0	0	0	0	0	0	0	0	STT – 1; teismas – 1; policija – 1	75
2009	6	2	33,3	0	0	1	16,7	2	33,3	¹⁵⁶ 16,7		0	0
2010	2	1	50	0	0	0	0	1	50	0	0	0	0
2011	2	1	50	0	0	1	50	0	0	0	0	0	0
2012	2	1	50	0	0	0	0	0	0	1	50	0	0
Iš viso	30	12		2		2		4		4		6	
Vid.	2,7	1,3	40	0,2	6,7	0,2	6,7	0,4	13,3	0,4	13,3	0,7	20

⁵⁶ Neeilinis veiklos patikrinimas.

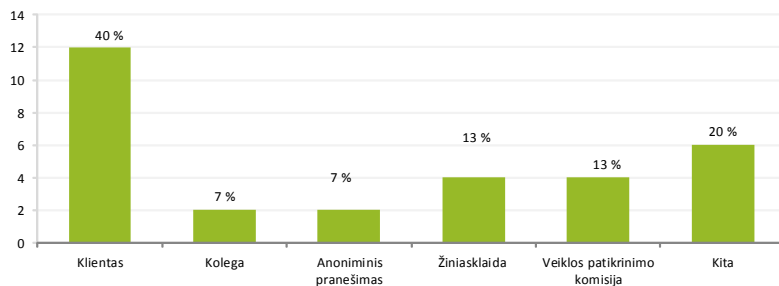
⁷⁰³ Procentinė išraiška rodo, kuriais metais kreipėsi didžiausias skaičius tam tikrų pareiškėjų.

2.4.2. SUBJEKTAI, INICIJAVĘ DRAUSMĖS BYLOS NAGRINĖJIMĄ

Galimų drausmės pažeidimų tyrimą analizuojamuoju laikotarpiu inicijavo klientai, išskyrus 2007 metus, kai net keturios drausmės bylos iškeltos gavus pareiškimus iš teisėsaugos institucijų ir teismo (2.21 lentelė).

2.23 pav. Notarų skaičius ir notarų pažeidimų skaičius 2002–2012 metais

2.24 pav. Pažeidimo tyrimo iniciatoriai 2002–2012 metais

Nemažą įtaką notarų drausmei turi ir žiniasklaida, t. y. pasirodžius informacijai dėl netinkamo notaro elgesio visuomenės informavimo priemonėse, šiuo pagrindu

inicijuotos net keturios drausmės bylos. Dvi drausmės bylos iškeltos ir dėl kolegų pranešimų, t. y. analogiškai advokatams, kolegos nėra labai aktyvūs inicijuodami drausmės bylas.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad analizuojamuoju 2002–2012 metų laikotarpiu didžiausią dalį tiriamų pažeidimų inicijavo klientai (žr. 2.24 pav.).

2.4.3. DRAUSMĖS BYLOSE PRIIMTI SPRENDIMAI

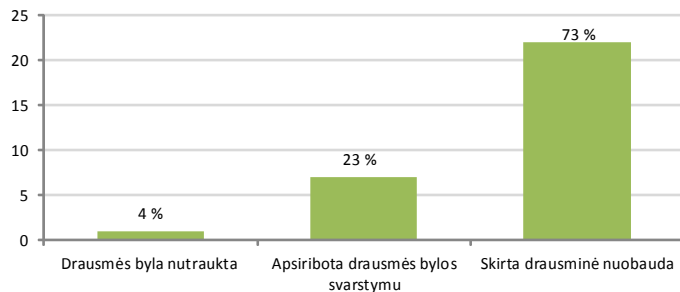
Notarų garbės teismas, vadovaudamasis Notariato įstatymo 10² straipsniu⁷⁰⁴, gali priimti šiuos sprendimus: drausmės bylą nutraukti (nutraukimo priežastys gali būti: nesant drausminės atsakomybės pagrindo išteisinti arba nutraukti bylą, jeigu suėjo bylos iškėlimo terminai); pasitenkinti drausmės bylos svarstymu; skirti notarui drausminę nuobaudą: įpareigoti jį viešai atsiprašyti nukentėjusiojo arba notaro biuro kolektyvo, pareikšti pastabą, papeikimą, griežtą papeikimą; uždrausti profesinę veiklą iki trijų mėnesių, pasiūlyti teisingumo ministrui atleisti notarą iš pareigų.

2.22 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai

Sprendimas	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Drausmės bylą nutraukti	0	1	0	0	0	0	0	0	0
%	0	100	0	0	0	0	0	0	0
Konstatuotas drausmės pažeidimas	2	0	5	6	4	6	2	2	2
%	100	0	100	100	100	100	100	100	100
Iš viso:	2	1	5	6	4	6	2	2	2

Įdomu, kad net 96 proc. atvejų, kai buvo iškelta drausmės byla, konstatuotas pažeidimas, o 73 proc. visų atvejų notarui skirta vienokia ar kitokia sankcija (žr. 2.25 pav.).

⁷⁰⁴ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (*Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 28-810) 10² str.

2.25 pav. Drausmės bylose priimti sprendimai 2002–2012 metais

Toliau detalizuojama, kuo remiantis priimami nurodyti sprendimai.

2.4.3.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą

Analizuojamuoju laikotarpiu buvo tik viena byla, kurioje priimtas sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius pažeidimo. Tik 2005 metais Notarų garbės teismas priėmė sprendimą išteisinti notarą dėl to, kad naujai paskirtas notaras pateikė prašymą prezidiumui dėl išvados teikimo apie galimybę įsteigti notaro biurą konkrečiu adresu, neatsižvelgdamas į kitų notarų, esančių tame pačiame pastate arba šalia pastato, nuomonę tokio biuro nesteigti. Neskiriant nuobaudos buvo atsižvelgta į tai, kad notaras raštu pasižadėjo nesteigti notaro biuro konkrečiu adresu⁷⁰⁵.

Bylą nutraukta dėl suėjusių senaties terminų atvejų analizuojamuoju laikotarpiu nebuvo. Tačiau būtina paminėti, kad dviejose bylose, kai Notarų garbės teismas konstatavo, kad suėję nustatyti senaties terminai, tiesiog apsiribota drausmės bylos svarstymu. 2007 metais buvo nagrinėjama drausmės byla pagal asmenų skundą dėl neteisingos žymos testamente, kuri suklaidino ir kitą notarą, o tarp įpėdinių sukėlė ginčą⁷⁰⁶. Notarų garbės teismas nurodė, kad *atsižvelgiant į notaro atžymos testamente padarymo datą yra praėjęs Notarų garbės teismo nuostatų 18 punkte nustatytas drausmės bylos iškėlimo terminas*⁷⁰⁷. Tačiau nors ir praleisti terminai, pažeidimas buvo kruopščiai išnagrinėtas, įvertintos visos bylos aplinkybės ir nuspręsta apsiriboti drausmės

⁷⁰⁵ Notarų garbės teismo 2005 m. balandžio 20 d. sprendimas.

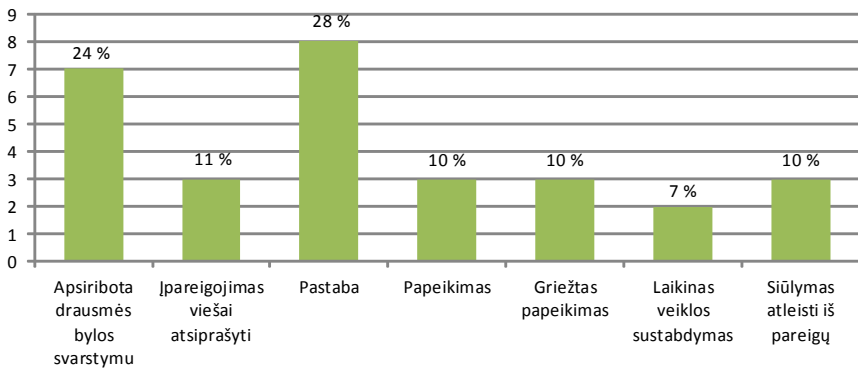
⁷⁰⁶ Notarų garbės teismo 2007 m. sausio 18 d. sprendimas.

⁷⁰⁷ Ten pat.

bylos svarstymu. Analogiškas sprendimas priimtas ir 2006 metais, kai Notarų garbės teismas apsiribojo elgesio svarstymu drausmės posėdžio metu, nes nuo galimo pažeidimo praėjo daugiau kaip vieni metai⁷⁰⁸.

Priimti sprendimai, nustačius drausmės pažeidimą

Analizuojamuoju laikotarpiu beveik ketvirtadalyje visų drausmės bylų, kuriose buvo konstatuoti pažeidimai, apsiribota drausmės bylos išnagrinėjimu, neskiriant asmeniui jokios nuobaudos.

2.26 pav. Sprendimai, priimti drausmės bylose, nustačius pažeidimą 2002–2012 metais

Dažniausiai analogiškai advokatų drausmės byloms notarams buvo taikyta švelniausia nuobauda – pastaba. Beveik ketvirtadalyje drausmės bylų buvo apsiribota asmens elgesio apsvaistymu, t. y. neskiriant jokios nuobaudos. Griežčiausia nuobauda – atleidimas iš pareigų – taikytas 1/10 visų drausmės bylų (2.26 pav.), tai yra didelis skaičius, palyginti su kitomis analizuotomis profesijomis (tarkim, advokatams ši nuobauda taikyta vos 1,6 proc. visų drausmės bylų).

⁷⁰⁸ Notarų garbės teismo 2006 m. birželio 19 d. sprendimas.

2.23 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai konstatavus pažeidimą

Sprendimas:	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Apsiriboti drausmės bylos svarstymu	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0,8
proc.	0	0	60	66,7	0	0	0	0	0	24,1
Įpareigojimas viešai atsiprašyti	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0,3
proc.	0	0	0	16,7	25	0	0	0	50	10,3
Pastaba	1	0	1	1	2	2	0	0	1	0,9
proc.	50	0	20	16,7	50	33,3	0	0	50	27,6
Papeikimas	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0,3
proc.	50	0	0	0	0	0	0	100	0	10,3
Griežtas papeikimas	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0,3
proc.	0	0	20	0	0	16,7	50	0	0	10,3
Laikinas veiklos sustabdymas ^[1]	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0,2
proc.	0	0	0	0	0	33,3	0	0	0	6,9
Siūlymas atleisti iš pareigų	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0,3
proc.	0	0	0	0	25	16,7	50	0	0	10,3
Iš viso pažeidimų:	2	0	5	6	4	6	2	2	2	3,2
proc.	100	0	100	100	100	100	100	100	100	

[1] Siūlymas uždrausti profesinę veiklą trims mėnesiams.

Toliau drausmės bylose priimti sprendimai apžvelgiami detaliau.

Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu (drausminės nuobaudos neskirti)

Analizuojamuoju laikotarpiu drausmės bylos svarstymu apsiribota septyniose bylose ir toks sprendimas priimtas tik 2006–2007 metais. Paminėti du atvejai, kai buvo suėję senaties terminai. Kitais penkiais atvejais Garbės teismas atsižvelgė į padaryto pažeidimo pobūdį ir kitas svarbias aplinkybes. Pirmoje byloje notaras paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijime klaidingai nurodė paveldimo turto dalis, informaciją pateikė Registrų centrui ir neinformavo pareiškėjų. Nuobauda neskirta, atsižvelgiant į tai, kad notaras apgailestavo dėl klaidos, kuri galimai įvyko dėl naujo kodekso įsigaliojimo ir pasikeitusių paveldėjimo dalių pagal naujas normas⁷⁰⁹. Kitoje drausmės byloje apsiribota bylos svarstymu dėl to, kad notaras ilgai nepatvirtino paskolos sutarties dėl užimtumo. Sprendžiant dėl nuobaudos atsižvelgta į tai, kad *notaras savo elgesiu ir ilgalaikiu darbu stiprina Lietuvos notarų rūmų, notarų biuro prestižą, išlaikė notaro pareigoms deramą orumą, pasiukojamai vykdė notaro funkcijas, 14 metų nepriekaištingai atliko visuomenines pareigas, aktyviai dalyvauja Lietuvos notarų rūmų savivaldoje ir prisideda prie teisinės valstybės kūrimo*⁷¹⁰. Kita drausmės byla notarui iškelta už tai, kad, turėdamas tik nepatvirtintą įgaliojimo kopiją, patvirtino žemės sklypo pirkimo ir pardavimo sandorį. Garbės teismas nustatė, kad notaras patvirtino sandorį pagal nepanaikintą įgaliojimą, įsitikinęs, kad jis yra tikras (pasidomėjo Notarų rūmuose apie panaikintus įgaliojimus ir kreipėsi į notarą, patvirtinusį įgaliojimą. *Sandoris nuo jo sudarymo datos iki dabar yra pačių šalių neginčijamas, galiojantis, atitinkantis šalių valią ir buvo pasirašytas pačioms šalims prašant, vykdant tarp šalių pasirašytą preliminarią sutartį... Nė viena iš šalių jokių pretenzijų notarui neturi... Neigiamas pasekmes šalims sukėlė ne notaro, o banko veiksmai*⁷¹¹. Kita drausmės byla iškelta po notaro patikrinimo, kuris nepadėjo patikrinimo metu nustatytų trūkumų, t. y. dirbo senose ir nesuremontuotose patalpose. Buvo apsiribota bylos svarstymu, atsižvelgiant į notaro pastangas gerinti biuro darbą, nes jis jau buvo padavęs prašymą Notarų rūmų prezidiumui dėl darbo pradžios naujose patalpose, pridėjęs patalpų nuotraukas ir kt.⁷¹² Tiesa, notaras dar pusantrų metų nepersikėlė į naujas patalpas, tačiau Garbės teismas neskirdamas nuobaudos taip pat atsižvelgė ir į statybos problemas, ir į šeimos aplinkybes⁷¹³.

⁷⁰⁹ Notarų garbės teismo 2006 m. lapkričio 20 d. sprendimas.

⁷¹⁰ Notarų garbės teismo 2006 m. gruodžio 8 d. sprendimas.

⁷¹¹ Notarų garbės teismo 2007 m. vasario 22 d. sprendimas.

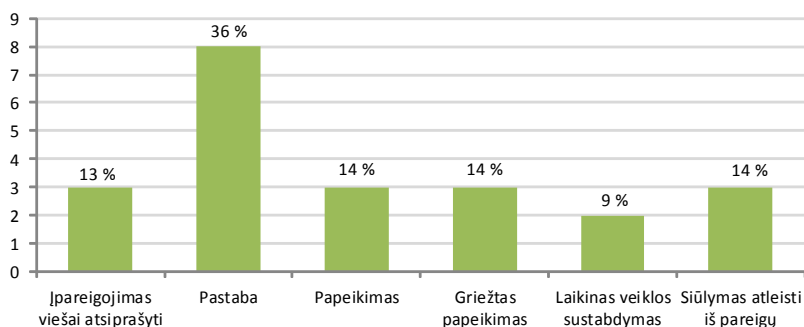
⁷¹² Notarų garbės teismo 2007 m. spalio 4 d. sprendimas.

⁷¹³ Ten pat.

Pastaruoju atveju notarui drausmės byla buvo iškelta gavus policijos komisariato pranešimą dėl galimo dokumentų klastojimo, nes notaras patvirtino žemės pirkimo ir pardavimo sandorį praėjus savaitei nuo savininko mirties⁷¹⁴. Nuobauda neskirta atsižvelgiant į tai, kad tyčinės notaro kaltės nebuvo, žala jokiems tretiesiems asmenims nebuvo padaryta, notarui per 27 darbo metus nuobaudų nebuvo skirta. Įdomu tai, kad Teisingumo ministerija nesutiko su tokiu Garbės teismo sprendimu ir jį apskundė Vilniaus apygardos teismui prašydama panaikinti sprendimą ir įpareigoti iš naujo ją išnagrinėti, tačiau skundas nebuvo patenkintas⁷¹⁵.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą

Apibendrinant visą analizuojamąjį laikotarpį, dominuojanti drausminė nuobauda yra pastaba (36 proc.). Griežtų nuobaudų, t. y. laikinas veiklos sustabdymas ir siūlymas atleisti iš pareigų, analizuojamuoju laikotarpiu taikyta gerokai rečiau, atitinkamai tik 9 ir 14 proc. iš visų skirtų nuobaudų (žr. 2.27 pav.).

2.27 pav. Skiriamų drausmės nuobaudų rūšys 2002–2012 metais

Pagal skiriamos nuobaudos dažnumą dažniausiai skiriama pastaba, nors 2006 ir 2007 metais dominuoja drausmės bylos svarstymas. Toliau nuobaudos apžvelgiamos detaliau.

⁷¹⁴ Notarų garbės teismo 2007 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁷¹⁵ Notarų garbės teismo 2007 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

Įpareigojimas viešai atsiprašyti

Ši nuobauda analizuojamuoju laikotarpiu taikyta vos trimis atvejais ir iš esmės dėl nemandagaus, įžeidžiamo notaro elgesio, dėl to atsiprašymas kaip nuobauda, padarius tokio pobūdžio pažeidimą, yra labai tinkama.

2007 m. spalio 4 d. sprendimu ši nuobaudos rūšis parinkta už tai, kad notaras elgėsi nemandagiai ir netolerantiškai, pareiškėją ir jį lydinčius asmenis vertė ilgai laukti, įžeidžiamai ir nepagarbiai kalbėjo apie rusų tautą ir kalbą. Parenkant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad notaras gailėjosi, notarinis veiksmas buvo atliekamas darbo dienos pabaigoje, po sunkios darbo dienos (iš viso atlikta 60 notarinių veiksmų), vėluojant atlikti sutartą notarinį veiksmą⁷¹⁶.

Analogiška nuobauda skirta notarui kitoje drausmės byloje už tai, kad notaras elgėsi neetiškai ir gynė asmeninius interesus pasinaudodamas turima padėtimi, siekė daryti poveikį teisėsaugos pareigūnams. Atsižvelgta į tai, kad šalių parodymai nesutapo, pats notaras išreiškė pageidavimą šalių atsiprašyti, galiojančių drausminių nuobaudų neturėjo⁷¹⁷. Dėl parinktos nuobaudos švelnumo, atsižvelgiant į pateiktus duomenis, galima suabejoti, nes Garbės teismas nustatė, kad notaras du kartus iki skundo išnagrinėjimo skambino jo asmeninę bylą nagrinėjančiai teisėjai, *telefonu nurodinėjo, kaip turi išspręsti skundą. Nenutraukus baudžiamosios bylos notaras grasino savo tikslą pasiekti bet kokia kaina, rašyti skundus, sąskaitas suvesti pasitelkus žinias-klaidą*, tai Notarų garbės teismas pripažino Notarų garbės kodekso 4 straipsnio ir 16 straipsnio 2 dalies pažeidimu⁷¹⁸.

Trečioji nuobauda skirta už tai, kad notaras atsisakė patvirtinti sutartį dėl asmeninių priežasčių – dėl notaro buvusios skolos įmonei, kurios padalinio vadovu dirbo asmuo, atėjęs tvirtintis sandorio, pavišimo. Buvo atsižvelgta į tai, kad Notarų garbės teismo posėdyje notaras atsiprašė, iš dalies kaltę pripažino, ankstesnių drausminių nuobaudų neturėjo⁷¹⁹.

Pastaba

Tai viena iš dažniausiai taikytų nuobaudų – analizuojamuoju laikotarpiu taikyta aštuoniose drausmės bylose (36 proc. atvejų). 2002 metais pastaba notarui skirta už

⁷¹⁶ Notarų garbės teismo 2007 m. spalio 4 d. sprendimas.

⁷¹⁷ Notarų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas.

⁷¹⁸ Ten pat.

⁷¹⁹ Notarų garbės teismo 2012 m. gegužės 24 d. sprendimas.

tai, kad jis kreipėsi į savivaldybę lengvatinio kredito kaip socialiai remtiną asmuo⁷²⁰. Svarstyta, ar parinkta nuobauda ne per švelni, nes informacija bylai buvo gauta iš žiniasklaidos, notaro elgesys svarstomas nebe pirmą kartą.

2006 metais notarui skirta pastaba už tai, kad jis atsisakė atlikti notarinį veiksma, motyvuodamas tuo, kad juridinio asmens atstovo pateikti dokumentai neatitinka reikalavimų, ir pasiūlė kreiptis į institucijas, teikiančias konsultacijas įmonių klausimais, t. y. nenurodė, kokie konkretūs dokumentai turėtų būti pateikti. Parenkant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad notaras pripažino savo klaidą, apgailestavo, ir į tai, kad konfliktas įvyko pietų pertraukos metu⁷²¹.

2007 metais pastaba notarui buvo skirta už tai, kad neeilinio patikrinimo metu buvo nustatyta, kad notaras buvo pašalinęs ne visus trūkumus, nustatytus per eilinį patikrinimą⁷²².

2008 metais pastaba skirta dviejose drausmės bylose. Pirmojoje už tai, kad notaras, praėjus 30 dienų po savininko mirties, patvirtino jo nekilnojamojo turto pardavimo sandorį. Atsižvelgta į tai, kad notaras labai gailėjosi, pripažino savo kaltę, neturi drausminių nuobaudų, bendradarbiavo⁷²³. Antruoju atveju pastaba skirta už tai, kad notaras perdavė Nekilnojamojo turto registro duomenų bazės išrašą advokatui⁷²⁴. Atsižvelgiant į klaidos šiurkštumą, abejojama skirtos nuobaudos teisingumu.

2009 metais pastaba notarams taip pat skirta dviejose drausmės bylose. Vienoje byloje už tai, kad notaras patvirtino ir preliminarią, ir pagrindinę buto pirkimo sutartį, pardavėjui pateikęs tikrojo buto savininko negaliojančią asmens tapatybės dokumentą. Atsižvelgta į tai, kad notaras nedelsdamas ėmėsi priemonių, kad sutartis nebūtų įregistruota Nekilnojamojo turto registre, galiojančių nuobaudų neturi⁷²⁵. Įdomu tai, kad Garbės teismas nustatė, jog notaras, patikrinęs registre asmens kortelę, buvo nustatęs, kad ji yra negaliojanti, ir vis tiek tvirtino sandorį – tai rodo notaro tyčią ir šiurkštų pažeidimą. Antroje byloje notaras atsisakė vykti į namus atlikti notarinio veiksmo, nors asmuo dėl ligos buvo nevaikštantis. Skiriant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad dėl šio notaro buvo sistemingai teikiami pasikartojantys skundai⁷²⁶.

⁷²⁰ Notarų garbės teismo 2002 m. lapkričio 22 d. sprendimas.

⁷²¹ Notarų garbės teismo 2006 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁷²² Notarų garbės teismo 2007 m. gruodžio 10 d. sprendimas.

⁷²³ Notarų garbės teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas.

⁷²⁴ Notarų garbės teismo 2008 m. kovo 28 d. sprendimas.

⁷²⁵ Notarų garbės teismo 2009 m. gegužės 5 d. sprendimas.

⁷²⁶ Notarų garbės teismo 2009 m. liepos 2 d. sprendimas.

2012 metais pastaba skirta už tai, kad notaras atsisakė pateikti Notarų rūmų prezidiumo sudarytai veiklos patikrinimo komisijai prašomus dokumentus, dėl to nebuvo galima atlikti išsamaus patikrinimo. Notarų garbės teismas atsižvelgė į tai, kad notaras neprieštaravo, kad būtų tikrinama jo veikla, tik klaidingai suprato ir aiškino teisės aktus, anksčiau nebuvo baustas, bendradarbiavo sprendžiant jo drausminės atsakomybės klausimą⁷²⁷.

Papeikimas

Ši nuobauda per analizuojamą laikotarpį skirta trijose drausmės bylose, tai sudaro 10 proc. visų skirtų nuobaudų. 2002 m. vasario 18 d. sprendimu ji skirta už tai, kad notaras nesilaikė reikalavimų, nustatytų notarų biurams ir notarų darbo laikui, – patikrinimo metu notaro nebuvo biure, nebuvo sudarytas ir notarinių veiksmų dokumentų archyvas⁷²⁸. Papeikimai skirti ir dviejose 2011 metų drausmės bylose. Pirmojoje byloje papeikimas skirtas už tai, kad notaras sistemingai atlikdavo notaro veiksmus kitose, nei įsteigtas notaro biuras, savivaldybėse. Skiriant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad notaras gailėjosi, neigiamų padarinių nebuvo sukelta, bendradarbiavo su Notarų rūmais, nuobaudų neturėjo⁷²⁹. Antrojoje byloje – už tai, kad notaras vykdė veiklą kitose, nei nurodyta, patalpose, be to, naujose patalpose buvo tik popierinė iškaba, dokumentai, leidžiantys pakeisti buveinę, buvo nesutvarkyti. Skiriant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad pažeidimas nesukėlė neigiamų padarinių, notaras neturėjo drausminių nuobaudų, gailėjosi ir bendradarbiavo su Notarų rūmais⁷³⁰.

Griežtas papeikimas

Griežti papeikimai per analizuojamą laikotarpį skirti tik trijose drausmės bylose ir visada už gana šiurkščius pažeidimus. 2006 metais ši nuobauda notarui skirta už neadekvatų elgesį, kai <...> *nuo kliento jo atžvilgiu išsakomos kritikos dėl netinkamo klientų aptarnavimo bei bendravimo su jais, pasinaudojo užimama padėtimi, apskųsdamas pareiškėjo veiksmus... pareiškimą teisės saugos institucijoms surašė ant notarinio blanko, neinformavo klientų apie jų teises, sprendžiant jų problemas, nesilaikė notarui numatytų profesinės etikos*

⁷²⁷ Notarų garbės teismo 2012 m. kovo 22 d. sprendimas.

⁷²⁸ Notarų garbės teismo 2002 m. vasario 18 d. sprendimas.

⁷²⁹ Notarų garbės teismo 2011 m. kovo 16 d. sprendimas.

⁷³⁰ Notarų garbės teismo 2011 m. gegužės 19 d. sprendimas.

*taisyklių*⁷³¹. Notaras reikalavo iškelti klientui baudžiamąsias bylas, papildomai parašė skundą Teismų tarybos pirmininkui, siekdamas pažeisti teisėjų nepriklausomumo principą. Notarų garbės teismas pagrįstai pripažino, kad tokiu savo elgesiu notaras neišlaikė profesijai reikalaujamo deramo orumo ir žemino ir savo, ir Lietuvos notarų rūmų prestižą⁷³².

2009 metais griežtas papeikimas notarui skirtas už netinkamą veiklos organizavimą. Keturias darbo dienas jis neteikė notaro pareigų ir apie tai nustatyta tvarka neinformavo nei ministerijos, nei Notarų rūmų. Taip pat ant durų nebuvo jokios informacijos, kad biuras uždarytas ir dėl kokių priežasčių, tai sukėlė klientų nepasitenkinimą ir nepatogumų. Dėl to laikoma, kad notaras neatitinka nepriekaištingos reputacijos kriterijų. Kaip sunkinančios aplinkybės įvertinta tai, kad notaras neatvyko į Garbės teismo posėdžius ir nepateikė pateisinamų priežasčių⁷³³.

Trečiasis atvejis – 2010 metais nuobauda skirta už akivaizdžiai netinkamą elgesį su klientais. Atvykus motinai su vaikais (sūnumi ir dukra) dėl turto paveldėjimo, buvo apsunkinta patekti į biurą (buvo galima tik iš kiemo pusės, iš gatvės durys buvo be rankenos ir nebuvo jokios informacijos). Moteris biuro darbuotoją apie tai informavo, tačiau notaro padėjėja su ja nemandagiai kalbėjo. Tada moteris išsakė situaciją notarui, šis palaikė darbuotoją, o moterį nepagarbiai pavadino, dėl ko ši pradėjo verksti ir norėjo išeiti, bet notaras pasakė, kad paveldėjimą sutvarkyti gali tik jis vienas, ir neleido į kabinetą moteriai eiti kartu su dukra. Notaras neatsiprašė, nors skunde pareiškėja sakė, kad to būtų pakakę. Skiriant griežtą papeikimą atsižvelgta į tai, kad 2009 metais (nepraėjo nė metai) notarui jau buvo skirta kita drausminė nuobauda – pastaba, buvo sisteminių, pasikartojančių klientų skundų dėl notaro veiklos ir biuro darbo organizavimo. Be to, notaras neatvyko į Garbės teismo posėdį ir nenurodė jokių pateisinamų priežasčių⁷³⁴.

Laikinas veiklos sustabdymas

Nuobauda – profesinės veiklos uždraudimas – per analizuojamąjį laikotarpį taikytas du kartus, iš esmės abu kartus už galimą piktnaudžiavimą alkoholiu. Pirmuoju atveju trims mėnesiams notaro veikla buvo sustabdyta 2009 metais: notaras, vairuodamas transporto priemonę, nepakluso pareigūno reikalavimui sustoti, padidino greitį

⁷³¹ Notarų garbės teismo 2006 m. gruodžio 4 d. sprendimas.

⁷³² Ten pat.

⁷³³ Notarų garbės teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. sprendimas.

⁷³⁴ Notarų garbės teismo 2010 m. kovo 26 d. sprendimas.

ir spruko nuo pareigūnų, automobilyje esant dviem mažametėms mergaitėms, bei nesutiko pasitikrinti girtumo, atsisakė pateikti paaiškinimą dėl padaryto pažeidimo. Parenkant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad notaras pats nuvyko į sveikatos įstaigą pasitikrinti blaivumo, girtumo nebuvo nustatyta, savo pareigas notaras atlieka tinkamai⁷³⁵. Įdomu, kad šioje byloje Notarų garbės teismas pareiškė nuomonę, kad notaras dėl šio įvykio neprarado nepriekaištingos reputacijos, nes tai pavienis atvejis, bet ne sistemingi veiksmai.

Antruoju atveju nuobauda – profesinės veiklos uždraudimas trimis mėnesiams – notarui skirta už tai, kad notaro veiklos patikrinimo metu jis buvo neadekvačios patloginės būsenos: darbo vietoje atrodė netvarkingai, nerišliai atsakinėjo į užduodamus klausimus, absoliučiai nesiorientavo aplinkoje, sunkiai sugebėjo stovėti ir jo išvaizda buvo panaši į asmens, ilgą laiką vartojusio alkoholį. Notaras savo kaltės nepripažino. Nustatyta, kad tokios būklės notaras jau antra diena ir norėjo būdamas tokios būklės vykdyti savo pareigas. Tikrinimo metu atvyko gydytojas ir tikrintojai buvo paprašyti palikti patalpas, o vėliau – pateikta medicinos pažyma apie maisto toksikoinfekciją. Tačiau nebuvo nustatyta, kad notaro išvaizdos ir būklės priežastis būtų ši liga. Notaras kviečiamas į posėdžius neatvyko, dokumentų apie pateisinamas priežastis nepateikė. Skiriant šią nuobaudą atsižvelgta į tai, kad teisingumo ministruui jau kartą buvo siūlyta skirti notarui drausminę nuobaudą – atleidimą iš pareigų už ankstesnį pažeidimą (notarui apskundė sprendimą, kai jis dar nebuvo įsigaliojęs), taip pat buvo gauta duomenų, kad notarui jau taikytos drausminės nuobaudos, ir vienoje administracinio pažeidimo byloje nustatyta, kad notaras vartojo alkoholį po eismo įvykio. Garbės teismas atsižvelgė ir į tai, kad nebuvo nustatyta, jog notaras darbe buvo neblaivus, ir jo neblaivumo laipsnis⁷³⁶.

Siūlymas atleisti iš pareigų

Per visą analizuojamą laikotarpį siūlymų atleisti iš pareigų buvo trys ir tik išskirtiniais atvejais – iš esmės dėl piktnaudžiavimo alkoholiu.

2008 metais ši nuobauda notarui buvo pasiūlyta dėl to, kad asmuo, neturėdamas teisės vairuoti, būdamas girtas (nustatyta 3,45 promilės girtumas) vairavo

⁷³⁵ Notarų garbės teismo 2009 m. kovo 19 d. sprendimas.

⁷³⁶ Notarų garbės teismo 2009 m. rugpjūčio 12 d. sprendimas.

automobilį, nepasirinko saugaus greičio, nesuvaldė automobilio ir nuvažiavo nuo kelio. Pareigūnams nepateikė savo asmens dokumentų, todėl buvo sulaikytas ir išblaivytas. Skiriant nuobaudą papildomai atsižvelgta į tai, kad jam buvo iškelta ir daugiau drausmės bylų, pagal vieną iš jų atimta teisė vairuoti⁷³⁷.

2009 metais ši nuobauda taip pat skirta už alkoholio vartojimą, kai neblaivus notaras, vairuojantis automobilį „įkliuvo“ policijos pareigūnams. Garbės teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad nors realių padarinių toks elgesys nesukėlė, tačiau buvo šiurkščiai pažeistos etikos normos, diskredituotas notaro vardas ir prarasta nepriekaištinga reputacija. Svarbiomis laikytos ir tos aplinkybės, kad notaras paaiškinimų nepateikė, posėdžiuose nedalyvavo, jam Notarų garbės teismas jau buvo skyręs dvi nuobaudas (2008 m. – siūlymą atleisti iš pareigų, 2009 m. – sustabdyti veiklą trims mėnesiams)⁷³⁸.

2010 metais notaras, Naujųjų metų išvakarėse būdamas apsvaigęs nuo alkoholio (3,28 promilės girtumo), neturėdamas teisės vairuoti transporto priemonės, sankryžoje nuvažiavo nuo važiuojamosios dalies į sniego pusnį ir prie vairo užmigo. Pagal gautą pranešimą buvo sulaikytas policijos pareigūnų. Skiriant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad notarui jau buvo iškeltos 4 drausmės bylos Garbės teisme, notaras dėl įvykio nepateikė paaiškinimo, į Garbės teismo posėdį neatvyko ir pateisinamų priežasčių nepateikė⁷³⁹.

2.4.4. ETIKOS PAŽEIDIMŲ RŪŠYS

Atsižvelgiant į padarytas pažeidimų kategorijas, visus pažeidimus pagal pobūdį tikslinga klasifikuoti į dvi grupes (žr. 2.28 pav.):

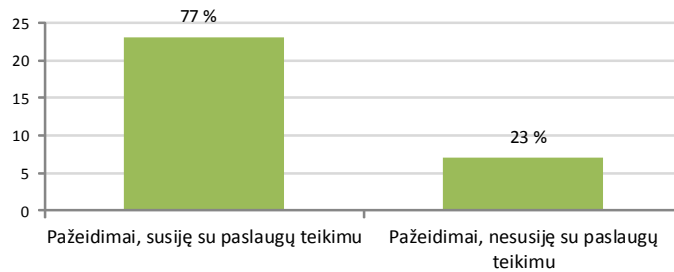
1. Etikos pažeidimai, susiję su notaro paslaugų teikimu.
2. Etikos pažeidimai, nesusiję su notaro paslaugų teikimu.

Matoma, kad analogiškai, kaip ir apžvelgtų teisinių profesijų, beveik 80 proc. visų etikos pažeidimų yra susiję su notaro paslaugų teikimu.

⁷³⁷ Notarų garbės teismo 2008 m. balandžio 11 d. sprendimas.

⁷³⁸ Notarų garbės teismo 2009 m. spalio 16 d. sprendimas.

⁷³⁹ Notarų garbės teismo 2010 m. vasario 5 d. sprendimas.

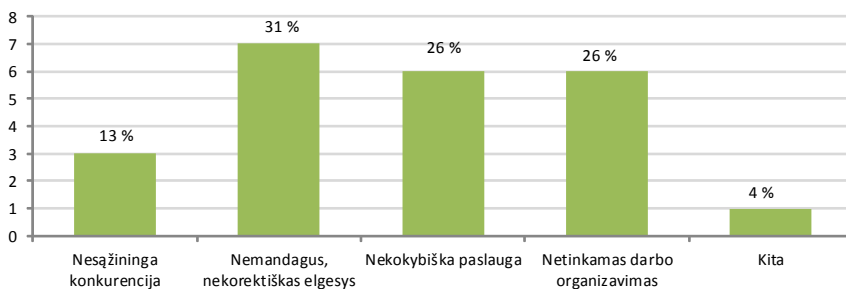
2.28 pav. Pažeidimų rūšys 2002–2012 metais

2.4.4.1. Etikos pažeidimai, susiję su notaro paslaugų teikimu

Ši grupė pažeidimų, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, klasifikuotina į tokias keturias pažeidimų grupes:

- Nesąžininga konkurencija;
- Nemandagus, nekultūringas bendravimas;
- Nekokybiška paslauga (klaidos, nerūpestingumas);
- Netinkamas darbo organizavimas.

2002–2012 metais būdingiausias pažeidimas, susijęs su notaro paslaugų teikimu, buvo nemandagus, nekultūringas bendravimas (31 proc.), tačiau palyginti didelę dalį sudaro ir pažeidimai nekokybiškai teikiant notaro paslaugas ir netinkamai organizuojant darbą (žr. 2.29 pav.).

2.29 pav. Pažeidimų teikiant notaro paslaugas 2002–2012 metais rūšys

2.24 lentelė. Drausminiai pažeidimai 2002–2012 metais pagal kategorijas

Pažeidimo kategorija	2002		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		
	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	
1. Pažeidimai, susiję su paslaugų teikimu: nesąžininga konkurencija;	0	0	1	0	1	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	0	0
nemandagus, neorektiškas elgesys;	0	0	0	0	2	40	1	16,7	0	0	2	33,3	1	50	0	0	1	50	
neokybiška paslauga;	0	0	0	0	1	20	3	50	1	25	1	16,7	0	0	0	0	0	0	
netinkamas darbo organizavimas;	1	50	0	0	1	20	2	33,3	0	0	1	16,7	0	0	1	50	0	0	
kiti pažeidimai.	0	0	0	0	0	0	0	0	1 ^[1]	25	0	0	0	0	0	0	0	0	
2. Pažeidimai, nesusiję su paslaugų teikimu.	1	50	0	0	0	0	0	0	2	50	2	33,3	1	50	0	0	1	50	
Iš viso:	2	100	1	100	5	100	6	100	4	100	6	100	2	100	2	100	2	100	

^[1] Piktnaudžiavimas tarnyba. Notaras, eidamas notaro pareigas, duomenis, gautus iš Registrų centro, neteisėtai perdavė advokatui (2008-03-28).

Toliau kiekviena iš 2.23 lentelėje įvardytų kategorijų apžvelgiama detaliau.

Nesąžininga konkurencija

Vienu atveju nesąžininga konkurencija pasireiškė siekiu įsteigti notarų biurą tame pačiame pastate, kuriame jau buvo vienas notarų biuras, ir dar šalia trečiojo notarų biuro⁷⁴⁰. Kitais dviem atvejais nesąžininga konkurencija pasireiškė notarinių paslaugų sistemišku teikimu kituose miestuose už gerokai mažesnius nei patvirtinti įkainius, nesant tam priežasčių⁷⁴¹. Pastaruoju atveju parenkant nuobaudą atsižvelgta į tai, kad nebuvo sukelta neigiamų teisinių padarinių, notaras apgailėstavo dėl padarytų pažeidimų ir kaltę pripažino, anksčiau drausmine tvarka nebuvo baustas, dalyvavo posėdžiuose, teikė paaiškinimus⁷⁴².

Nekorektiškas elgesys

Netinkamas notaro elgesys šioje pažeidimų kategorijoje pasireiškia arba išsamios informacijos klientui nesuteikimu (pavyzdžiui, 2006-11-13 sprendimu buvo konstatuota, kad notaras nebuvo pakankamai rūpestingas ir dėmesingas klientui, nes atsisakė patvirtinti įstatų pakeitimus, motyvuodamas, kad dokumentai neatitinka reikalavimų, ir pasiūlė kreiptis į teisininkus, o kreipiantis pakartotinai, vėl atsisakė tai padaryti ir neišaiškino klientui, kokius konkrečius dokumentus jis turėtų pateikti⁷⁴³), arba netinkamu reagavimu į kliento kritiką (2006-12-04 byloje nustatyta, kad, klientui apskundus notaro elgesį, pastarasis siekė inicijuoti baudžiamąsias bylas buvusiam klientui⁷⁴⁴), arba elementaraus mandagumo stoka. Vienoje byloje konstatuota, kad notaras nemandagiai, netolerantiškai elgėsi su klientu ir jį lydinčiais asmenimis, nepagarbiai kalbėjo apie kitą tautą⁷⁴⁵. Kitoje byloje notaras atsisakė vykti į namus atlikti notarinį veiksma, nors asmuo dėl ligos nevaikšto ir negali atvykti į notarų biurą⁷⁴⁶. 2012-05-24 byloje nustatyta, kad notaras atsisakė suteikti notarinę paslaugą dėl asmeninių priežasčių, t. y. dėl to, kad notarinį veiksma norėjo atlikti interneto paslaugų teikimo įmonės vadovas, kuriai notaras anksčiau buvo įsiskolinęs, ir šis faktas paviešintas žiniasklaidoje⁷⁴⁷.

⁷⁴⁰ Notarų garbės teismo 2005 m. balandžio 20 d. sprendimas.

⁷⁴¹ Notarų garbės teismo 2006 m. birželio 19 d. ir 2011 m. kovo 16 d. sprendimai.

⁷⁴² Notarų garbės teismo 2011 m. kovo 16 d. sprendimas.

⁷⁴³ Notarų garbės teismo 2006 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

⁷⁴⁴ Notarų garbės teismo 2006 m. gruodžio 4 d. sprendimas.

⁷⁴⁵ Notarų garbės teismo 2007 m. spalio 14 d. sprendimas.

⁷⁴⁶ Notarų garbės teismo 2009 m. liepos 2 d. sprendimas.

⁷⁴⁷ Notarų garbės teismo 2012 m. gegužės 24 d. sprendimas.

Nekokybiškas paslaugų teikimas

Ši kategorija susijusi išimtinai su netinkamu notarinės paslaugos suteikimu. 2006 metais notaras buvo svarstytas dėl to, kad iš pradžių klaidingai paveldėjimo liudijime nurodė paveldimo turto dalis, o vėliau, paaiškėjus klaidai, ją ištaisė, tačiau apie tai nepranešė suinteresuotam asmeniui. Svarstant pažeidimą buvo atsižvelgta į tai, kad notaras apgailestavo dėl klaidos⁷⁴⁸. Kitoje byloje konstatuota, kad notaras nepatikrino Gyventojų registro duomenų bazės, dėl to, praėjus 30 dienų po asmens mirties, patvirtino nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo sutartį⁷⁴⁹. Dar vienoje drausmės byloje notaras patvirtino sandorį, nors matė, kad asmens tapatybės kortelė negalioja (ir ja pasinaudojo nesąžiningas asmuo, apsimetęs tikroju buto savininku)⁷⁵⁰.

Netinkamas darbo organizavimas

Netinkamas darbo organizavimas svarstytas trijose drausmės bylose. Paprastai tai notaro biuro neveikimas nustatytu laiku, netinkamas raštvedybos tvarkymas ir kt. Notarų garbės teismas 2002 m. vasario 18 d. sprendimu skyrė notarui papeikimą, nes notarų biure nebuvo notaro sudarytų notarinių dokumentų archyvo, bylų nomenklატūros ir archyvinių dokumentų apyrašo⁷⁵¹. Kitoje byloje notaras, priėmęs dokumentus, paskolos perkėlimo sutartį patvirtino tik po dešimties mėnesių, keletą kartų klientui atėjęs jis buvo užimtas ir nepajėgė kliento aptarnauti⁷⁵². Šioje byloje Garbės teismas atsižvelgė į tai, kad notaras prisipažino dėl didelio darbo krūvio nepamenęs tikslios dokumentų pateikimo datos, ir, gavus visus reikiamus dokumentus, sandoris nedelsiant buvo patvirtintas⁷⁵³. Prie netinkamo darbo organizavimo priskiriami ir tie atvejai, kai notarų biuras neatitinka keliamų reikalavimų. Toks atvejis konstatuotas 2007 metų drausmės byloje, kai notaras nepašalino anksčiau nurodytų pažeidimų, t. y. nepakeitė notaro biuro buveinės, neremontavo biuro patalpų, neįrengė archyvo ir kt.⁷⁵⁴ (2007 10 14 sprendimas.)

⁷⁴⁸ Notarų garbės teismo 2006 m. lapkričio 20 d. sprendimas.

⁷⁴⁹ Notarų garbės teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas.

⁷⁵⁰ Notarų garbės teismo 2009 m. gegužės 5 d. sprendimas.

⁷⁵¹ Notarų garbės teismo 2002 m. vasario 18 d. sprendimas.

⁷⁵² Notarų garbės teismo 2006 m. gruodžio 8 d. sprendimas.

⁷⁵³ Ten pat.

⁷⁵⁴ Notarų garbės teismo 2007 m. spalio 14 d. sprendimas.

Etikos pažeidimai, nesusiję su paslaugų teikimu

Analizuojamuoju laikotarpiu dėl šio pogrupio pažeidimų buvo iškeltos net septynios drausmės bylos. 2002 m. lapkričio 22 d. sprendimu pareikšta pastaba už tai, kad notaras kreipėsi į savivaldybę dėl lengvatinio kredito jam, kaip socialiai remtinam asmeniui, skyrimo (kreditas buvo reikalingas notaro biuro buveinei pakeisti, remontui ir PVM įsiskolinimui padengti). Notarų garbės teismas konstatavo Etikos kodekso 3 ir 4 straipsnių pažeidimus, t. y. už Notarų rūmų ir notaro prestižo menkinimą bei deramo orumo notaro pareigoms neišlaikymą⁷⁵⁵. Kitoje byloje buvo iškilęs notaro elgesio tinkamumo ginant asmeninius interesus byloje klausimas – kai notaras, nepatenkintas apylinkės teismo sprendimu, du kartus telefonu skambino teisėjai ir nurodinėjo, kokį sprendimą ji turėtų priimti byloje, dėl to buvo konstatuoti Etikos kodekso (4 str. ir 16 str. 2 d.) pažeidimai⁷⁵⁶. Šiai kategorijai taip pat priskirti aptarti pažeidimai, kai notaras išgėręs vairavo automobilį⁷⁵⁷.

Aplinkybės, į kurias atsižvelgta priimant sprendimą drausmės byloje

Aplinkybės, į kurias paprastai atsižvelgiama skiriant drausminę nuobaudą – drausminio pažeidimo kartotinumai (atsakomybę sunkinanti aplinkybė) arba pažeidimo padarymas pirmą kartą, žalos (skolos) savanoriškas padengimas, pažeidimo pripažinimas ir nuoširdus gailėjimasis (atsakomybę lengvinančios aplinkybės), taip pat notarinio darbo stažas, kita profesinė ir visuomeninė veikla (pavyzdžiui, priimant sprendimą 2006 m. gruodžio 8 d. byloje atsižvelgta į tai, kad *notaras savo elgesiu ir ilgalaikiu darbu stiprina Lietuvos notarų rūmų, notarų biuro prestižą, išlaikė notaro pareigoms deramą orumą, pasiaukojamai vykdė notaro funkcijas, 14 metų nepriekaištingai atliko visuomenines pareigas, aktyviai dalyvavo Lietuvos notarų rūmų savivaldoje*⁷⁵⁸. Kitoje byloje atsižvelgta į tai, kad drausmės bylos nagrinėjimo metu notaras atsiprašė pareiškėjo, iš dalies pripažino savo kaltę, drausminių nuobaudų neturėjo, t. y. prasikalto pirmą kartą⁷⁵⁹. Tokiai praktikai pritartina.

⁷⁵⁵ Notarų garbės teismo 2002 m. lapkričio 22 d. sprendimas.

⁷⁵⁶ Notarų garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas.

⁷⁵⁷ Notarų garbės teismo 2009 m. spalio 16 ir 2010 m. vasario 5 d. sprendimai.

⁷⁵⁸ Notarų garbės teismo 2006 m. gruodžio 8 d. sprendimas.

⁷⁵⁹ Notarų garbės teismo 2012 m. gegužės 24 d. sprendimas.

2.5. ANTSTOLIŲ ETIKOS PAŽEIDIMAI

2.5.1. IŠKELTOS DRAUSMĖS BYLOS

Pažymėtina, kad antstolio profesija yra vienintelė iš penkių, kurios etikos pažeidimo bylų ar bent jų santraukų nepavyko gauti iš Antstolių rūmų: jie tik pateikė absoliutų iškeltų drausmės bylų skaičių. Su dalimi bylų, t. y. tik su tomis, kurias inicijavo ar kontroliavo Teisingumo ministerija, pavyko susipažinti, todėl atitinkamai tik šios bylos ir analizuojamos.

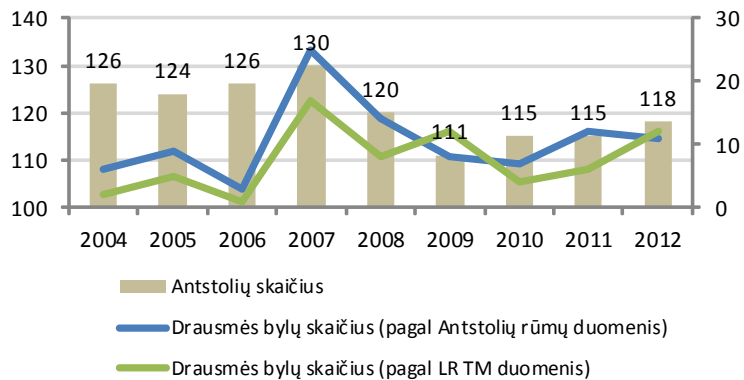
Akivaizdu, kad antstoliams iškelta vidutiniškai 10,6 drausmės bylų per metus, tai sudaro vidutiniškai 8,8 proc. antstolių skaičiaus, o tai yra didžiausias skaičius, palyginti su prieš tai aptartų profesijų (žr. 2.25 lentelę).

2.25 lentelė. Antstoliams 2004–2012 metais iškeltos drausmės bylos

Metai	Pažeidimų skaičius, pateiktas Antstolių rūmų	Pažeidimų skaičius, pateiktas TM	Antstolių sk.	Proc. (pagal Antstolių rūmų pateiktus duomenis)	Proc. (pagal TM pateiktus duomenis)
2004	6	2	126	4,8	1,6
2005	9	5	124	7,3	4,0
2006	3	1	126	2,4	0,8
2007	25	17	130	19,2	13,1
2008	14	8	120	11,7	6,7
2009	8	12	111	7,2	10,8
2010	7	4	115	6,1	3,5
2011	12	6	115	10,4	5,2
2012	11	12	118	9,3	10,2
Vidurkis	10,6	7,4	120,6	8,8	6,2

Pažymėtina, kad drausmės bylos, išskyrus vieną atvejį 2006 metais, buvo keliamos išimtinai antstoliams. 2006 10 16 sprendimu buvo iškelta drausmės byla antstolio padėjėjai už netinkamą elgesį su klientais – buvo nemandagi, šiurkšti, atsisakė klientams paaiškinti veiksmus⁷⁶⁰. Byla nebuvo nagrinėjama todėl, kad antstolės padėjėja buvo atleidžiama iš darbo, – atrodo, kad tai vienas iš būdų išvengti drausminės atsakomybės: tai jau aptarta, kai buvo rašoma apie ankstesnes teises profesijas.

Apibendrinant turimus 2004–2012 metų duomenis, matomos panašios antstolių ir iškeltų drausmės bylų skaičiaus kitimo tendencijos 2007–2009 metais, t. y. mažėjant antstolių skaičiui, mažėjo ir drausmės bylų, tačiau tokios priklausomybės kitais laikotarpiais nebuvo: galima daryti prielaidą, kad antstolių skaičiaus kitimas nedaro įtakos iškeltų drausmės bylų skaičiui (žr. 2.30 pav.)

2.30 pav. Antstolių skaičius ir drausmės bylų skaičius 2004–2012 metais

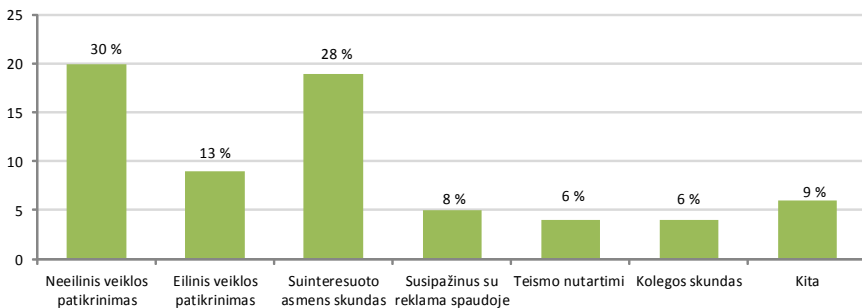
Informacijos apie atsisakymą antstoliams kelti drausmės bylas gauti nepavyko.

⁷⁶⁰ Antstolių garbės teismo 2006 m. spalio 16 d. sprendimas. (Čia ir toliau – Teisingumo ministerijos pateikti duomenys.)

2.5.2. SUBJEKTAI, INICIJAVĘ DRAUSMĖS BYLŲ NAGRINĖJIMĄ

Antstoliams drausmės bylos dažniausiai būdavo keliamos po neeilinio patikrinimo, tai sudaro 30 proc. visų iškeltų bylų. Patikrinimas gali būti inicijuojamas tiek gavus skundą dėl antstolio darbo, tiek ir norint patikrinti, ar antstolis ištaisė trūkumus, nustatytus eilinio patikrinimo metu (žr. 2.31 pav.). Tiesa, ne visada gavus asmens skundą savaime yra organizuojamas neeilinis tikrinimas – tai priklauso nuo pranešimo turinio ir kitų aplinkybių.

Antroje vietoje yra suinteresuotų asmenų skundai, sudarantys 28 procentus.

2.31 pav. Pažeidimo tyrimo iniciatoriai 2004–2012 metais

Palyginti su kitomis profesijomis akivaizdu, kad skundų iš valstybės institucijų dėl antstolio veiksmų gaunama mažiau. Tačiau net aštuoni procentai drausmės bylų pradėtos pastebėjus antstolio reklamavimąsi spaudoje, o tai nebūdinga kitoms teisinėms profesijoms.

2.5.3. DRAUSMĖS BYLOSE PRIIMTI SPRENDIMAI

Vadovaudamasis Antstolių įstatymo 14 ir 15 straipsniais, Antstolių garbės teismas, išnagrinėjęs drausmės bylą, gali priimti šiuos sprendimus: drausmės bylą nutraukti (priežastys: nenustačius nusižengimo arba suėjus senaties terminui (vieni metai nuo

2.26 lentelė. Pažeidimo tyrimo iniciatoriai 2004–2012 metais

Metai	Iš viso pažeidimų		Neeilinis patikrinimas		Eilinis patikrinimas		Suinteresuoto asmens skundas		Susipažinus su reklama spaudoje		Teismo nutar-timi		Kolegos skundas		Kita		
	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	
2004	2	2	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
2005	5	5	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
2006	1	0	0,0	0	0,0	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
2007	17	5	29,4	0	0,0	0	0,0	5	29,4	3	17,6	2	11,8	mero raštu – 1; prokura-tūra – 1	11,8		
2008	8	1	12,5	0	0,0	4	50,0	0	0,0	1	12,5	1	12,5	Antstolių rūmų prezidiumas – 1	12,5		
2009	12	3	25,0	2	16,7	4	33,3	0	0,0	0	0,0	1	8,3	teisingumo ministro įsakymu – 1; teismo raštu – 1	16,7		
2010	4	2	50,0	0	0,0	2	50,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
2011	6	0	0,0	0	0,0	5	83,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	prokura-tūra – 1	16,7		
2012	12	2	16,7	7	58,3	3	25,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Vid.	7,4	2,2	29,9	1,0	13,4	2,1	28,5	0,6	7,5	0,4	6,0	0,4	6,0	0,7	9,0		

padaryto pažeidimo yra naikinamasis terminas)), atleisti nuo drausminės atsakomybės dėl padaryto pažeidimo mažareikšmiškumo (iki 2009 m. balandžio 11 d.⁷⁶¹ vietoje šios nuobaudos galiojo kita – apsiriboti drausmės bylos svarstymu) arba skirti vieną iš nuobaudų: pastabą, papeikimą, teisės teikti paslaugas⁷⁶² atėmimą iki 6 mėn., atleidimą iš pareigų⁷⁶³ (žr. 2.27 lentelę).

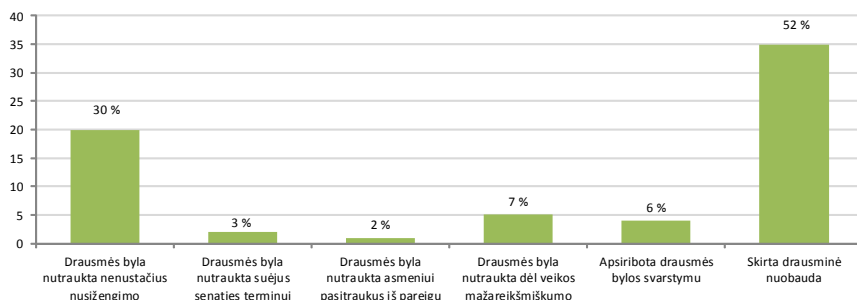
⁷⁶¹ *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 138-5444.

⁷⁶² Pagal įstatymą gali būti atimta teisė teikti su išieškojimu susijusias paslaugas arba kitas antstoliui priskirtas funkcijas (pavyzdžiui, konstatuoti faktines aplinkybes ir kt.).

⁷⁶³ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042) 14 ir 15 straipsniai.

2.27 lentelė. Antstolių drausmės bylose priimti sprendimai
2004–2012 metais

Sprendimas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Nutraukti drausmės bylą	1	0	1	12	2	3	1	4	4	3,1
% nuo visų bylų	50	0	100	70,6	25	25	25	67	33,3	41,8
Nustatytas drausmės pažeidimas	1	5	0	5	6	9	3	2	8	4,3
% nuo visų bylų	50	100	0	29,4	75	75	75	33,3	66,7	58,2

2.32 pav. Sprendimai drausmės bylose 2004–2012 metais

Matoma, kad 2004–2012 metais daugiau nei pusėje visų nagrinėtų drausmės bylų buvo nustatytas drausmės pažeidimas. Nutrauktos drausmės bylos, nenustačius pažeidimo, sudaro netoli 30 proc. visų minimu laikotarpiu analizuotų drausmės bylų (žr. 2.32 pav.). Toliau detaliau apžvelgiami drausmės bylų nutraukimo pagrindai.

2.5.4. DRAUSMĖS BYLŲ NUTRAUKIMO PAGRINDAI

Matoma, kad drausmės bylų nutraukimo pagrindai iš esmės tapatūs jau aptartoms teisinėms profesijoms, t. y. drausmės bylą nutraukti nenustačius pažeidimo yra dominuojantis drausmės bylų nutraukimo pagrindas. Kiti du pagrindai – bylos nutraukimas

suėjus senaties terminui ir asmeniui pasitraukus iš einamų pareigų – sudaro mažiau nei vieną procentą (2.28 lentelė).

**2.28 lentelė. Drausmės bylų nutraukimo pagrindai
2004–2012 metais**

Pagrindas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Drausmės bylą nutraukti nenustačius nusižengimo	0	0	0	12	2	3	0	2	1	2,2
% nuo drausmės bylų	0,0	0,0	0,0	70,6	25,0	25,0	0,0	33,3	8,3	29,9
Drausmės bylą nutraukti suėjus senaties terminui	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0,2
% nuo drausmės bylų	50	0	0	0	0	0	0	16,7	0	3,0
Drausmės bylą nutraukti asmeniui pasitraukus iš pareigų	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,1
% nuo drausmės bylų	0	0	100	0	0	0	0	0	0	1,5
Drausmės bylą nutraukti dėl veikos mažareikšmiškumo	0	0	0	0	0	0	1	1	3	0,6
% nuo drausmės bylų	0	0	0	0	0	0	25	16,7	25	7,5

2.5.4.1. Sprendimas nutraukti drausmės bylą nenustačius pažeidimo

Šiuo pagrindu nutraukta net 20 bylų. Iš esmės bylos nutrauktos dviem pagrindais: dėl vizitinių kortelių platinimo kaip nesąžiningos konkurencijos, dėl antstolio procesinių veiksmų, kuriuos galima apskųsti teismine tvarka. Dėl vizitinių kortelių platinimo 2007 metais buvo net 12 atvejų. Iš tiesų dalis bylų buvo nutraukta nepripažinus vizitinės kortelės paskelbimo nesąžininga konkurencija. Paprastai šio pobūdžio bylos pradėtos susipažinus su spaudiniuose išspausdinta antstolio reklama. Šios kategorijos bylos nutrauktos laikantis nuomonės, kad vizitinėse kortelėse esančios informacijos skelbimas nėra reklama, o tiesiog informacijos apie tam tikrą subjektą pateikimas

ir kad ši informacija turi būti laisvai prieinama visuomenei⁷⁶⁴. Bylose 2007-11-16 sprendimu Nr. 37/07, 2007-11-16, sprendimu Nr. 38/07 ir 2007-12-07 sprendimu Nr. 42/07 konstatuota, kad buvo kreiptasi dėl antstolio procesinių veiksmų teisėtumo, kurį kontroliuoja teismas⁷⁶⁵. Dar viena byla nutraukta nenustačius pažeidimo: antstolis, užbaigęs vykdomąją bylą, potvarkyje nurodė neteisingus duomenis, dėl to nebuvo panaikintas areštas asmens turtui (sąskaitai), tačiau, sužinojus apie klaidą, ji buvo panaikinta. Antstolių garbės teismas šioje byloje pažymėjo, kad *antstolio pareiga nepažeisti proceso dalyvių teisių ir teisėtų lūkesčių, susijusių su tinkamu antstolio darbo organizavimu nėra tapati antstolio pareigai nepažeisti proceso dalyvių procesinių teisių. Skolininkas antstolio veiksmų teismui neskundė... antstolis sąmoningai nesiekė kilusių neigiamų pasekmių*⁷⁶⁶.

2.5.4.2. Sprendimas nutraukti drausmės bylą dėl senaties

Analizuojamuoju laikotarpiu dėl suėjusių senaties terminų buvo nutrauktos vos dvi bylos – viena 2004 metais, kita – 2011 metais (2004 12 01 sprendimas Nr. 5/04 ir 2011 01 12 sprendimas Nr. 54/08). Pirmasis pažeidimas – antstolis, likviduodamas kontorą, neperdavė vykdomosios bylos⁷⁶⁷, antrasis – per ilgi drausminės atsakomybės nagrinėjimo terminai⁷⁶⁸.

2.5.4.3. Sprendimas nutraukti drausmės bylą atsisakius pareigų

Analogiškai prieš tai aptartoms profesijoms, drausmės byla nutraukiama, jeigu nelieka subjekto, t. y. antstolis (ar jo padėjėjas) pasitraukia iš einamų pareigų. Toks atvejis aptariamam laikotarpiu nustatytas tik vienas. Tai minėtas atvejis, kai 2006-10-16 sprendimu buvo iškelta drausmės byla antstolio padėjėjai už netinkamą elgesį su klientais – buvo nemandagi, šiurkšti, atsisakė klientams paaiškinti veiksmus. Byla nebuvo nagrinėjama todėl, kad antstolio padėjėja buvo atleidžiama iš darbo⁷⁶⁹.

⁷⁶⁴ Pavydžiui, Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 33/07.

⁷⁶⁵ Antstolių garbės teismo 2007 m. lapkričio 16 d. sprendimai Nr. 37/07 ir 37/08, 2007 m. gruodžio 7 d. sprendimas Nr. 42/07.

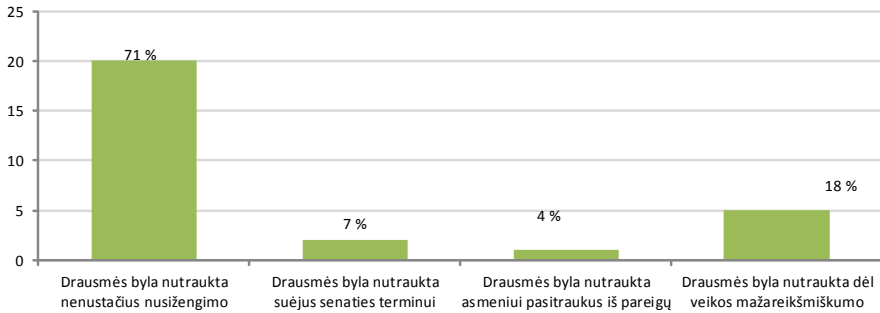
⁷⁶⁶ Antstolių garbės teismo 2007 m. lapkričio 16 d. sprendimas Nr. 37/07.

⁷⁶⁷ Antstolių garbės teismo 2004 m. gruodžio 1 d. sprendimas Nr. 5/04.

⁷⁶⁸ Antstolių garbės teismo 2011 m. sausio 12 d. sprendimas Nr. 54/08.

⁷⁶⁹ Antstolių garbės teismo 2006 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. 17/06.

Apibendrinti duomenys pateikiami 2.33 paveiksle.

2.33 pav. Drausmės bylos nutraukimo 2004–2012 metais pagrindai

2.5.4.4. Sprendimas nutraukti drausmės bylą dėl pažeidimo mažareikšmiškumo

Nuo 2010 metų pradėtas taikyti dar vienas drausmės bylos nutraukimo pagrindas – byla nutraukiama dėl padaryto pažeidimo mažareikšmiškumo. Iš viso per analizuojamąjį laikotarpį šiuo pagrindu nutrauktos penkios bylos, net trys bylos iš jų – 2012 metais. 2010 metais šiuo pagrindu byla nutraukta todėl, kad antstolis, vykdydamas skolų išieškojimą, pagal bendrovės prašymą ėmėsi išieškoti 66,55 Lt skolos administravimo išlaidas iš skolininko šilumos tiekimo įmonei neįsitikinęs skolos pagrįstumu. Tačiau skolininkui kreipusis į teismą dėl skolos užginčijimo, antstolis nutraukė veiksmus. Antstolių garbės teismas nustatė, kad antstolis turėjo teisę vykdyti tokio pobūdžio tarpininkavimą, nes buvo visi reikalingi dokumentai, be to, tokio pobūdžio problemų kyla ir dėl to, kad nėra šių paslaugų teisinio reglamentavimo⁷⁷⁰. 2011 metais byloje nustatyta, kad antstolis, siekdamas apginti proceso dalyvių teises ir teisėtus interesus, pasiūlė ir padėjo šalims surašyti vekselį, kuris būtų reikalingas tuo atveju, jeigu teismas nepatvirtintų turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui akto dėl susida-

⁷⁷⁰ Antstolių garbės teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. sprendimas Nr. 70/10.

riusio faktinės turto pardavimo kainos ir realios kainos skirtumo⁷⁷¹. 2012-01-27 sprendimu ši nuobauda skirta už tai, kad antstolis pažeidė vykdymo išlaidų išieškojimo tvarką – pirmiau persivedė lėšas, o paskui kreipėsi į teismą dėl patvirtinimo. Iš esmės byla nutraukta tuo pagrindu, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu yra nenuosekli ir neaiškiai formuojama, be to, padarytas pažeidimas nėra aktualus dėl pasikeitusios vykdymo išlaidų iš skolininko išieškojimo tvarkos ir nebūtų atitikęs vieno iš nuobaudos tikslų – nebūtų prevencinė priemonė kitiems antstoliams už analogišką pažeidimą⁷⁷². Kita byla buvo nutraukta už tai, kad tik vienoje vykdomojoje byloje buvo nustatyta, jog antstolis leido juridiniam asmeniui apmokėti tik pusę vykdymo išlaidų, vėliau išrašė sąskaitą apmokėti būtinąsias išlaidas ir jų neindeksavo⁷⁷³. Analogiški faktai pateikti ir sprendimas priimtas ir kitoje byloje, tik čia papildomai atsižvelgta į tai, kad antstolis neturi galiojančių nuobaudų⁷⁷⁴.

2.5.4.5. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą

Apibendrinant visą laikotarpį, kaip ir kitoms profesijoms, dominavo drausminė nuobauda – pastaba, sudaranti daugiau nei 60 procentų. Antroje vietoje – papeikimas, sudarantis daugiau nei 20 procentų.

Griežčiausios nuobaudos – laikinas veiklos sustabdymas ir siūlymas atleisti iš pareigų iš viso skirtos tik penkiose drausmės bylose. Apsiribota drausmės bylos svarstymu tik 1/10 drausmės bylų, konstatavus pažeidimą, ir tai yra vienas iš mažiausių rodiklių, palyginti su kitomis profesijomis (2.29 lentelė).

Kaip matyti iš 2.34 paveiksle pateiktų duomenų, sprendimas skirti drausminę nuobaudą yra dažniausias iš Antstolių garbės teismo priimtų sprendimų, sudarantis 52 proc. visų drausmės bylose priimtų sprendimų. Pažymėtina, kad analizuojamuoju laikotarpiu griežčiausia nuobauda – atleidimas iš pareigų – nebuvo taikyta. Toliau pateikiami apibendrinimai skiriant konkrečią drausminę nuobaudą.

⁷⁷¹ Antstolių garbės teismo 2011 m. vasario 23 d. sprendimas Nr. 74/11.

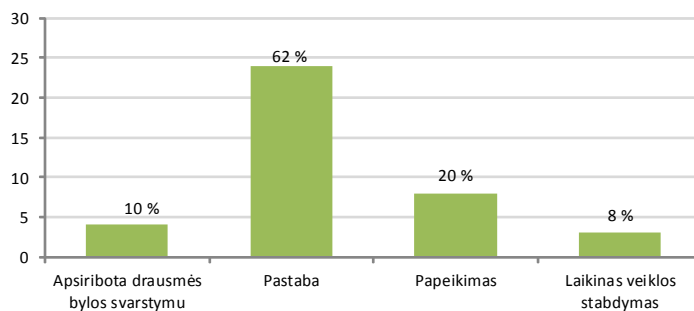
⁷⁷² Antstolių garbės teismo 2012 metų sausio 27 d. sprendimas Nr. 71/10.

⁷⁷³ Antstolių garbės teismo 2012 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 91/12.

⁷⁷⁴ Antstolių garbės teismo 2007 m. liepos 13 d. sprendimas Nr. 93/12.

2.29 lentelė. Drausmės bylose priimti sprendimai, konstatavus pažeidimą

Sprendimas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vid.
Apsiriboti drausmės bylos svarstymu	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0,4
%	0	60	0	20	0	0	0	0	0	10,3
Pastaba	1	0	0	3	5	6	2	2	5	2,7
%	100	0	0	60	83,3	66,7	66,7	100	62,5	61,5
Papeikimas	0	1	0	1	1	2	0	0	3	0,9
%	0	20	0	20	16,7	22,2	0	0	37,5	20,5
Laikinas veiklos sustabdymas	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0,3
%	0	20	0	0	0	11,1	33,3	0	0	7,7
Iš viso pažeidimų	1	5	0	5	6	9	3	2	8	4,3
%	50	100	0	29,4	75	75	75	33,3	66,7	

2.34 pav. Sprendimai, priimti drausmės bylose konstatavus pažeidimą 2004–2012 metais

Sprendimas apsiriboti drausmės bylos svarstymu

Šis sprendimas drausmės bylose analizuojamuoju laikotarpiu priimtas tik keturiais atvejais, iš jų trys atvejai buvo 2005 metais: 2005-05-24 sprendimu už tai,

kad antstolis dėl svarbių priežasčių (sirgo) nustatytais terminais nepateikė teismui skolos likučio ir neinformavo teismo apie nedarbingumą⁷⁷⁵; 2005-09-30 byloje antstolis nepagrįstai nurašė visą skolininkės pensiją, dėl to ji, būdama senyvo amžiaus, turėjo atvykti pas advokatą, kuris be pakankamo pagrindo liepė skolininkei pristatyti pažymas, įrodančias sąskaitoje esamų lėšų kilmę⁷⁷⁶; 2005-03-15 sprendimu už tai, kad antstolė, išieškodama baudą, areštavo lėšų daugiau, nei reikia išieškotinai sumai. Atsižvelgta į tai, kad lėšos buvo skolininkei grąžintos, antstolė neturi galiojančių nuobaudų ir tai buvo pirmasis drausmės bylos svarstymas⁷⁷⁷. Drausmės bylos svarstymu apsiribota ir 2007-04-20 bylos sprendimu, kai antstolė nusiuntė skolininkui raginimą, neatitinkantį nustatytos formos, nurodžiusi ne tą teismą, ir asmeniui buvo sukliudyta apskųsti antstolio veiksmus, be to, nurodė vietoje 20 proc. išskaičiuoti 50 proc.⁷⁷⁸ Nors padaryti pažeidimai gana šiurkštūs, matyt, buvo atsižvelgta į tai, kad pažeidimus padarė antstolio padėjėja, kuri yra savarankiškas proceso dalyvis.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – pastabą

Pastaba skirta už menkesnius pažeidimus. Tarkim, informacijos dėl priverstinio vykdymo eigos nepateikimo to prašančiai valstybės institucijai (Prokuratūrai ir Valstybinei mokesčių inspekcijai)⁷⁷⁹. Vienoje iš bylų – už nepagrįstai prie vykdymo išlaidų priskaičiuotą PVM⁷⁸⁰, kitoje – už akivaizdų teismo nutarties vykdymo vilkinimą, kai dėl antstolės nepagarbos proceso dalyviams nukentėjo profesijos garbė ir prestižas⁷⁸¹. Trečioje byloje pastaba skirta už tai, kad 2009-07-01 sprendimu antstolis, neturėdamas patikimų duomenų dėl teismo sprendimo už akių įsiteisėjimo, pervedė išieškotojui pinigus⁷⁸². Dar vienoje byloje – už tai, kad antstolė, neturėdama vykdomojo dokumento originalo (turėdama tik faksu gautą kopiją), atliko vykdymo veiksmus⁷⁸³. Kitoje byloje pastaba skirta už tai, kad antstolė

⁷⁷⁵ Antstolių garbės teismo 2005 m. gegužės 24 d. sprendimas Nr. 9/05.

⁷⁷⁶ Antstolių garbės teismo 2005 m. rugsėjo 30 d. sprendimas.

⁷⁷⁷ Antstolių garbės teismo 2005 m. kovo 15 d. sprendimas Nr. 7/05.

⁷⁷⁸ Antstolių garbės teismo 2007 m. balandžio 20 d. sprendimas Nr. 22/07.

⁷⁷⁹ Antstolių garbės teismo 2007 m. gruodžio d. sprendimas Nr. 39/07 ir 2007 m. liepos 27 d. sprendimas Nr. 24/07.

⁷⁸⁰ Antstolių garbės teismo 2008 m. sausio 11 d. sprendimas Nr. 43/07.

⁷⁸¹ Antstolių garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 13 d. sprendimas Nr. 51/08.

⁷⁸² Antstolių garbės teismo 2009 m. liepos 1 d. sprendimas.

⁷⁸³ Antstolių garbės teismo 2009 m. sausio 14 d. sprendimas Nr. 56/08.

nenusišalino nuo sprendimo vykdymo brolio byloje⁷⁸⁴. 2009-08-10 sprendimu antstolei skirta pastaba už kontoros perkėlimą negavus Teisingumo ministerijos leidimo⁷⁸⁵.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – papeikimą

Papeikimai skirti aštuoniais atvejais. Daugiausia, net trys papeikimai, skirti 2012 metais. 2012 metais vienoje iš bylų papeikimas buvo skirtas už daugybinį neteisingą vykdymo išlaidų sumažinimą – toks pažeidimas nustatytas net 58 bylose, o išlaidos neindeksuotos net 161 byloje⁷⁸⁶. Analogiški pažeidimai ir nuobaudos taikytos ir kitose drausmės bylose, nagrinėtose 2012 metais⁷⁸⁷. 2009-09-07 sprendimu papeikimas skirtas už šiurkštų teismo nutarties nesilaikymą siekiant sustabdyti vykdymo veiksmus ir juos tęsiant – tai Antstolių garbės teismas pripažino kaip koncentracijos ir ekonomiškumo principų pažeidimą bei antstolio nesąžiningumą ir piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis⁷⁸⁸. 2008-10-21 sprendimu antstolei skirtas papeikimas už vairavimą išgėrus (nustatytas vidutinis girtumas) ir avarijos sukėlimą. Tai Antstolių garbės teismas pripažino kaip antstolio vardo menkinimą ir neatitikimą visuomenėje nusistovėjusių moralės normų⁷⁸⁹. 2007-10-19 sprendimu papeikimas skirtas už nepakankamą antstolės padėjėjos kontroliavimą antstolės atostogų metu dėl jos surašytų ir pateiktų dokumentų, kurių ji surašyti neturi teisės⁷⁹⁰.

Sprendimas skirti drausminę nuobaudą – laikiną veiklos sustabdymą

Griežčiausia iš skirtų nuobaudų – laikinas veiklos sustabdymas – per visą analizuojamą laikotarpį taikytas tik trimis atvejais. 2005-05-31 byloje ši nuobauda paskirta antstolei už tai, kad ji laiku neužpajamavo ir neįmokėjo į sąskaitą už pažymos išdavimą sumokėtų 10 litų, o paskui įkalbėjo banko darbuotoją suklastoti įmokėjimo datą – paankstinti daugiau nei vienu mėnesiu ir tokius melagingus paaiškinimus pateikė teisingumo ministrui – už tai buvo paskirta drausminė nuobauda – laikinas

⁷⁸⁴ Antstolių garbės teismo 2009 m. gruodžio 9 d. sprendimas Nr. 65/09.

⁷⁸⁵ Antstolių garbės teismo 2009 m. rugpjūčio 10 d. sprendimas Nr. 61/09.

⁷⁸⁶ Antstolių garbės teismo 2012 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. 88/12.

⁷⁸⁷ Antstolių garbės teismo 2012 m. sausio 27 d. sprendimas Nr. 86/12 ir Nr. 85/12.

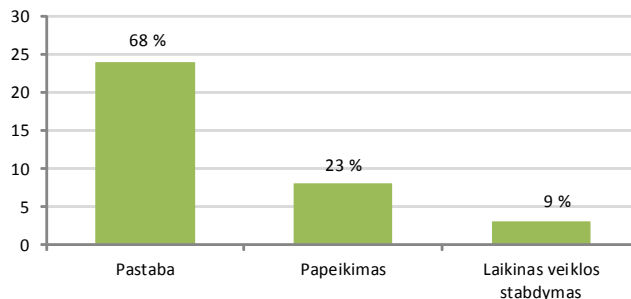
⁷⁸⁸ Antstolių garbės teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. sprendimas Nr. 63/09.

⁷⁸⁹ Antstolių garbės teismo 2008 m. spalio 21 d. sprendimas Nr. 52/08.

⁷⁹⁰ Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 26/07.

veiklos sustabdymas penkis mėnesius⁷⁹¹. Dviejų mėnesių veiklos sustabdymas buvo skirtas antstolei už tai, kad netinkamai naudoti antstolio blankai – ant jų išieškojimo bendrovė surašydavo raginimus geranoriškai atsiskaityti⁷⁹². Dviem mėnesiams teisės vykdyti antstolio funkcijas atėmimas skirtas ir 2010-03-09 byloje už tai, kad antstolė išplūdo ir iš kontoros išvarė socialinę darbuotoją, atlydėjusią išieškotoją, ir nuo jos sklido stiprus alkoholio kvapas⁷⁹³.

Apibendrinti skiriamų drausminių nuobaudų rūšių duomenys pateikiami 2.35 paveiksle.

2.35 pav. Drausminių nuobaudų, skirtų antstoliams, rūšys 2004–2012 metais

2.5.5. PAŽEIDIMŲ RŪŠYS

Atsižvelgiant į padarytų pažeidimų kategorijas, visus pažeidimus pagal pobūdį tikslinga klasifikuoti į dvi grupes:

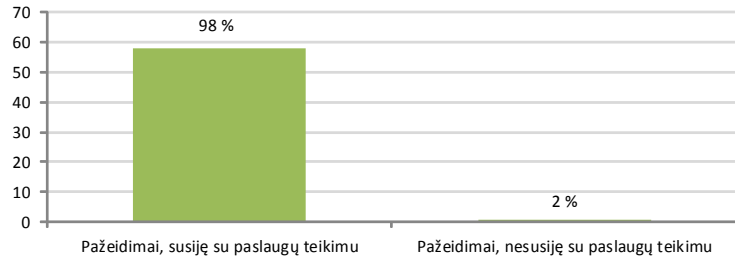
- Etikos pažeidimai, susiję su antstolio paslaugų teikimu;
- Etikos pažeidimai, nesusiję su antstolio paslaugų teikimu.

Kaip matoma iš 2.36 paveiksle pateiktos informacijos, dominuoja pažeidimai paslaugų srityje.

⁷⁹¹ Antstolių garbės teismo 2005 m. kovo 15 d. sprendimas Nr. 7/05.

⁷⁹² Antstolių garbės teismo 2011 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas Nr. 78/11.

⁷⁹³ Antstolių garbės teismo 2010 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. 66/10.

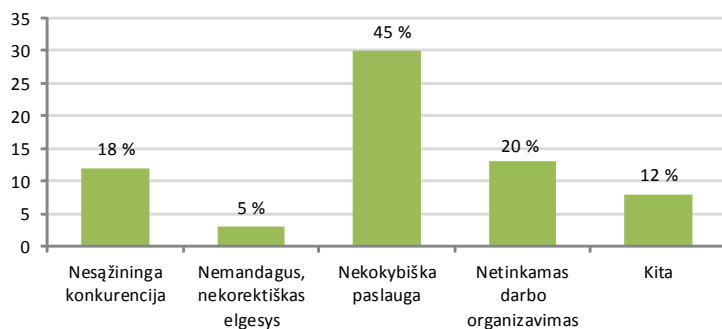
2.36 pav. Pažeidimų rūšys 2004–2012 metais

2.5.5.1. Pažeidimai, susiję su antstolio paslaugų teikimu

Pirmoji kategorija, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, klasifikuotina į tokias grupes:

- Nesąžininga konkurencija;
- Nemandagus, nekultūringas bendravimas;
- Nekokybiška paslauga (klaidos, nerūpestingumas);
- Netinkamas darbo organizavimas.

Įtraukta ir penktoji kategorija (2.30 lentelė), kuriai priskirti pažeidimai, netinkami nė vienai iš paminėtų kategorijų, nes drausmės bylos iškeltos dėl to, kad, teikiant paslaugas, buvo padaryta pažeidimų, tačiau tiesiogiai nei su paslaugos kokybe, nei su darbų organizavimu jie nesusiję. (Kiekviena tokia byla trumpai paaiškinta išnašose.)

2.37 pav. Pažeidimų pobūdis paslaugų srityje 2004–2012 metais

2.30 lentelė. Drausminiai pažeidimai 2004–2012 metais pagal kategorijas

Pažeidimo kategorija	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%	sk	%
1. Pažeidimai, susiję su paslaugų teikimu: nesąžininga konkurencija;	0	0,0	0	0,0	0	0,0	6	35,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	6	50,0
nemandagus, nekorktiškas elgesys;	0	0,0	0	0,0	1	100	0	0,0	0	0,0	1	8,3	1	25,0	0	0,0	0	0,0
nekokybiška paslauga;	0	0,0	3	60,0	0	0,0	7	41,2	4	50,0	6	50,0	2	50,0	5	83,3	3	25,0
netinkamas darbo organizavimas;	2	100	1	20,0	0	0,0	3	17,6	1	12,5	3	25,0	1	25,0	1	16,7	1	8,3
kiti pažeidimai.	0	0,0	1 ^[1]	20,0	0	0,0	1 ^[2]	5,9	2 ^[3]	25,0	2 ^[4]	16,7	0	0,0	0	0,0	2 ^[5]	16,7
2. Pažeidimai, nesusiję su paslaugų teikimu.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	12,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Iš viso:	2	100	5	100	1	100	17	100	8	100	12	100	4	100	6	100	12	100

[1] 2005-05-31 byloje nustatyta, kad antstolis, laiku neįmokėjęs iš skolininkės gautų lėšų (10 litų), juos įmokėjo tik po 2004-12-16 skolininkės parašyto skundo Teisingumo ministerijai, įkalbėjęs banko darbuotoją įrašyti ankstesnį įmokėjimo laiką – 2004-11-04, o ne 2004-12-23.

[2] 2007-02-27 byloje konstatuota, kad antstolis atstovavo savo sutuoktinės – advokatės interesams išieškant iš kitų antstolių.

[3] 2008-07-16 byloje konstatuota, kad antstolis neteisėtai domėjosi pašalinio asmens turutine padėtimi, peržiūrėdamas informaciją Nekilnojamojo turto registre. 2008-06-11 byloje nustatyta, kad antstolis nebendradarbiavo su Antstolių rūmais, nepateikė informacijos į pateiktą užklausa.

[4] 2009-02-11 byloje konstatuota, kad neeilinio patikrinimo metu antstolė atsisakė pateikti prašomus dokumentus. 2009-12-09 byloje antstolė nenusiūšalino nuo sprendimo vykdymo savo brolio byloje.

[5] 2012-02-10 byloje konstatuota, kad antstolei vykdant teismo nutartį ir fiksuojant juridinį faktą, jos veiksmus apskundė. Garbės teismas konstatavo, kad pažeidimo nebuvo. 2012-07-13 sprendimu buvo konstatuotas pažeidimas dėl to, kad, antstoliui priteisus išlaidas, patirtas bylinėjantis su antstoliu dėl neteisėtų veiksmų, antstolis jų nemokėjo nustatytais terminais. 2012 m. sprendimu antstolis pripažintas kaltas, kad broliui neteisėtai perdavė Nekilnojamojo turto registro duomenis apie brolio skolininką.

Analizuojamose 2004–2012 metų drausmės bylose būdingiausias pažeidimas buvo nekokybiškas paslaugų teikimas. Šis pažeidimas nustatytas 45 proc. visų drausmės bylų, iškeltų dėl etikos pažeidimų teikiant paslaugas (žr. 2.37 pav.). Kiti etikos pažeidimai paslaugų srityje dažniau susiję su netinkamu darbo organizavimu.

2.5.5.2. Nesąžininga konkurencija

Šis pažeidimas užfiksuotas 2007 ir 2012 metais. Išskiriamos dvi pažeidimų kategorijos. 2007 metais drausmės bylos buvo keliamos už tai, kad antstoliai skelbė apie save informaciją žurnaluose ar kituose leidiniuose. Pavyzdžiui, 2007-10-26 sprendimu konstatuota, kad dėl to, jog antstolis paskelbė savo rekvizitus žurnale „Juristas“, pažeidimas nepadarytas: <...> *negalima teigti, kad vizitinės kortelės patalpinimas neginčijamai atitinka reklamos sąvoką, nes tai greičiau atitiktų informacijos sąvoką. Analogiška bendro pobūdžio informacija apie antstolius yra talpinama Antstolių internetiniame portale, Apskričių telefonų kataloguose. Informacija apie antstolius, kaip pareigūnų, vykdančių valstybės funkcijas, kontoros turi būti visuomenei prieinama lengvai. Bet kokį informacijos pateikimą pripažįstant reklama būtų prieštaravimas protingumo ir viešumo principams*⁷⁹⁴. Analogiški pasisakymai ir sprendimai vyrauja ir kitose penkiose 2007 metų drausmės bylose. 2012 metais konstatuota nesąžininga konkurencija antstolių, kurie arba visai neišrašė sąskaitų už vykdomųjų dokumentų pateikimą, arba nepagrįstai per pusę sumažino nustatytą mokestį. Pavyzdžiui, 2012 metų Antstolių garbės teismo sprendime konstatuota, kad 2011 metais antstolis pradėjo 15 vykdomųjų bylų, kuriose nebuvo apmokėtos būtinosios vykdymo išlaidos, kai išieškotojas yra juridinis asmuo⁷⁹⁵. Analogiški pažeidimai konstatuoti ir kitame sprendime, tvirtinant, kad tokiais veiksmais buvo sudarytos teisės aktų pažeidimo prielaidos, nes sudarytos kliūtys konkuruoti atitinkamoje rinkoje ir susilpninta, iškraipyta arba kitaip neigiamai veikiama konkurencija⁷⁹⁶.

2.5.5.3. Nekorektiškas elgesys

Analizuojamuoju laikotarpiu šis pažeidimas nustatytas trimis atvejais. Byloje buvo tiriamas interesantų skundas, kad antstolio padėjėja buvo nemandagi, šturkšti, atsisakė paaiškinti veiksmus, tačiau drausmės byla nutraukta gavus informaciją, kad padėjėja

⁷⁹⁴ Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 31/07.

⁷⁹⁵ Antstolių garbės teismo 2012 m. sausio 27 d. sprendimas Nr. 86/12.

⁷⁹⁶ Antstolių garbės teismo 2012 m. sausio 27 d. sprendimas Nr. 85/12.

atleidžiama iš darbo⁷⁹⁷. Kita drausmės byla iškelta už tai, kad antstolis rodė nepagarbą teisingumo ministrui, nesudarė sąlygų atlikti patikrinimą⁷⁹⁸. 2010 metų sprendimu buvo konstatuota, kad antstolė išplūdo ir išvarė iš kontoros Socialinių paslaugų centro socialinę darbuotoją, atlydėjusią į kontorą išieškotoją. Gauta informacija, kad nuo antstolės sklido stiprus alkoholio kvapas. Antstolė pasiaiškino, kad išgėrė po incidento. Šioje byloje antstolei buvo atimta teisė du mėnesius teikti antstolio paslaugas⁷⁹⁹.

2.5.5.4. Nekokybiškas paslaugų teikimas

Tai dominuojantis analizuojamuoju laikotarpiu pažeidimas, dėl kurio keliamos bylos. Ši kategorija susijusi išimtinai su netinkamu antstolių paslaugų suteikimu. Nustatytos įvairios pažeidimų rūšys, susijusios su lėšų išieškotojams išmokėjimu praleidus sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytus terminus. Pavyzdžiui, vienoje drausmės byloje buvo nustatyta, kad antstolis po keturis ir daugiau mėnesių delsdavo sumokėti išieškotas lėšas, dėl to jam skirta pastaba⁸⁰⁰. Analogiškas pažeidimas konstatuotas ir kitoje drausmės byloje, tik čia buvo vėluojama atsiskaityti nuo 2 iki 4 mėnesių⁸⁰¹. Šiurkštus pažeidimas Antstolių garbės teismo sprendimu buvo konstatuotas 2009 metais, kai antstolis, nepaisydamas priimto apylinkės teismo nutarties, sustabdančios vykdymo veiksmus byloje, kreipėsi į skolininką su raginimu ir į teismą su prašymu priteisti vykdymo išlaidas ir procesines palūkanas⁸⁰². Dar vienoje 2009 metų drausmės byloje Antstolių garbės teismo sprendimu antstolei skirta pastaba už tai, kad, neturėdama vykdomojo dokumento originalo, atliko vykdymo veiksmus⁸⁰³. Keliose bylose antstoliai nepagrįstai padidino apskaičiuotas vykdymo išlaidas PVM tarifu⁸⁰⁴. Dar vienoje drausmės byloje konstatuota, kad antstolė nepagrįstai vilkino teismo nutarties vykdymą ir be jokio pagrindo negrąžino asmeniui pinigų⁸⁰⁵. 2008-10-22 sprendimu nustatyta, kad siūlymo sumokėti išlaidas forma ir turinys neatitinka Sprendimų vykdymo instrukcijos, be to, užuot kreipęsis į teismą, antstolis pats nusistatė vykdymo išlaidų dydį⁸⁰⁶. Analogiškas antstolio savavaliavimas

⁷⁹⁷ Antstolių garbės teismo 2006 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. 17/06.

⁷⁹⁸ Antstolių garbės teismo 2009 m. sausio 14 d. sprendimas Nr. 28/07.

⁷⁹⁹ Antstolių garbės teismo 2010 m. kovo 9 d. sprendimas Nr. 66/10.

⁸⁰⁰ Antstolių garbės teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 82/11.

⁸⁰¹ Antstolių garbės teismo 2012 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. 83/11.

⁸⁰² Antstolių garbės teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. sprendimas Nr. 63/09.

⁸⁰³ Antstolių garbės teismo 2009 m. sausio 14 d. sprendimas Nr. 56/08.

⁸⁰⁴ Antstolių garbės teismo 2009 m. kovo 4 d. sprendimas Nr. 30/07.

⁸⁰⁵ Antstolių garbės teismo 2008 m. rugpjūčio 13 d. sprendimas Nr. 51/08.

⁸⁰⁶ Antstolių garbės teismo 2008 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. 53-08.

nustatytas ir 2007-12-07 sprendimu⁸⁰⁷. 2007-10-19 byloje konstatuota, kad antstolė, perėmusi vykdomąją bylą, iš tikrųjų jos nevykdė, nežinojo ir nesidomėjo tikrąja šios bylos padėtimi⁸⁰⁸. 2007-11-16 byloje nustatyta, kad antstolė dėl aplaidumo potvarkyje nurodė neteisingus duomenis, dėl to nebuvo panaikintas areštas ir suvaržyta asmens teisė disponuoti jam priklausančiomis lėšomis⁸⁰⁹.

2.5.5.5. Netinkamas darbo organizavimas

Šį pažeidimą paprastai rodo įvairūs netinkami antstolio organizaciniai veiksmai, tiesiogiai nesiejami su paslaugų vykdymu. 2004-12-01 sprendimu nustatyta, kad antstolis likviduodamas kontorą neperdavė vykdomosios bylos⁸¹⁰. 2004-11-24 sprendimu konstatuotas netinkamas antstolio susirašinėjimas su Vertybinių popierių komisija – net keturis kartus raštu klausta tos pačios informacijos, nepaisant komisijos atsakymo, kad šiuo klausimu reikia kreiptis į asmens sąskaitų tvarkytojus⁸¹¹. 2005-05-24 byloje nustatyta, kad antstolis laiku neįvykdė teismo įpareigojimo pateikti duomenis apie skolos likutį ir nepranešė teismui, kad to negali padaryti dėl svarbios priežasties – serga ir turi nedarbingumą⁸¹². 2007-10-19 byloje konstatuota, kad antstolė nepakankamai kontroliavo padėjėją, nes antstolės atostogų metu pastaroji skaičiavo vykdymo išlaidas ir atlyginimą antstoliui bei surašė potvarkį VSDFV dėl vykdomųjų dokumentų grąžinimo, o tai yra antstolio, bet ne padėjėjo kompetencija⁸¹³. 2007-12-07 byloje konstatuota, kad antstolė nevykdė VMI reikalavimų ir nepateikė informacijos dėl sprendimo priverstinio išieškojimo vykdymo eigos⁸¹⁴. Analogiškas pažeidimas konstatuotas ir 2007-07-27 byloje, kai antstolė nepateikė informacijos dėl išieškojimo eigos prokuratūrai⁸¹⁵. Dviejose bylose nustatyti pažeidimai dėl to, kad antstolis perkėlė patalpas nesilaikydamas nustatytos tvarkos – be Teisingumo ministerijos leidimo⁸¹⁶.

Pažeidimai, nesusiję su paslaugų teikimu

Per visą analizuojamą laikotarpį nustatytas tik vienas toks pažeidimas, tiesiogiai nesusijęs su antstolio darbinėmis funkcijomis. 2008-10-21 sprendimu antstolei buvo

⁸⁰⁷ Antstolių garbės teismo 2007 m. gruodžio 7 d. sprendimas Nr. 42/07.

⁸⁰⁸ Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 19 d. sprendimas.

⁸⁰⁹ Antstolių garbės teismo 2007 m. lapkričio 16 d. sprendimas Nr. 37/07.

⁸¹⁰ Antstolių garbės teismo 2004 m. gruodžio 1 d. sprendimas Nr. 5/04.

⁸¹¹ Antstolių garbės teismo 2004 m. lapkričio 24 d. sprendimas Nr. 6/04.

⁸¹² Antstolių garbės teismo 2005 m. gegužės 24 d. sprendimas Nr. 9/05.

⁸¹³ Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 26/07.

⁸¹⁴ Antstolių garbės teismo 2007 m. gruodžio 7 d. sprendimas Nr. 39/07.

⁸¹⁵ Antstolių garbės teismo 2007 m. spalio 19 d. sprendimas.

⁸¹⁶ Antstolių garbės teismo 2009 m. rugpjūčio 10 d. sprendimas Nr. 62/09 ir 61/09

skirtas papeikimas už tai, kad vairavo automobilį neblaivi (nustatytas vidutinis girtumas) ir sukėlė avariją⁸¹⁷.

2.5.6. Aplinkybės, į kurias atsižvelgiama priimant sprendimą drausmės byloje

Aplinkybės, į kurias paprastai atsižvelgiama skiriant nuobaudą, yra šios: antstolio kaltės laipsnis, pažeidimo pobūdis ir jo padarymo aplinkybės, galiojančios nuobaudos ar jų neturėjimas, elgesys, iškėlus drausmės bylą. Pavyzdžiui, 2005-03-15 byloje svarstant pažeidimą buvo atsižvelgta į tai, kad antstolis grąžino skolininkui neteisėtai išieškotas lėšas, kad jis neturi drausminių nuobaudų, kad tai yra pirmasis drausmės bylos svarstymas⁸¹⁸. Daugeliu atvejų Garbės teismas pabrėžė, kad profesinės etikos kodekso nuostatos gali būti pažeistos tik antstoliui suprantant, jog netinkamai taiko teisės normą ir to siekia, t. y. veikia tiesiogine tyčia⁸¹⁹. Vertinama, ar antstolis ištaisė padarytą klaidą, ar dėl neteisingų veiksmų buvo padaryta žala. Pavyzdžiui, 2009-01-14 sprendime Garbės teismas atsižvelgė į tai, kad antstolis ištaisė klaidą, kai tik gavo pranešimą, nepadarė materialios žalos proceso dalyviams, neturi galiojančių drausminių nuobaudų, pripažino savo kaltę ir nuoširdžiai gailisi⁸²⁰.

2.6. SKYRIAUS IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Analizuojamuoju laikotarpiu (kuris, atsižvelgiant į gautus duomenis, yra nevienodas ir siekia nuo 5 (advokatų ir prokurorų pažeidimai), 8 (antstolių pažeidimai) iki 10 metų (notarų, teisėjų pažeidimai) daugiausia drausmės bylų per vienus kalendorinius metus iškelta antstoliams – 8,8 proc. (10,6 pažeidimai) bendro antstolių skaičiaus, antroje vietoje – esantiems advokatams – 1,8 proc. (32,2 bylos) per metus, prokurorams – 1,5 proc. (12,4 bylų), notarams – 1,1 proc. (2,7 bylos). Mažiausias procentas drausmės bylų iškeltas teisėjams – vos 0,8 proc. (5,8 bylos) per metus – tai net 9 kartus mažiau negu antstoliams.

⁸¹⁷ Antstolių garbės teismo 2008 m. spalio 21 d. sprendimas Nr. 52/08.

⁸¹⁸ Antstolių garbės teismo 2005 m. kovo 15 d. sprendimas Nr. 7/05.

⁸¹⁹ Antstolių garbės teismo 2007 m. balandžio 20 d. ir spalio 19 d. sprendimai Nr. 22/07.

⁸²⁰ Antstolių garbės teismo 2009 m. sausio 14 d. sprendimas Nr. 56/08.

2. Subjektai, inicijavę drausmės bylas, yra gana skirtingi, atsižvelgiant į profesijų specifiką: teisėjams daugiausia bylų inicijavo teismo pirmininkai (43 proc.), advokatams – klientai (43 proc.), prokurorams – proceso šalis (52 proc.), notarams – klientai (40 proc.), antstoliams pagal bylų inicijavimą dominuoja neeilinis veiklos patikrinimas (30 proc.) ir suinteresuotų asmenų skundai – 28 procentai.

3. Kaikurių profesijų atstovams inicijuojant drausmės bylą nemažą įtaką darė žinias klaida: notarams buvo inicijuota net 13 proc. visų bylų, antstoliams – 8 procentai.

4. Kolegų iniciatyva (išskyrus prokurorus, kur tarnybiniai pranešimai sudaro net 15 proc. visų atvejų) inicijuojant drausmės bylą nėra didelė: notarų pranešimai sudaro 7 proc., antstolių – 6 proc. (atitinkamai 2 ir 4 atvejai), advokatų – 2 proc. (3 atvejai), teisėjų per visą analizuojamą laikotarpį buvo vos vienas toks atvejis.

5. Informacijos apie atsisakytas iškelti drausmės bylas pavyko gauti tik iš dviejų profesijų – teisėjų ir advokatų.

a. Nustatyta, kad per pastaruosius trejus metus gerokai padaugėjo atsisakymų teisėjams iškelti drausmės bylas iki nagrinėjimo posėdyje: 2010 m. tai sudarė 41 proc., 2011 m. – 75 proc., o 2012 m. – 83 proc. visų gautų prašymų skaičiaus. Pagrindinės to priežastys yra trys: apskūsti teismų veiksmai susiję išimtinai su teisingumo vykdymu bylose arba komisija nenustatė objektyvių duomenų, įrodančių teisėjo kaltę, arba skundžiamieji veiksmai nelaikomi drausminės atsakomybės pagrindu.

b. Advokatų pagrįstų kreipimųsi procentas taip pat panašus – vidutiniškai 17 proc. visų pranešimų, tačiau labai netolygiai pasiskirstęs – 2004 metais buvo tik 4 proc., o 2008 ir 2011 metais – apie 20 proc.

6. Beveik visos penkios analizuotos profesijos įtvirtino pagrindus nutraukti drausmės bylą (nenustačius pažeidimo, suėjus senaties terminui arba subjektui praradus statusą).

a. Daugiausia bylų, nenustačius pažeidimo, nutraukta prokurorams – net 61 proc., antstoliams – 30 proc., teisėjams – 10 proc., advokatams – 8 proc., notarams – 4 proc. visų bylų.

b. Dėl suėjusių senaties terminų bylų nutraukta mažiau: prokurorams – 8 proc., teisėjams – 2 proc., advokatams – 1 proc., antstoliams – 3 proc., notarams – 0 proc. visų drausmės bylų.

c. Praradus subjekto statusą dalis bylų nutraukta tik trijų profesijų atstovams: teisėjams – 7 proc., advokatams ir antstoliams – 4 proc. visų bylų.

7. Nemažą dalį drausmės bylose priimtų sprendimų sudarė drausmės bylos svarstymas (t. y. jokia drausminė nuobauda neskirta): teisėjams – 27 proc. visų drausmės bylų, advokatams – 26 proc., notarams – 23 proc. (įskaitant sprendimą drausminės nuobaudos neskirti), prokurorams – 10 proc. (pažeidimo pripažinimas), antstoliams – 6 proc.

8. Sprendimas skirti drausminę nuobaudą (išskyrus prokurorus) priimtas daugiau nei 50-čiai proc. visų nagrinėtų drausmės bylų. Dažniausiai nuobaudos skirtos notarams – 73 proc. visų bylų, advokatams – 58 proc., teisėjams ir antstoliams – 52 proc., prokurorams – vos 5 proc.

9. Drausmės bylose skirtos drausminės nuobaudos pasiskirstė taip:

a. Pastaba dažniausiai skirta antstoliams – sudarė 68 proc. visų skirtų nuobaudų, advokatams – 43 proc., notarams – 36 proc., teisėjams – 30 proc.;

b. Papeikimas dažniausiai skirtas teisėjams – sudarė 34 proc. visų skirtų nuobaudų, advokatams – 26 proc., antstoliams – 23 proc., notarams – 14 proc.;

c. Griežtas papeikimas analizuojamuoju laikotarpiu buvo skirtas tik trijų profesijų atstovams: teisėjams – 30 proc., advokatams (viešai skelbiamas papeikimas) – 23 proc., notarams – 14 proc.;

d. Siūlyta atleisti iš pareigų (pažeminti pareigas) taip pat trijų profesijų atstovus – notarus – 14 proc., advokatus – 8 proc., teisėjus – 3 proc. visų skirtų nuobaudų.

e. Be įvardytų nuobaudų, antstoliams ir notarams 9 proc. visų skirtų nuobaudų sudarė tik šioms profesijoms galima nuobauda – laikinas veiklos stabdymas.

10. Analizuojamuoju laikotarpiu iš kitų profesijų išsiskiria Prokurorų etikos komisijos veikla, ypač dėl priimamų sprendimų nustačius drausmės pažeidimą, nes sprendimai buvo priimti ne pagal Prokuratūros įstatymą, bet pagal generalinio prokuroro patvirtintą tvarką. Atitinkamai prokurorų atžvilgiu dominuoja sprendimas apsiriboti pažeidimo pripažinimu (t. y. tiesiog drausmės bylos apsvaistymu, netaikant jokios nuobaudos. Susidomėjimą kelia tos drausmės bylos, kuriose prokurorams konstatuotas drausmės pažeidimas, o nuobaudos skirtos už etikos pažeidimus – Etikos komisija iš esmės nesivadovauja Prokuratūros įstatyme įtvirtintomis nuobaudų rūšimis ir apsiriboja vienintele nuobauda – pažeidimo pripažinimu: septyniais atvejais (67 proc.) apsiribota pažeidimo pripažinimu, dviem atvejais (22 proc.) pažeidimas

papildomai paviešintas atitinkamos teritorijos prokurorams, vienu atveju – asmuo papildomai įpareigotas nutraukti neetišką elgesį.

11. Dominuoja pažeidimai, susiję su vykdoma profesine veikla. Atitinkamai antstolių šie pažeidimai sudaro 98 proc., prokurorų – 89 proc., notarų – 77 proc., teisėjų – 62 proc. visų padarytų pažeidimų. Nustatyti konkretų advokatų pažeidimų procentą sudėtinga dėl šiek tiek kitu pagrindu pasirinkto klasifikavimo.

12. Advokatų, o tai nebūdinga kitoms profesijoms, nemaža dalis – net 28 proc. visų pažeidimų yra susiję su savivalda – Lietuvos advokatūra.

13. Remiantis atlikta analize galima teigti, kad dalis pažeidimų nustatyta dėl elementarių etikos reikalavimų nesilaikymo (kultūringo ir mandagaus bendravimo su interesantais (klientais) trūkumo, neblaivumo ir kt.).

14. Skiriant nuobaudas paprastai atsižvelgiama į padaryto pažeidimo padarinius (įskaitant kilusią žalą), asmens elgesį po pažeidimo, ar tai pakartotinė nuobauda, ar asmuo elgėsi geranoriškai, bendradarbiavo su savivaldos institucijomis.

Remiantis gautais duomenimis, galima identifikuoti šias esmines problemas ir siūlymus:

1. Pasigendama sistemiškumo ir vienodumo skiriant ir parenkant nuobaudas, sprendžiant dėl drausminės atsakomybės pobūdžio. Kadangi nė viena profesija neturi jokių konkrečių drausminės nuobaudos skyrimo kriterijų, kuriais būtų galima vadovautis, siūloma parengti tam skirtas rekomendacijas.

2. Kadangi dalis drausmės pažeidimų nustatyta dėl kai kurių profesijos atstovų nepakankamo teisės normų išmanymo, tai rodo papildomų mokymų reikalingumą.

3. Kiekvienos profesijos bent dalį etikos pažeidimų sudaro elementarių etikos, kultūringo bendravimo nuostatų pažeidimai, tai rodo trūkstant pagarbos vieni kitiems ir gebėjimų valdytis stresinėmis situacijomis. Manytina, kad visų teisinių profesijų atstovams būtų naudingi psichologinio pobūdžio mokymai.

4. Prokuratūra išsiskiria iš kitų teisinių profesijų tuo, kad Prokurorų etikos komisijos siūlymai generaliniam prokurorui tėra rekomendaciniai, todėl svarstytina, gal yra galimybių, kaip ir kitoms profesijoms, juos padaryti privalomus, keičiant reikiamas Prokuratūros įstatymo nuostatas.

5. Esamas prokurorų drausminės atsakomybės reglamentavimas yra gana painus (t. y. drausminė atsakomybė apima ir tarnybinius, ir etikos pažeidimus, tas pats tarnybinis pažeidimas gali būti ir etikos pažeidimas, daug diskrecijos suteikiama

generaliniam prokurorui, sprendžiant, kokia tvarka tirti pažeidimus). Siūlytina įvertinti galimybes ir tai aiškiau reglamentuoti.

6. Visų profesijų, išskyrus teisėjus (ir iš dalies prokurorus – kur dalis informacijos taip pat skelbiama internete), atstovams trūksta skaidrumo dėl drausmės bylų kėlimo ir jų rezultatų viešo prieinamumo. Tokio pobūdžio informacijos skelbimas galėtų būti ir prevencinė priemonė, suteikianti teisinės profesijos atstovams galimai daugiau visuomenės pasitikėjimo.

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, ataskaitos

1. Gruodytė, E. Disciplinary liability of Lithuanian lawyers: comparative approach. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2014, 7(2), p. 1–37. DOI: 10.1515/bjlp-2015-0001<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp>.
2. Informacija apie teismų ir teismų savivaldos institucijų veiklą 2008 metais. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>> (žiūrėta 2015 02 28).
3. Lietuvos advokatūros advokatų garbės teismo 2008 04 18–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. *Lietuvos advokatūra*, 2011, Nr. 1–2(38–39), p. 25–28.
4. Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 18–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. *Lietuvos advokatūra*, 2011, Nr. 3(40), p. 19–22.
5. Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 18–2011 04 20 kadencijos bylų apžvalga. *Lietuvos advokatūra*, 2011, Nr. 4(41), p. 19–21.

Teisės aktai

6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 79-3197.
7. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 69-3545.
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 76-2634.
9. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
10. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632 (su oficialiais pakeitimais iki 2015-01-01).
11. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042 (su oficialiais pakeitimais iki 2005-11-22).

12. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 4, 5, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 21, 23, 27, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 138-5444.
13. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042 (su oficialiais pakeitimais iki 2015-01-01).
14. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 28-810 (su oficialiais pakeitimais iki 2015-01-01).
15. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514 (su oficialiais pakeitimais iki 2003-05-01).
16. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1919.
17. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514 (su oficialiais pakeitimais iki 2014-06-27).
18. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851 (su oficialiais pakeitimais iki 2008-06-27).
19. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69-1, 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 81-3186.
20. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851 (su oficialiais pakeitimais iki 2014-12-30).
21. Prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-16 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. balandžio 22 d. įsakymo Nr. I-85 redakcija). Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Apieprokurat%C5%ABr%C4%85/Kolegijakomisijos/Prokuror%C5%B3etikoskomisija/tabid/212/Default.aspx>>.
22. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, patvirtinti Teisėjų tarybos 2008 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 13P-226-(7.1.2), pakeisti Teisėjų tarybos 2009 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 13P-106-(7.1.2).
23. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, patvirtinti Teisėjų tarybos 2013 m. vasario 1 d. nutarimu Nr.13P-9-(7.1.2), pakeisti Teisėjų tarybos 2014 m. kovo 28 d. nutarimu Nr.13P-54-(7.1.2). Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/apie-komisija/182>>.
24. Teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12, p. 8. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/apie-komisija/182>>.

3. Teisininkų etikos problematikos kokybinio tyrimo išvalgos

Prof. dr. E. Gruodytė, prof. dr. J. Kiršienė, doc. dr. T. Berkmanas, dr. T. Veršinskas, V. Malinauskas, S. Žižienė, S. Gervienė

3.1. ĮVADAS

Šiame skyriuje nuosekliai ir sistemiškai pristatomi bei atskleidžiami vykdyto kokybinio tyrimo tikslai, uždaviniai, imtis, metodologija, teorinis pagrindimas. Taip pat pateikiamas gautų tyrimo rezultatų apibendrinimas pagal pasirinktą mokslinę paradigmą, iliustruojant konkrečius aspektus epizodais iš respondentų interviu.

3.2. KOKYBINIO TYRIMO TIKSLAS

Pagrindinis tikslas – taikant kokybinio tyrimo instrumentarijų patikrinti teorinio lygmens mokslinius rezultatus, t. y. ištirti ir pagrįsti Lietuvoje esamus etikos modelius ir paradigmas, leidžiančius veiksmingai funkcionuoti teisinių etikos sistemai, ją suderinti su pagrįstais visuomenės lūkesčiais teisinėms profesijoms, kurie yra teisinių etikos sistemos tobulinimo prielaidos.

3.3. KOKYBINIO TYRIMO UŽDAVINIAI

1. Identifikuoti ir apibendrinti veiksnius, lemiančius teisinių etikos nuostatų laikymąsi.
2. Nustatyti ir atskleisti aktualiausias teisinių etikos problemas.
3. Atskleisti, kiek veiksmingai yra nustatomi etikos pažeidimai.
4. Identifikuoti vertingiausias etikos pažeidimų prevencijos priemonės ir būdus.
5. Nustatyti teisinių etikos turinio elementų – teisingumo ir altruizmo – ir jiems turinčių įtakos veiksnių sampratą Lietuvoje (taip pat žr. paaiškinimą 3.5 skyriuje).
6. Parengti ir pateikti Lietuvos teisinių etikos teisinio reglamentavimo ir garbės teismų praktikos galimas tobulinimo kryptis.

3.4. KOKYBINIO TYRIMO METODOLOGIJA

3.4.1. TYRIMO ETIKA

Atliekant šį tyrimą vadovautasi šiais principais:

1. Iš visų atrinktų respondentų, supažindintų su tyrimo tikslais, buvo gaunamas žodinis (tam tikrais atvejais ir elektroniniu paštu) sutikimas teikti interviu (derinant interviu ėmimą su respondentais, didesnių sunkumų buvo bendraujant su notaro ir antstolio profesijos atstovais – kai kurie potencialūs respondentai atsisakė teikti interviu ir teko juos pakeisti kitais asmenimis).

2. Respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai.

3. Nebuvo pažeistas tiriamųjų anonimiškumas, privatumas ir konfidencialumas (visiems potencialiems respondentams buvo pateikiamas rašytinis projekto vadovės įsipareigojimas dėl interviu anonimiškumo ir duomenų konfidencialumo (1 priedas).

4. Su tiriamaisiais buvo elgiamasi pagarbiai ir sąžiningai (t. y. jiems nebuvo daroma psichologinio spaudimo, buvo užtikrinama, kad informacija nebus panaudota prieš tyrimo dalyvius).

5. Tiriamųjų atranka buvo pagrįsta mokslo kriterijais (t. y. nebuvo remiamasi naudos, kompromiso ar patiklumo faktoriais, siekiant, kad tyrime dalyvautų tam tikrą nuomonę ar poziciją turintys asmenys).

3.4.2. TYRIMO IMTIS

Kokybinio tyrimo suformuluotam tikslui ir uždaviniams įgyvendinti buvo pasirinktas iš dalies struktūruotas giluminis interviu. Individualiuose interviu dalyvavo penkiolika respondentų, atrinktų tiksline atranka, t. y. siekiant, kad imties vienetai atspindėtų kuo įvairesnius tiriamos srities atvejus. Tyrimu buvo siekiama nustatyti bendrus būdingus tirtų atvejų bruožus.

Tikslinė grupė – penkių valstybės reguliuojamų teisinių profesijų (teisėjų, prokurorų, advokatų, antstolių, notarų) atstovai ir žinomi Lietuvos visuomenės ir žiniasklaidos atstovai.

Tyrime dalyvavo penkios moterys ir dešimt vyrų. Tyrimo dalyvių amžius – nuo 33 iki 73 metų (3.1 lentelė). Amžiaus vidurkis – 42 metai. Respondentai buvo iš dviejų miestų – Kauno ir Vilniaus. Jie buvo atrenkami tikslingai, siekiant, kad pirmasis teisinės profesijos atstovas būtų glaudžiau susijęs su etika, antrasis – tik paprastas profesijos atstovas. Atrenkant visuomenės veikėjus teisininkų visuomenėje buvo ieškoma žinomų ir drąsiai savo nuomonę reiškiančių asmenų. Ne visi iš anksto numatyti respondentai sutiko teikti interviu, atitinkamai, dviem atvejais teko ieškoti kitų respondentų.

3.1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, amžių ir kitus kriterijus

Tyrimo dalyvio kodas	Lytis	Amžius	Tautybė	Profesija	Miestas
1.	Vyras	51 m.	Lietuvis	Teisėjas	Vilnius
2.	Vyras	37 m.	Lietuvis	Teisėjas	Kaunas
3.	Vyras	73 m.	Lietuvis	Advokatas	Kaunas
4.	Vyras	39 m.	Lietuvis	Advokatas	Vilnius
5.	Vyras	33 m.	Lietuvis	Advokatas	Kaunas
6.	Moteris	-	Lietuvė	Prokurorė	Vilnius
7.	Vyras	36 m.	Lietuvis	Prokuroras	Vilnius
8.	Moteris	39 m.	Lietuvė	Notarė	Kaunas
9.	Moteris	44 m.	Lietuvė	Notarė	Kaunas
10.	Moteris	34 m.	Lietuvė	Antstolė	Vilnius
11.	Moteris	-	Lietuvė	Antstolė	Kaunas
12.	Vyras	-	Lietuvis	Visuomenės atstovas	Vilnius
13.	Vyras	39 m.	Lietuvis	Visuomenės atstovas	Vilnius
14.	Vyras	36 m.	Lietuvis	Visuomenės atstovas	Vilnius
15.	Vyras	-	Lietuvis	Visuomenės atstovas	Vilnius

3.4.3. TYRIMO EIGA

3.4.3.1. Duomenų rinkimas

Kokybinio tyrimo metu naudojant giluminį individualų interviu buvo apklausti visi penkiolika respondentų. Svarbiausias šio taikyto instrumentarijaus tikslas – paskatinti tyrimo dalyvį pasipasakoti, atskleisti savo patirtį ir išgyvenimus. Šis įrankis buvo pasirinktas dėl šių priežasčių:

- dėl metodo visapusiškumo – yra regimasis sąlytis su respondentu, todėl galima įvertinti ir emocinius atsakymų aspektus, teikti patikslinamuosius klausimus,

prireikus respondentui juos papildomai paaiškinti – šitaip galima kruopščiai ištirti problemą;

- dėl lankstumo (tyrėjas gali prisitaikyti prie respondento).

Klausimai buvo formuluojami tik atviri, siekiant gauti ne tik atsakymus, bet ir kontekstą.

Iš viso buvo suformuluota dešimt klausimų, po penkis klausimus dviem tyrimo aspektams: pirmoji klausimų grupė sietina su teisininkų etikos reglamentavimu, antroji – su vyraujančio teisininkų etikos turinio elementų identifikavimu Lietuvoje.

Vyko kruopštus pasirengimas kokybiniam tyrimui. Parengiamojoje stadijoje prof. Vilma Židžiūnaitė etikos projekto lietuviškai grupei surengė dviejų dienų teorinius ir praktinius mokymus apie kokybinio tyrimo atlikimo ypatumus, rekomendavo papildomą literatūrą. Vėlesnėse kokybinio tyrimo stadijose (įskaitant kokybinio tyrimo instrumento ir respondentų pasirinkimą, klausimų formulavimą, interviu ėmimo techniką, interviu transkribavimą ir apdorojimą) profesorė konsultavo pagal poreikius, tai leido ir tinkamai pasirengti interviu, ir kokybiškai jį atlikti.

Iš darbo grupės, vadovaujantis prof. V. Židžiūnaitės rekomendacijomis, buvo atrinkti trys interviu vykdytojai, prioritetą teikiant aukšto lygmens jų socialinei kompetencijai, komunikavimo įgūdžiams, palengvinantiems bendravimą su respondentais.

Kiekvieno interviu trukmė buvo ne trumpesnė kaip 30 min. ir ne ilgesnė kaip 1 val. 56 min. (visų interviu vidurkis – 1 val. ir 9 min.).

Kiekvienas interviu tiesiogiai įrašytas į diktofoną, vėliau jie transkribuoti ir suvesti į atskirus kompiuterinius failus, išlaikant konfidencialumo ir anonimiškumo reikalavimus.

Visų paimtų penkiolikos interviu tekstų gauta 200 A4 formato lapų. (Tekstas suvestas *Times New Roman* 12 šriftu, tarp eilučių išlaikytas vieno intervalo tarpas. Vidutinė vieno interviu apimtis – 13,3 lapų.)

3.4.3.2. Duomenų analizė

Transkribuotas tekstas analizuotas ir apdorotas tokiais etapais:

1. Visi penkiolika interviu suvesti į atskiras pradines lenteles pagal kiekvieną klausimą, respondentams priskiriant tam tikrą kodą.

2. Daugkartinis teksto skaitymas.
3. Teksto analizavimas išskaidant vienetais, nusakančiais išbaigtą mintį (tai gali būti dalis sakinio, visas sakinyš ar net visa pastraipa).
4. Teksto atsirinktų vienetų atviras kodavimas, kartu pasižymint esmines to konkretaus tekstinio vieneto mintis.
5. Gautų atvirų kodų sugretinimas ieškant tapačių ir skirtingų kodų.
6. Kodų, kuriuos sieja bendra mintis (idėja), jungimas į subkategorijas.
7. Subkategorijų sujungimas į kategorijas pagal jas siejančią bendrą mintį.
8. Kategorijų jungimas į temas.
9. Kategorijų, subkategorijų ir pastarąsias įrodančių grupės interviu tekstų pateikimas lentelėse.

3.4.3.3. Duomenų analizės metodologija

Remiantis naujausiais moksliniais tyrimais, kokybiniu tyrimu siekta identifikuoti: (1) kas sudaro teisininkų etikos turinį ir (2) kas lemia etišką ar neetišką elgesį ir kas nesietina su teisininkų etika, kai sąsajos nebuvimas yra reikšmingas, nustatant, kas yra teisininkų etika (teisininkų etikos užribio sritis). Atitinkamai skiriamos dvi pagrindinės tyrimo temos: teisininkų etikos turinys ir teisininkų etikos užribis.

Analizuojant, kas sudaro teisininkų etikos turinį, kaip teoriniu pagrindu vadovautasi šiuolaikinių kognityvinių mokslų ir moderniosios žmogaus sąmonės (angl. *human mind*) teorijos suformuluota etikos ir moralinio proto (angl. *moral reason*) samprata. Ypač remtasi mentalistine etikos ir teisės teorija⁸²⁰, pagal kurią skiriami du pamatiniai principai (altruizmas ir teisingumas), sudarantys moralinio proto pagrindą. Pirmasis – altruizmo principas – skirtinas nuo egoizmo principo. Pastarasis principas nesiejamas su teisininkų etika, nors savaime bendroji etika gali būti su juo siejama turint omenyje moderniąją ekonominę paradigmą (tai savaime atspindi tyrimas; tarkime, verslo konjunkture, nuo kurios atskiriama teisininkų etika, sietina su egoizmo principu). Altruizmo principas kaip tyrimo kategorija siejamas su *pagarbos kitam / kitiems* etika; šios sampratos turinys tyrime plėtojamas identifikuojant ir atskiriant atitinkamas subkategorijas.

⁸²⁰ M. Mahlmann. 2007. Ethics, Law and the Challenge of Cognitive Science. *German Law Journal*, 2007, 8(6), p. 577–615.

Antrasis – teisingumo principas – suprantamas kaip *teisingumo kaip proporcinės lygybės principas*, kuris reikalauja panašiomis situacijomis tam tikrus asmenis traktuoti vienodai. Teisininkų etikos koncepcijos kontekste jis suprantamas kaip reikalaujantis teismo proceso nešališkumo ir objektyvumo, tai leidžia užtikrinti asmenų vienodą traktavimą teismo procese. Šios sampratos turinys tyrime taip pat plėtojamas identifikuojant ir atskiriant atitinkamas subkategorijas.

Atskiriant temas ir kategorijas reflektuojamos ir kitos su teisininkų etika siejamos koncepcijos, ypač tokios, kuriose pristatomi ir aptariami skirtingi galimi etiniai (ar elgesio) modeliai. Atitinkamai tyrimas gali būti suprantamas ir kaip aiškinantis bei plėtojantis atsakingo, aktyvaus ir rūpestingo teisininko (etiško teisininko) modelius⁸²¹, kurie suderinami su mentalistinės teorijos dviejų principų samprata. Kita vertus, būtina paminėti, kad šios sampratos kontekste teisininko rungimosi modelis suvokiamas toks, kuris pagal esmę nesietinas su teisininkų etika, t. y. jis neapibūdina etiško teisininko; tam tikrais atvejais jis net labiau sietinas su neetišku teisininko elgesiu. Atitinkamai su rungimusi siejama subkategorija ar subkategorijos priskiriamos teisininkų etikos užribio (negatyviaja reikšme) nusakymo laukui / temai.

Teisininkų etikos užribio sritis / laukas suprantama dvejopai. Visų pirma negatyviaja reikšme – kaip veiksniai, lemiantys neetišką teisininkų elgesį, arba veiksniai, apskritai nedarantys įtakos teisininkų etiškam elgesiui. Šie veiksniai yra reikšmingi tiek, kiek determinuoja teisininkų etikos sampratą negatyvaus apibrėžimo požiūriu (t. y. parodant, kuo teisininkų etika nėra). Pozityviuoju požiūriu teisininkų etikos užribio sritis suprantama kaip visuma veiksnių, lemiančių etišką teisininkų elgesį. Pažymėtina, kad galima abiejų veiksnių sutaptis, kai vienas (tarkime, negatyvus) veiksnys turi savo atitikmenį (pozityvų); atsižvelgiant į tyrimo aiškumo ir sistemiškumo poreikius šiuo atveju atskirtis gali būti išlaikoma arba sujungiama į vieną veiksnių (pozityvų arba negatyvų). Abi veiksnių visumos yra konkretinamos identifikuojant ir atskiriant atitinkamas subkategorijas.

3.5. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Respondentams buvo pateikta dešimt klausimų, iš kurių penki buvo susiję su teisininkų etikos reglamentavimu. Toliau, remiantis aptarta metodologija, pateikiami

⁸²¹ C. Parker. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics. *Monash University Law Review*, 2004, 30, p. 49–74.

rezultatai, gauti atskleidžiant kiekvieno pateikto klausimo turinį. Pažymėta, kad respondentai, atsakydami į vieną klausimą, neišvengiamai suteikia informacijos ir dėl kitų, kitais klausimais reflektuotų, aspektų. Atsižvelgiant į šį aspektą galutinis apibendrinamasis rezultatų aptarimas įmanomas tik visiškai išanalizavus visus klausimus ir gautus rezultatus palyginus su mokslinė analize bei Lietuvos garbės teismų atlikta analize.

Analizuojant atsakymus nustatyta, kad atsakymai į 6–9 klausimus, kurie tyrimo pradžioje pateikti atsižvelgiant į galimus teisininkų etikos modelius⁸²², daugiausia dubliuoja pateikiamą informaciją ir iš esmės nelemia temų ir kategorijų detalizavimo į subkategorijas. Tai patvirtino, kad teisininkų etikos konkretinimas remiantis teisingumo ir altruizmo principais integruoja / apima minėtus modelius. Todėl buvo nuspręsta, kad tikslingiau pastangas skirti išsamesnei 1–5 ir 10 klausimų analizei, kurios visiškai pakanka tyrimo uždaviniams įgyvendinti. Tačiau toliau perteikiama ir trumpa 6–9 klausimų analizė. 3.5 poskyrio numeracija atitinka dešimties tyrimo klausimų numeraciją.

3.5.1. BENDRASIS TEISININKŲ ETIKOS APIBŪDINIMAS

Su kuo jums asocijuojasi teisininko etika? (Kokios kyla pirmosios asociacijos išgirdus sąvoką „teisininkų etika“? Su kokiais kodeksais, su kokia teisininko elgsena siejasi ir t. t.).

Tyrimo dalyvių atsakymai į šį klausimą leido pradėti *detalizuoti* ir *konkretinti* teisininkų etikos turinio pagrindinius elementus (teisingumą ir altruizmą). Taip pat buvo aptarti tam tikri teisininkų etikos turiniui tiesiogiai nepriklausantys elementai / veiksniai, priskirtini išimtinai probleminėms sritims (siejamoms su neetiškumo daroma įtaka arba reikšminga įtakos etiškumui stoka). Minėtina, kad teisininkų etikos detalizavimas, tuo labiau etikos užribio prasminio lauko atskleidimas, tęsiamas per atsakymus į kitus klausimus, vadinasi, analizuojant atsakymus į šį klausimą gautas subkategorijų sąrašas nėra baigtinis.

Teisingas teisininkas (kaip ir etiškas) siejamas su bendroju teismo proceso objektyvumo ir nešališkumo siekiu. Konkretinant šį teisininkų etikos turinio elementą

⁸²² Žr. nuorodą C. Parker, *supra* note 2.

labiausiai pabrėžiamas profesionalumas, kuris taip pat siejamas su kvalifikacija ir dalykiškumu. Interesų konfliktų vengimo teisininkų profesijos atstovai nepabrėžia (tik vienas paminėjimas), o tai svarbu visuomenės atstovams. Tai reiškia, kad teisininkai to kol kas neidentifikuoja kaip svarbios teisininko buvimo teisingo / etiško savybės. Vienas iš tyrimo dalyvių tą pačią probleminę situaciją (šiuo atveju – teismo proceso vilkinimą) sieja su skirtingomis teisininko buvimo teisingo / etiško savybėmis,

3.2 lentelė. Teisininkų etika pagal teisingumo principą

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Bendroji teismo proceso etika	1. Bylų atidėjimas arba padėjimas atidėdinti bylas, tai <...> nesąžininga proceso požiūriu, teismo požiūriu. 15. Teisė pirmiausia yra balansas paieškos, ta prasme, sprendimo, nes jeigu reikia teismui priimti sprendimą, tai tarp bent jau dviejų pusių visada yra <...> kaip jisai [teisėjas] <...> vis dėlto ieško <...> sprendimo kaip tos problemos balanso.
	Interesų konflikto vengimas	7. Vengti interesų konfliktų. 14. <...> interesų konfliktai – etiška būtų jų vengti <...> svarbu tiems žmonėms, kurie teisingumą vykdo Lietuvos vardu, turėti labai švarią skaidrią reputaciją <...> vengti rizikos. Netgi ne paties konflikto, bet situacijų, kurios rizikingos visuomenės požiūriu <...> vien jau tai, kad tu dalyvauji tokiame tinkle, kuriame dalyvauja žmonės, kurie turi įvairių interesų, ir advokatai, kurie pas tave ateina su klientais, jau tai, man atrodo, yra blogai <...> turėt skaidrią, švarią reputaciją, turėt, deklaruot interesus.
	Profesionalumas	1. Kokie etiniai reikalavimai keliami teisininkui <...> iš savo profesinės srities <...> kvalifikacijos reikalavimai <...> dalykiškumas; etika, tai <...> dalykiškumas, reikalo išmanyimas, jeigu esi teisininkas, tai esi kvalifikuotas. 3. Elgtis profesionaliai, atsakingai, tam, kad nesukeltų abejonės ši mūsų, kaip teisininko, profesija.
	Savęs / profesijos identifikavimas su teisingumo sistema	1. Bylų atidėjimas, arba padėjimas atidėdinti bylas, tai <...> yra ir neetiška, nes tai netarnauja bendram reikalui. 10. Savęs suvokimas teisinėje sistemoje <...> savo profesijos paskirties suvokimas <...> suvokimas savęs <...> teisinės sistemos dalimi.
	Etika kaip rašytinė / formalioji teisė, pridedanti prie objektyvumo	5. Kodeksai yra ta rašytinė priemonė, kuri aprašo būtent, kaip ir kokios yra taisyklės, kaip reikia elgtis. 12. Su tam tikromis taisyklėmis, dėl kurių yra susitarta teisininkų bendruomenėje, kurios yra aiškios, suprantamos, viešos ir plačiai naudojamos ir kurių yra laikomasi.

tai savaime rodo teisininkų etikos komplikuotumą / daugiaplaniškumą ir holistinio požiūrio analizuojant jos turinį ir identifikuojant etišką ar neetišką teisininko elgesį poreikį. Kitaip sakant, tam tikra konkreti situacija nebūtinai turi būti siejama tik su viena konkrečia etiškumo savybe. Taip pat minėtina, kad nors tyrimo dalyviai formalų procesą ar normas (ypač rašytines) identifiko kaip savaime nelemiančius teisininko buvimo etiško ar nepakankamus šio tikslo pasiekimo elementus (t. y. kaip problemą), vis dėlto tai kartu buvo laikoma teisininkų etikos reikšminga / svarbia sudedamąja dalimi. Tai taip pat patvirtina, kad teisininkų etikos ar jos užribio elementai nėra vertintini vienodai, o teisininko etiškumui / neetiškumui išanalizuoti ir tam įvertinti reikia integralaus, visuminio požiūrio (3.2 lentelė).

Teisininko altruistiškumą kaip ir etiškumą determinuoja jo santykio su kitais žmonėmis kokybė. Minėtina, kad altruizmo alternatyva yra egoizmas, kuris šiame kontekste sietinas su tam tikrais probleminiais teisininkų etikos užribio elementais (ypač rungimosi ir verslo konjunktūra). Konkretindami šią etiškumo charakteristiką tyrimo dalyviai labiausiai pabrėžė asmeninio ryšio užmezgimo poreikį, kuris siejamas su tiesioginiu bendravimu, empatija ir pasitikėjimu. Tai rodo šio elemento svarbą teisininkų etikoje, taip pat patvirtina, kad teisininkų mokymas būti etiškiems tiesiogiai susijęs su psichologiniu jų rengimu. Etiško teisininko, kaip siekiančio užmegzti asmeninį ryšį, charakteristika glaudžiai susijusi su asmens / institucijos etiketu (mandagumu, taktiškumu ir pan.), kurį interviu dalyviai vis dėlto pabrėžia labiau epizodiškai ir paprastai jau pirmojoje charakteristikoje. Tai leidžia manyti, kad etiketo mokymas turėtų / galėtų būti integrali psichologinio / etinio teisininko rengimo dalis. Tiriameji taip pat mini ir asmens / institucijos reputaciją kaip svarbią teisininko etiškumo charakteristiką. Šis elementas siejamas ne su tuo, koks yra *teisininko* ir kitų žmonių santykis, bet labiau su tuo, koks yra *kitų žmonių* požiūris į teisininką ir kokie jų reikalavimai jam keliami. Tai patvirtina, kad altruizmo charakteristika yra abipusė (angl. *reciprocal*). Reputacija gali būti suprantama tiek kaip savaime reprezentacinė, demonstruojanti teisininko etiškumą, tiek kaip susijusi su kitų žmonių jam keliamais didesniais reikalavimais (3.3 lentelė).

Respondentai pasisakė ir dėl to, kas *reikšmingai* nedeterminuoja teisininkų etikos ar net atvirkščiai – kas gali lemti teisininko buvimą neetiško (probleminiai teisininkų etikos užribio elementai); t. y. atsakant į užduotą klausimą, daugmaž tiesiogiai buvo atsakyta ir į klausimą *su kuo jums teisininkų etika nesiasocijuoja?* Visų pirma toks nelemiantis faktorius yra formalus / standartinis procesas ir atitinkama norminė

3.3 lentelė. Teisininkų etika altruizmo principo kontekste

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys tiesiogiai bendraujant ir per empatiškumą formuojant tarpusavio pasitikėjimą	9. Darbas su žmogumi, iškart <...> labai dažnai tai yra ne nuotolinis bendravimas <...> tiesioginis asmeninis bendravimas <...> su žmogumi. 15. Kaip jie elgiasi su savo klientais, kaip jie formuoja savo santykį su žmonėmis, kurie ateina jų paslaugų <...> stebi, kaip teisėjas sugeba pademonstruoti savo tą empatiją ir įsijautimą į tas bylininkų puses <...> kaip jisai [teisėjas] parodo, kad jis abiem pusėm yra lygiai teisingas, kaip jisai sugeba ir vieną pusę išklaustyti, sugeba kitą pusę išklaustyti.
	Bendrasis asmens / institucijos etiketas	7. Būti mandagiu, taktišku. 11. Žmogus <...> turi būti mandagus <...> nesikarščiuoti, neisterikuoti <...> žmogui sugebėti kultūringai, mandagiai paaiškinti <...> problemas spręsti kuo mandagiau, santūriau ir nerodant savo emocijų.
	Bendra asmens / institucijos reputacija (kaip kiti / visuomenė tave traktuoja; keliami aukštesni reikalavimai)	4. Pareiga išsaugoti reputaciją savo <...> etika ir reputacija, manau, yra praktiškai du betarpiškai vienas su kitu susiję dalykai. 6. <...> bet kokie net smulkiausi įstatymo pažeidimai, <...> netgi statymas automobilio ant žolės, nepadorus elgesys kavinėje, <...> jau nekalbu apie tai, kad pažeidimas kokio nors įstatymo, Konstitucijos ar savo pareigų atlikimas ar neatlikimas <...> teisininkui standartai turi būti didesni reikalavimai; jis pats turėtų būti nepriekaištingos reputacijos

aplinka. Kita vertus, kaip minėta, tai vertintina būtent kaip *nepakankamas* elementas; savaime jis yra svarbus teisininkų etikos turinio determinantas. Rungimąsi (iš esmės sietiną ar net tapatintiną su klientelizmu) respondentai akivaizdžiai asocijuoja ne su teisininko etiškumu, o veikia su tuo, kas tam priešinga arba kas mažų mažiausiai yra problemiška teisininkų etikos kontekste. Kitaip sakant, išimtinai rungtis nusiteikęs teisininkas nesiasocijuoja su etišku teisininku; nors nebūtinai tai reiškia asociaciją su neetišku teisininku; tai gali būti suprantama ir kaip rungtimosi ribų problema siekiant palaikyti teisininko etiškumą (*ką gali sau leisti advokatas ir ko negali sau leisti*). Lygiai tas pats galioja ir verslo konjunktūrai teisininko profesijoje – ji taip pat suprantama kaip neetiškumo determinantas arba daroma ir labiau holistinė išvada apie skiriamąją liniją tarp teisininko profesijos ir verslo profesijos (*aš įsivaizduoju ir suprantu tą mūsų profesiją ne kaip verslo profesiją*). Vis dėlto tai, kad tai daroma atsakant į užduotą

klausimą, leidžia manyti, kad kalbama apie profesijos etiškumo / neetiškumo apibūdinimą. Taip pat du paskutiniai probleminiai elementai – klientelizmas ir versliškumas – yra glaudžiai susiję, tai rodo vieno iš respondentų nuomonė (*ar advokatas, pas kurį ateini... nori tikrai gero uždarbio, yra suformavęs nuomonę, kad tu viską laimėsi, jeigu dirbsi su juo*).

3.4 lentelė. Teisininko neetiškumą lemiantys veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba nelemiantys etiškumo)	Formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumas (rašytinės / norminės teisės / formali kontrolė / sankcijų nepakankamumas)	1. Taisyklių viskam nenustatysi, ir visko nenumatysi taisyklėmis <...> kiek yra ne taisyklės, o <...> padorumo reikalas. 15. Man ta etika tai pirmiausiai ne ten teisėjų, advokatų ar antstolių etikos kodeksai, o būtent tie žmonės: kaip jie įgyvendina tą savo santykį.
	Rungimosi principo kritika	13. Su advokatų veikla, ne su kažkuo kitu <...> kai reikia patenkinti kliento poreikius, interesus, tai vėlgi ką gali sau leisti advokatas ir ko negali sau leisti. 15. Ar advokatas, pas kurį ateini <...> pasako tau pirmam sakinyje, kad tu esi teišus, ir mes iškart <...> dabar pulsime tave ginti visomis įmanomomis priemonėmis.
	Atskyrimas nuo verslo / verslo tipo konjunktūros	4. Aš įsivaizduoju ir suprantu tą mūsų profesiją ne kaip verslo profesiją. 15. Ar advokatas, pas kurį ateini <...> nori tikrai gero uždarbio, suformavęs nuomonę, kad tu viską laimėsi, jeigu dirbsi su juo, ar jis tau sąžiningai pasako, kad teisėjas spės tą bylą pagal teisę, kuri gali tau būti taip pat nepalanki tam tikrais atvejais.

3.5.2. TEISININKŲ ETIKOS NUOSTATŲ LAIKYMAŠI NULEMIANTYS VEIKSNIAI

Kas skatina teisininkus laikytis etikos nuostatų? (Iliustruokite praktiniais pavyzdžiais. Jeigu nepavyksta respondento prakalbinti, patikslinami klausimai: etikos sistema, tėvų auklėjimas, baimė būti nubaustam, kita).

Respondentų atsakymai į šį klausimą yra reikšmingiausi subkategorijų grupei, kurią apima *įtakų* (veiksnių, lemiančių etikos laikymąsi) kategorija. Faktiškai ši grupė atsakant į šį klausimą buvo detalizuota ir reikšmingai papildoma smulkiai išnagrinėjant atitinkamą kategoriją. Tyrimo dalyviai labiausiai pabrėžia vidines nuostatas / kultūrą ir auklėjimą kaip darančius įtaką teisininkų etikos nuostatų laikymuisi. Šiuos veiksnius minėjo daugelis respondentų. Tokia akcentavimo sutaptis veikiausiai nėra atsitiktinė: neabejotina, kad vidinės kultūros ir auklėjimo sąsaja yra akivaizdi, tai rodo vieno iš respondentų formuluotė (*kokia samprata tau yra įkultūrinta per šeimą*). Kita vertus, minėtina, kad savaime „vidinių nuostatų / kultūros“ sąvoka yra gana neapibrėžta ir sudėtinga, tą rodo pastangos pateikti alternatyvias formuluotes, t. y. bandymai pasakyti kitais žodžiais, tačiau tai taip pat nelemia didesnio aiškumo (tarkime, kad tai *susiję su žmogaus prigimtimi*, kad tai yra *tam tikra žmogaus pasaulėžiūra*, teigiama, kad *tai yra žmoguje jau*, kad tai yra *prigimties <...> vidinio <...> nusistatymo, vidinio orumo <...> suvokimo dalykas <...> sąžiningumas prieš save ir pan.*). Auklėjimas atsietai nuo šeimos minimas tik keletą kartų, paprastai jis suprantamas kaip auklėjimas šeimoje. Dėl to auklėjimas skirtinas nuo mokymo, kuris paprastai suprantamas kaip institucinis mokymas. Čia ypač išskiriamas mokymas universitete (minima, kad ikiuniversitetinis mokymas gali suteikti tik bendrąjį etikos supratimą, o ne teisininkų etiką), nors ne tik – minimas ir teisininkų tęstinio mokymo (kvalifikacijos tobulinimo) institutas kaip reikšmingas ir galbūt jau veikiantis šioje srityje.

Tyrimo dalyviai pabrėžia ir formalizuoto / standartinio proceso, ir atitinkamos norminės aplinkos kaip etikos laikymąsi lemiančio veiksnio svarbą. Visuminiame tyrimo kontekste šis kriterijus (subkategorija) respondentų suprantamas iš esmės trejopai – tiek kaip teisininkų etikos determinantas (t. y. tai savaime tapatinama su teisininkų etika), tiek kaip nepakankamas teisininkų etiškumo veiksnys ir svarbus teisininkų etiškumo veiksnys. Tokia jo charakteristika savaime rodo, kokia didelė reikšmė teikiama šiam kriterijui, todėl reikia jį tiksliai / aiškiai įvardyti. Atsakant į tokį klausimą šis kriterijus turi būti labai sukonkretinamas, paminimi įvairūs svarbūs jo aspektai. Tarkime, teigiama, koks svarbus yra etikos standartų aiškumas ir nedviprasmiškumas; kad gali būti svarbu susidurti su procesu, pati dalyvavimo procese (garbės teisme) galimybė yra kaip lemianti etiškumą; taip pat teigiama, kad teisminė instancinė savikontrolės sistema (apeliacija ir kasacija) gali būti suprantama kaip turinti įtakos teisininkų / teisėjų etiškumui. Galiausiai tam tikrais atvejais pažymima ir sankcijų / bausmių reikšmė.

Tam tikrą subkategorijų pogrupį sudaro aplinkos įtaka. Galima išskirti artimąją (profesinę) ir tolimąją (visuomeninę) aplinką, taip pat dėmesio sulaukia vadinamieji gerieji pavyzdžiai. Pabrėžiama bendros moralinės situacijos visuomenėje svarba, kuri įvardijama kaip moralinis klimatas, išorės spaudimas ir viešoji nuomonė. Kalbant apie profesinės terpės įtaką, kartais minima tradicijos sąvoka, tačiau labiausiai išskiriami pavyzdžiai, teikiantys sektino etiško elgesio modelius (dėl to išskirta į subkategoriją). Pabrėžiama, kad tokie pavyzdžiai, kaip mokymo būti etiškam dalis, vertintini labiau nei tiesioginis / tradicinis etiško elgesio mokymas.

Dėmesio taip pat sulaukia viešumas kaip svarbus teisininkų etiško elgesio veiksnys. Vis dėlto tai suprantama kontroversiškai. Kartais pažymima, kad savaime viešinimas gali duoti ir neigiamų arba bent niekinių rezultatų skatinant etiškumą teisinėje profesijoje: *jeigu yra viešinama visiškai viskas ir visiškai viskas vienu tonu ir viešinama tik tam, kad būtų paviešinta arba iš to padarytas kažkoks skandalas, tai tas paviešinimas praranda poveikį kaip tokį – poveikio priemone jo pavadinti negalima*. Suprantama, kad viešinimas turi būti racionalus ir apgalvotas. Tarkime, pažymima, kad yra svarbi informacijos apie geruosius etiško elgesio pavyzdžius, taip pat informacijos apie etikos (vertybių, normų, proceso) įdiegimą institucijose (t. y. pozityvo) sklaida. Taip pat minima garso įrašo teismo salėje priemonė kaip turėjusi reikšmingą įtaką teisėjų elgesiui.

Galusiai tyrimo dalyviai epizodiškai mini psichologinio komforto ir globalizacijos veiksnius. Pirmasis vis dėlto siejamas su tokiais dalykais, kaip antai vidus ar sąžinė, todėl tai gana artima vidinių nuostatų / kultūros veiksniai (3.5 lentelė).

Tyrimo dalyviai neišvengė dėmesio ir probleminiams teisininkų etikos aspektams – kas nedaro jai įtakos arba kas turi įtakos priešingam negu etiškas rezultatu. Vėlgi pabrėžiamas formalus / standartizuoto proceso ir atitinkamos norminės aplinkos nepakankamumas. Šiuo atveju daug dėmesio sulaukia bausmių / sankcijų nepakankamumas – teigiama, kad jos (arba jų baimė) savaime nelemia teisininkų etiškumo arba jį lemia tik iš dalies, arba kad svarbūs yra tik tam tikri su bausmėmis siejami veiksniai (tarkime, bausmių įgyvendinimas ir taikymas, o ne jų griežtumas). Svarbus yra bendras teiginys, kad norminę aplinką reikia skirti nuo etikos ir kad pastaroji nebūtinai turi būti reguliuojama. Respondentų pasisakymai taip pat patvirtina, kad grynas rungimasis (klientelizmas) vis dėlto asocijuojasi su neigiamais teisininkų etikos aspektais. Atskyrimas nuo verslo konjunktūros konkretinamas iliustruojant neigiamais tokios konjunktūros susidarymo teisininkų profesijoje pavyzdžiais (tarkime,

kalbama apie UAB, kurios nariai yra advokatas, prokuroras ir teisėjas). Pažymima, kad atsiriboti nuo tokios konjunktyūros (siejamos su egoizmu ir galimais neteisingumu

3.5 lentelė. Įtakos veiksniai, skatinantys teisininkų etikos laikymąsi

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemian- tys etikos laikymąsi)	Vidinės nuostatos / vidinė kultūra	7. Mano paties tam tikri vidiniai nuostatai. 8. Žmogiškos vertybės <...> tai labai individualu ir jeigu tu savyje turi tas kertines vertybes.
	Formalizuotas / standartizuotas procesas (taisyklės, jų aiškumas, kontrolės procesas / sankcijos)	10. Jeigu <...> mes visi vienodai suvoksime etikos standartus <...> pavyzdžiui, kaip cukrus yra saldu, druska – sūru, o pipirai – kartu, tai <...> bet koks nukrypimas nuo standartinių elgesio taisyklių <...> bus visiems suvokiamas aiškiai, suprantamai, ir visi žinosime, kad <...> toks elgesys yra tinkamas <...>. Jeigu mes skirtingai suvokiame tuos standartus, jeigu jie nėra mumyse, kaip šaknis pas medį <...>, kaip kamienas, kaip stuburas, tai dėl to yra <...> išsibars-tymas toks <...> nuomonių pliuralizmas ir etikos standartų, tai tada jie praranda to standarto sąvoką <...> iš mūsų drausmės bylų matysit, yra dalykų, kurie visiems viskas aišku, kad tai yra etiška, o tai ne, bet daugeliu atvejų dar formuojasi tie standartai. 11. Garbės teisme, tai daliai kolegų jau netgi yra nemalonu ir jaučiasi nepatogiai atėję į tą garbės teismą <...> didžiąjai daliai vien tas pabuvimas garbės teisme ir aiškinimasis, kodėl padarė taip, o ne kitaip, jau duoda teigiamą rezultatą.
	Auklėjimas (ypač šeimoje)	3. Auklėjimą atsineša iš senelių ir tėvų. 14. Kokia samprata tau yra įkultūrinta per šeimą.
	Mokymas (mokykla, universitetas, kvalifikacijos kėlimas)	5. Tai, ką išmokom mokykloje ir universitete <...>, mokykloje teisininkų etikos kaipo tokios nėra, yra bendri etikos principai <...> universitetas turbūt ir yra ta pirmoji institucija, kuri aiškina, moko apie būtent teisininkų etiką. 15. Ten vyksta daug mokymų, daug visokių renginių.
	Tolimoji socialinė aplinka (visuomenė)	1. Socialiniai veiksniai, aplinka <...> moralinio klimato <...> aplinkos visuomenė, kiek pati visuomenė visa linkusi laikytis <...>. 14. Kokia samprata tau yra įkultūrinta <...> per aplinką, per tavo ilgesnį ar trumpesnį gyvenimą <...> mes esame socialinės būtybės ir aplinka mums daro poveikį ir turi poveikį mūsų savęs vertinimui <...> išorinis spaudimas ar jį vadinti viešąja nuomone.

3. Teisinių etikos problematikos kokybinio tyrimo išvalgos

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemian- tys etikos laikymąsi)	Artimoji socialinė aplinka (profesija, kolegos, kolektyvas)	1. Profesinė terpė, kurioj tu esi <...> teisininkų bendruomenė visa <...> kaip į tai žiūri <...> ir tas kolektyvas, kuriame tu dirbi. 10. Specialistas jas ugdo tam tikroje aplinkoje. Ir kaip ta aplinka, kokias turi susikūrusi tradicijas, kaip suvokia tuos pačius etikos standartus, taip ir tas asmuo ten įsilieja.
	Gerai pavyzdžiai (susiję su dviem kriterijais, nurodytais pirmiau)	10. Jaunas specialistas, tai jis turi lygiuotis jau į tuos asmenis, kurie yra brandūs, kurie jau formuoja tam tikrą poziciją. 14. Geriausias mokytojas yra <...> ne tas, kuris tave moko, bet tas, iš kurio tu mokaisi <...> labiausiai įkvėpia būt etiškais mano darbe ar teisės profesijoje <...> tai yra <...> geras pavyzdys.
	Viešumas	12. Gerieji pavyzdžiai būtų viešinami <...> viešinimas, skaidrumas yra gerai <...> teisininkų bendruomenė ar <...> bet kokia kita įstaiga turėtų žymiai aiškiau deklaruoti savo vertybes <...> visi teisininkai turėtų žinoti, koks yra jų etikos kodeksas <...> labai svarbu padaryt taip, kad informacija apie tai, ką daro teisininkai ir ką daro teisininkų bendruomenė, kas yra labai plati sąvoka šiaip, yra viešai prieinama, atskaitinga. 15. Labai svarbi priemonė yra tai, kad yra įgyvendintas garso įrašas teismo salėje <...> tai buvo labai veiksminga priemonė. Tai patempė labai teisėjų elgesį proceso metu, nes <...> jie žino, kad <...> archyve yra ne tik teismo posėdžio protokolas, kurį gali pakoreguot, surašyt, jeigu sutinka pusės, bet <...> ir garso įrašas <...> ten tavo <...> bloga nuotaika, šališkumas, viskas gali būt parodyta. Teisėjų vertinimo komisijoje yra tam tikrų galimybių išklausti <...> tas irgi verčia juos elgtis etišškai.
	Psichologinis komfortas	13. Rami naktis miego <...>, kad tu ramiai gyveni <...>, kad tau nieks negresia, kad neateis tavęs kas nors areštuoti ar dar kaip <...>, naudinga ir ilgalaikė gyvenimo prasmė. 14. Viduj esi <...> ramiam santykiyje su savo sąžine, su savo vidum, kad tu elgies teisingai.
	Globalizacija / europinė integracija	15. Europinė teisė, kuri atėjo iš tos konvencijos 6 straipsnio: piliečio teisės į teisingą teismą, būtent <...> nešališkumas <...> nepažeidinėjimas bylininkų ar <...> kaltinamųjų teisių <...> Europos dvasia atėjo į teisėjų korpusą <...> vyksta daug mokymų, daug visokių renginių, daug dalykų susijusių su Europa.

rezultatais) ir prioritetą teikti etiškumui (siejamam su altruizmu ir teisingumu) ilgalaikėje perspektyvoje teisininkui labiau pasiteisina. Galiausiai epizodiškai minima dar viena nauja probleminė sritis, galinti lemti etiškumo stoką teisinėje profesijoje, – tai darbo krūvio veiksnys (3.6 lentelė).

3.6 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos teisininkų neetiškam elgesiui

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba nedarantys įtakos etiškumui)	Formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumas (rašytinės / norminės teisės / formalios kontrolės / sankcijų nepakankamumas)	11. Baimė būti nubaustam yra toks sąlyginis dalykas <...> Garbės teisme <...> daliai kolegų <...> yra vienodai, ką jūs pasakysit. 12. Atskirčiau <...> normas nuo etikos, nes etika dažnai suvokiama <...> kaip minkštasis dalykas, tai nebūtinai turi būti reguliuojama įstatymu <...> bausmių griežtumas iš principo neįtakoja etikos laikymosi, kas yra žymiai svarbiau, yra bausmių įgyvendinimas ir taikymas.
	Rungimosi kritika	1. Kiek teisininkų konkretų elgesį nulemia <...> noras turėti klientą ir jo nepaleisti ir iš jo išspausti viską. Kas tam aukojama? Ar aukojamas geras vardas? 15. Advokatai <...> elgiasi labai nesąžiningai imdamiesi bylų, kuriose jie patys netiki tos bylos sėkme savo klientui <...> ir sukuria klientui visiškai nepagrįstus lūkesčius <...>, jis <...> kuria iliuziją, kad klientas yra teisus, <...> tokią aplinkybę aš vertinčiau kaip labai neetišką.
	Atsiskyrimas nuo verslo / verslo konjunktūros	3. Turto siekimas <...> kadangi mes gyvename kapitalizmo sąlygomis <...> teisininkui <...> kada jam pasiūlo kokį nors, kalbėsiu apie advokatus, didesnę honorarą <...> ir prašo kokių nors <...> nestandartinių paslaugų, tai yra nelengva susilaikyti <...> labai gera UAB, kurios nariai yra advokatas, prokuroras ir teisėjas, tai žinoma tokių... 13. Nesvarbu, kiek man mokėsit ar kokios sąlygos bus, išmesit iš darbo ar dar kas įvyks <...> tai mano principai ir jų laikaisi <...> dažnai sakoma, kad etika yra trukdis uždirbti daugiau pinigų ir įsitvirtinti visuomenėje. Bet realybė rodo, kad jeigu tu nori ne nepaimti kažkokį pelningą klientą ir gauti dabar labai greitai ir apčiuopiamos naudos, bet jeigu tavo strategija yra bent šiek tiek labiau ilgalaikė, tai etikos laikymasis, man atrodo, kad jis yra apsimumantis žmonėms.
	Darbo krūvis	15. Vis dėlto apylinkės teismuose yra <...> visiškai neadekvatus krūviai <...> sunku <...> įsigilinti į viską.

Respondentai, atsakydami į užduotą klausimą, tiesiogiai apibūdina ir pačią teisininkų etiką. Toliau konkretinamas altruizmas kaip teisininkų etikos turinio elementas. Dar kartą pabrėžiama pasitikėjimo siekio ir etiškos bei sąžiningos komunikacijos su klientu svarba. Apibūdinant asmens / institucijos etiketą pabrėžiamos asmens / institucijos pastangos suteikti informaciją ir tai daryti aiškiai ir suprantamai paprasčiau žmonėms. Apibūdinant asmens / institucijos reputaciją pabrėžiama tai, kad visuomenė teisininkams (ar net jie patys sau socialiniame kontekste) kelia didesnius ar griežtesnius reikalavimus, t. y. teisininkai turi rodyti elgesio pavyzdžius visuomenei (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Teisininkų etikos turinys, siejamas su altruizmo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys, kai tiesiogiai ir empatiškai bendraujant formuojamas tarpusavio pasitikėjimas	14. Tas grįžta dideliu pasitikėjimu. 15. Matau advokatų, kurie labai sąžiningai kalbasi su klientais <...>, kurie net tokiu atveju, jeigu nesutampa advokato pozicija, kaip reikėtų tą procesą vesti, kokią poziciją užimti, su kliento pozicija, atsisako bylos. Čia <...> aukščiausias etikos lygmuo <...> labai yra svarbu pasitikėjimas.
	Bendras asmens / institucijos etiketas (mandagumas, taktiškumas, aiškumas ir pan.)	12. Kur tu gali gauti tam tikrą informaciją <...>, kur tu gali pasiteirauti, jeigu tau kažkas nėra iki galo aišku <...>, svarbu užtikrinti, kad į teismą atėję žmonės žinotų, kokios yra jų teisės, kokios yra taisyklės, kurių turi laikytis teisėjai, kad vėlgi tai būtų viešai prieinama ir jie apie tai galėtų pakankamai lengvai sužinoti 15. Jeigu jis (advokatas) pasakytų, kokios yra pasekmės, ir pasakytų, kad vis tiek teisiškai yra įmanoma kurti naują praktiką <...> bandyt kovot <...>, kad tavęs laukia trys keturios instancijos ir du trys metai bylinėjimosi, ir jeigu tu turi lėšų ir pasiryžimo, tai galima daryt tai. Manau, kad tai yra <...> etiška pozicija.
	Bendra asmens / institucijos reputacija (kaip kiti / visuomenė tave traktuoja; keliami aukštesni reikalavimai).	4. Etika ir reputacija <...> yra <...> du betarpiškai vienas su kitu susiję dalykai <...> kas negalima <...> kas baudžiama arba kas leidžiama, tai yra civilinė teisė <...> teisininkas <...> privalo jų laikytis tam, kad rodytume ne tik kaip pavyzdį, bet ir užduotumėm toną, kaip turi laikytis ir kitos profesijos <...> pati teisininkų <...> prigimtis. 11. Teisininkams visur <...> yra keliami aukštesni reikalavimai negu kitų profesijų atstovams.

Konkretinant teisingumo principą kaip teisininkų etikos turinio elementą, epizodiškai ir gana lakoniškai minimos interesų konflikto vengimo ir profesionalumo charakteristikos, taip pat minima ir rašytinė / formalioji teisė, kuri suprantama kaip pati teisininkų etika (t. y. jos nuostatos, kodeksai ar kt.).

3.8 lentelė. Teisininkų etikos turinio sąsaja su teisingumo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Interesų konflikto vengimas	14. Čia yra blogai, nes tu turi interesų konfliktą <...> tai yra negerai interesų derinimo požiūriu <...>. Jeigu tas žmogus dirba banke, reškia, jis turi <...> gali turėti privatų interesą ir tu turi deklaruoti žmonėms tą interesą. 15. Nešališkumas.
	Profesionalumas	2. Profesionalus požiūris į savo darbą 11. Jeigu kliento atžvilgiu tai kuo profesionaliau.
	Etika kaip rašytinė / formalioji teisė, prisidedanti prie objektyvumo	7. Teisininko etikos nuostatos gal jos yra labiau formalizuotos <...> etikos kodeksai, tai yra taisyklių rinkinys. 12. Teisininkai turėtų žinoti, koks yra jų etikos kodeksas. Turėtų suprasti, kokių taisyklių reikėtų laikytis, dėl kokių taisyklių reikėtų pasitarti, dėl kokių taisyklių reikėtų suabejoti ir vis dėlto kažko nedaryt.

3.5.3. AKTUALIAUSIOS TEISININKŲ ETIKOS PROBLEMOS

Su kokiomis aktualiausiomis etikos problemomis susiduriate? Pateikite konkrečių pavyzdžių. Gal girdėjote iš kolegų, su kokiomis problemomis jie susiduria? Gal galite papasakoti? (Tuo atveju, jeigu atsako, kad neteko susidurti, klausiama, su kokiomis aktualiausiomis problemomis tenka susidurti teisininkams Lietuvoje.)

Šiuo klausimu siekta nustatyti aktualiausias teisininkų etikos problemas, visų pirma remiantis tiesiogine respondentų patirtimi, kurie gali jos ir neturėti, o kartais ir nenorėti dalytis kolegų patirtimi bei konkrečiais pavyzdžiais.

Iš tyrimo dalyvių teiginių išryškėja ir etikos turinį sudarančios, ir jos užribio problemos. Respondentų atsakymai į šį klausimą svarbiausi yra subkategorijų grupei, kurią vienija *Problemy* (veiksnių, lemiančių neetiškumą) kategorija (3.9 lentelė). Faktiškai ši subkategorijų grupė atsakant į šį klausimą buvo plėtojama ir pildoma detalizuojant atitinkamą kategoriją. Respondentai identifikavo aštuonias problemas. Daugiausia kritikos buvo išsakyta dėl formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumo, visų pirma dėl to, kad nėra aiškios ribos tarp procesinių ir etikos pažeidimų, etikos kaip formavimosi stadijos ir nepakankamo standartų išgryninimo, nevienodos teismų praktikos, dažnai tik akla remiantis teisės normomis ir formaliai štampuojant įvairius dokumentus, nesigilinant į situaciją iš esmės.

Dvi problemos sietinos su analizuojant antrąjį klausimą detalizuotu rungimusi (kai advokatas nesugeba atsiriboti nuo kliento) ir savęs tapatinimu su verslo organizacijomis, nes tai natūralu ir būdingiausia laisvosioms teisinėms profesijoms, kai prioritetas skiriamas materialinės ir kitokios naudos siekimui, o kartais ir dėl tam tikrų įtakos grupių spaudimo.

Ne mažiau aktuali yra vidinės kultūros stokos (sietina su bendromis žmogiškosiomis vertybėmis, tokiomis kaip sąžiningumas, mandagus ir kultūringas tonas) problema artimoje socialinėje aplinkoje. Tiesiogiai su šiuo aspektu siejasi problemos su kolegomis, profesijos savivaldos institucijomis ir kolektyvu, kai aukštąjį išsilavinimą turintys teisininkai bendraudami nepajėgia laikytis elementarių etikos standartų. Prie šios srities problemų priskirtinos ir bendravimo su pačių išsirinktais savivaldos organais problemos, jų negerbimas. Ne mažiau opi yra viešumo problema, t. y. neišnaudojamos esamų technologijų teikiamos galimybės, o šios profesijos atstovai nepakankamai rūpinasi visuomenės informavimu.

Po vieną respondentą akcentavo dar neliestas viešojo sektoriaus finansavimo trūkumo (dėl to nėra galimybių „įpirkti kokybiško teisininko“) ir socialinio pasyvumo problemas, t. y. teisininkų profesionalų iniciatyvos stoką, siekiant įvardyti ir ištaisyti esamas teisinio reglamentavimo spragas ar netikslumus, tuo prisidedant prie teisinės sistemos tinkamo funkcionavimo (3.9 lentelė).

Nepaisant klausimo sąsajos su pastebėtomis problemomis, nemažai respondentų identifikuoja ir tiesiogiai etikos turinį liečiančius aspektus ir problemas. Su teisingumo principo įgyvendinimu tiesiogiai susijęs nepakankamas interesų konflikto vengimas ir santykiuose su klientais, ir su kitų teisinių profesijų atstovais, kai, praėjus ilgesniam laikui, atsiduriama byloje prieš buvusį klientą, taip pat kai prisidengiant

3.9 lentelė. Veiksniai, lemiantys teisininkų neetiškumą

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginys
Problemos	Formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumas	<p>2. <...> teisė yra kaip tam tikras socialinis dinamiškas reiškinys, <...> maksimumą pasiekti yra sudėtinga dėl to, kad jiniai nuolat kinta...</p> <p>4. Reikia vis tiek formuoti tradicijas ir tuos standartus išgryninti, reikia pasiekti, manau, to, kad didesnioji dalis mūsų bendruomenės vienodai traktuotų etikos principus ir tuos standartus.</p> <p>10. Teisinio reguliavimo problemos <...> turime nemažai normų, kurias teismas <...> skirtingai ir išaiškina, turime nevienodą teismų praktiką.</p>
	Rungimosi kritika	<p>4. Advokatų susitapatinimas su klientų problemomis <...> advokatas tampa lyg kaip ir labiau <...> suinteresuotas, jis <...> įsijaučia į <...> savo kliento vaidmenį ir nepastebi, kad kitoje pusėje yra kita nuomonė <...>, susitapatinimas perauga į įvairius ginčus tarp advokatų.</p> <p>4. Numatyta advokato teisė rinkti informaciją, gauti ją, tačiau ta teise pradeda piktnaudžiauti.</p>
	Atribojimas nuo politinės / verslo / verslo tipo konjunktyūros	<p>13. Dažnai norima nebūtinai padėti klientui, bet uždirbti iš to <...> ne visada siekiama išspręsti problemą, o siekiama atlikti procedūras, kurios yra pelningos <...> kartais nėra parodoma paprastesnis kelias, o nueinama sudėtingesniu. Jeigu vėlgi tai apsimoka.</p> <p>14. Ir noras man daug ir greitai <...> santykis tarp trumpalaikės naudos ir ilgalaikio intereso. Mes kažkaip visi norim elgtis pagal tą paradigmą – man, daug ir greitai.</p> <p>14. Spaudimas, politinis ar kažkokių pinigų spaudimas, ar įtakos grupių, kurios turi galią, spaudimas teisininkams yra didžiulis <...> kaip išsukinėjamos rankos teisininkams perkeltine prasme dėl to, kad jie pasirašytų kažką, kažko nepastebėtų, kažką praleistų <...> tiesiog įmonė laimi konkursą ir nieko nepadarė... Suieškokit argumentų, kad vadovautis ne tais, kurie gintų viešą interesą, kad mes saugom ten valstybės institucijas, gerbiam mokesčių mokėtojų pinigus, reikalaujam atsakomybės. Bet ne, ne, ne, čia, supranti, yra šitos įmonės negalima liesti. Čia „goodguys“ geri draugai kažkieno.</p>

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginys
Problemos	Vidinės kultūros stoka	4. Santykiuose su klientais pagrindinės problemos tai, aišku, yra sąžiningumas prieš klientus, tai yra sąžiningumas tiesiogine žodžio prasme... 8. Iš kitų kolegų aš susiduriu su labai dideliu priešišku kumu <...> jaučiasi, kad vyresnieji nenori priimti ateinančių <...> Mano kolegei, gimdančiai, tiesiog buvo pasakyta susirinkimo metu, gal eik, pagimdysi dar čia, ir kita: „Per mano lavoną tu atsidarysi biurą.“ <...> etikos tarpusavio nėra, nes tokių žodžių buvo išgirsta iš senų notarių kai kurių, kad yra <...> na, plaukai šiurpsta, kad iš viso taip galėtų būti pas kultūringą inteligentišką žmogų...
	Viešumo stoka	12. Egzistuoja savotiškas savicenzūravimo, na, savotiška savicenzūravimo baimė <...> kai, suprask, nevalia pasakoti apie tai, ką darai gerai, nes tie, kurie daro blogai, ant tavęs gali supykt.
	Socialinis pasyvumas	13. Dažniausiai advokatai visiškai ir nuoširdžiai ir sąžiningai tų žinių, kurias jie turi apie realias problemas su teisiniu reguliavimu, neperduoda kitiems, kas gali spręsti <...> teisėkūrinių iniciatyvų iš advokatų <...> praktiškai neegzistuojančios jos.
	Viešojo sektoriaus finansavimo trūkumas	1. <...> viešasis sektorius neįperka geros kvalifikacijos darbuotojų.
	Problemos artimojoje socialinėje aplinkoje	1. Teisininkų, gal savotiškas toks, pasipūtimas. 5. <...> jeigu teisėjai sakai, kad tu kažkurioj vietoj esi neteisi ar ten kažkokią padarei „kliurką“, tai nelabai žmonės tą priima... 8. Kalbėt apie mūsų prezidiumo valdymą, mes neturim net atgalinės informacijos, vienas kumštis valdo kažkoku tai savu principu. Ir ta prasme aš iš principo esu nusivylusi pačia sistema viduj, kuri yra. Netolerancija, neinformavimu, vidinėm intrigom <...> iš vidaus vyksta visokie tokie dalykai, kad iš principo kaip KGB laikais.

draugyste mėginama iš teisėjo, prokuroro sužinoti klientui naudingos informacijos, *klientelizmo ir „blato“* problemos (3.10 lentelė). Kitos teisingumo principo pažeidimo etikos problemos susijusios su konfidencialumo principo nesilaikymu ir profesionalumo stoka. Manytina, kad viena iš opesnių problemų – teisininko savęs neidentifikavimas su teisingumo sistema, asmeninių interesų išskėlimas aukščiau, dėl to iš

3.10 lentelė. Teisininkų etikos problemos remiantis teisingumo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginys
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Bendroji teismo proceso etika	1.<...> kai neteisinėm priemonėm, nepateisinamom priemonėm stengiamasi atidėti bylas, vilkinti bylas, nepateikti dokumentų, trukdyti procesui...
	Interesų konflikto vengimas	4.<...> jaunos teisėjos, jaunos advokatės, jos eina kartu pietauti, šneka apie išvaizdą, šukuosenas ir pan., bet jau kuri apskresnė, jau gali, kaip žmonės sako, prilįsti ir gali jau įterpti kaip nors savo, kad žinai va turėsim rytoj bylą, bet ta mano klientė tokia nelaiminga, tokia gera ir pan., gal galima... 7.<...> ateina paklausinėt apie kažkokią bylą <...> nėra tos informacijos, prašoma tiesiogiai, draugiško tokio pokalbio rėmuose taip užmaskuota, ne visuomet tų ją ir suprasi, bet tokių kartais būna. 10. Išieškotojas savo ruožtu norėtų, kad antstolis būtų griežtas pagal procesą, laikytųsi labai nuosekliai taisyklių, terminų, taikytų visą kompleksą priemonių, prievartinių ir iš karto, kad kuo greičiau būtų pasiektas rezultatas, kai tuo tarpu skolininkas, mes matom, turi visiškai kitokių lūkesčių į tą patį antstolį. 14. Sąryšiai, pažintys ir tas klientelizmas ir tas blatas <...> karjeros darymas per lojalumą, per santykius <...> įsitvirtinti tą autoritetą <...> draugais, tinklais, medžiokle <...> Pas mus pamatyti advokatą su teisėju kažkaip nieko čia blogo atrodo.
	Konfidencialumas	13. Informacijos nutekinimas, nesilaikymas konfidencialumo principų tada, kai reikia laikytis, ir, kita vertus, kartais juo dangstomasi, kai nereikėtų dangstyti <...> Prokurorai nemato problemos, nekelia bylų dėl informacijos nutekinimo...
	Profesionalumas	1.<...> nedalykiškumas, kada emocijos vartojamos vietoj dalykinių argumentų. 4.<...> nekvalifikuota arba nekompetentinga pagalba. 7. Sugebėti išlikti objektyviam su proceso dalyviais, nerodyti bereikalingų emocijų... 10.<...>kažkokios klaidos pasitaiko kiekvienam darbe.
	Savęs / profesijos identifikavimas su teisingumo sistema	3.<...> neįvardinčiau, nežinau, kalbėdavo taip, kad kažkas tai eina, yra tie „nešėjai“, kad jie didžiuojasi šituo, kad jie gali pasiekti rezultatą, ką tu čia, kvailėli, reiškia atsistojęs sakai kalbą teisėjui, bet tas teisėjas jau yra angažuotas ir tu nieko nepadarysi... 4. Santykiuose su klientais pagrindinės problemos <...> yra sąžiningumas prieš klientus <...> sąžiningumas <...> ar nesukčiauja jų atžvilgiu <...> nepadaro kitų, kartais net ir nusikalstamų veiksmų, <...> apgauna klientą: paima honorarą, nepadaro darbo arba netgi perauga į tai, kad konsultuodamas klientą, jis <...> pataria, kaip padaryti nusikaltimą ar kaip jo išvengti... 13. Yra dalis, bet, man atrodo, tai yra labai izoliuota dalis, <...> kai vis dėlto yra bandoma kyšių pagalba tvarkyti reikalus, <...> teismuose galimi korupcijos atvejai <...>. 14. Korupcinė kultūra ar korupcija plačiajame prasme <...> tikrai didelė korupcija.

3.11 lentelė. Teisinių etikos problemos, remiantis altruizmo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginys
Altruizmas	Asmeninis ryšys tiesiogiai bendraujant ir per empatiškumą, taip formuojant tarpusavio pasitikėjimą	<p>2. <...> eina kalba apie <...> būdą <...> kaip <...> viską daryti, kad nenusižengti žmogaus teisėms, dėmesingumui, rūpestingumui tuo žmogum, kuris, tarkim, yra ar tai traukiamas administracinė atsakomybėn, ar tai baudžiamojon, ar tai kažkokie tai kiti atliekami teisiniai veiksmai.</p> <p>9. <...> kartais toks būna žiūrėjimas į klientą iš aukšto. Virš manęs dangus, o jūs <...> kaip <...> pas visagalį kažko atėjote.</p> <p>13. <...> nepakankamai į tai investuoja, kad padėti žmogui išsiaiškinti, kur iš tikrųjų jo problema ir kokio tikslo jis nori pasiekti... pasiūlymas realus ir patarimai, kaip su tuo elgtis, tai, man atrodo, tai yra, ko trūksta dažniausiai.</p> <p>15. <...> arogancija <...> aš viską žinau, o jūs esat <...> koks nors žiopylis, jūs nieko nežinot, ką čia man dabar su jumis kalbėti apie tai iš viso nežinot nieko, eikit mokintis <...> kodeksus skaitykit, galėsim pasikalbėt po to <...></p>
	Bendrasis asmens / institucijos etiketas	<p>1. Labiau išdavimas savęs profesionalais, negu yra iš tikrųjų. <...> pasipūtimas...</p> <p>3. Prasčiokiškas požiūris, žema kultūra.</p> <p>4. <...> dokumentų turinys neetiškas, ir, na, netgi grasinantis tonas <...></p> <p>8. Bendražmogiški psichologiniai dalykai,</p> <p>9. Bendravimo klaidų yra galbūt dėl to, kad trūksta psichologinių žinių <...> jeigu notaras gali pasakyti klientui „aš mokiausi penkis metus, tai aš jums negaliu aiškinti dabar, eikit ir jūs mokykitės“, taip? <...> „eikit iš čia, nes trenksiu su kodeksu per galvą“ <...> būsiu geros nuotikos – priimsiu maloniai, nuotaika šiandien bloga – išsiūsiu.</p>
	Bendra asmens / institucijos reputacija	<p>1. Skundžiasi teisėju todėl, kad teisėjui jis pasirodė išgėręs, o jis buvo išgėręs tik tiek, kad varuot jam tai būtų buvę galima.</p> <p>6. Kažkoks tai išgėrimas kavinėj <...> eismo taisyklių pažeidimai, buvo konfliktas ir galbūt smurtas naudojamas <...> buvo alkoholio, buvo išgėręs.</p>

esmės kyla ir visos kitos problemos, t. y. tiek stokojama sąžiningumo klientų atžvilgiu, kad ignoruojami savivaldos institucijų paklausimai ir įsivyrėja korupcinė kultūra. Identifikuota ir bendrosios teismo proceso etikos stoka, *kai neteisinėm priemonėm... stengiamasi atidėti bylas... vilkinti procesą.*

Ne mažiau problemų atskleidžia ir antrojo etikos principo turinį parodančio altruizmo principo apibūdinimas, kuris savaime papildo detalizuotas aktualiausias etikos problemas. Respondentų atsakymai rodo elementarių žmogiškųjų savybių ir kultūringo, mandagaus, nuoširdaus bendravimo stoką tiek teisininkams bendraujant su išorine aplinka (visuomenės, institucijų atstovais), tiek su kolegomis teisininkais, kai jie bet kokia kaina nori „pasirodyti“ situacijos „viešpačiais“, su klientais bendraudami kaip su žemesniu sluoksniu. Dažnai ir institucijose bendraujama arogantiškai, tuo pridengiant nežinojimą, norą būti viršesniems, o tai rodo nepakankamą psichologinį asmenų pasirengimą profesijai (3.11 lentelė).

Prie įtakos veiksnių, kurie, respondentų nuomone, prisidėtų prie etikos laikymosi, kaip ir jau prieš tai aptartų klausimų, įvardijami mokymai ir tolimoji socialinė aplinka – visuomenė, visuomenės branda ir sąmoningumas (3.12 lentelė).

3.12 lentelė. Veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginys
Įtaka	Mokymas (mokykla, universitetas, kvalifikacijos tobulinimas)	12. Kadangi universitetuose, išskyrus vieną, etika normaliai nėra integruota į studijų programą, tai, na teisės studijas baigę žmonės, jie nežino, kaip spręsti tas problemas... 13. Suvokimas kartais būna, kaip sraigtelio tokio <...> teisinės sistemos raidą grynai pozityvistiškai suprantant <...> kur iš principo koncepcijos, pasaulėžiūros, susiduria <...>.
	Tolimoji socialinė aplinka (visuomenė)	14. Visuomenės teisinė sąmonė, švietimas, žmonių supratimas kas yra, kodėl reikia tų principų laikytis, ką tu laimi iš to, kad tu turi sąžiningą teisėtvarką, sąžiningus teisininkus...

3.5.4. ETIKOS PAŽEIDIMŲ NUSTATYMO VEIKSMINGUMAS IR EFEKTYVUMAS

Kaip, jūsų nuomone, jūsų įvardytos teisininkų etikos problemos yra sprendžiamos praktiškai? Kaip turėtų elgtis teisininkas, pastebėjęs kolegą galimą etikos pažeidimą? (Kaip Lietuvoje paprastai elgiamasi pastebėjus neetišką teisininko elgesį? Kaip, jūsų nuomone, teisininkas turėtų elgtis tokiomis situacijomis ir kodėl? Ar savivaldos institucijos, atsakingos už tyrimą, yra pajėgios nustatyti, išaiškinti ir tinkamai nubausti asmenis? Ar esama sankcijų sistema yra pakankama ir efektyvi?)

Respondentų atsakymai į šį klausimą reikšmingiausi subkategorijų grupėje, kurią apima *įtakų* (veiksnių, lemiančių etikos laikymąsi) kategorija, nes per tai galima įvertinti, kiek veiksmingai yra nustatomi etikos pažeidimai. Kaip dominuojantis veiksnys įvardijama artima socialinė aplinka, o tai atspindi trečiojo klausimo analizės metu nustatytas problemas, iš kurių viena – problemos socialinėje aplinkoje. Respondentų nuomone, veiksmingiausios priemonės yra susijusios su artimąja socialine aplinka, nes kolegoms akivaizdžiausiai matomi pažeidimai ir galbūt jų padariniai lengvesni būtų ir kilusias etikos problemas paprasčiau būtų spręsti artimojoje socialinėje aplinkoje, kolegiskai ir draugiškai, kol tai neperaugo į rimtesnį pažeidimą ar konfliktą. Tiesa, respondentų nuomone, „įskundimas“ (t. y. pranešimas kolegoms, einantiems aukštesnes pareigas) turėtų būti tik griežčiausia priemonė, kai visos kitos jau išnaudotos.

Ne mažiau svarbus veiksnys, prisidedantis prie etikos pažeidimų nustatymo veiksmingumo, respondentų nurodymu, yra formalizuotas / standartizuotas proceso buvimas. Tai yra taisyklės, apibrėžiančios etišką elgesį, jo aiškumą, veiksmingą kontrolę ir sankcijas. Respondentai džiaugėsi, kad sankcijos yra gana veiksmingos, kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis dėl padarytų etikos pažeidimų. Kaip paveikiausias priemones identifiko pastabą, etikos pažeidimo konstatavimą, laikiną veiklos sustabdymą.

Tačiau kaip svarbus veiksnys buvo įvardytas ir viešumas, t. y. visuomenės informavimas apie teisininkų padarytus pažeidimus, tuo parodant, kad ir šioje profesijoje, kaip ir kiekvienoje kitoje, pasitaiko visko, tačiau su tuo nėra taikstomasi, ir prasikaltęs asmuo neišvengia atsakomybės ir pasmerkimo.

Net penki respondentai pabrėžė tolimosios socialinės aplinkos svarbą, t. y. sutinkama, kad reiktų visuomenės atstovams dalyvauti nagrinėjant etikos pažeidimus,

kita vertus, dalis respondentų nėra tuo tokie tikri ir išreiškė nepasitikėjimą visuomene ir jos nariais dėl nepakankamos jos brandos.

Vidines nuostatas ir vidinę kultūrą net keturi respondentai pažymėjo kaip veiksnį, turintį įtakos nustatant etikos pažeidimus. Ir tai savaime suprantama, nes teisininkams, kaip su teisingumu vykdymu visuomenėje siejamai profesijai, keliami ir didesnės atsakomybės, ir didesnio rūpestingumo reikalavimai. Natūralu, kad jeigu teisingumu nepasižymi pats asmuo, o tai atspindi jo poelgiai ir elgesys, visuomenė

3.13 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos nustatant etikos pažeidimus

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	Vidinės nuostatos / vidinė kultūra	3. Teisininkų santykiuose reikia kilnaus supratimo, <...> klausimas, kaip tu darai, kaip tu suvoki <...> ką tu pagamini? <...> net teismo koridorių galima prieit, pasakyt: „Kolega, pasikarščiavai, gal žinai, ką dabar reikėtų daryti, gal reiktų atsiprašyti.“ 12. <...> labai daug kas priklauso nuo <...> savęs supratimo ir savo vaidmens supratimo visuomenėje <...> turi būti dialogas <...> yra labai aiškus ryšys tarp vertybių deklaravimo ir žmonių laikymosi tų vertybių. 15. <...> etika <...> daugiau yra dalykas, susijęs su asmens vidine kultūra, nebent tas etikos pažeidimas peržengia etikos kodeksus.
	Formali- zuoto / standarti- zuoto proceso buvimas (taisyklės, jų aiškumas, kontrolės proceso / sankcijų buvimas)	1. Kiekvienas asmuo, turėdamas informacijos, gali kreiptis dėl etikos pažeidimų arba informuoti <...> jokių kliūčių niekam <...> nėra kreiptis dėl neetiško teisėjo elgesio ir veiklos <...> įgyvendinta <...> informacijos visapusiško surinkimo procedūra ir praktika. 6. Sankcija yra tikrai efektyvi, pradedant nuo pastabos iki atleidimo iš tarnybos ir pasiūlymo pradėti ikiteisminį tyrimą, <...> tikrai daug yra laiptelių.
	Mokymas (mokykla, universitetas, kvalifikacijos tobulinimas)	1. Organizuojami nuolat susitikimai su teisėjais – pokalbiai apie etiką <...> nacionalinė administracija mokymo centre turi mokymus keturias valandas, ten per pusmetį gal du kartus būna tokie mokymai. 11. Atliekamas šviečiamasis darbas, yra radijo žiniose, yra laikraščiuose vis koks nors paaiškinamasis kokia tai tema straipsnis, bandoma paaiškinti, kad tas antstolis iš tiesų nėra žvėris, kad yra valstybės pareigūnas, kokios yra jo funkcijos ir ką jisai daro... 12. Universitetų vaidmuo yra labai svarbus <...> universitetams būti <...> etikos lyderiais ir rodyt <...> gerąjį pavyzdį studentams.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	Tolimoji socialinė aplinka (visuomenė)	<p>3. Į visuomenės dalyvavimą <...> žiūriu atsargiai <...> kokia dalyvaus ir ar dalyvaus dėl žingeidumo, ar dalyvaus supratingai.</p> <p>6. Labai teigiamai <...> visuomenės atstovų įvedimas <...> kad nesusidarytų nuomonė, kad <...> yra uždaras klanas <...>, kad varnas varnui akies nekerta <...> jie bando išsiaiškinti visas priežastis, aplinkybes, galimybes, galimybę kažką pataisyti žmogui <...> žmogui iš gatvės <...> labai gerai matyt <...>, jie mato, kaip iš tikrųjų yra ir kaip atstovauja tą visuomenę ir kaip yra, ar jiems aišku ar neaišku.</p> <p>10. Kiek mūsų visuomenė pati laikosi <...> etikos standarto ir jeigu <...> visai patogiu apgauti valstybę, nesumokėti mokesčių <...>, o mes norime, kad šita masė <...> ateitų su savo nuomone <...> atviras pokalbis su žmogumi <...> turi poveikį, tikrai didesnį ir tam žmogui <...> manau, kad visuomenės dalyvavimas kažkuriam tai etape, kažkuriuose tai bylose, arba net vertinant mūsų elgesį <...> tikrai nebūtų blogai <...>. Visuomenės atstovas turėtų šiek tiek suvokti ir būti atsakingas.</p>
	Artimoji socialinė aplinka (profesija, kolegos, kolektyvas)	<p>1. Komisijos įgaliojimai <...> teikti konsultacijas ir <...> nuomones ne tik per oficialias institucijas, kaip teisėjų etikos ir drausmės komisija, bet <...> yra etikos grupė, kur teisėjai visuomeniniais pagrindais susivieniję. Jie lygiai taip pat gali užklausti savo kolegų, kaip tai etiškai atrodytų.</p> <p>2. Viskas socialiniam veiksmui yra etikos aplinkoje, tai jeigu ta aplinka yra sugriaunama, išbalansuojama, tai kaip tas akvariumas, jeigu ten ir kokios gražios žuvis, ir augalai, ir koralai, ar ten kas tik būtų, bet jeigu tenais bus vanduo išbalansuotas chemiškai, viskas žlugs ir supus, ir nors ir kas ten bus prileista, pridėta.</p> <p>6. Kolega <...> turėtų kolegai prieiti ir pasakyti, kad tu kolega šitaip nesielk <...> nemanau, kad turėtų bėgti skųst vadovui, <...> o jau to kolegos reikalas, kaip jisai elgsis.</p> <p>10. Kai bendruomenė suvokia, kad tas įvertinimas yra tikrai teisingas to pažeidimo, <...> tada pati bendruomenė tuoj pat pasitempia, tuoj pat suvokia <...> formuojasi kažkokios tai tradicijos, formuojasi aiškus požiūris į vieną ar kitą elgesio tipą <...> neplėšk, nevok, informuok žmogų, būk atviras, priimk žmogų, bendrauk su juo, tai yra paprastos taisyklės, kurių turim laikytis <...> reikia įsiklausyti į kiekvieną, nepriklausomai nuo jo socialinės padėties ir jo požiūrio į mus.</p>

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	Viešumas	<p>2. Sistema <...> yra atvira ir... sveika. Galima, žinoma, spręsti, ar teisingai, ar neteisingai tos išvados daromos, bet procesai patys yra teisingose procedūrose.</p> <p>3. Negalime mes išvengti viešumos <...> žurnalistai turi teisę, bet tam turi būti tam tikra tvarka ir tam tikras saikas. Negalime mes kiekvieną žinią kabinti prie bažnyčios didžiojo varpo, kad visur skambėtų, visoj apylinkėj <...> turi būti tokia subtili sąveika tarp viešumo ir tarp teisės turėti savo <...> vidinę tvarką.</p> <p>13. <...> reikia atvirai šnekėti apie problemas <...> jeigu pasakysi, kad mes žinome, kad yra žmonių, kurie daro pažeidimus, mes turim sistemą, kaip su tuo kovoti, jeigu ten nustatom, sprendžiam ir labai aiškiai parodom, ką sprendžiam, ką darom, tai iš tikrųjų visuomenė susidaro įspūdį, ir reikia tikėtis, kad tas įspūdis yra teisingas, kad yra bėdos sprendžiamos.</p>

tokiu asmeniu ir nepasitikės. Respondentai pabrėžia savo vaidmens supratimo svarbą, vertybių deklaravimą ir jų laikymąsi, vidinę kultūrą (3.13 lentelė).

Viena iš įtakos rūšių yra identifikuoti mokymai ir švietimas, pažymint, kad ir teisėjams, ir notarams yra organizuojami įvairūs mokymai, pabrėžiamas ir universiteto vaidmuo rengiant būsimus teisinių profesijų atstovus.

Kaip efektyvaus etikos pažeidimų išaiškinimo kliūtys nurodomos penkios problemos (3.14 lentelė). Daugiausia kritikos respondentai išsakė artimajai socialinei aplinkai visų pirma dėl esamų savivaldos organų nepakankamo efektyvumo, profesijų atstovų baimės išsakyti, baimės nukentėti dėl socialinio aktyvumo ir nepakankamo neetiškų kolegų atžvilgiu. Ne mažiau kritikos respondentai išsakė ir dėl esamo proceso nepakankamumo, nepakankamos vidinės kultūros bei viešumo stokos. Dėl nepakankamo reglamentavimo kaip svarbiausios priežastys įvardytos aiškios tvarkos ir griežtų nuobaudų nebuvimas, taip pat „kanalo“, kuriuo būtų saugu pranešti apie problemas, stoka, t. y. jau minėta baimė. Prie vidinės kultūros trūkumų įvardijamas teisinės profesijos atstovų dvilypumas – „vienoks darbe, kitoks po darbo“, o tai apskritai nesuderinama su etika.

Kaip ir prieš tai aptartais atvejais, respondentai, atsakydami į užduotą klausimą, tiesiogiai apibūdina teisininkų etiką. Toliau konkretinamas altruizmas kaip teisininkų etikos turinio elementas (3.15 lentelė). Dar kartą pabrėžiama savęs identifikavimo su

teisingumo sistema svarba ir poreikis tinkamai (nuolankiai) bendrauti su klientu bei bendroji asmens ir institucijos reputacija.

3.14 lentelė. Problemos, lemiančios neveiksmingą etikos pažeidimų nustatymą

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (lemiančios neetiškumą arba neturintčios įtakos etiškumui)	Formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumas (rašytinės / norminės teisės / formalių kontrolės / sankcijų nepakankamumas)	<p>5. <...> griežtų nuobaudų arba aiškios tvarkos nėra <...> nėra aiškių taisyklių <...> viskas yra pilka <...> advokatai iš profesijos sugeba pasirinkti tą pilką zoną ir ją pasinaudoti tiesiog savo poreikiams <...> sankcijų reikėtų <...> aiškios taisyklės ir griežtos sankcijos <...> padėtų normalizuoti tą sistemą ir išspręstų daug klausimų.</p> <p>12. <...> turėtų turėti saugų būdą pranešti asmenims, kurie šitą pranešimą gali apdoroti ir dėl kurių veiksmų nekiltų abejonių <...> saugaus pranešimo galimybė <...> yra viena iš <...> pagrindinių priemonių, kuri gali išjudinti <...> labai sustingusią sistemą, kad <...> atsirastų kanalai, kurie leistų pranešti, ne vien institucijos viduje, bet ir kažkur kitur, kad tai galima būtų padaryti ir konfidencialiai, ir anonimiškai, ir kad ta pati bendruomenė niekad nebūtų galutinė instancija, kurioje tokie pranešimai nusėda.</p> <p>12. <...> valstybėje sukurti mechanizmą, pagal kurį organizacijos, nevyriausybinės ir kitos asocijuotos struktūros galėtų gauti lėšų tam, kad jos iš tikrųjų galėtų dalyvauti stebėsenos procese profesionaliai, pagal labai aiškius kriterijus, jos būtų atrenkamos pagal labai aiškias taisykles, kurios yra aiškios, suprantamos ir viešai pateikiamos visuomenei tam, kad <...> nesukurtume tiesiog skaidrumo ir atskaitingumo regimybės.</p> <p>13. <...> apskritai nėra keliamas rimtas standartas. Kyla <...> elementarūs klausimai <...> ypač nedidelėj visuomenėj, ypač mažesniuose miesteliuose, ką gali tarpusavyje šnekėtis susitikę teisėjas, prokuroras ir advokatas, ar ne. Teisininkų draugijoje, tarkim, arba vakarėlyje, arba šeimoje, ar dar kažkur.</p>
	Vidinės kultūros stoka	<p>1. Principingumo gal ir stokojama <...> neetiško elgesio būna, ir daug, bet <...> j tai nereaguoja.</p> <p>4. <...> advokatai pradėjo skusti viską, net ir paprastą pastabą <...> tai yra mūsų vidaus klausimas, kurį mes patys nusistatom <...> Mūsų siekiamybė yra, kad mes būtumėm skaidrūs, mes būtumėm <...> teisės kūrėjai <...> ir manom, kad mes ir patys tas taisykles turėtume nustatyti, ribas, t. y. tradicijas, principus, papročius.</p>

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (lemiančios neetiš-kumą arba neturin-čios įtakos etiškumui)	Vidinės kultūros stoka	14. <...> matau tokį labai dažną dabar elgesį, ypač teisėjuose – posėdis ten viskas ok. Bet ką vakare nuveiksiu, tai mano reikalas <...> Prie kitų ten lapė, prie kokių savo ten prievaidų etikos ir drausmės ar ten prie žiniasklaidos, o jau paskui kaip ten kabinete su kuo bendrauju <...> Kad jie jaustų tą pojūtį padorumo <...> iš vidaus jie suprastų <...> negali eiti prieš sociumą, prieš taisykles, kuriomis remiasi visas mūsų gyvenimas <...> ištakos, šaknys <...> etiško elgesio yra vidus.
	Artimosios socialinės aplinkos problemos	1. Teisėjai, kurie bando būti principingi ir reaguoja į kitų teisininkų tikrai neetiškus veiksmus, susilaukiama tada iš karto reakcijos prieš teisėją. Prasideda personalinė kova su teisėju. 5. Advokatūra <...> per silpnas organas, kad galėtų išspręsti realiai ginčą tarp advokatų <...> advokatūros pozicija tokia: gyvenkim draugiškai, išspręskim ginčus draugiškai <...> Efektyvi <...> kol „nedaaina“ iki advokatūros <...> advokatūra į tai nesureaguoja arba <...> tą skundą stalčiuose palaidoja, tai tada, ko ta sistema verta. 13. <...> savivalda įgyvendinant etiką <...> per 20 metų <...> toli gražu nebuvo pačios efektyviausios institucijos. 14. Savivalda rūpinasi labiau savo įvaizdžiu negu problemų sprendimu. tos institucijos labai dažnai užsiima savigyna, savų gynimu, o ne principingu vertinimu situacijos <...> tekę matyt, kaip drausmės komisijos, etikos komisijos akivaizdžiai išsukinėja teisėjus iš vertinimo griežtesnio <...> draugų kultūra yra dar labai stipri Lietuvoje. Ir skambučių kultūra, ir pažinčių kultūra <...> bendruomenėj labai daug savigynos, tokio gynybiškumo.
	Viešumo stoka	13. <...> svarbus ne tik pats sprendimas, bet visa komunikacija ir kalbėjimas apie tai <...> kad <...> čia ne vieta tokiems žmonėms, kurie elementarių etikos taisyklių nesilaiko <...> jeigu rezultatas bus toks pat <...> svarbu, kaip bus apie tai šnekama.
	Viešinimo problemos	11. <...> viešinimas <...> žiūrint koks tai pažeidimas <...> mūsų <...> visuomenės mentalitetas yra kitoks <...> paviešinimas sukelia dar didesnę agresiją <...> pas mus žiniasklaida sukelia ažiotažą, parodo problemą, kad čia va taip yra blogai, bet tęstino to paties fakto, tos temos, niekas toliau nerutulioja <...> paties finalo niekada gi nėra ir niekas nieko nerodo, nes finalas yra jau nebeįdomus <...> jeigu tas žmogus, kuris buvo apšmeižtas, apdergtas <...> pasirodo buvo teišus, niekada niekas nieko neparodys ir neparašys <...> patys ir pasakė žurnalistai: teigiamos emocijos nėra įdomu...

3.15 lentelė. Altruizmo principo įtaka siekiant veiksmingai nustatyti etikos pažeidimus

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys, kai tiesiogiai ir empatiškai bendraujant formuojamas tarpusavio pasitikėjimas	12. <...> viskas prasideda nuo tokio tinkamo, aiškaus ir nuolankaus bendravimo su piliečiais <...> mes <...> turim teisę užklausti klausimą, gauti tinkamą atsakymą.
	Bendra asmens / institucijos reputacija (kaip kiti / visuomenė tave traktuoja; keliami aukštesni reikalavimai)	12. <...> įsivertinti, kaip tu esi matomas kitų žmonių akimis <...> kokios, jų akim, yra stipriausios, silpniausios mūsų sritys, kur mes turėtumėm tobulėt <...> supranti, kokie yra lūkesčiai ir tu supranti, ką tu gali su tais lūkesčiais daryti.

Teisingumo principas paminėtas tik epizodiškai kaip savęs identifikavimo su teisingumo sistema poreikis (3.16 lentelė).

3.16 lentelė. Teisinių etikos turinys remiantis teisingumo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Savęs / profesijos identifikavimas su teisingumo sistema	6. Jeigu matė, buvo, dalyvavo ir nieko nesakė, nepranešė, tai reikėtų įvertinti irgi kaip netinkamą elgesį, nes jis galėjo ir neužkirto kelio... 7. Tu elgiesi neetiškai nepranešdamas apie kažkokius grubius pažeidimus. Tai išplaukia iš bendrų nuostatų...

3.5.5. ETIKOS PAŽEIDIMŲ PREVENCIJA

Kokias priemones ir būdus laikytumėte vertingiausiais, siekdami etikos pažeidimų prevencijos, ir kodėl? Ar yra pakankamai informacijos teisinių etikos reglamentavimo ir praktinio taikymo klausimais? (Kaip galėtumėte pagrįsti (pailiustruoti) atsakymą? Kokios informacijos trūksta ir kokiais būdais jos būtų galima gauti? Kokiomis priemonėmis ją būtų efektyviausia paskleisti? Kaip ir kokių būdu gaunate / randate informacijos apie etikos nuostatų pasikeitimus? Ar, jūsų nuomone, būtų reikalinga atsakingos institucijos pagalba praktikuojantiems teisininkams, susidūrusiems su

etikos problemomis, suteikiant galimybę kreiptis asmeninės konsultacijos? Kodėl taip manote?)

3.17 lentelė. Etikos pažeidimų prevencijos įtaka

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemian- tys etikos laikymąsi)	Vidinės nuostatos / vidinė kultūra	3. Reikia padorumo <...> reikia vidinės kultūros, žmoniškumo <...> nesimeikime pakeisti žmogaus, o bandykime pagerinti žmogų <...> per jo dvasinį gyvenimą <...> 5. <...> jeigu žmogus pats iš savęs nesilaiko tam tikrų taisyklių, tai tu jį mokyk nemokęs, šviesk nešvietęs, jam vis tiek nepadės... čia daugiau yra tiesiog, ką vienas laiko pažeidimu, kitas gal nemato tame pažeidimo ir, sakykim, turbūt kiekvienas savo situacijoje pasirenka. 13. <...> jeigu yra noras pasielgti tvarkingai, tai tada atsiras ir žinių <...> Kiekvienu atveju reikia pradėti nuo savęs.
	Formalizuoto / standartizuoto proceso buvimas (taisyklės, jų aiškumas, kontrolės proceso / sankcijų buvimas)	1. <...> pradedame duoti išvadas teisėjų arba visuomenės paklausimu, kas yra etiška ar neetiška, pagal aprašytą situaciją – vien teikdami vertinimą etikos požiūriu tos situacijos. 4. Advokato atvykimas į garbės teismą <...> jau prevencija <...> pajaušti diskomfortą <...> asocijuojasi su reputacijos praradimu. 12. <...> prasmingos sankcijos <...> savivaldos organas priiminėjantis sprendimus...
	Auklėjimas (ypač šeimoje)	2. Ir namuose, ir šeimoje yra svarbus supratimas...
	Mokymas (mokykla, universi- tetas, kvalifikacijos tobulinimas)	3. Universitete <...> reikėtų programose numatyti temas apie advokato profesiją <...> sakysim, santykiai su klientu <...> tokios paskaitos, psichologo, arba iš patyrusių advokatų, iš patirties, arba susitikimai su patyrusiais, seniai dirbančiais, jų išgyvenimų pasiklaudyti būtų labai naudinga. 9. Konsultacijos arba paskaitų ciklas, kažkokių realių situacijų panagrinėjimas <...> modeliuoja <...> tą situaciją, kada jisai tampa žurnalistu <...> užsipuola tiesiogine ta prasme notarą, pateikia jam tą informaciją, kažkokią tai, kaip jūs sakot, kažkas kažką ten apgavo, ten atsitiko, kaip jūs dabar čia <...> psichologinės žinios <...> irgi reikalingos. Būtų tikslinga ir iš tikrųjų gerai, kada mokėt bendrauti <...> su kitu klientu, kaip atsakyti, kada jisai šaukia, o tu šaukt negali...

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemian- tys etikos laikymąsi)	Artimoji socialinė aplinka (profesija, kolegos, kolektyvas)	1. Mes nelaukiame įvykio, mes jau diskutuojame, ir turbūt daugelio situacijų per tas diskusijas <...> išvengiame... 2. <...> mūsų bendruomenėje yra milžiniška prevencija <...> ypatingai paskutinius metus <...> tikrai yra imtasi priemonių: ir garso įrašai, ir skundai atidaryti atvirai, ir <...> procedūros atviros <...> didelis prevencinis darbas atliekamas ir poveikis yra didelis <...> vadovai yra išleidžiami etikos kodeksų, ir aptariam tuos klausimus su kiekvienu individualiai. 12. <...> labai svarbu turėti galimybę padiskutuoti <...> pasitarti <...>
	Tolimoji socialinė aplinka (visuomenė)	12. ...užtikrinti anonimiškumą...
	Geri pavyzdžiai (susiję su trimis kriterijais, minėtais pirmiau)	12. Gerieji pavyzdžiai skatina laikytis etikos. 14. <...> jis taptų pavyzdžiu to jaunimo <...> per įkvėpiančius pavyzdžius.
	Viešumas	1. Į tokius susitikimus kviešti žiniasklaidą arba kitus aktyvistus <...> jie užduoda klausimus <...> dalyvauja diskusijoj ir pasisako <...> dėl etinių reikalavimų... 6. Viešas paskelbimas yra prevencija <...> Kad visuomenė žino, teisėjai žino apie advokatus, prokurorai <...> policija irgi <...> kad visuomenei būtų pateikta informacija, kuri būtų suprantama paprastam žmogui.
	Psichologinis komfortas	3. <...> gerindami bendrą atmosferą.

Respondentų reikšmingiausi atsakymai į šį klausimą priskiriami subkategorijų grupei, kuri apima veiksmų, lemiančių etikos laikymąsi (t. y. įtakos), kategorijas, atspindinčias etikos užribį (3.17 lentelė).

Daugelis respondentų pabrėžė mokymų, visų pirma rengiant būsimus teisinių profesinių atstovus universitetuose, poreikį, pabrėžiant konkrečių gyvenimo situacijų praktinę analizę užsiėmimų metu, sietinų ir su etikos pažeidimais, ir formuojant bendravimo su klientais bei su žiniasklaidos atstovais įgūdžius. Kaip ne mažiau vertingą respondentai įvardija išvadų pateikimą profesijos atstovų savivaldos organuose

kitiems nariams, galėjamą išsiaiškinti kontroversišką situaciją ir formalizuotus procesus. Kartu pabrėžiama vidinės kultūros ir auklėjimo šeimoje svarba, formuojantis vidinėms teisininko nuostatomis ir kultūrai. Respondentai įvardija ir psichologinio komforto svarbą, t. y. kad teisininkas, vykdydamas savo pareigas, jaustųsi esąs saugus (tiek tiesiogiai, tiek socialine prasme).

Aptardami tai, kas tiesiogiai sietina su etikos pažeidimų prevencija, respondentai pasisakė ir dėl to, kas kliudo veiksmingai etikos pažeidimų prevencijai, t. y. kokybiškų mokymų nepakankamumas, ne visai aiškus ir prie konkrečių situacijų prisitaikantis etikos reglamentavimas (formalizuoto / standartizuoto proceso ydos, etikos pažeidimų atskyrimas nuo proceso taisyklių), gebėjimas atsiriboti nuo verslo. Kita grupė problemų (artimosios socialinės aplinkos problemos, vidinės kultūros stoka), susijusi su bendrų žmoniškųjų vertybių stoka ir elementarios kultūros nesilaikymu, sietina ne tik su teisininko profesija. Dar viena grupė problemų – pačių teisininkų abejingumas esamai situacijai, socialinis pasyvumas bei viešumo ir viešinimo problematika (3.18 lentelė).

3.18 lentelė. Etikos prevencijos problematika

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (lemiančios neetiškumą arba neturinčios įtakos etiškumui)	Formalaus / standartizuoto proceso trūkumai (rašytiniai / norminiai teisės / formalios kontrolės / sankcijų trūkumai)	1. Nuolat iškyla klausimų <...> su etikos reikalavimais <...> ar gali <...> šokti, ar gali groti, ar gali eiti į televizinius projektus, ar gali duoti mokslines išvadas, ar gali dirbti su tuo ir anuo <...> neturim teisininkų etikos apibendrinto <...> rinkinio... 4. <...> etikos kodeksas... yra ypatingai neilgas <...> plačiai aprašyta, kas negalima <...> jis tikrai yra keistas. 10. <...> atskirti atestacijos pagrindus nuo drausminės atsakomybės <...> Kas yra procesas, o kas yra ne procesas?
	Atskyrimas nuo politinės / verslo / verslo tipo konjunktyros	3. Kad nežiūrėtum į klientą kaip į savo grobį... Piniškai yra geras dalykas, bet klausimas, kaip tu juos gauni. Atėjo žinutė į kompiuterį, kad ieškome, norim bendradarbiaut su advokatu, turinčiu ryšių Kauno apygardos administraciniam teisme <...>
	Atsiribojimas nuo proceso taisyklių	1. Reikia ir turėti supratimą, ir įsisaugoti, kur <...> yra etikos reikalai, atskirti juos nuo darbininkų dalykinių profesinių reikalų...

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (lemiančios neetiškumą arba neturinčios įtakos etiškumui)	Vidinės kultūros stoka	1. Pagal procesą gal ir padarei, bet kaip <...> tu tai padarei? <...> pavyzdžiui, asmens pašalinimas iš salės <...> jį galima pašalinti iš salės su moralu ir be moralo. 3. Padoraus požiūrio į savo profesiją <...> išsimokslinimas <...> ir išsilavinimas yra ne tas pats <...> inteligencijos, padorumo <...>
	Artimosios socialinės aplinkos problemos	8. Bendrauja ta naujoji karta tarpusavyje su labai dideliu atotrūkiu nuo senosios kartos... yra tiktai šypsojimas į akis. Užsidarys durys ir nežinai, kas bus už durų, ir gali būti taip, kad nežinai, iš kurios pusės tau smogs, jeigu tiktai galės smogti, taip yra. 12. <...> netoleruoti netinkamo elgesio...
	Viešumo stoka	5. <...> fabulos išviešinimas. 10. <...> kad kiekvienas regione antstolis bendrautų su žiniasklaida, teiktų konsultacijas žiniasklaidai vienais ar kitais aktualiais visuomenei klausimais.
	Viešinimo problemos	12. <...> Lietuvoje žiniasklaida turi labai nemažai problemų, nemaža jos dalis yra <...> korumpuota, tikrai neskaidri, tikrai ne visa žiniasklaida yra etiška.
	Socialinis pasyvumas	1. <...> reikia bendraut... 12. <...> tu pats gan įdomiai ir proaktyviai gali pateikti informaciją, jeigu tu to nori <...> kažkaip naujoviškai, kitaip pateikti, dažnai labai panašią informaciją, tai, ką tu teiki prieš mėnesį arba du, ir priminti apie tam tikrus procesus arba tam tikrus dalykus kitaip.
	Mokymo problemos	3. Bendravimo su klientu psichologija <...> pasigendu <...> universitetai <...> nepakankamai ruošia... 4. Viešiniai, kas laikoma pažeidimu, aiškinimai yra būtini <...> galbūt išleidžiant netgi spausdintinį tekstą su tam tikra analize, koks straipsnis daugiausia pažeidžiamas, kiek procentų ir visa kita... <...> surengti <...> etikos konferenciją, aptarti <...> problemas. 7. <...> vienas iš variantų galėtų būti pateikimas per elektroninį pašta <...> santrauka <...> dėl ko, kokių klausimų <...> probleminės situacijos, kurių metų labai pažeidinėjamos piliečių teisės <...> apie tai turėtų būti kalbama dažniau.

Respondentai, atsakydami į šį klausimą atskleidžia ir teisininkų etikos turinį. Vėl pabrėžiama pasitikėjimo siekio ir etiškos bei sąžiningos komunikacijos su klientu svarba (asmeninis ryšys tiesiogiai ir empatiškai bendraujant), pabrėžiama asmens (institucijos) pareiga tiek paaiškinti, tiek informuoti asmenis aiškiai ir suprantamai (3.19 lentelė).

Konkretinant kitą teisininkų etikos turinio elementą – teisingumo principą, gana abstrakčiai ir epizodiškai paminimas bendrosios teismo proceso etikos poreikis priimant aiškius sprendimus (3.20 lentelė).

3.19 lentelė. Teisininkų etikos turinys remiantis altruizmo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys tiesiogiai ir empatiškai bendraujant, formuojant tarpusavio pasitikėjimą	3. <...> noro padėti žmogui <...> žmogiškieji pagrindai <...> reikia žmogiškumo. 11. <...> žmogiškieji faktoriai <...> bendravimas su žmonėmis <...>
	Bendrasis asmens / institucijos etiketas (mandagumas, taktiškumas, aiškumas ir pan.)	6. Paaiškinta žmonėms suprantama jiems kalba, suprantamais motyvais, <...> Pati įstaiga turi pranešti <...> žino, koksai klausimas buvo įdomus, jeigu jis iškeltas viešai, jis negali būti neįdomus. Tai reikia, kad būtų sudėliota ir kad žmonėms nekiltų jokių abejonių.
	Bendra asmens / institucijos reputacija (kaip kiti / visuomenė tave traktuoja; keliami didesni reikalavimai)	12. Žinia nėra skirta vien tam, kad tu ją paviešintum, žinia turėtų būti naudinga visiems <...> kažkaip galvot apie tai, kas yra įdomu žmonėms...

3.20 lentelė. Teisininkų etikos turinys remiantis teisingumo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Bendroji teismo proceso etika	5. <...> sprendimų objektyvumas <...> sudėti visi taškai iki pabaigos, kad neliktų jokių klausimų, kodėl toks, o ne kitoks sprendimas.

3.5.6. ATSAKINGO TEISININKO MODELIS

Kaip turėtų elgtis teisininkas, jeigu kliento interesas prieštarauja visuomenės interesui? Pateikite pavyzdžių.

Atsakymai į šį klausimą, siejamą su atsakingo teisininko (angl. *Responsible lawyer model*) modeliu, parodė, kad daugumai respondentų sunkiai sekėsi diferencijuoti visuomenės intereso ir formalaus teisėtumo sampratas. Teisinių etiką daugelis respondentų tapatino su formalaus teisėtumo reikalavimais. Respondentų nuomone, teisininkų etikai prieštarauja „neteisėtų interesų gynimas“. O intereso teisėtumas ar neteisėtumas respondentų iš esmės suprantamas kaip atitinkamo intereso leistinumumas ar neleistinumumas teisės požiūriu. Visuomenės interesus, kaip savarankiškas nuo teisinės sistemos dėmuo, neformuoja teisininkų etikos turinio. Jo vietą užima ir jam atstovauja teisinė sistema. Šiuo požiūriu „neteisėtų interesų gynimas“ yra suvokiamas kaip priešingo teisei elgesio palaikymas. Nors, kaip dalis respondentų pažymėjo, įstatymo pažeidimas pats savaime yra visuomenės intereso pažeidimas, nusikaltėlio intereso nebūti nuteistam už nusikaltimą gynimas neprieštarauja teisininko etikai, jei ginant nusikaltėlį veikiama „formalių taisyklių ribose“.

Tačiau teisininko etikos turinys neapsiriboja teisiniu formalizmu. Atsakymai rodo, kad, respondentų požiūriu, formalių taisyklių laikymasis savaime neišsemia etiškumo reikalavimų. Kaip svarbų teisininkų etikos aspektą respondentai įvardijo teisingumą tiek substancialiuoju, tiek procesiniu požiūriu. Etika reikalauja, kad teisininkas siektų ne formalaus, bet esminio teisingumo ir atitinkamai interpretuotų galiojančias teisės normas. Kitaip tariant, teisininko etika reikalauja kritiškai vertinti įstatymo raidę ir matas, kuriuo teisininkas turi matuoti teisę, yra teisingumas. Tačiau respondentai nedetalizavo, kas, jų manymu, yra teisingumas substancialiuoju požiūriu, bei kaip tai susiję su visuomenės interesu. Atrodo, kad vyraujanti teisininkų etikos samprata yra patekusi į savitą „užburtą“ ratą. Viena, etiška yra tai, kas atitinka formalias taisykles, kita, tos taisyklės turi būti kritiškai įvertinamos remiantis etiniais kriterijais, esančiais už šių taisyklių ribų. Kadangi visuomenės interesus yra sutapatinamas su teisėtumu, jisai pats savaime neatlieka išorinio kriterijaus vaidmens. Jo vietą užima subjektyvi paties teisininko teisingumo samprata.

Procesiniu požiūriu teisininkas elgiasi etiškai, jei pareigingai atlieka jam teisinėje sistemoje priskirtas funkcijas. Šių funkcijų vykdymas padeda užtikrinti teisinės sistemos veikimą, taip pat ir visuomenės interesą, kuriam ši sistema atstovauja.

Šiuo atveju teisininko funkcijų vykdymas, laikantis formalių taisyklių, respondentų manymu, visada atitinka visuomenės interesą. Todėl, respondentų požiūriu, etinės dilemos dėl kliento ir visuomenės interesų konflikto teisininkui neturėtų kilti, jei jis veikia pagal teisinės sistemos taisykles (3.21 lentelė).

3.21 lentelė. Kliento interesų ir viešojo intereso santykis

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai (maksimaliai po du prie kiekvienos subkategorijos)
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Nenusižengimas galiojančiai teisei	1. Reikia teikti teisinius patarimus, kurie remtųsi teise, galiojančia teise. 3. <...> neteisėtų interesų gynimas yra jau ne tik etikos, bet galimai ir įstatymų pažeidimas, nusikaltimas. 8. <...> bet tu žiūri į tai, kokia yra įstatymo raidė, ta prasme, dirbi formalių taisyklių ribose. Viskas. Ir šiuo atveju, taip, aš sutinku, bendro pobūdžio taisyklė: klientas yra visada teisingas ir turi stengtis, kad išspręsti jam reikiamą klausimą, bet tai nėra absoliutus dalykas.
	Teisėtumas	3. <...> ar tas interesas kliento teisėtas ar neteisėtas? Tai neteisėtų interesų teisininkas, advokatas, neturi ginti. Čia kalbos nėra. 11. Mes turime vykdyti, mes negalime spręsti, ar jisai prieštarauja visuomenės interesui, ar ne, nes jau būna išspręsta, mums belieka tik tai vykdyti. 11. Bet visuomenės interesui jau nebegali pas mus vykdymo procese prieštarauti. II. <...> kas jau yra tas viešas interesas, kas yra gintina, tai teismai ir turi nustatyti. III. <...> aš bent įsivaizduoju, kad visa tai, ką tu darai turi vis tiek atitikti teisės aktus, įstatymus. Tu gali ginti, ieškoti kažkokių lengvinančių aplinkybių, tą situaciją mėginti argumentuoti, bet aš tai kažkaip labai keistai žiūriu, jeigu tu eini prieš viešąjį interesą.
	Ne formalus, bet esminio teisingumo siekis	1. <...> jūs ir tą teisę teiskit. Ar ji teisinga. Gali būti, kad teisiniai aktai, rašytinė teisė, kad ji neteisinga yra. 3. Jeigu žiūrėti buvusią sovietinę visuomenę, kur viskas buvo dora tai, kas naudinga valdžiai, tai aišku, kad tas asmuo formaliai neteisėtai veikiantis... Juk ir Lietuvos nepriklausomybės atgavimas, galima sakyti, buvo neteisėtas veiksmas prieš Sovietų Sąjungos įstatymus. 7. Yra visuomenės interesas, kad asmuo būtų teisingai nubaustas ir tas klausimas būtų teisingai išspręstas, o ne tiksliai akla laikantis įstatymo raidės.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai (maksimaliai po du prie kiekvienos subkategorijos)
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Profesinis funkcionalumas	<p>3. Jo veiksmai visi, taip, jie neteisėti veiksmai, bet jis yra gyvas žmogus, jis yra mūsų visuomenės narys, todėl mes turim žiūrėt iš visų pusių.</p> <p>4. Advokatas negali būti tapatinamas su klientu.</p> <p>6. Prokuroras išvis neturi klientų, pas jį nėra klientų, pas jį yra visi pareiškėjai, ir jeigu jis gavo pareiškimą, kurio negali nagrinėt arba neatitinka reikalavimų, tai jis atmeta tą prašymą ir jis gali toliau ten skųst teismui.</p> <p>II. Jeigu samdomas ginti, tai visą laiką, bet koks žmog-žudys ar vagis – jisai pažeidė viešą interesą ir advokato pareiga yra vistiek ginti. Nes tai yra ir kita pusė, kuri turi būti padaroma...</p> <p>IV. Advokatų pareiga pirmiausia yra apginti asmenį, kuris pas jį atėjo. Ir tai yra jo funkcija, ir žmogus turi tokią teisę į tokią gynybą. Manau, kad sąžiningų priemonių asmenį ginti, net tokiu atveju, jeigu žmogus yra, tarkim, pažeidęs viešąjį interesą. Bet koks nusikaltimas yra baudžiamasis prieš viešąjį interesą, na, ten žmogaus nužudymas ar plėšimas jo – tai nusikaltimas yra ne tik prieš asmenį, bet ir prieš visuomenę.</p>
	Prioriteto teikimas viešajam interesui	<p>I. <...> aš nesiiimčiau tokio darbo, aš tokio darbo nedarčiau [kuri prieštarauja viešajam interesui] <...></p> <p>II. Nežinočiau, kaip šioje vietoj pasielgt, aš, aš nesiiimčiau tokios bylos [kuri prieštarauja viešajam interesui].</p>

Požiūris, kad visuomenės interesas, o ir teisininkų etika iš esmės sutampa su teisine sistema, turi įtakos ir respondentų požiūriui į teisininko ir kitų asmenų santykius. Respondentų nuomone, etiško teisininko vaidmuo bendraujant su klientu ar kitu asmeniu – tai pagalba klientui, kaip jam veikti laikantis teisės taisyklių. Etikos turinį šiuo atveju apibrėžia ne nuo teisinės sistemos nepriklausomos vertybės, bet įstatymų nustatyti leidimai. Teisininkas neperžengia etikos ribų, jei padeda klientui pasinaudoti tuo, ką jam leidžia teisinė sistema. Tarnavimas kliento interesams yra suprantamas kaip pagalba klientui išvengti galimų problemų ir konfliktų su teisine sistema. Teisininko etinė pareiga yra ne tik patarti klientui, kaip jam veikti laikantis teisės taisyklių, bet ir numatyti galimus teisinius padarinius. Pažymėtina, kad respondentai teisininko etines pareigas klientui apriboja kliento esamais ir būsimais santykiais su teisine sistema. Šiuo požiūriu teisininkų etikos turinys nėra siejamas nei su padariniais visuomenės bendrajam gėriui, nei asmens objektyviam gėriui ar poreikiams.

Asmuo ar klientas traktuojamas kaip individas, kurio interesai sutampa su subjektyviais jo pageidavimais, o visuomenės interesas tapatinamas su pozityviomis teisės taisyklėmis. Etiškas teisininkas, vyraujančios sampratos požiūriu, veikdamas kliento interesais, neturi peržengti formalių teisės taisyklių reikalavimų. Kadangi etiškas teisininkas stengiasi, kad „kliento interesas kuo mažiau darytų įtaką arba, sakykim, darytų neigiamą įtaką visuomenės [interesui]“, jis pasitarnauja visuomenės interesui, sutampančiam su formaliomis taisyklėmis.

3.22 lentelė. Kliento interesų ir viešojo intereso santykis

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Pagalba teisės subjektui veikti laikantis teisės	<p>1. Bet nagrinėji teisinės galimybes, pavyzdžiui, jeigu yra kažkokie ribojimai, draudimai, taisyklių neaiškumai, tai gal galima išsiaiškinti ir padėti klientui ten tarnybose išsiaiškinti tikrai, ar iš tikrųjų tie ribojimai liečia, ar iš tikrųjų jie yra.</p> <p>2. Tai šiuo atveju teisės rėmuose, tai yra įstatymo rėmuose, kiek tai yra leidžiama, turėtų būti priimamas sprendimas, įvertinant subalansuotą rezultatą,</p> <p>3. <...> stengiesi ir kliento labai iš gerosios pusės ir pats atrandi tą teisę, ją modifikuoji, ją keiti, dalyvauji jos keitime.</p> <p>5. Vėlgį advokato kliento santykis yra toks, sakykim, asmeninis, tai <...> iš to asmeniškumo, sakykim, gali ir pasinaudot, sakykim, paaiškint klientui, ne tai, kad pasinaudot, bet paaiškint klientui, kad, na, tam tikrus dalykus daryt negerai...</p> <p>6. Visom įmanomomis teisinėm priemonėm advokatas turi skatint savo klientą, kad būtų ieškoma tiesos teisinėmis priemonėmis.</p> <p>IV. Advokatas, etiškai elgdamasis, jis gali klientui jį gindamas palengvint jo situaciją.</p>
	Siekis to, kas vertingiau klientui (objektyviai yra didesnė vertybė)	<p>4. Na, moralu būtų, kad jisai pasakytų, kad čia gali kilti tau problemos ateity, nes jeigu dabar gyventojai ir neturi kvalifikuoto, tarkim, teisininko, kuris <...> tai ateity, jis toks gali atsirasti. Tai šitoj vietoj pavojus, tu, kaip verslininkas, turėsi pats įvertinti, ar nebus tau pareigos po to jį nugriauti tą pastatą arba iškelti gamyklą. Tai būtų moralu būtų jam tinkamai savo klientą įspėt.</p> <p>5. Aš manau, kad advokatas atstovauja klientui ir turbūt jisai turėtų vis dėlto atiduoti prioritetą kliento interesams, bet stengtis padaryti taip, kad kliento interesas kuo mažiau įtakotų arba, sakykim, darytų neigiamą įtaką visuomenės [interesui]...</p>

Tačiau, kaip parodė ir ankstesnė analizė, pačios teisinės taisyklės respondentų nėra suvokiamos statiškai. Teisininkas aktyviai dalyvauja teisę „atrasdamas“, modifikuodamas, keisdamas. Kadangi teisininkų etikos ribos respondentų atsakymuose sutampa su teisės taisyklių nustatytomis ribomis, šių taisyklių keitimas yra ir teisininkų etikos ribų keitimas. Keičiant teisę etikos turinį galima pritaikyti prie asmens, kliento ar institucijos interesų su sąlyga, kad pati teisinė sistema tokį „pritempimą“ toleruoja ir nelaiko teisės peržengimu (3.22 lentelė).

Respondentų atsakymai, apibūdinantys teisininkų etikos užribį, taip pat atspindėjo sampratą, tapatinančią visuomenės interesą su teisine sistema. Tiek teisės nepaisymas, tiek visuomenės (viešojo) intereso nepaisymas laikytini teisininkų etikos pažeidimu. Tačiau, respondentų požiūriu, tai iš esmės yra tapatūs dalykai. Šiame kontekste rungimosi kritiką galima suprasti kaip „savanaudiškumo“ kritiką, kai nepaisoma teisinės sistemos taisyklių iš „savanaudiškų paskatų“. Vyraujančios teisininkų etikos sampratos požiūriu, kliento nauda ar interesai negali pateisinti peržengtų teisinės sistemos teisininkui nubrėžtų ribų.

Respondentų atsakymai taip pat išryškino, kad visuomenės intereso samprata ir teisininkams, ir visuomenės atstovams nėra aiški. Todėl visuomenės interesus yra teisininkų etiką lemiantis veiksnys tik tiek, kiek jis sutapatinamas su teisine sistema. Tai, kas lieka už teisinės sistemos ribų, nėra laikoma veiksnium, turinčiu įtakos teisininkų etikai. Ryški tendencija apskritai neįžvelgti privataus intereso ir visuomenės intereso etinio konflikto plačiuoju požiūriu. Respondentai privataus ir visuomenės intereso etinio konflikto galimybę mato, tik jei yra ir konfliktas su teisine sistema.

Kadangi, respondentų požiūriu, konfliktas tarp privataus intereso ir visuomenės intereso plačiuoju požiūriu lieka už teisininkų etikos ribų, diskusija dėl veiksmų, kurie padėtų išvengti šio konflikto teisininkų etikos kontekste, tampa mažai aktuali. Galbūt dėl šios priežasties dauguma respondentų, linkusių pirmiausia kalbėti apie etiką kaip veikimą „pagal teisinės taisyklės“, nebuvo linkę kalbėti ar neturėjo ką pasakyti apie įtaką, lemiančią teisininkų etikos laikymąsi. Tarp paminėtų dalykų buvo ir mokymas universitete. Tačiau tai greičiau įprastas „štampos“. Taip pat kartą paminėtas interesų deklaravimas ir viešumas. Tačiau iš visų respondentų tai paminėjo tik vienas respondentas. Tyrimo analizės kontekste svarbu, kad apie viešumą kaip veiksmą, lemiantį etikos laikymąsi, atsakant į analizuojamą tyrimo klausimą nekalbėjo kiti (išskyrus vieną paminėtą) respondentai. Tai, be kita ko, galima paaiškinti minėtu visuomenės intereso ir teisinės sistemos tapatinimu.

3.23 lentelė. Kliento interesų ir viešojo intereso santykis

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba nedarantys įtakos etiškumui)	Teisės nepaisymas	1. <...> negali patarti, kad aš va patarsiu, padėsiu, nueisiu, ten pramušiu ir t. t. II. Jeigu advokatas būtų samdomas pagalbai, kaip čia viską padaryti, kad aš tą žmogų nužudyčiau, bet nebūčiau apkaltintas žmogžudyste, tai man atrodo etika tikrai reikalautų tada nesivelti į tokius dalykus ir, aišku, kad tai būtų draudžiama.
	Viešojo intereso nepaisymas	II. Ar jisai yra pasamdytas padėti, taip sakant, apgauti viešą interesą, kad niekas paskui nesuuostų ir nesuvoktų. III. Pikčiausia, kad tie žmonės, kurie realiai turėtų ginti viešą interesą, kurie turėtų bendro gėrio siekti, jie atsistoja į tokia siauro intereso, tokio trumpalaikio poziciją...
	Rungimosi kritika	1. Kad man svarbu mano santykis su klientu ir nauda iš mano kliento. Nu, aš tai sakau, kaip prieš tą teisininko etikos argumentą pralaimi savanaudiškumas <...> teisininko etikos argumentą nugalai savanaudiškumas. Nes man svarbu atidirbti klientui. Jis mane pasamdė – aš darau viską jo naudai. Tai vat čia mus turi sustabdyti. Neturi daryti jo naudai. Tau, kaip teisininko profesionalo reikalavimai, etika turi to neleisti. 2. Priimamas sprendimas maksimaliai ištyrus visas aplinkybes, o ne vien tiktai paliekant rungtyniškumui, tai yra, jeigu pateiks, tai tada pagal tai, kas pateikta, ir bus išspręsta.
	Neaiški visuomenės intereso samprata	2. O čia etika kurioj vietoj? 3. Dabar, kas ta visuomenė, kokia visuomenė? Jeigu žiūrėti buvusią, sovietinę visuomenę, kur viskas buvo dora tai, kas naudinga valdžiai, tai aišku, kad tas asmuo formaliai neteisėtai veikiantis <...> Juk ir Lietuvos nepriklausomybės atgavimas, galima sakyti, buvo neteisėtas veiksmas prieš Sovietų Sąjungos įstatymus. 8. Iškart vienareikšmiai atsisakyti ir susilaikyti nuo bet kokio veiksmo atlikimo, todėl, kad ten, kur tas visuomenės interesus <...> Tai kas visuomenės interesus? Kai tu sveiku protu suvoki, kad tai yra netinkama. 9. Kaip dabar įvardinti tą visuomenės interesą? Visų pirma notaras privalo atlikti notarinį veiksma klientui, taip? Tokį veiksma, kuris neprieštarauja įstatymui ir tuo pačiu viešam interesui. 10. Dokumentas, kurio pagrindu jisai kreipiasi, yra aki-vaizdžiai suklastotas ar surašytas kažkaip, nu bet tai vis tiek bus prieš asmenį, ne prieš visuomenę.

3. Teisininkų etikos problematikos kokybinio tyrimo išvalgos

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba nedarantys įtakos etiškumui)	Neaiški visuomenės intereso samprata	11. Suprantat, vėlgi kas kaip tas visuomenės interesus prieštarauja, kas tą visuomenės interesus suformuoja? II. <...> nėra labai akivaizdu, kas yra visuomenės interesus <...> dažnai visuomenės interesus yra vienaip ar kitai dalies žmonių nuomonė apie tai, kaip turėtų būti tvarkomasi.
	Viešojo ir privataus intereso konflikto galimybės neigimas	5. <...> sunkiai įsivaizduoju tokį modelį, kad, na, kliento interesus galėtų prieštarauti visuomenės interesams, nes tada gaunasi, kad kažką gal nelabai teisingai klientas, na, daro. II. <...> konflikto grynąja prasme nelabai ir gali būti tarp privataus ir viešo intereso. Vis tiek tai bus konfliktai tarp interesų. II. <...> aiškus konflikto tarp viešo ir privataus intereso, tikrai, aš sunkiai net įsivaizduočiau. Manau, kad galbūt jo ir nėra. Arba taip, bandant objektyviau pasakyti, tai labai priklauso nuo viešo intereso apibrėžimo ir nuo sampratos. O jį apibrėžia žmonės vis dėlto gana skirtingai. Diapazonas yra labai platus. Nuo to, kad viskas, vos ne, yra viešas interesus. Iki to, kad viešas interesus kyla iš privačių interesų. Ir nuo to labai priklauso visas santykis. Ir man atrodo tada ir advokato apsisprendimas labai priklauso, kaip jisai tą suvokia.
	Nepagrįstų lūkesčių puoselėjimas	IV. Jeigu advokatas užima poziciją su klientu, kad susitaręs, jam įrodęs, kad apskritai jis yra nekaltas, tai čia yra na, problema, nes tai yra tiesiog nepagrįstų lūkesčių kūrimas. Jeigu kalbėt atvirai, tai yra tiesiog sukčiavimas – žmogui sukūrimas lūkesčių, kurių nėra, jeigu yra neiginčijami įrodymai, kad, tarkim, žmogus nužudė kitą asmenį ir vyksta procesas ir teisėjas <...> advokatas užima poziciją, kad jisai nenužudė, nors visi įrodymai yra prima facie, kad viskas įvykę yra.
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	Mokymas (mokykla, universitetas, kvalifikacijos tobulinimas)	I. Kažkaip įskiepyt pirmam ar antram universiteto kurse teisininkui tikėjimą, kad tokiu atveju tu turėtum.
	Viešumas	10. Dabar gi, žinot, kiekvienas asmuo gali matyti, kas žiūrėjo, kas domėjosi, tai ta prevencija irgi padaryta tokiam pažiūrėjimui, nemanau, kad taip darytų, nes iš tikrųjų yra daug yra atlikta tokių drausminančių priemonių įtvirtinta <...> III. <...> tu deklaruoji, ten yra kažkoks galimas santykis, ir tu matai, kad ten yra ar paramos, ar šiaip kokie santykiai ir interesus. Ir tu privalai juos deklaruoti visuomenei, kad ji perprast galėtų, kas čia už ko.

Teisinėje sistemoje visi atlieka tam tikrą iš anksto apibrėžtą funkciją ir, jei vykdant šią funkciją, neperžengiama teisinių ribų, viešas interesų deklaravimas neturi esminės reikšmės etiniam vertinimui (3.23. lentelė).

3.5.7. TEISININKO RUNGIMOSI MODELIS

Kiek teisininkams įprasta manipuliuoti teisės normomis (įskaitant naudojimąsi įstatymo spragomis), siekiant laimėti bylą? Kaip dažnai tai daroma paminant kolegialumą, naudojantis kolegų klaidomis, neapdairumu, diskrecijos teise?

Atsakydami į klausimus, atskleidžiančius rungimosi modelio (angl. *Adversarial model*) požymius, visi respondentai iš esmės pripažino, kad šis modelis labiausiai pasireiškia Lietuvos teisinėje sistemoje. Jis yra nustatytas tiek teisės aktų, tiek įvairia forma pasireiškia praktiškai. Vieni respondentai šį reiškinį mano esant pranašumu, kiti, ypač visuomenės atstovai, pabrėžė, kad rungimasis naikina pasitikėjimą teisine sistema. Kita vertus, įgyvendinant rungimosi modelį pabrėžiama valstybės atsakomybė – tiek įstatymų leidėjo, tiek teisėjo atsakomybė, vis dėlto akcentuojant, kad ne visada pavyksta įgyvendinti pagrindinį principą – teisingumą, kuriam ir turėtų tarnauti rungimasis, ypač dėl formalaus požiūrio į teisę.

Rungimasis pirmiausia pasireiškia naudos siekimu klientui, dažnai ir pernelyg uoliu naudojimu kolegijos neatidumu, klaida ar nekompetencija, teisės interpretavimu savo naudai, kuris kartais virsta manipuliuoimu teise. Kita vertus, šiuo modeliu skirtingose profesijose skirtingai vadovaujama: ypač advokatūroje, tačiau šis modelis mažai būdingas arba visai nebūdingas prokuroro, teisėjo, notaro ar antstolio veikloje (3.24 lentelė).

3.24 lentelė. Teisininko rungimosi etika teisingumo principo kontekste

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	1. Rungimasis kaip teisininkų etikos sudedamoji dalis	1. Tai atrodo, kad manipuliuojama ir dar daug nes kalbėkim apie teisę. Tai galimybė manipuliuoti materialine teise. Ir galimybė manipuliuoti procesu. Kaip sako, „išdūrė“ per procesą 2. Galbūt profesionaliai nutylima nenaudingos aplinkybės arba bandoma išryškinti naudingas, ar išryškinti kažkokias teisės normas, kurios turėtų įtakoti palankų sprendimą tai pusei.

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	1. Rungimasis kaip teisininkų etikos sudedamoji dalis	<p>3. Galima vietoj manipuliacijos, kur šaukiasi su suktumu, sakyti interpretacija. Ir galima perskaityti teisės normą, ir dažnai skaitoma, savaip.</p> <p>3. Manipuliuokim (šypsosi), tai yra gerai.</p> <p>3. Advokatas neieško tiesos tikrosios, jos ieško teismas.</p> <p>4. Vadinkim ne tai, kad spragos, bet, na, pateisinimo.</p> <p>5. Turbūt 99 procentai ir yra manipuliuojamas.</p> <p>5. Kažkurią normą šalys aiškina skirtingai. Jeigu yra ginčas, jau mes turim interpretacijas tam tikrų normų.</p> <p>7. Advokatai labai dažnai tuo naudojasi. Prokurorui vėlgi, kiek tai yra svarbu laimėti bylą...</p> <p>8. Yra puikus tas teisininkas, kuris moka, kaip pasakyti, pralįsti pro tą spragą, sudarydamas teisėtą sandorį.</p> <p>8. Tai teisininkai tam ir yra kvalifikuoti teisininkai, kad žinotų, kaip apeiti teisėtai.</p> <p>9. Notarui, va čia jau to nebus. Klientas ras galimybę iš tavęs išieškoti žalą.</p> <p>11. Yra pakankamai ir spragų, pakankamai laisvės suteikta manipuliuoti, vėlgi ypač proceso vilkinimui.</p> <p>III. Mes labai stipriai pateisinam melą, pateisinam manipuliacijas tokias, kad galima apgauti valstybę, galima mirksėti, jeigu policija stovi.</p> <p>III. Jeigu yra galimybė pasinaudoti įstatymo spragomis, neapibrėžtumais kažkokiais, jie tuo pasinaudos. Vienas iškilus verslininkas man yra pasakęs, kad teisininkas man turi padėti, kaip apeiti. Geras teisininkas turi padėti išeiti iš situacijos, o ne pasakyti, kad neleidžia įstatymas. Sako – aš pats žinau, ko neleidžia. Tai va – gero teisininko etalonas tas, kuris išlaviruos iš situacijos.</p> <p>III. Kai teisė tarnauja ne siekti teisingumo ir bendro gėrio, taisyklių laikymosi, bet, vat kas ką, reiškia apstatys.</p> <p>III. Tikrovė sudėtingesnė negu <...> nesurašysi į teisės aktus kiekvieno gyvenimo atvejo.</p> <p>III. Tai dažniausiai dėl to, kad apsaugotų save, pateisintų save. Nutyli dalykus. Yra tos melo rūšys. Yra atviras melas. Yra nutylėjimas.</p>
	2. Rungimosi samprata ir vieta teismo procese	<p>3. Čia nėra kolegiškumas, procesas yra rungtyninis, ir taip kaip futbolo komandų.</p> <p>4. Na, tai yra rungtynių principas. <...> principas yra toks, kad abi šalys rungtyniavosi ir įrodinėja savo tiesas.</p> <p>4. Šitoj vietoj reikėtų advokatams, na, vengti tų, vat, varžytuvių.</p> <p>4. Teisėjas yra teisėjas, jo pareiga – nustatyti tiesą byloj, mūsų (advokatų) pareiga, padėti nustatyti tiesą.</p>

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	2. Rungimosi samprata ir vieta teismo procese	<p>6. Toks didelis darbo kiekis ir krūvis, kad negali surungtyniaut. 6. Prokurorai nerungtyniauja.</p> <p>II. Vis dėlto kiekvienas savo darbą turi dirbti, taip ir čia tas pats. Teisėjo pareiga yra užtikrinti, kad nebūtų piktnaudžiaujama teise.</p> <p>IV. Tas procesas rungtyniškas pas mus įvardintas yra kodeksuose. Tai, ačiū Dievui, kad mes turim pasyvų teisėją, kuris negali kištis, ta prasme, negali būti šališkas.</p>
	3. Valstybės / teisėjo atsakomybė	<p>1. Už tai, kada dera ten visi kiti principai – teisė į gynybą, viską, tai teisėjai stengiasi išsaugoti pagrindinį principą – prieš visus procedūrinius principus turi nugalėti teisingumo principas.</p> <p>1. Tai mes labai nepriimame daug kasacinių skundų, kad nesugebama parašyti, išdėstyti problemos. Kai rašomos akivaizdžios nesąmonės į kasacinį skundą. Bet kasacinį skundą turi pasirašyti advokatas...</p> <p>2. Teisė viduje turi tuos saugiklius.</p> <p>3. Kodėl mano kūnu, mano likimu gali įstatymo spragą užtaisyti. <...> išmokite rašyti įstatymus, tada kalbėsime.</p> <p>3. Apginti teisėtus žmogaus interesus. Ką tai reiškia. Tai pirmas dalykas, reiškia procesas;</p> <p>8. O dėl spragų reikia kaltinti šiuo atveju pačius įstatymo leidėjus.</p> <p>II. Vis dėlto kiekvienas savo darbą turi dirbti, taip ir čia tas pats. Teisėjo pareiga yra užtikrinti, kad nebūtų piktnaudžiaujama teise.</p> <p>II. Kodėl teisėjai labai retai taiko, sakykime, sankcijas už piktnaudžiavimą teise.</p> <p>II. Ir teisėjai dažnai aiškina, kad o, sako, mums labai sunku atskirti, kur akivaizdžiai nepagrįstas bylinėjimasis, nuo šiaip nepagrįsto bylinėjimosi <...> Bet standartą, kas šiuo atveju galima, kas ne, nustato teismas ir teisėjai.</p> <p>II. Kad teisėjai iš tikrųjų per mažai į tai atkreipia dėmesį. Teisėjai per daug žiūri procedūriškai ir formalistiškai, ir per mažai į esmę.</p> <p>III. Nu, vis tiek valstybės prigimtis tas taisyklės užtikrinti, kad jų laikomasi.</p> <p>III. Aš pastebiu labai daug tokio formalus požiūris į esmę. Ir, man atrodo, tai naikinantis pasitikėjimą dalykas.</p> <p>III. Bet čia jau teisėjo darbas, sakykim tą išanalizuoti situaciją, kad nepakavotų savo uodegų.</p> <p>IV. Čia yra teisėjo darbas, čia yra ne advokato darbas. Klausimas yra teisėjui, vat yra: ar jam pavyksta nešališkai įvertinti tą bylą –usių tą, sakykim, rungtyniškumą, ar leidžia šalims, bet koku metu pateikinti įrodymus naujus, ar vis dėlto fiksuoja tam tikrą proceso pabaigą.</p>

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	4. Rungimosi principo prioritetas prieš kolegialumą	<p>3. Advokatas neturi padėti kolegai prokurorui. Pražiopsojai, prokurore, – tavo bėda. Čia advokato yra kilnus elgesys.</p> <p>3. Prokuroras ateis, sakys: „J., klausyk, nu padarėm klaidą, va šitą, tu nesakyk šito.“ Tai viskas yra nusikaltimas, yra išdavystė savo kliento. Viskas kliento naudai.</p> <p>4. Jisai neturėtų advokataut už kitą pusę.</p> <p>5. Nemanau, kad, naudojimasis kolegijos klaida, tai yra kolegialumo pamynimas.</p> <p>5. Jeigu kolega tam tikrų dalykų procese nepamato arba suklysta, tai, be abejo, reikia jomis (klaidomis) pasinaudoti. Tai yra teisinė priemonė.</p> <p>7. Jeigu advokatas mato, kad buvo padarytos kažkokios klaidos, kurios, tarkim, kažkokį faktinį duomenį leidžia pripažinti ne įrodymu, tai jis būtinai tuo pasinaudos.</p> <p>II. Jau kažkas jei ten pražioplina terminus arba nežino ten kažkokios praktikos ir nepasinaudojo rimtu argumentu, nors galėtų juo pasinaudoti, tai man atrodo, tai nėra etikos pažeidimas.</p>
	5. Naudos klientui siekimas	<p>5. Jeigu klientas tavo yra neteisis, bet jis vis tiek tavo klientas, tu vis tiek turi jam siekti geriausios naudos (iš 8 klausimo atsakymo).</p> <p>3. Prokuroras ateis, sakys: „J., klausyk, nu padarėm klaidą, va šitą, tu nesakyk šito.“ Tai viskas yra nusikaltimas, yra išdavystė savo kliento. Viskas kliento naudai.</p> <p>4. Tam mes ir esam, kad rastumėme net ir mažiausią pasiteisinimą, naudingą savo pusei.</p> <p>7. Jeigu advokatas mato, kad buvo padarytos kažkokios klaidos, kurios, tarkim, kažkokį faktinį duomenį leidžia pripažinti ne įrodymu, tai jis būtinai tuo pasinaudos.</p> <p>II. Iš tikrųjų advokatai, bent jau yra samdomi tam, kad jie padėtų manipuluoti tais dalykais, ar padėtų į savo pusę.</p> <p>II. O advokato pareiga yra padėti tam asmeniui, kuris jį pasamdė. Ir padėti etiškais būdais.</p> <p>III. Jeigu yra galimybė pasinaudoti įstatymo spragomis, neapibrėžtumais kažkokiais, jie tuo pasinaudos. Vienas iškilus verslininkas man yra pasakęs, kad teisininkas man turi padėti, kaip apeiti. Geras teisininkas turi padėti išseiti iš situacijos. O ne pasakyti, kad neleidžia įstatymas. Sako – aš pats žinau, ko neleidžia. Tai va – gero teisininko etalonas tas, kuris išlaviruos iš situacijos.</p> <p>IV. Tai pasinaudoti priešingos pusės, kaip sakyti, klaidomis, kurios yra procesinės, tai reiškia neteisėti dalykai, neteisėti surinkti įrodymai, ar kas nors yra, aš čia nematau, kad čia didelė problema yra, nes vis tiek advokatas turi ginti savo klientą.</p>

3.25 lentelė. Etikai prieštaraujančios rungimosi formos

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Rungimosi formos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	1. Kolegų reputacijos žeminimas	<p>5. Kolegos, tiesiai šviesiai ant kolegų, sako, kaip tu taip gali padaryt, kaip tu čia surašai, koks tu teisininkas, tu ne teisininkas.</p> <p>8. Aš pati susiduriu, kur sąmoningai yra „varoma“ ant kitų kolegų.</p> <p>IV. Mes kartais matom, kurie šnekasi, visokios šypsenos, ta prasme, bandymas sumenkinti kitą pusę visiškai, čia yra neprofesionalumas.</p>
	2. Piktnaudžiavimas, siekiant naudoti klientui	<p>1. Sakysim, žino kitos pusės adresą, bet sako „jis mums nežinomas“ ir paduoda į teismą dokumentus <...> sakysim, kad pavaizduoja tai, kad yra pagrindas įteikinti ne siunčiant šaukimus, o kažkokiu kitu būdu. Ir atsitinka tai, kad kita šalis eliminuojama iš proceso...</p> <p>1. Įveliama į tokią situaciją, kad užsivesk tu ginčą, bet tau labai brangiai kainuos <...> Tai tada formaliai faktiškai pakišama, kad „aha, tau tai nenaudinga, tai tu eik teisti“. Bet kadangi tau tai kainuos daug, o tu pinigų, žinoma, neturi <...> nu, realiai aš laimėsiu...</p> <p>1. Piktnaudžiavimas procesu – sirgimas teisiųjų. Tai jei serga, teisiemieji serga ir kabutėse serga ir advokatai serga, ir visi paeiliui serga. Procesai stoja...</p> <p>1. Kad kreipimasis į Konstitucinį teismą be pagrindo, kaip galimybė užvilinti procesą. Kad sulaukt senaties.</p> <p>1. Paprastai žinau jau, matai jau, kad tai teisininko parašytas dokumentas – tas jau teikimas (teisėjų etikos) komisijai. Bet jis parašytas vos ne kaip apeliacinio skundo kopija. Tai aš labai abejoju, kad tai yra vien kvalifikacijos problema. O jei tai kvalifikacijos problema, tai aš šitą problemą susiečiau ir su profesionalumo problema.</p> <p>2. Būtent bandyti teisę iškreipti, iškraipyti ir visiškai pateikinti teismui nebūtos dalykus, tai jau labai retai pasitaiko.</p> <p>2. Daugiau nekvalifikacija, negu sąmoningas bandymas apgauti.</p> <p>7. Advokatas baigiamojoje kalboj, vertindamas liudytojos parodymus, nelabai gražiai atsiliepė, kad atėjo, pati nesusigauo, kur atėjo, pati vapalioja <...> įžeidinėjimas čia yra tikrai teisėjui sudaryt tokiu pigiu keliu tokį įspūdį...</p> <p>7. Koks iki penkių procentų, ne daugiau, <...> advokatų <...>, kurie daugiau tuščiažodžiauja.</p> <p>11. Visi dabar pas mus teisininkai, teises žino, pareigų nelabai...</p>

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Rungimosi formos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	2. Piktinaudžiamas, siekiant naudoti klientui	<p>II. Tarkim, nepagrįstas bylinėjimasis yra viena iš to rūšių. Kai, tarkim, paduodama į teismą kita šalis ne dėlto, kad kiltų realus ginčas, bet tikrai tam, kad būtų užtemptas laikas. Na, viešuose pirkimuose dažnai iškeliamas.</p> <p>II. Jeigu galima ten paprašyti pertraukos, tai prašoma ten jos reikia ar nereikia, ar ne. Jeigu galima ten bylinėtis, tai bylinėjimasi irgi ne dėl to, kad tiesą nustatyti, o dėl to, kad laiką užtempti. Ir visi šitie dalykai. Jeigu galima daryti ten kokią planinę operaciją, tai būtinai galima ją susiplanuoti, kad ji bus posėdžio metu.</p> <p>III. Labai aukštas procentas žmonių, jeigu jie matė įvykį, kurį padarė jų draugas, jie gintų draugą. Gal du trečdaliai žmonių gintų draugą, bet ne tiesą. Tai, sakykim, bendra ta kultūra, mūsų tolerancija, pateisinimas netiesos yra gana aukštas.</p> <p>III. Darbo partijos byloje ten advokatai tie žiūrėkit ten serga, ten žinai metus laiko po tris savaites kiekvienas iš advokatų, reiškia, vilkinimai tokie...</p> <p>IV. Advokatai, matom, yra patys garsiausi. Jų elgesys, kaip sakyti, mane kartais šiek tiek stebina, nes man atrodo, kad jie pademonstravo perviršį entuziazmo ginant savo ginamuosius...</p>
	3. Kreipimasis į teismą kaip spaudimo priemonė	<p>1. Įveliama į tokią situaciją, kad užsivesk tu ginčą, bet tau labai brangiai kainuos... Tai tada formaliai faktiškai pakišama, kad „aha, tau tai nenaudinga, tai tu eik teistis“. Bet kadangi tau tai kainuos daug, o tu pinigų, žinoma, neturi <...> nu, realiai aš laimėsiu...</p> <p>2. Yra užfiksuoti tokie atvejai, kai asmenys piktnaudžiauja, kreipdamiesi į teismą, ir teismą bando paversti kaip savo tam tikrų interesų instrumentų patenkinimu.</p> <p>11. Yra pakankamai ir spragų, pakankamai laisvės suteikta manipuliuoti, vėlgi, ypač proceso vilkinimui.</p>
	4. Kai kurios teisininko profesijos yra kaip verslas	<p>11. Gerą klientą gauti tai čia asmeniniai gebėjimai.</p> <p>IV. Jam visados (?) tą klientą reikia turėti, kad išgyvent...</p> <p>IV. Aišku yra advokatai, kurie gali klientus rinkti. <...> advokatūra taip pat konkurencija didelė. Žmonės siekia klientų turėti, ir tai kartais matyti tie dalykai nėra labai svarbūs.</p>

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Rungimosi formos (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	5. Rungimosi etikos modelis naikina pasitikėjimą teisine sistema	<p>III. Ar gi ne Amerikoje buvo to futbolininko byla, kai realiai visi žinojo, kad jis kaltas, bet geri advokatai išvartė jį. Man tai čia išvis nieko, sakykim, bendro su teisingumu neturi tokie dalykai <...> finale, <...> yra naikinantys pasitikėjimą dalykai.</p> <p>III. Tai dažniausiai dėl to, kad apsaugotų save, pateisintų save. Nutyli dalykus. Yra tos melo rūšys. Yra atviras melas. Yra nutylėjimas. Bet aš vėl grįžtu prie to pasitikėjimo, kad, man atrodo, vat visa tai, kas vyksta, nekuria pasitikėjimo.</p> <p>IV. Kad ta laikysena jų daugeliu atvejų jinai lemia ir visuomenės nuomonę pasitikėjimo tais žmonėmis: ar jie mato spektaklį.</p> <p>IV. Dėl to mes ir turim tokį menką pasitikėjimą teismais.</p>

Respondentų nuomone, rungimosi modelis gali pasireikšti ir akivaizdžiai neetiškomis formomis, pavyzdžiui, piktnaudžiaujant teise kliento naudai, naudojant kreipimąsi į teismą kaip spaudimo priemonę ar menkinant kolegos reputaciją, nors kai kurie respondentai pabrėžia, kad tai labiau išimtis nei taisyklė. Neetiškumui gali daryti įtakos itin didelė konkurencija teisinių paslaugų rinkoje, išsilavinimo spragos, klientelizmas (3.25 lentelė).

3.26 lentelė. Rungimosi etikos turinį lemiantys veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtakos formos (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	1. Elgesys, atsižvelgiant į galimą visuomenės nuomonę	<p>I. Kad, suprask, teisėjai yra labai korumpuoti, gauti tuos pinigėlius sau, na ir tiesiog vat juos pasisavinti, o pačiam tiesiog užsukti pas teisėją į kabinetą, pasisveikinti arba ten pakabinti drabužį koj, rūbą, pasakyti, kad vat aš jau einu. Ir bus sukurta regimybė, kad, suprask, visi savi ir jau yra susitarta.</p> <p>I. Labai dažnai, tiek, kiek aš suprantu, proceso dalyviai gali ateiti į kabinetą, nėra jokių barjerų ir iš tikrųjų tu labai lengvai gali sukurti korumpuotumo regimybę.</p> <p>IV. <...> Tai yra labai žmogiška, ar ne, su savo bičiuliais tiesiog išgerti kavos? Bet kai klausiat šitų žmonių: „Ar jūs įsivaizduojat, ką tai matydamas galvoja jūsų klientas, bylininkas šitoj vietoj, ką jis turi galvot, jeigu tas žmogus, kuris pasamdė“.</p>

Vertindami įtakas, kurios gali iš dalies lemti etikos laikymąsi, kai kurie tyrimo dalyviai minėjo regimybę, t. y. kaip situacija gali atrodyti kitiems, būti interpretuojama kitų asmenų (3.26 lentelė).

3.5.8. MORALINIO AKTYVISTO MODELIS

Kokiais atvejais teisininkas turėtų labiau vadovautis moralės normomis nei teisės aktais? Kokių teisinių situacijų gali būti praktiniame teisininko darbe, kai moralės normos tampa svarbesnės už teisės normas?

Iš respondentų atsakymų akivaizdu, kad moralinio aktyvisto (angl. *Moral activist*) modelis nėra labai paplitęs Lietuvos teisininkų veikloje, nes, daugumos nuomone, moralė neprieštarauja teisei, o jeigu prieštarauja, „teisininkas negali nedaryti to, ką jam nurodo daryti teisės aktai“. Kita vertus, moralės normos yra kriterijus tiek veikiant pagal teisės normų suteiktą diskreciją, tiek aiškinant teisės aktus, tiek padedant į teisinę situaciją patekusiam žmogui, nors to pagal teisinį reguliavimą neprivalėtų daryti. Be to, dar akcentuojama advokatų galimybė nesiimti ginti kliento, jei tai prieštarautų advokato įsitikinimams (3.27 lentelė).

3.27 lentelė. Moralinio aktyvisto etika teisingumo principo kontekste

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	1. Moralė visada yra teisėta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Visada turi vadovautis moralės normomis. Bet jūsų klausimas yra labiau moralės negu teisės <...> Negalvočiau, kad tai turėtų prieštarauti... 2. Visa moralė yra integruota į teisę, tai jinai yra viduje teisės. 2. Jeigu pas kažką yra neteisėta moralė, tai tada susirūpina savo morale. 3. Moralė ir teisė visada greta. Amorali teisė, galima būtų sakyti, tai yra stipriojo teisė. 6. Moralė už teisės normą niekada negali būti svarbesnė, nes jos yra kartu.

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	1. Moralė visada yra teisėta	<p>7. Gali būti, kad žmogus padarė nusikaltimą, jis turi atsakyti, nėra jokių galimybių teisine prasme jam išvengti atsakomybės, bet aš jaučiu, kad tai yra neteisinga, taip būna kartais, bet tu nieko negali padaryti. Ir man atrodo, kad teisininkas negali nedaryti to, ką jam nurodo daryti teisės aktai.</p> <p>8. Šiuo atveju moraliniai dalykai stipresni, bet, aišku, bet kuriuo atveju negali kirstis su teise. Jeigu, kad ir kaip moraliai būtų, bet jeigu tai yra neteisėta, tai aš niekada to nedarysiu ir tai yra man tabu.</p> <p>II. Sunku įsivaizduoti moralės normas, kurios prieštarauja prigimtinei teisei. Nėra tiesiog tokių dalykų. Kita vertus, teisės normos, kurios prieštarauja moralės normoms, dažniausiai prieštarauja ir prigimtinei teisei.</p> <p>IV. Čia nėra prieštaravimo, kad tos pozityviosios teisės normos jos kaip tik ir apima tas moralės normas.</p>
	2. Moralė – tai diskrecijos teisė, grindžiama teisėtumu	<p>1. Teisėjavime yra vėl toks dalykas, kad jauti, kad reikia priimti vat taip va. Bet dar nesi sugalvojęs iki galo gerų ir aiškių argumentų. Už tai čia yra toks pasakymas kaip teismų praktika.</p> <p>7. Tarkim, analogiškose situacijose kitas teisėjas, matydamas situaciją, mano, kad čia gal ne visai teisinga yra asmenį nubausti, bet kitą kartą gali būti tiesiog formaliai pasižiūrėta, aha, tas žmogus penkis kartus teismas, ir negali sakyti, kad teisėjas neteisyus yra, nes čia yra vertinimo dalykas <...> tas teisingumo principas, kiekvienas suvokia skirtingai.</p> <p>8. Ir šiandien situacija: žmogus miršta, reikia važiuoti į namus, t. y. į slaugos namus patvirtinti testamentą, ar ne? Tai moralinis aspektas yra, kad, kaip pasakyt, tai žmogui kiekviena valanda gali būti paskutinė, teisinis aspektas tokiam veiksmui atlikti, aš turiu 10 dienų.</p> <p>11. Netgi mes į išskeldinimą važiuojam ir vežam savo maišus, kad būtų į ką sudėti daiktus, kad neišmest ten.</p>

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	3. Advokatai gali atsisakyti bylų, prieštaraujančių jų įsitikinimams	4. Nesiimu tų bylų, kurios prieštarauja mano, na, įsitikinimams, principams; <...> aš turiu tikėti tuo, ką aš darau... 5. Moralės norma yra svarbesnė už teisės normą kažkokią, tai turbūt to tokio darbo nesiimsi. 11. Tarkim, kaip advokatas jisai gali leisti pasirinkti klientą, neimti bylos, jeigu ta byla prieštarauja mano įsitikinimams.
	4. Siekimas laikytis teisės esmės, o ne įstatymo raidės	1. Kada įstatymų reglamentuota, tai moralė labiau pasitelkiama aiškinant įstatymo nuostatas. Arba kai tos nuostatos ginčytinos ir aiškinant, ir interpretuojant. 1. Ar ne šitą turėjo galvoj Konstitucinis teismas į mūsų doktriną įvesdamas tą įstatymo dvasios supratimą. Tai va kokia ta tikroji įstatymo dvasia, tai mums jau čia moralė turi būti labai aiškus atspirties taškas. 4. Teisėje, kad moraliai aš esu teišus, tai aš ir siekiu, kad teišmas laikytųsi ne teisės raidės, bet teisės esmės... 6. Vienam prokurorui vežt tėvą pas gydytoją su širdim, ir jisai vežt jį truputėlį išgėręs, buvo ten nedaug promilių. Mes tą atvejį ir įvertinom kaip tą būtinumą, čia jau tikrai buvo, žinot, sakyt, ne, aš išgėręs, tegul numiršta... II. Iš principo teišininkas turi vadovautis teise, bet ne siaurąja prasme. Ne tik pozityvistine, legalia prasme, bet plačiąja prasme. III. Ta prasme, nu šitoj situacijoje tikrai labai rimtai tą pusę, reiškia, moralinę vertinčiau. Ir įstatymas, na, ok, įstatymas įstatymu. Bet, sakykim, yra mūsų pasirinkimo teisė tokia. Moralinio pasirinkimo teisė. Tu negali verst žmogaus eiti prieš jo sąžinę pirmiausia.

Moralę, kaip visuomeninės tvarkos pamatą, labiau akcentuoja ne teišininkai. Teišininkų nuomone, moralė teisėje pasireiškia bendraisiais teisės principais ir siekimu laikytis teisės esmės, o ne raidės (3.28 lentelė).

Tyrimo dalyviai taip pat pažymi, kad moralė yra pernelyg abstrakti sąvoka, ir vieno asmens etikos ar moralės suvokimas gali skirtis nuo kito, be to, tam tikrais atvejais moralus elgesys klientui gali lemti blogesnius teišinius padarinius. Kaip

gana paplitusį reiškinį tyrimo dalyviai mini teisininkų bendruomenės abejingumą problemoms, iniciatyvos stoką, tylaus nepasitenkinimo reiškinio, pasiguodimo kultūrą. O aktyvus problemų sprendimų ieškojimas dar yra gana retas ieškiny, nulemtas tiek netikėjimo, kad kažkas pasikeis (cit.: <...> *kadangi biurokratinis aparatas čia yra didžiulis, <...> tokia abejonė, ar tavo tas įdėtas darbas, ar jį šis čia kažkur tai pasieks, ar bus grįžtamasis ryšys*), tiek Lietuvos visuomenei apskritai būdingo *tylaus priešinimosi, rūpinimosi* mentalitetu (3.29 lentelė).

3.28 lentelė. **Moralinio aktyvisto etika altruizmo principo kontekste**

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	1. Moralės sritis – bendros žmogiškosios vertybės	10. Daugiausia tai yra visgi vaikų klausimas turbūt, ar ne, vaikų ir išskeldinimo <...> O jaučiausias sritis tai tos bendražmogiškos <...> II. Nesupainiojimas tos moralės, kuri universalumo testą atlaiko su vienos ar kitos grupės morale. III. Moralė, man atrodo, pamatas visuomenės. Jeigu be jos, tai iš viso dezorientacija tada.
	2. Pagalba žmogui, net jei neprivalai	10. Ir kur jam ieškot pagalbos, tai ir telefonus randi, ir nukreipi tinkamai konsultacijos kažkur tai... 10. <...> išgirsta iš mūsų patarimą, tai iš tikrųjų geriau, yra gerai, nes jis, išeina, sprendžia pats problemas ir kartu išsprendžia mūsų srities susikaupusių problemą... 11. Tai išskeldinimas dažniausiai būna iš savavališkų, tai eina pas merą, krenta ant kelių ir meras ten rašo tokį raštą, kad prašau atidėti iki gegužės, birželio ar liepos mėn., tai dažniausiai mes ir atidedam, ir patariam, jeigu nori, tai tikrai nėra problema... 11. Netgi pas mus buvo atvejis, kad mes senuką, gulintį ant patalo, tai prieš tai keturias dienas davėmės po globos namus, ieškojom, kad jį priimtų. Ta prasme, su ta lova nekratėm į gatvę.

3.29 lentelė. Etines kontraversijas lemiančios moralinio aktyvisto etikos formos

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Prieštaravimai (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	1. Teisininkas negali padėti, jei moralė kertasi su teise	9. „Kaip žmogus, aš jus suprantu, bet, kaip notaras, aš negaliu jums padėti“. Va čia ir susikerta moralė su teise. Prioritetas, deja, yra teisė.
	2. Moralus elgesys gali pakenkti klientui	5. Gavosi taip, kad klientas prisipažino, tai, ką padaręs, jisai gailėjosi ir aš jums galiu pasakyti iš patirties, vat šitos bylos būtent, kad nieko gero tai nedavė. Tik taip tariant, sakykim, daugelį dalykų, kuriuos šiaip reikėtų įrodyti prokurorui, klientas prisipažino, reiškia, prokurorui ta atsakomybė, ta pareiga dingo, o bauda jam nė kiek nuo to nepalengvėjo... 7. Gali būti, kad žmogus padarė nusikaltimą, jis turi atsakyti, nėra jokių galimybių teisine prasme jam išvengti atsakomybės, bet aš jaučiu, kad tai yra neteisinga, taip būna kartais, bet tu nieko negali padaryti. Ir man atrodo, kad teisininkas negali nedaryti to, ką jam nurodo daryti teisės aktai. 7. Kad žmogui reikėjo tik patylėti, ir byla, šiaip ar taip, būtų nutraukta ir mes nieko neturėtumėm, nei išimtų narkotinių medžiagų, nei kitų asmenų sulaikytų, nei išaiškintų ir patrauktų atsakomybėn organizatorių, paskui paradoksas gaunasi, kad tas žmogus vos ne nuteisiamas griežčiausiai.
	3. Moralę kiekvienas suvokia skirtingai	7. Prokuroras manė, kad yra neteisinga asmenį nubausti, o teismai vis tiek skyrė bausmę. 1. Mes dažniausiai vadovaujamės savo etika.
	4. Iniciatyvos stoka, abejingumas	3. Kartais elgiamės kaip kaimo moterėlės, pašnekame ir paliekame. O kad taip nuosekliai rūpintis, užsiimti koku nors klausimu, čia yra retesnis dalykas. 7. Dauguma prokurorų turbūt taip ir galvoja, kad rašyk, ką tu nori, nelabai kas kreips dėmesį, bet, manau, kad tai klaidingas požiūris. <...> kadangi biurokratinis aparatas čia yra didžiulis, <...> tokia abejonė, ar tavo tas įdėtas darbas ar jisai čia kažkur tai pasieks, ar bus grįžtamasis ryšys.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Prieštaravimai (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	4. Iniciatyvos stoka, abejingumas	10. Dažniausiai žmonės dirba savo darbą ir dirba, irgi tos bendražmogiškos savybės, pasiguodžia labiau, kad juos ten puola kažkas tai, žinot, negu, kad jie tą iniciatyvą rodytų, bet tam yra savivalda. 11. Yra tokių aktyvistų grupelė, kurie gilina, yra <...> na, penkiolika, dvidešimt procentų.

Įdomi, nors ir fragmentiška tyrimo dalyvių pastaba, vertinant veiksnius, galinčius padėti išvengti moralinių dilemų, – teisininkų išsilavinimo ir inteligencijos akcentavimas (3.30 lentelė).

3.30 lentelė **Moralinio aktyvisto etikos turinį lemiantys veiksniai**

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	1. Išsilavinimas, inteligencija padeda išvengti moralinių dilemų	3. Skundai dėl advokatų labai dažnai atsiranda todėl, kad advokatas yra nepakankamai išsilavinęs, sakykim, neišlavinęs kalbos, neturtingas žodynas ir tada jis pradeda kalbėti žargonu ir užgauna kitą šalį.

3.5.9. HUMANISTINIS (RŪPESTINGO TEISININKO) MODELIS

Apibūdinkite įprastą teisininko ir kliento (plačiąja prasme) santykių praktiką. (Patikslinamieji klausimai: kaip sprendžiama teisinė problema (pvz., klientas nurodo, ko siekia, ir teisininkas vykdo jo norus, jei jie yra teisėti, arba aptariamoms įvairios alternatyvos ir ieškoma geriausio sprendimo, kuris atitiktų ne tik kliento, bet ir trečiųjų asmenų interesus), kiek įsigilinama į kliento problemą, ar vertinami ne tik teisiniai aspektai, bet, pavyzdžiui, ir psichologiniai, santykių išsaugojimo, bendruomeniniai aspektai. Kiek yra įprasta kliento problemą spręsti neteisėmis priemonėmis, pvz., taikinimu, derybomis?)

Tyrimo dalyvių atsakymai į šį klausimą parodė, kad humanistinis (angl. *Ethics of care*) (rūpestingo teisininko) modelis Lietuvoje nėra paplitęs, kitaip tariant, kaip pasakė vienas ne teisininkas, tai yra svajonė. Daugiausia dėmesio šio modelio kontekste yra teikiama aiškinant klientui alternatyvas, tačiau daugelis tyrimo dalyvių pabrėžia, kad galutinį sprendimą priima pats klientas. Nors teisininkas turi galimybių įtakoti šalių taikinimo procesą ginčo metu, tačiau kadangi tam reikia papildomų išteklių, patys teisininkai tuo dažniausiai nėra suinteresuoti, todėl taikinimas Lietuvoje nėra paplitęs (3.31 lentelė).

3.31 lentelė. Rūpestingo teisininko etika teisingumo principo kontekste

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektivumas ir nešališkumas)	1. Teisininkas gali daryti įtaką inicijuodamas taikinimo procesą	4. Advokatai galėtų daryti įtaką tam procesui, įtikinti šalis, kad pagal teisės raidę bus vienaip, o jeigu šalys pasieks kompromisą, jis gali būti visiškai kitaip išspręstas. 6. Taip, tai yra visiškai normalu, prokuroras turėtų pasakyti galimybes <...>, kokiu būdu gali pasiekti norimo rezultato.
	2. Klientas priima sprendimus	2. Tai proporcingiausią sprendimą gali priimti tik pati šalis. 2. Šalys pačios jaučia, žino, kada, kiek gali padarytų nuolaidų ir pagaliau kiekvienam, žino, kiek jam tas klausimas yra aktualus ir kiek jisai gali tam laiko skirti ir energijos, energijos išteklių. 5. Galutinį sprendimą visą laiką daro klientas. 7. Tu negali paveikti nukentėjusiojo, jeigu jis nenori atleisti tam asmeniui, čia yra jo teisė. 9. Bet priversti klientus parodyti tą tikrą kainą nėra jokių svertų. 9. Tu tvirtini šalių valią. II. Man atrodo, vis tiek niekur nedingsi, apsisprendimas yra kliento. Teisininkas tikrai negali <...> neturėtų galbūt atsisakyti bylinėtis dėl to pusės metro tvoros ar tenai kažkokio tai dalykėlio nedidelio, kuris tam žmogui grynai emociškai brangus. Nes jisai niekada neįvertins, kiek tas pusė metro tvoros jam emociškai ar kažkaip kitaip reiškia. Pats žmogus gali tik įvertinti...

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	3. Atstumo tarp kliento ir teisininko išlaikymas	<p>3. Jokiu būdu neklaust, o aš netgi stabdau, jeigu jis nori pasipasakoti, kad jis yra padaręs kažkur kažką, leistino neleistino.</p> <p>3. Negalima savęs sutapatinti su klientu ir negalima pradėti kokios labai didelės bičiulystės.</p> <p>3. Jį (klientą) laikyti truputėlį toliau advokatai yra labai būtina.</p> <p>3. Reikia bandyti psichologiškai pasilipti taip jau aukščiau, ne pasipūtęs, bet, taip sakant, žiūrėti kaip gydytojas, kaip į pacientą.</p>
	4. Taikinimo taikymas nepaplitęs	<p>1. Lietuvoje problema – sunkiai kelią skinasi mediacija kodėl? Todėl, kad teisininkai bando paimti tą sritį. Bet ar jie gerai patarinėja? Jie gal siaurai patarinėja <...>, bandoma, kad tai darytų teismai. Tai man dar yra blogesnė situacija. Nes tai bando daryti žmonės, kurių institucijų pasitikėjimas yra labai mažas.</p> <p>4. Ta niša Lietuvoj yra labai dar neišbaigta, vat, mediacija, vadinasi.</p> <p>4. Ne visi advokatai linkę ieškoti, įtikinėti savo klientus.</p> <p>7. Kai kurie kolegos taip dvejoja prisibijo.</p> <p>10. Poteisminės mediacijos mes neturim praktiškai.</p>
	5. Humanistinio modelio taikymas praktikoje nepaplitęs	<p>1. Net ir būdami geri teisininkai, bet neįvertindami kitų, <...> aplinkybių – kaip tai atsilieps jūsų santykiams su kažkuo tai perspektyvoje ir panašiai. Sugadina klientui reikalus, nes jie padeda laimėti mūšį, bet karas dėl to pralošiamas.</p> <p>I. Negalėčiau atsakyti į šitą klausimą.</p> <p>III. Aišku, būtų mano svajonė, sakykim, kad advokatai tokie būtų <...> na, nedirbtų, sakykim, ten formaliai su byla.</p>
	6. Taikinimas baudžiamajame ir vykdomajame procesuose veiksmingai taikomas	<p>6. Susitaikymo institutas yra numatytas, jisai baudžiamajame procese ir tikrai jisai yra ir naudojamas ir, manau, kad yra labai veiksmingas.</p> <p>10. Tokiu nekonfliktiniu būdu pasibaigusiu procesų tikrai yra daug, tai rodo, kad mediacija kažkokia tai forma, jinai egzistuoja.</p>

Kategorijos	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	7. Įvairių alternatyvų aptarimas	<p>3. Reikia pasakyti, kad tokią bylą yra sunku tikėtis laimėt...</p> <p>5. Visada liepiam savo visiems teisininkams siūlyti daugiau negu vieną išeitį klientui.</p> <p>8. Ateina žmogus ir sako: „Tai kaip čia va dabar padaryti, ar man geriau padovanoti, ar geriau parduoti, nes mokesčius valstybei reikės mokėti?“ Tai aš juk negaliu jo mokinti, kaip valstybei nemokėti mokesčių.</p> <p>9. Gali klausti, kodėl, kas jus verčia rodyti pigiau, dar kažkas tai, bet tai nėra pagrindas atsisakyti atlikt notarinį veiksma.</p> <p>II. Na rimta pareiga iš tikrųjų paaiškinti visas pasekmes. Kiek prasminga, kiek neprasminga. Kiek tikėtina laimėti, kiek netikėtina. Kiek tikėtina, kad bus užgaisa ir visus tuos dalykus, kurie realiai žmogui rūpi. Tai, man atrodo, teisininko pareiga yra labai adekvačiai atsižvelgiant į to žmogaus suvokimo laipsnį informuoti žmogų, kas jo, tikėtina, laukia.</p> <p>III. Aišku, būtų mano svajonė, sakykim, kad advokatai tokie būtų <...> na, nedirbtų, sakykim, ten formaliai su byla.</p> <p>IV. Tai yra viskas etikos rėmuose, net skatintina, jei jis pasako klientui, kad vat, tarkim, iki šiol pozityvioji teisė neleidžia tau apginti tavo pozicijos, ir, aš manau, tai prieštarauja Konstitucijai, tiems moralės, sąžiningumo, teisingumo, protingumo principams, bendriems teisės principams yra ir kad šituo atveju tau bylą galima laimėti per visą eilę metų ir padaryti gerą darbą ne tik tau, kaip klientui, bet ir kitiems žmonėms.</p>
	8. Interesų konflikto vengimas	<p>IV. Advokatas, kuris nepasako to klientui, tai jisai yra nesąžiningas žmogus, nes jisai turi atskleisti tuos dalykus, ar jis turi interesą papildomą be kliento gynimo, ar neturi.</p> <p>IV. Jeigu atsimenate visą istoriją su, berods, „Ūkio banko“ administratoriumi laikinuoju, ta prasme, kuris buvo irgi iš tos pačios advokatų kontoros. Tai matot, formaliai lyg tai neprieštarauja problemai, pasitraukė centrinio banko vadovas ir aš vėl jį laikau labai sąžiningu žmogumi, ta prasme. Bet gavėję žmogui gali pasirodyti, kad čia viskas tie patys visi žmonės, reiškia: tas dirbęs toj pačioj kontoroj, reiškia, dabar užima poziciją, kuri gali paskirti laikinąjį administratorių, ir paskiria jį ne konkurso būdu, o tiesiog sprendimo savo būdu ir tai va ta pati advokatų kontora. Vat čia mes turim problemas etikos.</p>

Nepaisant to, kad rūpestingo teisininko modelis Lietuvoje nėra prigijęs, tačiau daugelis tyrimo dalyvių pabrėžia dalyvaujančių ginče šalių psichologinio konteksto svarbą, bet, kaip ir taikant moralinio aktyvisto modelį, tokią rūpestingo teisininko veiklą labiau vertina kaip pagalbą klientui, kurios teisininkas neprivalo teikti (3.32 lentelė).

3.32 lentelė. Rūpestingo teisininko etika altruizmo principo kontekste

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	1. Psichologinis situacijos vertinimas	3. Reikia galvoti psichologiškai, kaip kita šalis reaguos, ji gali priimti kaip tavo silpnumą. 4. Tai yra žmonių amžius buvo, kad jiems tai buvo aktualu, jiems tai buvo labai jautri tema. 10. Aš pabendrausiu su išieškotoju, ir va tarp jų taip suderini, suderini, ypač dėl bendravimo su vaikais. 10. Nes kai juos priverti rašyt, žmogus rašydamas pagalvoja, kaip aš čia atrodau. III. Tie santykiai ir yra daug svarbiau kartais negu dešimt tūkstančių ar ten penki tūkstančiai tau dabar į kišenę, kuriuos išleisi, pravalgysi, neturėsi. O kažkaip visą gyvenimą gulės ant sąžinės, jeigu kažkokia yra dilema su artimaisiais.
	2. Neprivalomos pagalbos teikimas	11. Kiek įmanoma, yra leidžiama mokėti dalimis, vėlgi, jeigu yra dialogas, jeigu yra kontaktas. 11. Kolegos tikrai patarinėja, kaip daryti, ką daryti, kad maksimaliai mažesnės išlaidos ir švelniau visa tai būtų.
	3. Klientas turi pasitikėti teisininku	5. Jeigu klientas asmeniškai savo advokatu nepasitikė, <...> tai yra problema.

Nors ir fragmentiškai, tačiau atsakymai rodo bendros verslo kultūros įtaką teisinių paslaugų teikimo kultūrai, kartu apgailestaujant, kad verslui Lietuvoje apskritai vis dar trūksta socialinės atsakomybės, taip pat ir teisinių paslaugų teikimo sektoriuje (3.33 lentelė).

3.33 lentelė. Etikai prieštaraujančios veiklos formos rūpestingo teisininko etikos modelyje

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Prieštaravimai (veiksniai, lemiantys neetiškumą arba neturintys įtakos etiškumui)	1. Teisinkai (laisvosios profesijos) iš esmės yra verslininkai, o Lietuvoje verslas stokoja socialinės atsakomybės	I. Advokatai juk iš esmės yra verslininkai <...> Lietuvoje verslas nėra labai atsakingas.

Reikia pažymėti, kad kai kurie respondentai pabrėžė „rūpestingo teisininko“ modelio riziką teisininkui tapti pernelyg artimam klientui, prisiimant interesų konfliktą ir pernelyg didelės atsakomybės už kliento veiksmus našą.

3.34 lentelė. Rūpestingo teisininko etikos turinį lemiantys veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	1. Atsargumas, siekiant apsaugoti nuo galimo neetiško elgesio	3. Tada advokatas jau turi pasirinkti ir galvoti, ar advokatas nerizikuoja. 3. Reikia vengti pulti kalbėti su kita šalim. Tai yra labai pavojinga. 4. Sakau, tikrai reikia nusileisti, bent vieną šitą mes privalom nusileisti. Na, klientas pasakė, na, matom, kad, advokate, jūs na, nesat mūsų pusėje šimtu procentų, mes norim nutraukti sutartį. 6. Prokuroras turėtų pasakyti galimybes, visiškai be jokio spaudimo pasakyti galimybes. 7. Kai kurie kolegos taip dvejoja, prisibijo, kad daugmaž čia tokios iniciatyvos rodymo, kad nepagalvotų, kad tu čia kažką tai gini.
	2. Taikinimas reikalauja resursų	2. Bet koks kitas trečiųjų asmenų įsikišimas į tarpusavio ginčų, klausimų sprendimą yra reikalaujantis papildomų sąnaudų, papildomų organizacinių gebėjimų, priemonių, finansinių išteklių, laiko sąnaudų. 8. Jeigu aš čia sėdėsiu spėsdama klientų pageidavimus, kaip jiems geriau, tai aš galiu prašnekėti visą dieną ir nieko neuždirbti iš to. 8. Kam aš jam turiu spręsti jo komercinius dalykus už 200 Lt. 10. Tiesiog proceso dalyviai nenori apsisunkinti vėl tom teisinėm paslaugom, nes jos kainuoja.

3.5.10. BENDRASIS ETIŠKO TEISININKO APIBŪDINIMAS

Kaip apibūdintumėte etišką teisininką? Galbūt galite įvardyti konkretų etiško teisininko pavyzdį iš Lietuvos teisininkų ir paaiškinti, kodėl pasirinkote būtent jį?

Paskutinis tyrimo dalyviams pateiktas klausimas iš esmės grąžina į tyrimo pradžią ir yra panašus į pirmąjį tyrimo klausimą. Kita vertus, respondentai galėjo retrospektyviai – remdamiesi atlikta analize ir pateiktais į klausimus atsakymais – apibūdinti teisininkų etiką. Iš dalies respondentai panašiai, kaip ir atsakydami į pirmąjį klausimą, detalizavo ir konkretino pagrindinius etikos turinio elementus (teisingumą ir altruizmą), tačiau tapo aiškiau, kas yra akcentuojama, išryškėjo ir naujų (palyginti su atsakymu į pirmąjį klausimą) aspektų ar niuansų, ypač siejamų su teisės užribio charakteristika bei subkategorijų sąsaja. Pastarasis aspektas patvirtina, kad į teisininkų etikos sampratą neįeina holistinis požiūris į šį reiškinį, nors subkategorijos yra glaudžiai susijusios.

Konkretindami teisingumo etikos turinio elementą, respondentai daugiausia dėmesio skyrė profesionalumui, tačiau pabrėžė, kad profesionalumas gali būti suprantamas ir plačiau. Tarkime, teigiama, kad *į profesionalumą turėtų tilpti ir teisės išmanymas, ir asmeninės savybės, ir pasaulėžiūra <...> asmeninės savybės turėtų būti dalykiškumas, pasaulėžiūra tai <...> pilietiškas ir aktyvus žmogus*. Suprantama, kad profesionalumo (dalykiškumo) negalima atsieti nuo kitų svarbių etiško teisininko savybių, ypač nuo bendravimo su žmogumi gebėjimų (altruizmo pirmoji charakteristika) ar visuomeniškumo, išprusimo ir vidinės kultūros, darančių įtaką teisininko etiškumui. Taip pat pabrėžiama, kad kompetencija / profesionalumas sunkiai nustatomi vykstant nuolatinei normų kaitai; todėl į pirmą vietą turi būti keliami kiti – ypač bendravimo su žmogumi – gebėjimai. Galiausiai minimas ir pasitikėjimas (labiau reputacijos elementas), sietinas su profesionalumu.

Iš bendrosios teismo proceso etikos ir interesų konflikto vengimo charakteristikų ypač ryškėja šių elementų sąsaja su asmens ir institucijos reputacijos subkategorija. Manipuliavimas teismo procesu (ar naudojimas savo interesams) arba galima interesų konflikto rizika siejama su žala, daroma institucijos (teismo) reputacijai, kaip pasitikėjimo institucija ar pagarbos jai veiksniumi. Kita vertus, atskleidžiama, kad kartais interesų konflikto perdėtas vengimas gali lemti tai, kad teisininkai /

teisėjai tampa uždari, socialiai pasyvūs, bijo imtis visuomeninės veiklos, kuri laikytina pranašumu.

Savęs / profesijos identifikavimo su teisingumo sistema subkategorija siejama su teisininko visuomeniškumo siekiu, tai įvardijant kaip visuomeninio *teisingumo* interesą. Todėl tyrime, detalizuojant teisingumo kategoriją, nėra skiriama teisininko socialinio aktyvumo subkategorija, nes ją apimama ši (savęs / profesijos identifikavimo su teisingumo sistema) teisingumo charakteristika. Teisininko darbas suprantamas kaip socialinis – darbo su žmonėmis – ir sudėtingas teisingumo siekio įpareigojimas (3.35 lentelė).

3.35 lentelė. Teisinių etikos turinys, remiantis teisingumo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Bendroji teismo proceso etika	1. Visų <...> su teismais susiduriančių asmenų ir prokuroro, advokatų, ateinančių teisininkų, praktikuojančių ir kitų <...> matyti ir suprasti, kad teismo institucija turi būti gerbiama ir <...> nežeminama ar nepanaudojama vien savo interesams. 2. Nemanipuliuojant faktais, nemanipuliuojant teise, procesu, kada pagarba išlaikoma abiem pusėms <...> kada gerbiamas įstatymas ir gerbiamas teismas, jeigu tai yra teisminis procesas <...> pripažįstama, jeigu tiesa nėra toje pusėje, kurioje yra atstovaujama, o ne visais būdais bandoma paneigti nustatytą tiesą <...> Tai rodo <...> kad teisininkas elgiasi kaip manipulatorius profesinėje veikloje <...>.
	Interesų konflikto vengimas	13. Būti nešališkam <...> pasakyti, kad labai aiški ir korektiška riba tarp kliento ir savo paties interesų. 14. Baimės yra dalyvauti kažkokioje papildomoje veikloje, nes ji sukelia <...> rizikas <...> interesų konflikto <...> teisėjai kartais <...> turi paranoją, kad <...> gali juos labai saistyti tas dalyvavimas <...> ar daryti pažeidžiamus <...>. Jeigu turi kažkokį <...> privatų, grupinį santykį, tai tu turi deklaruoti viešai, nuoširdžiai, kad aš <...> turiu tokį santykį <...> teisėjas turi būti skaidrus, atskaitingas <...> kad nenaikintų pasitikėjimo <...>. Be pasitikėjimo žlunga viskas...

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Teisingumas (teismo proceso objektyvumas ir nešališkumas)	Profesionalumas	<p>1. Profesionalas <...> į profesionalumą turėtų tilpti ir teisės išmanymas, ir asmeninės savybės, ir pasaulėžiūra. Tai asmeninės savybės turėtų būti dalykiškumas, pasaulėžiūra tai <...> pilietiškas ir aktyvus žmogus.</p> <p>4. Dalykiškas ir nebijoti klientui pasakyti <...> kaip gali baigtis byla blogai <...> kad klientas tikrai suvoktų riziką, ką jis gali prarasti <...> advokatas turi mokėti pasakyti ne arba <...> kaip teisininkas nesutinku <...>. Aš turiu pasitikėti profesionalumu...</p> <p>6. Tikrai gerai išmanyti teisės normas <...>, sugebėti tikrai paaiškinti tam asmeniui, kuris to nežino ir neišmano <...> abu be galo kvalifikuoti, sugebantys tikrai paaiškinti žmonėms, ir visose srityse, lygmenyse...</p> <p>10. O kompetencija tai sunkiai pasiekama <...>, nes tokių normų nevienodumo daug, ir kas yra tas kompetentingas antstolis <...> kiekvienas pasakys skirtingai <...> neįsigilino, neišsiaiškino, galbūt buvo galima pasiekti tą patį rezultatą, bet kitomis priemonėmis, teisėtomis <...> čia jau yra kompetencija <...> antstolis <...> atėjęs žmogus iš jo išeis ir pasakys ačiū, tai bus kompetencijos viršūnė <...> išmokyti atimti taip, kad tau už tai padėkotų <...>, tai antstolis virtuozas tada.</p>
	Savęs / profesijos identifikavimas su teisingumo sistema	<p>1. Pilietiškas ir aktyvus žmogus <...> taip, kad tai būtų naudinga bendrąja prasme ir visuomenei <...>, kadangi taikom teisę, reikia suderinti individualios situacijos svarbą su visuomeniniu teisingumo interesu.</p> <p>9. Vien tai, kad tu esi teisininkas ar notaras, ar advokatas <...> nepriduoda tau kažkokių papildomų galių <...>. Tai kaip tik yra daugiau įpareigojimų tau, nes jeigu tu pasirinkai tą darbą, o tai darbas su žmonėmis <...>.</p> <p>10. <...> negalėjau dėl to tapti teisėju <...> nes <...> bijau nubausti žmogų neteisingai <...> pareiga <...> asmenų, kurie turi <...> teisinę galią taikyti poveikio priemonę, įrodyti <...> asmeniui, kad jis padarė <...> pažeidimą, ir asmuo susitaiko su <...> pažeidimu ir jį įvertina pats savyje.</p>
	Etika kaip rašytinė / formalioji teisė, prisidedanti prie objektyvumo	<p>13. Kalbant apie kitas profesijas <...> standartą <...> nustato teisės aktai.</p>

Konkretindami altruizmą kaip teisininkų etikos turinio dalį, respondentai dar kartą pabrėžia asmeninio ryšio tiesiogiai bendraujant ir empatiškumo formuojant tarpusavio pasitikėjimą svarbą. Ši charakteristika siejama su humanistiniu požiūriu į žmogų ir tolerancija, ypač pabrėžiant arogantiškumo vengimą teisininkų bei apskritai žmonių santykiuose (kita vertus, tai įvardijama ir kaip problema). Arogantiškumo vengimas taip pat siejamas su kito žmogaus nežeminimu, savęs neaukštinimu, empatija, vienodu žmonių traktavimu, neatsižvelgiant į einamas pareigas ar turimą postą.

Su šia charakteristika glaudžiau susijęs ir bendrasis asmens / institucijos etiketas, jam tyrimo dalyviai taip pat skiria daug dėmesio, atskleidžia įvairių šios ypatybės niuansų. Pabrėžiamos manieros, laikysena, aiškus informacijos pateikimas, kultūringumas bendraujant, nekonfliktiškumas, neįžeidinėjimas, susivaldymas sudėtingomis emocinėmis situacijomis, arogantiškumas kaip laikysenos, kalbos, manierų dalykas ir kita.

Pastarųjų dviejų altruistiško (etiško) teisininko charakteristikų aptarimas taip pat rodo, kad teisininkų rengimas etikos srityje neatsiejamai susijęs su specialiu psichologiniu rengimu. Abu procesai turi turėti itin stiprią sąsają. Rengiant teisininką psichologijos srityje turi būti mokoma ir mandagiai, taktiškai bendrauti su žmogumi.

Apibūdinant asmens / institucijos reputacijos subkategoriją, pabrėžiamas teismo institucijos pagarbos siekis ir poreikis (nors vėlgi tai įvardijama kaip Lietuvoje egzistuojanti problema, siejama su bendru blogu teismų įvaizdžiu / reputacija visuomenėje). Taip pat konkretinama, ką reiškia tai, kad teisininkams keliami didesni reikalavimai nei kitiems piliečiams, ir teigiama, kad teisininkas turi būti elgesio pavyzdys kitiems.

3.36 lentelė. Teisinių etikos turinys remiantis altruizmo principu

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys tiesiogiai bendraujant ir per empatiškumą formuojant tarpusavio pasitikėjimą	6. Kiekvieną žmogų reikia priimti taip, kaip kad tu norėtum, kad tave priimtų <...> jie labai vertina žmogiškąjį faktorių <...> jiems <...> yra svarbūs žmonės, nepriklausomai nuo užimamų pareigų ar posto. 7. Gebėjimas bendrauti su paprastu žmogumi, ne teisininku, nerodant, kad tu esi kažkoks protingesnis. 9. Pirmiausia tolerancija žmogui, gebėjimas klausyti, pagarba <...> negali vis dėlto tą kitą žmogų žeminti ir niekinti. 10. Žmogus <...> ne arogantiškas, nes žmonės nepriima arogantiško asmens <...> nes mūsų darbas yra susijęs su betarpišku bendravimu su žmogumi <...> profesija reikalauja daugiau dėmesio žmogui.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Altruizmas (santykis su kitu)	Asmeninis ryšys tiesiogiai bendraujant ir per empatiškumą formuojant tarpusavio pasitikėjimą	12. Teisininkai turi būt tie žmonės, kurie priverčia žmogų pasijaust geriau ir žinoti, kad <...> viskas bus gerai, nepriklausomai nuo to, koks bus sprendimas <...> rūpestingas, turi empatijos, skiria dėmesio <...> nepamiršti, kad empatija ir <...> savęs kritinis vertinimas yra pagalbininkai tavo darbe <...> supranti, kad turi leisti save vertinti kitiems, įsiklausyti į kitų nuomonę, nes <...> tarnauji žmonėms. 14. Kalbant apie teisėjus <...> ten yra ir per daug <...> arogancijos <...> tos profesijos žmogus negali būti arogantiškas, nes jis tarnauja žmonėms. O tarnystė niekaip nesusijusi su savo ten pabrėžtinu išskirtinumu <...> dialoge buvimas su žmonėmis ir mėginimas spręsti jų įvairių problemų.
	Bendrasis asmens / institucijos etiketas. (mandagumas, taktiškumas, aiškumas ir kt.)	6. Tavo sprendimas ar žodžiu, ar raštu bus aiškus, bus motyvuotas, tai yra <...> etiškas teisininkas negali leist tokio atsakymo, tokio sprendimo, kad sukeltų kažkokią abejonę institucijai <...> žmogus gautų tą informaciją, nesvarbu, ar patenkins, ar nepatenkins, bet kad jam būtų aišku, ir tai būtų padaryta kultūringai, kultūringa kalba, išsamiai <...> jam išaiškint taip, kad jis tą suprastų. 7. Mandagus, nekonfliktiškas <...> diskusijose <...> ar duodami interviu, rodo pagarbą savo oponentui <...> nieko neįžeidinėja. 9. Turi kažkaip tai valdytis <...> stengtis save sulaikyti <...> turi <...> sugebėt, ramiai įtikinti arba nukreipt. 10. Neturėtų būti <...> asmenybė arogantiška <...> savo išvaizda, savo laikysena, savo kalba, savo manieromis <...>. 11. Žmogus turi būti bendraujantis, nekeliantis tono, neisiterikuojantis, išaiškinantis žmogui.
	Bendra asmens / institucijos reputacija (kaip kiti / visuomenė tave traktuoja; keliami aukštesni reikalavimai)	1. Stengtis, kad teismui institucija ir teisėjo asmuo būtų gerbiamas <...> daryti viską, kad nežeminti šių institucijų ir pareigūnų įvaizdžio. 10. Padidinti reikalavimai mūsų elgesiui yra kodėl, todėl, kad mes turime daugiau galių, ir taikydami tas galias mes neturime demonstruoti tų galių <...>, jeigu jūsų kolega važinėja su prabangiu automobiliu <...> „gal tu parduok, tu nevažinėk“, „ir kodėl?, sako, aš nebijau, mano sąžiningos pajamos...“ <...> tai neetiška tų žmonių atžvilgiu, kurių atžvilgiu tu turėjai tam tikras padidintas galias <...>, kultūros <...> jis turėtų turėti daugiau, negu kad leidžiama <...> eiliniam tipiniam piliečiui. 12. Kuris savo bendravimu, savo veiksmais rodo pavyzdį kitiems ir yra <...> gero elgesio etalonas.

Tyrimo dalyviai patvirtina ir papildo tam tikras teisininkų etikos užribio charakteristikas. Taip pat akivaizdus jų susietumas. Teigiama, kad nuobaudos / baudmės nieko nereiškia, jeigu žmogus pats nepripažino etikos pažeidimo ir to nepadare iš esmės savo viduje / savyje (siejama su vidinės kultūros subkategorija, kur tai atskirai pabrėžiama). Glaudžiai susiję rungimosi, kritikos ir teisininko profesijos atskyrimo nuo verslo konjunktūros elementai. Kitaip sakant, išimtinai rungtis nusiteikęs teisininkas, ypač advokatas, profesiją paverčia komercinę paslaugą teikiančia veikla, šitaip ignoruojant veiklos visuomeninį išskirtinumą ir reikšmę. Taip pat tai siejama su manipuliacijos teismo procesu reiškiniu, atitinkamai susijusiu su bendrąja teismo proceso etika kaip apibūdinančia etikos turinį. Išskiriamas ir teisininkų socialinio pasyvumo reiškinys; tai rodo, kad jie neidentifikuoja savęs kaip teisingumo vykdymo

3.37 lentelė. Teisininkų etikos užribio charakteristikos

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą, arba neturintys įtakos etiškumui)	Formalaus / standartizuoto proceso nepakankamumas (rašytinės / norminės teisės / formalios kontrolės / sankcijų nepakankamumas)	3. Nėra teisingumo, jeigu remiamasi tik teisės normomis. 10. Nuobauda <...> iš principo nieko nereiškia, jeigu žmogus jos nepripažino <...> mums žmogiškumo standartų turi būti daugiau <...> ir nebūtinai jie turi būti formaliai ten aprašyti kodekse.
	Rungimosi kritika	2. Skundžiant <...> pirmos instancijos teismo sprendimus ir <...> bandant <...> sužaisti tam tikrą loteriją, žaidimą, galbūt pavyks. 13. Apie advokatą <...> galvojant, tai tas, kuris nesukelia nepagrįstų lūkesčių ir tuo pagrindu nepagrįstai nesipelno iš kliento <...> neįsikibimas to kliento bylos ir nemelžimas kliento. 15. Tas, kuris pirmiausia siekia ne tik savo intereso, kurio Dievas yra ne tik klientas, bet ir pati teisė <...> neapgaudinėdamas klientų.
	Atribojimas nuo verslo / verslo tipo konjunktūros	3. Žmogus, kuris <...> su lauknešėliais pas teisėjus neina <...> geras gyvenimas, pinigų turi, bet viskas greit praeina <...> meilė žmogui, vadinasi, ne pinigams. Pinigai, honoraras todėl ir vadinamas honorais, tai yra garbės atlyginimas. 4. Advokato profesija yra daugiau ne paslauga, bet pagalba, t. y., kad mes neturime <...> iš to pasinaudoti. 13. Apie advokatą <...> galvojant, tai tas, kuris <...> nepagrįstai nesipelno iš kliento <...>, nemelžimas kliento.

Kategorija	Subkategorija	Interviu teiginiai
Problemos (veiksniai, lemiantys neetiškumą, arba neturintys įtakos etiškumui)	Socialinis pasyvumas	3. <...>o advokatai kiek pasiūlė įstatymų projektų <...>, piktinuosi, kaip pradeda šnekėti advokatai, kad reikia tą padaryti, tą padaryti, tegul padaro Taryba <...>, esi teisininkas, suformuluok, pateik. 14. Daug tų žmonių, kurie dirba teisėjais <...> labai silpnai jie yra visuomeniškai <...>, silpnai dalyvauja visuomeninėje veikloje, bendruomenėse, nevyriausybiniuose organizacijose, savanoriškume.
Įtaka (veiksniai, lemiantys etikos laikymąsi)	Vidinės nuostatos / vidinė kultūra	3. Tai tam reikia <...> aukštos kultūros ir plataus išsilavinimo <...> inteligentija kažkaip išsitrina, o vertinami intelektualai <...> intelektualas tas kuris turi daug specialių žinių, teisei reikia inteligentiškumo <...> pirmiausia advokato <...> orumas. 4. Ne tik profesijoje, bet ir už jos <...> moralumas <...> turėtų būti ne tik teisėj, bet ir kitur <...> etiškumas <...> turi būti <...> tam tikras gyvenimo būdas. 10. Kai žmogus atėjo ir prisipažino, kad, taip, padariau pažeidimą <...> paskambino kolegiskai sakė <...> taip, apsižiūrėjau <...> dabar matau nesąžmonė <...> žmogus atvirai pasakė, kad tai yra tikrai pažeidimas <...> nuoširdus <...> žmogaus savęs įvertinimas <...> asmuo susitaiko su <...> pažeidimu ir jį įvertina pats savyje.
	Mokymas (mokykla, universitetas, kvalifikacijos kėlimas)	3. Reikėtų į universitetų programas įtraukti <...> reikia <...> aukštos kultūros ir plataus išsilavinimo <...> kas yra universitetinis išsilavinimas? Galbūt tenai yra dėstymas tokio lygio kaip <...> kolegijoje ar <...> technikume, kur ruošia amatininkus <...> universitetinis išsilavinimas yra tada, kai sužinai, jog tuo pačiu klausimu gali būti kelios nuomonės. O tarybiniais laikais mes mokėmės, buvo viena Lenino tiesa <...> tai galima daryti per advokatūrą, tai yra kursų sistema..., bet žiūrint, kokie yra <...> kursai, <...> jeigu tik aiškina <...> teisės normą ir kaip ją taikyti, vadinasi, vien tik tai lazda ir kaip ta lazda mušti žmogų. Bet kad būtų daugiau diskusijų <...> teisininkas <...> studijuoja visą gyvenimą <...> kompiuterio neišjungiu, tuoj lėndi į internetą. 5. Jaunajai kartai reikėtų skiepyti <...> universitete <...> kad jau jie būtų principinės nuostatos, kad tos pagarbos tarpusavio. 6. Yra tie, kurie be galo domisi teise, be galo didesnius reikalavimus kelia sau... 9. Gebėjimas bendrauti, turbūt reikia šito mokyti irgi.

visuomenėje sistemos dalies ir nesiima tam tikros veiklos (tarkime, teisėkūros iniciatyvų, dalyvauti įvairioje visuomeninėje veikloje).

Dėmesio sulaukia teisininko mokymas / rengimas, kaip veiksny, darantis įtaką etikos laikymuisi. Čia atskleidžiami tokie trys šios etikos užribio charakteristikos niuansai: (1) teisininkams reikia mokytis bendrauti (pabrėžiama psichologinio teisininkų rengimo poreikio sąsaja su teisininkų rengimu etikos srityje); (2) teisininkų etiškumas susijęs su nuolatinio teisininko mokymusi (*teisininkas <...> studijuoja visą gyvenimą*); (3) keliamas klausimas, *kas yra universitetinis išsilavinimas?* ir pabrėžiama, kad jis turi būti būtent *universitetinis*, kai mokomasi ne „iškalni“ informaciją ir ją priimti kaip neginčijamą tiesą, o diskutuoti, kai suteikiamas platus humanitarinis išsilavinimas bei humanistiniai etiniai pagrindai (3.27 lentelė).

3.6. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Kokybinio tyrimu, taikant altruizmo ir teisingumo principo subkategorijas, atskleistas teisininkų etikos turinys. Respondentų duomenų analizė patvirtino, kad teisininkams teisingumas ir etika visų pirma asocijuojasi su bendra teismo proceso (plačiajame prasme) etika, interesų konflikto vengimu, profesionalumu ir savęs identifikavimu su teisingumo sistema, etika kaip rašytine (formaliąja) teise, prisidedančia prie objektyvumo, epizodiškai išlaikant ir konfidencialumą.

2. Altruizmo principo kontekstas atskleistas pabrėžiant asmeninio ryšio tiesiogiai bendraujant ir per empatiškumą formuojant tarpusavio pasitikėjimą svarbą, bendrą asmens / institucijos etiketą ir reputaciją, taip pat akcentuojant ir tarpininkavimo / mediacijos bei šalių sutaikinimo svarbą.

3. Tyrimas atskleidė ir svarbių bei įdomių prieštaravimų, determinuojant, kas siejama ar nėra siejama su buvimu etišku teisininku.

- a. Pirmasis prieštaravimas siejamas su išliekančiu neaiškumu / dvejbone dėl galimo moralės ir teisės taisyklių prieštaravimo. Paaiškėjo, kad vyraujanti teisininkų etikos samprata šiuo atveju yra patekusi į savitą užburto ratą. Viena vertus, manoma, kad etiška yra tai, kas atitinka formalias taisykles, kita vertus, tos taisyklės turi būti kritiškai įvertinamos remiantis etikos kriterijais, esančiais už šių taisyklių ribų. Tačiau šis užribis toliau susiejamas su subjektyvia paties

teisininko teisingumo samprata, t. y. pripažįstamas moralinis reliatyvizmas, ir tada teigiama, kad reikia grįžti prie tokių taisyklių, kokios yra.

- b. Antrasis prieštaravimas siejamas su rungimusi – nors daugeliu atvejų jis buvo suprantamas labiau kaip teisininko neetiškumo (arba etiškumo užribio neigatyviaja prasme) determinantas, vis dėlto kartais pripažįstama, kad rungimasis yra būtinas šiuolaikinio teismo proceso elementas ir ne tik todėl, kad teisėjas turi būti pasyvus priešais jį vykstančio rungimosi proceso stebėtojas ir vertintojas, bet kad vis dėlto ir rungimasis kartais turi persverti bendrąjį teisingumo siekį (tarkime, kai teigiama, kad advokatai neturėtų padėti prokurorams, kai šie daro klaidų, ir tai yra tinkamas elgesys).

- c. Galiausiai paaiškėjo, kad du teisininkų etiką apibūdinantys elementai – teisingumas ir altruizmas – gali vienas kitam prieštarauti, t. y. teisingumas gali reikalauti ne altruizmo kaip atsiribojimo nuo kito žmogaus, kai teigiama, kad būtina išlaikyti atstumą tarp kliento ir teisininko.

4. Prie svarbiausių veiksmų, skatinančių teisininkus laikytis etikos, respondentai priskiria teisininko vidines nuostatas (kultūrą), auklėjimą, dažniausiai neatsiejamą nuo šeimos. Tačiau pastebėta, kad ši sąvoka yra gana neapibrėžta ir sudėtinga, tai rodo respondentų pastangos pateikti alternatyvias formuluotes.

5. Respondentai taip pat pažymėjo formalus / standartinio proceso ir atitinkamos norminės aplinkos svarbą kaip etikos laikymąsi lemiančio veiksnio, kuris suprantamas trejopai – kaip teisininkų etikos determinantas, nepakankamas etiškumo veiksnys ir svarbus teisininkų etiškumo veiksnys.

6. Ne mažiau svarbi etikos laikymuisi įvardyta ir aplinkos – artimosios (profesinės) ir tolimosios (visuomenės) – įtaka. Išskirtas ir viešumo veiksnys, kuris suprantamas šiek tiek kontroversiškai (jo norima ir prisibijoma). Epizodiškai paminėti psichologinio komforto ir globalizacijos veiksniai.

7. Kaip aktualiausias teisininkų etikos problemas respondentai įvardijo iš esmės jau aptartų svarbiausių veiksmų neužtikrinimą, t. y. ir formalus proceso nepakankamumą, vidinės kultūros ir viešumo stoką, problemas artimojoje socialinėje aplinkoje. Kita vertus, kaip neigiamą veiksnį apklaustieji paminėjo ir rungimąsi, negebėjimą atsiriboti nuo verslo / politinės konjunktūros, teisininkų socialinį pasyvumą, siekiant spręsti esamas problemas.

8. Iš teisininko etikos pažeidimų nustatymo veiksmingumą užtikrinančių sąlygų respondentai dažniausiai minėjo aplinkos (artimos ir tolimos) svarbą, viešumą,

kokybiškų profesinių ir psichologinių mokymų esamiems ir būsimiems teisininkams būtinumą, vidinę kultūrą (nuostatas) ir formalų / standartinį procesą.

9. Tyrimo dalyviai pabrėžė teisininkų mokymo etikos srityje svarbą, jų manymu, yra trys šio proceso dimensijos: (1) teisininkų mokymasis visą gyvenimą; (2) specialus rengimas psichologijos srityje; (3) *universitetinio* išsilavinimo teikimas, kai neapsiribojama doktrininio mokymu, bet ugdoma kūrybiška plačių humanitarinių ir socialinių pažiūrų asmenybė, turinti humanistinius ir etinius elgesio pagrindus ir galinti prisiišti teisingumo garanto vaidmenį visuomenėje.

10. Tyrimas atskleidė, kad teisininkų etikos analizei, kaip ir kuriant galimą modelį, reikia holistinio požiūrio į šį procesą, nes jos determinavimo charakteristikos yra glaudžiai susijusios ir negali būti aiškinamos atskirai nuo bendro konteksto.

11. Rezultatai iš esmės patvirtina teisinio reglamentavimo ir garbės teismų praktikos tyrimo metu gautas išvadas.

Literatūra ir šaltiniai

1. Mahlmann, M. (2007). Ethics, Law and the Challenge of Cognitive Science. *German Law Journal*, 8(6): 577–615.
2. Parker, C. (2004). A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics. *Monash University Law Review*, 30: 49–74.

4. Etikos vaidmuo rengiant teisininkus ir tobulinant jų kvalifikaciją

4.1. ETIKOS VAIDMUO TEISININKŲ RENGIMO IR KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SRITYJE LIETUVOJE

Prof. dr. E. Gruodytė

Edukologų ir psichologų tyrimai rodo⁸²³, kad aukštoji mokykla gali labai prisidėti prie studijuojančiųjų vertybinių nuostatų ugdymo, todėl profesinės etikos svarbos suvokimo ir laikymosi ugdymas išskiriamas kaip vienas iš svarbiausių ir nepakeičiamų ne tik teisės, bet ir, pavyzdžiui, medicinos, ekonomikos, inžinerijos ir kitų studijų programų turinio reikalavimų⁸²⁴. Išanalizavus esamus reikalavimus, keliamus būsimiems teisininkams, akivaizdu, kad etikai dėmesio skiriama menkai.

⁸²³ M. Kelly. Ethics for Lawyers and Judges. *T. M. Cooley J. Prac. & Clinical L.* 2009, 11. Iš: J. Kiršiene, Ch. F. Szymanski. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1331.

⁸²⁴ J. Kiršiene, Ch. F. Szymanski. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1331.

Galiojančiame Teisės studijų krypties apraše⁸²⁵ etikai numatytas antraeilis vaidmuo, nes universitetų programose ji įvardijama tik kaip vienas iš galimų studijų programose siūlomų pasirinkti dalykų arba bendrųjų universitetinių dalykų (fundamentaliųjų, filosofijos, pasaulėžiūros ir socialinių mokslų) ir nurodyta kartu su tokiais dalykais, kaip estetika, dokumentų valdymas, ekonomikos teorija, lotynų kalba, romėnų teisė ir kt. (aprašo 22.1 punktas)) arba studijų krypties dalykais (aprašo 23.1.3, 23.2.2, 23.3.3 punktai). Teisininko etika kaip privalomas dalykas nėra numatytas ir atsakingiausiai teisei profesijai – teisėjams, nes reikalavimo turėti šį dalyką nenumato nei teisėjų kvalifikaciniai reikalavimai⁸²⁶, nei Konstitucinio Teismo nutarimas dėl teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymo nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas⁸²⁷. Tiesa, bent iš dalies tokį reguliavimą būtų galima pateisinti tuo, kad reikalavimai teisėjui patvirtinti daugiau nei prieš dešimt metų.

Galima pasidžiaugti, kad situacija pamažu keičiasi, nes naujai parengtame, bet dar nepatvirtintame Teisės studijų krypties apraše⁸²⁸ teisininkų etika minima tiek prie pirmosios ir antrosios universitetinių studijų pakopų, tiek kaip žinių ir taikymo gebėjimų rezultatas, tiek kaip specialusis gebėjimas. Pirmosios studijų pakopos studentai turi įgyti žinių apie teisininkų profesinės etikos reikalavimus (31.1.4 punktas) ir jų taikymo įgūdžių, antrosios studijų pakopos studentai – įgyti įgūdžių apie teisininkų profesinės etikos reikalavimus ir šioje srityje kylančias problemas (32.2.3 punktas), vadinasi, dalykas turėtų suteikti ne tik teorinių, bet ir praktinių šios srities žinių. Atitinkamai kaip specialusis gebėjimas pirmosios ir antrosios pakopos studentams etika siejama su asmenų atstovavimu. Pirmąją studijų pakopą baigę asmenys turės susiformavusių įgūdžių, kaip atstovaujant asmenų teisėms ir teisėtiems interesams vadovautis profesinės etikos reikalavimais (31. 3.4 punktas), o antrosios studijų pakopos absolventai – kaip gebėti atstovauti ir koordinuoti atstovavimą asmenų ir organiza-

⁸²⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugpjūčio 19 d. įsakymas Nr. V-1385 „Dėl teisės studijų krypties aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 102-5306.

⁸²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimas Nr. 1568 „Dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 97-4288.

⁸²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtintų Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitiktis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 23-852.

⁸²⁸ Teisės studijų krypties aprašas. Vilnius, 2013. <http://www.skvc.lt/files/SKAR-2/Teises_studiju_krypties.pdf> [žiūrėta 2014-12-14].

cijų teisėms ir teisėtiems interesams vadovaujantis profesinės etikos reikalavimais bei tinkamai elgtis su konfidencialia informacija (32.4.7 punktą).

Savaime suprantama, jei naujasis aprašas bus patvirtintas, kiekviena teisininkus rengianti studijų programa privalės prisitaikyti prie naujų reikalavimų ir bent po vieną etikos dalyką bus privalu numatyti pirmosios ir antrosios studijų pakopos programose, tai turėtų paskatinti daugiau dėmesio studijų metu skirti šiam dalykui. *Tuo tarpu šiandieną atlikus Lietuvos aukštųjų mokyklų siūlomų teisės studijų programų analizę, matyti, kad teisininkų etikos dalykas ne visuomet yra tarp privalomų ar net pasirenkamųjų dalykų*⁸²⁹.

Siekiant įvertinti, kiek teisininkų etiką ir šios srities problemas atliepia Lietuvoje organizuojami kvalifikacijos tobulinimo kursai analizuojamų teisinių profesijų atstovams, būtina juos panagrinėti detaliau. Kadangi Lietuvoje, kitaip nei, tarkim, JAV, kiekvienos teisinės profesijos mokymai yra reglamentuoti ir vykdomi laikantis šiek tiek skirtingų nuostatų ir turi būdingų ypatumų, tikslinga pažvelgti į kiekvienos iš penkių teisinių profesijų vykdomus mokymus.

4.1.1. TEISĖJŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO YPATUMAI

4.1.1.1. Bendroji apžvalga

Teisėjų kvalifikacijai kelti skiriama daugiausia dėmesio, palyginti su kitomis teisinėmis profesijomis. Būtinybė kelti teisėjų kvalifikaciją išsakyta jau 2003 metais visuotiniame teisėjų asociacijos susirinkime priimtoje rezoliucijoje, kuriai pritarė Teisėjų taryba⁸³⁰. Teisėjų mokymai finansuojami iš valstybės biudžeto ir numatoma: *Teismų išlaidų sąmatose teisėjų planiniam mokymui numatomos lėšos turi sudaryti ne mažiau kaip 1,5 procento teisėjų darbo užmokesčiui skirtų asignavimų*⁸³¹.

1997 metais įkurta viešoji įstaiga „Lietuvos teisėjų mokymų centras“, atsakinga už teisėjų ir kitų teismo darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, kurios steigėjais, be Lietuvos institucijų (Teisingumo ministerijos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Teisėjų asociacijos), tapo ir užsienio partneriai (Amerikos teisininkų asociacija CEELI, JT vystymo

⁸²⁹ J. Kiršiene. Ch. F. Szymanski, *supra note 2*, p. 1332.

⁸³⁰ Teismų tarybos 2003 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 162 „Dėl pritarimo Lietuvos Respublikos teisėjų asociacijos visuotinio susirinkimo rezoliucijai dėl teisėjų mokymo“. (Paskelbta institucijos.)

⁸³¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649), 94 str.

programa). Ši institucija iki 2002 metų rūpinosi teisėjų švietimu⁸³². Priėmus naująjį Teismų įstatymą, 2002 metais Teisingumo ministerijoje įkurtas Personalo ir mokymo departamentas⁸³³. Iki 2003 metų teisėjų mokymų programų projektus tvirtino Lietuvos teisėjų mokymo centro valdyba, o nuo 2003 metų, remiantis Teismų įstatymo 93 straipsniu, – aprobavus Teismų tarybai tvirtina teisingumo ministras.

2004 metų Teismų tarybos sudarytos darbo grupės išvadose dėl teisėjų mokymų organizavimo išsakoma nemažai kritikos, pirmiausia dėl siūlomų programų neišsamumo, programų rengimo sutelkimo vieno ar dviejų žmonių rankose, teisėjams dalijamos metodinės medžiagos nepatvirtinimo ir neaprobavimo, lektorių parinkimo procedūros sunkumų dėl viešųjų pirkimų procedūrų, seminarų planavimo ir teisėjų dalyvavimo bei registracijos į seminarus netobulumo, praktinių mokymų stokos ir kt.⁸³⁴ Komisija siūlė sudaryti nuolatinę teisėjų mokymo koordinavimo komisiją, susidedančią iš teisėjų, mokslininkų ir Teisingumo ministerijos atstovų, nustatyti privalomas ir papildomas mokymų programas, privalomą surinkti taškų ar balų per penkerius metus skaičių ir kt. Apie konkretnę programų turinį, juo labiau apie teisininkų etiką, kaip vieną iš svarbių programų sudedamųjų aspektų, išvadose neužsimenama.

Atsižvelgiant į išsakomas pastabas teisėjų mokymų organizavimo reglamentavimas tobulinamas. Vadovaujantis 2005 metais Teismų taryboje aprobuotomis Teisėjų mokymo organizavimo ir įgytų žinių patikrinimo taisyklėmis⁸³⁵, sudaroma nuolatinė teisėjų mokymo koordinavimo komisija, atsakinga už teisėjų mokymo planų, programų, grafikų ir metodinės medžiagos projektų vertinimą, bei teikiamų mokymų efektyvumo ir kokybės vertinimą, pasiūlymų Teismų tarybai ir Teisingumo ministerijai dėl mokymo strategijos, mokymo programų, mokymo rūšių, apimties ir kitų pasiūlymų dėl teisėjų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo organizavimo teikimą⁸³⁶.

Komisiją sudarė septyni asmenys, iš kurių keturi – skirtingų teismų teisėjai, du mokslininkai ir vienas Teisingumo ministerijos atstovas⁸³⁷. Taisyklėse aptariami už

⁸³² Teismų tarybos 2004 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 275 „Dėl Teisėjų mokymo organizavimo“. (Paskelbta institucijos.)

⁸³³ Teismų įstatymas, *supra note* 9, 93 str.

⁸³⁴ Plačiau žr. Teismų tarybos 2004 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 275, *supra note* 10.

⁸³⁵ Teismų tarybos 2005 m. spalio 7 d. nutarimas Nr. 13P-391 „Dėl teisėjų mokymo organizavimo ir įgytų žinių patikrinimo taisyklių aprobavimo“ (Paskelbta institucijos.)

⁸³⁶ Ten pat, 24 punktas.

⁸³⁷ Teisėjų tarybos 2007 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. 13P-55 (aktuali redakcija 2011 m. spalio 28 d. Nr. 13P-134-(7.1.2)) sudaryta komisija Teisėjų mokymo koordinavimo komisija prie Teisėjų tarybos. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/taryba/sus-grupes/DG55/>> [žiūrėta 2014-11-08].

mokymus atsakingi subjektai, trumpai abibūdinami ir patys mokymai, galimi lektorai ir teisėjų įgytų žinių patikrinimo aspektai. Iki šiol taisyklės keistos du kartus – 2009⁸³⁸ ir 2013 metais⁸³⁹, priimant naujas redakcijas ir jas skelbiant „Valstybės žiniuose“.

Palyginti su pirmosiomis taisyklėmis, paskutiniuosiose daugiau dėmesio skiriama mokymų paskirčiai aptarti ir detalizuoti, nebėra reikalavimo sudaryti nuolatinę teisėjų mokymo koordinavimo komisiją. Taisyklių 4 punkte pažymima, kad *rengiant teisėjų mokymo programų projektus gali būti sudaromos laikinosios darbo grupės, pasitelkiami mokslininkai, tam tikrų sričių specialistai ir ekspertai*. Taisyklėse teisėjams skirti mokymai skirstomi į dvi dalis – pagrindinius ir gretutinius. Pagrindiniai mokymai iš esmės apima privalomus mokymus, tokius kaip antai įvadiniai mokymai ir privalomasis kvalifikacijos kėlimas, o gretutiniai mokymai – tai specialiųjų profesinių žinių gilinimas ir naujų įgūdžių formavimas dalyvaujant įvairiuose galimuose mokymuose (seminaruose, konferencijose, diskusijose, forumuose, stažuotėse, mainų programose, projektuose) tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu ir savarankiškai keliant kvalifikaciją⁸⁴⁰. Taisyklėse nurodoma, kad pagrindinį teisėjų mokymą sudaro teorinė ir praktinė dalys, detalizuojami organizaciniai mokymų aspektai ir kt., tačiau pasigendama aiškesnių gairių dėl pačių mokymų rekomenduojamo turinio ar sudedamųjų dalių.

Dar 2002 metų Teismų įstatymo redakcijoje nustatyta, kad teisėjų mokymai susideda iš dviejų dalių: įvadiniai mokymai, skirti pirmą kartą paskirtiems apylinkės teismo teisėjams, kurie vyksta mėnesį prieš teisėjui pradėdant eiti pareigas, bei privalomasis kvalifikacijos kėlimas, skirtas specialioms profesinėms žinioms plėsti ir įgūdžiams ugdyti, kuris būtinas ne rečiau kaip kas penkeri metai, taip pat kitais įstatymo nustatytais atvejais – paaukštinus pareigas, pereinant iš bendrosios kompetencijos į specializuotą teismą ir atvirkščiai, ir kt.⁸⁴¹

Peržvelgus įvairias teisėjų kvalifikacijai skirtas programas⁸⁴² galima pasidžiaugti, kad jose skiriama dėmesio ir etikai. 2005 metų Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo plano bendrojoje mokymo programoje pirmoji tema (penkios akad. val.) skiriama tokiems teisėjų etikos klausimams: *teisėjo etika, tarptautiniai aktai ir užsienio valstybių*

⁸³⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 1R-162 „Dėl Teisėjų mokymo organizavimo ir įgytų žinių patikrinimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 59-2326.

⁸³⁹ Teisėjų tarybos 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 13P-105-(7.1.2) „Dėl Teisėjų mokymo organizavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 96-4811.

⁸⁴⁰ Ten pat, 10–12 punktai.

⁸⁴¹ Teismų įstatymas, *supra note 9*, 92 str.

⁸⁴² Detaliau galima susipažinti Nacionalinės teismų administracijos Mokymo centro internetiniame puslapyje: <www.tmmc.lt>.

*patirtis, etikos kodeksai, teisėjo viešųjų ir privačių interesų derinimas, teisėjo nepriklausomumo principas, teisėjo aktyvumo ir nešališkumo balansas*⁸⁴³. Be to, į šį aspektą gilinamasi komparatyvistiniu metodu. Tiesa, reikia pažymėti, kad 2005 metų kvalifikacijos kėlimo plane įvairiems profesiniams mokymams numatoma skirti daugiau kaip 200 akademinų valandų, o etika paliečiama tik prie bendrų dalykų, kurie iš esmės skiriami naujai pradedantiems dirbti teisėjams, nors nėra abejonės, kad su įvairiais etikos aspektais tenka susidurti ir asmenims, turintiems teisėjo praktinio darbo patirties.

2011 metams apčiuotoje Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo programoje, skirtoje naujai paskirtiems apylinkės teismo teisėjams, vienas iš siekiamų rezultatų – susipažindinti teisėją su keliamais etikos reikalavimais. Iš programos 66 akademinų valandų 4 valandos numatytos skirti etikai (siūlomos tokios temos: teisėjo etikos aspektai, teisėjo nepriklausomumo principas, teisėjo viešųjų ir privačių interesų derinimas). Tačiau dar vienoje komunikacijos gebėjimų tobulinimo programoje, skirtoje jau ne tik pradedantiems dirbti teisėjams, siekiant gilinti jų teorines ir praktines žinias, reikalingas teisėjų komunikacijai viešojoje erdvėje, numatoma 4 val. (iš 26) skirti teisėjų etikai. Tiesa, siūloma tematika – teisėjo etikos aspektai, teisėjo nepriklausomumo principas, teisėjo viešųjų ir privačių interesų derinimas⁸⁴⁴ – iš esmės sutampa su naujai paskirtiems teisėjams skirta mokymų programa, o tai vertinama kaip trūkumas. Šioje temoje, matyt, būtų buvę prasmingiau analizuoti dėl komunikacijos viešojoje erdvėje kylančius etikos klausimus, ypač naudojant šiuolaikines technologijas, *facebook* ar kt.

Apskritai 2011 metais suplanuota daugiau nei 400 akademinų valandų teisėjų mokymų įvairiomis aktualiomis temomis: korupcija, sveikatos priežiūra ir kitos, kurias aptariant neišvengiamai tenka susidurti su tam tikrais etikos aspektais, tačiau programose apie tai neužsimenama.

2012 metų teisėjų mokymų plane, be būsimiems teisėjams numatytų etikos mokymų, etikos aspektai nustatyti ir teismų pirmininkų kvalifikacijos kėlimo programoje – keturios akademinės valandos (iš 14 val.) skirtos *Teisėjų etikos kodekso reikalavimų analizei ir metodams, siekiant prižiūrėti, kaip jų laikomasi teisėjų veikloje. Teisėjų*

⁸⁴³ Teismų tarybos 2004 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 310 „Dėl ilgalaikės teisėjų mokymo programos“ (Paskelbta institucijos).

⁸⁴⁴ Teisėjų tarybos 2010 m. spalio 29 d. nutarimas Nr. 13P-144-(7.1.2) „Dėl 2011 metų teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (paskelbta institucijos).

*drausminės atsakomybės pagrindams ir procesui. Teisėjų nušalinimui ir nusišalinimui*⁸⁴⁵. Analogiškas dėmesys etikai skiriamas ir 2013 metų teisėjų mokymuose⁸⁴⁶, tai rodo laipsnišką etikos mokymų plėtrą. 2015 metų patvirtintose mokymų programose teisėjų etika numatoma kaip atskira mokymų tema, dar planuojama aptarti tokias temas: teisėjų elgesiui keliami etikos reikalavimai, interesų konfliktai teisėjo veikloje, šališkumo, nešališkumo ribos, Teisėjų etikos kodekso praktinis taikymas, korupcijos rizikos valdymo teismų sistemoje ypatumai – visa tai rodo laipsnišką etikos tematiškos plėtrą teisėjų mokymuose.

4.1.1.2. Apibendrinimas

Remiantis trumpa teisėjų mokymų ir kvalifikacijos tobulinimo analize galima teigti, kad teisėjų mokymams skiriama nemažai dėmesio ir lėšų, tačiau pasigendama aiškesnės mokymų strategijos ir nuoseklesnio poreikių tyrimo, užsienio valstybių patirties analizės ir gerosios patirties perkėlimo į nacionalinį lygmenį.

Per teisėjų mokymus etikai dėmesio jau skiriama ir jis tolydžio didėja, tačiau, įvertinus etikos mokymų turinį, akivaizdu, kad stokoama gilesnių etikos aspektų, ypač siejamų su konkrečioms teisės šakoms ar institutams būdingomis problemomis.

4.1.2. ADVOKATŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO YPATUMAI

4.1.2.1. Bendroji apžvalga

Nuolatinis kvalifikacijos tobulinimas Advokatūros įstatyme įtvirtinamas kaip viena iš advokato pareigų⁸⁴⁷. Įstatyme pažymima, kad pareiga rūpintis ir organizuoti advokatų kvalifikacijos tobulinimą tenka Advokatų tarybai⁸⁴⁸. Galioja Advokatų tarybos 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimu patvirtintas Advokatų ir jų padėjėjų kvalifikacijos tobuli-

⁸⁴⁵ Teisėjų tarybos 2011 m. spalio 28 d. nutarimas Nr. 13P-135-(7.1.2) „Dėl 2012 metų Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (Paskelbta institucijos).

⁸⁴⁶ Teisėjų tarybos 2012 m. spalio 12 d. nutarimas Nr. 13P-154-(7.1.2) „Dėl 2013 metų Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (Paskelbta institucijos).

⁸⁴⁷ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632, 39 str. 1 d. 5 p.

⁸⁴⁸ Ten pat.

nimo ir vertinimo tvarkos aprašas⁸⁴⁹. Jame konkretinama, kokį balų skaičių per vienus kalendorinius metus turi surinkti advokatai ir advokatų padėjėjai. Balų skaičius advokatams diferencijuojamas atsižvelgiant į tai, kiek ilgai asmuo verčiasi advokato praktika. Tuo atveju, jeigu trumpiau nei 5 metus, – reikia surinkti 6 balus, jeigu ilgiau nei 5 metus, – pakanka trijų balų. Advokatų padėjėjams reikalaujama kiekvienais metais surinkti 12 balų⁸⁵⁰. Atskirai detalizuojamos kategorijos asmenų, kurie kvalifikacijos tobulinimo balų rinkti neprivalo. Tai asmenys, dirbantys pedagoginį teisės krypties darbą (Aprašo 5.1 punktas), advokatai, priklausantys Lietuvos advokatūros savivaldos institucijoms, komitetams ar darbo grupėms (Aprašo 5.2 punktas) ar kitų institucijų sudarytomis teisės aktų projektų darbo grupėms (Aprašo 5.3 punktas), bei advokatai, besiverčiantys šia praktika 25 metus ir daugiau (Aprašo 5.4 punktas).

Apraše taip pat detalizuojamas skiriamų balų skaičius, tačiau jį lemia tik renginio trukmė. Pavyzdžiui, iki 4 val. trukmės renginiui skiriamas 1 balas, ilgesniam nei 4 val. – 2 balai. Advokatūros organizuojamiems 4 akademiinių valandų seminarams skiriami 4 balai. Tačiau taisyklėse visiškai nediferencijuojama balų sistema pagal renginio pobūdį (tarkim, nacionalinis, tarptautinis, apskritojo stalo diskusija, seminaras, konferencija), renginio teminį naudingumą advokatui, t. y. iš esmės advokatūroje kvalifikacija ir jos turinys paliekama advokato asmeninei nuožiūrai, o tai savaime užtikrina asmens veiklos laisvę. Kita vertus, tai gali skatinti skirtingų tų pačių nuostatų suvokimą tarp profesijos atstovų, ypač esant kartų ir amžiaus skirtumams ir nesusikalbėjimui. Tai, kad advokatų kvalifikacijai tobulinti skiriama nepakankamai dėmesio, ypač būtinybei pereiti nuo praktinių klausimų analizės prie svarbesnių su advokato profesijos esme sietinų etikos ir moralės klausimų, pabrėžta dar 2004 metais⁸⁵¹.

Advokatams skirtame kvalifikacijos kėlimo apraše numatyta, kad, asmenims, kurie nekelia kvalifikacijos, gali būti keliami drausmės byla⁸⁵², tačiau per analizuotą laikotarpį bylų šiuo pagrindu nebuvo. Peržvelgus advokatūros puslapyje advokatams organizuotų seminarų medžiagą pavyko rasti tik vieną etikos klausimams skirtą seminarą, kurio tema: „Advokato elgesiui keliami reikalavimai. Interesų konfliktai advokato veikloje“. Tiesa, 2014 m. gruodžio mėn. telefonu pabendraurus su asmeniu,

⁸⁴⁹ Advokatų tarybos 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimu patvirtintas Advokatų ir jų padėjėjų kvalifikacijos tobulinimo ir vertinimo tvarkos aprašas. Prieiga internetu: <<http://www.advoco.lt/lt/teisine-informacija/savivaldos-sprendimai/65/p0.html>> [žiūrėta 2014-12-03].

⁸⁵⁰ Ten pat, 2–3 punktai.

⁸⁵¹ Edmundas Rusinas. *Lietuvos advokatūra*, 2004 m. balandis, Nr. 1(11), p. 17–19.

⁸⁵² Aprašas, *supra note* 27, 14 punktas.

atsakingu už advokatų mokymus ir kvalifikacijos tobulinimą, buvo gauta informacijos, kad nuo 2015 metų planuojama daugiau dėmesio skirti advokatų kvalifikacijos mokymams, taikyti sisteminį požiūrį, metams į priekį planuoti ir tvirtinti mokymų planus ir kita.

Rasti informacijos apie advokatų drausmės bylų tam tikrus aspektus galima ir advokatams skirtame žurnale „Lietuvos advokatūra“. Tarkim, 2004 m. balandžio mėn. 1(11), p. 20–21, 23 numeryje aptariama advokatų drausmės pažeidimų praktika. Žurnalo 2011 m. 1/2 (38/39) ir 3 (40) numeriuose pateikiama Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2008 04 18–2011 04 20 kadencijos bylų santrauka.

4.1.2.2. Apibendrinimas

Advokatams mokymai organizuojami vadovaujantis 2013 metų pabaigoje patvirtintu aprašu. Advokatai per metus turi surinkti nustatytą balų skaičių, tačiau kontroliuoti, kaip ši pareiga vykdoma, palikta Lietuvos advokatūros diskrecijai (t. y. nėra pareigos kontroliuoti).

Advokatūroje advokato kvalifikacijos tobulinimo klausimas iš esmės yra paties advokato asmeninis reikalas, nes apraše nediferencijuojama balų sistema atsižvelgiant į renginio pobūdį ir į renginio tematikos naudingumą advokatui.

Advokatūroje nėra jokių gairių ir sisteminio požiūrio į advokatams būtinų ar svarbių mokymų organizavimą, kol kas nesudaromi jokie mokymų planai ir kt.

4.1.3. NOTARŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO YPATUMAI

4.1.3.1. Bendroji apžvalga

Notariato įstatymo 4 straipsnis skirtas notarų kvalifikacijos kėlimo ir atestavimo klausimams, kur nurodoma, kad notarai turi nuolat kelti kvalifikaciją. Tuo pavedama rūpintis Notarų rūmams kartu su Teisingumo ministerija – Notarų rūmai atsakingi už mokymų organizavimą, o Teisingumo ministerija – už koordinavimą⁸⁵³. Notarų kvalifikacijos kėlimo srityje ir šiandien vadovaujamosi dar 1999 metais teisingumo ministro įsakymu

⁸⁵³ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 28-810, 4 str.

patvirtintais Kvalifikacijos kėlimo nuostatais⁸⁵⁴, kuriuose detalizuojama, kad konkretūs Notarų rūmų padaliniai, atsakingi už rūpinimąsi notarų kvalifikacijos kėlimu, yra Notarų rūmų prezidiumas ir Notarų rūmų prezidiumo profesinio tobulinimo ir notarinės praktikos apibendrinimo komisija (Nuostatų 5 punktas). Notariato prestižo visuomenėje kėlimas, pasitikėjimo notarų veikla ir notarų biurų darbuotojais didinimas įvardijamas kaip vienas iš šešių notarų kvalifikacijos kėlimo tikslų ir principų (Nuostatų 1.2 punktas). Nuostatuose detalizuojamos galimos kvalifikacijos kėlimo formos:

- Savarankiškas kvalifikacijos kėlimas (susipažinimas su teisės aktais ir naujausia teisine literatūra);
- Kasmetinis notariato organizuojamų paskaitų išklausa pagal kvalifikacijos kėlimo programą;
- Aktyvus dalyvavimas seminaruose, kollokviumuose, mokslinėse konferencijose;
- Referatų rengimas ir gynimas Notarų rūmų prezidiumo posėdžiuose;
- Dalyvavimas teisinio švietimo veikloje, rengimas straipsnių, pasisakymai masinėse informavimo priemonėse⁸⁵⁵.

Įdomu, kad savarankiškas kvalifikacijos kėlimas įvardijamas kaip pagrindinė tobulinimosi forma, tačiau tokia pozicija aiškinama tuo, kad *tik pats notaras, būdamas aktyvus ir nuolat plėsdamas bei atnaujindamas teisinės žinias, gilindamasis, susipažindamas su įstatymais, kitais teisės aktais <...> teisine literatūra, sekdamas bei domėdamasis teisinėmis naujienomis, gali efektyviausiai kelti ir užtikrinti aukštą savo profesinę kvalifikaciją*⁸⁵⁶.

Nuostatų 3 punkte nurodoma, kad notarų kvalifikacijos kėlimo programas rengia Notarų rūmų prezidiumas kartu su Notarų rūmų prezidiumo profesinio tobulinimo ir notarinės praktikos apibendrinimo komisija, atsižvelgiant į notarų pateiktus pasiūlymus ir pageidavimus⁸⁵⁷.

Konkretesni reikalavimai notarų kvalifikacijai įtvirtinti 2011 metais Notarų rūmų prezidiumo nutarimu patvirtintoje Notarų ir kandidatų į notarus (asesorių) kvalifika-

⁸⁵⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. 121 „Dėl notarų kvalifikacijos kėlimo nuostatų patvirtinimo“. Prieiga internetu: <<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFJAA&url=http%3A%2F%2Ftm.infolex.lt%2Fgetfile.aspx%3Ftaktid%3D104&ei=CeXtVPKTOk7ywuPU44CABg&usg=AFQjCNFaFb4zPArOPZByZmgGuNnnHyD0pA>> [žiūrėta 2014-12-04].

⁸⁵⁵ Nuostatai, *supra note 32*, 2 punktas.

⁸⁵⁶ *Notariato teisė*. Mokslinė redaktorė Sandra Vencloviėnė. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2014, p. 142.

⁸⁵⁷ Nuostatai, *supra note 32*, 3 punktas.

cijos kėlimo programoje⁸⁵⁸. Kaip ir advokatams, notarų kvalifikacijai nustatyta būtinų surinkti per vienerius kalendorinius metus balų sistema. Skirtingas būtinų surinkti balų skaičius diferencijuotas pagal notaro turimą stažą, t. y. jei notaras šią veiklą vykdo trumpiau nei 5 metus, reikalaujama surinkti 10 balų, jeigu ilgiau nei 5 metus – tik 6 metinius balus (programos 2 punktas). Kaip ir advokatų nustatyta balų skaičiavimo sistemos, dalyvavimas renginyje, trukusiam iki 4 valandų, suteikia 1 balą; daugiau kaip 4 valandas ir iki vienos dienos – 2 balus; pranešimo skaitymas įvairiuose renginiuose – 5 balus; straipsnio publikavimas – 4 balus (4 punktas). Tiesa, balai skiriami tik už tuos renginius, kuriuos pripažįsta Notarų rūmų prezidiumas, remdamasis nustatyta tvarka (t. y. ne vėliau kaip per mėnesį po įvykusio renginio notaras turi teisę kreiptis į Notarų rūmus su prašymu ir pridedamais įrodymais (4.4. punktas). Antrame nutarimo priede⁸⁵⁹ pažymima, kad Lietuvos notarų rūmų prezidiumas pripažįsta tuos renginius, kurių tema tiesiogiai ar netiesiogiai yra susijusi su notaro veikla (priedo 2-as punktas).

Pažymima, kad balų rinkti neprivalo notari, dirbantys pedagoginį teisės krypties darbą. Tam tikroms asmenų kategorijoms – prezidiumo nariams, notarinės praktikos apibendrinimo ir norminių teisės aktų rengimo komisijos pirmininkui, notarams, dirbantiems kitų institucijų sudarytose teisės aktų projektų darbo grupėse, nustatytas mažesnis balų skaičius (atitinkamai reikalaujama surinkti 1/3 ar 1/2 nustatytų kvalifikacinių balų (7 ir 8 punktai). Tiesa, remiantis nutarimo 11 punktu, notarui reikiamų balų skaičius gali būti padidintas vertinant notaro atestaciją (11 punktas). Notaras, be pateisinamos priežasties nesurinkęs nustatyto balų skaičiaus, pažeidžia Notariato įstatyme įtvirtintą pareigą nuolat kelti savo kvalifikaciją (Nutarimo 10 punktas). Pagrindinė notarų kvalifikacijos patikrinimo forma – periodinis notarų atestavimas (Nuostatų 4 punktas). Notarų atestacijos komisija, remdamasi Notarų atestavimo nuostatais⁸⁶⁰, gali priimti vieną iš trijų nutarimų: asmuo tinka eiti notaro pareigas, netinka eiti notaro pareigų arba tinka eiti notaro pareigas su sąlyga, kad pašalins notarų atestacijos komisijos nurodytus darbo ir profesinės etikos trūkumus (14 punktas). Pastaruoju atveju ne vėliau kaip per vienus metus, turi būti atliekama pakartotinė notaro atestacija, siekiant įvertinti, ar notaras ištaisė nustatytus trūkumus (Nuostatų 15 punktas).

⁸⁵⁸ Notarų ir kandidatų į notarus (asesorių) kvalifikacijos kėlimo programa. Patvirtinta 2011 m. kovo 17 d. Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 11 (pakeista ir papildyta Notarų rūmų prezidiumo 2011 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 12.1, 2012 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 12.2, 2012 m. gegužės 3 d. nutarimu Nr. 5.1, 2013 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 6, 2014 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 9.2). Lietuvos notarų rūmų informacija.

⁸⁵⁹ Notarų kvalifikacijos kėlimo programos 2 priedas, patvirtintas Notarų rūmų prezidiumo 2011 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 12.1. Lietuvos notarų rūmų informacija.

⁸⁶⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. 122 „Dėl Notarų atestavimo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 28-810; 1998, Nr. 49-1329, 14 punktas.

Peržvelgus Notarų rūmų prezidiumo patvirtintus kvalifikacijos kėlimo seminarų 2014 m. ir 2015 m. metinius planus akivaizdu, kad daugiausia dėmesio skiriama atskiriems su vykdoma veikla susijusiems profesiniams aspektams gilinti, tarkim, 2015 metų pradžioje numatomas mokymas akcijų perleidimo sandorių tematika, atsižvelgiant į tai, kad nuo 2015 metų daliai šių sandorių nustatoma privaloma notarinė forma⁸⁶¹ ir tai, savaime suprantama, nes profesinės žinios taip pat būtinos siekiant kokybiškai atlikti darbą. Reikia pažymėti, kad notaro, kaip ir kitų teisinių profesijų atstovų, darbas yra ypač atsakingas ir jie dirbdami patiria nuolatinę įtampą, stresą, už bet kokią dėl pervargimo ir įtampos išsprūdušį netinkamą žodį gresia drausminė atsakomybė, tačiau mokymų, kurie pagelbėtų susitvarkyti su tokio pobūdžio dalykais, beveik nėra. Peržvelgus 2014 metų planą akivaizdu, kad, be išimtinai profesinių žinių gilinimo, išskirtinis dėmesys (net 6 seminarai iš 19) buvo skirti bendravimo su žiniasklaida ypatumams aptarti, keletas seminarų numatyta regionuose, tai taip pat svarbu didinant notarų prestižą visuomenėje. Galima tik apgailestauti, kad į notarams skirtus mokymus beveik neįeina seminarai, kuriuose būtų gvildenami tiesiogiai teisininko etiką liečiantys aspektai, tokie kaip antai bendravimas su kolegomis, tarpusavio konkurencija, ir kt. panašūs. Nenumatyta jokių lyderystės ar panašių mokymų, kuriuose būtų diskutuojama, kaip notarai turėtų tinkamai ir optimaliai organizuoti savo biurų darbą, atsižvelgiant į naujausias pasaulio tendencijas, teorijas ir praktiką, kad notarams yra sumažėję darbo ir kt.

Tiesa, 2015 metais numatytas vienas seminaras tema „Bendravimas su klientais. Bendravimo kultūra. Konfliktų valdymas“, kuriame neabejotinai bus gvildenami aktualūs bendravimo su klientu aspektai, bet, manytina, būtų vertingi ir bendresni seminarai, ypač praktikumai, kurių metu būtų sprendžiamos galimos su etika prasielenkiančios situacijos, vyktų diskusijos, būtų pristatyta kitų valstybių patirtis ir kt.

4.1.3.2. Apibendrinimas

- Notarų kvalifikacijos tobulinimas yra formalizuotas dar 1999 metais, kai nustatyti aiškūs ir gana išsamūs reikalavimai ir periodinė (kartą per metus) jų vykdymo kontrolė.

⁸⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.73, 2.109, 3.9, 3.244, 6.228-9, 6.299, 6.469, 6.831, 6.843 ir 6.871 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, Nr. 2014-14518.

- Konkretus notarų mokymas organizuojamas atsižvelgiant į atliktus notarinės praktikos apibendrinimus ir jų metu kylančius poreikius bei ir į pačių notarų pageidavimus, išimtinį dėmesį skiriant profesinėms žinioms gerinti ir kvalifikacijai tobulinti, tačiau pasigendama dėmesio bendriems žmogiškiesiems dalykams – tai psichologija, etika, bendravimo kultūra ir kt. Nė viename iš mokymų neskiriama ir ateityje nenumatoma skirti dėmesio notarų drausminės atsakomybės aspektams ir kaip išvengti su tuo susijusių problemų, o tai, manytina, padėtų notarams geriau orientuotis situacijose, išvengti neigiamų padarinių, kad ateityje jie galėtų įgyti dar didesnę visuomenės pasitikėjimą. Kita vertus, notaro profesija kitų teisinių profesijų kontekste visuomenės vertinama palankiausiai⁸⁶².

4.1.4. PROKURORŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO YPATUMAI

4.1.4.1. Bendroji apžvalga

Kvalifikacijos kėlimas, kaip ir jau aptartų teisinių profesijų, yra ir viena iš prokuroro pareigų⁸⁶³. Viena iš Generalinės prokuratūros funkcijų – organizuoti prokurorų profesinį rengimą, kvalifikacijos kėlimą ir teikti metodinę pagalbą⁸⁶⁴. Prokuratūros įstatymo 59 straipsnyje įtvirtinama prokuratūros teisė įstatymų nustatyta tvarka steigti prokurorų kvalifikacijos kėlimo įstaigas ir leisti specialius leidinius⁸⁶⁵. 2014 m. generalinio prokuroro įsakymu patvirtinama Lietuvos Respublikos prokuratūros kokybės politika ir tikslai, kur prokurorų kompetencija ir kvalifikacijos kėlimas įvardijami kaip lemiami veiksniai veiklos kokybei ir visuomenės pasitikėjimui užtikrinti⁸⁶⁶. Šiame dokumente, detalizuojant paskutinįjį 5 punktą, minima ir būtinybė vadovautis profesinės etikos principais, tačiau pasigendama aiškaus ir konkretaus priemonių plano, kaip rengiamasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, nes

⁸⁶² Pavyzdžiui, 2013 metų duomenimis, notarais pasitiki net 75 procentai respondentų. *Notariatas*, Nr. 17/2014, p. 55.

⁸⁶³ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514; 2003, Nr. 42-1919, 20 str.1 d.8 p.

⁸⁶⁴ Ten pat, 8 str.

⁸⁶⁵ Ten pat, 59 str.

⁸⁶⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. I-209. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Teisineinformacija/Generalinioprokurorojsakymai/Isakymaivaldymoklausimais2012m/tabid/532/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-12-05].

esamas dokumentas, be pateikto konkrečių priemonių plano ir lėšų joms įgyvendinti, primena gražių deklaracijų rinkinį.

Generalinio prokuroro įsakymais tvirtinami prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo tvarkos aprašai. 2012 metais patvirtintame apraše nustatyta, kad prokurorų mokymui, stažuotėms ir kvalifikacijai tobulinti turi būti numatyta lėšų, kurios sudarytų ne mažiau kaip vieną procentą ir ne daugiau kaip tris procentus prokurorų darbo užmokesčiui skirtų asignavimų⁸⁶⁷. (Tiesa, 2006 m. sausio 1 d. patvirtintose mokymo gairėse mokymams planuojama skirti šiek tiek daugiau lėšų: nustatytas minimalus procentas – trys procentai, o maksimalus dydis nebuvo įvardytas.)⁸⁶⁸

Vadovaujantis galiojančiu aprašu, turi būti rengiama metinė prokurorų ir prokuratūros darbuotojų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo programa⁸⁶⁹. Iki 2014 metų vasario už prokuratūros mokymo ir kvalifikacijos kėlimo įvertinimą, atliekamą kas dvejus metus, buvo atsakingas Generalinės prokuratūros Personalo ir teisės skyrius⁸⁷⁰. Nuo 2014 metų vasario ši funkcija generalinio prokuroro įsakymu deleguojama Komunikacijos skyriui, įskaitant mokymosi poreikių apibendrinimą, išvadų, pasiūlymų dėl mokymo teikimą, mokymo programų ir planų rengimą bei pačių mokymų koordinavimą ir apskaitą⁸⁷¹.

Mokymo tvarkos apraše nustatyta, kad mokymo poreikiams įvertinti generalinio prokuroro įsakymu gali būti sudaromos darbo grupės, į kurių sudėtį įeitų generalinės prokuratūros atstovai, taip pat galėtų būti kviečiami teritorinių prokuratūrų atstovai,

⁸⁶⁷ Prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo tvarkos aprašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. I-339, 5 punktas. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymai/Įsakymaivaldymoklausimais2012m/tabid/532/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-12-05].

⁸⁶⁸ Prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo gairės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2006 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. I-8, 3 punktas.

⁸⁶⁹ Aprašas, *supra note 45*, 6 punktas.

⁸⁷⁰ Aprašas, *supra note 45*, 15 punktas. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Personalo ir teisės skyriaus nuostatų, patvirtintų 2011 m. spalio 18 d. generalinio prokuroro įsakymu, 10 punktas. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Struktūrainformacija/Prokuratūrosstruktūra/tabid/58/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-12-05].

⁸⁷¹ 2014 m. vasario 27 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas Nr. I-44. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Komunikacijos skyriaus nuostatų 7.19 punktas. Prieiga internetu: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.prokuraturos.lt%2FLinkClick.aspx%3Ffileticket%3DOuqhcEoPik8%3D%26tabid%3D58&ei=kOrtVlibCquAzAomwYQGc&usq=AFQjCNH_40NKkn5SzbBTqk1qIBdMv0rKsw&bvm=bv.86956481,d.bGQ> [žiūrėta 2014-12-05].

Teisingumo ministerijos ir Lietuvos mokslo įstaigų atstovai⁸⁷². Mokymo programos rengiamos atsižvelgiant į gautus apibendrinimus ir išsakytus poreikius.

Ir Kvalifikacijos kėlimo gairėse, ir Tvarkos apraše nustatytos septynios mokymo grupės, iš kurių penkios skirtos prokurorams, kitos dvi – kitiems prokuratūroje dirbantiems asmenims: prokurorams stažuotojams, prokurorams, besispecializuojantiems prokurorams, prokuroro padėjėjams, prokuratūros vadovams, prokuratūros valstybės tarnautojams ir kitiems prokuratūros darbuotojams.

Įvardytuose dokumentuose taip pat detalizuojamos kvalifikacijos tobulinimo ir mokymo sritys. Etikai skiriama mažiausiai dėmesio. Prokuratūros vadovų numatyto mokymo aspektus gali rodyti nebent su bendrąja etika susiję dalykai, pavyzdžiui, organizacijos kultūra (aprašo 8.1.10 punktas) ar kiti veiksniai: efektyvus dialogas su visuomene ir į piliečius orientuotos kultūros kūrimas (aprašo 8.1.14 punktas), lyčių lygybė, nediskriminavimas ir lygių galimybių politikos principai (aprašo 8.1.15 punktas).

Prokurorų kvalifikacija tobulinama atsižvelgiant į specializacijas ir į bendrosios kvalifikacijos kėlimo sritis. Į jas kaip viena iš mokymo potemių įtraukta ir profesinė psichologija bei etika (aprašo 10.2.2.6 punktas). Analogiška potemė įvardyta ir prokurorams stažuotojams (aprašo 11.1.6 punktas). Kitoms asmenų kategorijoms, įskaitant ir prokurorų padėjėjus, kuriems įdiegti vertybines nuostatas, matyt, yra svarbiausia, apie etikos aspektus mokymo programose visai neužsimenama.

Peržvelgus patvirtintą 2013 metų Prokurorų kvalifikacijos kėlimo programą⁸⁷³ akivaizdu, kad etikos aspektams skirto mokymo beveik nėra – orientuojamasi į profesinį mokymą, o vadovams skirto mokymo vienas galimai su etika siejamų aspektų yra psichologijos taikymas darbe (programos 1.4.2 punktas). Prokuratūros vadovams taip pat numatyta bendroji 20 valandų kvalifikacijos kėlimo programa, iš jų šešios valandos skiriamos teisės filosofijai, šešios valandos – bendravimo su žiniasklaida ypatumams ir aštuonios valandos – asmenybės ugdymui, pasitikėjimo savimi ir teigiamo savęs vertinimo formavimui, o tai labai mažai siejasi su etika. 2006 metų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo gairėse etikai buvo skiriama šiek tiek daugiau dėmesio, nes tiek prokurorams stažuotojams, tiek prokurorams, keliantiems kvalifikaciją, kaip viena iš prioritetinių sričių nurodoma profesinė psichologija ir etika bei tiesiogiai su etika

⁸⁷² Aprašas, *supra note* 45, 15 punktas.

⁸⁷³ Generalinio prokuroro 2012 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. I-342 patvirtintos prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo 2013 metų programos. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Mokymai/tabid/173/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-12-05].

susiję sritys – profesinės kalbos kultūra, komunikacija ir retorikos menas, bendravimas su visuomenės informavimo priemonėmis. Tiesa, nei besispecializuojantiems prokurorams, nei vadovams ar net prokurorų padėjėjams etika ir su ja siejamos sritys nėra numatytos. Tam tikrų aspektų nebent galima įžvelgti prie vadovams priskirtų prioritetinių mokymų sričių – tai žmogiškųjų išteklių valdymas ar institucijos administravimas.

4.1.4.2. Apibendrinimas

- Pirmąkart 2014 metais pateikiama Lietuvos Respublikos prokuratūros kokybės politika ir tikslai, prokuratūros darbuotojų mokymą įvardijant kaip lemiamą veiksnių, užtikrinantį aukštą profesinės kompetencijos lygį.

- Iš pateiktos mokymų ir programų analizės akivaizdu, kad prokuratūros darbuotojams ir prokurorams skirtuose mokymuose bei kvalifikacijos tobulinimo programose etikai skiriama nepakankamai dėmesio. Bendrąją žmogiškąją etiką ir moralę liečiančių aspektų lyg ir galima įžvelgti, tačiau profesinei etikai skirtų temų nėra, nors apraše tai numatyta.

4.1.5. ANTSTOLIŲ MOKYMAS

4.1.5.1. Bendroji apžvalga

Analogiškai aptartoms reguliuojamoms teisinėms profesijoms antstolių kvalifikacijos tobulinimo ir mokymo kertiniai aspektai įtvirtinti Antstolių įstatyme. Šio teisės akto 38 straipsnyje pažymima, kad Lietuvos antstolių rūmai atsakingi už antstolių kvalifikacijos kėlimo organizavimą, o Teisingumo ministerija – už jų mokymo koordinavimą. Atitinkamai teisingumo ministras įstatymu įpareigojamas tvirtinti Lietuvos antstolių rūmų prezidiumo teikiamus antstolių kvalifikacijos kėlimo nuostatus⁸⁷⁴. Dar 2005 metų pabaigoje teisingumo ministras patvirtino Antstolių kvalifikacijos kėlimo ir mokymo nuostatus⁸⁷⁵, kurie labai panašūs ir į notarams, ir į advokatams skirtą kvalifikacijos tobulinimo ir vertinimo tvarkos aprašą, nes nustatoma metinė balų rinkimo

⁸⁷⁴ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042), 38 str.

⁸⁷⁵ Antstolių kvalifikacijos kėlimo ir mokymo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. 1R-402. Prieiga internetu: <<http://www.antstoliuramai.lt/index.php/pageid/1029>> [žiūrėta 2014-12-06].

ir ataskaitų teikimo sistema. Antstolių kvalifikacijos kėlimo nuostatuose detalizuojama, kad antstolis kiekvienais ataskaitiniais metais (kurių pradžia – kiekvienų metų rugsėjo 1 d., pabaiga – kitų metų rugpjūčio 31 d.)⁸⁷⁶ privalo surinkti ne mažiau nei 8 balus. Kaip ir aptartoms advokatų ir notarų profesijoms, už renginius, trunkančius iki 4 val., suteikiami 2 balai, už renginius, vykstančius vieną dieną, – 4 balai, už įvairius pranešimus, straipsnio teisės klausimais paskelbimą – 5 balai (Nuostatų 15–16 punktai). Vadovaujantis aprašo 19 punktu, antstoliai įpareigojami kasmet kvalifikacijos kėlimo metų pabaigoje (po rugpjūčio 31 dienos) pateikti Lietuvos antstolių rūmų administracijai ataskaitą dėl kvalifikacijos kėlimo ir rezultatų. O rašytinius dokumentus (pažymas, pažymėjimus ir kt.) apie dalyvavimą kvalifikacijos kėlimo ir mokymo priemonėse antstoliai pateikia Teisingumo ministerijos Personalo ir mokymo departamentui ir jie saugomi asmens bylose (nuostatų 17 punktas). Pažymima, kad jei dėl pateisinamų priežasčių nesurenkama numatytų balų, trūkstamus balus galima surinkti kitais metais (20 punktas). Analogiškai advokatams ir notarams nuostatuose įvardyta išimtis, kai balų rinkti nereikia, t. y. kai antstolis užsiima moksline ar pedagogine veikla (nuostatų 18 punktas). Antstolis, be pateisinamos priežasties nesurinkęs nustatyto balų skaičiaus, turi pateikti Lietuvos antstolių rūmų administracijai paaiškinimą, o ši turi teikti pasiūlymus Lietuvos antstolių rūmų prezidiumui (nuostatų 21 punktas).

4.1.6. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Dabartiniuose būsimų teisininkų rengimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nenumatoma, kad būsimas teisininkas studijuodamas privalomai turėtų įgyti žinių apie teisininko etiką ar (ir) profesinę atsakomybę. Galiojančiame Teisės studijų krypties apraše etika įvardijama tik kaip viena iš galimų pasirenkamųjų alternatyvų. O naujajame teisės studijų aprašo projekte teisininkų etika nurodoma ir kaip vienas iš turimų žinių bei jų taikymo gebėjimų, ir kaip specialusis gebėjimas, įgyjamas pirmojoje ir antrojoje studijų pakopoje, o tai savaime reiškia, kad universitetuose būsimiems teisininkams skirtose programose privalės būti numatyta teisininko etika.

2. Visų analizuojamų teisinių profesijų kvalifikacijos tobulinimas atitinkamos profesijos veiklai skirtame įstatyme įtvirtinamas kaip asmens (teisėjo, prokuroro,

⁸⁷⁶ Ten pat, 7 punktas.

antstolio, advokato ar notaro) pareiga ir apibrėžiami subjektai, atsakingi už tinkamą šių mokymų organizavimą.

3. Remiantis atlikta analize galima teigti, kad valstybė įgyvendina teisinių profesijų veiklos organizavimo ir vykdymo priežiūrą ir per savo, ir per profesijų savivaldos institucijas. Atitinkamai notarų ir antstolių kvalifikacijos tobulinimas ir mokymai organizuojami bendradarbiaujant savivaldos institucijoms – Notarų ir Antstolių rūmams su Teisingumo ministerija. Už kitų profesijų atstovų mokymus ir kvalifikacijos tobulinimą atsakingi pačios profesijos atstovai – pareiga organizuoti prokurorų kvalifikacijos tobulinimą tenka Generalinei prokuratūrai, o už teisėjų ir advokatų kvalifikaciją atsakingos išimtinai savivaldos institucijos – teisėjų ir advokatų tarybos, nustatyta tvarka formuojamos iš savo narių.

4. Labiausiai išplėtotą yra teisėjų kvalifikacijos tobulinimo programa, tai galima paaiškinti dviem argumentais – jų ypatingu vaidmeniu teisinėje sistemoje ir valstybinio finansavimo skyrimu.

5. Kiekvienai iš penkių analizuotų profesijų nustatyti ir detalizuoti kvalifikacijos tobulinimo reikalavimai, tačiau jų turinys ir detalizavimas šiek tiek skiriasi:

- a. Trijų profesijų atstovams – advokatams, notarams ir antstoliams – nustatyta privalomų per metus surinkti balų sistema, tačiau šiek tiek skirtinga. Advokatams ir notarams reikiamų surinkti balų skaičius diferencijuotas atsižvelgiant į vykdomos veiklos trukmę – iki penkerių metų ar daugiau nei penkeri metai. Atitinkamai – pirmai kategorijai priklausantiems advokatams per metus reikia surinkti 6 balus, notarams – 10 balų; antros kategorijos advokatams – 3 balus, notarams – 6 balus. Visiems antstoliams reikiamų surinkti balų skaičius yra vienodas – 8 balai per metus.
- b. Visoms trimis profesijoms nustatyti bendri balų skaičiavimo, atsižvelgiant į renginio trukmę ir pobūdį, kriterijai. Šiuo atžvilgiu taip pat yra ir skirtumų: notarų ir advokatų skaičiavimo principai labai panašūs – renginiams iki 4 val. suteikiamas 1 balas, ilgesniems nei 4 val. – 2 balai, o antstoliams už tos pačios apimties mokymus skiriama dvigubai daugiau balų – atitinkamai 2 ir 4 balai.
- c. Visoms trimis profesijoms nereikalaujama rinkti balų iš asmenų, vykdančių pedagoginę veiklą, pateikus tai įrodančius dokumentus. Tiesa, notarams ir advokatams nurodoma, kad įskaitoma tik teisės krypties pedagoginė veikla, o antstoliams galima vykdyti bet kokią mokslinę ar pedagoginę veiklą.

- d. Tik advokatai, priklausantys savivaldos institucijoms arba dirbantys teisės aktų projektų rengimo grupėse ar turintys didesnę nei 25 metų stažą, yra atleidžiami nuo kvalifikacijos kėlimo balų rinkimo. Notarai savo nariams, dirbantiems savivaldos institucijose, mažina reikiamų surinkti balų skaičių trečdaliu, o dirbantiesiems projektų rengimo grupėse – per pusę. Antstoliai savo nariams tokių išimčių nenumato.
 - e. Tik notarai ir antstoliai savo narius įpareigoja kasmet pateikti kvalifikacijos tobulinimo reikalavimų įvykdymo ataskaitas ir įrodymus. Advokatai šiuo atžvilgiu yra nuosaikesni, tiesiog pažymi, kad, nevykdant nustatytų reikalavimų, gali būti keliama drausmės byla.
 - f. Tiek Lietuvos notarų rūmai, tiek Advokatų taryba pasilieka teisę vertinti, ar asmens mokymai, kuriuose jis dalyvavo, pripažintini kvalifikacijos tobulinimu. Antstoliams papildomų sąlygų nėra nustatyta, t. y. įskaitomi visi įvardytų kategorijų mokymai, neatsižvelgiant į jų turinį ir reikalingumą darbe.
 - g. Teisėjams, nors dar 2004 metais pateiktose darbo grupės išvadose buvo pateiktas pasiūlymas įvesti teisėjams skirtų mokymų taškų (ar balų) sistemą ir nustatyti kiekvienam teisėjui privalomą surinkti per metus balų (taškų) skaičių, to nebuvo padaryta. Tai trukdo tolygiau skirstyti mokymus teisėjams arba nustatyti privalomas teisėjų mokymo programas ar privalomų ir papildomų programų mokymo valandų skaičių.
6. Organizuojamų mokymų sisteminis skaidymas iš esmės būdingas tik dviem teisinėms profesijoms: teisėjams ir prokurorams.
- a. Teisėjams skirti mokymai skirstomi į pagrindinius ir gretutinius. Pagrindiniai mokymai iš esmės yra privalomi mokymai – tai įvadiniai mokymai ir privalomasis kvalifikacijos kėlimas, o gretutiniai mokymai – specialių profesinių žinių gilinimas ir naujų įgūdžių formavimas – dalyvaujant įvairiuose mokymuose (seminaruose, konferencijose, diskusijose, forumuose, stažuotėse, mainų programose, projektuose) ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygmeniu bei savarankiškai tobulinant kvalifikaciją. Taisyklėse detalizuojama, kad pagrindinį teisėjų mokymą sudaro teorinė ir praktinė dalis, smulkiai išdėstyti organizaciniai mokymų aspektai ir kt., tačiau pasigendama aiškesnių gairių dėl pačių mokymų rekomenduojamo turinio ar sudedamųjų dalių.
 - b. Prokurorų kvalifikacijai tobulinti rengiamos metinės prokurorų ir prokuratūros darbuotojų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo programos. Skiriamos

septynios mokymų grupės, iš kurių penkios susijusios tiesiogiai su prokurais, o dvi grupės – su kitais prokuratūroje dirbančiais asmenimis, tai: prokurorai stažuotojai, prokurorai, besispecializuojantys prokurorai, prokuroro padėjėjai, prokuratūros vadovai, prokuratūros valstybės tarnautojai ir prokuratūros darbuotojai.

- c. Įvardytuose dokumentuose taip pat detalizuojamos kvalifikacijos tobulinimo ir mokymo sritys. Tačiau iš pateiktos mokymų ir programų analizės akivaizdu, kad prokuratūros darbuotojų ir prokurorų mokymo ir kvalifikacijos programose etikai iš esmės neskiriama jokie dėmesio. Bendrą žmogiškąją etiką ir moralę liečiančių aspektų ir mokymų dar galima išvelgti, o profesinei etikai skirtų temų apskritai nėra, nors apraše ir ypač mokymo gairėse tai yra numatyta.

7. Tiek prokurorų, tiek teisėjų kvalifikacijos tobulinimo reglamentavimo dokumentuose pasigendama aiškesnių kriterijų ir vertinimo apimties, ar teisėjas ir prokuroras kelia kvalifikaciją, kaip užtikrinama, kad norintys dalyvauti mokymuose teisėjai ir prokurorai pateks į vienus ar kitus mokymus, kaip vykdoma kvalifikacijos kontrolė – visa tai labai aiškiai reglamentuota notarų ir antstolių bei iš dalies advokatų (pastaruosius Advokatų taryba kontroliuoja savo nuožiūra, be to, tik 2015 metais planuojama nustatyti konkretesnius advokatams planuojamų mokymų planus).

8. Atlikus visų esamų mokymo programų tiek formos, tiek turinio analizę galima teigti, kad teisininkų kvalifikacijai kelti skiriama vis daugiau dėmesio, tačiau yra gana daug erdvės ir ir jos mechanizmui bei turiniui tobulinti.

9. Atliktos analizės pagrindu ir remiantis kitų valstybių patirtimi siūlytina patvirtinti kiekvienos profesijos mokymo gaires, jose diferencijuoti mokymų tikslus ir planus pradedantiems dirbti bei turintiems tam tikrą darbo patirtį teisininkams.

10. Kiekviena profesija, rūpindamasi savo prestižu, matyt, turėtų nustatyti privalomus ir pasirenkamuosius mokymus. Pirmajai mokymų kategorijai siūlytina priskirti tas mokymo rūšis, kurios būtinos ir svarbios visiems teisininkams, nesvarbu, kurioje srityje specializuojamasi, t. y. tokie dalykai, kaip antai etika, psichologija, bendravimo su klientu, interesantu įgūdžių formavimas, streso valdymo, iškalbos ir panašūs įgūdžiai. Iš pasirinktų mokymų turėtų būti nustatytas būtinas per metus surinkti balų (taškų) skaičius ir galimybė pasirinkti konkrečias temas, atsižvelgiant į asmens poreikius ir specializaciją.

11. Ne mažiau svarbu užtikrinti, kad mokymai susidėtų iš teorinės ir praktinės dalies (tai jau numato teisėjų mokymai) ir kad asmenys būtų mokomi įgytas teorines žinias iš karto pritaikyti praktiškai naudojant šiuolaikines mokymo priemones.

12. Nė vienoje teisinėje profesijoje, išskyrus teisėjus, nėra nustatyta galimybės profesijos atstovams, susidūrusiems su konkrečia galimai su etika prasilenkiančia dilema, kreiptis patarimo (konsultacijos) į savivaldos organus, nors tai galėtų prisidėti prie bendresnės praktikos ir teisinio švietimo.

Literatūra ir šaltiniai

1. Antstolių kvalifikacijos kėlimo ir mokymo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. 1R-402. Prieiga internetu: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1029>> [žiūrėta 2014-10-15].
2. Kiršienė, J., Szymanski, Ch. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1327–1342.
3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (*Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632).
4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042).
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.73, 2.109, 3.9, 3.244, 6.228-9, 6.299, 6.469, 6.831, 6.843 ir 6.871 straipsnių pakeitimo įstatymas (Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-14518).
6. *Notariatas*, Nr. 17/2014, p. 55.
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. I-209. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymai/įsakymaivaldymoklausimais2012m/tabid/532/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-10-18].
8. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros personalo ir teisės skyriaus nuostatai, patvirtinti 2011 m. spalio 18 d. generalinio prokuroro įsakymu. 10 punktas. Prieiga internetu: <<http://www.prokuraturos.lt/Struktūrainformacija/Prokuratūrosstruktūra/tabid/58/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-10-18].
9. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. vasario 27 d. įsakymas Nr. I-44. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros komunikacijos skyriaus nuostatai.
10. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (*Lietuvos Aidas*, 1992, Nr. 28-810).
11. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (*Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514; 2003, Nr. 42-1919).
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugpjūčio 19 d. įsakymas Nr. V-1385 „Dėl teisės studijų krypties aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 102-5306.

13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimas Nr. 1568 „Dėl Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 97-4288.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“ patvirtintų Kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitikties Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai“ (*Valstybės žinios*, 2008, Nr. 23-852).
15. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. 121 „Dėl notarų kvalifikacijos kėlimo nuostatų patvirtinimo“. Prieiga internetu: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Ftm.infolex.lt%2Fgetfile.aspx%3Faktid%3D104&ei=sxrrVJGYBoG4Uu3Tg_gE&usg=AFQjCNFaFb4zPArOPZByZmgGuNnnHyD0pA&bvm=bv.86475890,d.bGQ> [žiūrėta 2014-10-17].
16. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 1R-162 „Dėl Teisėjų mokymo organizavimo ir įgytų žinių patikrinimo taisyklių patvirtinimo“ (*Valstybės žinios*, 2009, Nr. 59-2326).
17. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (*Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649).
18. Notariato teisė. Mokslinė redaktorė Sandra Vencloviėnė. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2014.
19. Notarų kvalifikacijos kėlimo programos 2 priedas, patvirtintas Notarų rūmų prezidiumo 2011 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 12.1. Lietuvos notarų rūmų informacija.
20. Notarų ir kandidatų į notarus (asesorių) kvalifikacijos kėlimo programa. Patvirtinta 2011 m. kovo 17 d. Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 11 (pakeista ir papildyta Notarų rūmų prezidiumo 2011 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 12.1, 2012 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 12.2, 2012 m. gegužės 3 d. nutarimu Nr. 5.1, 2013 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 6, 2014 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 9.2). Lietuvos notarų rūmų informacija.
21. Prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo tvarkos aprašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. I-339. <<http://www.prokuraturos.lt/Teisineinformacija/Generalinioprokurorojsakymai/Isakymaivaldymoklausimais2012m/tabid/532/Default.aspx>> [žiūrėta 2014-10-20].

22. Prokurorų ir prokuratūros personalo mokymo ir kvalifikacijos kėlimo gairės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2006 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. I-8.
23. Rusinas, E. *Lietuvos advokatūra*, 2004 m. balandis, Nr. 1 (11), p. 17–19.
24. Teisės studijų krypties aprašas. Vilnius, 2013. <http://www.skvc.lt/files/SKAR-2/Teises_studiju_krypties.pdf> [žiūrėta 2014-12-14].
25. Teisėjų tarybos 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 13P-105-(7.1.2) „Dėl Teisėjų mokymo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ (*Valstybės žinios*, 2013, Nr. 96-4811).
26. Teismų tarybos 2004 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 310 „Dėl ilgalaikės teisėjų mokymo programos“ (paskelbta institucijos).
27. Teisėjų tarybos 2010 m. spalio 29 d. nutarimas Nr. 13P-144-(7.1.2) „Dėl 2011 metų teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (paskelbta institucijos).
28. Teisėjų tarybos 2011 m. spalio 28 d. nutarimas Nr. 13P-135-(7.1.2) „Dėl 2012 metų Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (paskelbta institucijos).
29. Teisėjų tarybos 2012 m. spalio 12 d. nutarimas Nr. 13P-154-(7.1.2) „Dėl 2013 metų Teisėjų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo plano, grafiko ir kvalifikacijos tobulinimo programų aprobavimo“ (paskelbta institucijos).
30. Teismų tarybos 2003 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 162 „Dėl pritarimo Lietuvos Respublikos teisėjų asociacijos visuotinio susirinkimo rezoliucijai dėl teisėjų mokymo“ (paskelbta institucijos).
31. Teismų tarybos 2004 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 275 „Dėl teisėjų mokymo, kuriomis pritarta Teismų tarybos sudarytos darbo grupės išvadoms dėl teisėjų mokymo organizavimo“ (paskelbta institucijos).
32. Teismų tarybos 2005 m. spalio 7 d. nutarimas Nr. 13P-391 „Dėl teisėjų mokymo organizavimo ir įgytų žinių patikrinimo taisyklių aprobavimo“ (paskelbta institucijos).
33. Teisėjų tarybos 2007 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. 13P-55 (aktuali redakcija 2011 m. spalio 28 d. Nr. 13P-134-(7.1.2)) sudaryta Teisėjų mokymo koordinavimo komisija prie Teisėjų tarybos. Prieiga internetu: <<http://www.teismai.lt/lt/taryba/sus-grupes/DG55/>> [žiūrėta 2014-10-23].

4.2. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT TEISININKUS IR KELIANT JŲ KVALIFIKACIJĄ VOKIETIJOS FEDERACINĖJE RESPUBLIKOJE

Dr. S. Kirchner, S. Gervienė

Vokietija – šalis, turinti išskirtinę teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą, egzistuojančią nuo XVIII a. pabaigos. Šis išskirtinumas pasižymi tuo, kad Vokietijoje asmuo, nustatyta tvarka įgijęs teisinį išsilavinimą, t. y. pabaigęs teorinį ir praktinį pasirengimą bei išlaikęs du valstybinius egzaminus, gali dirbti kaip bet kurios teisinės profesijos atstovas – ir teisėju, ir prokuroru, ir advokatu ar notaru. Siekiant suprasti, kas nulėmė tokią teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą ir jos ypatumus bei įtaką ugdant teisininkų etiką, būtina apžvelgti teisinio išsilavinimo teikimo raidą Vokietijoje.

4.2.1. VOKIETIJOS TEISINIO IŠSILAVINIMO ĮGIJIMO SISTEMOS RAIDA

Dvipakopės Vokietijos teisinio išsilavinimo sistemos, apimančios teorinį ir praktinį pasirengimą, raidą derėtų sieti su pačia Vokietijos teisės sistema ir jos raida. Iki XIX a. pabaigos, kai buvo sukurta suvienyta Vokietijos valstybė, Vokietijos teritoriją sudarė įvairios savarankiškos kunigaikštystės, kurių kiekviena vidaus gyvenimą reguliavo pagal toje kunigaikštystėje susiformavusią paprotinę teisę. XIV a. šiose kunigaikštystėse esančiuose universitetuose, veikiant Italijos universitetų ir visų pirma Bolonijos universiteto tradicijai, buvo pradėta dėstyti romėnų teisė. Romėnų teisė buvo laikoma vadinamąja *jus commune* teise, kuri buvo pasitelkiama tik tiems teisiniams santykiams, kurių nereguliuoja paprotinė teisė. Atsižvelgiant į tai, kad to meto universitetuose teisininkai įgydavo tik romėnų teisės žinių, atsirado būtinybė atitinkamoje kunigaikštystėje praktikuojantį teisininką mokyti vietinės paprotinės teisės specifikos. Tai nulėmė, kad kiekviena kunigaikštystė formavo savo specifinius reikalavimus jos teritorijoje praktikuojantiems teisininkams ir atitinkamai rūpinosi jų galutiniu parengimu darbui tos kunigaikštystės teritorijoje, saugodama savo paprotinę teisę

ir jos tradicijas⁸⁷⁷. Tai sudarė prielaidas formuoti dabartinei dviejų pakopų išsilavinimo sistemai, kur teorinių žinių asmuo įgyja studijuodamas universitete, o praktinių, reikalingų darbui konkrečioje teritorijoje, praktinio pasirengimo metu.

Vis dėlto didžiausią įtaką dabartinei Vokietijos teisinio išsilavinimo sistemai padarė Prūsijos kunigaikštystėje suformuota teisinio išsilavinimo įgijimo tradicija. Prūsija, kadangi sudaryta iš atskirų teritorijų, siekdama išlaikyti turimą valdžią, suprato, kad stabilumui ir centrinės valdžios tvirtumui valstybėje užtikrinti būtinas vientisas ir valstybei lojalus valstybės vykdomosios ir teisminės valdžios atstovų aparatas. Siekiant šio tikslo buvo reikalinga tik griežtai valstybiniu lygmeniu reguliuojama valstybės tarnautojų rengimo sistema. Todėl universitetams buvo patikėta tik teorinių žinių suteikimo funkcija ir užtikrinti, kad asmuo būtų stropus ir atitiktų padoraus elgesio reikalavimus, o egzaminavimo ir praktinio rengimo funkciją perėmė valstybė. Valstybinėse ir teisminės valdžios institucijose galėjo dirbti tik tie asmenys, kurie po studijų universitete pabaigė specialią ketverių metų parengiamąją praktinę programą, kurios pabaigoje buvo laikomas valstybinis egzaminas. Tokia sistema taip pat neišvengiamai akcentavo būtinybę rengti asmenis, tinkamus darbui valstybės valdžios aparate. Čia svarbu pažymėti, kad valstybės tarnautojais buvo laikomi ne tik vykdomajame ir administraciniame aparate dirbantys asmenys, bet ir dirbantieji teisminės valdžios institucijose, t. y. teisėjai ir prokurorai. 1871 m. susikūrus vieningai Vokietijos valstybei, Vokietija iš esmės perėmė Prūsijos modelį – buvo palikta valstybės funkcija reguliuoti teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą, o tai taip pat padėjo stiprinant Vokietijos valstybės vienybę⁸⁷⁸.

Svarbu pažymėti, kad, nepaisant kintamų tradicijų, kai teisėjo kaip prestižinės profesijos statusas sumenko ir vis daugiau studijas baigusių teisininkų pradėjo versis privačia praktika, įvairių aukštojo mokslo reformų, teisinio išsilavinimo įgijimo modelis Vokietijoje iš esmės išliko nepakitęs⁸⁷⁹. Annette Keilmann teigimu, tai yra ilgametės tradicijas išlaikiusi teisinio išsilavinimo teikimo sistema, kurios tikslas parengti standartinius gebėjimus turintį teisininką, neatsižvelgiant į jo būsimą teisinę profesiją, tai vokiečių kalba apibrėžiama kaip *Einheitsjurist*⁸⁸⁰. Vis dėlto Johnas Bellas

⁸⁷⁷ J. Brunnee. The Reform of Legal Education in Germany: The Never-Ending Story and European Integration. *Journal of Legal Education*, 1992, 42(3), p. 408–409.

⁸⁷⁸ Ten pat, p. 410–411; A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 308–309.

⁸⁷⁹ J. Brunnee. The Reform of Legal Education in Germany: The Never-Ending Story and European Integration. *Journal of Legal Education*, 1992, 42(3), p. 399.

⁸⁸⁰ A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 293; J. Bell. *Judiciaries within Europe: a Comparative Review*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 113; S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 86.

pažymi, kad tokia teisinio išsilavinimo įgijimo sistema buvo skirta asmenims rengti išimtinai teisėjo profesijai. Kintantys visuomeniniai santykiai ir didėjantis advokatų ir kitų teisinių profesijų atstovų poreikis lėmė būtinybę koreguoti studijuojamų dalykų ir pačių studijų specifiką, skirti daugiau dėmesio ir advokato profesijai reikalingiems įgūdžiams, tačiau esminiai šios sistemos elementai išliko nepakitę⁸⁸¹.

4.2.2. DABARTINĖ VOKIETIJOS TEISINIO IŠSILAVINIMO ĮGIJIMO SISTEMA

Teisinį išsilavinimą Vokietijoje teikia 42 Vokietijos aukštųjų mokyklų teisės fakultetai, iš kurių Bucerius teisės mokykla yra vienintelė privati teisinį išsilavinimą teikianti aukštoji mokykla⁸⁸². Visus teisinį išsilavinimą teikiančius teisės fakultetus jungia Vokietijos teisės fakultetų asociacija (vok. *Deutscher Juristen-Fakultätentag*)⁸⁸³. Teisės fakultetų skaičius atskirose šalies žemėse yra skirtingas, tačiau pastebima tendencija, kad teisininkus rengiančių aukštųjų mokyklų skaičius priklauso nuo gyventojų skaičiaus atitinkamoje žemėje, t. y. fakultetų skaičius didesnis toje žemėje, kuri turi daugiau gyventojų (žr. 4.1 pav.).

Teisės studijos yra visiškai valstybės finansuojamos visiems teisę studijuojantiems asmenims⁸⁸⁴. 2012 metais teisę studijavo beveik 103 tūkst. studentų⁸⁸⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad per pastaruosius kelerius metus matomas teisę studijuojančių studentų skaičiaus augimas, o nuo 1997 metų šis skaičius nuolat mažėjo (žr. 4.2 pav.).

Remiantis Stefanu Korioto'u, Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistema yra detalai reguliuojama federalinio lygmens ir šalies žemių teisės aktų, tai nulemia mažą teisinį išsilavinimą teikiančių institucijų skaičių ir pačių teisininkų įtaką rengiant būsimus teisininkus⁸⁸⁶. Vis dėlto Vokietijos konstitucijoje įtvirtinta akademinės laisvės garantija užtikrina, kad būtų išlaikyta tinkama valstybinio reguliavimo ir akademinės

⁸⁸¹ J. Bell. *Judiciaries within Europe: a Comparative Review*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 115–116.

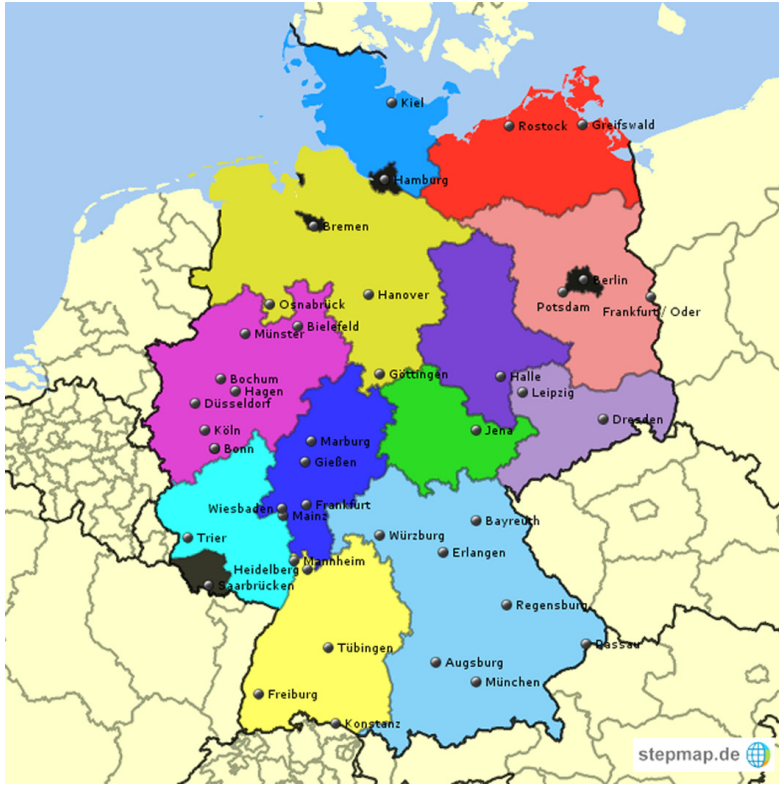
⁸⁸² H. Wenzler, K. Kwietniewska. Educating the Global Lawyer: The German Experience. *Journal of Legal Education*, 2012, 61(3), p. 464.

⁸⁸³ *Vokietijos teisės fakultetų asociacija (Deutscher Juristen-Fakultätentag)*. Prieiga internetu: <<http://www.djft.de/>> (žiūrėta 2014-03-28).

⁸⁸⁴ S. Korioto. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 90.

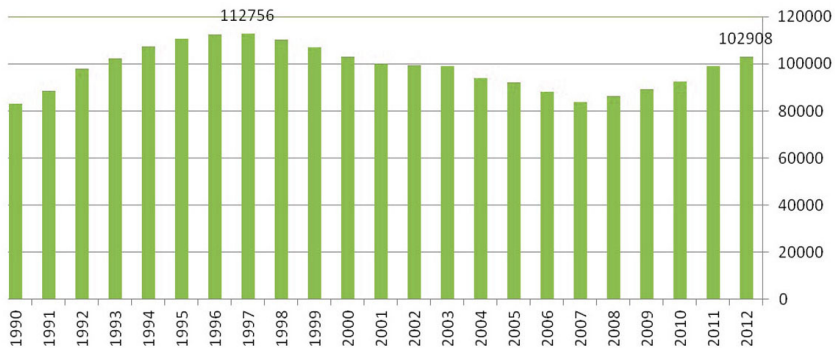
⁸⁸⁵ Statistisches Bundesamt (Destatis). *Education*. Prieiga internetu: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/Indicators/LongTermSeries/Education/lrbil03.html>> (žiūrėta 2014-03-20).

⁸⁸⁶ S. Korioto. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 86.

4.1 pav. Teisės fakultetų pasiskirstymas Vokietijos žemėse

Šaltinis: <<http://www.stepmap.de/landkarte/juristische-fakultaeten-an-deutschen-universitaeten-1230912>> (žiūrėta 2014-03-20)

4.2 pav. Teisės studentų skaičius Vokietijoje 1990–2012 metais

laisvės principų pusiausvyra⁸⁸⁷. Taip pat svarbu pažymėti, kad dėl minėto istoriškai susiformavusio požiūrio į valdžios aparato organizavimą, teisinio išsilavinimo teikimo sistemos reguliavimas ir priežiūra Vokietijoje nepatenka į Švietimo ministerijos reguliavimo sritį. Už teisinio išsilavinimo sistemos reguliavimą ir teisės aktų nuostatų įgyvendinimą Vokietijoje yra atsakinga Federalinė ir šalies federalinių žemių teisingumo ministerijos.

Pagrindinės nuostatos, apibrėžiančios teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką, įtvirtintos Vokietijos teisėjų įstatymo (*Deutsches Richtergesetz, DRiG*) 5–6 straipsniuose⁸⁸⁸. Šio įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad asmuo įgyja teisę tapti teisėju, kai įvykdo teisiniam išsilavinimui įgyti keliamus reikalavimus. Visų pirma asmuo privalo įgyti teorinio lygmens parengimą, kuris teikiamas teisės studijas vykdančiame universitete ir įgyjamas išlaikius pirmąjį valstybinį egzaminą. Tik išlaikęs pirmąjį valstybinį egzaminą asmuo gali vykdyti specialią praktinę teisinę parengiamąją dvejų metų programą, kurios pabaigoje laikomas antrasis valstybinis egzaminas. Sėkmingai išlaikęs antrąjį valstybinį egzaminą, asmuo įgyja teisę tapti bet kurios teisinės profesijos atstovu. Atkreiptinas dėmesys, kad Vokietijos teisėjų įstatymo 122 straipsnio 1 dalyje, apibrėžiančioje reikalavimus asmenims, norintiems tapti prokurorais, nurodoma, kad prokuroru norintis tapti asmuo turi tenkinti šio įstatymo 5–7 straipsnių reikalavimus. Analogiškų nuostatų yra ir Federalinio advokatūros įstatymo 4 straipsnyje, apibrėžiančiame reikalavimus asmenims, norintiems tapti advokatais⁸⁸⁹, ir Federalinio notarų įstatymo 5 straipsnyje, kur taip pat išdėstyti reikalavimai asmenims, norin-

⁸⁸⁷ Ten pat, p. 91; A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 294.

⁸⁸⁸ German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette*, Part I p. 713), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette*, Part I, p. 160). Į anglų kalbą vertė: Brian Duffett; Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drig/index.html> (žiūrėta 2015-02-21). Vertimas į anglų kalbą neapima 2011 m. gruodžio 6 d. teisės aktu padorinto Vokietijos teisėjų įstatymo 112 str. pakeitimo, tačiau šis pakeitimas nagrinėjamos temos kontekste yra neaktualus, nes patikslino 112 str. nustatytas sąlygas dėl kitose valstybėse išlaikytų egzaminų pripažinimo tvarkos siekiant vykdyti teisinę praktiką Vokietijoje.

⁸⁸⁹ The Federal Lawyers' Act in the version of the promulgation of 1 August 1958 (*Federal Law Gazette*, Teil III, classification number 303-8), as last amended by Article 8 of the Act of 6 December 2012 (*Federal Law Gazette*, Part I, p. 2515). Vertimą į anglų kalbą pateikia Federalinė advokatūros asociacija (*Bundesrechtsanwaltskammer*). Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/brao-stand-6-12-2011-mit-korr-191f-2014.pdf> (žiūrėta 2015-02-21). Kadangi kai kurios Federalinio advokatūros įstatymo nuostatos keitėsi arba pats įstatymas buvo papildytas 2013 m. spalio 10 d. teisės aktu, reikalingi duomenys atnaujinti pagal konsoliduotąją Federalinio advokatūros įstatymo versiją vokiečių kalba: Bundesrechtsanwaltsordnung in der im *Bundesgesetzblatt*, Teil III, Gliederungsnummer 303-8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 10. Oktober 2013 (*BGBL. I S. 3786*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html>> (žiūrėta 2015-02-21).

tiems tapti notarais⁸⁹⁰. Taigi Vokietijos teisėjų įstatymas reguliuoja ne tik teisėjo profesiją, bet ir visą teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą.

4.2.3. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT BŪSIMUOSIUS TEISININKUS VOKIETIJOJE

4.2.3.1. Universitetinės studijos

Detalus universitetinių studijų reguliavimas federaliniu lygmeniu lemia gana konkretų universitete studijuojamų dalykų modelį. Vokietijos teisėjų įstatymo 5a straipsnyje nurodoma, kad universitetinės teisinės studijos trunka ketverius metus, po jų laikomas pirmasis valstybinis egzaminas. Asmuo turi teisę šį egzaminą laikyti ir anksčiau su sąlyga, kad yra įvykdyti visi reikalavimai, keliami asmeniui, pageidaujantiui laikyti pirmąjį valstybinį egzaminą, tačiau universitetinės studijos tada privalo trukti ne trumpiau kaip dvejus metus⁸⁹¹. Vis dėlto, siekiant įvykdyti visus reikalavimus, studijos universitete trunka ilgiau ir vidutiniškai pirmasis valstybinis egzaminas yra laikomas po penkerių studijų metų, įskaitant ir pasirengimo egzaminui laiką⁸⁹². Studijos universitete vyksta klausant privalomus ir pasirenkamuosius dalykus, atsižvelgiant į specializaciją. Į privalomi dalykus įeina tokios teisės mokslo sritys: civilinė teisė, baudžiamoji teisė, viešoji (administracinė) teisė ir proceso teisė. Šie dalykai turi būti dėstomi ne tik nacionaliniu, bet ir platesniu europiniu kontekstu. Taip pat privalomiems dalykams priskirtina teisės mokslo metodologija bei filosofinės, istorinės ir socialinės teisės mokslo ištakos⁸⁹³. Taigi federaliniu lygmeniu nėra nustatyto reikalavimo, kad universitetinių studijų metu studentai būtų supažindinami su profesiniais ir etiniais reikalavimais teisinių profesijų atstovams.

Pasirenkamaisiais dalykais siekiama papildyti universitetines studijas, gilinti privalomų dalykų žinias specializuojantis tam tikroje srityje ir įgyvendinti teisės studijų tarpdiscipliniškumą ir tarptautiškumą. Šis ir kiti minimi aspektai, susiję su studijų

⁸⁹⁰ Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt*, Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 14 des Gesetzes vom 23. Juli 2013 (*BGBI. I S. 2586*) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>> (žiūrėta 2015-02-16).

⁸⁹¹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5a str.

⁸⁹² A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 295; S. Korioth. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 91.

⁸⁹³ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5a str. 2 d.

specializacijos ir tarptautiškumo didinimu, teisinio reguliavimo srityje buvo įtvirtinti 2002 metais įvykdžius teisės studijų reformą⁸⁹⁴. Atsižvelgiant į tai Vokietijos teisėjų įstatymo 5a straipsnio 2 dalyje numatyta, jog asmuo privalo pateikti įrodymus, kad jis sėkmingai išklausė teisės srities dalyką užsienio kalba arba pagilino teisinės užsienio kalbos žinias. Studijų universitete metu privalo būti ugdomi ir praktiniai teismo darbo, valstybinio administravimo, teisinio konsultavimo įgūdžiai. Studentas privalo įgyti ir derybų organizavimo ir valdymo, retorikos, taikinimo ir meditacijos, apklausų vykdymo technikos ir bendravimo įgūdžių. Praktiniams įgūdžiams ugdyti studentas universitetinių studijų metu, kai nevyksta paskaitos, turi dalyvauti praktikoje, kuri turi trukti ne trumpiau kaip tris mėnesius⁸⁹⁵. Detalesnė teisės studijų tvarka pagal nurodytus Vokietijos teisėjų įstatymo reikalavimus reguliuojama šalies žemių teisės aktais⁸⁹⁶. Jų sąrašas pateiktas priedo 1 lentelėje.

Apžvelgiant šalies federalinių žemių teisės aktus, reguliuojančius teisinio išsilavinimo įgijimą, pažymėtina, kad tik Badeno-Viurtenbergo žemės teisės aktuose nustatytas reikalavimas, kad norėdamas išlaikyti pirmąjį valstybinį egzaminą asmuo turi išmanyti advokato profesijai keliamus reikalavimus, pripažinimo advokatu tvarką, profesinės etikos taisykles, advokatų veiklos priežiūros organizavimą ir drausminę atsakomybę⁸⁹⁷. Kitų šalies žemių teisės aktuose tokio reikalavimo nėra. Remiantis Stefanu Kirchneriu, kita galimybė supažindinti studentus su teisininko profesijai keliamais etikos reikalavimais galėtų būti, jei teisiųjų profesijų reguliavimo ypatumai, ypač tai svarbu profesinei etikai, būtų viena iš specializacijos kryptių. Deja, tokio pobūdžio specializacijos neapima šalies žemių pirmojo valstybinio egzamino programos, tai vėlgi rodo, kad tokia specializacija nebūtų populiari⁸⁹⁸, nes studijų metu dažniausiai orientuojamasi į pasirėngimą pirmajam valstybiniam egzaminui⁸⁹⁹. Akivaizdu, kad studentų supažindinimas su tam tikrais profesinės etikos aspektais ir teisininko darbe kylančiomis etikos dilemomis universitetinių studijų metu priklauso tik nuo individualaus dėstytojo ar paties teisės studijas organizuojančio fakulteto požiūrio. Galima teigti, kad nesant visuotinai privalomo profesinės etikos ugdymo

⁸⁹⁴ L. S. Terry. Living with the Bologna Process: Recommendations to the German Legal Education Community from a U. S. Perspective. *German Law Journal*, 2006, 7(11), p. 867.

⁸⁹⁵ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5a str.

⁸⁹⁶ Ten pat.

⁸⁹⁷ S. Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 17.

⁸⁹⁸ S. Kirchner. Legal Ethics Education in Germany. *Indonesian Journal of International & Comparative Law*, 2015, II(1), p. 119.

⁸⁹⁹ S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 95.

reikalavimo ar standarto, profesinės etikos ugdymas universitetuose vyksta, jeigu apskritai vyksta, atsitiktinai, neturint šiuo klausimu aiškių gairių ar strategijos⁹⁰⁰.

4.2.3.2. Specialios praktinės teisinės parengiamosios programos vykdymas

Po studijų universitete sėkmingai išlaikius pirmąjį valstybinį egzaminą, toliau vykdomas praktinis rengimas. Pagrindiniai reikalavimai specialiai praktinei teisei parengiamajai programai įtvirtinti Vokietijos teisėjų įstatymo 5b straipsnyje. Parengiamosios programos metu per dvejus metus asmuo turi įgyti darbinės patirties bendrosios kompetencijos teisme, kuriame nagrinėjamos civilinės bylos, prokuratūroje arba bendrosios kompetencijos teisme, kuriame nagrinėjamos baudžiamosios bylos, valstybės tarnyboje, advokatūroje ir bet kurioje pasirinktoje įstaigoje, suteikiančioje galimybę įgyti tinkamų praktinio teisinio darbo įgūdžių. Šiame straipsnyje numatytos tam tikros alternatyvos, nurodoma, kad praktinę parengiamąją programą galima atlikti ir tarpvalstybinėse, tarptautinėse ar užsienio institucijose arba su praktikuojančiais užsienio teisininkais. Asmeniui į specialios praktinės teisinės parengiamosios programos trukmę įskaitomas ir laikas, praleistas specialiuose kursuose, kuriuos rengia Vokietijos viešojo administravimo akademija (vok. *Deutschen Hochschule für Verwaltungswissenschaften*). Taip pat suteikiama galimybė šalies žemėms, reguliuojančioms specialios praktinės teisinės parengiamosios programos tvarką, praktinį darbą bendrosios kompetencijos teisme, nagrinėjant civilines bylas, keisti darbu specializuotame darbo ginčus nagrinėjančiame teisme, o darbą valstybės tarnyboje – darbu specializuotame administraciniame, mokestinių ginčų ar socialinių reikalų teisme. Darbinė praktika nurodytose institucijose privalo trukti ne trumpiau kaip tris mėnesius, o ši praktika advokatūroje – ne trumpiau kaip devynis mėnesius. Per šį devynių mėnesių laikotarpį praktikuojantis advokatūroje laiką iki trijų mėnesių galima skirti darbui notariate ar teisine konsultacijas teikiančioje įstaigoje ar įmonėje, jei tokia galimybė įtvirtinta šalies žemių teisės aktuose⁹⁰¹. Speciali praktinė teisinė parengiamoji programa gali būti sutrumpinta šešiais mėnesiais, jeigu asmuo šios programos metu sėkmingai pasirengė darbui aukštesnio lygmens valstybinėje tarnyboje⁹⁰².

⁹⁰⁰ S. Kirchner. Legal Ethics Education in Germany. *Indonesian Journal of International & Comparative Law*, 2015, II(1), p. 119.

⁹⁰¹ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5b str.

⁹⁰² Ten pat, 5c str.

Atkreiptinas dėmesys, kad visos praktinės parengiamosios programos metu asmuo turi atlikti tam tikras užduotis, kurių vertinimas lemia ir antrojo valstybinio egzamino galutinį rezultatą⁹⁰³. Detalesnė specialios praktinės teisinės parengiamosios programos tvarka pagal nurodytus Vokietijos teisėjų įstatymo reikalavimus taip pat reguliuojama šalies federalinių žemių teisės aktu⁹⁰⁴. Programą organizuoja ir jos metu asmeniui atlygį moka atitinkama šalies federalinė žemė, kurioje asmuo vykdo programą⁹⁰⁵. Dalyvavimas programoje yra garantuojamas kiekvienam asmeniui, išlaikiusiam pirmąjį valstybinį egzaminą, todėl atsižvelgiant į situaciją ir institucijų, kuriose privaloma atlikti praktiką, užimtumą atitinkamoje šalies žemėje gali susidaryti tokios aplinkybės, kad programos pradžios tenka kurį laiką palaukti, o neturint pakankamai gero pirmojo valstybinio egzamino rezultato, laukti gali tekti metus ir ilgiau⁹⁰⁶. Praktinio pasirengimo metu kiekvienoje institucijoje asmeniui yra paskiriamas praktikos prižiūrėtojas. Pagrindinė jo pareiga – parengti asmenį, gebantį tinkamai taikyti teisės aktus. Praktinio pasirengimo pabaigoje laikomas antrasis valstybinis egzaminas.

Kalbant apie teisininkų etikos ugdymą praktinės parengiamosios programos metu, pažymėtina, kad dažniausiai šalies federalinių žemių teisės aktai, skirti teisininkams rengti, numato praktinę parengiamąją programą pradedančiam asmeniui būtinybę išklaudyti specialius kursus apie teisininko profesijos reguliavimą ir darbo organizavimo ypatumus, tačiau šios srities žinios dažniausiai nėra įtraukiamos į privalomą pasirengimo antrajam valstybiniam egzaminui programą⁹⁰⁷. Vienas iš tokių pavyzdžių, kai galima išvelgti ir etinių vertybių ugdymą, galėtų būti Heseno federalinės žemės teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį praktinę parengiamąją programą pradedantis asmuo per pirmą mėnesį turi išklaudyti apžvalginį kursą apie advokato darbo organizavimo reguliavimą ir advokato profesijos reikšmę teisingumo sistemai, advokato vaidmenį ir prevencinę funkciją, užkertant kelią visuomenėje kylantiems socialiniams konfliktams, bei advokato pareigą užtikrinti veiksmų teisėtumą vykdant profesines funkcijas⁹⁰⁸. Tačiau, kaip minėta, tokiuose įvadinuose

⁹⁰³ Ten pat, 5d str. 3 d.

⁹⁰⁴ Ten pat, 5b str.

⁹⁰⁵ A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 293.

⁹⁰⁶ Ten pat, p. 299.

⁹⁰⁷ S. Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 16.

⁹⁰⁸ Įsakymo, nustatančio Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymo įgyvendinimo tvarką, 25 str. 1 d.: Verordnung zur Ausführung des Juristenausbildungsgesetzes, Hessen, HessJAO, Vom 25 Oktober 2004. Gesamtausgabe in der Gültigkeit vom 01.06.2011 bis 31.12.2014. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.

kursuose suteiktos žinios neįeina į antrojo valstybinio egzamino programą, vadinasi, šiems kursams priskirtina tik pažintinė funkcija, atskleidžiant teisinio darbo organizavimo ypatumus.

Pažymėtina, kad tik dviejose šalies federalinėse žemėse – Badene-Viurtenberge ir Bavarijoje – numatyta galimybė praktinės parengiamosios programos metu pasirinkti teisinių profesijų, šiuo atveju advokatų, reguliavimą kaip savo specializacijos sritį. Tada į asmens antrojo valstybinio egzamino programą atitinkamai įtraukiamas reikalavimas išmanyti teisininko profesijai taikomą reguliavimą ir jos organizavimo ypatumus. Pasirinkus tokią specializaciją Badene-Viurtenberge antrajam valstybiniam egzaminui išlaikyti būtinos žinios ne tik iš pagrindinių teisės šakų, bet reikia išmanyti ir advokato profesijos reguliavimo ypatumus, advokatų veiklos organizavimo formas ir teisinių paslaugų apmokėjimo tvarką bei alternatyvius ginčų sprendimo būdus⁹⁰⁹. Bavarijoje, asmuo, norintis išlaikyti antrąjį valstybinį egzaminą, parengiamosios praktinės programos metu turi įgyti žinių apie advokato veiklos organizavimą ir vykdymą, profesinės veiklos reklamavimo taisykles, teisinių paslaugų apmokėjimo taisykles, advokato darbo specifiką ir drausminės atsakomybės ypatumus, mediacijos pagrindus⁹¹⁰. Papildomai būtų galima išskirti Berlyne ir Tiuringijoje teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką reguliuojančiuose teisės aktuose numatytą galimybę asmeniui, atlikusiam praktinę parengiamąją programą, į savo antrojo valstybinio egzamino programą įtraukti egzaminavimą iš teisinėms profesijoms taikomo teisinio reguliavimo.

Kitos šalies federalinės žemės savo teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką nustatančiuose teisės aktuose nenumato reikalavimo, kad asmuo praktinės parengiamosios programos metu turi įgyti žinių apie teisininko profesijos reguliavimą, veiklos ir profesinės etikos ypatumus. Tokių reikalavimų nekelia ir antrojo valstybinio egzamino programos. Pažymėtina, kad šalies federalinių žemių įstatymai nenumato ir praktikos prižiūrėtojo pareigos supažindinti teisiniam darbui besirengiantį asmenį su profesinės etikos taisyklėmis ar aptarti su juo profesinėje veikloje kylančias etikos dilemas. Vadinasi, daugeliu atvejų profesinės etikos ugdymas priklauso tik nuo individualaus praktikos prižiūrėtojo požiūrio ir pasirinkimo aptarti šiuos klausimus su praktiką atliekančiu asmeniu. Apibendrinant galima teigti, kad pripažįstama, jog pats

⁹⁰⁹ Teisingumo ministerijos įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo ir egzaminavimo tvarkos 51 str.: Verordnung des Justizministeriums über die Ausbildung und Prüfung der Juristen, BaWüJaPrO), in der Fassung vom 8. Oktober 2002 (GBl. S. 391). Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.

⁹¹⁰ Įsakymas dėl išsilavinimo ir egzaminavimo tvarkos teisininkams, 58 str.: Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen, Bayern, BayJAPO), in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. Oktober 2003 (GVBl. S. 758). Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.

teisininko profesijai besirengiantis asmuo turi susipažinti su savo profesijos reguliavimo ypatumais, įskaitant ir profesinę etiką⁹¹¹. Taip pat reikia pažymėti, kad įvardyti atvejai, kai šalies žemių, reguliuojančių teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką, teisės aktuose skiriama dėmesio teisininko profesijai, yra labiau orientuoti į teisinei profesijai taikomą reguliavimą ir teisininko darbo organizavimą, bet ne į patį teisininkų etikos, kaip teisininko dorovinio pamato, ugdymą.

4.2.4. VALSTYBINIAI EGZAMINAI

Valstybinių egzaminų tvarka, reikalavimai ir vertinimo sistema nustatyta Vokietijos teisėjų įstatymo 5d straipsnyje. Pagrindinis ir pirmojo, ir antrojo valstybinių egzaminų rengėjas ir organizatorius yra šalies žemės teisingumo ministerija. Atkreiptinas dėmesys, kad pirmasis valstybinis egzaminas po 2002 metais įvykdytos teisinio išsilavinimo teikimo reformos nėra organizuojamas išimtinai žemės teisingumo ministerijos. Teisines studijas vykdančių teisės fakultetų rengiami atsiskaitymai apima tuos studijų programos dalykus, kurie yra pasirenkamieji ir skirti specializacijai⁹¹². Tai sudaro 30 proc. pirmojo valstybinio egzamino įvertinimo. Už kitos pirmojo valstybinio egzamino dalies rengimą ir organizavimą atsakinga atitinkamos žemės valdžia⁹¹³. Valstybės rengiamos egzaminų dalies programa apima privalomuosius studijų dalykus. Vokietijos teisėjų įstatymo 5d straipsnio 2 dalyje taip pat numatyta, kad universiteto atsiskaitymai, sudarantys dalį pirmojo valstybinio egzamino, privalo būti organizuojami raštu, o valstybės rengiama pirmojo valstybinio egzamino dalis organizuojama ir raštu, ir žodžiu⁹¹⁴. Sėkmingai išlaikęs pirmąjį valstybinį egzaminą, asmuo įgyja teisę pradėti specialią praktinę teisinę parengiamąją programą⁹¹⁵. Nesėkmės atveju asmuo turi teisę vieną kartą perlaikyti pirmąjį valstybinį egzaminą, t. y. jis turi teisę du kartus bandyti išlaikyti egzaminą. Papildoma išimtis sudaroma tiems asmenims, kurie pirmąjį valstybinį egzaminą laikė nepasibaigus ketveriems studijų metams universitete, nes, pasibaigus studijoms universitete ir nepavykus išlaikyti šio egzamino, kol dar nepraėję ketveri studijų metai universitete, laikoma, kad asmuo nėra laikęs pirmojo valstybinio egzamino ir jis

⁹¹¹ Stefan Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 4–7.

⁹¹² German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5b str. 2 d.

⁹¹³ S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 91.

⁹¹⁴ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5d str. 2 d.

⁹¹⁵ A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 294.

turi teisę perlaikyti egzaminą. Asmuo, norėdamas pagerinti savo egzamino rezultatą, taip pat turi teisę perlaikyti valstybės organizuojamo pirmojo valstybinio egzamino dalį, jei tai yra numatyta šalies žemių teisės aktuose⁹¹⁶.

Antrąjį valstybinį egzaminą asmuo gali laikyti ne anksčiau kaip 18-tą mėnesį ir ne vėliau kaip 21-ą mėnesį nuo specialios praktinės teisinės parengiamosios programos pradžios. Antrasis valstybinis egzaminas yra laikomas raštu ir žodžiu. Vokietijos teisėjų įstatyme nustatytas reikalavimas, kad egzaminų raštu programa turi atitikti asmens įgytą praktinę patirtį privalomose institucijose. Egzaminas žodžiu privalo apimti visą asmens praktinę patirtį, įgytą vykdant specialią teisinę praktinę parengiamąją programą⁹¹⁷. Galutinis antrojo valstybinio egzamino pažymys apima ne tik egzaminų žodžiu ir raštu rezultatus, bet ir kitų praktinės parengiamosios programos metu vykdytų užduočių rezultatus⁹¹⁸.

Hariolfas Wenzleris ir Kasia Kwietniewska pažymi, kad valstybės nurodyti reikalavimai valstybiniais egzaminams nulemia apytikriai 75 procentus visos universiteto teisės studijų programos, likusioje dalyje teisės studijas organizuojantys fakultetai turi galimybę varijuoti siūlydami atitinkamus teisės studijų dalykus ir formuodami atitinkamo teisės fakulteto išskirtinumą⁹¹⁹. Stefanus Kirchneris atkreipia dėmesį, kad kai kurie fakultetai siūlo iniciatyvas, skirtas gilintis į advokatų veiklos profesinį reguliavimą, kurdami specialius institucinius darinius⁹²⁰, tačiau, kaip minėta, universitetuose nėra bendros teisininkų etikos ugdymo sistemos, o tik pavienės iniciatyvos.

Vis dėlto aukštas valstybinio reguliavimo lygis lemia, kad teisės studijos visuose šalies universitetuose yra gana standartizuotos, ypač tai pasakytina apie pagrindinių teisės šakų žinias⁹²¹. Dėl tos pačios priežasties nėra didelio skirtumo ir tarp valstybinių egzaminų programų šalies žemėse⁹²². Vadovaujantis Vokietijos teisėjų įstatymo 6 straipsniu, asmuo, išlaikęs pirmąjį valstybinį egzaminą vienoje šalies žemėje, turi teisę vykdyti specialią parengiamąją teisinę praktinę programą bet kurioje kitoje šalies žemėje. Analogiškai vienoje šalies žemėje antrąjį valstybinį egzaminą išlaikęs

⁹¹⁶ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 5d str. 5 d.

⁹¹⁷ Ten pat, 5d str.

⁹¹⁸ Ten pat.

⁹¹⁹ H. Wenzler; K. Kwietniewska. Educating the Global Lawyer: The German Experience. *Journal of Legal Education*, 2012, 61(3), p. 464.

⁹²⁰ Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 118.

⁹²¹ S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 92.

⁹²² A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 294.

asmuo turi teisę tapti teisinės profesijos atstovu bet kurioje kitoje šalies žemėje⁹²³. Taigi, nors universitetinių teisės studijų reguliavimas detalizuojamas ir šalies žemių lygmeniu, tačiau teisininkai yra rengiami iš esmės pagal standartinį teisinio išsilavinimo modelį visoje šalyje. Skirtumai yra labai nedideli ir vienas iš jų, kad tik dviejose federalinėse šalies žemėse – Badene-Viurtemberge ir Bavarijoje – į antrojo valstybinio egzamino programą įtraukiamas reikalavimas išmanyti konkrečiai teisinei profesijai taikomą teisinį reguliavimą su sąlyga, kad asmuo advokato profesijai taikomą teisinį reguliavimą pasirenka kaip savo specializaciją. Berlyne ir Tiuringijoje asmuo turi teisę pasirinkti, kad į jo egzamino programą būtų įtrauktas egzaminavimas ir iš teisinėms profesijoms taikomo reguliavimo srities. Tačiau daugelyje šalies federalinių žemių laikoma, kad pats universitetinis išsilavinimas ir studijų metu įgyti gebėjimai leidžia asmeniui vėliau praktinėje veikloje gana gerai susipažinti su profesijos reguliavimo ypatumais, įskaitant ir profesinę etiką, ir jų laikytis.

Apibendrinant pažymėtina, kad Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistema pasižymi stipriu valstybiniu reguliavimu ir koordinavimu, nulemtu šalies istorinės raidos. Šį modelį lemia pati Vokietijos teisinė sistema, o bendra aukštojo mokslo sistema neturi reikšmingos įtakos. Modelis grindžiamas unikalio dvipakopio išsilavinimo įgijimo sistema, kurią baigęs asmuo įgyja teisę tapti bet kurios teisinės profesijos atstovu. Aukštas valstybinio reguliavimo lygis reiškia ne tik gana standartizuotą teisinį išsilavinimą, bet ir lėtai kintamą pačių teisės studijų modelį. Teisininkų etika nėra nei universitetinių studijų, nei specialios praktinės teisinės parengiamosios programos teisės studijų objektas. Taigi teisininkų etikos ugdymas labiau remiasi pavienėmis iniciatyvomis ir visoje šalyje nėra bendro teisininkų etikos ugdymo modelio.

4.2.5. VOKIETIJOS TEISINIO IŠSILAVINIMO ĮGIJIMO SISTEMOS PROBLEMOS IR PERSPEKTYVOS

Analizuojant Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemos problemas, dėmesio centre visų pirma atsiranda Vokietijos teisinio išsilavinimo sistemos tikslas – standartinius gebėjimus turintis teisininkas (vok. *Einheitsjurist*). Prisimenant, kad sistema buvo sukurta rengti asmenis darbui valdžios aparate, ypač teisminės valdžios srityje, ugdant teisėjavimo ir neutralaus situacijos vertinimo įgūdžius, pakitę visuomeniniai

⁹²³ German Judiciary Act, žr. išnašą: 888, 6 str.

santykiai ir socialinis kontekstas verčia kelti klausimą, ar esama teisinio išsilavinimo koncepcija atitinka dabarties realijas, kai du trečdaliai parengtų teisininkų pradeda verstis advokato praktika⁹²⁴. Rengiant asmenis darbui valdžios aparate nėra ugdomi kitoms teisinėms profesijoms reikalingi įgūdžiai. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad paskutinė 2002 metais įvykdyta teisinio išsilavinimo teikimo reforma sugebėjo iš dalies išspręsti šią problemą net ir išlaikant dvipakopę teisininkų rengimo sistemą, nes buvo pakeista egzaminavimo sistema, dalį atsakomybės už pirmojo valstybinio egzamino organizavimą ir vykdymą perleidžiant teisės studijas organizuojantiems universitetams, kad būtų galimybė atsižvelgti į būsimų teisininkų universitete pasirinktą specializaciją. Į universitetinio teisinio išsilavinimo programas taip pat buvo įtraukti derybų organizavimo ir valdymo, retorikos, taikinimo ir mediacijos, apklausų vykdymo technikos ir bendravimo įgūdžių ugdymo dalykai.

Pažymėtina, kad diskusijos, kokio masto už pirmąjį valstybinį egzaminą turėtų būti valstybės ir pačių universitetų atsakomybė bei būtinybė užtikrinti kuo geresnes galimybes studentams specializuotis rengiantis teisiniam darbui, tebevyksta siekiant, kad esama teisinio išsilavinimo sistema atitiktų dabartinį teisinių paslaugų poreikį, tačiau tikėtina, kad *Einheitsjurist* koncepcija Vokietijos teisinio išsilavinimo sistemoje išsaugos savo pozicijas⁹²⁵. Pagrindinė tokios pozicijos priežastis – ne tik kad teisės studijas baigusiam asmeniui sudaromos prielaidos keisti pasirinktą teisinę profesiją, bet su šia koncepcija garantuojamas ir Vokietijos teisinės sistemos vientisumas. Būsimieji teisininkai, neatsižvelgiant į jų būsimą teisinę profesiją, parengiami darbui toje pačioje teisinėje sistemoje, formuojant tą pačią teisinę sąmonę ir formaliai užtikrinant visų teisinių profesijų lygiavertiškumą, kuris yra Vokietijos teisinės sistemos pagrindas ir Vokietijos konstitucinės santvarkos garantas⁹²⁶.

Kitas svarbus probleminis aspektas yra tas, kad Vokietijoje teisinio išsilavinimo teikimo sistemą reguliuoja valstybė. Nemokamo mokslo garantavimas teisę studijuojantiems asmenims, valstybinių egzaminų organizavimas ir vykdymas, darbo vietų suteikimas ir atlygio mokėjimas asmenims, vykdančioms specialią praktinę teisinę parengiamąją programą, ir kiti valstybinio reguliavimo niuansai neišvengiamai nulemia, kad valstybei teisininkų rengimas yra brangus. Annette Keilmann pažymi, kad dabartiniame kontekste, kai Vokietijoje dauguma teisininko išsilavinimą įgijusių

⁹²⁴ S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 89.

⁹²⁵ A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 303–304, 307–308; S. Koriath. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 106.

⁹²⁶ A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 310.

asmenų renkasi darbą ne valdžios aparate, bet pradeda verstis privačia praktika, kyla klausimas, kiek valstybė yra atsakinga už visų teisinės profesijos atstovų rengimą ir jų veiklos kokybę, juolab kad daugelis šių parengtų teisininkų niekada nedirbs valdžios aparate. Vis dėlto reikia pažymėti, kad tokia sistema garantuoja socialinį teisingumą ir sudaro galimybes prestižinį teisinį išsilavinimą įgyti įvairių socialinių sluoksnių asmenims. Be to, atsisakius esamos sistemos, už teisininkų, ypač būsimų advokatų, rengimą taptų atsakinga pati advokatūra, t. y. atskirų žemių advokatūros, tada gali tapti sunku kontroliuoti teikiamo profesinio rengimo kokybę⁹²⁷.

Paskutinis išskirtinis probleminis aspektas – Vokietijos teisinio išsilavinimo sistemos suderinimas su Bolonijos proceso tikslais. Vokietija taip pat yra Bolonijos proceso dalyvė, jame dalyvaujanti nuo pradžios, o teisės studijos, turinčios aukštojo mokslo statusą, taip pat yra Bolonijos proceso objektas. Akivaizdžiausias Bolonijos proceso reikalavimų ir Vokietijos teisinio išsilavinimo teikimo sistemos nesuderinimas – teisės studijų forma, neturinti tradicinės bakalauro ir magistro laipsnio įgijimo sistemos, tai apsunkina siekti Bolonijos proceso tikslų teisinio išsilavinimo srityje⁹²⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad Vokietijoje kai kurios aukštosios mokyklos siūlo bakalauro arba magistro laipsnį suteikiančias teisės studijas, tačiau šias studijų programas baigęs asmuo neįgyja teisės praktikuoti vieną iš keturių pagrindinių teisinių profesijų⁹²⁹. Pažymėtina, kad minėtų studijų programų turinys ir organizavimo tvarka nėra reglamentuojama federaliniu ir šalies žemių lygmeniu, tai paliekama pačių universitetų autonomijai. Atsižvelgiant į tai, kai kurių universitetų siūlomose bakalauro arba magistro laipsnį suteikiančių teisės studijų programose yra numatyti teisininkų etikos dalykai⁹³⁰. Vis dėlto, kaip ir minėta, šias programas baigę asmenys negali tapti teisinių profesijų atstovais, todėl teisininkų etikos dalykas šiame kontekste turi labiau pažintinę nei ugdomąją reikšmę.

Galima teigti, kad šalia esamos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemos formuojasi papildoma studijų forma, kai teisinių žinių gali būti įgyjama nepretenduoju tapti konkrečios teisinės profesijos atstovu. Vokietijoje ši teisės studijų formos keitimo į bakalauro ir magistro laipsnį suteikiančią studijų formą problema buvo plačiai

⁹²⁷ Ten pat, p. 304–305.

⁹²⁸ L. S. Terry. Living with the Bologna Process: Recommendations to the German Legal Education Community from a U. S. Perspective. *German Law Journal*, 2006, 7(11), p. 875–786.

⁹²⁹ Ten pat, p. 887–889.

⁹³⁰ Kaip pavyzdį būtų galima pateikti Vokietijos Berno universiteto siūlomą teisės magistro studijų programą, kurioje vienas iš dėstomų dalykų būtent yra etika teisininkams, plačiau žr. Berno universiteto tinklalapį: <http://www.oefre.unibe.ch/content/studium_hs_2013/master_studium/index_ger.html> (žiūrėta 2014 04 28).

diskutuojama valstybiniu ir akademinu lygmeniu, tačiau, kaip pažymi Laurel S. Terry, idėjai bakalauro ir magistro laipsnių studijų formą įtraukti į teisinio išsilavinimo sistemą aktyviai priešinasi Federalinė ir šalies žemių teisingumo ministerijos⁹³¹. Šiai pozicijai pritaria ir šalies teisininkai, nes, Annette Keilmann teigimu, nepaisant gausios kritikos, tokia teisininkų rengimo sistema yra gana rezultatyvi, nes Vokietijoje teisinį išsilavinimą įgiję asmenys yra pajėgūs konkuruoti ir tarptautinėje erdvėje, be to, pati sistema, pasižyminti dideliais reikalavimais, užtikrina, kad teisės studijas baigtų ir galimybę dirbti teisinį darbą gautų tik gerus profesinius įgūdžius įgiję asmenys⁹³². Taigi, asmuo, kad įgytų teisę praktikuoti vieną iš keturių pagrindinių teisinių profesijų, privalo baigti tokias teisės studijas, kurios įvykdo Vokietijos teisėjų įstatyme nustatytus reikalavimus.

Apibendrinant pažymėtina, kad pagrindiniai probleminiai Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemos aspektai yra susiję su teisinio išsilavinimo koncepcijos atitiktimi visuomeniniam, socialiniam ir europiniam kontekstui bei tokios sistemos kaina valstybei. Atitinkamai ir Vokietijoje vykdomos šios studijų srities reformos yra skirtos minėtoms problemoms spręsti. Analizuojant mokslinę literatūrą apie Vokietijos teisinio išsilavinimo teikimo sistemą, reikia pažymėti, kad teisininkų etikos ugdymo klausimas buvo iškeltas tik palyginti neseniai Stefano Kirchnerio darbuose⁹³³. Aiškindamas priežastis, kodėl teisinių profesijų, ypač advokato profesijos, reguliavimas nėra universitetinių studijų ir praktinės parengiamosios programos objektas, S. Kirchneris nurodo, kad tai nėra suderinama su pačiu teisinio išsilavinimo sistemos istoriškai susiformavusiu tikslu teisininką visų pirma rengti darbui valdžios aparate. Be to, nustačius teisinių profesijų reguliavimo ir profesinės etikos žinių privalomumą rengiant teisininkus, kultų problema, kaip tai suderinti su dabartine nusistovėjusia studijų sistema, kurioje išsilavinimas organizuojamas pagal tradicines teisės kryptis, t. y. baudžiamoji teisė, administracinė teisė, civilinė teisė ir t. t., siekiant, kad studentai susidarytų aiškų Vokietijos teisinės sistemos vaizdą. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad daugelis teisės studijas baigusių asmenų pasirenka advokato praktiką, siūloma

⁹³¹ L. S. Terry. Living with the Bologna Process: Recommendations to the German Legal Education Community from a U. S. Perspective. *German Law Journal*, 2006, 7(11), p. 877.

⁹³² A. Keilmann. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 2006, 7(3), p. 311–312.

⁹³³ S. Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4 (2), p. 17; S. Kirchner. Legal Ethics Education in Germany. *Indonesian Journal of International & Comparative Law*, 2015, II(1), p. 119.

universitetų pasirenkamųjų kursų programose numatyti galimybę teisinių profesijų reguliavimą ir profesinę etiką išklausyti kaip pasirenkamąjį dalyką⁹³⁴.

Galima daryti prielaidą, kad viena iš priežasčių, kodėl teisininkų etikos ugdymo aspektas nėra ryškus diskusijų apie dabartinę Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistemą objektas, yra didelis Vokietijos gyventojų pasitikėjimas šalies teisine sistema. Eurobarometro duomenimis, šalies teisingumo sistema pasitiki 77 proc. gyventojų⁹³⁵. Darytina prielaida, kad ir istoriškai suformuota *Einheitjurist* koncepcija, kaip teisinio išsilavinimo pagrindas, ir griežtas jos laikymasis formuoja teisinės profesijos prestižą ir atsakomybę už šios profesijos prestižo išlaikymą. Stefanus Kirchneris šią situaciją interpretuoja kaip kiekvieno teisės studijas baigusio asmens individualią atsakomybę būti susipažinusiame su atitinkamai teisei profesijai taikomu reguliavimu ir jo laikytis⁹³⁶.

4.2.6. TEISININKŲ ETIKOS UGDYMAS PROFESINĖS VEIKLOS METU

Nepaisant to, kad teisininkų etikos ugdymas nėra itin plačiai išvystytas rengiant būsimuosius teisininkus, teisininkų etikos klausimai sulaukia dėmesio pačių teisininkų profesinėje veikloje. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti Vokietijos teisėjų asociacijos (vok. *Deutscher Richterbund*), apimančios tiek teisėjus, tiek prokurus, iniciatyvas ugdant teisėjų ir prokurorų profesinę atsakomybę ir etiką. Vokietijos teisėjų asociacija savo tinklalapyje parengė specialią skiltį, skirtą teisėjų ir prokurorų etikos klausimams⁹³⁷. Šioje skiltyje aprašoma minėtos asociacijos pozicija ir iniciatyvos teisėjų ir prokurorų etikos srityje. Vokietijos teisėjų asociacija laikosi pozicijos, kad etikos kodeksas ar gairės nėra tinkamiausias būdas užtikrinti profesinės etikos standartų laikymąsi, nes profesinę etiką iš dalies lemia žmogaus vidinės moralinės nuostatos, be to, dažnai probleminės etinės situacijos neturi vienintelio teisingo atsakymo. Šiame kontekste, Vokietijos teisėjų asociacijos nuomone, tikslingiausia skatinti regi-

⁹³⁴ S. Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 21–23.

⁹³⁵ Europos Komisija. *Flash Eurobarometer 385 „JUSTICE IN THE EU“ November 2013*: <http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_385_en.pdf> (žiūrėta 2014 04 30).

⁹³⁶ S. Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 117–118.

⁹³⁷ Plačiau žr. Deutscher Richterbund. *Richterliche Ethik*. Prieiga internetu: <<http://www.drj.de/cms/index.php?id=459>> (žiūrėta 2014 04 30).

onines teisėjų asociacijas ar atskirų teismų teisėjų ir prokurorų bendruomenes diskutuoti teisėjų ir prokurorų etikos klausimais⁹³⁸.

Siekdama įgyvendinti minėtą požiūrį, Vokietijos teisėjų asociacija parengė pavyzdinius diskusinius klausimus apie kiekvieną teisėjo ir prokuroro profesinę vertybę, pavyzdžiui, profesinį nepriklausomumą, nešališkumą, profesinę atsakomybę ar kt., ir jos svarbą kasdienėje teisėjo ar prokuroro veikloje⁹³⁹. Asociacija ragina, kad regioniniu ar atskiros teisminės institucijos lygmeniu būtų organizuojami formalus ar neformalus pobūdžio renginiai šiems diskusiniams klausimams aptarti. Siekdama palengvinti diskusiją Vokietijos teisėjų asociacija taip pat parengė praktinių pavyzdžių, kurių rinkinys sudarytas remiantis realiomis situacijomis, kai kyla probleminių profesinės etikos taikymo aspektų⁹⁴⁰. Savo tinklalapyje Vokietijos teismų asociacija išreiškia viltį, kad ši veikla padės geriau suprasti profesinę atsakomybę ir profesinės etikos svarbą kasdienėje veikloje, o parengti dokumentai taps kasdienių diskusijų objektu profesiniame rate.

Kalbant apie advokatų profesinę etiką, labai svarbu atkreipti dėmesį į Vokietijos advokatų asociacijos veiklą (vok. *Deutscher Anwaltverein*). Ši asociacija vienija Vokietijoje praktikuojančius advokatus savanoriškumo principu ir narystė joje, kitaip nei Advokatūros asociacijoje (vok. *Rechtsanwaltskammern*), nėra privaloma. Vis dėlto daugelis praktikuojančių advokatų Vokietijoje yra būtent šios asociacijos nariai, nes narystė organizacijoje yra prestižo reikalas⁹⁴¹ ir padeda advokatams pasiekti potencialius klientus valdydama šalyje praktikuojančių advokatų duomenų bazę, publikuodama straipsnius plačiai visuomenei, kuriuose analizuojami įvairūs teisiniai klausimai, aiškindama, kada kiekvienu klausimu gali būti naudingos advokato teisinės paslaugos. Minima asociacija taip pat imasi iniciatyvų, skatinančių advokatų diskusijas profesinės etikos klausimais. Specialiame advokatams skirtame profesiniame periodiniame leidinyje *Anwaltsblatt* publikuojamos probleminės situacijos, kuriomis pateikiama tam tikra etinė dilema nepateikiant tokios situacijos sprendimo. Tokia iniciatyva siekiama, kad advokatai turėtų galimybę diskutuoti profesinės etikos

⁹³⁸ Ten pat.

⁹³⁹ *Richterethik in Deutschland. Thesen zur Diskussion richterlicher und staatsanwaltlicher Berufsethik im Deutschen Richterbund*. Prieiga internetu: <http://www.drb.de/cms/fileadmin/docs/120121_DRB-Diskussionspapier_Richterethik_in_Deutschland.pdf> (žiūrėta 2013 04 30).

⁹⁴⁰ *Richterethik in der Praxis Arbeitsmaterialien zur Diskussion richterlicher und staatsanwaltlicher Berufsethik im Deutschen Richterbund*. Prieiga internetu: <http://www.drb.de/cms/fileadmin/docs/120121_DRB-Diskussionspapier_Richterethik_in_der_Praxis.pdf> (žiūrėta 2013 04 30).

⁹⁴¹ Vokietijos advokatų asociacija (vok. *Deutscher Anwaltverein*) veikia nuo 1871 metų. Plačiau žr. *Deutscher Anwaltverein. Über uns – Kurzprofil*. Prieiga internetu: <<http://anwaltverein.de/ueber-uns?PHPSESSID=4rbci3i08q1ucr5veqgfpmlv>> (žiūrėta 2014 05 14).

klausimais, tačiau tikimasi, kad tokio pobūdžio publikacija skatina kiekvieną advokatą apmąstyti etinę atsakomybę už tinkamą profesinę veiklą⁹⁴².

Apibendrinant reikia pažymėti, kad Vokietijoje atskirų teisinių profesijų bendruomenės, ypač teisininkus vienijančios asociacijos, skiria dėmesio profesinės etikos klausimams. Ši veikla labiau orientuota ne į garbės kodeksų ar profesinės etikos taisyklių kūrimą, bet į nuolatinių savanoriškų diskusijų profesinės etikos klausimais skatinimą ir individualios profesinės atsakomybės ugdymą. Nors minėtos iniciatyvos nėra privalomos, tikimasi, kad toks požiūris sudarys sąlygas teisinių profesijų atstovams būti nuolat atidiems profesinės etikos klausimais ir šitaip leis jiems užtikrinti aukštą profesinės etikos lygį kasdienėje veikloje.

4.2.7. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Vokietijos teisinio išsilavinimo įgijimo sistema yra unikali, nulemta tiek pačios šalies istorinės raidos, tiek Vokietijos teisinės sistemos specifikos. Teisininkai rengiami pagal bendrą dviejų etapų modelį, kuris susideda iš universitetinių studijų ir specialios teisinės praktinės parengiamosios programos. Kiekvienas iš etapų baigiamas valstybiniu egzaminu. Pagrindinės teisinio išsilavinimo įgijimą reguliuojančios nuostatos įtvirtintos federaliniame teisės akte – Vokietijos teisėjų įstatyme. Šiame įstatyme nustatyti konkretūs reikalavimai universitetinių studijų programai ir specialiai parengiamajai teisei praktinei programai. Aukštas valstybinio reguliavimo lygis reiškia gana standartizuotą teisės studijų modelį.

2. Esamas reguliavimas nesukuria prielaidų teisininkų etiką laikyti vienu iš teisės studijų objektų tiek studijuojant universitete, tiek specialios praktinės teisinės parengiamosios programos metu. Taigi šiuose etapuose nėra bendro teisininkų etikos ugdymo modelio rengiant būsimuosius teisininkus. Laikoma, kad kiekvienas teisės studijas baigęs asmuo privalo būti savarankiškai susipažinęs su atitinkamai teisei profesijai taikomu reguliavimu ir jo laikytis. Pažymima, kad tokia sistema veikia, kol teisinį išsilavinimą įgijęs asmuo suvokia atsakomybę už savo profesijos prestižą.

3. Daugiausia dėmesio teisininkų etikai ugdyti skiriama profesinės veiklos metu, tai remiasi atitinkamos teisinės profesijos savivaldos institucijų iniciatyva. Tiek Vokietijos teisėjų asociacija, vienijanti teisėjus ir prokurus, tiek Vokietijos advokatų

⁹⁴² Kirchner. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2014, 4(2), p. 123–127.

asociacija, vienijanti daugelį Vokietijoje praktikuojančių advokatų savanoriškumo principu, organizuoja įvairias iniciatyvas, pabrėžiančias profesinės etikos svarbą ir vaidmenį teisininko veikloje. Šios iniciatyvos nėra privalomos, tačiau vykdomos nuolat ir periodiškai, kad būtų skatinamos nuolatinės savanoriškos teisininkų diskusijos profesinės etikos klausimais, šitaip ugdant individualią profesinę atsakomybę ir profesinės etikos svarbos kasdienėje veikloje suvokimą.

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, apžvalgos

1. Bell, J. *Judiciaries within Europe: a Comparative Review*. New York: Cambridge University Press, 2006.
2. Brunnee, J. The Reform of Legal Education in Germany: The Never-Ending Story and European Integration. *Journal of Legal Education*, 42(3), 1992, p. 399–426.
3. Europos Komisija. Flash Eurobarometer 385 „JUSTICE IN THE EU“ November 2013. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_385_en.pdf> (žiūrėta 2014 04 30).
4. Keilmann, A. The Einheitsjurist: A German Phenomenon. *German Law Journal*, 7(3), 2006, p. 293–312.
5. Kirchner, S. Legal Ethics Education in Germany. *Indonesian Journal of International & Comparative Law*, 11(1), 2015, p. 98–132.
6. Kirchner, S. Professional Rules for Attorneys as a Subject of Legal Education in Germany. *Wrocław Review of Law, Administration and Economics*, 4(2), 2014, p. 13–25.
7. Koriototh, S. Legal Education in Germany Today. *Wisconsin International Law Journal*, 24(1), p. 85–107.
8. *Richterethik in der Praxis Arbeitsmaterialien zur Diskussion richterlicher und staatsanwaltlicher Berufsethik im Deutschen Richterbund*. Prieiga internetu: <http://www.drb.de/cms/fileadmin/docs/120121_DRB-Diskussionspapier_Richterethik_in_der_Praxis.pdf> (žiūrėta 2013 04 30).
9. *Richterethik in Deutschland. Thesen zur Diskussion richterlicher und staatsanwaltlicher Berufsethik im Deutschen Richterbund*: <http://www.drb.de/cms/fileadmin/docs/120121_DRB-Diskussionspapier_Richterethik_in_Deutschland.pdf> (žiūrėta 2013 04 30).
10. Terry, L. S. Living with the Bologna Process: Recommendations to the German Legal Education Community from a U.S. Perspective. *German Law Journal*, 7(11), 2006, p. 863–905.
11. Wenzler, H. ir Kwietniewska, K. Educating the Global Lawyer: The German Experience. *Journal of Legal Education*, 61(3), 2012, p. 462–467.

Teisės aktai

12. Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt* Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 14 des Gesetzes vom 23. Juli 2013 (*BGBL* I S. 2586) geändert worden ist. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner. Prieiga internetu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BJNR001910937.html>> (žiūrėta 2015-02-16).
13. German Judiciary Act in the version of the promulgation of 19 April 1972 (*Federal Law Gazette* Part I p. 713), as last amended by Article 9 of the Act of 5 February 2009 (*Federal Law Gazette* Part I p. 160). Į anglų kalbą vertė: Brian Duffett and Ute Reusch. Prieiga internetu: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drjg/index.html> (žiūrėta 2015-02-21).
14. The Federal Lawyers' Act in the version of the promulgation of 1 August 1958 (*Federal Law Gazette* Teil III, classification number 303-8), as last amended by Article 8 of the Act of 6 December 2012 (*Federal Law Gazette* Part I p. 2515). Vertimą į anglų kalbą pateikė Federalinė advokatūros asociacija (Bundesrechtsanwaltskammer). Prieiga internetu: <http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/berufsrecht/brao-stand-6-12-2011-mit-korr-191f-2014.pdf> (žiūrėta 2015-02-21).
15. Įsakymas dėl išsilavinimo ir egzaminavimo tvarkos teisininkams: *Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen*, Bayern, BayJAPO), in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. Oktober 2003 (GVBl S. 758). Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.
16. Įsakymas, nustatantis Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymo įgyvendinimo tvarką: *Verordnung zur Ausführung des Juristenausbildungsgesetzes*, Hessen, HessJA0, Vom 25. Oktober 2004 Gesamtausgabe in der Gültigkeit vom 01.06.2011 bis 31.12.2014. Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.
17. Teisingumo ministerijos įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo ir egzaminavimo tvarkos: *Verordnung des Justizministeriums über die Ausbildung und Prüfung der Juristen*, BaWüJaPro), in der Fassung vom 8. Oktober 2002 (GBl. S. 391). Iš vokiečių kalbos vertė S. Kirchner.

Internetiniai puslapiai

18. Berno universiteto tinklalapis: <http://www.oefre.unibe.ch/content/studium_hs_2013/master_studium/index_ger.html> (žiūrėta 2014 04 28).
19. Deutscher Anwaltverein. Über uns – Kurzprofil. Prieiga internetu: <<http://anwaltverein.de/ueber-uns?PHPSESSID=4rbci3i08q1ucr5veqgfipmlv>7>> (žiūrėta 2014 05 14).
20. Deutscher Richterbund. Richterliche Ethik. Prieiga internetu: <<http://www.drbb.de/cms/index.php?id=459>> (žiūrėta 2014 04 30).
21. Statistisches Bundesamt (Destatis). Education: <<https://www.destatis.de/EN/Facts-Figures/Indicators/LongTermSeries/Education/lrbil03.html>> (žiūrėta 2014-03-20).
22. Vokietijos teisės fakultetų asociacija (Deutscher Juristen-Fakultätentag): <<http://www.djft.de/>> (aplankyta 2014-03-28).

4.2.8. PRIEDAS. ŠALIES FEDERALINIŲ ŽEMIŲ TEISĖS AKTŲ, REGULIUOJANČIŲ TEISINIO IŠSILAVINIMO ĮGIJIMO TVARKĄ, SĄRAŠAS

4.1 lentelė. Šalies federalinių žemių teisės aktų, reguliuojančių teisinio išsilavinimo įgijimo tvarką, sąrašas

Federalinė žemė	Teisės akto pavadinimas (įstatymo lygmuo)	Teisės akto pavadinimas (įstatymo įgyvendinamasis teisės lygmuo)
Badenas-Viurtenbergas	Teisingumo ministerijos įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo ir egzaminavimo tvarkos (vok. Verordnung des Justizministeriums über die Ausbildung und Prüfung der Juristen, BaWüJaPro)	
Bavarija	Įsakymas dėl išsilavinimo ir egzaminavimo tvarkos teisininkams (vok. Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen, Bayern, BayJAPO)	
Berlynas	Teisinio išsilavinimo įgijimo Berlyno federalinėje žemėje įstatymas (vok. Gesetz über die Ausbildung von Juristinnen und Juristen im Land Berlin, Berliner Juristenausbildungsgesetz, BerlinJAG)	Berlyno federalinės žemės įsakymas dėl išsilavinimo ir egzaminavimo tvarkos teisininkams (vok. Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristinnen und Juristen im Land Berlin, Berliner Juristenausbildungsordnung, BerlinJAO)
Branderburgas	Teisinio išsilavinimo įgijimo Branderburgo federalinėje žemėje įstatymas (vok. Gesetz über die Juristenausbildung im Land Brandenburg, Brandenburgisches Juristenausbildungsgesetz, BbgJAG)	Įsakymas dėl teisinio išsilavinimo ir egzaminavimo tvarkos Branderburgo federalinėje žemėjėw (vok. Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen im Land Brandenburg, Brandenburgische Juristenausbildungsordnung, BbgJAO)
Brėmenas	1. Brėmeno federalinės žemės Teisinio išsilavinimo įgijimo ir pirmojo valstybinio egzamino tvarkos įstatymas, (vok. Bremisches Gesetz über die Juristenausbildung und die erste juristische Staatsprüfung, Juristenausbildungs und prüfungsgesetz, BremJAPG) 2. Jungtinė Hamburgo, Brėmeno ir Šlėzvigo-Holšteino federalinių žemių sutartis dėl antrojo valstybinio egzamino teisininkams organizavimo (vok. Übereinkunft der Länder Freie Hansestadt Bremen, Freie und Hansestadt Hamburg und Schleswig-Holstein über ein Gemeinsames Prüfungsamt und die Prüfungsordnung für die zweit Staatsprüfung für Juristen)	

4. Etikos vaidmuo rengiant teisininkus ir tobulinant jų kvalifikaciją

Federalinė žemė	Teisės akto pavadinimas (įstatymo lygmuo)	Teisės akto pavadinimas (įstatymo įgyvendinamasis teisės lygmuo)
Hamburgas	1. Hamburgo federalinės žemės teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Hamburgisches Juristenausbildungsgesetz, HmbJAG) 2. Jungtinė Hamburgo, Brėmeno ir Šlėzvingo-Holšteino federalinių žemių sutartis dėl antrojo valstybinio egzamino teisininkams organizavimo, (vok. Übereinkunft der Länder Freie Hansestadt Bremen, Freie und Hansestadt Hamburg und Schleswig-Holstein über ein Gemeinsames Prüfungsamt und die Prüfungsordnung für die zweit Staatsprüfung für Juristen)	
Hesenas	Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Juristenausbildungsgesetz, Lessen, HessJAG)	Įsakymas, nustatantis teisinio išsilavinimo įstatymo įgijimo įgyvendinimo tvarką (vok. Verordnung zur Ausführung des Juristenausbildungsgesetzes, Hessen, HessJAO)
Meklenburgas-Pomeranija	Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Juristenausbildungsgesetz, JAG M-V)	Įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos (vok. erordnung zur Durchführung des Juristenausbildungsgesetzes, Juristenausbildungs- und -prüfungsordnung, JAPO M-V)
Žemutinė Saksonija	Žemutinės Saksonijos teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Niedersächsisches Gesetz zur Ausbildung der Juristinnen und Juristen, NdsGVB)	Įsakymas dėl Žemutinės Saksonijos teisinio išsilavinimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos (vok. Verordnung zum Niedersächsischen Gesetz zur Ausbildung der Juristinnen und Juristen)
Šiaurės Reinas-Vestfalija	Teisinio išsilavinimo įgijimo ir teisininkų egzaminavimo Šiaurės Reino-Vestfalijos federalinėje žemėje įstatymas (vok. Gesetz über die juristischen Prüfungen und den juristischen Vorbereitungsdienst, Juristenausbildungsgesetz Nordrhein-Westfalen, JAG NRW)	Įsakymas, nustatantis teisinio išsilavinimo įgijimo ir teisininkų egzaminavimo Šiaurės Reino-Vestfalijos federalinėje žemėje įstatymo įgyvendinimo tvarką (vok. Verordnung über die Durchführung des Gesetzes über die juristischen Staatsprüfungen und den juristischen Vorbereitungsdienst in Nordrhein-Westfalen, Juristenausbildungsordnung, NRWJAO)
Reino kraštas-Pfalcas	Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Landesgesetz über die juristische Ausbildung)	Reino krašto-Pfalco federalinės žemės įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo įgyvendinimo ir egzaminavimo tvarkos (vok. Juristische Ausbildungs- und Prüfungsordnung, Rheinland-Pfalz, RhPfJAO)

Federalinė žemė	Teisės akto pavadinimas (įstatymo lygmuo)	Teisės akto pavadinimas (įstatymo įgyvendinamasis teisės lygmuo)
Saras	Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Gesetz über die juristische Ausbildung, Juristenausbildungsgesetz, SaarJAG)	Įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymo įgyvendinimo tvarkos (vok. Verordnung zur Ausführung des Gesetzes über die juristische Ausbildung, Juristenausbildungsordnung, SaarJAO)
Saksonija	Teisinio išsilavinimo įgijimo laisvojoje Saksonijos žemėje įstatymas (vok. Gesetz über die Juristenausbildung im Freistaat Sachsen, SächsJAG)	Įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo ir egzaminavimo laisvojoje Saksonijos žemėje tvarkos (vok. Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen des Freistaates Sachsen, SächsJAPO)
Saksonija-Anhaltas	Teisinio išsilavinimo įgijimo Saksonijos-Anhalto federalinėje žemėje įstatymas (vok. Juristenausbildungsgesetz, Sachsen-Anhalt, JAG LSA)	Saksonijos-Anhalto federalinės žemės įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo ir egzaminavimo tvarkos (vok. Ausbildungs- und Prüfungsordnung für Juristen, Sachsen-Anhalt, Sachs-AnhJAPrVO)
Šlėzvigas-Holšteinas	1. Teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Juristenausbildungsgesetz, SHJAG) 2. Jungtinė Hamburgo, Brėmeno ir Šlėzvigas-Holšteino federalinių žemių sutartis dėl antrojo valstybinio egzamino teisininkams organizavimo (Vok. Übereinkunft der Länder Freie Hansestadt Bremen, Freie und Hansestadt Hamburg und Schleswig-Holstein über ein Gemeinsames Prüfungsamt und die Prüfungsordnung für die zweite Staatsprüfung für Juristen)	Federalinės žemės įsakymas dėl teisinio išsilavinimo įgijimo tvarkos (Vok. Landesverordnung über die Ausbildung der Juristinnen und Juristen, Schleswig-Holstein, SHJAVO)
Tiuringija	Tiuringijos federalinės žemės valstybinių egzaminų teisininkams ir teisinio išsilavinimo įgijimo įstatymas (vok. Thüringer Gesetz über die juristischen Staatsprüfungen und den juristischen Vorbereitungsdienst, Thüringer Juristenausbildungsgesetz, ThürJAG)	Tiuringijos federalinės žemės įsakymas dėl teisininkų rengimo ir egzaminavimo tvarkos (vok. Thüringer Juristenausbildungs- und -prüfungsordnung, ThürJAPO)

4.3. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT TEISININKUS IR KELIANT JŲ KVALIFIKACIJĄ PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOJE

Dr. T. Veršinskas

Teisininkų rengimo etikos srityje specifika Prancūzijoje glaudžiai susijusi su konkrečių teisininkų profesijų rengimo ypatumais. Prancūzijoje teisininkai pirmiausia turi baigti universitetines studijas. Norintieji eiti teisėjų, advokatų, notarų, prokurorų ir antstolių pareigas ar verstis atitinkama praktika tam tikrose institucijose gali toliau mokytis pagal specialias kiekvienai šių profesijų skirtas programas. Numatytos specialios procedūros, minėtų profesijų siekiant remiantis turimu teisinio darbo stažu.

Būtina pabrėžti, kad Prancūzijoje teisininkų etikai / deontologijai daugiausia dėmesio skiriama ne universitetinių studijų metu, bet atitinkamose profesijos rengimo mokyklose ir tęstinio mokymo programose. Teisininkų deontologija universitetinių studijų metu specialiai nestudijuojama, jai nėra skirta atskiros disciplinos. Mokantis profesijos rengimo mokyklose deontologija yra itin svarbi programos dalis, o baigiant minėtas mokyklas laikomi egzaminai, susiję su deontologijos dalyku. Vyksta ne tik teoriniai, bet ir praktiniai deontologijos užsiėmimai.

4.3.1. TEISININKŲ ETIKOS ASPEKTAI UNIVERSITETUOSE

Norėdamas įgyti atitinkamą pasirinktos specialybės kvalifikacinį laipsnį (prokuroro, advokato, notaro ir kt.) teisės specialybės studentas pirmiausia privalo gauti reikiamos pakopos universitetinį diplomą. Taip pat gali būti reikalaujama turėti atitinkamą darbo stažą.

Skirtingoms specialybėms reikalaujamas skirtingas universitetinių studijų laipsnis. Pavyzdžiui, norint tapti teisėju, prokuroru ar advokatu, po vidurinio mokymo būtinos bent ketverių metų aukštojo teisinio mokslo studijos. Paskui mokymas tęsiasi kitose specialiose institucijose. Norint tapti notaru, universitete tenka studijuoti

bent penkerius metus, atlikti reikiamą praktiką ir pan. Kitokie reikalavimai gali būti taikomi, jei minėtas kvalifikacijas siekiama įgyti remiantis tam tikro teisinio darbo stažu.

License – pirmoji universitetinių teisės studijų pakopa (treji studijų metai). Šiame studijų etape deontologija kaip atskiras dalykas paprastai nedėstoma. Deontologija gali įeiti kaip kitų dalykų sudedamoji dalis⁹⁴³.

Master 1 ir 2 – 4-ieji ir 5-ieji studijų metai. Šiame studijų etape deontologijos dalykas atskirai taip pat dažniausiai nedėstomas. Deontologija gali įeiti kaip sudedamoji kitų dalykų dalis⁹⁴⁴.

4.3.2. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT TEISĖJUS IR PROKURORUS

Norint tapti magistratu (teisėju arba prokuroru), būtina atitikti nustatytus reikalavimus ir sėkmingai baigti Nacionalinę magistratų mokyklą (pranc. *École nationale de la magistrature*). Viena iš pagrindinių magistratų mokykloje įgyjamų kompetencijų – *gebėjimas identifikuoti, panaudoti ir įgyvendinti deontologijos taisykles*⁹⁴⁵.

Etika ir deontologija minimos teisėjų mokyklos pradinio rengimo tikslo apibrėžime: „Parengti teisininkus, gebančius vykdyti skirtingas magistratų profesijos funkcijas, suteikiant jiems fundamentalių žinių, leidžiančių priimti įstatymą ir aplinkybes atitinkančius sprendimus, gerbiant asmenį ir etikos bei deontologijos reikalavimus, veikiant nacionaliniu ir tarptautiniu instituciniu lygiu.“⁹⁴⁶

Identifikuoti, panaudoti ir įgyvendinti deontologijos taisykles teisėjų / prokurorų mokyklos studentai mokomi pačioje teisėjų mokyklos programos pradžioje – pirmuoju studijų lygmeniu. Šis kursas privalomas visiems studentams⁹⁴⁷.

⁹⁴³ Pavyzdžiui, žr. Paris 1 Panthéon-Sorbonne universiteto *License Droit* (teisė) programą: *Licence Droit (CAVEJ)*. Prieiga internetu: <<http://www.univ-paris1.fr>> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁴⁴ Pavyzdžiui, žr. Paryžiaus 1 Panteono Sorbonos universiteto *Master 1* – privatinės teisės (*Droit privé*), *Master 2* – verslo teisės (*Recherche Droit des affaires*), *Master 2* – verslo ir mokesčių teisė (*Professionnel Droit de affaires et fiscalité*) programas: <www.univ-paris1.fr> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁴⁵ Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (*École Nationale de la Magistrature*) tinklalapis: <http://www.enm-justice.fr/_uses/lib/5734/competences_fondamentales.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

⁹⁴⁶ Ten pat: <http://www.enm-justice.fr/_uses/lib/5762/Prog_pedago_2013.pdf> (žiūrėta 2015-10-29).

⁹⁴⁷ Ten pat.

Deontologijos ir etikos dalyko turinys

Deontologijai skirta įvadinio teorinio I lygio kurso (pranc. *Formation initiale théorique de niveau 1 Études*)⁹⁴⁸ dalis. Šis įvadinis teorinis kursas yra privalomas visiems besimokantiems teisėjų mokykloje. Kurso trukmė 15 pusdienių (paskaitos ir deontologijos užsiėmimai).

I lygio įvadinio teorinio kurso turinys:

- Magistratūros statusas: nepriklausomumas, nešališkumas.
- Teisminės sistemos kultūra:
 - Teisminės sistemos ir magistratūros istorija;
 - Ritualai;
 - Papročiai, etiketas, susirašinėjimo, protokolo taisyklės;
 - Žymiausi tekstai apie teisingumą;
 - Teisminės sistemos struktūra;
 - Advokatai: profesijos istorija, organizacija, atlyginimas.
- Ginčo šalių susitarimai, kreipimasis į teismą.
- Teismo sprendimo priėmimo aktas.
- Magistratų deontologija:
 - Priesaika;
 - Atsakomybė;
 - Deontologijos taisyklių rinkinys;
 - Teismų praktika.
- Viešojo etika, nepriklausomumas, nešališkumas.
- Laiko svarba teismų sistemoje.
- Advokatų deontologija, profesijos taisyklės.
- Reglamentuojamos teisinės ir teisminės profesijos.⁹⁴⁹

Taip pat deontologijai skirta ir antro lygio teorinio kurso „Pasirengimas pagrindinėms pareigoms“⁹⁵⁰ dalis (pranc. *Formation initiale théorique de niveau 2 Préparation aux premières fonctions*). Šis kursas pritaikytas konkrečiai pasirinktai pareigybei.

⁹⁴⁸ Ten pat.

⁹⁴⁹ Ten pat.

⁹⁵⁰ Ten pat.

Vienas iš pagrindinių šio kurso tikslų – ugdyti gebėjimą „nustatyti, taikyti ir įgyvendinti deontologijos taisykles“⁹⁵¹.

II lygio teorinio kurso turinys:

- Teisminė kultūra:
 - Pasirinktos pareigybės istorija.
- Magistrato karjera:
 - Personalo ir karjeros valdymo organai ir procedūros;
 - Valdymas;
 - Drausminės procedūros;
- Pareigybės tarpinstituciniai ryšiai.

Tęstinis mokymas

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis tęstinį magistratų mokymą, yra 1972 m. gegužės 4 d. dekretas Nr. 72-355 „Dél nacionalinės magistratų mokyklos“⁹⁵². Pagal dekreto 50-ąjį straipsnį kiekvienas magistratas privalo bent 5 valandas dalyvauti tęstiniuose mokymuose. Jei magistratas eina pareigas, kurių anksčiau niekada nėjo, per du mėnesius nuo pareigų vykdymo pradžios jis privalo dalyvauti atitinkamų pareigų mokymuose.

Skiriamos dvi tęstinio mokymo rūšys: tęstinis mokymas nacionaliniu lygiu (vykdo nacionalinė magistratų mokykla (pranc. *Ecole nationale de la magistrature, ENM*) bei tęstinis decentralizuotas mokymas (organizuojamas Kasacinio teismo ir 36 apeliacinių teismų iniciatyva; šį mokymą finansuoja ENM, bet vykdo pirmiau minėti teismai)⁹⁵³. Tvirtinant konkrečių magistratų prašymus dalyvauti vienoje ar kitoje tęstinio mokymo veikloje atsižvelgiama į atitinkamo magistrato pageidavimus, ankstesnius mokymus ir einamas pareigas (51-1 dekreto str.).

ENM tinklalapyje pateikiami konkrečių tęstinių mokymų, kuriuose gali dalyvauti magistratai, aprašymai. Mokymai vykdomi įvairiose srityse, įskaitant deontologiją. Pavyzdžiui, 2015 m. kovo 30 – balandžio 3 d. vykdomi mokymai „Magistratų statusas, deontologija ir atsakomybė“⁹⁵⁴.

⁹⁵¹ Ten pat.

⁹⁵² Décret n°72-355 du 4 mai 1972 relatif à l'École nationale de la magistrature.

⁹⁵³ Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (*École Nationale de la Magistrature*) tinklalapis: <<http://www.enm-justice.fr/formation-continue/accueil.php>> (žiūrėta 2015-10-29).

⁹⁵⁴ Nacionalinės teisėjų mokyklos tęstinių mokymų portalas: <<https://formation.enm.justice.fr>> (žiūrėta 2015-10-29).

Decentralizuotas tęstinis mokymas organizuojamas atsižvelgiant į konkretaus teismo (kasacinio teismo ar apeliacinių teismų) teisėjų pareikštus pageidavimus.

4.3.3. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT ADVOKATUS

Po universitetinių teisės studijų advokatai rengiami atitinkamų regionų advokatų mokyklose (pranc. *École d'avocats, EDA*). Šiose mokyklose deontologija, kaip vienas iš fundamentalių kursų, dėstoma pačioje programos pradžioje. Deontologijos kursas advokatų mokykloje yra privalomas. Pavyzdžiui, Paryžiaus apeliaciniam teismui priskirtų advokatūrų mokyklų programose numatytas kursas „Advokatų statusas ir deontologija“ (pranc. *Statut et déontologie des avocats*)⁹⁵⁵. Kaip nurodo minėto kurso aprašymas, studentai įgyja žinių apie būsimos profesijos deontologiją taikydami pagrindinius šios profesijos reguliavimo principus.

Kurso metu nagrinėjamos šios temos⁹⁵⁶:

- Deontologijos įvadas.
- Pasinaudojimo teise būdai.
- Profesinė civilinė atsakomybė.
- Rungimosi principo laikymasis.
- Reklama ir komunikacija.
- CARPA⁹⁵⁷ ir lėšų valdymas.
- Advokato atlygis ir teisių perėmimas.
- Interesų konfliktai ir nesuderinamumas.
- Profesinė paslaptis ir konfidencialumas.
- Deontologija baudžiamajame procese.

Apraše taip pat nurodoma, kad kurso metu vyksta ir 2 val. seminarai, kuriuose studentai nagrinėja praktinius atvejus, susijusius su nagrinėtomis kurso temomis. Pagrindiniai kurso šaltiniai: doktrinos, leidiniai ir Advokatūros profesinės deontologijos duomenų bazė. Kurso trukmė – 29 valandos⁹⁵⁸.

⁹⁵⁵ Žr. Paryžiaus apeliacinio teismo Advokatūros mokyklos programą, p. 32–33, (dėst. adv. Jean-Paul Levy): <www.efb.fr/images_spaw/Site_ecole/Guide_2013_BON.pdf> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁵⁶ Ten pat.

⁹⁵⁷ Advokatų turtinių atsiskaitymų kasos (*Caisses des règlements pécuniaires des avocats*).

⁹⁵⁸ Žr. Paryžiaus apeliacinio teismo Advokatūros mokyklos programą, p. 32–33, (dėst. adv. Jean-Paul Levy): <www.efb.fr/images_spaw/Site_ecole/Guide_2013_BON.pdf> (žiūrėta 2014-12-08).

Deontologijos kursas Advokatūros mokykloje yra vienas iš pagrindinių dalykų ir vėliau, tęstinio mokymo metu, iš esmės kartojama daugelis šioje mokykloje analizuotų deontologijos temų. Taigi, Advokatūros mokykloje deontologija yra ne tik viena iš pagrindinių disciplinų, bet kartu ir nauja disciplina būsimiesiems advokatams. Tai viena iš pagrindinių disciplinų, kurios žinios plačiai tikrinamos ir Advokatūros mokyklos baigiamųjų egzaminų metu.

Tęstinis mokymas

Vykdamas tęstinį mokymą, pirmuosius dvejus veiklos metus advokatūros nariai privalo išklaudyti, *inter alia*, bent po 10 val. per metus deontologijos mokymo kursus. Bendra tęstinio mokymo trukmė – 20 val. per metus arba 40 val. per dvejus metus⁹⁵⁹. Daugelis tęstinio mokymo temų nagrinėjamos jau advokatūros mokykloje.

Vėliau advokatai privalo dalyvauti tęstiniame mokyme, kurio kryptis ir formos gali pasirinkti laisviau. Pavyzdžiui, dalyvavimas tęstiniame mokyme yra:

- dalyvavimas teisinio ar profesinio mokymo veikloje;
- dalyvavimas seminaruose ir konferencijose teisės tema arba minėtuose renginiuose, susijusiuose su advokato veikla;
- darbų teisės tema publikavimas;
- su profesija tiesiogiai susijęs dėstymas universitetuose arba profesinio rengimo įstaigose;
- dalyvavimas nuotolinio mokymo programose (nuotoliniu būdu galima mokytis tik pusę reikiamo laiko)⁹⁶⁰.

Galiausiai advokatai visada gali kreiptis dėl praktikoje kilusių deontologijos klausimų į tam tikros advokatūros deontologijos komisiją ir jos atitinkamus skyrius (pavyzdžiui, dėl profesinės paslapties ir konfidencialumo, reklamos, interesų konfliktų ir kt.)⁹⁶¹.

⁹⁵⁹ Žr. 1991 m. lapkričio 27 d. dekretą (*Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat*).

⁹⁶⁰ Paryžiaus advokatūros tinklalapis: <<http://www.avocatparis.org/avocats/2013-09-17-08-39-25/2011-03-10-15-00-11.html>> (žiūrėta 2014-12-05).

⁹⁶¹ Ten pat: <http://dl.avocatparis.org/conseil_2014/Organigramme_2014.pdf> (žiūrėta 2014-12-05).

4.3.4. ETIKOS VAIDMUO RENGIANE NOTARUS

Yra du notarų rengimo lygiai: bazinis rengimas ir tęstinis mokymas. *Bazinį rengimą* organizuoja Nacionalinis notarų profesinio rengimo centras (pranc. *Centre national de l'enseignement professionnel notarial (CNEPN *)*). Šis rengimas vykdomas regionų lygiu. Regionuose, atsižvelgiant į studijų lygį, mokymas vyksta profesinio notarų rengimo centruose (pranc. *Centres de formation professionnelle notariale (CFPN)*) (tai universitetai, kuriems priskirta tam tikra teritorija) ir notariato profesijų institutuose (pranc. *Instituts des métiers du notariat (IMN)*). Profesinio notarų rengimo centruose rengiami notariai, o notariato profesijų institutuose – su notariatu susijusių specialybių specialistai (teisininkai, buhalteriai, notarų padėjėjai ir kt.)⁹⁶². Po bazinio mokymo vyksta *tęstinis mokymas*. Šio mokymo formos ir lygiai yra įvairūs: seminarai, kursai ir kt.

Asmenys, norintys tapti notariais profesiniu (ne universitetiniu) būdu, privalo *inter alia* lankyti bent 10 dienų kursus, kurių temos: notarų biuro valdymas, notarų deontologija ir drausmė. Minėtus kursus organizuoja Notarų rengimo institutas (pranc. *Institut notarial de formation, INAFON*⁹⁶³). Šių kursų lankymas privalomas⁹⁶⁴. Kurso turinys nurodytas 2007 m. rugpjūčio 27 d. dekretu⁹⁶⁵. Kursą sudaro trys moduliai. Deontologija nagrinėjama viename iš modulių, kuris vadinamas „Deontologija – reglamentavimas – atsakomybė“. Šio modulio trukmė – 27 valandos. Jis dėstomas 4 dienas.

Modulio „Deontologija – reglamentavimas – atsakomybė“ turinys⁹⁶⁶:

- Profesinė civilinė atsakomybė / baudžiamoji ir drausminė atsakomybė / profesinė paslaptis (1,5 dienos).
- Deontologija – reglamentavimas (1,5 dienos).
- Rengimo centrai (1 val.).
- Mokesčiai / tarifai (1 diena).

⁹⁶² Žr.: Nacionalinio notarų profesinio rengimo centro informaciją: <<http://www.cnepn.fr/PublicDocTo-Download/TableauSynoptique.pdf>> (žiūrėta 2015-10-29).

⁹⁶³ Notarų rengimo instituto tinklalapis: <www.inafon.fr> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁶⁴ Žr. 2007 m. rugpjūčio 27 d. dekretą (*Arrêté du 27 août 2007 fixant le programme et les modalités de la formation en gestion d'un office de notaire, en déontologie et discipline notariales*), Notarų rengimo instituto (*Institut notarial de formation, INAFON*) tinklalapis: <www.inafon.fr> ir tinklalapis FranceNotaire.com: <<http://www.francenotaire.com/jeunes/formationmore.cfm>> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁶⁵ Žr. 2007 m. rugpjūčio 27 d. dekretą (*Arrêté du 27 août 2007 fixant le programme et les modalités de la formation en gestion d'un office de notaire, en déontologie et discipline notariales*).

⁹⁶⁶ Kurso programa pateikiama Notarų rengimo instituto tinklalapyje: <<http://www.inafon.fr/uploads/doc/programme-stage-futur-notaire.pdf>> (žiūrėta 2014-12-08).

Asmenys, siekiantys tapti notarais profesiniu būdu, privalo *inter alia* būti dalyvavę šešiuose seminaruose, kuriuos organizuoja regioninis notarų rengimo centras (pranc. *Centre de formation professionnelle notariale*, CFPN). Kai kuriuose seminaruose nagrinėjama deontologijos problematika. Pavyzdžiui, Poitiers CFPN 2013 m. organizuotų seminarų sąrašė vienas seminaras skirtas valdymui ir deontologijai⁹⁶⁷.

Asmenys, siekiantys tapti notarais *universitetiniu būdu*, privalo pirmiausia įgyti universitetinį profesinio notarinės teisės magistro 2 diplomą (pranc. *Master 2 Professionnel Droit notarial*)⁹⁶⁸. Šioje studijų programoje atskiro deontologijos kurso nėra.

Minėtą magistro 2 diplomą turintis ir notaru ketinantis tapti asmuo toliau studijuoja universitete, kur universitetinis mokymas derinamas su praktika⁹⁶⁹. Studentas registruojasi ir CNEPN (pranc. *Centre National de l'Enseignement Professionnel Notarial*) patvirtintame universitete, ir praktikos registre (pranc. *le registre du stage du Centre de formation professionnelle*). Asmuo atitinkamai įgyja ir darbuotojo statusą. Universitete ir Notarų profesinio rengimo centre (pranc. *Centre de formation professionnelle*) vyksta pratybos ir seminarai. Asmuo, baigęs šias universitetines studijas, gauna aukštojo mokslo notaro diplomą (pranc. *Diplôme Supérieur de notariat (DSN)*).

DSN diplomo programos turinys apibrėžtas nacionaliniu lygiu. Deontologija nėra numatyta kaip atskira DSN programos dalis⁹⁷⁰.

Tęstinis mokymas

Deontologija yra vienas iš tęstinio notarų mokymo dalykų⁹⁷¹. Per pirmuosius dvejus profesinės veiklos metus privalomas bent 10 valandų tęstinis mokymas, kurio temos yra: biuro valdymas, deontologija ir profesinis statusas. Bendra notarams privalomo tęstinio mokymo trukmė per metus – 30 val. arba 60 val. per dvejus metus⁹⁷².

⁹⁶⁷ Žr. Poitiers CFPN tinklalapį: <<http://www.cfpn-poitiers.fr/seminaires.php>> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁶⁸ Pavyzdžiui, tokia studijų programa vykdoma Paris I universitete (Panthéon – Sorbonne). Studijos programa pateikiama minėto universiteto tinklalapyje: <http://www.univ-paris1.fr/fileadmin/Asso-droit-notarial/Plaque/Plaque_M2_Droit_notarial_Paris1.pdf> (žiūrėta 2014-12-08).

⁹⁶⁹ Žr. tinklalapį FranceNotaire.com: <<http://www.francenotaire.com/jeunes/formationmore.cfm>>.

⁹⁷⁰ Žr. 2008 m. balandžio 28 d. dekretą (*Arrêté du 28 avril 2008 relatif au diplôme supérieur de notariat*).

⁹⁷¹ Žr. 1973 m. liepos 5 d. dekretą (*Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire*).

⁹⁷² Ten pat.

4.3.5. ETIKOS VAIDMUO RENGIANT ANTSTOLIUS

Asmuo, pageidaujantis tapti antstoliu, privalo turėti reikiamą išsilavinimą ir atlikti dvejų metų praktiką. Praktikos metu jam yra privalomas privalomasis rengimas, kurį vykdo Praktikantų rengimo departamentas (pranc. *Département Formation des Stagiaires, D. F. S.*). Taip pat rekomenduojama įtraukti papildomus E. N. P. E. P. P. (pranc. *École Nationale de Procédure Établissement Paritaire Privé*⁹⁷³) mokymus.

D. F. S. programa trunka dvejus metus. Mokymas vyksta regionų centruose. Deontologija nagrinėjama dviejuose programos kursuose: Etika ir deontologija bei Apskaita, valdymas, mokesčiai, deontologija, antstolio įsikūrimas. Deontologija yra viena iš antstolio baigiamųjų egzaminų temų⁹⁷⁴.

Tęstinis mokymas

Įgyvendinant tęstinį mokymą, pirmuosius dvejus veiklos metus antstoliai privalo išklausti bent po 10 val. per metus trukmės deontologijos mokymo kursų. Bendra tęstinio mokymo trukmė – 20 val. per metus arba 40 val. per dvejus metus⁹⁷⁵.

4.3.6. APIBENDRINIMAS

Atlikta analizė parodė, kad Prancūzijoje daugiausia dėmesio teisininkų deontologijai skiriama ne universitetiniu, bet tam tikros profesijos rengimo mokyklose ir tęstinio mokymo lygmeniu. Pavyzdžiui, advokatūros mokykloje būsimiesiems advokatams dėstomas platus deontologijos kursas, kurį sudaro ir teorinė, ir praktinė dalys. Tai Advokatūros mokyklos studentams skirta nauja disciplina, kurios žinios griežtai tikrinamos baigiamųjų egzaminų metu.

Visoms pagrindinėms teisininkų profesijoms (teisėjams, prokurorams, advokatais, notarams, antstoliams) yra teisės aktų nustatyti tam tikri reikalavimai, susiję

⁹⁷³ Žr. <www.enpepp.org>.

⁹⁷⁴ Žr. Nacionalinių antstolių rūmų (*Chambre Nationale des Huissiers de Justice*) tinklalapį: <<http://www.huissier-justice.fr/se-former-129.aspx>> (žiūrėta 2015-10-29).

⁹⁷⁵ Žr. 1975 m. rugpjūčio 14 d. dekretą Nr. 75-770 (*Décret n°75-770 du 14 août 1975 relatif aux conditions d'accès à la profession d'huissier de justice ainsi qu'aux modalités des créations, transferts et suppressions d'offices d'huissier de justice et concernant certains officiers ministériels et auxiliaires de justice*) ir Teisingumo ministerijos tinklalapį <<http://www.textes.justice.gouv.fr/decrets-10181/decret-relatif-a-la-formation-continue-des-professions-du-droit-23056.html>> (žiūrėta 2015-10-29).

su deontologijos disciplina vykdant tęstinį teisininkų rengimą. Atkreiptinas dėmesys, kad deontologijos tęstinio mokymo reikalavimai skirtingoms teisininkų profesijoms beveik identiški pagal mokymų apimtį, tačiau mokymų turinys skiriasi, pritaikant jį konkrečiai profesijai.

Ypatingas dėmesys deontologijai skiriamas teisininko karjeros pradžioje. Pavyzdžiui, per pirmuosius dvejus veiklos metus tam tikrų profesijų teisininkai privalo išklaudyti bent po 10 val. trukmės per metus deontologijos mokymo kursus. Taigi akivaizdžiai parodoma, kad deontologija yra fundamentali disciplina, be kurios teisininkas negali pradėti tinkamos profesinės veiklos.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad deontologijos mokymai neapsiriboja teorinėmis paskaitomis. Pavyzdžiui, teisėjų tęstinio mokymo programose aiškiai numatytos ne tik paskaitos deontologijos tema, bet ir deontologijos pratybos.

Būtina pabrėžti, kad deontologija ypač pabrėžiama ir ypatingas dėmesys jai skiriamas ne tęstinio mokymo metu, bet atitinkamos profesijos rengimo mokykloje (pavyzdžiui, advokatūros mokykloje). Tęstinių profesinės veiklos pradžios kursų metu dažnai kartojamos tos pačios mokykloje (pavyzdžiui, advokatūros mokykloje) analizuotos deontologijos temos.

Svarbu ir tai, kad teisininkai, pavyzdžiui, advokatai, baigę pirmuosius dvejus metus trunkantį tęstinį mokymą, gali rinktis tolesnio privalomo tęstinio mokymosi kryptis ir formas. Pavyzdžiui, straipsnių rašymas ar dėstymas profesine tematika laikomas dalyvavimu vykdant tęstinį privalomąjį mokymą.

Be privalomojo tęstinio mokymo, sukurtos ir institucijos, į kurias teisininkai gali kreiptis dėl jiems iškilusių deontologijos klausimų. Pavyzdžiui, advokatai gali kreiptis į specialias komisijas, kurios specializuojasi konkrečiose deontologijos srityse (pavyzdžiui, sprendžia interesų konfliktus).

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, programos

1. Paryžiaus 1 Panteono Sorbonos universiteto Teisės programa (pranc. *License Droit*), Licence Droit (CAVEJ). Prieiga internetu: <www.univ-paris1.fr>.
2. Paryžiaus 1 Panteono Sorbonos universiteto privatinės teisės (pranc. *Master 1 Droit privé*), verslo teisės (pranc. *Master 2 Recherche Droit des affaires*), verslo ir mokesčių

teisės (pranc. *Master 2 Professionnel Droit des affaires et fiscalité*), notariato teisės (pranc. *Master 2 Droit notarial*) programos. Prieiga internetu: <www.univ-paris1.fr>.

3. Paryžiaus apeliacinio teismo advokatūros mokyklos programa (dėst. adv. Jean-Paul Levy). Prieiga internetu: <www.efb.fr/images_spaw/Site_ecole/Guide_2013_BON.pdf>.
4. Paryžiaus advokatūros tinklalapis: <www.avocatparis.org>.

Teisės aktai

5. Décret n°72-355 du 4 mai 1972 relatif à l'École nationale de la magistrature.
6. Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire.
7. Décret n°75-770 du 14 août 1975 relatif aux conditions d'accès à la profession d'huissier de justice ainsi qu'aux modalités des créations, transferts et suppressions d'offices d'huissier de justice et concernant certains officiers ministériels et auxiliaires de justice.
8. Décret n°91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat.
9. Arrêté du 27 août 2007 fixant le programme et les modalités de la formation en gestion d'un office de notaire, en déontologie et discipline notariales.
10. Arrêté du 28 avril 2008 relatif au diplôme supérieur de notariat.

Internetiniai puslapiai

11. Ecole Nationale de Procédure Etablissement Paritaire Privé tinklalapis: <www.enpepp.org>.
12. Nacionalinės teisėjų mokyklos tęstinių mokymų tinklalapis: <<https://formation.enm.justice.fr>>.
13. Nacionalinio notarų profesinio rengimo centro tinklalapis: <www.cnepn.fr>.
14. Nacionalinių antstolių rūmų (pranc. *Chambre Nationale des Huissiers de Justice*) tinklalapis: <www.huissier-justice.fr>.
15. Notarų rengimo instituto (pranc. *Institut notarial de formation*, INAFON) tinklalapis: <www.inafon.fr>.
16. Poitiers CFPN tinklalapis: <www.cfpn-poitiers.fr>.
17. Prancūzijos nacionalinės magistratų mokyklos (pranc. *École Nationale de la Magistrature*) tinklalapis: <www.enm-justice.fr>.
18. Prancūzijos teisingumo ministerijos tinklalapis: <www.textes.justice.gouv.fr>.
19. Tinklalapis: <www.francenotaire.com>.

4.4. ETIKA VAIDMUO UGDANT TEISININKUS JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTIJOSE

S. Žižienė

Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) daug dėmesio skiriama teisininkų etikai. Ji akcentuojama tiek rengiant būsimus teisininkus teisės mokyklose, tiek ugdant teisininkus praktikus pagal tęstinio teisinio ugdymo programas. Amerikos teisininkų profesinė asociacija (toliau – ABA) atlieka daug organizacinio teisininkų praktikų tęstinio teisinio ugdymo darbo ir atlieka esminį vaidmenį teisės mokyklų akreditavimo srityje. Šioje ataskaitoje analizuojama teisinio švietimo sistema JAV ir tęstinis teisinis ugdymas, įvertinant teisininkų etikos reikšmę nuolatiniam teisininkų ugdymui. Taip pat nurodomi JAV teisinio švietimo ypatumai: reikalavimai teisę ketinančiam studijuoti asmeniui, studijų programų turinys ir teisininkų etikos reikšmė studijų programose, teisininkų etikos svarba pretendentui tapti profesinės asociacijos nariu, tęstinio teisinio ugdymo programų pobūdis ir turinys.

Siekiant įvertinti, kokia yra teisininkų etikos reikšmė ugdant teisininkus JAV, analizuojamos Harvardo teisės mokyklos ir Čikagos universiteto Teisės mokyklos studijų programos. Harvardo teisės mokykla pasirinkta kaip pati seniausia ir prestižiškiausia teisės mokykla JAV. Čikagos universiteto Teisės mokykla turi aiškią misiją ir pasirinkta iliustruoti, kokia vieta teisininkų etikos kursams yra suteikiama vienoje iš Ilinojaus valstijos teisės mokyklų studijų programų. Vertinant tęstinio teisinio ugdymo programą analizuojamas Ilinojaus valstijos, turinčios ilgametes teisininkų etikos ir profesionalizmo rengimo tradicijas ir skiriančioje šiai sričiai išskirtinį dėmesį, pavyzdys.

4.4.1. TEISINIO ŠVIETIMO SISTEMA JAV

4.4.1.1. Reikalavimai asmeniui, ketinančiam studijuoti teisę JAV

Visų pirma yra svarbu įvertinti, kokie reikalavimai keliami asmeniui, siekiančiam studijuoti teisę, atsižvelgiant į JAV teisės mokymų specifiką, palyginti su Europa. Į JAV teisės mokyklą gali būti priimamas asmuo, turintis bakalauro laipsnį ir išlaikęs

priėmimo į teisės mokyklą testą (angl. *Law School Admissions Test (LSAT)*)⁹⁷⁶. Taigi asmuo, ketinantis studijuoti teisę JAV, skirtingai nei daugelis Lietuvoje teisę studijuojančių studentų, turi būti baigęs tam tikros srities studijas koledže ar universitete (pavyzdžiui, tik baigęs vidurinę mokyklą asmuo negali būti priimtas į teisės mokyklą JAV).

ABA pabrėžia, kad nėra vienintelio kelio asmeniui, siekiančiam įgyti teisinį išsilavinimą. Kai kurie studentai įstoja į teisės mokyklą iškart po bakalauro studijų, neturėdami jokios darbo patirties, kiti nori įgyti teisinį išsilavinimą gerokai vėliau ir atsieneša į teisės mokyklą įgytą patirtį ir įžvalgas⁹⁷⁷. ABA pasirengti teisės studijoms nerekomenduoja jokio konkretaus kurso ar kursų grupės⁹⁷⁸. Tačiau yra nurodomi įgūdžiai ir vertybinės nuostatos, svarbios būsimajam teisės studentui: analitiniai ir problemų sprendimo įgūdžiai, kritinio mąstymo gebėjimai, rašymo įgūdžiai, bendravimo ir klausymo įgūdžiai, bendrosios tyrimo kompetencijos, užduoties sprendimo organizavimo ir valdymo įgūdžiai. Be šių įgūdžių, išskiriama svarbi būsimajam teisininkui vertybinė nuostata – atstovavimas kitų interesams užtikrinant teisingumą⁹⁷⁹.

4.4.2. TEISININKŲ ETIKOS REIKŠMĖ TEISININKŲ UGDYMO PROGRAMOSE. TEISININKŲ ETIKA IR TEISĖS MOKYKLŲ AKREDITAVIMAS

Siekiant nustatyti JAV teisininkų rengimo ypatumus, įvertinant teisininkų etikos vaidmenį teisininkų ugdymo programose, svarbu analizuoti, kaip organizuojamas teisininkų ugdymas.

Paprastai asmenys JAV teisės mokyklose įgyja *juris doctor* (J. D.) arba teisės magistro (angl. *Master of Laws (LL. M.)*) mokslo laipsnius. *Juris doctor* mokslo laipsnis yra privalomas asmenims, ketinantiems praktikuoti teisę JAV. Jis įgyjamas trejus

⁹⁷⁶ Žr. Legal Education in the United States, the text was adapted from the information available at the US-UK Fulbright Commission's web site, p. 4; Pre-law Committee of the ABA's Section of 5 Legal Education and Admissions to the Bar. Prieiga internetu: <www.abanet.org/legaled/pre-law/prep.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁷⁷ ABA Statement on prelegal education. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/pre_law.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁷⁸ ABA Preparation for Legal Education. Prieiga internetu: <<http://www.abanet.org/legaled/prelaw/prep.html>> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁷⁹ Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/pre_law.html> [žiūrėta 2014-03-05].

metus studijuojant teisės mokykloje, prieš tai įgijus bet kurios srities bakalauro laipsnį (angl. *undergraduate degree*). Net ir bakalauro laipsnis, susijęs su teise (angl. *A Bachelor of Arts degree in Law and Society*), nėra pakankamas, siekiant praktikuoti teisę. Teisės magistro (angl. *Master of Laws (LL. M.)*) mokslo laipsnį paprastai įgyja jau praktikuojantys teisininkai, norintys gilinti teisės žinias tam tikroje srityje⁹⁸⁰.

Vadovaujantis Federalinių reguliavimų kodeksu, ABA Teisinio ugdymo ir priėmimo į profesinę asociaciją skyriaus taryba ir Akreditacijos komitetas yra JAV Švietimo departamento įgaliotos institucijos, akredituojančios programas, suteikiančias *Juris doctor* laipsnį. Atlikdami šią funkciją taryba ir skyrius yra atskiri ir nepriklausomi nuo ABA⁹⁸¹.

1921 m. ABA paskelbė pirmuosius teisinio išsilavinimo standartus (angl. *Standards for Legal Education*) ir tuo pat metu pradėjo leisti ABA patvirtintų (akredituotų) teisės mokyklų, atitinkančių ABA standartus, sąrašus⁹⁸². Šie standartai ir jų komentarai nuolat persvarstomi ir patikslinami Tarybos ir standartų peržiūros komiteto, siekiant užtikrinti, kad jie būtų tinkami šiuolaikinėms teisinio ugdymo programoms ir skirtų daug dėmesio esminiams teisinio ugdymo kokybės užtikrinimo klausimams⁹⁸³. Standartuose nurodomi reikalavimai, kuriuos teisės mokykla turi užtikrinti, kad įgytų ir išlaikytų ABA patvirtinimą. Beveik visi standartai yra privalomi, tik keletas jų išdėstyti kaip teisės mokyklų siekiniai⁹⁸⁴. ABA akreditavimas teisės mokykloms yra svarbus todėl, kad beveik visose valstijose, siekiant laikyti priėmimo į valstijos teisininkų profesinę asociaciją egzaminus, būtina turėti *Juris doctor* laipsnį, įgytą ABA akredituotoje teisės mokykloje.

ABA teisinio išsilavinimo standartai visų pirma grindžiami tuo, kad teisės mokykla yra vartai į teisininko profesiją. Standartuose nurodyti minimalūs reikalavimai, kurie sukurti, tobulinami ir įgyvendinami siekiant užtikrinti patikimą teisinio ugdymo programą. Atsižvelgdamos į savo siekius, misiją ir išteklius teisės mokyklos turi nuolat

⁹⁸⁰ Pgl. Legal Education in the United States, the text was adapted from the information available at the US-UK Fulbright Commission's web site, p. 2–3; Educational portal, Legal research and professional studies, Types of law degrees. Prieiga internetu: <http://education-portal.com/types_of_law_degrees.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸¹ Code of Federal Regulations, Under Title 34, Chapter VI, §602. Prieiga internetu: <<http://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionCfr.action?collectionCode=CFR>> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸² American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, p. 5. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸³ American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, p. 7. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸⁴ Ten pat.

siekti viršyti šiuos minimalius standartus, gerindamos teisinio ugdymo kokybę ir kelndamos aukštus profesinės kompetencijos, atsakomybės ir elgesio reikalavimus⁹⁸⁵.

Vadovaujantis ABA standartais, teisės mokykla turi vykdyti programą, parenčiančią studentus priėmimui į valstijos profesinę teisininkų asociaciją ir tinkamai bei atsakingai dalyvauti teisinėje profesinėje veikloje. Teisės studijų programą, vadovaujantis ABA standartais, turi sudaryti dalykai, suteikiantys studentui žinių svarbiausiose srityse⁹⁸⁶, ir tokių sričių bei tokių teisinių kompetencijų, kaip antai teisinė analizė ir argumentavimas, teisinis tyrimas, problemų sprendimas, teisinis rašymas, bei profesionalių įgūdžių, reikalingų norint tinkamai ir atsakingai atstovauti teisei profesijai. Būtina išskirti ir tinkamą teisinės profesijos bei jos atstovų istorijos, tikslų, struktūros, vertybių, taisyklių ir atsakomybės suvokimą⁹⁸⁷ – jį analizuojančios disciplinos turi nagrinėti teisininko praktiką reglamentuojančią teisinę bazę (angl. *the law of lawyering*) ir Pavyzdines ABA profesinio elgesio taisykles (angl. *Model Rules of Professional Conduct of the American Bar Association*)⁹⁸⁸. Taigi JAV ABA akredituotos

⁹⁸⁵ American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, p. 9, preamble. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸⁶ American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, Standart 301, Curriculum Prieiga internetu: . <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸⁷ American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, P. 31. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁸⁸ American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, Interpretation 302-9. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].

Plačiau žr.: McKay, R. B. Legal education: Law, lawyers and ethic. 23 DePaul Law Review (1974), p. 641 et seq.; Collett, T. S. Teaching Professional Responsibility in the Future: Continuing the Discussion, 39 *Wm. & Mary L. Rev.* 1998; Spaeth, E. B.; Perry, J. G.; Wachs, P. B. Teaching legal ethics: Exploring the continuum. *Law and Contemporary Problems*, 1995, 58 (3/4); Kulak, R. J. The law of lawyering. 22 *Washburn Law Journal* (1983), p. 413 et seq.; Hazard, G. C.; W. William Hodes. *The Law of Lawyering*, 3rd. New York: Aspen Publishers, 2013; Hazard, G. C.; Koniak, S. P.; Cramton, R. C.; Cohen, G. M.; Wendel, W. B. *The Law and Ethics of Lawyering*. Fifth edition. West, 2010; Hellman, L. K. At the Intersection of Curricular and Pedagogical Choices in Legal Education: Collision or Harmonious Merger? *IALS Conference on Teaching, Legal Education and Strategic Planning* [interaktyvus]. University of Buenos Aires, Argentina. April 13–15, 2011 [žiūrėta 2012-05-07]. Prieiga internetu: <<http://www.ialsnet.org/meetings/teaching/papers.html>>; Krannich, J. M.; Holbrook, J. R.; McAdams, J. J. Beyond Thinking Like a Lawyer and the Traditional Legal Paradigm: Toward a Comprehensive View of Legal Education. *Denver University Law Review*, 2008–2009, 86(2), p. 381–404; Moliterno, James E. *Experience and Legal Ethics Teaching*, 12 *Legal Educ. Rev.* 3 (2001); Pearce, Russell G. *Legal Ethics Must Be the Heart of The Law School Curriculum*. 26 *J. Legal Prof.* 159 (2002); Pearce, R. G., Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*, 1998, Vol. 29 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-05-07]. Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=1611266>>; Rhode, D. L. Teaching Legal Ethics, *St. Louis U. L. J.* 2007, 51; Robertson, Michael; Lillian Corbin; Kieran Tranter, Francesca Bartlett. *The Ethics Project in Legal Education*. New York: Routledge, 2011; Sheldon, K. M.; Krieger, L. S. Understanding the Negative Effects of Legal Education on Law Students: A Longitudinal Test and Extension of Self-Determination Theory. *Personality and Social*

teisės mokyklos studijų programoje privalo būti profesinės atsakomybės / teisinės etikos kursas.

4.4.3. TEISININKŲ ETIKOS REIKŠMĖ JAV TEISĖS MOKYKLŲ TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMOSE

4.4.3.1. JAV teisės mokyklų studijų programų ypatumai

Beveik kiekvienoje valstijoje, siekiant būti priimtam į valstijos profesinę teisininkų asociaciją, kas sudaro sąlygas praktikuoti toje valstijoje, yra būtinas *Juris doctor* laipsnis, įgytas ABA akredituotoje teisės mokykloje. Kiekviena ABA akredituota teisės mokykla suteikia bazinių JAV teisės žinių, pakankamų norint išlaikyti profesinės asociacijos egzaminą visose valstijose. ABA akredituotos teisės mokyklos privalomą studijų programą, siekiant įgyti *Juris doctor* laipsnį, sudaro treji metai nuolatinių studijų. Jeigu teisės mokykloje yra galimybė studijuoti neakivaizdžiai, studijuojama ketverius metus. Daugelis teisės mokyklų mokymo procese naudoja atvejo analizės (angl. *Case Method*) mokymo metodą. JAV teisės mokyklos vadovaujasi bendra teisinio ugdymo paradigma. Neatsižvelgiant į teisės mokyklos tipą, daugelis studijų programų skirta tam tikriems reikalingiems teisininkui įgūdžiams išugdyti. Vis dėlto esama ir skirtumų, kurie matomi iš dėstymo metodų, susijusių su savarankišku studijavimu, teisine praktika ir dalyvavimu teisės klinikose bei atskiriems kursams teikiama svarba⁹⁸⁹.

Pagrindinis pedagoginis principas JAV – teisės mokykla turi parengti absolventą bet kokiai teisinės praktikos formai: darbui teisės firmoje ar bendrovėje, orientuotoje į verslą, ar individualiai praktikai privačiame ar viešajame sektoriuje, darbui dideliame ar mažame mieste. Žinoma, teisės mokykla gali turėti savo kryptį, išskirtinumą, bet visa tai turi turėti įtvirtintą bendrą universalių teisės specialistų ugdymo pamatą⁹⁹⁰.

Paprastai pirmųjų metų studijų programą sudaro civilinio proceso, konstitucinės teisės, sutarčių teisės, baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso, teisinio metodo, teisinio rašymo ir teisinio tyrimo, nuosavybės teisės ir deliktinės teisės

Psychology Bulletin, 2007, 33(6), p. 883–847; Susskind, R. *Tomorrow's Lawyers: An introduction to Your future*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

⁹⁸⁹ Roles and responsibilities of pre-law advisors; p. 5. Prieiga internetu: <<http://planc.org/roles-and-responsibilities/>> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁹⁰ Jay Conison, *Law School Education and Liberal CLE*, *Valparaiso University Law Review*, 2006, Vol. 40, p. 328.

kursai. Antraisiais studijų metais studentui suteikiama galimybė pasirinkti iš įvairių kursų, paprastai tai yra administracinės teisės, komercinės teisės, įmonių teisės, šeimos teisės, mokesčių teisės, paveldėjimo ir patikėjimo teisės ir profesinės atsakomybės kursai⁹⁹¹. Minėta, kad vadovaujantis ABA patvirtintais standartais profesinės atsakomybės kursas studijų programoje yra privalomas. Toliau analizuojama, kokios galimybės studijuoti teisininkų etiką yra suteikiamos konkrečių JAV teisės mokyklų studentams.

4.4.3.2. Teisininkų etika JAV teisės mokyklų studijų programose: Harvardo universiteto teisės studijų programa

Harvardo teisės mokyklos studijų programa trunka trejus akademinis metus, studijos yra nuolatinės⁹⁹². Pirmaisiais studijų metais studijų programą sudaro civilinio proceso, sutarčių teisės, baudžiamosios teisės, tarptautinės ir lyginamosios teisės, įstatymų leidybos studijų dalykai, problemų sprendimo seminaras, nuosavybės teisės ir deliktinės teisės kursai, taip pat teisinio tyrimo ir rašymo kursai, teismo proceso inscenizavimo programa. Tik sėkmingai įvykdžius pirmųjų metų studijų reikalavimus galima toliau tęsti studijas. Kaip ir numatyta ABA standartuose, studentas, norintis baigti Harvardo teisės mokyklą, privalo išklausti profesinės atsakomybės kursą⁹⁹³. Siekdamas išklausti šį kursą, studentas gali rinktis iš alternatyvių kursų, numatytų Harvardo teisės mokyklos studijų programoje. Pavyzdžiui, 2014–2015 metų kursų sąrašė buvo pateikti aštuoni alternatyvūs (keturi skirtingų profesorių dėstomi, skirtingo teisininko profesijos turinio (angl. *Legal Profession*) kursai ir keturi labiau specializuoti kursai: teisininko profesija – nauja teisinių paslaugų rinka: etiniai ir profesiniai iššūkiai (angl. *Legal Profession – The New Market for Personal Legal Services: Ethical and Professional Challenges*); teisininko profesija: teisinių paslaugų suteikimas (angl. *Legal Profession: Delivery of Legal Services*); teisininko profesija: valdymo etika – skandalas ir reforma (angl. *Legal Profession: Government Ethics – Scandal and Reform*); teisininko profesija: valstybinių teisininkų pareigos (angl. *Legal Profession:*

⁹⁹¹ Roles and responsibilities of pre-law advisers; p. 5. Prieiga internetu: <<http://planc.org/roles-and-responsibilities/>> [žiūrėta 2014-03-05]; Plg. Henriss-Anderssen, Diana. Teaching Legal Ethics to First Year Law Students. 13 *Legal Educ. Rev.* 45 (2002); Cramton, R. C.; Koniak, S. P. *Rule, Story, and Commitment in the Teaching of Legal Ethics*, 38 *Wm. & Mary L. Rev.* 1996, p. 145 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-05-07]. Prieiga internetu: <<http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol38/iss1/9>>.

⁹⁹² Harvard handbook of academic policies, 2014/15, p. 17. Prieiga internetu: <<http://law.harvard.edu/academics/handbook/index.html>> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁹³ Ten pat.

Responsibilities of Public Lawyers), nagrinėjantys teisininko profesijos, teisininko etikos ir profesinės atsakomybės klausimus – pakanka išklaudyti vieną iš jų. Tai gi dalis kursų yra platesnio pobūdžio, tačiau yra galimybė rinktis ir labiau specializuotus kursus⁹⁹⁴.

Minėta, kad visi pasirenkamieji alternatyvūs kursai yra skirti teisininko profesijos, teisininkų etikos ir profesinės atsakomybės temoms nagrinėti.

I. Prof. Andrew Kaufmano teisininko profesijos (angl. *Legal Profession*) **kurse** nagrinėjamos trys pagrindinės tematikos:

1. Profesionalizmo JAV visuomenėje pobūdis (nagrinėjami praktiniai profesinės atsakomybės aspektai teisininko profesinėje veikloje).

2. Bendros teisininko profesijos problemos (nagrinėjami teisinių paslaugų teikimo visiems visuomenės nariams, konkurencijos reguliavimo ir drausminės atsakomybės taikymo klausimai).

3. Teisininko profesijos struktūra ir demografiniai duomenys (nagrinėjama, kokia yra teisininko profesija dvidešimt pirmajame amžiuje).

II. Prof. Timothy Dacey teisininko profesijos (angl. *Legal Profession*) **kurse** nagrinėjamos:

1. Etinės dilemos, su kuriomis susiduria teisininkai kasdienėje praktikoje.

2. Profesinio elgesio taisyklės, teismų praktika ir kitos įžvalgos, svarbios teisininkui praktikui, susidūrus su etinėmis dilemomis.

Kurso temos nagrinėjamos iš įvairių perspektyvų: teisininkų, užsiimančių skirtinga teisine praktika, pradedančiojo teisininko, labiau patyrusio teisininko, kartu pabrėžiant teisininko profesinei veiklai turinčius įtakos veiksnius.

III. Prof. Davido Willkinso teisininko profesijos (angl. *Legal Profession*) **kurse** siekiama įvertinti teisinės profesijos struktūrą, veiklą ir ideologiją. Nagrinėjamos šios temos:

1. Įvairių teisinių profesijų istorinė raida ir dabartinės tendencijos.

2. Teisininko profesijos autonomija, komercializavimas ir įstatymų bazė.

3. Teisininko profesijos ir kitų profesijų santykis JAV, teisininko profesijos reguliavimo JAV ir kitose šalyse ypatumai, įvertinant globalizacijos įtaką teisininko profesijai.

⁹⁹⁴ Harvard Law School Course Catalog, 2014-2015 Academic Year. Prieiga internetu: <<http://hls.harvard.edu/academics/curriculum/catalog/index.html>> [žiūrėta 2014-03-05].

4. Dažniausios teisininko praktinės veiklos etinės problemos ir įstatymų įtaka šioms problemoms spręsti.

IV. Prof. Logano Sawyerio teisininko profesijos (angl. *Legal Profession*) **kurse** nagrinėjami teisinę profesiją reglamentuojantys teisės principai ir taisyklės. Daugiausia dėmesio skiriama Pavyzdinėms profesinio elgesio taisyklėms nagrinėti (angl. *Model Rules of Professional Conduct*) ir problemų, su kuriomis susiduria teisininkai, analizei. Kurse nagrinėjamos šios temos:

1. Teisinę profesiją reglamentuojančių teisės principų ir taisyklių taikymas teisininkų etikos srityje.
2. Profesionalizmo ideologija.
3. Teisininko profesijos savivalda.
4. Teismų sistemos ideologinės problemos.

V. Prof. Jeanne'o Charno kurse teisininko profesija – nauja teisinių paslaugų rinka: etiniai ir profesiniai iššūkiai (angl. *Legal Profession – The New Market for Personal Legal Services: Ethical and Professional Challenges*), nagrinėjamos naujos teisinės praktikos sritys, susijusios su pakitusiu teisinių paslaugų suteikimo pobūdžiu JAV. Kurse nagrinėjamos šios temos:

1. Naujos teisinės praktikos sritys (teisinių paslaugų naujovės).
2. Įstatymai, reguliuojantys naujas teisinės praktikos sritis.
3. Profesinė pareiga teikti *pro bono* paslaugas.
4. Nuomonių etikos klausimais ir svarbiausių teismų sprendimų naujose teisinės praktikos srityse analizė.
5. Įstatymai, reglamentuojantys teisininko profesiją, ir profesinė etika (nagrinėjami įvairūs praktiniai teisininko profesinės veiklos aspektai).

VI. Prof. Jeanne'o Charno kurse teisininko profesija: teisinių paslaugų suteikimas (angl. *Legal Profession: Delivery of Legal Services*), nagrinėjami politikos ir profesinės atsakomybės klausimai, užtikrinant teises paslaugas mažas pajamas turintiems asmenims civilinėje teisenoje. Pagrindinės nagrinėjamos kurso temos:

1. Profesinės ir institucinės problemos skirstant išteklius.
2. Subsidiarios paslaugos suteikimas kokybiškai ir atsižvelgiant į klientą.
3. Įvairiapusiškesnės sistemos sukūrimo galimybės.

VII. Prof. Roberto Rizzo ir Charleso Bordemo kurse teisininko profesija: valdymo etika – skandalas ir reforma (angl. *Legal Profession: Government Ethics – Scandal and Reform*), analizuojama dažnai kintanti teisės sistema, skirta valdžios etikai reguliuoti. Pagrindinės nagrinėjamos kurso temos:

1. Pagrindinės taisyklės ir atsakingos institucijos, reguliuojančios etišką valdžios atstovų elgesį.

2. Teisinių, kaip asmenų, dalyvaujančių svarstant etikos klausimus, atstovų vaidmuo.

VIII. Prof. Lani Guinier kurse dėmesys skiriamas teisininko profesijai: apibrėžiamos valstybinių teisininkų pareigos (angl. *Legal Profession: Responsibilities of Public Lawyers*), nagrinėjami teisininko profesinėje veikloje kylantys filosofiniai, etiniai, strateginiai ir identiteto konfliktai, siekiant suderinti teisininko profesionalo ir visuomenės atstovo vaidmenis⁹⁹⁵.

Harvardo teisės mokykloje dėstomi profesinės atsakomybės kursai skiriasi turiniu, atsižvelgiant į tai, kokioms teisininko veiklos sritims ar etikos problemoms daugiausia dėmesio skiria dalyką dėstantis profesorius. Tačiau pasirinkdami studijuoti bet kurį iš šių kursų, studentai yra supažindinami su teisininkų profesinę veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, ypač pabrėžiant profesinės atsakomybės klausimus reglamentuojančius teisės aktus, beveik visuose kursuose yra nagrinėjamos galimos teisininko veikloje etinės problemos.

Norint geriau suprasti ir pritaikyti tam tikrus profesinės atsakomybės kurso programos elementus Lietuvos teisiniame švietime, būtina įvertinti, kokias etikos teorijas ar etikos teorijomis pagrįstus teisininkų etikos modelius galima išvelgti nagrinėjamos teisės mokyklos profesinės atsakomybės kursuose kaip šių kursų pamatą, nes „konkrečių situacijų sprendimas, vadovaujantis etikos teorijų prielaidomis, principais ir taisyklėmis yra neatsiejama pačių etikos studijų dalis“⁹⁹⁶. Harvardo teisės mokyklos profesinės atsakomybės kursuose išskiriama įtampa tarp skirtingų teisininko įsipareigojimų, bandoma rasti teisingą šių dažnai priešingų interesų pusiausvyrą sudėtingomis praktinėmis situacijomis. Pabrėžiama, kad teisininkas nėra vien tik agresyvus savo kliento interesų gynėjas. Vadovaujantis deontologine etika (šios etikos

⁹⁹⁵ Harvard Law School Course Catalog, 2014–2015 Academic Year; Prieiga internetu: <<http://hls.harvard.edu/academics/curriculum/catalog/index.html>> [žiūrėta 2014-03-05].

⁹⁹⁶ Kiršienė, J.; Malinauskas, V. 2013. Teisinių etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. Iš: G. Mesonis ir kt., red., *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*. Vilnius: Leidykla MES, p. 77.

pamatinė nuostata ta, kad žmogaus elgesio moralumą lemia privalomų moralinių normų laikymasis, iš dalies normų nustatomos pareigos tam tikriems asmenims ar visuomenės grupėms, nurodant, kam, vykdant moralines pareigas, turi būti teikiama pirmenybė⁹⁹⁷), pirmenybė nėra teikiama išimtinai klientui, o teisininkas visų pirma turi atlikti pareigas kaip teisingumo sistemos dalyvis ir siekti užtikrinti viešąjį interesą. Taigi stengiamasi pakeisti rungimusi pagrįstoje teisės sistemoje ilgai vyravusį kliento intereso užtikrinimo prioritetą, autonominį etikos modelį⁹⁹⁸ ar kitų autorių įvardijamą šališko advokato teisininkų etikos modelį⁹⁹⁹, kuris aukščiau už visuomenės interesą iškelia kliento interesą. Negalima teigti, kad yra taikomas visuomeninis teisininkų etikos modelis, nes nėra vienareikšmiškai teigiama, kad teisininko, kaip visuomenės tarno, vaidmuo viršija jo pareigas klientui¹⁰⁰⁰, o kalbama apie priešingų interesų pusiausvyrą. „Taikant deontologinę etiką, ypač kai susiduriama su moralinėmis problemomis, reikia įvertinti, kam konkrečioje situacijoje būtų *prima facie* pareiga.“¹⁰⁰¹ Profesinės atsakomybės kursų struktūra, nagrinėjamos hipotetinės praktinės situacijos leidžia įvertinti, kaip sudėtingomis praktinėmis situacijomis nustatyti *prima facie* pareigą iš deontologinės etikos perspektyvos (svarbu pažymėti, kad nors *prima facie* pareigos leidžia tam tikrais atvejais nepaisyti kitų moralinių pareigų, bet moralinių dilemų galimybė išlieka). Taip pat dėl to, kad gali skirtis nuomonė, kieno atžvilgiu pareigos turi būti laikomos *prima facie*, arba pasirinkti, vadovaujantis dorybių etika, ir „remiantis praktine išmintimi nuspręsti, kaip, vadovaujantis kilniais motyvais, geriausiai pasielgti konkrečioje situacijoje“¹⁰⁰². Negalima teigti, kad Harvardo teisės mokykloje kuris nors vienas iš alternatyvių profesinės atsakomybės kursų visiškai

⁹⁹⁷ Ten pat, p. 73.

⁹⁹⁸ Ten pat, p. 79–80.

⁹⁹⁹ Ten pat, p. 81.

¹⁰⁰⁰ Ten pat, p. 80.

¹⁰⁰¹ Žr. nuorodą 21, p. 81.

¹⁰⁰² Ten pat, p. 74.

Plg. Freeland, D. M. H. 2012. What is a Lawyer? A Reconstruction of the Lawyer as an Officer of the Court. *St. Louis University Public Law Review*, Forthcoming. *University Of San Francisco Law Research Paper* No. 2012-12: 1–57 [žiūrėta 2013 m. liepos 30 d.]. Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=2047974>>; Hazard, G. C. Law Practice and the Limits of Moral Philosophy, p. 75–93. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000; D'Amato, A., Eberle E. J., 1983. Three Models of Legal Ethics. *St. Louis University Law Journal*, 27, p. 761–799; Parker, C. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics. *Monash University Law Review*, 30 2004, p. 49–74; Menkel-Meadow, C. The Limits of Adversarial Ethics: 123–144. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

atliepia teisinio švietimo poreikius Lietuvoje, tačiau iš kiekvieno iš jų galima perimti tam tikras temas, vertingas teisininkų ugdymo įžvalgas¹⁰⁰³.

4.4.3.3. Teisininkų etikos vaidmuo JAV teisės mokyklų studijų programose: Čikagos universiteto teisės mokykla

Čikagos universiteto Teisės mokyklos studijų programoje studentas gali pasirinkti iš septynių alternatyvių teisinės etikos kursų ir išklausi bent vieną iš jų įvykdomas teisininko profesinės atsakomybės kurso reikalavimas¹⁰⁰⁴.

Skaitant kursą **Etikos dilemos teisininko praktikoje** (angl. *Ethical Quandaries in Legal Practise*) analizuojami veiksniai, darantys įtaką teisininko profesinei veiklai, kai susikirtus priešingiems interesams atsiranda nuolatinė įtampa. Nagrinėjami etikos klausimai, kylantys teisininko praktikoje, bei etiškos teisinės praktikos iššūkiai, kliūtytys, padariniai ir galimybės.

Teisininko profesijos (angl. *Legal Profession*) kurse nagrinėjami teisininkų veiklą apibrėžiantys įstatymai ir etika. Analizuojami teisininko ir kliento santykių, kompetencijos, konfidencialumo pareigos, interesų konfliktų klausimai, aptariama buvimo teisininku prasmė ir reikšmė.

Teisininko profesija: etika (angl. *Legal Profession: Ethics*) kurse analizuojamos teisininko profesinio elgesio taisyklės ir sprendžiamos praktinės įvairių teisininko veiklos sričių situacijos. Akcentuojamos teisininkams svarbios etikos taisyklės ir jų praktinio pritaikymo svarba.

Modernios profesinės atsakomybės (angl. *Modern Professional Responsibility*) kurse gvildenamos teisinės ir etinės teisininkų kasdienės praktikos problemos. Analizuojama svarbiausia teismų praktika teisininkų drausminės atsakomybės bylose.

Kursas **Profesinė atsakomybė** (angl. *Professional Responsibility*) skirtas teisininko profesiją reglamentuojančioms taisyklėms ir jų praktiniam taikymui analizuoti.

Kurso **Profesinė atsakomybė realiame pasaulyje** (angl. *Professional Responsibility in the Real World*) klausytojai nagrinėja praktinės etikos problemas, su kuriomis susiduria dirbdami privačiame ir viešajame sektoriuje. Profesoriai, patys dirbantys praktikai, pateikia reikšmingų įžvalgų apie teisininko praktiką įvairiose teisės praktikos

¹⁰⁰³ Plačiau žr.: Kiršienė J.; Szymanski Ch. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1327–1342.

¹⁰⁰⁴ Prieiga internetu: <<http://www.law.uchicago.edu/courses>> [žiūrėta 2014-04-01].

sirtyse, profesinio elgesio taisyklėms analizuoti pasitelkiami kasdienės praktikos situacijas.

Teisininko veiklos reglamentavimas ir teisininko etika (angl. *The Law and Ethics of Lawyering*) kurse analizuojami teisininko veiklą reglamentuojantys įstatymai ir teisininkų etika. Nagrinėjamas taisyklių turinys, tikrojo taisyklių turinio ir tokios prasmės, kokią taisyklėms gali suteikti tik teisininkai, santykis¹⁰⁰⁵.

Taigi daugelis Čikagos universiteto Teisės mokyklos studijų programoje numatytų teisininko etikos dalykų skirti teisininko profesiją reglamentuojančioms taisyklėms nagrinėti, taip pat analizuojamas praktinis šių taisyklių taikymas, vertinamos teisininko praktinėje veikloje dažnos etikos problemos.

4.4.4. TEISININKŲ ETIKOS REIKŠMĖ PRIIMANT Į VALSTIJOS TEISININKŲ PROFESINĘ ASOCIACIJĄ

JAV kiekviena valstija turi savo teisininkų profesinę asociaciją (angl. *State bar association*). Teisininkas gali praktikuoti tik toje valstijoje / valstijose, kurios teisininkų profesinės asociacijos narys jis yra. Kiekviena valstija turi savo priėmimo į teisininkų profesinę asociaciją reikalavimus, sprendžiamus valstijų lygmeniu, o ABA ar jos padaliniai nenumato jokių kriterijų. Dažniausiai teisės mokyklos absolventas, siekiantis gauti licenciją praktikuoti teisę, turi kreiptis į valstijos profesinės asociacijos egzaminuotojų tarybą, paprastai tai yra valstijos Aukščiausiojo teismo institucija¹⁰⁰⁶. Minėta, kad valstijose paprastai reikalaujama, kad pretendentas, ketinantis tapti profesinės asociacijos nariu ir praktikuoti teisę, būtų įgijęs *Juris doctor* laipsnį ABA akredituotoje teisės mokykloje¹⁰⁰⁷.

Licencijavimo procedūra apima asmens žinių patikrinimą iš dviejų sričių. Viena iš jų – profesinė kompetencija. Ją visų pirma patvirtina asmens įgytas *Juris doctor* laipsnis ABA akredituotoje teisės mokykloje ir sėkmingai išlaikyti teisininkų

¹⁰⁰⁵ Prieiga internetu: <<http://www.law.uchicago.edu/courses>> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰⁰⁶ Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰⁰⁷ Žr. Legal Education in the United States, the text was adapted from the information available at the US-UK Fulbright Commission's web site, p. 2 <www.fulbright.pt> [žiūrėta 2014-04-01].

profesinės asociacijos egzaminai¹⁰⁰⁸. Egzaminavimas paprastai trunka dvi dienas. Pirmąją laikomas valstijų profesinės teisininkų asociacijos egzaminas (angl. *Multistate Bar Examination*) – standartinis testas iš šešių sričių (konstitucinė teisė, sutarčių teisė, baudžiamoji teisė, įrodymai, nuosavybės teisė ir deliktinė teisė). Antroji egzaminavimo diena dažniausiai skirta esė egzaminui, atsižvelgiant į tai, laikomas valstijos profesinės teisininkų asociacijos parengtas egzaminas ar valstijų esė egzaminas (angl. *Multistate Essay Examination*). Papildomai beveik visose jurisdikcijose¹⁰⁰⁹ yra laikomas valstijų profesinės atsakomybės egzaminas (angl. *Multistate Professional Responsibility Examination*)¹⁰¹⁰.

Valstijų profesinės atsakomybės egzamino klausimai: teisininko profesijos reglamentavimas, kliento ir teisininko santykiai, konfidencialumo pareiga, interesų konfliktas, kompetencija, advokato veiklos pažeidimai (angl. *Legal Malpractice*) ir kitokia civilinė atsakomybė, bylinėjimasis ir kitokia advokato veikla, sandoriai ir santykiai su trečiosiomis šalimis, skirtingos teisininko funkcijos, informacijos apie teisines paslaugas suteikimas, teisininko įsipareigojimai visuomenei ir teisinei sistemai, teisėjų profesinis elgesys¹⁰¹¹. Svarbu pažymėti, kad Valstijų profesinės atsakomybės egzamino tikslas nėra nustatyti pretendento asmenines etines vertybes, šio egzamino paskirtis – įvertinti egzaminuojamo teisininko profesinio elgesio standartų žinias ir jų suvokimą. Pagrindinė valstijų profesinės atsakomybės egzamino teisinė bazė yra teisės aktai, reglamentuojantys teisininko veiklą, tarp jų drausminės atsakomybės taisyklės, išdėstytos ABA Pavyzdinėse profesinio elgesio taisyklėse (angl. *ABA Model Rules of Professional Conduct*) ir ABA Pavyzdinėse teisėjų elgesio taisyklėse (angl. *ABA Model Code of Judicial Conduct*), taip pat Konstitucinio teismo sprendimai ir bendruosius teisės principus įtvirtinantys teismų sprendimai¹⁰¹².

Kita licencijavimo procedūros vertinimo sritis – pretendento moralinis charakteris ir tinkamumas, kadangi pirminis šio patikrinimo tikslas – visuomenės ir teisingumo sistemos apsauga. Pabrėžiama, kad teisininko licencijavimo procesas yra nebaigtas, jeigu tikrinamos tik minimalios kompetencijos. Visuomenė yra nepakankamai

¹⁰⁰⁸ Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰⁰⁹ Išskyrus: Maryland, Wisconsin, and Puerto Rico.

¹⁰¹⁰ Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰¹¹ Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰¹² National Conference of Bar examiners. Prieiga internetu: <www.ncbex.org> [žiūrėta 2014-04-01].

apsaugoma, jeigu sistema neįvertina asmens moralinio charakterio ir tinkamumo, nes šie elementai glaudžiai susiję su teisine praktika¹⁰¹³.

Nepriekaištingos reputacijos ir tinkamumo tyrimas yra metodas, kuriuo bandoma užtikrinti pretendento atitiktį minimaliems standartams, kad būtų galima jį priimti į asociaciją. Todėl valstija gali turėti aukštus kvalifikacijos reikalavimus, jeigu tik jie turi tiesiogines sąsajas su pretendento tinkamumu ir galėjimu praktikuoti teisę. Nepriekaištinga reputacija – tai sąžiningumas, pagarba kitų asmenų teisėms ir įstatymui, patikimumas, atsidavimas teismo procesui ir tinkamas teisingumo vykdymas¹⁰¹⁴.

Taigi licencijavimo procese teisininkų etikai skiriamas išskirtinis dėmesys, visų pirma laikant valstijų profesinės atsakomybės egzaminą, privalomą beveik visose valstijose, kuris leidžia įvertinti, kaip pretendentas suvokia teisininko profesinę veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Tikrinant asmens moralinį charakterį ir tinkamumą atsiskleidžia valstijų teisininkų profesinių asociacijų įsipareigojimas priimti tik nepriekaištingos reputacijos asmenis, gebančius pritaikyti turimas teorines žinias sudėtingomis praktinėmis situacijomis.

4.4.5. ETIKOS REIKŠMĖ VYKDANT TĘSTINĮ TEISININKŲ UGDYMĄ JUNGTYNĖSE AMERIKOS VALSTIJOSE

4.4.5.1. Tęstinio teisininkų etikos ugdymo ypatumai JAV.

Teisininkų etikos reikšmė

Tęstinis teisininkų ugdymas JAV yra paliktas valstijų kompetencijai. Amerikos profesinė teisininkų asociacija (ABA) daro didžiulį koordinuojamąjį darbą ir rengia pavyzdines taisykles, kurios, nors valstijoms neprivalomos, yra vertingos tęstinio teisinio ugdymo organizavimo gairės ir daugelis valstijų savo tęstinį teisininkų ugdymą organizuoja būtent pagal šias gaires. Nors šis klausimas yra reguliuojamas ne federaliniu, bet valstijų lygmeniu ir įvairios valstijos nurodo skirtingus ataskaitinius

¹⁰¹³ Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].

¹⁰¹⁴ Ataskaita JAV, nepriekaištingos reputacijos samprata Mičigano valstijoje.

kreditų skaičiavimo periodus, valstijų, kuriose toks reikalavimas nėra įtvirtintas, yra mažuma¹⁰¹⁵.

1975 m. Minesota ir Aijova buvo pirmosios valstijos, nustačiusios savo teisininkams privalomai dalyvauti vykdant tęstinį teisinį ugdymą. Jų pavydžiu netrukus ir kitos valstijos sukūrė savo privalomo tęstinio teisinio ugdymo taisykles. Daugelyje valstijų buvo nustatytas minimalus dvylikos valandų privalomojo tęstinio teisinio ugdymo reikalavimas per metus¹⁰¹⁶. Ne visos valstijos tuo pačiu laikotarpiu įvedė privalomą tęstinį teisinį ugdymą, pavyzdžiui, Indijanoje tokio pobūdžio išsilavinimas buvo pristatytas tik po daugiau nei dešimtmečio – 1986 metais¹⁰¹⁷.

ABA Pavyzdinėse tęstinio teisininkų ugdymo taisyklėse¹⁰¹⁸ nurodoma, kad ABA pritaria privalomo visiems praktikuojantiems teisininkams tęstinio teisinio ugdymo koncepcijai. Profesinės asociacijos tęstinio mokymo komitetas (angl. *The Standing Committee on Continuing Education of the Bar*) rengia medžiagą, kuria gaires ir kitaip padeda valstijoms, rengiant jų tęstinio teisinio mokymo programas. ABA Pavyzdinės tęstinio teisininkų ugdymo taisyklės kiekvienoje valstijoje pritaikomos atsižvelgiant į valstijos situaciją ir poreikius.

Tęstinis ugdymas JAV suvokiamas kaip viena iš neatsiejamų buvimo teisininku dalių ir daugelyje valstijų reikalaujama visiems praktikuojantiems teisininkams skirti tam tikrą skaičių tęstinio teisinio ugdymo valandų per metus (ar kitą ataskaitinį periodą). Bėgant laikui, teisininkų tęstinio ugdymo turinys ir mastas kito ir plėtėsi, siekiant užtikrinti reikalingus naujus įgūdžius ir skatinant akcentuoti svarbias vertybes, ypač profesinę etiką¹⁰¹⁹.

Nemažų teisinio ugdymo pokyčių įvyko po *MacCrate* 1992 m. ataskaitos, kurioje buvo nurodyta, kad vykdant tęstinį teisinį ugdymą per daug koncentruojamasi į technines žinias (materialiąją teisę) ir trūksta dėmesio profesinėms vertybėms ir teisinės

¹⁰¹⁵ Plg. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/cle/mandatory_cle/mcle_states.html> [žiūrėta 2014-04-01]; In accordance with the data for 2004 there were 8 states: Alaska, Connecticut, Illinois, Maryland, Massachusetts, Michigan, Nebraska, New Jersey, and South Dakota //Jack W. Lawson, Mandatory Continuing Legal Education and the Indiana Practicing Attorney. *Valparaiso University Law Review*, Volume 40, 401, 2005–2006, p. 401.

¹⁰¹⁶ Žr. New York State Bar AS'N, Comparison of the Features of Mandatory Continuing Legal Education Rules in Effect as of July 2004 5–9 (2004). Išnaša sudaryta pagal:

¹⁰¹⁷ Jack W. Lawson, Mandatory Continuing Legal Education and the Indiana Practicing Attorney. *Valparaiso University Law Review*, Volume 40, 2005–2006, p. 401.

¹⁰¹⁸ ABA Model Rules for Continuing Legal Education with Comments. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/cle/mcle/aba_model_rule_cle.pdf> [žiūrėta 2014-03-04].

¹⁰¹⁹ Jay Conison. Law School Education and Liberal CLE. *Valparaiso University Law Review*, 2006, Vol. 40, p. 326.

praktikos įgūdžiams (angl. *Lawyering Skills*)¹⁰²⁰. Ataskaitoje skiriama dešimt pagrindinių teisės praktikos įgūdžių (vienas iš jų – etinių dilemų atpažinimas ir sprendimas) ir keturios pagrindinės profesijos vertybės¹⁰²¹. *MacCrate* ataskaitoje nurodomos šios pagrindinės profesinės vertybės: kompetentingas atstovavimas, siekis skatinti teisingumą, sąžiningumą ir moralę, siekis tobulinti teisininko profesiją ir profesinis tobulėjimas. Kompetentingo atstovavimo vertybė skatina analizuoti teisininko kaip teisinės profesijos nario, įsipareigojusio atstovauti klientams, profesinius idealus. Antroji vertybė susijusi su profesiniais idealais teisininko kaip profesijos, kuri turi užtikrinti teisingumo sistemos kokybę, atstovo. Teisininko profesijos tobulinimo vertybė susijusi su idealais, kuriems turi būti pasišventęs teisininkas kaip savavaldžios profesijos narys. Ketvirtoji, profesinio tobulėjimo, vertybė susijusi su teisininko kaip profesijos, reikalaujančios nuolatinio mokymosi, atstovo profesiniais idealais. Profesinių vertybių analizė parodė, kad mokymai profesinės atsakomybės srityje turi apimti daugiau nei tik Profesinės atsakomybės kodekso (angl. *the Code of Professional Responsibility*) ar Pavyzdinių profesinio elgesio taisyklių (angl. *the Model Rules of Professional Conduct*) nagrinėjimą. Šie mokymai turi apimti profesinių vertybių nagrinėjimą, iš to skaičiaus ir teisininko įsipareigojimus bei atskaitomybę, atstovaujant kliento interesams¹⁰²². *MacCrate* pabrėžė mokymosi visą gyvenimą svarbą ir interaktyvų mokymąsi kaip tinkamiausią tęstiniam teisiniui ugdymui, bet ne „kalbančių galvų“ – pasyvius mokymų kursus¹⁰²³.

JAV valstijų tęstinio teisinio ugdymo taisyklėse paprastai nurodomas reikalavimas per metus skirti vieną ar dvi valandas etikos / profesionalizmo programoms¹⁰²⁴. Beveik pusė valstijų, kuriose tęstinis teisinis ugdymas yra privalomas (16-oje iš 39), skiria išskirtinį dėmesį teisinės etikos ir profesionalizmo klausimams atskiroje

¹⁰²⁰ Allen K. Harris. Increasing Ethics, Professionalism and Civility: Key To Preserving The American Common Law And Adversarial Systems. *Professional Lawyer Symp. Issues* 91, 2005, p. 92.

¹⁰²¹ Thomas M. Steele. The MacCrate Report: It's Impact on Education in Law Firm Management. *Pace Law Review*, Vol. 23, Issue 2, 2003, p. 616–617.

¹⁰²² Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap, American Bar Association, Section on Legal Education and Admission to the Bar, 1992, p. 135–136.

¹⁰²³ Harry J. Haynsworth. Post-Graduate Legal Education in the United States, *43 South Texas Law Review*, 403, 2001–2002, p. 407.

¹⁰²⁴ Brill, Howard. *Teisininkų etika paskaitose: kino filmai, gyvenimiškos patirtys ir vaidmenų žaidimai*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Applied Legal Ethics: From High School to Ligelong Legal Training for Practitioners“. 2014 m. gegužės 30 d.

¹⁰²⁴ Ten pat, p. 404.

privalomoje programoje naujai priimtiems teisininkams, šešiolikos valstijų teisininkų etikos ir profesionalizmo klausimai šioje programoje yra vieninteliai¹⁰²⁵.

Svarbu pažymėti, kad teisininkams taikoma teisės kursų forma yra labai lanksti, leidžianti juos išklaudyti ir internetu, vaizdo ar konferenciniu skambučiu¹⁰²⁶. 39-iose valstijose privalomojo teisinio ugdymo kreditų galima įgyti per garso ar vaizdo tęstinio teisinio ugdymo programas. Tęstinio teisinio ugdymo kreditai už telefonu teikiamas programas autorizuoti 30-yje valstijų. Kai kurios valstijos vis dėlto riboja telefonu teikiamų programų valandas, jos gali sudaryti tęstinio teisinio ugdymo kreditus. Programos CDRom formatu autorizuotos 23-ose valstijose, 20-yje valstijų autorizuotos internetu tiesiogiai teikiamos (angl. *on-line*) programos. Tokiais atvejais reikalaujama dalomosios medžiagos ir interaktyvaus kontakto su ekspertu ar komentatoriumi tiesiogiai ar nuotoliniu būdu¹⁰²⁷.

4.4.5.2. Tęstinis teisinis ugdymas Ilinojais valstijoje

Bendrieji tęstinio teisinio ugdymo reikalavimai Ilinojais valstijoje

Ilinojais valstijoje už privalomo tęstinio teisininkų mokymo organizavimą ir administravimą atsakinga Tęstinio teisinio mokymo komisija. Kaip įprasta Jungtinėse Amerikos Valstijose, komisija yra valstijos Aukščiausiojo teismo institucija. Komisija susideda iš 9 narių. Taisyklėse nurodoma, kad iš šių narių 7 turi būti toje valstijoje praktikuojantys teisininkai, dirbantys skirtingose praktikos srityse, vienas ne teisininkas, vienas apygardos teisėjas. Taip pat nurodoma, kad komisijos narys ne teisininkas turėtų turėti profesinės kvalifikacijos kėlimo mokymo organizavimo ar vykdymo

¹⁰²⁵ Ten pat.

¹⁰²⁶ Jack W. Lawson. Mandatory Continuing Legal Education and the Indiana Practicing Attorney. *Valparaiso University Law Review*, Volume 40, 2005–2006, p. 404.

¹⁰²⁷ Harry J. Haynsworth. Post-Graduate Legal Education in the United States, 43 *South Texas Law Review*, 403, 2001–2002, p. 404; Kelly, M. Ethics for Lawyers and Judges, 11 *T. M. Cooley J. Prac. & Clinical L.* 2009; Maine, J. A. Importance of Ethics and Morality in Today's Legal World. *Stetson Law Review* 29 (1999–2000): 1073–1090; Markovits, D. A Modern Legal Ethics – Adversary Advocacy in a Democratic Age, ebook edition, p. 15 (2008); Paine, L. S. Moral Thinking in Management: 49–74. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000; Rohde, D. L. Personal integrity and professional ethics. Straipsnis knygoje *Reaffirming Legal Ethics – Taking Stock and New Ideas*, 28, 32 (Kieran Tranter / Francesca Bartlett / Lillian Corbin / Reid Mortensen / Michael Robertson eds., 2010); *The Basic Principles on the Role of Lawyers*, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, UN Doc A/CONF.144/28/Rev.1 at 118/1990; Wilkins, D. B. Redefining the Professional in Professional Ethics: An Interdisciplinary Approach to Teaching Professionalism, 58 *Law & Contemp. Probs*, 1995, 241.

patirties. Taisyklėse teisininkui, pretenduojančiam tapti komisijos nariu, nurodomi reikalavimai turėti ne mažesnę kaip 10 metų darbo stažą. Komisijoje dalyvaujama savanoriškai, darbas neatlyginamas. Nurodomi ir apribojimai: komisijos narys gali eiti pareigas ne daugiau kaip tris kadencijas po trejus metus, komisijos nariai yra skiriami Aukščiausiojo teismo¹⁰²⁸.

Tęstinio teisinio mokymo komisija yra atsakinga už Tęstinio teisinio mokymo taisyklių tobulinimą, šių taisyklių laikymosi užtikrinimą, tęstinio teisinio ugdymo programų akreditavimą, paraiškų dalyvauti mokymuose svarstymą, taisyklių įgyvendinimą ir administravimą, bendradarbiavimą su kitomis atsakingomis institucijomis (ypač valstijos profesionalizmo komisija). Komisija atskaitinga Aukščiausiajam teismui ir privalo pateikti atsiskaitymus už mokymų politikos formavimą ir procedūrų nustatymą¹⁰²⁹.

Nuo 2010 m. Ilinojaus valstijoje per dvejus metus reikalaujama išklaudyti 30 val. tęstinio teisinio mokymo kursų ar dalyvauti tęstinio teisinio mokymo veikloje. Iki 2010 m. reikalaujamų kreditų valandų skaičius buvo mažesnis – sudarė 24 valandas kreditų. Taisyklėse nurodoma, kad bent šešios iš 30-ies privalomų valandų kreditų turi sudaryti profesinės atsakomybės srities kreditai¹⁰³⁰.

Pradedantiesiems teisininkams yra nurodomi skirtingi reikalavimai, t. y. pradedantysis teisininkas gali išsirinkti priimtinausią variantą, kaip įvykdyti privalomą 15 valandų teisininkų tęstinio ugdymo kreditų reikalavimą iš kelių taisyklėse nurodytų alternatyvų: 6 valandų akredituotas pagrindinių (bazinių) įgūdžių kursas ir papildomos 9 valandos savo nuožiūra pasirinktų privalomo tęstinio teisinio ugdymo kreditų; arba dalyvauti vienerių metų mentorystės programoje, aprobuotoje Ilinojaus Aukščiausiojo teismo profesionalizmo komisijos, sudarančioje šešis kreditus, ir papildomos 9 valandos savo nuožiūra pasirinktų privalomojo tęstinio teisinio ugdymo kreditų; arba 6 valandų pagrindinių (bazinių) įgūdžių kursas ir dalyvauti vienerių metų mentorystės programoje, aprobuotoje Ilinojaus Aukščiausiojo teismo profesionalizmo komisijos, sudarančioje šešis kreditus, ir papildomos 3 valandos savo nuožiūra pasirinktų privalomo tęstinio teisinio ugdymo kreditų¹⁰³¹.

¹⁰²⁸ Illinois Supreme Court Rules on admission and discipline of Attorneys, Minimum Continuing Legal Education Rule 792 (a, b). Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/ArtVII.htm#c> [žiūrėta 2014-03-04].

¹⁰²⁹ Ten pat, Rule 792 (c).

¹⁰³⁰ Ten pat, Rule 794.

¹⁰³¹ Ten pat, Rule 793.

Illinojaus valstijoje pasirinktas privalomo tęstinio teisinio ugdymo modelis – taisyklėse nurodomi tik minimalūs reikalavimai, taigi praktikuojantis teisininkams privalo išklaudyti ne mažiau, negu nurodyta, mokymų. Taisyklėse taip pat nurodoma, kad tęstinis teisininkų ugdymas yra privalomas profesinės atsakomybės kursas.

Nurodytas gana platus veiklų, kurios gali sudaryti tęstinio teisinio mokymo valandų kreditus, spektras:

1. Tradiciniai akredituoti tęstinio teisinio mokymo kursai (pasirinktinai išklaudytas kursas tam tikra tematika).

2. Vadinamosios „In-House“ programos yra tokia tęstinio teisinio mokymo forma, kai seminarai, kursai, paskaitos ar kita veikla pristatoma teisės firmų, vyriausybės institucijų, teisės departamentų ar kitų institucijų; pirminė tematika turi būti tam tikri teisiniai klausimai; nėra suteikiama kreditų už konkrečios bylos sprendimą, institucijos vidaus administravimo klausimų sprendimą ir pan.; turi dalyvauti ne mažiau kaip penki teisininkai, susiję su ta pačia firma, bendrove ar įstaiga.

3. Teisės mokyklos, kuri privalo būti akredituota ABA, organizuojami kursai teisės absolventams.

4. Profesinės asociacijos susirinkimai (juose nagrinėjamos temos nurodytos Tęstinio teisinio mokymo taisyklėse).

5. Tarpdisciplininės programos (jos turi turėti teisinių aspektų, kitų sričių programos, neatitinkančios šio reikalavimo, nebus įskaičiuojamos į tęstinio teisinio mokymo kreditus).

6. Tęstinio teisinio mokymo kursų dėstymas (skaičiuojami tik pirmi du kurso dėstymai, už pirmąjį suteikiamos visos valandos, skirtos kursui dėstyti ir pasirngti, už antrąjį – pusė nurodyto laiko, toliau tai pačiai medžiagai dėstyti valandų nesuteikiama).

7. Mokslinė veikla (mokslo publikacijos turi būti išspausdintos ataskaitiniu laikotarpiu).

8. *Pro bono* mokymai.

9. Dalyvavimas *teisininkas – teisininkui* (angl. *Lawyer-to-lawyer*) mentorystės veikloje ¹⁰³².

Praktikuojančiam teisininkui, nesilaikančiam Privalomo tęstinio teisinio ugdymo taisyklėse nurodytų reikalavimų, gresia griežtos nuobaudos. Visų pirma asmeniui yra

¹⁰³² Ten pat, Rule 795.

išsiunčiamas priminimas apie reikalavimų nevykdymą, kiekvienas valstijoje praktikuojantis teisininkas per ataskaitinį laikotarpį privalo pateikti ataskaitą, taigi reikalavimų nevykdymu laikomas ir visiškas ar dalinis reikalavimų nevykdymas, ir pačios ataskaitos nepateikimas. Vėliau teisininkui yra suteikiamas vadinamasis malonės laikotarpis trūkumams pašalinti (angl. *Grace period*), t. y. teisininkui suteikiama 61 diena ir šiuo laikotarpiu teisininkui sudaroma galimybė išklaudyti trūkstamus kursus ar dalyvauti kreditus suteikiančioje veikloje. Papildomas malonės periodas per atskaitinius metus nėra suteikiamas, taip pat jis nėra pratęsiamas. Teisininkui, neįvykdžiusiam reikalavimų ar nepateikusiam ataskaitos, ir suteikus malonės periodą skiriama bauda, kurios dydį nustato komisija. Ir per šį laikotarpį neįvykdžius reikalavimų, teisininkui sustabdoma licencija praktikuoti teisę Iliojaus valstijoje¹⁰³³.

Tęstinio teisinio ugdymo etika ir profesionalizmas Iliojaus valstijoje

Iliojaus valstijoje už tęstinį teisinį ugdymą atsakingos kelios Aukščiausiojo teismo institucijos. Iliojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisija yra atsakinga už tęstinio teisinio ugdymo programų etikos ir profesionalizmo srityje akreditavimą ir kartu vykdo didžiulį šviečiamąjį darbą teisininkų etikos ir profesionalizmo srityje¹⁰³⁴. Minėta, kad tam tikras tęstinio teisinio ugdymo valandų skaičius privalo būti skiriamas profesinės atsakomybės klausimams, o teisininkų etika yra viena iš sričių, galimų nagrinėti šioje ugdymo dalyje. Taigi profesinės atsakomybės kreditus gali sudaryti kursai, nagrinėjantys profesionalizmo, kolegialumo / pilietiškumo (angl. *Civility*), tolerancijos įvairovei (angl. *Diversity*), priklausomybės ir psichinės sveikatos (angl. *Mental Health and Addiction (Wellness)*) bei teisinės etikos temas¹⁰³⁵.

Nekolegiško elgesio mažinimas yra viena iš Iliojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisijos pagrindinių užduočių. Su šia problema susiduriama, kai teisininkai agresyvumą klaidingai susieja ar net sutapatina su teisinės praktikos vykdymu. Taip pat tie teisininkai, kurie veikia agresyviai, išimtinai pagal

¹⁰³³ Illinois Supreme Court Rules on admission and discipline of Attorneys, Minimum Continuing Legal Education Rule 796. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/ArtVII.htm#c> [žiūrėta 2014-03-04].

¹⁰³⁴ Žr. Iliojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisijos tinklalapį. Prieiga internetu: <<http://2civility.org>> [žiūrėta 2014-03-04].

¹⁰³⁵ Illinois Supreme Court Rules on admission and discipline of Attorneys, Minimum Continuing Legal Education Rule 794. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/ArtVII.htm#c> [žiūrėta 2014-03-04].

kliento interesus, neįgyvendina savo pareigų teismui, teisinės valstybės principui, teisingumo proceso administravimui ir viešajam interesui. Iliinojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisija pateikia tokias pavyzdines kolegiškumo / pilietiškumo kurso temas:

- Kolegiškumo stokos teisinėje profesijoje mažinimas.
- Sudėtingų pokalbių vykdymas.
- Sudėtingų situacijų valdymas¹⁰³⁶.

Profesionalizmas skatina teisininkus suvokti save kaip teisinės sistemos dalyvius ir kviečia prisiimti atsakomybę tobulinant teisinę bazę ir teisinę sistemą. Šios vertybės suteikia galimybę teisininkams atstovauti ne tik išimtinai kliento interesams, bet ir užtikrinti teisingumo vykdymą ir viešąjį interesą. Pavyzdines profesionalizmo kurso temas gali sudaryti šie mokymai:

- Teisinės praktikos ir technologijų santykis.
- Teisminė praktika, derybinės strategijos, susitarimo modeliavimas, mediacija.
- Efektyvios teisinio tyrimo technikos.
- Teisinės praktikos valdymas.
- Bendravimas ir santykiai su klientu.
- Klientų poreikių ir lūkesčių valdymas.
- Apmokestinamos valandos ir atsakingai nustatyti įkainiai.
- *Pro bono* mokymai.
- Teisininko pareiga dalyvauti tobulinant teisingumo administravimo sistemą.
- Teisininko pareiga užtikrinti teisinių paslaugų prieinamumą.
- Seksualinio priekabiavimo prevencija¹⁰³⁷.

Įvairovės tolerancijos trūkumas turi tiesioginę įtaką teisingumo sistemai. Vykdydama įvairovės tolerancijos (angl. *Diversity*) mokymus Profesionalizmo komisija skatina teisinę bendruomenę įvertinti tiek asmeninius, tiek institucinius išankstinius nusistatymus, šališkumus ir sukurti elgesio keitimo strategijas. Šios tęstinio teisinio

¹⁰³⁶ Professional Responsibility Education Guide. Prieiga internetu: <<http://2civility.org>> [žiūrėta 2014-03-04].

¹⁰³⁷ Ten pat.

ugdymo temos suteikia puikią progą interaktyviam darbui mažose grupėse. Įvairovės tolerancijos mokymo programas gali sudaryti šios temos:

- Etninis, lyties, rasinis ir socioekonominis statusas.
- Šališkumo ir stereotipų grėsmė.
- Įvairovės suvokimo mokymai.
- Įvairovės tolerancijos problematika kasdienėje praktikoje¹⁰³⁸.

Teisininkai kenčia nuo psichikos ligų ir priklausomybių ganėtinai dažniau nei kiti visuomenės nariai¹⁰³⁹. Todėl institucijos, vykdančios tęstinio teisinio ugdymo kursus, yra skatinamos nagrinėti šias temas, kad galėtų geriau nustatyti būdus, leidžiančius pagerinti valstijos teisininkų profesinės asociacijos narių sveikatą. Pavyzdinės šios temos kursų temos:

- Asmeninių ir profesinių prioritetų pusiausvyra.
- Teisininko karjeros formavimasis, teisinės praktikos kaita.
- Emocinės ir protinės sveikatos išsaugojimas.
- Streso valdymas.
- Savižudybių prevencija.
- Priklausomybes skatinantis elgesys.
- Psichikos ligos ar priklausomybės ženklai ir simptomai.
- Elgesio strategijos susidūrus su psichikos ligomis ar priklausomybėmis¹⁰⁴⁰.

Profesinio elgesio taisyklėse (angl. *The Rules of Professional Conduct*) nustatyti minimalūs etikos standartai, bet jose neapibrėžiami etiško ar profesionalaus elgesio kriterijai. Teisininkai, siekiantys atitikti aukštesnį profesionalizmo standartą, savo elgesį vertina vadovaudamiesi ne šiomis taisyklėmis, bet pagrindiniais moraliniais principais, tokiais kaip antai sąžiningumas, dorumas ir teisingumas. Pavyzdinės teisinės etikos temos:

- Pareigos klientui ir pareigos teisingumo sistemai bei viešajam interesui konfliktas.

¹⁰³⁸ Ten pat.

¹⁰³⁹ Plačiau žr. Sharpe, Michelle. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, ed. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routledge, 2011; Mounteer, J. E. *Depression Among Lawyers*. Colorado Law Review, 2004, 33, p. 35–37.

¹⁰⁴⁰ Ten pat.

• Pareigos klientui ir pareigos kitai šaliai atstovaujančiam teisininkui konfliktas.

- Teisininko, kaip teisingumo sistemos pareigūno, atsakomybė.
- Netinkamo teisinių paslaugų vykdymo pastebėjimas ir jų išvengimas.
- Kitos pareigos ir atsakomybės, išdėstytos Profesinio elgesio taisyklėse¹⁰⁴¹.

Aptariant etikos teorijas ir teisininkų etikos modelius, kurie buvo analizuoti vertinant teisininkų ugdymą JAV teisės mokyklose, matyti, kad tęstinis teisinis profesinės atsakomybės ugdymas apima daugelį teisininko profesijos sričių. Teisinės etikos kursas yra vienas iš profesinės atsakomybės tematikos kursų, kuris daugiausia nagrinėja teisininko profesinio elgesio taisykles. Kitos profesinės atsakomybės tematikos temos leidžia teisininkui identifikuoti save kaip teisinės sistemos dalį ir prisimti su tuo susijusią atsakomybę. Galima teigti, kad prioretizuojama teisininko, kaip visapusiškai profesionalaus asmens, siekiamybė, kuri atsiskleidžia tiek atstovaujant klientui, tiek bendraujant su kolegomis, tiek esant savo srities profesionalui, t. y. aktyviam ir atsakingam, skatinančiam teisinės sistemos tobulinimą ir asmeninį profesinį tobulėjimą, teisininkui. Tęstinio teisinio ugdymo profesinės atsakomybės kursai JAV, leidžiantys teisininkui pasisemti įkvėpimo iš kolegų, pasidalyti gerosios praktikos pavyzdžiais, rodo, kad valstijos teisininkų profesinei asociacijai yra svarbus kiekvienas jos narys, rūpi jo profesinis augimas ir sveikata, nes tai yra susiję. Galima teigti, kad JAV vyrauja tęstinio teisinio ugdymo dorybių etikos modelis, kur svarbiausias prioritetas yra teisininkas, kaip visapusiškai doras asmuo, pabrėžiant rašytinių, kodifikuotų taisyklių nepakankamumą, teisininką skatinant vadovautis pagrindiniais moralės principais. Teisininkas, visą gyvenimą trunkant mokymuisi, raginamas rasti tinkamą įvairių teisinės praktikos sričių pusiausvyrą, būti teisingumo proceso dalimi.

Taigi teisininkų ugdymas JAV teisės mokyklose remiasi bendro teisinio ugdymo paradigma. Profesinės atsakomybės kursas akredituotoje teisės mokykloje yra privalomas, paprastai teisės studentai gali pasirinkti iš kelių teisės mokyklos siūlomų alternatyvių kursų. Daugelyje kursų akcentuojami teisininko praktikoje galimi etiniai konfliktai, nurodomos teisininko, kaip kliento, teisingumo sistemos atstovo ir viešojo intereso gynėjo, pareigos, ieškoma teisininko pareigų dermės.

Kaip matyti, ir ABA Pavyzdinėse tęstinio teisininkų ugdymo taisyklėse, ir Ilinojaus valstijos Profesinės teisininkų asociacijos Tęstinio teisininkų ugdymo taisyklėse vykdant tęstinį teisininkų ugdymą skiriama dėmesio teisininkų etikai. Ataskaitiniais

¹⁰⁴¹ Ten pat.

metais tam tikras skaičius valandų privalo būti skirta teisininkų etikos / profesionalizmo klausimams. Kaip ir teisės mokyklų studijų programose, pabrėžiama interaktyvių kursų svarba, kad teisininkas nebūtų vien pasyvus šių kursų klausytojas.

4.4.6. BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Ugdant JAV teisininkus yra pabrėžiamas holistinis požiūris, visas teisininko ugdymas suvokiamas kaip neatsiejama visuma, o teisės mokykla tėra šio nuoseklaus ugdymo pradžia. *Maccrate* ataskaitoje, turėjusioje didžiulę įtaką teisininkų ugdymui JAV, yra pabrėžiamas šis vientisumas, akcentuojant teisininko vertybinio ugdymo svarbą. Teisės mokykla yra pirmoji institucija, kurioje teisės studentas pradeda formuoti savo profesinį identitetą, todėl yra nepaprastai svarbu, kad visa teisininkų bendruomenė puoselėtų bendras vertybes, būtų glaudus akademinės bendruomenės, teisininkų praktikų ir kitų, tiesiogiai su teise susijusių asmenų, bendradarbiavimas, leidžiantis išgryninti bendras profesines vertybes. Jau teisės studijų metu studentas turi būti skatinamas suvokti ne tik specialiųjų gebėjimų, bet ir profesinių vertybių svarbą sėkmingam profesiniam tobulėjimui, taip pat svarbus supratimas, kad teisininko profesijos reikia nuolat mokytis ir profesinės kvalifikacijos tobulinimas visos teisinės praktikos metu yra neatsiejama teisininko profesijos dalis.

Teisės studento iniciatyvumo skatinimas, profesinio identiteto formavimas, bendrų profesinių vertybių sklaida yra svarbus teisinio ugdymo proceso pamatas. Todėl, vadovaujantis JAV patirtimi, pirmasis žingsnis turėtų būti suformuluoti bendrą vertybinę poziciją, išdėstyti aiškias ir bendras visiems teisininkams vertybes – tai lemtų profesinio identiteto formavimąsi nuo teisės studijų iki tęstinio teisinio ugdymo, mokymosi visą gyvenimą. Neturint bendros pozicijos teisės studijų metu įgytas vertybinis pamatas gali neatitikti artimosios socialinės aplinkos (profesinės terpės) vertybių, o ši neatitiktis lemtų pradedančio teisininko profesinio identiteto konfliktus.

Taigi teisinis ugdymas teisės studijų metu ir tęstinis teisinis ugdymas yra susijusios teisinio ugdymo proceso dalys, jų neatitiktis, ypač vertybinio ugdymo srityje, gali lemti sunkiai sprendžiamas problemas. JAV teisininkų etikos ugdymo programose taip pat skiriama daug dėmesio teisininko profesijos svarbos, profesionalizmo suvokimui ir ugdymui.

Svarbiausi tęstinių teisinių mokymų JAV ypatumai yra privalomas profesionalizmo kursas ir programos vientisumas, tinkamai apgalvotos temos. Vykdamas tęstinį teisinį mokymą JAV pabrėžiamas nuolatinis teisininkų neetiško elgesio veiksmų identifikavimas ir atitinkamų mokymų laiku organizavimas. Mokymai turi turėti aiškų pamatą, prasmę ir struktūrinę dalį, leidžiančią išspręsti atskleistą problemą.

Atsižvelgiant į JAV ir Lietuvos teisinių sistemų skirtumus, vis dėlto svarbu pažymėti, kad teisininkų profesinės atsakomybės problemos, identifikuotos Lietuvoje per projekto metu atliktą kokybinį tyrimą¹⁰⁴², ir JAV yra labai panašios. Nepaisant teisinių sistemų skirtumų, skiriamos šios esminės teisininkų etikos probleminės sritys: santykis su klientu, santykis su kolega (artimąja socialine aplinka), santykis su teisingumo sistema, savęs, kaip teisingumo sistemos dalyvio, identifikavimas.

JAV tiek teisinio ugdymo, tiek tęstinio teisininkų praktikų ugdymo srityje pabrėžiama teisininko atsakomybė klientui, teisingumo sistemai ir teisinei profesijai. Atsižvelgiant į tai, yra formuluojamos teisininkų tęstinio ugdymo programos. Profesijos ir savęs suvokimas teisingumo sistemos dalimi kaip vienas iš veiksmų, formuojančių etišką teisininko elgesį, pabrėžiamas ir Lietuvos situaciją analizuojant atlikto kokybinio tyrimo aspektu. Taigi, atsižvelgiant į JAV patirtį, viena iš galimų tęstinio teisinio mokymo temų yra teisininkų drausminės atsakomybės pažeidimų nagrinėjimas. Analizuodami praktines situacijas, esamus pažeidimus, juos modeliudami ir ieškodami vertybine pozicija pagrįsto sprendimo, teisininkai įgyja neįkainojamos patirties.

JAV pabrėžiamas netinkamas atsakomybės klientui suvokimas, perdėtas rungtinėjimas, iškreipiantis santykius su kolegomis ir identifikavimąsi teisingumo sistemos dalimi. Projektą vykdamas atlikto tyrimo metu respondentai nurodo rungtinėjimąsi esant vienu iš teisininko neetišką elgesį lemiančių veiksmų. Kaip ir JAV, pabrėžiama savitarpio pagalbos, bendradarbiavimo, kultūros svarba artimojoje socialinėje aplinkoje. Santykiai su kolektyvu, kolegomis yra tiesioginė ir itin svarbi teisinės praktikos dalis.

Kita problema, ypač svarbi laisvosios profesijos atstovams, tai pabrėžiama ir JAV, ir Lietuvoje, – santykis su klientu. Net ir atsižvelgiant į teisinių sistemų skirtumus, pabrėžiamos tos pačios bendros žmogiškosios vertybės, pagarba asmeniui, taip pat tinkamas informavimas apie paslaugas, profesionalių paslaugų teikimas.

¹⁰⁴² Kokybinis tyrimas yra Teisės fakulteto 2012–2014 m. vykdyto mokslininkų grupių projekto „Teisininkų etikos reglamentavimo ir etinio ugdymo tobulinimo koncepcija Nr. MIP- 020/2012“, iš dalies finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos, sudedamoji dalis.

Taigi, kaip matyti iš JAV tęstinio teisininkų ugdymo analizės, galima pasekti JAV gerąją praktiką, įvertinant tai, kad JAV tęstinį teisinį ugdymą sudaro gana aiškios struktūrinės dalys, sprendžiančios konkrečią teisininkų profesionalizmo problematiką. Per tokias temas, kaip antai profesionalizmas, kolegiškumas / pilietiškumas (angl. *Civility*), įvairovės tolerancija (angl. *Diversity*), priklausomybės ir psichikos sveikata (angl. *Mental Health and Addiction (Wellness)*), teisinė etika, parodančias daugelio teisininkų neetišką, neprofesionalų elgesį lemiančius veiksnius, yra keliama teisininko profesinė kvalifikacija, perteikiamos teisininko profesinės vertybės, akcentuojami teisininko įsipareigojimai teisingumo sistemai, teisinei profesijai ir klientui.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad projekto metu atliktos analizės pagrindu parengtos teisininkų etikos kurso būsimiems teisininkams programos temos atitinka išdėstytus probleminius aspektus, kurie gali lemti teisininkų ugdymo vientisumą, pabrėžiant bendras teisininko profesijos vertybes, teisininko atsakomybes ir pareigas teisinei profesijai, klientui ir teisingumo sistemai bei įsipareigojimą nuolat tobulėti. Tęstinis teisinis ugdymas turėtų pasižymėti teminiu vientisumu, aiškiu doktrininiu pagrindimu ir plačiu spektru įvairių programų, iš kurių galėtų pasirinkti teisininkas praktikas, ypač akcentuojant teisininkų etikos tematikos kursų sistemiskumą, nuolatinį pobūdį ir privalomumą tam tikru ataskaitiniu laikotarpiu, taip pabrėžiant vertybinio ugdymo svarbą per visą teisinę praktiką.

4.4.7. SKYRIAUS IŠVADOS

1. Paprastai asmenys JAV teisės mokyklose įgyja *Juris doctor* (J. D.) arba teisės magistro (angl. *Master of Laws (LL. M.)*) mokslo laipsnį. *Juris doctor* (J. D.) mokslo laipsnis yra privalomas asmenims, ketinantiems praktikuoti teisę JAV. Jis įgyjamas trejus metus studijuojant teisės mokykloje, prieš tai įgijus bet kurios srities bakalauro laipsnį (angl. *Undergraduate Degree*).

2. Profesinės atsakomybės kursas kiekvienoje akredituotoje teisės mokykloje yra privalomas, paprastai teisės studentai gali pasirinkti iš kelių alternatyvių teisės mokykloje siūlomų kursų. Teisės studijų metu studentas skatinamas suvokti ne tik specialiųjų gebėjimų, bet ir profesinių vertybių svarbą sėkmingam profesiniam tobulėjimui, įgyti supratimą, kad teisininko profesija reikalauja nuolatinio mokymosi ir profesinės kvalifikacijos tobulinimas visos teisinės praktikos metu yra neatsiejama

teisininko profesijos dalis. Teisės mokyklos profesinės atsakomybės kursuose išskiriama įtampa tarp skirtingų teisininko įsipareigojimų, bandoma rasti tinkamą šių dažnai priešingų interesų pusiausvyrą sudėtingomis praktinėmis situacijomis.

3. Tęstinio teisininkų ugdymo organizavimas JAV yra valstijų kompetencija. Amerikos profesinė teisininkų asociacija (ABA) vykdo didžiulį koordinuojamąjį darbą ir rengia pavyzdines taisykles, kurios, nors valstijoms neprivalomos, yra vertingos tęstinio teisinio ugdymo organizavimo gairės, ir daugelis valstijų tęstinį teisininkų ugdymą organizuoja būtent pagal šias gaires. Dažniausiai teisės mokyklos absolventas, siekiantis gauti licenciją praktikuoti teisę, turi kreiptis į valstijos profesinės asociacijos egzaminuotojų tarybą, kuri paprastai yra valstijos Aukščiausiojo teismo institucija.

4. Tęstinis ugdymas JAV suvokiamas kaip neatsiejama buvimo teisininku dalis ir daugelyje valstijų reikalaujama, kad visi praktikuojantys teisininkai skirtų tam tikrą skaičių valandų tęstiniam teisiniui ugdymui per metus (ar per kitą ataskaitinį periodą).

5. JAV Tęstinio teisinio ugdymo taisyklėse paprastai nurodomas reikalavimas per metus skirti vieną ar dvi valandas etikos / profesionalizmo programoms. Beveik pusė valstijų, kuriose tęstinis teisinis ugdymas yra privalomas (16-oje iš 39-ių), skiria išskirtinį dėmesį teisinės etikos ir profesionalizmo klausimams atskiroje privalomoje programoje naujai priimtiems teisininkams, šešiolikoje valstijų teisininkų etikos ir profesionalizmo klausimai šioje programoje yra vieninteliai.

6. JAV Ilinojaus valstijoje už tęstinį teisinį ugdymą atsakingos kelios Aukščiausiojo teismo institucijos. Ilinojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisija yra atsakinga už tęstinio teisinio ugdymo programų etikos ir profesionalizmo srityje akreditavimą ir kartu vykdo didžiulį šviečiamąjį darbą teisininkų etikos ir profesionalizmo srityje. Tęstinio teisinio ugdymo atitinkamas valandų skaičius privalo būti skiriamas profesinės atsakomybės klausimams, teisininkų etika yra viena iš sričių, galimų nagrinėti šioje ugdymo dalyje. Profesinės atsakomybės kreditus gali sudaryti kursai, nagrinėjantys profesionalizmo, kolegialumo / pilietiškumo (angl. *Civility*), įvairovės tolerancijos (angl. *Diversity*), priklausomybės ir psichikos sveikatos (angl. *Mental Health and Addiction (Wellness)*) bei teisinės etikos temas.

7. Tęstinis teisinis ugdymas profesinės atsakomybės srityje apima daugelį teisininko profesijos sričių. Teisinės etikos kursas yra vienas iš profesinės atsakomybės tematikos kursų, kuris iš esmės nagrinėja teisininko profesinio elgesio taisykles. Kitos

profesinės atsakomybės tematikos temos leidžia teisininkui identifikuoti save teisinės sistemos dalimi ir prisiimti su tuo susijusią atsakomybę.

8. Galima teigti, kad JAV prioretizuojama teisininko, kaip visapusiškai profesionalaus asmens, siekiamybė, kuri atsiskleidžia tiek atstovaujant klientui, tiek bendraujant su kolegomis, tiek esant savo srities profesionalui, aktyviam ir atsakingam, skatinančiam pačios teisinės sistemos tobulinimą ir asmeninį profesinį tobulėjimą, teisininkui. Tęstinio teisinio ugdymo profesinės atsakomybės kursai JAV, leidžiantys teisininkui pasisemti įkvėpimo iš kolegų, pasidalyti gerosios praktikos pavyzdžiais, rodo, kad valstijos teisininkų profesinei asociacijai yra svarbus kiekvienas jos narys, pradedant profesiniu augimu ir baigiant sveikata, nes tai yra susiję. Todėl galima teigti, kad JAV vyrauja tęstinio teisinio ugdymo dorybių etikos modelis, kur svarbiausias prioritetas yra teisininkas kaip visapusiškai doras asmuo, pabrėžiamas rašytinių, kodifikuotų taisyklių nepakankamumas, teisininkas skatinamas vadovautis pagrindiniais moraliniais principais. Teisininkas visą gyvenimą trunkančiame mokymosi procese raginamas rasti teisingą pusiausvyrą įvairiose teisinės praktikos srityse, siekiant būti teisingumo proceso dalimi.

9. Vieni iš svarbiausių tęstinio teisinio mokymo JAV ypatumų yra privalomas profesionalizmo kursas ir programos vientisumas bei apgalvotos temos. Tęstinių teisinių mokymų procese JAV pabrėžiamas nuolatinis teisininkų neetiškam elgesiui darančių įtaką veiksnių identifikavimas ir atitinkamų mokymų organizavimas laiku. Mokymai turi turėti aiškų pamatą ir prasmę bei struktūrinę dalį, leidžiančias išspręsti atskleistą problemą.

Literatūra ir šaltiniai

Knygos, straipsniai, ataskaitos, pranešimai

1. Brill, Howard. *Teisininkų etika paskaitose: kino filmai, gyvenimiškos patirtys ir vaidmenų žaidimai*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Applied Legal Ethics: From High School to Lifelong Legal Training for Practitioners“. 2014 m. gegužės 30 d.
2. Cramton, R. C.; Koniak, S. P. Rule, Story, and Commitment in the Teaching of Legal Ethics, 38 *Wm. & Mary L. Rev.*, 1996, 145 [interaktyvus], [žiūrėta 2012-05-07]. <<http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol38/iss1/9>>.
3. Collett, T. S. Teaching Professional Responsibility in the Future: Continuing the Discussion, 39 *Wm. & Mary L. Rev.*, 1998.

4. Conison, Jay. Law School Education and Liberal CLE, *Valparaiso University Law Review*, 2006.
5. D'Amato, A.; Eberle E. J. Three Models of Legal Ethics. *St. Louis University Law Journal*, 1983, 27, p. 761–799.
6. Freeland, D. M. H. What is a Lawyer? A Reconstruction of the Lawyer as an Officer of the Court. *St. Louis University Public Law Review*, Forthcoming. *University Of San Francisco Law Research Paper*, No 2012(2), p. 1–57 [žiūrėta 2013 m. liepos 30 d.]. Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=2047974>>.
7. Hazard, G. C. Law Practice and the Limits of Moral Philosophy: 75–93. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
8. Hazard, G. C.; Hodes, W. William. *The Law of Lawyering*, 3rd. New York: Aspen Publishers, 2013.
9. Hazard, G. C.; Koniak, S. P.; Cramton, R. C.; Cohen, G. M.; Wendel, W. B. *The Law and Ethics of Lawyering*. Fifth edition. West, 2010.
10. Hellman, L. K. At the Intersection of Curricular and Pedagogical Choices in Legal Education: Collision or Harmonious Merger? *IALS Conference on Teaching, Legal Education and Strategic Planning* [interaktyvus]. University of Buenos Aires, Argentina. April 13–15, 2011 [žiūrėta 2012-05-07]. Prieiga internetu: <<http://www.ialsnet.org/meetings/teaching/papers.html>>.
11. Henriss-Anderssen, Diana. Teaching Legal Ethics to First Year Law Students. *13 Legal Educ. Rev.* 45, 2002.
12. Allen, K. Harris. Increasing Ethics, Professionalism and Civility: Key to Preserving The American Common Law And Adversarial Systems. *Professional Lawyer Symp. Issues* 91, 2005.
13. Harry J. Haynsworth. Post-Graduate Legal Education in the United States, *43 South Texas Law Review*, 2001–2002.
14. Kiršienė, J.; Malinauskas, V. Teisininkų etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. Iš: G. Mesonis ir kt., red., *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 66–89.
15. Kiršienė, J.; Szymanski, Ch. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1327–1342.
16. Kelly, M. Ethics for Lawyers and Judges, *11 T. M. Cooley J. Prac. & Clinical L.* 2009. 17.
17. Maine, J. A. Importance of Ethics and Morality in Today's Legal World. *Stetson Law Review*, 1999–2000, 29, p. 1073–1090.
18. Krannich, J. M.; Holbrook, J. R.; McAdams, J. J. Beyond Thinking Like a Lawyer and the Traditional Legal Paradigm: Toward a Comprehensive View of Legal Education. *Denver University Law Review*, 2008–2009, 86(2), p. 381–404.
19. Kulak, R. J. The law of lawyering. *22 Washburn Law Journal*, 1983, p. 413 et seq.

20. Jack, W. Lawson. Mandatory Continuing Legal Education and the Indiana Practicing Attorney. *Valparaiso University Law Review*, 2005–2006, Vol. 40.
21. Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap, American Bar Association, Section on Legal Education and Admission to the Bar, 1992.
22. Markovits, D. *A Modern Legal Ethics – Adversary Advocacy in a Democratic Age*, ebook edition. 2008, p. 15.
23. McKay, R. B. Legal education: Law, lawyers and ethic. *23 DePaul Law Review*, 1974, p. 641 et seq.
24. Menkel-Meadow, C. The Limits of Adversarial Ethics: 123–144. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
25. Moliterno, James E. Experience and Legal Ethics Teaching, *12 Legal Educ. Rev.* 3, 2001.
26. Munteer, J. E. Depression Among Lawyers. *Colorado Law Review*. 2004, 33, p. 35–37.
27. New York State Bar As'n, Comparison of the Features of Mandatory Continuing Legal Education Rules in Effect of July 2004, 5–9.
28. Paine, L. S. Moral Thinking in Management: 49–74. In: D. L. Rhode, ed. *Ethics in practice. Lawyer's Roles, Responsibilities and Regulation*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
29. Pearce, Russell G. Legal Ethics Must Be the Heart of The Law School Curriculum. *26 J. Legal Prof.* 2002, 159.
30. Parker, C. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics, *Monash University Law Review* 30, 2004, p. 49–74.
31. Pearce, R. G., Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*, 1998, Vol. 29 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-05-07]. Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=1611266>>.
32. Rhode, D. L. Personal integrity and professional ethics. In: Reaffirming Legal Ethics – Taking Stock and New Ideas, 28, 32 (Kieran Tranter / Francesca Bartlett / Lillian Corbin / Reid Mortensen / Michael Robertson eds., 2010); *The Basic Principles on the Role of Lawyers*, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, UN Doc A/CONF.144/28/Rev.1 at 118/1990.
33. Rhode, D. L. Teaching Legal Ethics, *St. Louis U. L. J.*, 2007, 51.
34. Robertson, Michael; Corbin, Lillian; Tranter, Kieran; Bartlett, Francesca. *The Ethics Project in Legal Education*. New York: Routledge, 2011.
35. Susskind, R. *Tomorrow's Lawyers: An introduction to Your future*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

36. Sharpe, Michelle. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, ed. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routledge, 2011.
37. Sheldon, K. M.; Krieger, L. S. Understanding the Negative Effects of Legal Education on Law Students: A Longitudinal Test and Extension of Self-Determination Theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2007, 33(6), p. 883–887.
38. Spaeth, E. B.; Perry J. G.; Wachs, P. B. Teaching legal ethics: Exploring the continuum. *Law and Contemporary Problems*, 1995, 58 (3/4).
39. Thomas M. Steele. The MacCrate Report: It's Impact on Education in Law Firm Management. *Pace Law Review*, 2003, Vol. 23, Issue 2.
40. Wilkins, D. B. Redefining the Professional in Professional Ethics: An Interdisciplinary Approach to Teaching Professionalism, *58 Law & Contemp. Probs*, 1995, 241.

Teisės aktai

41. American Bar Association Model Rules for Continuing Legal Education with Comments. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/cle/mcle/aba_model_rule_cle.pdf> [žiūrėta 2014-03-04].
42. American Bar Association Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools, Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/standards.html> [žiūrėta 2014-03-05].
43. Code of Federal Regulations. Prieiga internetu: <<http://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionCfr.action?collectionCode=CFR>> [žiūrėta 2014-03-05].
44. Illinois Supreme Court Rules on admission and discipline of Attorneys, Minimum Continuing Legal Education. Prieiga internetu: <http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VII/ArtVII.htm#c> [žiūrėta 2014-03-04].

Internetiniai puslapiai

45. ABA Preparation for Legal Education. Prieiga internetu: <<http://www.abanet.org/legaled/prelaw/prep.html>> [žiūrėta 2014-03-05].
46. ABA Statement on Prelegal Education. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/pre_law.html> [žiūrėta 2014-03-05].
47. Bar Admissions Basic Overview. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar_admissions/basic_overview.html> [žiūrėta 2014-04-01].
48. Educational portal, Legal research and professional studies, Types of law degrees. Prieiga internetu: <http://education-portal.com/types_of_law_degrees.html> [žiūrėta 2014-03-05].
49. Harvard handbook of academic policies, 2014/15, p. 17. Prieiga internetu: <<http://law.harvard.edu/academics/handbook/index.html>> [žiūrėta 2014-03-05].

50. Harvard Law School Course Catalog, 2014-2015 Academic Year. Prieiga internetu: <<http://hls.harvard.edu/academics/curriculum/catalog/index.html>> [žiūrėta 2014-03-05].
51. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/cle/mandatory_cle/mcle_states.html> [žiūrėta 2014-04-01].
52. Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/pre_law.html> [žiūrėta 2014-03-05].
53. Prieiga internetu: <<http://www.law.uchicago.edu/courses>> [žiūrėta 2014-04-01].
54. Ilinojaus valstijos Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisijos tinklalapis <<http://2civility.org>> [žiūrėta 2014-03-04].
55. Legal Education in the United States, the text was adapted from the information available at the US-UK Fulbright Commission's web site, p. 2. Prieiga internetu: <www.fulbright.pt> [žiūrėta 2014-04-01].
56. Multistate Professional Responsibility Examination, Sample test questions. Prieiga internetu: <www.ncbex.org>.
57. National Conference of Bar examiners. Prieiga internetu: <www.ncbex.org> [žiūrėta 2014-04-01].
58. National Conference of Bar Examiners and American Bar Association Section of Legal Education and Admission to the Bar, Comprehensive Guide to Bar Admission Requirements 2014/ Prieiga internetu: <<http://www.ncbex.org/publications/>>.
59. Pre-law Committee of the ABA's Section of 5 Legal Education and Admissions to the Bar. Prieiga internetu: <www.abanet.org/legaled/pre-law/prep.html> [žiūrėta 2014-03-05].
60. Professional Responsibility Education Guide. Prieiga internetu: <<http://2civility.org>> [žiūrėta 2014-03-04].
61. Roles and responsibilities of pre-law advisors; p. 5. Prieiga internetu: <<http://planc.org/roles-and-responsibilities/>> [žiūrėta 2014-03-05].

4.5. SIŪLOMA TEISININKŲ KVALIFIKACIJOS TOBULINIMO PROGRAMA TEISINĖS ETIKOS SRITYJE

Prof. dr. E. Gruodytė, prof. dr. J. Kiršienė, S. Gervienė

Įgyvendinant Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto vykdomo projekto „Teisininkų etikos reglamentavimo ir etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“ trečiąjį tikslą – parengti pavyzdinę teisininkų kvalifikacijos tobulinimo programą teisininkų etikos srityje – buvo parengta kurso *Teisininkų etika* programa teisininkams. Šią programą parengti leido mokslinių publikacijų teisininkų etikos ugdymo tematika apžvalga ir projekto metu įvykdyti tikslai, t. y. išanalizuotos teorinės ir metodinės prielaidos, sudarančios sąlygas veiksmingai taikyti teisininkų veiklos profesinius standartus ir etikos nuostatas, bei parengta Lietuvos teisininkų etikos teisinio reglamentavimo ir garbės teismų praktikos tobulinimo koncepcija.

4.5.1. TEISININKŲ ETIKOS UGDYMO PROGRAMOS TEORINĖS PRIELAIDOS

Teisininkų profesinės etikos ugdymas pastaruoju metu akademinėje literatūroje tampa vis plačiau analizuojama tema. Ši kryptis išsirutuliojo bendrame diskusijų apie teisininko profesinę atsakomybę, teisinio išsilavinimo tikslus ir kokybę fone. Buvo pažymėta, kad etikos ir moralinių vertybių ugdymas turi lemiamą reikšmę rengiant profesionalius ir atsakingus teisininkus, galinčius efektyviai veikti kuriant darnią gerovės valstybę, pagrįstą pagarba žmogaus teisėms ir demokratinėms vertybėms¹⁰⁴³. Ši pozicija grindžiama pagrindiniu argumentu, kad kiekvienas žmogaus sprendimas remiasi tam tikra vertybine perspektyva, todėl būtini gebėjimai identifikuoti atitinkamas vertybes, pasirinkti tinkamą vertybinę orientaciją. Be abejo, sunkiausias aspektas yra atitinkamų vertybių identifikavimas konkrečioje srityje, tačiau tai būtina, nes žmogiškoji prigimtis ir gyvenimas bendruomenėje įmanomas tik praktikuojant tam

¹⁰⁴³ Russell G. Pearce. Legal Ethics Must Be the Heart of The Law School Curriculum, 26 *J. Legal Prof.* 159, 2002, p. 161–163.

tikras vertybes. Teisė, kaip žmogaus minties rezultatas ir kaip žmonių gyvenimo norminimo įrankis, taip pat turi tam tikrą vertybinę orientaciją ir gebėjimas ją pažinti yra būtinas siekiant bendro tikslo – darnios ir teisingos visuomenės, kur didžiulė atsakomybė tenka teisininkams kaip profesionalams, nes pagrindinis jų darbo įrankis – teisės normos ir jų interpretavimas¹⁰⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad itin svarbūs tampa gebėjimai identifikuoti ir savo veikloje vadovautis bendraisiais žmogiškaisiais ir konkrečiai profesijai taikomais etikos standartais.

Norint sėkmingai taikyti etikos ir moralines vertybes, svarbu išsiugdyti šiuos gebėjimus:

- 1) jautrumą etiniams aspektams profesinėje veikloje,
- 2) suvokimą apie profesinės veiklos nulemtų (pačioje profesinėje veikloje užprogramuotų) etinių konfliktų priežastis,
- 3) tapatinimąsi su profesinės veiklos vertybėmis, kartu prisiimant atsakomybę už šių vertybių išsaugojimą,
- 4) socialinio bendravimo ir problemų sprendimo įgūdžius¹⁰⁴⁵.

Clarkas D. Cunninghamas ir Charlotte Alexander kaip svarbiausią elementą pažymi gebėjimą tapatintis su profesinės veiklos vertybėmis, kai profesinės vertybės suvokiamos ir kaip konkretaus asmens (suvokiančiojo) vidinės vertybės. Būtent tai užtikrina etišką ir vertybiškai atsakingą elgesį kilus etinei problemai, tačiau visi keturi elementai būtini, siekiant, kad asmuo gebėtų ne tik identifikuoti kylančias etines problemas, bet ir gebėtų jas sėkmingai spręsti¹⁰⁴⁶.

Minėti mokslininkai, remdamiesi konkrečiu pavyzdžiu, kai sunkias etines dilemas teko spręsti JAV kariuomenėje dirbusiam teisininkui Charles Swiftui¹⁰⁴⁷, kuriam

¹⁰⁴⁴ Julian Webb. Taking Values Seriously: The Democratic Intellect and the Place of Values in the Law School Curriculum. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 11–25.

¹⁰⁴⁵ Clark D. Cunningham; Charlotte Alexander. Developing Professional Judgement: Law School Innovations in Response to the Carnegie Foundation's Critique of American Legal Education. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 83.

¹⁰⁴⁶ Ten pat, p. 84.

¹⁰⁴⁷ Clark D. Cunningham; Charlotte Alexander. Developing Professional Judgement: Law School Innovations in Response to the Carnegie Foundation's Critique of American Legal Education. In: *The Ethics Project in Legal Education*, red. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 79, 84–85: Charles Swift, kaip JAV kariuomenės karininkas ir teisininkas, gavo užduotį atstovauti kaliniui Salim Ahmed Hamdan ir nurodymus, kaip atstovauti, t. y. pasiekti konkretų susitarimą su bylą tiriančiais prokurorais, kad byla nebūtų perduota teismui. Toks nurodymas konfliktavo su teisininko etine pareiga veikti kliento interesais, siekiant geriausio įmanomo ir teisėto rezultato. Charles Swift turėjo trejų pasirinkimą: 1) vykdyti duotus nurodymus atstovaujant kaliniui, 2) atsisakyti paskyrimo ir šią etinę problemą perleisti

buvo pavesta atstovauti Gvantanamo bazės kalėjimo kaliniui Salimui Ahmedui Hamdanui, atskleidžia, kad aprašyti bendrieji gebėjimai, būtini norint sėkmingai taikyti etines normas ir vadovautis moralinėmis vertybėmis, gali būti veiksmingai taikomi ir teisininkų profesinėje veikloje¹⁰⁴⁸. Lynda Crowley-Cyr, cituodama Heidi Boghosian, pažymi, kad esminis klausimas, kurį turėtų kelti teisininkai, yra ne klausimas „Kaip man vykdyti profesinę veiklą, kad išvengčiau drausminės atsakomybės?“, bet klausimas „Ką aš, kaip teisininkas, galiu padaryti gero visuomenei?“¹⁰⁴⁹, kuris savaime rodo orientaciją į visuomeniškų (humanistinių) vertybių prioritetą. Kita mokslininkė Diana Henriss-Anderssen prioretizuoja gebėjimus, kurie būtini etikos standartais profesinėje veikloje besivadovaujančiam ir atsakingam teisininkui. Ji pabrėžia, kad tam būtina suvokti teisinės sistemos institucijas, jų ryšį, jose vykstančius procesus, pažinti teisingumo sistemos vertybes, suprasti teisininko vaidmenį teisingumo sistemoje, tinkamai suprasti skirtingas teises profesijas ir jų ryšį su teisingumo sistema bei teisingumo įgyvendinimu, plačiai suvokti pačią teisingumo idėją, ugdyti teisininką kaip savo profesijos atstovą bei jo asmenines vertybes, moralinę kompetenciją ir gebėjimą spręsti kylančias etines dilemas¹⁰⁵⁰.

Lyginant Dianos Henriss-Anderssen pateikiamus gebėjimus su Clarko D. Cunninghamo ir Charlotte Alexander identifikuotais gebėjimais, didelių skirtumų nerandama, nes visi minimi autoriai kaip būtinus gebėjimus išskiria teisininko tapatinimąsi su profesinėmis vertybėmis, atsakomybę už šių vertybių išsaugojimą ir etinių problemų sprendimo įgūdžius. Vienintelis reikšmingesnis skirtumas paminėtinas Dianos Henriss-Anderssen pabrėžiama būtinybė suvokti teisingumo sistemos, teisės institucijų ir teisininkų sąsają ir vietą visuomenėje remiantis atitinkamų sąvokų ir reiškinių samprata, o Clark D. Cunningham ir Charlotte Alexander kalba apskritai apie jautrumą etiniams aspektams profesinėje veikloje ir neišskiria konkrečių sąvokų ar reiškinių, kuriuos pažinti būtų svarbu ugdant teisininko profesinę etiką.

Identifikavus gebėjimus, kurie turėtų būti ugdomi teisininkams, labai svarbu rasti priemones, padėsiančias juos ugdyti. Akademinėje literatūroje visuotinai pripažįstama, kad sausa etikos taisyklių analizė ar įprasti teisės studijų metodai nėra

kitam teisininkui, kad atstovautų kaliniui, 3) vykdyti savo pareigą klientui, vadovaujantis savo teisėtais interesais, ir siekti bylą perduoti teismui, nes buvo pažeistos kaliniui garantuojamos žmogaus teisės.

¹⁰⁴⁸ Ten pat, p. 84–85.

¹⁰⁴⁹ Lynda Crowley-Cyr. Towards Ethical Literacy by Enhancing Reflexivity in Law Students. In: *The Ethics Project in Legal Education*, red. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 147–148.

¹⁰⁵⁰ Diana Henriss-Anderssen. Teaching Legal Ethics to First Year Law Students, *13 Legal Educ. Rev.* 45, 2002, p. 47–48.

tinkama priemonė ugdant etišką teisininką¹⁰⁵¹. Itin pabrėžiamos įvairių praktinių situacijų analizės formos¹⁰⁵² ir netradicinės teismų praktikos analizės priemonės¹⁰⁵³, siekiant ugdyti gebėjimą tapatinti save su profesinės veiklos vertybėmis, ir gebėjimą tinkamai spręsti profesinėje veikloje galinčias kilti etines dilemas. Šiame kontekste pažymėtina, kad, rengiant teisininkų etikos ugdymo programą, teisininkams labai svarbu suvokti konkrečioje teisinėje sistemoje, šiuo atveju Lietuvoje, egzistuojančią teisininkų bendruomenės kultūrą ir jos veiklos principus bei kylančias etines problemas, tai padėjo atskleisti projekto metu išanalizuota garbės teismų praktika ir kokybinis tyrimas.

4.5.2. Teisininkų etikos ugdymo programos praktinės prielaidos

Projekto metu atliktas kokybinis tyrimas atskleidė, kad teisininko profesinė veikla neabejotinai reiškiasi įvairiomis profesinėmis etinėmis dilemomis, o teisininkų etikos ugdymas (ir pradinis universitete, ir praktikuojančių teisininkų) gali daug prisidėti prie atsakingo ir etiško teisininko ugdymo. Tai galėtų būti ir būdas atliepti į projekte suformuotos Lietuvos teisininkų etikos teisinio reglamentavimo ir garbės teismų

¹⁰⁵¹ Pavyzdžiui, žr. David F. Chavkin. Experience is the Only Teacher: Bringing Practice to the Teaching of Ethics; Lynda Crowley-Cyr. Towards Ethical Literacy by Enhancing Reflexivity in Law Students; Linda Haller. Reading Reported Cases Through a Legal Ethics Lens. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 55, 143, 191; James E Moliterno. Experience and Legal Ethics Teaching, *12 Legal Educ. Rev.* 3, 2001, p. 3–6.

¹⁰⁵² David F. Chavkin. Experience is the Only Teacher: Bringing Practice to the Teaching of Ethics; Linda Haller. Reading Reported Cases Through a Legal Ethics Lens. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 56–63, 191–192; James E. Moliterno. Experience and Legal Ethics Teaching, *12 Legal Educ. Rev.* 3, 2001, p. 7–8.

¹⁰⁵³ Linda Haller. Reading Reported Cases Through a Legal Ethics Lens. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 193–204. Šiame straipsnyje siūloma teisininkų etikos kurso metu analizuojant bylas koncentruotis ne į suformuotas pagrindines teisės aiškinimo taisykles, bet į patį bylos procesą ir tam tikrus šalutinius faktus, atskleidžiančius teisininkų vaidmenį joje. Kaip pavyzdys pateikta byla *Walmsley v Cosentino* ([2001] NSWCA 403), kuri yra cituojama kaip precedentas suformuotai teisei taisyklei, kad advokatas turi atsakyti, jei jis neinformavo kliento apie teisę reikalauti žalos atlyginimo iš laiku nesuteikusių paslaugų advokato, ir nurodyti terminą, per kurį jis gali tai padaryti. Linda Haller siūlo byloje išvelgti ne tik šią taisyklę, bet ir tokias aplinkybes, kad visa istorija truko net 21 metus, procese dalyvavo daugybė teisininkų ir kiekvieno iš jų elgesys, teikiant teisinę konsultaciją, buvo skirtingas, tai leidžia palyginti teisininkų veikimo būdus ir pan. Toks dėmesio sutelkimas į šalutinius bylos faktus leidžia iškelti ne tik suformuluotą teisinę taisyklę, bet ir kitus aktualius praktinius profesinės etikos klausimus, kur yra klientų interesų gynimo ribos, kiek giliai advokatas privalo gilintis į problemą, kiek jis kaip teisingumo sistemos tarnas atsako už efektyvų teismų sistemos darbą ir tiesos nustatymą byloje.

praktikos tobulinimo koncepcijos pasiūlymą – formuoti bendrą teisininkų etikos koncepciją.

Būtent teisininkų etikos ugdymas padėtų formuoti universalius etišką teisininką apibūdinančius kriterijus ir leistų teisininkams šiuos kriterijus suvokti ir jais remtis vykdant profesinę veiklą. Teisininkų etikos kursas kartu galėtų būti prielaida ugdyti kūrybišką plačių humanitarinių ir socialinių pažiūrų asmenybę, turinčią humanistinius ir etinius elgesio pagrindus bei galinčią priimti teisingumo garanto vaidmenį visuomenėje.

Atsižvelgiant į visus šiuos aspektus, formuojamas teisininkų etikos mokymo programos tikslas – padėti teisininkams įsisąmoninti profesinės etikos svarbą, vykdant teisininkų profesinę veiklą demokratinėje visuomenėje, ir suteikti žinių, leidžiančių vykdyti teisininko profesinę veiklą, vadovaujantis teisininko profesijai keliamais etikos standartais.

Kim Economides ir Justine Rogers, remdamosi Richardo O'Dair įžvalgomis, nurodo, kad teisininkų etikos mokymo programa turėtų apimti šias pagrindines sritis:

- teisingumo sistemos konstitucinės prielaidos, šios sistemos struktūra ir vykdomos funkcijos (teisininkų etikos makrolygmuo);
- atskiros teisinės profesijos etikos standartai, individualaus teisininko vykdomos funkcijos ir profesinė atsakomybė (teisininkų etikos mikrolygmuo);
- visuomenės socialinė santvarka, kurioje įgyvendinamos teisininkui priskirtos funkcijos, ypač atsižvelgiant į vyraujantį filosofinį, socialinį ir ekonominį kontekstą, ir jos poveikis teisininko veiklai¹⁰⁵⁴.

Pažymėtina, kad vadinamąsias teisininkų etikos makrolygmens žinias Lietuvoje būsimieji teisininkai įgyja studijuodami tokius fundamentaliuosius dalykus: konstitucinė teisė, teisės teorija, teisės istorija ir kt.

Kitoms mokslininkų minimoms sritims nėra skiriama pakankamai dėmesio nei rengiant būsimus teisininkus, nei tobulinant esamų teisininkų kvalifikaciją. Atitinkamai teisininkų etikos kursas sudaro prielaidas suformuoti visapusišką teisininkų etikos ugdymo modelį.

Atlikta Lietuvoje veikiančių garbės teismų praktikos analizė, kokybinis tyrimas ir teisininkų etikos ugdymo JAV, Prancūzijoje ir Vokietijoje lyginamasis tyrimas leido

¹⁰⁵⁴ Kim Economides; Justine Rogers, Preparatory ethics training for future solicitors, March 2009, prieiga internetu: <<http://www.lawsociety.org.uk/representation/campaigns/education-training/>>, p. 14.

identifikuoti sritis, kurios reikšmingos supažindinant teisininkus su teisinių profesijų etikos standartais, profesinės atsakomybės ypatumais, ir tam tikrus Lietuvos visuomenės socialinės santvarkos ypatumus. Atsižvelgiant į tai ir buvo parengta teisininkų etikos ugdymo programa.

Teisininkų etikos kurso programoje siūloma numatyti tokias temas:

1. Teisininkų etika kaip bendrosios etikos dalis: tarp integralumo ir išskirtinumo.
2. Teisininko vaidmuo ir atskirų teisinių profesijų ypatumai.
3. Teisininko etikos transformacijos dėl technologijų ir globalizacijos įtakos.
4. Teisininkas ir jo pareigos teisingumo sistemai. Teisėjų ir prokurorų profesinės etikos ypatumai.
5. Interesų konfliktai. Asmeninių ir profesinių prioritetų pusiausvyra.
6. Advokatų ir kitų profesijų (notarų, antstolių) profesinės etikos ypatumai. Teisininko ir kliento santykis: klientų paieška, reklama, finansai.
7. Konfidencialumo pareiga.
8. Etiško elgesio sudėtingomis situacijomis išlaikymo psichologiniai aspektai, streso valdymas.
9. Etiško bendravimo su žiniasklaida ir kolegomis teisininkais ypatumai.
10. Korupcija.

Detalus kiekvienos temos potemių sąrašas pateikiamas priede (4.5.6 skyrius).

Parengtoje programoje atsižvelgiama tiek į bendrus kiekvienai teisininko profesijai būdingus ypatumus (tarkime, bendravimo su žiniasklaida ir kolegomis teisininkais ypatumai, psichologiniai ar technologiniai su etika susiję aspektai), tiek į teisinių profesijų specifiką, pavyzdžiui, teisininko ir kliento santykis, kuris iš esmės liečia laisvųjų teisinių profesijų atstovus ir kiekvienai profesijai būdingą specifiką. Tiesa, etikos projekto vykdytojų nuomone, pagrįsta atliktais tyrimais (visų pirma kokybiniu tyrimu, garbės teismų praktikos analize ir JAV patirtimi), kiekvienam teisininkui būtų tikslinga (nesvarbu, ar jis yra teisėjas, advokatas, prokuroras, notaras ar antstolis) įgyti žinių ir apie kitų teisinių profesijų etikos ypatumus, dažniausias problemas ir jų priežastis, nes neretai pasitaiko atvejų, kai vienas teisininkas mato galimai neetiškai besielgiantį kolegą, tačiau ne visada žino, kaip esamoje situacijoje elgtis, ir nėra tikras, ar kolegos elgesys dar etiškas, ar jau nebe. Lietuvoje skirtingų profesijų atstovai (ypač teisėjai) bijo net pasisveikinti su kolegomis teisininkais (galbūt ir baigusiais kartu teisės studijas prokuroru ar advokatu), kad nebūtų apkaltinti poveikiu

teisingumui, korupcija ir kt. dalykais. Sprendžiant teisininkų korpuso atstovų drausmės bylas pasitaiko atvejų, kai teisėjams tenka nagrinėti kolegų teisininkų skundus dėl paskirtų nuobaudų; šiuo atveju kitos teisinės profesijos ypatumų suvokimas taip pat praverstų. Be to, Lietuvoje dažnai būna atvejų, kai vienos teisinės profesijos atstovai po tam tikro laiko tampa kitos profesijos atstovais, tad turimas žinių ir įgūdžių bagažas leistų lengviau prisitaikyti ir geriau suprasti kolegų elgesį. Tokio kurso metu galima būtų ir pasimokyti iš toliau etikos srityje pažengusių kolegų, todėl Lietuvoje itin svarbu didelį dėmesį skirti teisėjų etikai.

Kita vertus, rengiant teisininkų etikos kurso programą atsižvelgta ir į tai, kad didžiąją dalį visų teisinių profesijų atstovų sudaro advokatai. Tai vienintelė teisinė profesija, kurios atstovų skaičius nėra ribojamas dėl institucinių priešasčių ar kitų objektyvių aplinkybių. Todėl nagrinėjant daugelį temų neišvengiamai paliečiami advokatų veiklos ypatumai, nors kitoms teisinėms profesijoms ir jų veiklos ypatumams taip pat skiriama dėmesio, pavyzdžiui, tai atskleidžia šios temos: „Interesų konfliktai. Asmeninių ir profesinių prioritetų pusiausvyra“, „Teisininkas ir jo pareigos teisingumo sistemai“, „Konfidencialumo pareiga“, „Etiško bendravimo su žiniasklaida ir kolegomis teisininkais ypatumai“. Speciali tema skirta tik teisėjų ir prokurorų etikos ypatumams, nes šios teisinės profesijos atstovų vykdomos funkcijos iš esmės atstovauja pačiai šalies teisingumo sistemai. Bendri kiekvienos teisinės profesijos ypatumai analizuojami nagrinėjant temas „Teisininkų etika kaip bendrosios etikos dalis: tarp integralumo ir išskirtinumo“, „Teisininko vaidmuo ir atskirų teisinių profesijų ypatumai“, „Teisininko etikos transformacijos dėl technologijų ir globalizacijos įtakos“, „Etiško elgesio sudėtingomis situacijomis laikymosi psichologiniai aspektai ir streso valdymas“.

Pirmoje kurso dalyje analizuojama teisininkų etikos vieta ir samprata bendrajame etikos (kaip moralės ideologijos) kontekste. Atskleidžiama, kuo teisininkų etika yra akivaizdus ir neprieštaringas bendrosios etikos elementas, kokių bendrųjų etikos sampratų perkėlimas yra galimas / priimtinas formuluojant teisininkų etikos ideologiją ir kuo teisininkų etika yra išskirtinis bendrosios etikos aspektas tiek dėl unikalių vidinių prieštaravimų, tiek tam tikrais atvejais dėl radikalių prieštaravimų bendrai etiškumo / neetiškumo sampratai. Ši analizė siejama su teisės filosofijos mokyklų išplėtotais teisės ir moralės santykio aiškinimais, daug dėmesio skiriant modernaus moralinio reliatyvizmo problemai ir galimiems jos sprendimo būdams. Analizė susijusi su kokybinio tyrimo metodologija ir bendrąja ideologija, ypač su idėjų apie

moralinio proto principų – teisingumo ir altruizmo – perkėlimu ir tinkamumu teisininkų etikai turiningai tirti.

Antroji kurso tema – teisininko vaidmuo ir profesijos samprata bei teisinių profesijų ypatumai. Nagrinėjant šią temą daug dėmesio skirta teisininkų elgesio modelių analizei – analizuoti keturi pagrindiniai mokslinėje literatūroje identifikuoti teisininkų elgesio modeliai. Nustatyta, kad jie daro reikšmingą įtaką teisininkui priimant profesinės veiklos sprendimus¹⁰⁵⁵. Šie modeliai atsižvelgia į moralės vaidmenį teisininko darbe. Tokio veiksnio svarbą rodo ir projekto metu atlikto kokybinio tyrimo rezultatai, kad etikos nuostatų laikymasis teisininkų bendruomenėje priklauso tiek nuo teisininko vidinių nuostatų, tiek nuo moralinės situacijos visuomenėje. Atitinkamai šios temos tikslas padėti teisininkams geriau pažinti savo vidines nuostatas, ypač kiek jos susijusios su teisininko profesija, juolab kad minėtas kokybinis tyrimas atskleidė ir tai, kad teisininkų rengimas etikos srityje neatsiejamai susijęs su specialiuoju psichologiniu rengimu.

Projekto metu atliktas kokybinis tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje teisininkų bendruomenei būdinga problema yra tikrojo teisininko profesionalumo stoka, nepakankamas savo profesijos kaip vertybės suvokimas ir atsakomybės visuomenei trūkumas. Darytina prielaida, kad vienas iš šios problemos sprendimo būdų yra ugdyti profesionalumą kaip teisininko profesinę vertybę. Atsižvelgiant į tai, šioje temoje analizuojamas visuomenės požiūris į teisininko vaidmenį, profesijos ir verslo dichotomija, požiūris į teisininkų etiką, teisininkų profesinio reguliavimo ypatumai ir nepriekaištingos reputacijos samprata ir reikšmė teisininko darbe. Tai sudaro galimybę reflektuoti save kaip teisininką, pabandyti suvokti savo profesijos vertę ir atsakomybę už profesijos prestižą. Pažymėtina, jog atlikta lyginamoji teisininkų etikos ugdymo analizė parodė, kad JAV teisininkų etikai ugdyti skirtose programose taip pat skiriama daug dėmesio teisininko profesijos svarbai suvokti, teisiniam profesionalumui ugdyti.

Trečioji kurso tema skirta naujausių technologijų ir globalizacijos įtakai teisininko etikai atskleisti. Dabartinės technologijos ypač palengvina komunikavimą, o informacija internetu sklinda greičiau nei bet kada anksčiau. Dėl šių aplinkybių tampa įvairesni teisiniai santykiai, susiduriama su skirtingomis tradicijomis, vertybėmis, kultūromis, informacija gaunama, sisteminama ir apdorojama įvairiausiomis technologijomis, vis daugiau įvairių veiksmų atliekama elektroninėje erdvėje. Viso

¹⁰⁵⁵ Christine Parker. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics, *30 Monash U. L. Rev.* 49, 2004, p. 53–56.

šio proceso dalyviai neišvengiamai yra ir teisininkai. Teisininkams yra būtini gebėjimai, leidžiantys užtikrinti galimybę sparčiai reaguoti į kintančią aplinką ir tinkamai naudotis IT naujovėmis.

Nagrinėjant šią temą teisininkai bus supažindinami su globalizacijos reiškiniu ir jo apraiškomis socialinėje aplinkoje, analizuojamas globalizacijos poveikis teisininko profesijai, išryškunami fundamentalūs teisininkų etikos standartai, kuriuos apibrėžia Jungtinių Tautų Organizacija ir Tarptautinė advokatūros asociacija (angl. *International Bar Association*)¹⁰⁵⁶. Kitas svarbus aspektas – tinkamas įvairių informacinių technologijų naudojimas atsižvelgiant į teisininkų profesijai keliamus asmens duomenų apsaugos reikalavimus ir įvairių teisinių profesijų ypatumus. Daug dėmesio nagrinėjant šią temą bus skiriama grėsmėms, kylančioms teisininko nešališkumui (ypač teisėjo ir prokuroro darbe), naudojantis tokiomis šiuolaikinėmis informacijos sklaidos priemonėmis, kaip antai socialiniai tinklai, tinklaraščiai, komentarai viešuose portaluose. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiuolaikinės technologijos turi poveikį ir vykdant etines pareigas. Išskirtinis dėmesys turi būti skiriamas konfidencialios informacijos apsaugai, ypač advokato darbe, kur naudojantis informacinėmis technologijomis kyla didelė grėsmė, kad bus pažeistas konfidencialumas. Labai svarbu, kad teisininkai žinotų skirtingų technologijų ir jų tinklų duomenų perdavimo ypatumus, būtų susipažinę su duomenų apsaugos nuo kompiuterinių virusų ir galimų duomenų vagysčių priemonėmis.

Ketvirtoji tema – teisininko pareigų teisingumo sistemai samprata ir teisėjų ir prokurorų etikos ypatumai. Teisininko pareigų teisingumo sistemai sampratos kaip mokymo programos dalies atsiradimą paskatino projekto metu atlikus kokybinį tyrimą identifiukuota problema – nepakankamas teisininkų savęs identifikavimas su teisingumo sistema, kai toks savęs identifikavimas yra suvokiamas kaip siekiamybė ir etiško teisininko standartas. Kitas svarbus dalykas, kurį atskleidė kokybinis tyrimas, – tinkamas pačios teisingumo sistemos, kuri Lietuvos teisininkų bendruomenėje išimtinai tapatinama su teisės normomis, o ne su bendraisiais visuomeniniais gėriais, suvokimas. Taip atmetama galimybė, kad teisės normos gali nereflektuoti egzistuojančio visuomeninio gėrio ir nusistovėjusių socialinių normų, užkertant kelią neigiamiems procesams identifiukuoti, kai teisė virsta ne teisingumo garantu, o diktatūros įrankiu. Atsižvelgiant į tai, ypač svarbu atskleisti teisininkams teisės normų visumos ir

¹⁰⁵⁶ International Bar Association, IBA publishes new code of conduct for the global legal profession (2011-07-21) <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=BC99FD2C-D253-4BFE-A3B9-C13F196D9E60>> [žiūrėta 2014-12-17].

visuomeninio gėrio santykį ir kiekvieno teisinės profesijos atstovo vaidmenį įgyvendinant teisingumą, pavyzdžiui, keliant klausimus, ar visada teisės normos reflektuoja visuomenėje nusistovėjusias normas, ką daryti, kai šios nuostatos susikerta, ar tik teisėjai ir prokurorai turi būti atsakingi už tinkamą teisės normų taikymą ir teisingą teisinio ginčo rezultata.

Iš teisėjų ir prokurorų etikos ypatumų analizuojama visų pirma prokuratūros ir teisėjų korpuso kaip institucijų statusas, jų svarba ir apsauga bei su šiuo statusu sietina teisininko atsakomybė. Prokuroro veikloje ypač daug dėmesio skiriama prokuroro, kaip valstybės kaltintojo, vaidmeniui ir jo profesinių pareigų etiškam įgyvendinimui vykdant valstybės baudžiamąją politiką, užtikrinančią visuomenės saugumą. Per teisėjų etikos ypatumus atskleidžiama teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo samprata bei jų užtikrinimo sąlygos, pabrėžiama teisėjo atsakomybė teikiamų konstitucinių garantijų kontekste. Tai yra fundamentalūs principai, įtvirtinti mūsų šalies Konstitucijoje, ir juos kiekvienas teisininkas privalo suvokti ir gebėti garantuoti šių principų veikimą kasdienėje profesinėje veikloje.

Penktoji tema skirta interesų konfliktų sampratai. Pažymėtina, kad teisininko veikloje interesų konfliktai yra dvejoji. Pirmoji interesų konfliktų grupė – interesų konfliktai, kylantys dėl skirtingų teisininko klientų interesų, ir jie būdingesni laisvųjų profesijų atstovų (ypač advokatų) veiklai. Kita interesų konfliktų grupė, kai teisininkas supainioja savo pareigas teisingumo sistemai, t. y. viešąjį interesą su savo asmeniniais interesais. Šioje temoje analizuojamos abi interesų konfliktų grupės.

Advokatų garbės teismų praktikos analizė atskleidė, kad interesų konfliktai ir lojalumo pareigos klientui pažeidimai yra antroji dažniausiai daromų pažeidimų grupė. Atsižvelgiant į tai, aptariant interesų konfliktų temą analizuojamos advokato profesinėje veikloje galinčios kilti situacijos, per kurias išryškėja interesų konfliktas, modeliuojami galimi problemos sprendimo būdai. Kita šios temos dalis skirta aptarti atvejams, kai teisininkas supainioja asmeninius ir viešuosius interesus. Projekto metu atliktas kokybinis tyrimas atskleidė, kad viena iš teisininkų etikos problemų Lietuvoje yra neišvengiamas interesų konflikto vengimas tiek palaikant santykius su klientais, tiek su kitų teisinių profesijų atstovais, kai praėjus ilgesniam laikui veikiama byloje prieš buvusį klientą; taip pat kai prisidengiant draugyste, mėginama iš teisėjo, prokuroro sužinoti klientui naudingos informacijos, aukščiau visko iškeliant asmeninius interesus, dėl ko kyla daugelis kitų problemų – stokojama sąžiningumo klientams, ignoruojami savivaldos institucijų paklausimai, egzistuoja korupcinė kultūra. Taip pat

Šio tyrimo metu nustatyta, kad interesų konfliktų vengimas teisininkų nėra identifikuojamas kaip jų etikos požymis, tą ypač pabrėžia visuomenės atstovai. Tai rodo, kad būtina analizuoti viešojo ir privataus intereso atskyrimo galimybę, siekiant, kad teisininkai tinkamai atskirtų pareigas teisingumo sistemai ir visuomenei nuo asmeninių interesų ir save visų pirma identifikuotų kaip atsakingą teisininką, tarnaujantį teisingumo sistemai.

Šeštoji tema – teisinių paslaugų teikimo ypatumai ir santykių su klientais specifika. Ši tema skiriama vadinamosioms laisvosioms teisinėms profesijoms ir visų pirma advokato profesijai. Minėta, kad didžiausią teisinės profesijos atstovų dalį sudaro advokatai. Tiesioginis darbas su žmonėmis yra pagrindinis šios profesijos bruožas. Projekto metu vykdyta advokatų garbės teismų praktikos analizė atskleidė, kad 2008–2012 metais 43 proc. visų drausmės bylų buvo keliami advokatams ir jų padėjėjams būtent dėl santykių su klientais, o šiose bylose net 64 proc. nustatytų profesinės etikos pažeidimų buvo siejami su pareigų klientui ribomis ir paslaugų kokybe. Atitinkamai notarų ir antstolių garbės teismų praktikos analizė atskleidė, kad 2002–2012 metais notarų padaryti teikiamų paslaugų pažeidimai sudaro 77 proc. visų nustatytų pažeidimų, o antstolių 2004–2012 metais – net 98 proc. visų nustatytų pažeidimų. Pažymėtina, kad ir kokybinio tyrimo metu respondentai kaip vieną iš priemonių spręsti teisininkų etikos problemas akcentuoja būtinumą visų pirma rengiant būsimus teisinių profesinių atstovus universitetuose praktiškai analizuoti konkrečias gyvenimo situacijas formuojant bendravimo su klientais įgūdžius. Dėl šios priežasties tikslinga teisininkus supažindinti su laisvųjų teisinių profesijų, ne tik advokatų, bet ir antstolių ir notarų veiklos specifika, galinčiomis kilti problemomis bendraujant su klientais ir ugdyti jų atsakomybę.

Teisininko ir kliento santykių tema gvildinama atsižvelgiant į tokius aspektus, kaip antai atlyginimas už suteiktas teises paslaugas, klientų paieška ir teisinių paslaugų reklamos specifika. Šios temos svarbą teisininkams atskleidžia vien tas faktas, kad teisinių paslaugų teikimas laisvosioms teisinėms profesijoms yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis. Teisinė paslauga – ypatinga paslauga, kurią teikdamas teisininkas negali galvoti vien apie savo naudą, jis turi nuolat prisiminti savo, kaip teisininko, pareigas teisingumo sistemai ir atsakomybę už profesijos prestižą. Tai ypač svarbu civilinės teisės tradicijos šalyse, ir Lietuvoje, kur projekto metu atliktas teisinių profesijų reguliavimo skirtingose šalyse (JAV, Vokietijoje, Prancūzijoje) palyginimas atskleidė, kad teisininkas civilinės tradicijos šalyse visų pirma yra suvokiamas kaip nepriklausomas

teisingumo sistemos tarnas, kuris yra atsakingas už teisingumo sistemos veikimą. Atsižvelgiant į tai būtina ugdyti teisininkų suvokimą, kad teisiųjų paslaugų teikimas susijęs ne tik su atlygiu, bet ir su būtinybe teikti tokias paslaugas nepažeidžiant tam tikrai profesijai keliamų standartų, sąžiningumo reikalavimų, padėti jiems ateityje lengviau rasti sprendimus, kurie leistų rasti tinkamą užmokesčio už teisinę paslaugą kaip pragyvenimo šaltinio ir kitų profesinių įsipareigojimų pusiausvyrą.

Septintojoje temoje analizuojama pagrindinė visų teisininkų profesinė pareiga ir veiklos garantija – konfidencialumo pareiga. Ši pareiga yra būtina prielaida įgyvendinti kiekvieno asmens konstitucinę teisę į veiksmingą teisminę savo interesų gynybą. Tai yra viena iš esminių advokato pareigų, kurios jis privalo laikytis savo kasdienėje veikloje. Pažymėtina, kad tam tikri konfidencialumo įsipareigojimai būdingi ir kitoms teisinėms profesijoms, juos būtina suprasti ir gebėti tinkamai taikyti. Pavyzdžiui, prokurorų ir teisėjų etikos kodeksai, atliepianči tam tikrus įstatymų nustatytus ribojimus, kaip vieną iš profesinės veiklos principų pabrėžia valstybės paslapčių ir tarnybinės informacijos bei ikiteisminio tyrimo duomenų saugumą¹⁰⁵⁷. Notarų ir antstolių veikloje itin svarbi asmens duomenų apsauga. Atlikta notarų ir antstolių garbės teismų praktikos analizė atskleidė, kad klientai skundžiasi ir dėl veiksmų, kai buvo neteisėtai renkami jų asmeniniai duomenys, nesusiję su vykdoma profesine veikla. Lyginamoji teisininkų etikos ugdymo analizė taip pat atskleidė, kad konfidencialumo pareigai skiriama dėmesio JAV ir Prancūzijoje dėstomose teisininkų etikos programose. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką¹⁰⁵⁸ pažymėtina, kad advokatai kartais šiurkščiai peržengia profesinės etikos ribas, konfidencialumo pareigą panaudodami kaip daromo nusikaltimo priedangą. Tokie atvejai neginčijamai menkina profesijos prestižą. Atsižvelgiant į tai labai svarbu, kad teisininkai tinkamai suvoktų suteiktas profesinės veiklos garantijas, jų taikymo sąlygas ir ypatumus bei atsakingai jomis naudotųsi.

Aštuntoji kurso tema skirta psichologiniams veiksniams teisininko profesijoje. Minėta, kad vienas iš teisininko profesijos darbo ypatumų yra nuolatiniai santykiai su žmonėmis, kurių metu neišvengiamai kyla probleminių situacijų. Atlikto kokybinio tyrimo metu etiškas elgesys sudėtingomis situacijomis identifikuotas kaip itin aktuali

¹⁰⁵⁷ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12 P-8; Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. I-68 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-15 redakcija).

¹⁰⁵⁸ LAT 2010 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144/2011; LAT 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.

etikos problema. Nustatyta, kad etiško teisininko, kaip siekiančio užmegzti asmeninį ryšį, apibūdinimas glaudžiai susijęs su asmens / institucijos etiketu (mandagumu, taktiškumu ir pan.), todėl mokymas etiketo srityje turėtų būti integrali etinio teisininko rengimo dalis. Pažymėtina, kad net kai kuriuose teisininkų etikos kodeksuose nubrėžiamas tam tikras elgesio standartas¹⁰⁵⁹. Norint jį pasiekti reikia bent minimalaus psichologinio pasirengimo. Atitinkamai būtina, kad teisininkai suvoktų, kaip svarbu ugdyti gebėjimą pažinti savo emocijas ir psichologines būsenas, ugdyti tokius įgūdžius, kaip antai savitvarda, neigiamų emocijų ir konfliktinių situacijų valdymas.

Kitas svarbus aspektas – profesinė teisininko atsakomybė, kurios garantavimas taip pat gali kelti vidinę įtampą ir stresines situacijas. Atsižvelgiant į tai, teisininkams svarbu suvokti su profesine veikla susijusius psichologinius ypatumus ir gebėti juos įveikti. JAV ir Australijoje atliktos mokslinių tyrimų studijos atskleidė, kad teisininkai, palyginti su vidutiniais populiacijos rodikliais, dažniau susiduria su įvairiomis priklausomybės ir psichinės sveikatos problemomis¹⁰⁶⁰. Projekto metu atlikta garbės teismų praktikos analizė taip pat atskleidė situacijas, kai etikos pažeidimai padaromi dėl alkoholinių gėrimų vartojimo. Tam tikrų psichologinių žinių suteikimas ir gebėjimų ugdymas valdant vidines įtampas galėtų būti vienas iš būdų, prisidedančių prie efektyvesnio šių problemų sprendimo. Galimų tokios situacijos priežasčių analizė taip pat būtų reikšmingas indėlis sprendžiant kylančias psichologines problemas¹⁰⁶¹.

Devintoji kurso tema skirta kokybinio tyrimo metu pastebėtai etiško bendravimo su kolegomis problemai, kurios viena iš priežasčių – rungimosi atmosfera, kai dėl nesugebėjimo atsiriboti nuo kliento ir tapatinimosi su verslo institucijomis, dėl tarpusavio konkurencijos paminamas kolegiškumas, pamiršamos pareigos visuomenei ir teisingumo sistemai. Kita šios problemos priežastis – etiško elgesio taisyklių nesilaikymas. Tai elementarių žmoniškųjų savybių ir kultūringo, mandagaus, nuoširdaus bendravimo stoka, arogancijos demonstravimas. Ši problema ryški ne tik teisininkams bendraujant su kolegomis teisininkais, bet ir su išore (visuomenės, institucijų atstovais). Kaip vieną iš galimų šios problemos sprendimo būdų

¹⁰⁵⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 13 straipsnyje įvardijamą padorumo principą viena iš apibrėžiančių nuostatų yra „darbinėje ir kitoje viešojoje veikloje bei privačiame gyvenime elgtis sąžiningai, korektiškai, mandagiai, garbingai“, Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodekso 5.2 punkte per tam tikrus elgesio modelius, pavyzdžiui, „neatidėliojant pripažinti, atsiprašyti ir ištaisyti padarytas klaidas“, „tarpusavio bendravimą grįsti mandagumu ir tolerancija“, „taktiškai reaguoti į prieštaravimus“, taip pat apibrėžiamas padorumo principas.

¹⁰⁶⁰ Michelle Sharpe. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, ed. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routledge, 2011, p. 270–273.

¹⁰⁶¹ Ten pat, p. 273–276.

kokybinio tyrimo metu apklausti respondentai nurodė kolegiškų ryšių palaikymo artimoje socialinėje aplinkoje svarbą, t. y. tarp teisininkų, kartu kiekvienam prisiimant atsakomybę už profesijos prestižo išsaugojimą. Tam būtina, kad teisininkai suvoktų veiksnius, lemiančius profesijos prestižą, ir būtų suinteresuoti juos išsaugoti, t. y. kurtų aplinką, kurioje prireikus būtų teikiama pagalba, tačiau netoleruojami profesijos prestižą menkinantys poelgiai. Be abejo, šią problemą padėtų spręsti ir psichologinio pasirengimo įgūdžiai, kurių ugdymas akcentuojamas nagrinėjant temą „Etiško elgesio sudėtingomis situacijomis išlaikymo psichologiniai aspektai, streso valdymas“.

Dėmesio nagrinėjant šias temas skiriama teismų kritikai ir teisininkų nuomonės apie teisingumo sistemą ir valdžios institucijas sklaidos problemoms, nes valdžios institucijų veiklos viešumas taip pat yra būtina demokratijos įgyvendinimo sąlyga. Kokybinis tyrimas atskleidė, kad teisinių profesijų atstovai nepakankamai rūpinasi visuomenės informavimu ir galbūt didesnio pasitikėjimo didinimu visuomenėje. Kartu pažymėtina, kad viešumas, nors ir yra svarbus veiksnys, skatinantis laikytis etikos, tačiau turi būti naudojamas atsakingai. Projekto metu atliktas prokurorų drausmės bylų tyrimas atskleidė, kad daugiausia prokurorų drausmės pažeidimų sudaro būtent nekorektiški vieši atsiliepimai apie kolegas, institucijas ar jų atstovus (2008–2012 metais tai sudarė 45 proc. visų drausmės pažeidimų). Žiniasklaidoje taip pat plačiai buvo aptariamas atvejis, kai teisėjas A. C. savo tinklaraštyje aštriu stiliumi iškritikavo Seimo nario siūlomas įstatymo pataisas¹⁰⁶². Šiame kontekste akivaizdu, kad, rengiant teisininką darbui demokratinėje visuomenėje ir vėliau vykdant profesinę veiklą, tampa svarbūs tinkami naudojimosi viešumu įgūdžiai. Todėl būtina, kad teisininkai suvoktų bendravimo su visuomene ir žiniasklaida ypatumus, ugdytų argumentuotos kritikos įgūdžius ir tai darytų nediskredituodami teisininko profesijos.

Paskutiniai tema turi sąsają su interesų konfliktų tema, nes korupcija kaip reiškinys yra nusikalstamas privačių ir viešųjų interesų supainiojimas. Ši tema įtraukta atsižvelgiant į korupcijos problemą visose posovietinėse šalyse. Helen Kruise pažymi,

¹⁰⁶² Dainius Sinkevičius, „V. Juozapaitį sukritikavęs teisėjas A. Cininas gavo pylos“ (2013-05-07) <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/v-juozapaiti-sukritikaves-teisejas-a-cininas-gavo-pylos.d?id=61329109#ixzz3EMbtWCm>> [žiūrėta 2014-09-24]; Saulius Chadasevičius, „Bausmes už žiaurumą su gyvūnais Seime siūlantis griežtinti Vytautas Juozapaitis įkando jį kritikavusiam teisėjui Audriui Cininui“ (2013-05-09) <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/bausmes-uz-ziauruma-su-gyvunais-seime-siulantis-grieztinti-vytautas-juozapaitis-ikando-ji-kritikavusiam-teisejui-audriui-cininui-56-333913#ixzz3EMcFFmoF>> [žiūrėta 2014-09-24].

kad, ugdant etišką teisininką, negalima ignoruoti socialinio teisingumo sampratos ir teisingumo sistemos problemų konkrečioje visuomenėje¹⁰⁶³. Tarptautinė teisininkų asociacija (angl. *International Bar Association*, IBA) kartu su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for Economic Cooperation and Development*, OECD) ir Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuru (angl. *UN Office on Drugs and Crime*, UNODC) 2010 metais pradėjo įgyvendinti bendrą projektą „Antikorupcijos strategija teisininkams“ (angl. *Anti-Corruption Strategy for the Legal Profession*). Vykdamas projektą 2010 m. buvo atliktas specialus tyrimas, siekiant identifikuoti, kiek teisininkams yra žinoma korupcinių veikslių keliamą riziką ir šių veikslių prevencijos priemonės, bei norint nustatyti teisinių paslaugų įmonių, teisininkų asociacijų ir visuomenės vaidmenį užtikrinant veiksmingą kovą su korupcija tarptautiniu lygmeniu. Tyrimas atskleidė, kad Baltijos ir kitose Rytų Europos šalyse¹⁰⁶⁴ korupciją kaip problemą teisinėje profesijoje įvardijo daugiau kaip 80 proc. respondentų¹⁰⁶⁵. Tai rodo, kad ši tema yra aktuali ir reikalinga. Analogiškas rekomendacijas pateikia ir Tarptautinė teisininkų asociacija leidinyje „Antikorupcijos gidas teisininkų asociacijoms“¹⁰⁶⁶.

Minėtoje temoje yra analizuojama korupcijos kaip socialinio reiškinių sąvoka, o tai ypač svarbu teisininkams, kurie korupciją visų pirma suvokia per baudžiamosios teisės apibrėžtis. Siekiant, kad teisininkai suvoktų korupcijos daromą žalą, šioje temoje turėtų būti ugdoma empatija nukentėjusiems nuo korupcinių veikslių asmenims ir nepakantumas korupcijos reiškiniui, kliudančiam įgyvendinti teisingumą. Daug dėmesio skiriama korupcijos priežastims ir galimiems įveikos būdams, pirmiausia ugdant asmeninės atsakomybės suvokimą šioje srityje.

¹⁰⁶³ Helen Kruse, A South African Response to Ethics in Legal Education. In: *The Ethics Project in Legal Education*, ed. Michael Robertson, Lillian Corbin, Kieran Tranter, Francesca Bartlett. New York: Routledge, 2011, p. 103–104.

¹⁰⁶⁴ Remiantis tyrimo metodologija, į šią šalių grupę įeina tokios šalys: Albanija, Bosnija, Bulgarija, Kroatija, Čekija, Danija, Suomija, Vokietija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Makedonija, Moldova, Lenkija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Slovėnija, Švedija, Turkija, Ukraina.

¹⁰⁶⁵ Risks and threats of corruption and the legal profession, Survey 2010 <http://anticorruptionstrategy.org/AC_strategy_legal_profession_report.aspx> [žiūrėta 2014-09-24].

¹⁰⁶⁶ Anti-Corruption Guidance For Bar Associations, adopted on 25 May 2013 by the International Bar Association <http://anticorruptionstrategy.org/AC_strategy_legal_profession_bar_guidance_and_forum.aspx> [žiūrėta 2014-09-24].

4.5.3. TEISININKŲ ETIKOS MOKYMO TIKSLAI IR REZULTATAI

Parengta mokymo programa turi dvi mokymo tikslų kategorijas, iš kurių pirmoji atsižvelgia į visuomenę ir jos interesus, antroji – į besimokantįjį (paprastai teisininką) kaip individą, sprendžiantį savo ir kitų asmenų problemas. Bendrai šias kategorijas galima įvardyti kaip mokymo sociocentristinius ir individo centristinius tikslus¹⁰⁶⁷.

Pirmosios grupės tikslai kiekvienos srities žmogaus ugdymo paskirtį sieja su visuomenės poreikiais ir idealais, tikintis, kad ugdomasis asmuo, įgijęs naujų kompetencijų, prisidės ir prie visuomenės augimo¹⁰⁶⁸. Šis tikslas ypač svarbus teisininko, dažnai siejamo su visuomenės elitu, profesijai, nes visuomenės atstovai ieško teisininko patarimo, atsižvelgia į jo nuomonę, o teismų sprendimais ir juose išdėstomais argumentais privalu vadovautis. Sociocentristinės orientacijos taip pat labai svarbus akcentas yra bendrieji teisingumo siekiai, siejami su teisininko profesija ir tokiais etiško teisininko ypatumais, kaip nešališkumas, objektyvumas, interesų konflikto vengimas.

Antroji kategorija – centristiniai individo tikslai, kurie orientuojami į konkretų individą, atsižvelgiant į mokymuose dalyvaujančio ir siekiančio tobulėti asmens profesijos ypatumus, ugdant tiek jo atliekamos darbinės veiklos įgūdžius, tiek bendresnes gyvenimo kompetencijas¹⁰⁶⁹. Remiantis atliktu drausmės pažeidimų kokybiniu tyrimu ir užsienio patirties analize galima teigti, kad šiandienis teisininkas labiausiai stokoja bendrųjų žmogiškųjų savybių, tokių kaip jautraus, atsižvelgiančio į kitą žmogų, supratimo, teisinių dalykų išdėstymo paprastam žmogui suprantama kalba, kartais tiesiog elementaraus kultūringo elgesio ar bendravimo, o visa tai lemia atitinkamos srities įgūdžių stoka. Tai, kad šie gebėjimai nėra ugdomi, rodo ir Lietuvoje atskirų teisinių profesijų atstovams kvalifikacijos kėlimo metu siūlomoms temoms, kuriose paprastai orientuojamasi į profesines žinias. Be minėtų įgūdžių, kita mokymų kategorija turėtų būti orientuota į konkrečias tiesiogiai su teisininko etika siejamas sritis, kuriose yra daugiausia problemų; ypač svarbūs klausimai, kylantys dėl globalizacijos ir technologijų poveikio, dėl to net ir etiškas teisininkas tiesiog dėl neišmanymo gali pasielgti neetiškai.

¹⁰⁶⁷ Plačiau su mokymo rezultatais ir vertinimo kriterijais galima susipažinti: Tatjana Bulatova. *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip sukurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką*. Vilnius, 2007.

¹⁰⁶⁸ Ten pat, p. 47.

¹⁰⁶⁹ Ten pat.

Atsižvelgiant į siūlomų mokymų auditoriją, t. y. teisinį darbą / veiklą atliekančius asmenis, kurie jau turi nemažai teorinių, praktinių žinių ir įgūdžių, remiantis B. S. Bloomo taksonomija¹⁰⁷⁰ galima išskirti šiuos esminius kognityvios, afektyvios (emocinės) ir psichomotorinės sričių ugdymo tikslus (įgytąsias žinias ir gebėjimus, t. y. mokymo rezultatus):

- konceptualizuoja vertybines nuostatas, jas susiedami į bendrą sistemą, ir geba jomis vadovautis praktiniame darbe;
- geba vertybinius idealus sąmoningai kritiškai peržiūrėti ir pagal poreikius koreguoti;
- gilina žinias apie teisininko profesinę etiką, geba apibendrintai įvertinti teisininkų profesinės etikos instituto reikšmę ir svarbą;
- geba identifikuoti esmines problemas, susijusias su teisinių profesijų etikos taisyklių taikymu ir įgyvendinimu, ir pasiūlyti galimus sprendimo būdus;
- geba vadovautis profesinio elgesio standartais, probleminėmis faktinėmis situacijomis;
- geba vertinti teisininkų etikos pažeidimus teisinio reguliavimo kontekste;
- geba priimti skirtingas nuomones, požiūrius;
- remdamiesi teisininkų etikos reikalavimais, moka išvengti galimų interesų konfliktų ir nešališkumo pažeidimų;
- geba atstovauti asmenų teisėms ir teisėtiems interesams, vadovaudamiesi profesinės etikos reikalavimais ir tinkamai elgdamiesi su konfidencialia informacija;
- geba kritiškai vertinti savo elgesį kritinėmis situacijomis, taikydami imitavimo ir artikuliacijos technikas;
- geba dirbti kaip komanda tarptautiniame kontekste;
- geba prisitaikyti prie naujų situacijų ir bendrauti su kitų sričių atstovais (specialistais);
- geba valdyti kylančius netikėtumus, taikydami psichologines žinias ir gebėjimus.

¹⁰⁷⁰ I. Savickienė. Studijų rezultatų samprata pagal Bloomo taksonomijos emocinę sritį. In: *The Quality of Higher Education (Aukštojo mokslo kokybė)*, Issue 07, 2010, p. 37-59; Jurgita Kerevičienė, Danguolė Satkauskaitė. Vertinimo metodai antrosios pakopos studijose. *Santalka: Filologija, Edukologija*, 2011, t. 19, Nr. 1, p. 38–47.

4.5.4. VERTINIMO KRITERIJAI IR METODIKA

Vertinimo tikslas paprastai yra dvejopas: viena vertus, nustatyti, kiek ir koku mastu asmenys perėmė mokomąją medžiagą ir mokymų metu įgijo (jiems buvo išugdyti) reikiamų įgūdžių. Kitas ne mažiau svarbus tikslas, kurio siekiama vertinimo metu yra gauti grįžtamąją informaciją kursą parengusiam ir išdėsčiusiam asmeniui tiek apie dalyko turinį, tiek apie jo išdėstymo kokybę ir metodus, t. y. išryškinti didaktinės veiklos pranašumus ir trūkumus.

Kalbant apie dėstymo metodus pažymėtina, kad, atsižvelgiant į keliamus teisininkų etikos mokymo programos tikslus, labai svarbus aktyvus mokymasis, skatinant studijuojantį gilintis į nagrinėjamą temą bei ieškoti ir rasti diskutuotinas problemas leidžiančius išspręsti argumentus. Tokią galimybę teikia interaktyvūs metodai, naudojami mokymosi metu¹⁰⁷¹, pirmiausia praktinių gebėjimų ugdymo metodai: diskusija, ginčo / rungimosi imitavimas, minčių lietus, atvejo analizė, problemų sprendimas, mokymasis iš patirties ir kt. Kertiniai metodai dėstomo dalyko kontekste būtų šie¹⁰⁷²: atskiro atvejo / bylos analizė (konkrečios užduotys, situacijos, bylos), minčių žemėlapis, Venno modelis (dviejų susitapatinančių apskritimų modelis) bei frontalinė žodinė apklausa (konkretus klausimas ar klausimai pateikiami visai auditorijai, o paskui paprašoma atsakymo iš atskiro asmens ar jų grupės). Pastarasis metodas galėtų būti taikomas suskirstant asmenis grupėmis; ypač būtų įdomus skirstymas į skirtingų teisinių profesijų atstovų grupes ir tai, kokie diskusijų metu išryškėtų jų skirtumai vienu ar kitu aspektu. Venno modelis puikiai tiktų analizuojant teisininkų etikos modelius ir išryškinant tam tikrus panašumus ir skirtumus, taip pat identifikuojant esamų teisininkų vertybes.

Norint pajavairinti būtų galima pateikti tam tikrą įdomią statistinę informaciją (tarkim, kad ir apie nustatytus drausmės pažeidimus, susijusius su atskirois teisinėmis profesijomis ir jų priežastimis), grožinės literatūros tekstą ar nuomonę¹⁰⁷³ ir analizuoti naudojantis įvairiomis praktinių situacijų analizės galimybėmis (pavyzdžiui, vaidmenų žaidimai, kur konkrečią etinę problemą sprendžia kurso klausytojai, atsidūrę teisininko pozicijoje, vaizdo medžiagos – tam tikrų kino filmo scenų ar

¹⁰⁷¹ Diana Henriss-Anderssen. TeachingLegalEthics to FirstYearLawStudents, *13 LegalEduc. Rev.* 45, 2002, p. 60.

¹⁰⁷² Pasirinktų metodų apibūdinimai paimti iš Tatjana Bulatova. *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip sukurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką*. Vilnius, 2007, p. 29–40.

¹⁰⁷³ Kim Economides; Justine Rogers, Preparatoryethicstrainingforfuturesolicitors, March 2009, prieiga internetu: <<http://www.lawsociety.org.uk/representation/campaigns/education-training/>>, p. 23.

specialiai parengtos medžiagos, analizuojamos etinės problemos kontekste, peržiūra ir aptarimas). Svarbios informacijos galima gauti pateikiant realaus gyvenimo pavyzdžių iš konkrečios valstybės teisininkų bendruomenės ir padarinių, pažeidus etikos standartus, iliustraciją¹⁰⁷⁴. O tinkamiems įgūdžiams pagal 8 ir 9 temas suformuoti būtų reikalingi papildomi stebėjimu ir savistaba grįsti metodai¹⁰⁷⁵, tokie kaip antai kritinės analizės ir vertinimo bei atvejų analizės metodai, atskleidžiantys aiškinajamą ir technologinį psichologijos teorijų potencialą individo, grupės ir visuomenės lygmenimis, bei tinkamiausios psichologinės intervencijos modeliavimas kritinėmis situacijomis.

4.5.6. SKYRIAUS IŠVADOS

Teisininkų etikos programa parengta remiantis:

teorinėmis prielaidomis, dėl kurių kaip svarbiausias profesinės etikos standartų laikymosi garantas identifikuotas gebėjimo tapatintis su vykdomos profesinėmis veiklos vertybėmis ugdymas;

fundamentaliomis teisinio reguliavimo ir jų interpretavimo nuostatomis, siekiant, kad teisininkai demokratinėje visuomenėje suvoktų savo pagrindines funkcijas;

vykdant projektą atliktais tyrimais, kurių metu identifikuotos įvairios teisininkų etikos problemos, siekiant ugdyti teisininkų gebėjimus spręsti profesinėje veikloje kylančias etines problemas.

Atlikta teisininkų etikos ugdymo skirtingose šalyse (JAV, Prancūzijoje, Vokietijoje) analizė sudarė galimybes palyginti esamų mokymo programų ir rengiamos teisininkų etikos ugdymo programos teisininkams turinį, patikrinti siūlomų temų svarbą ir būtinumą mokymo programoje. Kartu identifikuotos specifinės teisininkų etikos temos, atsižvelgiant į profesinės etikos problemas nacionaliniu lygmeniu. Atitinkamai buvo išgryninti siektini teisininkų etikos mokymo programos tikslai ir suformuoti rezultatų vertinimo kriterijai. Apibendrinant pažymėtina, kad teisininkų etikos programa skirta

¹⁰⁷⁴ Howard Brill. *Teisininkų etika paskaitose: kino filmai, gyvenimiškos patirtys ir vaidmenų žaidimai*, pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje "Applied Legal Ethics: From High School to Lifelong Legal Training for Practitioners", 2014 m. gegužės 30 d.: Howard Brill siūlomas pavyzdys iš JAV teisininkų bendruomenę sukrėtusių įvykių, tai JAV prezidento Bill Clinton teisinės praktikos sustabdymas penkeriems metams, paaiškėjęs, kad, eidamas prezidento pareigas, jis melavo, liudydamas teismo institucijoms dėl kilusio skandalo su Monica Lewinsky.

¹⁰⁷⁵ Psichologijos studijų krypties aprašas. Vilnius, 2014, 27–28 punktai. Prieiga internetu: <http://www.skvc.lt/files/SKAR2_galutiniai_aprasai/2014-04-23/Psichologija.pdf>.

ne tik mokyti profesinės etikos taisyklių, bet ir taikant aktyvaus mokymosi metodiką siekti, kad teisininkai jaustų atsakomybę už profesinių vertybių išsaugojimą, o profesinė etika būtų suvokiama platesniame socialiniame kontekste.

Literatūra ir šaltiniai

1. Bulatova, Tatjana. *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip sukurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką*. Vilnius, 2007.
2. Economides, Kim; Justine Rogers. Preparatory ethics training for uture solicitors. March 2009. Prieiga internetu: <<http://www.lawsociety.org.uk/representation/campaigns/education-training/>>.
3. Henriss-Anderssen, Diana. Teaching Legal Ethics to First Year Law Students. *13 Legal Educ. Rev.* 45, 2002.
4. Kerevičienė, Jurgita; Satkauskaitė, Danguolė. Vertinimo metodai antrosios pakopos studijose. *Santalka: Filologija, Edukologija*, 2011, 19(1), p. 38–47.
5. Moliterno, James E. Experience and Legal Ethics Teaching, *12 Legal Educ. Rev.* 3, 2001.
6. Parker, Christine. A Critical Morality for Lawyers: Four Approaches to Lawyers' Ethics. *30 Monash U. L. Rev.* 49, 2004.
7. Pearce, Russell G. Legal Ethics Must Be the Heart of The Law School Curriculum. *26 J. Legal Prof.* 159, 2002.
8. Psichologijos studijų krypties aprašas. Vilnius, 2014. Prieiga internetu: <http://www.skvc.lt/files/SKAR2_galutiniai_aprasai/2014-04-23/Psichologija.pdf>.
9. Robertson, Michael; Corbin, Lillian; Tranter, Kieran; Bartlett, Francesca. *The Ethics Project in Legal Education*. New York: Routlege, 2011.
10. Savickienė, Izabelė. Studijų rezultatų samprata pagal Bloomo taksonomijos emociinę sritį. *The Quality of Higher Education (Aukštojo mokslo kokybė)*, 2010, Issue 07, p. 37–59.
11. Sharpe, Michelle. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, ed. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routlege, 2011.
12. Brill, Howard. *Teisininkų etika paskaitose: kino filmai, gyvenimiškos patirtys ir vaidmenų žaidimai*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Applied Legal Ethics: From High School to Ligelong Legal Training for Practitioners. 2014 m. gegužės 30 d.
13. Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. I-68 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-15 redakcija).

14. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12 P-8.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144/2011.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.
17. Anti-Corruption Guidance For Bar Associations, adopted on 25 May 2013 by the International Bar Association. Prieiga internetu: <http://anticorruptionstrategy.org/AC_strategy_legal_profession_bar_guidance_and_forum.aspx> [žiūrėta 2014-09-24].
18. International Bar Association, IBA publishes new code of conduct for the global legal profession (2011-07-21). Prieiga internetu: <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=BC99FD2C-D253-4BFE-A3B9-C13F196D9E60>> [žiūrėta 2014-12-17].
19. Risks and threats of corruption and the legal profession. Survey 2010. Prieiga internetu: <http://anticorruptionstrategy.org/AC_strategy_legal_profession_report.aspx> [žiūrėta 2014-09-24].
20. Sinkevičius, Dainius. *V. Juozapaitį sukritikavęs teisėjas A. Cininas gavo pylos* (2013-05-07). Prieiga internetu: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/v-juozapaiti-sukritikaves-teisejas-a-cininas-gavo-pylos.d?id=61329109#ixzz3EMbtWCrn>> [žiūrėta 2014-09-24].
21. Chadasevičius, Saulius. *Bausmes už žiaurumą su gyvūnais Seime siūlantis griežtinti Vytautas Juozapaitis įkando jį kritikavusiam teisėjui Audriui Cininui* (2013-05-09). Prieiga internetu: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/bausmes-uz-ziauruma-sugyvunais-seime-siulantis-grieztinti-vytautas-juozapaitis-ikando-ji-kritikavusiam-teisejui-audriui-cininui-56-333913#ixzz3EMcFFmoF>> [žiūrėta 2014-09-24].

4.6. PRIEDAS. SIŪLOMA TEISININKŲ ETIKOS KURSO PROGRAMA

1. Teisininkų etika kaip bendrosios etikos dalis: tarp integralumo ir išskirtinumo:

1.1. Teisininkų etikos vieta bendrojoje etikos sistemoje.

1.2. Teisininkų etikos išskirtinumas.

1.3. Teisininko vaidmuo ir moralė. Teisininko profesijos vidiniai prieštaravimai.

1.4. Moralinės raidos taksonomija.

Skaitiniai:

- Mikelėnas, Valentinas. Ką gali ir ko negali teisė. Iš: Viktorija Daujotytė ir kt. *Nerimas. Svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai įžvalgos*. Vilnius: Tyto alba, 2012, p. 121–139.

- Kiršienė, J., Malinauskas, V. Teisininkų etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. Iš: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 66–89.

- Berkmanas, T., Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliaavimo problemos. *Problemos*, 2014, 85, p. 79–90.

- Mahlmann, M. Ethics, Law and the Challenge of Cognitive Science. *German Law Journal*, 2007, 8(6), p. 1073–1090.

- The Ethics of Duty versus the Ethics of Aspiration. In: Problems and materials on professional responsibility, ed. Thomas D. Morgan, Ronald D. Rotunda. Mineola (N.Y.): Foundation Press, 1987, p. 14–15.

- Gardner, John. Ethics and Law. In: John Skorupski (ed.), „The Routledge Companion to Ethics“. London: Routledge, 2010. Prieiga internetu SSRN: <<http://ssrn.com/abstract=2344794>>.

- Red State, Blue State: Lawyers, Politics & Moral Counseling. Prieiga internetu: <<http://law.fordham.edu/louis-stein-center-for-law-and-ethics/10469.htm>>.

2. Teisininko vaidmuo ir atskirų teisinių profesijų ypatumai:

2.1. Požiūris į teisininko vaidmenį.

2.2. Dominuojantis požiūris į advokato vaidmenį.

2.3. Profesijos ir verslo dichotomija.

2.4. Požiūriai į teisininkų etiką.

2.5. Teisininkų profesinio reguliavimo šaltiniai.

2.6. Teisininkų vertybinių nuostatų ugdymas.

2.7. Nepriekaištinga reputacija.

Skaitiniai:

- Kiršienė, J.; Szymanski, C. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1327–42.

- Berkmanas, T., Gruodytė, E. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos. *Problemos*, 2014, 85, p. 79–90.

- Gruodytė, E. Nepriekaištinga advokato reputacija ir jos atkūrimo galimybės įvykdžius nusikalstamą veiką. In: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 367–392.

- Deborah M. Hussey Freeland. What is Lawyer? A reconstruction of the lawyer as an officer of the court. *Saint Louis University School of Law*, 2012, p. 425–495.

- Jeffrey A. Maine. Importance of Ethics and morality in today's world. *Stetson Law Review*, 1999–2000, p. 1073–1090.

- Gillers, Stephen. Can a good lawyer be a bad person. *Institute for study of Legal ethics*, 1999, p. 132–152.

- Raymond M. Brown. The „good person“ question: valid query or Hobson's choice? *Institute for study of Legal ethics*, 1999, p. 153–161.

- Ištrauka iš R. Susskind „Tomorrow's lawyer“, p. 15–38, 109–120, 132–139.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.

- Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas.

- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas.

- Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.

- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.

- Lietuvos advokatų etikos kodeksas.

- Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas.

Teismų praktika:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-168. *Teismų praktika*, 2001 (15).

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2009.

- Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.
- LAT nutartis byloje Nr. 1P-138/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, 2008, Nr. 2A-503.

3. Teisininko etikos transformacijos dėl technologijų ir globalizacijos įtakos:

3.1. Globalizacijos procesai ir jų poveikis teisininko profesijai.

3.2. Tarptautiniai standartai.

3.3. Šiuolaikinių technologijų keliamos grėsmės teisininko veiklai.

3.4. IT naudojimas teisininko darbe.

Skaitiniai:

- Mark, S. Harmonization or Homogenization? The globalization of Law and Legal Ethics- An Australian Viewpoint. *34 Vand. J. Transnational Law*, 2001, p. 1173–1209.

- Boon, Andrew; Flood, John. Globalization of Professional ethics? The significance of lawyer's International code of conduct. *Legal ethics*, Vol. 2, No. 1, 1999, p. 29–57.

- Kristin J. Hazelwood. Technology and Client Communications: Preparing Law Students and New Lawyers to Make Choices that Comply with the Ethical Duties of Confidentiality, Competence, and Communication, *83 Miss. L.J.* 245, 2014.

- Steve Leben, „Coping with New Technology“. Prieiga internetu: <http://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Thinking_Ethics_7-11.pdf>.

- American Bar Association Formal Opinion 462, February 21, 2013 Judge's Use of Electronic Social Networking Media.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- UN Basic Principles on the Role of Lawyers.
- IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession.

4. Teisininkas ir jo pareigos teisingumo sistemai. Teisėjų ir prokurorų profesinės etikos ypatumai:

4.1. Advokatų, notarų profesijų pareigos teisingumo sistemai;

4.2. Prokurorų veiklos nepriklausomumo garantijos ir atsakingas jų naudojimas;

4.3. Teisėjų nepriklausomumo, nešališkumo garantijos ir atsakingas jų naudojimas;

4.4. Teisininkai ir teisinės valstybės principas.

Skaitiniai:

- Merkevičius, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, Nr. 76, p. 63–82.

- Wendell L. Griffen. Comment: Judicial Accountability and Discipline. *61 Law and Contemp. Probs.* 1998, 75.

- Tamanaha, Brian. A Concise Guide to the Rule of Law Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=1012051>>.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas.
- Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341, su oficialiais pakeitimais iki 2014 m. liepos 23 d.), 57–61 str.

- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340, su oficialiais pakeitimais iki 2014 m. rugpjūčio 2 d.), 64–71 str.

- ABA Rules,
- Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas,
- Code of Conduct for United States Judges,

Teismų praktika:

- Teisėjų garbės teismo sprendimas teisėjo A. R. drausmės byloje 2010 m. spalio 25 d. Nr. 21P-8.

- Teisėjų garbės teismo sprendimas teisėjo R. P. drausmės byloje 2010 m. gegužės 31 d. Nr. 21P-4.

- Prokurorų etikos komisijos 2011 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. 1.6-29.
- JAV byla: *Brady v. Maryland*, 373 U. S. 83, 83 S. Ct. 1194 (1963).

5. Interesų konfliktai. Pusiausvyra tarp asmeninių ir profesinių prioritetų:

5.1. Teisininko ir klientų priešingi interesai;

5.2. Privatūs ir viešieji interesai.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.
- Lietuvos advokatų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas.
- Antstolių profesinės etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas.
- Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.
- Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.
- Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (*Valstybės žinios*, 1997, Nr. 67-1659, su oficialiais pakeitimais iki 2012 m. birželio 12 d.)
 - ABA Rules.
 - Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas.
 - Code of Conduct for United States Judges.

Teismų praktika:

- Teisėjų garbės teismo sprendimas teisėjo M. R. Ž. drausmės byloje, 2010 m. gruodžio 13 d. Nr. 21P-11.
- Teisėjų garbės teismo sprendimas teisėjo A. Š. drausmės byloje, 2009 m. rug-sėjo 28 d. Nr. 21P-1.
- LVAT nutartis 2013 m. spalio 7 d. administracinėje byloje Nr. A662-1566/2013.
- Prokurorų etikos komisijos 2014 m. liepos 25 d. išvada dėl galimo prokuro-rės R. P. Etikos kodekso pažeidimo.
- Advokatų garbės teismo interesų konfliktų bylų santrauka.

6. Advokatų ir kitų profesijų (notarų, antstolių) profesinės etikos ypatumai. Teisi-ninko ir kliento santykis: klientų paieška, reklama, finansai.

6.1. Teisinių paslaugų teikimas;

6.2. Teisininko ir kliento santykis: prigimtis, pradžia ir pabaiga, forma;

6.3. Pagrindinės teisininko pareigos, kylančios iš susitarimo su klientu: kvalifikacija ir kompetencijos ribos.

6.4. Teisininkų konkurencija ir klientų paieška;

6.5. Klientų informavimas apie teikiamas teises paslaugas. Reklama.

6.6. Mokėjimas už teikiamas paslaugas;

6.7. Kliento patikėtų lėšų valdymas ir apskaita.

Skaitiniai:

- Ištrauka iš R. Susskind. *Tomorrow's lawyer*, p. 3–14.
- Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*, 2013, 4, p. 1473–1491.

• Grigienė, Jurgita; Čerka, Paulius. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, reglamentavimas bei problemos Lietuvoje. *Teisės apžvalga*, 2012, Nr. 2(9), p. 5–16.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas.
- Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.
- Lietuvos advokatų etikos kodeksas.
- Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.
- Antstolių profesinės etikos kodeksas.
- Lietuvos advokatūros advokatų tarybos 2014 m. kovo 13 d. sprendimu patvirtintas Advokatų veiklos reklamos naudojimo reikalavimų ir kontrolės aprašas.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“, 2004 m. balandžio 2 d. Nr. 1R-85.

Teismų praktika:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-295/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-395/2013.
- Vilniaus apygardos administracinio teismo 2010 m. lapkričio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-2057-580/2010.

7. Konfidencialumo pareiga:

7.1. Advokato veiklos garantijos;

7.2. Advokato ir kliento privilegija, privilegijos taikymo sąlygos;

7.3. Etinė konfidencialumo pareiga;

7.4. Konfidencialumo pareigos pagrindimas ir probleminiai aspektai.

Skaitiniai:

- Clinton R. Long. *Akzo and the Debate on In-house Privilege in the European Union*. 8 Int'l L. & Mgmt. Rev. 1, 2011–2012.
- Geoffrey C. Hazard, Jr. ir kt. *Law and Ethics of Lawyering*. 5th. New York: Thomson Reuters / Foundation Press, 2010, p. 257–267.

Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.
- Lietuvos advokatų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas.
- Antstolių profesinės etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas.
- Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.
- Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.
- Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas .
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.
- Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341, su oficialiais pakeitimais iki 2014 m. liepos 23 d.). 48 str. 2 d. 4 p., 80 str. 3 p.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340, su oficialiais pakeitimais iki 2014 m. rugpjūčio 2 d.). 189 str. 2 d. 1 p.

- Restatement (Third) of Law Governing Law § 68 (2000). Attorney-Client Privilege, REST 3d LGOVL § 68.

- ABA Rules.
- Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas.

Teismų praktika:

- LAT 2006 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281/2006.
- LAT 2010 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144/2011.
- LAT 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.
- Panevėžio apygardos teismo nutartis byloje Nr. 1S-521-193/2010.
- JAV byla: *Spaulding v. Zimmerman*, 263 Minn. 346, 116 N.W. (2d) 704 (1962).
- JAV byla: *Swidler & Berlin v. U.S.*, 524 U.S. 399, 118 S.Ct. 2081.
- JAV byla: *United States v. Chen*, 99 F.3d 1495.

8. Etiško elgesio sudėtingomis situacijomis išlaikymo psichologiniai aspektai, streso valdymas:

8.1. Teisininko elgesio standartų apibrėžimas etikos kodeksuose.

8.2. Psichologiniai veiksniai ir rizikos teisininko profesijoje.

8.3. Psichologinių būsenų atpažinimas ir konfliktinių situacijų valdymo metodai.

8.4. Streso priežastys ir įveikimo būdai.

Skaitiniai:

- Marjorie A. Silver Supporting Attorneys' Personal Skills. *78 Rev. Jur. U.P.R.* 147, 2009.

- Beryl Blaustone. To Be Of Service: The Lawyer's Aware Use Of The Human Skills Associated With The Perceptive Self. *15 J. Legal Prof.* 241, 1990.

- Joshua D. Rosenberg. Interpersonal Dynamics: Helping Lawyers Learn the Skills, and the Importance, of Human Relationships in the Practice of Law. *58 U. Miami L. Rev.* 1225, 2003–2004.

- Sharpe, Michelle. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, ed. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routledge, 2011, p. 269–282.

- Cary Cherniss. *Beyond burnout: Helping teachers, nurses, therapists, and lawyers recover from stress and disillusionment*. London: Routledge, 1995, p. 121–181.

Teisės aktai:

- Lietuvos advokatų etikos kodeksas.
- Antstolių profesinės etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.
- Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas.
- Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas.

Teismų praktika:

- Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2.
- Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 21P-2.

9. Etiško bendravimo su žiniasklaida ir kolegomis teisininkais ypatumai:

9.1. Teisininko profesijos prestižo samprata;

9.2. Teisininkų tarpusavio santykiai – reagavimas į kolegos vykdomus etikos pažeidimus;

9.3. Saviraiškos laisvė ir teisininko profesija;

9.4. Teisminės valdžios ir kitų valdžios institucijų kritika;

9.5. Teisininkų veiklos viešumas.

Skaitiniai:

- Aleksandravičius, Egidijus. Skundo paradoksas. Prieiga internetu: <<http://www.balsas.lt/naujiena/158830/skundo-paradoksas/rubrika:naujienos-lietuva-komentaraiiranalize-lietuva>>.

- Geoffrey C. Hazard, Jr. ir kt. *Law and Ethics of Lawyering*, 5th. New York: Thomson Reuters/Foundation Press, 2010, p. 1003–1022.

- Geoffrey C. Hazard, Jr. ir kt. *Law and Ethics of Lawyering*, 5th. New York: Thomson Reuters / Foundation Press, 2010, p. 1163–1171.

- Tikniūtė, Agnė. Teisminės valdžios kritika ir jos ribos. Iš: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis. Vilnius: MES, 2013, p. 90–108.

- Teisės aktai ir kiti teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija.

Lietuvos advokatų etikos kodeksas.

Antstolių profesinės etikos kodeksas.

Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.

Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas.

Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas.

ABA Rules.

Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas.

Code of Conduct for United States Judges.

Teismų praktika:

- Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, p. K. B., Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2011, Nr. A438-2561)
- Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2013 m. gegužės 6 d. išvada dėl teisėjo A. C. elgesio Nr. 58P-1.
- Teisėjų garbės teismo 2014 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 21P-4.
- Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas teisėjos N. V. drausmės byloje Nr. 21P-4.
- Prokurorų etikos komisijos 2008 m. birželio 19 d. sprendimas.
- 10. Korupcija:
- 10.1. Korupcija kaip globalus socialinis reiškinys ir Lietuva globaliame kontekste;
- 10.2. Teisininko vaidmuo korupcinio pobūdžio veiklose. Korupcija kaip grėsmė siekiant tinkamai atlikti profesines pareigas;
- 10.3. Korupcijos žala visuomenei ir atskiram jos nariui;
- 10.4. Kovos su korupcija priemonės.

Skaitiniai:

- Palidauskaitė, Jolanta. Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo. *Viešoji politika ir administravimas*, 2006, Nr. 18.
- Karklins, Rasma. Typology of Post-Communist Corruption. *Problems of Post-Communism*, 2002, July/August.
- Power corrupts, but it corrupts only those who think they deserve it. Prieiga internetu: <<http://www.economist.com/node/15328544/print>>.

- Lekavičius, Arvydas. Nelegalaus seklio tinkle spurdėjo ir generolas. Prieiga internetu: <<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/kriminalai/nelegalaus-seklio-tinkle-spurdejo-ir-generolas.htm>>.

Teisininkų etikos kurso programos literatūros sąrašas

Teisės aktai

1. ABA Model Rules of Professional Conduct (ABA Rules). Prieiga internetu: <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html>.
2. Advokatų veiklos reklamos naudojimo reikalavimų ir kontrolės aprašas, patvirtintas Lietuvos advokatūros advokatų tarybos 2014 m. kovo 13 d. sprendimu.
3. Code of Conduct for United States Judges. Prieiga internetu: <<http://www.uscourts.gov/RulesAndPolicies/CodesOfConduct/CodeConductUnitedStatesJudges.aspx>>.
4. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“ (2004-04-02, Nr. 1R-85).
5. Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas. Prieiga internetu: <<http://www.ccbe.eu/index.php?id=32&L=0>>.
6. IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession. Prieiga internetu: <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=bc99fd2c-d253-4bfe-a3b9-c13f196d9e60>>.
7. Lietuvos advokatų etikos kodeksas, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 130-4681.
8. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. birželio 14 d.). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
9. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. balandžio 12 d.). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042.
10. Antstolių profesinės etikos kodeksas, *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 28-1342.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. liepos 23 d.). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. rugpjūčio 2 d.). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucija (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. sausio 24 d.). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
14. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2012 m. birželio mėn. 30 d.). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 28-810.

15. Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas. Prieiga internetu: <<http://www.notarurumai.lt/index.php/lt/notar%C5%B3-r%C5%ABmai/teis%C4%97s-aktai/notar%C5%B3-garb%C4%97s-kodeksas>>.
16. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. birželio 27 d.). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 81-1514.
17. Lietuvos Respublikos prokurorų etikos kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. I-68 (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-15 redakcija).
18. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. sausio 8 d.). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.
19. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12 P-8.
20. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2014 m. gegužės 14 d.). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 67-1659.
21. Restatement (Third) of Law Governing Law § 68 (2000) Attorney-Client Privilege, REST 3d LGOVL § 68.
22. UN Basic Principles on the Role of Lawyers. Prieiga internetu: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>>.

Teismų praktika

23. LAT 2001 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-168/2001.
24. LAT 2006 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281/2006.
25. LAT 2006 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-295/2006.
26. LAT 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2009.
27. LAT 2010 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144/2011.
28. LAT 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.
29. LVAT 2011 m. vasario 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-2561/2011.
30. LAT 2012 m. gegužės 31 d. nutartis byloje Nr. 1P-138/2012.
31. LAT 2013 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-395/2013.
32. LVAT 2013 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1566/2013
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. spalio 7 d. nutartis byloje Nr. 2A-503/2008.
34. Teisėjų garbės teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. sprendimas teisėjo A. Š. drausmės byloje Nr. 21P-1.
35. Panevėžio apygardos teismo 2010 m. birželio 23 d. nutartis byloje Nr. 1S-521-193/2010.
36. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2010 m. lapkričio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-2057-580/2010.
37. Prokurorų etikos komisijos 2008 m. birželio 19 d. sprendimas.

38. Prokurorų etikos komisijos 2011 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. 1.6-29.
39. Prokurorų etikos komisijos 2014 m. liepos 25 d. išvada dėl galimo prokurorės R. P. etikos kodekso pažeidimo.
40. Teisėjų garbės teismo 2006 m. gegužės 10 d. sprendimas Nr. 2.
41. Teisėjų garbės teismo 2009 m. spalio 19 d. sprendimas Nr. 21P-2.
42. Teisėjų garbės teismo 2010 m. gegužės 31 d. sprendimas teisėjo R. P. drausmės byloje Nr. 21P-4.
43. Teisėjų garbės teismo 2010 m. spalio 25 d. sprendimas teisėjo A. R. drausmės byloje Nr. 21P-8.
44. Teisėjų garbės teismo 2010 m. gruodžio 13 d. sprendimas teisėjo M. R. Ž. drausmės byloje Nr. 21P-11.
45. Teisėjų garbės teismo 2011 m. balandžio 18 d. sprendimas teisėjos N. V. drausmės byloje, Nr. 21P-4.
46. Teisėjų garbės teismo 2012 m. sausio 20 d. sprendimas Nr. 21P-2.
47. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2013 m. gegužės 6 d. išvada dėl teisėjo A. C. elgesio Nr. 58P-1.
48. Teisėjų garbės teismo 2014 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 21P-4.
49. Advokatų garbės teismo interesų konfliktų bylų santrauka.
50. JAV byla: *Spaulding v. Zimmerman*, 263 Minn. 346, 116 N.W. (2d) 704 (1962).
51. JAV byla: *Brady v. Maryland*, 373 U. S. 83, 83 S. Ct. 1194 (1963).
52. JAV byla: *United States v. Chen*, 99 F.3d 1495 (1996).
53. JAV byla: *Swidler & Berlin v. U. S.*, 524 U. S. 399, 118 S. Ct. 2081 (1998).

Specialioji literatūra

54. American Bar Association. *Judge's Use of Electronic Social Networking Media*. Formal Opinion 462, February 21, 2013.
55. Aleksandravičius, Egidijus. *Skundo paradoksas*. Prieiga internetu: <<http://www.balsas.lt/naujiena/158830/skundo-paradoksas/rubrika:naujienos-lietuva-komentaraiiranalize-lietuva>>.
56. Berkmanas, Tomas; Gruodytė, Edita. Teisininkų etikos vertybių realumo ir modelavimo problemos. *Problemos*, 85, 2014, p. 79–90.
57. Blaustone, Beryl. To Be of Service: the Lawyer's Aware Use of the Human Skills Associated with the Perceptive Self. *15 J. Legal Prof.* 241 (1990).
58. Boon, Andrew; Flood, John. Globalization of Professional ethics? The significance of lawyer's International code of conduct. *Legal ethics*, 2:1(1999), p. 29–57.
59. Brown, Raymond M. *The „good person“ question: valid query or Hobson's choice?* Institute for study of Legal ethics, 1999.
60. Cherniss, Cary. *Beyond burnout: Helping teachers, nurses, therapists, and lawyers recover from stress and disillusionment*. London: Routledge, 1995.

61. Freeland, Deborah M. Hussey. *What is Lawyer? A reconstruction of the lawyer as an officer of the court*. Saint Louis University School of Law, 2012.
62. Gardner, John. Ethics and Law. In: *The Routledge Companion to Ethics*, ed. John Skorupski. London: Routledge, 2010. Prieiga internetu SSRN: <<http://ssrn.com/abstract=2344794>>.
63. Gillers, Stephen. *Can a good lawyer be a bad person*. Institute for study of Legal ethics, 1999.
64. Griffen Wendell, L. Comment: Judicial Accountability and Discipline, *61 Law and Contemp. Probs.*, 1998, 75.
65. Grigienė, Jurgita; Čerka, Paulius. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, reglamentavimas bei problemos Lietuvoje. *Teisės apžvalga*, 2012, 2(9), p. 5–16.
66. Gruodytė, Edita. Nepriekaištinga advokato reputacija ir jos atkūrimo galimybės įvykdžius nusikalstamą veiką. Iš: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis ir kiti. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 367–392.
67. Hazard, Jr.; Geoffrey, C. ir kt. *Law and Ethics of Lawyering*. New York: Thomson Reuters / Foundation Press, 2010.
68. Hazelwood, Kristin J. Technology and Client Communications: Preparing Law Students and New Lawyers to Make Choices that Comply with the Ethical Duties of Confidentiality, Competence, and Communication. *83 Miss. L. J.* 245 (2014).
69. Karklins, Rasma. Typology of Post-Communist Corruption. *Problems of Post-Communism*, July / August (2002).
70. Kiršienė, Julija; Malinauskas, Vygantas. Teisininkų etikos modeliai ir jų taikymo praktikoje teoriniai aspektai. Iš: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis ir kiti. Vilnius: leidykla MES, 2013, p. 66–89.
71. Kiršienė, Julija; Charles F. Szymanski. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1327–1342.
72. Lastauskienė, G. Advokato profesija: Prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*, 2013, 20(4), p. 1473–1491.
73. Leben, Steve. *Coping with New Technology*. Prieiga internetu: <http://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Thinking_Ethics_7-11.pdf>.
74. Lekavičius, Arvydas. *Nelegalaus seklio tinkle spurdėjo ir generolas*. Prieiga internetu: <<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/kriminalai/nelegalaus-seklio-tinkle-spurdejo-ir-generolas.htm>>.
75. Long, Clinton R. Akzo and the Debate on In-House Privilege in the European Union. *8 Int'l L. & Mgmt. Rev.* 1, 2011–2012.
76. Mahlmann, M. Ethics, Law and the Challenge of Cognitive Science. *German Law Journal*, 2007, 8(6), p. 1073–1090.
77. Maine, Jeffrey A. Importance of Ethics and morality in today's world. *Stetson Law Review*, 1999–2000, p. 1073–1090.

78. Mark, S. Harmonization or Homogenization? The globalization of Law and Legal Ethics – An Australian Viewpoint. *34 Vand. J. Transnational Law*, 2001, p. 1173.
79. Merkevičius, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, t. 76, p. 63–82.
80. Mikelėnas, Valentinas. Ką gali ir ko negali teisė. Iš: *Nerimas. Svarbiausių humanitarnių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai įžvalgos*, red. Viktorija Daujotytė ir kiti. Vilnius: Tyto alba, 2012, p. 121–139.
81. Morgan Thomas, D.; Ronald D. Rotunda. *Problems and materials on professional responsibility*. Mineola (N. Y.): Foundation Press, 1987.
82. Palidauskaitė, Jolanta. Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo. *Viešoji politika ir administravimas*. 2006, 18, 5, p. 7–72.
83. *Power corrupts, but it corrupts only those who think they deserve it*. Prieiga internetu: <<http://www.economist.com/node/15328544/print>>.
84. *Red State, Blue State: Lawyers, Politics & Moral Counseling*. Prieiga internetu: <<http://law.fordham.edu/louis-stein-center-for-law-and-ethics/10469.htm>>.
85. Rosenberg Joshua, D. Interpersonal Dynamics: Helping Lawyers Learn the Skills, and the Importance, of Human Relationships in the Practice of Law. *58 U. Miami L. Rev.* 1225 (2003–2004).
86. Sharpe, Michelle. The Problem of Mental Ill-Health in the Profession and a Suggested Solution. In: *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics*, red. Francesca Bartlett, Reid Mortensen, Kieran Tranter. New York: Routledge, 2011, p. 269–282.
87. Silver, Marjorie A. Supporting Attorneys' Personal Skills. *78 Rev. Jur. U. P. R.* 147 (2009).
88. Susskind, R. *Tomorrow's lawyer*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
89. Tamanaha, Brian. *A Concise Guide to the Rule of Law*. Prieiga internetu: <<http://ssrn.com/abstract=1012051>>.
90. Tikniūtė, Agnė. Teisminės valdžios kritika ir jos ribos. Iš: *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*, red. G. Mesonis ir kiti. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 90–108.

5. Išvados

Atlikus nagrinėtųjų valstybių teisinio reglamentavimo analizę, nustatyti šie panašumai ir skirtumai, palyginti su Lietuva:

Teisinio reglamentavimo ir drausmės pažeidimų srityje:

1. Valstybėse yra nuo 3 (JAV) iki 5 (Prancūzija) valstybės reguliuojamų teisinių profesijų. JAV teisinėmis profesijomis nelaikoma antstolio ir notaro veikla. Vokietijoje antstolis nepriskiriamas prie teisinių profesijų ir jam nenustatytas teisinio išsilavinimo reikalingumas. Prancūzijoje analogiškai Lietuvos teisinei sistemai yra visos penkios teisinės profesijos.

2. Visose valstybėse asmuo, norintis tapti teisininku, turi atitikti kiekvienoje valstybėje nustatytus išsilavinimo, nepriekaištingos reputacijos ir tinkamumo profesijai reikalavimus, tačiau reikalavimų turinys ir kriterijai yra šiek tiek skirtingi.

3. Daugiausia išsilavinimo skirtumų nustatyta JAV, kur, kitaip nei Europoje, teisės studijos prasideda įgijus vidurinį išsilavinimą. JAV asmuo gali studijuoti teisės mokykloje ir įgyti teisinį išsilavinimą, tik prieš tai baigęs kitos profesijos bakalauro studijas. Taigi absolventas po trejus metus trunkančių teisės studijų teisės mokykloje įgyja pirmąjį teisinį laipsnį, būtiną, norint praktikuoti teisę, – *juris doctor* (J. D.).

4. JAV, kitaip nei kitose analizuotose valstybėse, teisininko profesija yra vientisa, t. y. teisininkas, pradėjęs dirbti vienoje teisinės profesijos srityje, gali laisvai pereiti į kitą, tarkim, iš advokatų kontoros pereiti dirbti į prokuratūrą ir, atvirkščiai, o tai mažiau būdinga Vokietijai ir Prancūzijai, nors ir nėra savaiame draudžiama.

5. Vokietijoje, kitaip nei Lietuvoje ir Prancūzijoje, visų teisinių profesijų atstovams keliami vienodi teisinio išsilavinimo reikalavimai, kurį įgijęs asmuo gali įgyti bet kurią teisinę profesiją. Notarams nustatyti papildomi reikalavimai: trejų metų stažuotė ir specialus egzaminas. Be to, asmuo, kad įgytų teisinį išsilavinimą liudijantį diplomą, turi išlaikyti du valstybinius egzaminus, iš kurių vienas laikomas baigus

studijas, kitas – atlikus teisinę praktiką. Asmuo, neišlaikęs bent vieno iš egzaminų (kuriuos leidžiama laikyti pakartotinai tik vieną kartą) negauna teisinio išsilavinimo diplomo. Egzaminų rezultatai nulemia galimybes pretenduoti į vieną ar kitą teisinę profesiją, t. y. skirtingai nei Lietuvoje, papildomų egzaminų asmeniui, pretenduojančiam į bet kurią teisinę profesiją Vokietijoje, nėra nustatyta.

6. Vokietijoje prokurorai ir antstoliai yra valstybės tarnautojai, atitinkamai jiems taikomos valstybės tarnybą reguliuojančių teisės aktų nuostatos. Teisėjai, nors ir nėra valstybės tarnautojai, tačiau jiems taikoma dalis valstybės tarnybą reguliuojančių teisės aktų nuostatų. Advokatams ir notarams, kaip laisvosios profesijos atstovams, nustatytas atskiras profesijos teisinis reguliavimas.

7. JAV dėl kandidato neprikaištingos reputacijos visose nagrinėtose valstijose nėra nurodoma tokio pažeidimo, kuris savaime neleistų asmeniui būti priimtam į teisininkų asociaciją ir verstis teisininko praktika. Šį klausimą sprendžia atitinkama institucija, kuri prireikus atlieka išsamų tyrimą, galintį užtrukti iki 6 mėnesių, ir atskirai įvertina kiekvieną konkrečią situaciją. Skirtingose valstijose tuo pačiu klausimu sprendimas gali būti kardinaliai priešingas.

8. Visose analizuotose valstybėse reguliuojamų teisinių profesijų atstovams teisės aktuose yra įtvirtintos etikos nuostatos ir atsakomybė už jų nesilaikymą.

8.1. Vokietijoje yra du pagrindai (išskyrus notarus) drausminei atsakomybei kilti.

Pirmasis iš jų – profesijai keliamų reikalavimų ir įpareigojimų nevykdymas bei netinkamas elgesys ne tarnybos metu, jei toks elgesys gali būti laikomas menkinančiu atitinkamos profesijos garbę ir prestižą ar kenkiančiu paties asmens kaip atitinkamos profesijos atstovo reputacijai. Įvardyti pagrindai teisėjams, prokurorams ir antstoliams įtvirtinti Federaliniame valstybės tarnybos įstatyme, advokatams – Federaliniame advokatūros įstatyme. O notarams Federaliniame notarų įstatyme numatytas vienintelis drausminės atsakomybės pagrindas – įstatyme įtvirtintų notaro pareigų sulaužymas, dėl kurių nustatyta notaro kaltė.

8.2. Prancūzija iš kitų valstybių išsiskiria lankstumu, nes visų drausmės principų ir normų nesiekama kodifikuoti. Sudaromi įvairūs kompendiumai ir reglamentai, pasižymintys lankstumu, tam, kad galėtų kisti laikui bėgant ir nereikštų baigtinio nusižengimų ir sankcijų už juos sąrašo, o tai labai svarbu atsižvelgiant į sparčią visuomeninių santykių raidą.

- 8.3. JAV teisininko etikai skiriamas išskirtinis dėmesys. Šioje valstybėje ABA (angl. *American Bar Association*) Teisinio ugdymo ir priėmimo į profesinę asociaciją skyriaus taryba ir Akreditacijos komitetas yra JAV švietimo departamento įgaliotos institucijos, akredituojančios programas, suteikiančias *juris doctor* laipsnį. Praktikuojančių teisininkų ugdymas profesinės etikos srityje yra paliktas valstijų kompetencijai, ABA nustatant gaires, pavyzdines taisykles šioje srityje, kurios valstijoms nėra privalomos. Vokietijoje ir Prancūzijoje, kaip ir Lietuvoje, etika yra labiau aukštųjų mokyklų (teisininkų rengimo) ir atitinkamas teisinės profesijas prižiūrinčių institucijų kompetencija.
- 8.4. JAV visose valstijose, išskyrus Kaliforniją, teisininkų etikos kodeksai, parengti pagal ABA Pavyzdines profesinio elgesio taisykles (angl. *Model Rules of Professional Conduct*), reglamentuoja visų teisinių profesijų veiklą, numatant taisykles pagal teisininko veiklos specifiką. ABA taip pat parengė Pavyzdines teisėjų profesinio elgesio taisykles (angl. *Model Rules of Judicial Conduct*), kurios be pakeitimų priimtose 29-iose valstijose.
9. Kiekvienoje iš analizuotų valstybių yra institucijų, atsakingų už galimų etikos pažeidimų nustatymą ir įvertinimą.
- 9.1. Vokietijoje prokurorams ir teisėjams drausmės byla keliami toje pačioje drausminę atsakomybę taikančių subjektų sistemoje, t. y. tarnybos teismuose ir Federaliniame tarnybos teisme. Į tarnybos teismų ir Federalinių tarnybos teismų sudėtį keliant drausmės bylą tiek teisėjui, tiek prokurorui pirmininkaujančiu ir nuolatiniais teisėjais yra skiriami tik teisėjai, paskirti iki amžiaus galo. Vokietijos teismų įstatyme taip pat nustatyta, kad šalies žemės turi teisę nustatyti, kad nuolatiniais teisėjais tik tarnybos teismuose gali tapti ir advokatai. Nenuolatinį teisėjų skyrimas priklauso nuo to, kam yra keliami drausmės byla. Jeigu byla keliami teisėjui, nenuolatiniais teisėjais skiriami tie teisėjai, kurie dirba toje pačioje jurisdikcijoje kaip ir teisėjas, kuriam keliami drausmės byla. Prokurorų byloms nagrinėti nenuolatiniais teisėjais skiriami prokurorai, paskirti iki amžiaus galo. Advokatų drausmės bylos nagrinėjamos teisininkų garbės teismų sistemoje, o drausmės bylą kelia prokuroras. Į šio teismo sudėtį gali įeiti tik advokatai, o į aukštesniojo teisininkų teismo, kuriam skundžiami teisininkų garbės teismo sprendimai, sudėtį gali įeiti ir teisėjai, tačiau pirmininkaujantis teisėjas šiame teisme privalo būti advokatas. Notarų drausmės bylas nagrinėja regiono ar aukštesniojo regiono

teismo pirmininkas ar aukštesnysis regiono teismas, o antstolių – kompetingas organas nustatomas pagal šalies žemėse įtvirtintą teisinį antstolių reguliavimą.

- 9.2. JAV drausminės atsakomybės klausimai yra sprendžiami valstijos Aukščiausio Teismo paskirtų administracinių institucijų, Kalifornijoje – tam skirto specializuoto teismo. Visose aptartose valstijose drausmės komisijų sudėtyse yra narių ne teisininkų. Visuomenės atstovų įtraukimas į šio pobūdžio komisijas būdingas ir Prancūzijai. Joje atstovus skiria Respublikos Prezidentas ir Parlamento rūmų prezidentai.

Teisinio švietimo srityje:

1. Analizuojamose valstybėse požiūris į etikos svarbą teisės studijų metu ir tobulinant kvalifikaciją yra šiek tiek skirtingas.

1.1. Lietuvoje galiojančiuose būsimų teisininkų rengimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nenumatyta, kad būsimasis teisininkas studijų metu privalomai turėtų įgyti žinių apie teisininko etiką ar (ir) profesinę atsakomybę. Tačiau naujajame teisės studijų aprašo projekte teisininkų etika nurodoma tiek kaip vienas iš įgyjamų žinių ir jų taikymo gebėjimas, tiek kaip specialusis gebėjimas pirmosios ir antrosios pakopos studijose, todėl tai savaime reiškia, kad universitetuose būsimiems teisininkams skirtose programose privalės būti numatyta teisininko etika.

1.2. Lietuvoje kiekvienai iš penkių analizuotų profesijų yra nustatyti ir detalizuoti kvalifikacijos tobulinimo reikalavimai, tačiau jų turinys ir išdėstymas šiek tiek skiriasi. Labiausiai išplėtotą yra teisėjų kvalifikacijos kėlimo programa, kurioje organizuojamų mokymų sisteminis skaidymas iš esmės būdingas tik dviem teisinėms profesijoms: teisėjams ir prokurorams, tačiau ir prokurorų, ir teisėjų kvalifikacijos tobulinimo reglamentavimo dokumentuose pasigendama aiškesnių kriterijų, kaip (kiek) vertinama, ar teisėjas ir prokuroras kelia kvalifikaciją ir kaip užtikrinama, kad norintys dalyvauti mokymuose teisėjai ir prokurorai galėtų patekti į vienus ar kitus mokymus, kaip vykdoma kvalifikacijos kontrolė, – visa tai labai aiškiai reglamentuota notarų ir antstolių bei iš dalies advokatų mokymų planuose (pastaruosius Advokatų taryba kontroliuoja savo nuožiūra, be to, planuoja nustatyti konkretesnius mokymų planus).

- 1.3. Remiantis visų esamų mokymo programų formos ir turinio analize, galima teigti, kad Lietuvoje teisininkų kvalifikacijai kelti ir tobulinti skiriama vis daugiau dėmesio, tačiau šioje srityje dar yra daug neišnaudotos erdvės.
- 1.4. JAV profesinės atsakomybės kursas kiekvienoje akredituotoje teisės mokykloje yra privalomas – paprastai teisės studentai gali pasirinkti iš kelių teisės mokykloje siūlomų alternatyvių kursų. Jau teisės studijų metu studentas skatinamas suvokti ne tik specialiųjų gebėjimų, bet ir profesinių vertybių svarbą, užtikrinančių sėkmingą profesinį tobulėjimą. Įgytas supratimas, kad teisininko profesijos atstovui reikia nuolat mokytis ir kelti profesinę kvalifikaciją visos teisinės praktikos metu yra neatsiejama teisininko profesijos dalis.
- 1.5. Teisininkų etika JAV yra labai svarbi ir teisininkų kvalifikacijos kėlimo dalis. Ypatingas dėmesys skiriamas teisininkams informuoti etikos klausimais, rengiami pristatymai, pranešama apie reglamentavimo pakeitimus. Vienas iš išskirtinių šios sistemos bruožų yra lankstumas. Teisininkams sudaromos galimybės gauti anonimines konsultacijas, spręsti praktiniame darbe iškilusias etines dilemas. Naudojantis šiuolaikinėmis technologijomis prieinamos įvairios kvalifikacijos kėlimo formos, įskaitant ir nuotolines.
- 1.6. Nors JAV teisininkų kvalifikacijos tobulinimo organizavimas yra paliktas valstijų kompetencijai, Amerikos profesinė teisininkų asociacija daro didžiulį koordinuojamąjį darbą, rengdama pavyzdines taisykles, kurios, nors valstijoms ir neprivalomos, yra vertingos tęstinio teisinio ugdymo organizavimo gairės ir daugelis valstijų savo tęstinį teisininkų ugdymą organizuoja būtent pagal šias gaires.
- 1.7. JAV kvalifikacijos kėlimo taisyklėse yra nustatytas reikalavimas per metus skirti bent vieną ar dvi valandas etikai / profesionalizmui. Beveik pusė valstijų, kuriose tęstinis teisinis ugdymas yra privalomas (šešiolikoje iš trisdešimt devynių), atskiroje privalomoje programoje naujai priimtiems teisininkams išskirtinį dėmesį skiria teisinei etikai ir profesionalizmui. Šešiolikoje valstijų ši programa yra vienintelė, sprendžianti tokius etikos ir profesionalizmo klausimus.
- 1.8. Amerikietiškojo modelio pranašumas tas, kad kvalifikacijos tobulinimo programose nuolat pabrėžiama, kad turi būti identifikuoti teisininkų neetiškam elgesiui turintys įtakos veiksniai ir laiku organizuojami atitinkami mokymai.

Mokymai turi turėti aiškų pamatą, prasmę ir struktūrinės dalis, leidžiančias išspręsti atskleistą problemą.

1.9. Prancūzijoje daugiausia dėmesio teisininkų etikai (deontologijai) skiriama ne universitetiniu, bet tam tikros profesijos rengimo mokyklose ir tęstinio mokymo lygmeniu. Pavyzdžiui, advokatūros mokykloje būsimiesiems advokatams dėstomas platus deontologijos kursas, kurį sudaro teorinė ir praktinė dalys. Tai advokatūros mokyklos studentams nauja disciplina, kurios žinios griežtai tikrinamos baigiamųjų egzaminų metu.

1.10. Antrasis teisininkų etikai svarbus etapas Prancūzijoje – teisininko karjeros pradžia, nes per pirmuosius dvejus veiklos metus tam tikrų profesijų teisininkai (pavyzdžiui, advokatai, notarai, antstoliai) privalo išklaudyti bent po dešimties valandų trukmės (per vienerius metus) deontologijos mokymo kursus.

1.11. Deontologijos mokymai Prancūzijoje neapsiriboja teorinėmis paskaitomis. Pavyzdžiui, advokatų tęstinio mokymo programose aiškiai numatytos ne tik paskaitos deontologijos tema, bet ir deontologijos pratybos.

1.12. Vokietijoje iš esmės jokio dėmesio būsimųjų teisininkų etikai neskiriama, tai galimai nulėmė teisinės sistemos ypatumai ir istorinė raida. Šioje valstybėje nėra bendro teisininkų etikos ugdymo modelio. Laikoma, kad kiekvienas teisės studijas baigęs asmuo privalo būti savarankiškai susipažinęs su tam tikrai teisinei profesijai taikomu reguliavimu ir jo laikytis. Galima sakyti, kad tokia sistema veikia tol, kol teisinį išsilavinimą įgijęs asmuo suvokia atsakomybę už savo profesijos prestižą.

2. Visose analizuotose valstybėse kvalifikacijos kėlimo metu skiriama dėmesio teisininkų etikai.

2.1. Išskirtinis dėmesys teisininko etikai skiriamas JAV.

2.2. Vokietijoje daugiausia dėmesio teisininkų etikai ugdyti skiriama profesinės veiklos metu, kuri remiasi atitinkamos teisinės profesijos savivaldos organų iniciatyva. Tiek Vokietijos teisėjų asociacija, vienijanti teisėjus ir prokurorus, tiek Vokietijos advokatų asociacija, vienijanti daugelį Vokietijoje praktikuojančių advokatų savanoriškumo principu, organizuoja įvairias iniciatyvas, pabrėžiančias profesinės etikos svarbą ir vaidmenį teisininko veikloje. Šios iniciatyvos nėra privalomos, tačiau pasižymi tam tikru pastovumu ir periodiškumu, kad būtų galima skatinti nuolatinės savanoriškos teisininkų diskusijas

profesinės etikos klausimais, šitaip ugdant individualią profesinę atsakomybę ir suvokimą apie profesinės etikos svarbą kasdienėje veikloje.

- 2.3. Tačiau, kitaip nei JAV, Prancūzijoje teisininkų etikai daugiausia dėmesio skiriama ne kvalifikacijos kėlimo, bet tam tikrai profesijai skirtoje teisės mokykloje. Kvalifikacijos kėlimo metu dažnai pakartotinai nagrinėjamos jau analizuotos deontologijos temos.
- 2.4. Prancūzijos ypatumas tas, kad, baigę pirmuosius dvejus metus trunkantį tęstinį mokymą, teisininkai gali rinktis tolesnio privalomo tęstinio mokymosi kryptis ir formas. Pavyzdžiui, straipsnių rašymas ar dėstymas profesine tematika laikomas dalyvavimu tęstiniame privalomame mokyme, o tai iš esmės atitinka ir Lietuvos praktiką.
- 2.5. Analogiškai, kaip ir JAV, Prancūzijoje teisininkai taip pat gali konsultuotis praktiškai teisininkų etiką liečiančiais klausimais. Tarkim, advokatai gali kreiptis į specialias komisijas, kurios specializuojasi atitinkamose deontologijos srityse (pavyzdžiui, sprendžia interesų konfliktus).

6. Siūlomos tobulinimo kryptys

Atliktas mokslinis tyrimas atskleidė, kad teisininkų etikos analizė, kaip ir galimo modelio kūrimas, reikalauja holistinio požiūrio į procesą, nes jos determinavimo charakteristikos yra glaudžiai susijusios ir negali būti aiškinamos atskirai nuo bendro konteksto, kuo ir grindžiami toliau teikiami pasiūlymai:

1. Atsižvelgiant į Prancūzijos patirtį ir kokybinio tyrimo rezultatus siūlytina rinktis lankstesnį etikos kodekso modelį, pagal etikos srities specifiką (kad ne viskas gali būti sureguliuota normomis). Itin daug dėmesio turėtų būti skiriama bendriesiems etikos, moralės principams ir jiems diegiama pagarba. Turi būti formuojama bendra teisininkų moralė, kuri ir būtų pagrindinis mechanizmas, užtikrinantis etikos ir moralės laikymąsi konkrečių teisės normų nereglamentuojamomis situacijomis.
2. Tam tikroms teisinėms profesijoms skirtų teisės aktų ir praktikos analizė parodė, kad Lietuvoje stokojama bendros ir aiškios teisininkų etikos koncepcijos, o tai savaime lemia teisinių profesijų santykinį uždarumą, vienos teisės profesijos atstovų „žiūrėjimą iš aukšto“ į kitas profesijas, savęs neidentifikavimą su tam tikra teisine profesija, nors visi yra iš esmės įgiję tą patį išsilavinimą ir pradinę profesinę kvalifikaciją. Atsižvelgiant į nustatytas problemas, siūloma išryškinti universalius etiško teisininko apibūdinimo kriterijus ir juos apibrėžti specialiame dokumente. Tai galėtų atsispindėti, pavyzdžiui, teisininkų etikos pavyzdiniame kodekse ar kitokio pobūdžio teisininko etikos standartizavimo dokumente, kurį reikėtų įdiegti valstybėje, teisinėms profesijoms paliekant teisę tai pritaikyti konkrečios profesijos specifikai papildant

bendrojo modelio taisykles ar tam tikrais atvejais ir jas priderinant esant aiškiam argumentavimui.

3. Remiantis atliktais moksliniais tyrimais ir kokybinio tyrimo rezultatais, kuriant ar tobulinant teisininkų etikos kodeksą siūlytina jo ideologiniu struktūriniu pagrindu laikyti šiuolaikinio kognityviojo mokslo ir modernių žmogaus proto teorijų (ypač mentalistinės teorijos) moraliniam protui priskiriamų teisingumo ir altruizmo principų dedamąsias. Kitaip sakant, teisininko etiško elgesio principus nustatanti (pagrindinė arba kitaip – substancinė) kodekso dalis galėtų būti skeliama per pusę. Vienas skyrius galėtų būti skiriamas teisingumo principui detalizuoti ir sukonkretinti teisininkų etikos kontekste, kur pagrindiniai reikalavimai teisininkui būtų siejami su bendrąja proceso etika, interesų konflikto / šališkumo vengimu, profesionalumu, savęs identifikavimu su teisingumo sistema (apimant ir teisininko socialinio aktyvumo reikalavimus ir jų suderinimą su interesų konfliktų vengimo reikalavimu). Kitas skyrius galėtų būti skiriamas altruizmo principui detalizuoti ir sukonkretinti teisininkų etikos kontekste, kur pagrindiniai reikalavimai teisininkui būtų siejami su bendravimu su žmonėmis procesu, bendruoju etiketu ir poreikiu palaikyti asmens ir profesinės bendruomenės reputaciją (šiuo atveju taip pat būtų svarbu reglamentuoti *pro bono* paslaugų teikimą).
4. Rengiant tokį kodeksą neišvengiamai būtina atspindėti dabartines pasaulines ir globalizacijos tendencijas, sietinas su didėjančiu teisininko profesijos tarptautiškumu, teisinių kontorų daugėjimu, specializavimusi, plintančiu bendradarbiavimu su užsienio teisiniais biurais ir su kitų profesijų atstovais.
5. Profesionalumo pabrėžimas kokybinio tyrimo metu patvirtina, kad itin svarbu ypatingą dėmesį skirti teisininkų profesinio rengimo kokybei gerinti, nes aukšta profesinė kvalifikacija pasižymintys asmenys, spręsdami tam tikras situacijas, labiau linkę remtis profesiniais argumentais ir vadovautis profesionaliais metodais. O jei profesinio pasirengimo lygis žemas, teisininkai kilusioms užduotims spręsti ieško neprofesionalių metodų. Tinkamai profesijai pasirengę žmonės labiau vertins savo darbą, profesiją, aplinką, kolegas, oponentus bei klientus ir gebės geriau spręsti etikos požiūriu sudėtingas situacijas, net jei jų nereguliuos tam tikros teisės normos.
6. Teisininkų etikai ypatingą dėmesį būtina skirti ir universitetinio teisininkų rengimo metu, ją padarant privalomu dalyku. Tačiau to savaime nepakanka:

etiško teisininko rengimas neatsiejamas nuo *viso* universitetinio teisininkų rengimo, t. y. jo tam tikros koncepcijos. Tai turi būti *universitetinis* išsilavinimas, mokantis ne „iškalni“ informaciją ir priimti ją kaip neginčijamą tiesą ar doktriną, o diskutuoti ir ginti savo poziciją, kartu suteikiantis platų socialinį humanitarinį išsilavinimą bei humanistinius etinius pagrindus. Studentai turi būti nuo pat pradžių skatinami laikytis akademinio sąžiningumo principo ir kelti sau didesnius etinius standartus – būti moralaus elgesio pavyzdžiu kitiems.

7. Atsižvelgiant į Prancūzijos (notarų) ir JAV (teisininkų) patirtį siūlytina apsvartyti galimybę sukurti teisininkų (atskirų profesijų) drausminės atsakomybės fondą, kuris būtų kaupiamas iš nedidelių, tačiau visuotinių metinių profesijos atstovų įnašų. Fondo išmokų nukentėjusiems dėl teisininkų drausmės pažeidimų asmenims dydis ir pobūdis turėtų būti nustatytas atsižvelgiant į Lietuvos situaciją ir galimybes. Toks instrumentas didintų pasitikėjimą teisininko profesija visuomenės akyse ir skatintų jos atstovus geriau laikytis vidinės drausmės. Prancūzijoje notariatas atlygina net ir civilinę žalą, kilusią dėl netinkamų / neteisėtų notarų veiksmų. JAV toks teisininkų atsakomybės fondas veikia Ilinojaus valstijoje (angl. *Client Protection Program Trust Fund*).
8. Puoselėjant Lietuvos teisininkų etiką ir profesionalumą galima taikyti dvejopą požiūrį. Instituciniu požiūriu turėtų būti aiškiai skiriami du aspektai: (i) viena institucija turėtų užtikrinti, kad teisininkai nepažeistų esamų minimalių drausmės reikalavimų (ji nagrinėtų ir atitinkamus skundus dėl teisininkų etikos), (ii) kita institucija turėtų vykdyti veiklą, kuria siekiama ne tik užtikrinti minimalių reikalavimų laikymąsi, bet ir didinti teisininkų profesionalumą organizuojant mokymus, seminarus ir pan. Toks modelis taikomas JAV Ilinojaus valstijoje, kur veikia ARDC (angl. *Attorney registration and disciplinary commission*) ir Ilinojaus Aukščiausiojo teismo Profesionalizmo komisija (angl. *Supreme Court Commission on Professionalism* (ILSCCP)). Abi šios institucijos priklauso Ilinojaus valstijos Aukščiausiajam teismui, tačiau turi skirtingas užduotis ir veiklos metodus.
9. Remiantis JAV patirtimi ir Lietuvos teisėjų etikos ir drausmės komisijos pirmininko pavyzdžiu siūloma apsvartyti galimybę parengti ir kitų profesijų garbės teismų praktikos apibendrinimus, kurie būtų siejami su konkrečiais etikos kodeksų straipsniais ir viešai prieinami internete.

10. Kiekvienai iš teisinių profesijų (išskyrus teisėjus, kurie tai jau turi) siūloma apsvaistyti galimybę praktikuojantiems teisininkams kreiptis dėl konsultacijos, esant kontroversiškomis ir neaiškioms situacijoms, ir operatyviai gauti atsakymą užtikrinant anonimiškumą.
11. Atliktos analizės pagrindu ir remiantis kitų valstybių patirtimi siūlytina kiekvienai profesijai patvirtinti kvalifikacijos tobulinimo gaires, kuriose būtų diferencijuoti mokymų tikslai ir uždaviniai, atsižvelgiant į asmens praktinę patirtį (išskirti pradedančiuosius teisininkus ir kitus teisininkus).
12. Kiekviena profesija, rūpindamasi savo prestižu ir įvertindama teisės aktų kaitą bei kitus ypatumus, turėtų apsvaistyti siūlomų mokymų struktūrizavimo galimybę, išskiriant privalomų ir pasirinktinų mokymų kategorijas. Pirmajai kategorijai mokymų siūlytina priskirti būtinas ir svarbias visiems teisininkams mokymų rūšis, neatsižvelgiant į tai, kurioje srityje jie specializuojasi, – tai etika, psichologija, bendravimo su klientais ir interesantais įgūdžių formavimas, streso valdymo, iškalbos ir panašūs įgūdžiai. Pasirinktų mokymų kategorijoje turėtų būti nustatytas būtinas per metus surinkti balų (taškų) skaičius ir galimybė pasirinkti konkrečius dalykus, atsižvelgiant į asmens poreikius ir specializaciją.
13. Ne mažiau svarbu užtikrinti, kad mokymai susidėtų iš teorinės ir praktinės dalies (tai numato teisėjų mokymai) ir asmenys būtų mokomi įgytas teorines žinias iš karto pritaikyti pasitelkiant šiuolaikines mokymo priemones.

7. Conclusions

The research disclosed the following regulation peculiarities of lawyer ethics and closely related areas in the chosen countries (USA, Lithuania, France and Germany):

In the area of legal regulation and discipline infringement:

1. In the countries under research there are from 3 (USA) to 5 (France, Lithuania) legal professions regulated by the state. The activities of a bailiff and a notary are not considered legal professions in the USA. In Germany a bailiff is not attributed to legal professions and this activity does not require legal education. In France there all five legal professions by analogy with the Lithuanian legal system.
2. An individual pursuing a legal career in all countries has to meet the requirements of education, impeccable reputation and eligibility for the profession set in each country, but the content of the requirements and the criteria are slightly different.
3. The most significant differences in the category of education requirement were determined in the USA, as, unlike in Europe where legal studies begin having acquired secondary education, there an individual can take up university level legal studies and receive legal education only after acquisition of a bachelor degree in another profession. After three years of law studies at the university, a graduate is awarded a university degree (i.e. *Juris doctor* (JD)) necessary to practice law in this country.
4. In the USA, unlike in other countries under research, a legal profession is seamless, i. e. a lawyer having begun a career in one area of a legal profession, can easily move to another, let us say can transfer from a law firm to a Prosecutor's Office and vice versa which is significantly less common in Germany and France though it is not prohibited by itself.

5. In connection to the requirement of impeccable reputation, the USA case showed that no infringement is indicated in any of the states that would by itself prevent an individual from being admitted to lawyers' association and taking up practice of law. This issue is addressed by a corresponding institution which, if necessary, carries out thorough investigation that may take up to six months and gives a separate assessment of each specific situation. In different states the decision on the same issue may be diametrically opposite.
6. In Germany, unlike in Lithuania and France, the representatives of legal professions have to meet equal requirements of legal education; having satisfied these requirements an individual can become a representative of any legal profession. Notaries have to meet additional demands: a three year long internship and a special examination. In addition, an individual pursuing a diploma of legal education has to pass two state examinations, one of which has to be taken after studies and the other one - after the internship. An individual who has not passed at least one of the examinations (which can be retaken only once) does not receive a diploma certifying legal education. Examination results decide the opportunities to be eligible for one or another legal profession, i.e., unlike, let us say, in Lithuania, in Germany there are no additional examinations for an individual qualifying for any legal profession.
7. In Germany, prosecutors and bailiffs are considered to be civil servants and respective provisions of legal acts regulating civil service are applied in their case. In the case of judges, though they are not considered to be civil servants, part of provisions of legal acts regulating civil service is applied. Separate professional legal regulation is determined for barristers and notaries as representatives of a liberal profession.
8. In all countries under research the representatives of the regulated legal professions are obliged to follow the rules of professional ethics provided in legal acts and are liable for their infringement :
 - 8.1. In Germany there are two bases for disciplinary liability (except notaries). The first is a failure to fulfil requirements and obligations when performing professional functions and improper conduct when not at service if such conduct can be considered as denigrating professional honour and

prestige or damaging the reputation of an individual as a representative of a respective profession. The grounds for judges, prosecutors and bailiffs are provided in the Federal Public Service law and for barristers – in the Federal Bar's law, whereas the only basis for disciplinary liability for notaries, namely improper accomplishment of notary duties as provided by law is determined in the Federal Notary law.

- 8.2. France stands out from other countries in terms of flexibility as it does not aim at codifying all discipline principles and norms. Different compendiums and regulations, characterised by flexibility, are made in order to be able to change in time and not to presuppose a finite list of offence and sanctions for them, which is very important given the rapid change and development of public relations.
- 8.3. Lawyer ethics is given exceptional attention in the USA. In this country, ABA (*American Bar Association*) section of Legal Education and Admissions to the Bar and Accreditation Committee are authorised by the USA Education department to accredit programmes providing the *Juris Doctor* degree. Education of law practitioners in the field of professional ethics is left for the state competence with ABA determining guidelines and exemplary rules that are not obligatory for the states. Meanwhile, in Germany and France, by analogy with Lithuania, professional ethics belongs more to the competence of higher education establishments (in the process of education) and institutions supervising respective legal professions.
- 8.4. In all states of the USA, except California, the codes of lawyer ethics are prepared according to ABA *Model Rules of Professional Conduct* regulating the activity of all legal professions and determining separate rules according to the specificity of the lawyer activity. ABA has also prepared *Model Rules of Judicial Conduct* that have been adopted in 29 states without amendments.
9. In all the countries under analysis there are institutions responsible for determination and assessment of possible ethic infringements.
- 9.1. In Germany disciplinary proceedings can be initiated against prosecutors and judges in the same system of subjects applying disciplinary liability, i.e. in the Service Tribunals and the Federal Service Tribunal. Service Tribunals and the Federal Service Tribunal when hearing cases against judges and prosecutors are comprised of judges designated for the positions of the

presiding judge and permanent judges for life. German Judicial law also stipulates that German Länder have a right to determine that advocates can also be permanent judges in Service Tribunals. Designation of non-permanent judges depends on who the disciplinary proceedings are initiated against. If the suit is brought against the judge, non-permanent judges are the judges who are working in the same jurisdiction with the judge against who the disciplinary proceedings are initiated. In the case of prosecutors, non-permanent judges are prosecutors designated for life. Disciplinary cases of advocates are heard in the system of Lawyers' Courts of Honour and the proceedings are initiated by the prosecutor. Only attorneys can comprise this court while the higher lawyer court addressing the appeals of the Lawyers' Court of Honour can also include judges, but the presiding judge in this court has to be an attorney. Disciplinary cases of notaries are heard by the President of the regional or higher regional court, as well as the High regional court. In the case of notaries it is a competent body determined by the notary regulation established in the Länder.

- 9.2. In the USA the issue of disciplinary liability are resolved by the administrative institutions designated by the state Supreme Court. In California it is the function of a specialised court. In all the analysed states disciplinary commissions include members non-lawyers. Inclusion of society representatives is also common to France. There the representatives are designated by the President of the Republic and the presidents of the Houses of Parliament.

In the area of legal education (including lawyer education and ongoing training):

1. The attitude to the significance of ethics in the course of legal studies and ongoing training differs slightly in the countries under analysis.
 - 1.1. In Lithuania, at present, valid legal acts regulating education of future lawyers do not provide that future lawyer has to obligatory acquire knowledge about lawyer ethics and/or professional liability. Still the new draft of the legal studies' inventory indicates lawyer ethics as one of the acquired knowledge application abilities and as a special ability in both the first and the second levels of studies. It means that university study programmes for future lawyers will have to include lawyer ethics.

- 1.2. In Lithuania the ongoing training requirements for each of the five professions under analysis are determined and specified, but their content and the degree of specification are different. The training programme of professional qualification of judges is the most elaborated. Systemic division of organised training is essentially characteristic only of two legal professions: judges and prosecutors. Still, the documents regulating training for professional qualification of judges and prosecutors lack clearer criteria, namely if and to what extent it is determined if a judge or a prosecutor participates in trainings, how it is ensured that judges and prosecutors willing to participate in trainings have opportunities to attend them and how the qualification control is performed which is clearly determined in the case of notaries and bailiffs.
- 1.3. On the basis of form and content analysis of all existing programmes, it can be stated that in Lithuania lawyer education and ongoing training are receiving increasing attention; still, there is enough space for the improvement of the mechanism and the content. A course of professional responsibility is obligatory in each of the USA accredited law schools; usually, students can choose from several alternative courses offered in the law school. In the course of legal studies, students are encouraged to understand not only the significance of special skills, but also the importance of professional values in successful professional development and to acquire comprehension that a lawyer's profession requires constant learning and that training for professional qualification is an inseparable part of lawyer profession throughout the course of practical activity.
- 1.4. Lawyer ethics in the USA also takes a very significant part in the ongoing training of lawyers. Exceptional attention is given to information of lawyers on the issues of ethics, presentations are held and regulation changes are announced. One of the exclusive features of the system is flexibility. For instance, lawyers are given opportunities to receive anonymous consultations in practical activity in connection to ethical dilemmas. Different forms of ongoing training are provided, including distance learning with the help of modern technologies.
- 1.5. Though ongoing training of lawyers in the USA belongs to the state competence, American Bar Association performs a huge coordinating activity and

- prepares exemplary rules which, though optional for individual states, are valuable guidelines for organisation of continuous legal education. Many states organise continuous legal education following these guidelines.
- 1.6. The USA rules for ongoing training have established a requirement for ethical programmes to be delivered at least one or two hours a year. Almost half of the states where continuous legal education is obligatory (in 16 out of 39), give special attention to the issues of legal ethics especially for lawyer newly admitted to the Bar.
 - 1.7. The advantage of the American model lies in the emphasis prominent in ongoing training programmes in connection to constant identification of factors influencing unethical lawyer behaviour and timely organisation of relevant training. Trainings have to contain clear foundation and structural parts enabling the solution of the disclosed problem.
 - 1.8. In France, the main focus on lawyer ethics (deontology) is given not at the university level, but in schools of a respective profession, as well as in continuous education. For example, a bar law school provides an extensive course in deontology, comprised of theoretical and practical parts. It is a new discipline for the students of a bar law school, the knowledge of which is strictly monitored during final examinations. Meanwhile, ongoing training usually includes previously analysed (in a respective professional school) deontology topics.
 - 1.9. The second stage significant for lawyer ethics in France is the beginning of a lawyer career when during the first two years of activity lawyers of certain professions (for example, attorneys, notaries, bailiffs) have to take at least a ten hour training course in deontology per year.
 - 1.10. Deontology trainings in France are not limited to theoretical lectures. For example, programmes of attorney continuous education provide not only lectures on deontology, but practical classes, as well.
 - 1.11. The French peculiarity is that having completed the first two years of continuous education, lawyers, for example attorneys, can choose directions and forms of further obligatory continuous education. In addition, similarly to Lithuania, writing articles and teaching on professional issues are considered to be participation in obligatory continuous education.

- 1.12. Similarly to the USA, French lawyers can also consult on the issues of legal ethics in the course of practice. Attorneys can address special commissions specialising in the respective fields of deontology (for example, conflict of interests).
- 1.13. Basically no special attention is paid to lawyer ethics in the university education of future lawyers in Germany which could possibly be decided by the specificity and historical development of the legal system. In this country there is no unified model of lawyer education for future lawyers. It is considered that each individual having completed legal studies has to be familiar with regulations applied to a respective legal profession and follow them. It is observed that such system works as long as the individual with legal education understands the responsibility for professional prestige.
- 1.14. In Germany, teaching of lawyer ethics is given the greatest attention in the course of professional activity and is based on the initiative of self-government bodies of a respective legal profession. German Association of Judges unifying judges and prosecutors, as well as German Bar Association including most of practicing attorneys on the principle of voluntariness organise various activities emphasising the importance of professional ethics and its role in legal professions. Such initiatives are not obligatory by character but are distinguished by certain consistency and periodicity. In the course of respective activities lawyers are encouraged to participate in constant voluntary discussions on the issues of professional ethics. In this way individual professional responsibility is built, as well as the understanding about the significance of professional ethics in the everyday activity.

8. Trends for improvement

The research disclosed that the analysis of lawyer ethics, as well as the creation of the model for its establishment state-wide demands a holistic approach to the phenomenon of lawyer ethics, as the characteristics determining it are closely related and cannot be explained out of the general context. Considering it, the following general suggestions for the regulation of lawyer ethics in Lithuania could be proposed:

1. On the basis of French experience and the results of the qualitative research, it is advisable to choose a more flexible model of the code of ethics, considering the specificity of the ethic's area (not everything can be regulated by norms). Exceptional attention needs to be devoted to common principles of ethics and morality and respect for them has to be instilled. The overall morality of lawyers has to be formed which would act as the main mechanism ensuring the pursuance of ethics and morality in situations that are not regulated by specific legal norms.
2. The analysis of practice and legal acts meant for specific legal professions showed that in Lithuania there is lack of a unified and clear concept of lawyer ethics, which by itself determines the relative closure of individual legal professions, the attitude of "looking down on" other professions sometimes demonstrated by the representatives of certain legal professions, non-self-identification with a certain legal profession though essentially everyone has the same education and initial professional qualification. Considering the identified problems, it is suggested to elaborate the universal criteria defining the ethical lawyer and describe them in a special document. It could be reflected in the exemplary code of lawyer ethics or in another type of a document

standardising lawyer ethics that could be implemented state-wide giving the right to individual legal professions to adapt it according to the specificity of the legal profession by supplementing the rules of the overall model and, in individual cases, adjusting them when there is clear argumentation.

3. Based on scientific and qualitative research, when creating or developing lawyer ethical code it is suggested to take the components of justice and altruism principles attributed to the moral mind as propagated by modern cognitive science and theories of human mind (especially the mentalist theory) as its ideological structural basis. In other words, part of the code (the main or substantial) determining the principles of the lawyer's ethical conduct could be cut in halves. One chapter could be devoted to the elaboration of the principle of justice and its specification in the code of lawyer ethics where the main requirements for the lawyer could be related to the overall ethics of the process, evasion of the interest conflict, professionalism and self-identification with the legal system (including the requirements of the lawyer social activity and their compatibility with the requirement for the evasion of interest conflict). The other chapter could be devoted for elaboration and specification of the principle of altruism where the main requirements for the lawyer would be related with the process of communication with people on the basis of common etiquette and the need to maintain personal and professional reputation (in the latter case it would be important to regulate the *pro bono* service).
4. Reflection on modern world and global tendencies related to the developing international character of the lawyer profession, enlarging lawyer offices, specialisation and spreading cooperation with foreign lawyer offices and representatives of other professions is inevitable when preparing such code.
5. The emphasis of the characteristics of professionalism in the course of the qualitative research confirms that it is particularly significant to give special attention to the increase of quality in lawyer professional education, as individuals of high professional quality tend to rely on professional arguments more and are guided by professional methods when solving respective situations. If professional readiness is low, lawyers are looking for amateur methods to solve the tasks. Individuals who are properly prepared for the profession will appreciate their job, profession, environment, colleagues, opponents

and clients more and will be able to solve the issues that are complex from the point of view of ethics even if they are not regulated by respective legal norms.

6. Lawyer ethics has to be given exceptional attention in legal university studies by making it an obligatory subject. Still it is not enough by itself – education of an ethical lawyer is inseparable from the whole process of university education of lawyers, i.e. from its particular conception. It has to be *university* education proclaiming discussion and defence of personal opinion, providing broad social-humanitarian education, humanistic and ethical basis as opposed to learning by heart and accepting the information as undebatable truth or a doctrine. Students have to be initially encouraged to keep to academic honesty and raise higher standards for themselves - they have to be the example of moral conduct.
7. Given the experience of France (notaries) and the USA (lawyers), it could be suggested considering an opportunity to create the fund of lawyer disciplinary liability (of separate professions) that would be raised with the help of small but overall annual contributions of the profession representatives. The amount and character of payments for the persons affected by the lawyer disciplinary infringements have to be determined in accordance with the situation and possibilities in Lithuania. Such an instrument would increase the society's confidence in the profession and oblige its representatives to better ensure the discipline inside the profession. The French Notariat compensates even for the civil damage caused by inappropriate/illegal acts of a notary. In the USA such a fund of lawyer liability is operating in the state of Illinois (*Client Protection Program Trust Fund*).
8. When fostering ethics and professionalism of Lithuanian lawyers, a double attitude could be applied. At the institutional level two aspects would be clearly identified: (i) one institution ensures that lawyers would not infringe the existing minimum disciplinary requirements (it examines respective complaints concerning lawyer ethics), (ii) the other institution performs the activity with the aim to increase the level of lawyer professionalism by organising trainings, seminars and the like. This model is applied in the state of Illinois, USA where ARDC (Attorney registration and disciplinary commission) is functioning, as well as the Supreme Court Commission on Professionalism

- (ILSCCP). Both of these institutions belong to the Supreme Court of the State of Illinois, but they have different tasks and activity methods.
9. With reference to the USA experience and the example of the Lithuanian Judicial Ethics and Discipline Commission, the opportunity to prepare generalisations of the practice of courts of Honour in other professions as well, relating them with specific articles of the Code of Ethics that would be publicly available in the Internet, could be discussed.
 10. It is suggested that each of the legal professions (with exceptions of judges who already have it) would discuss an opportunity to provide ways for legal practitioners to apply for consultation in controversial and uncertain situations by expeditiously giving the reply and ensuring anonymity.
 11. Evaluating obtained results and experience of other countries it is suggested that each legal profession confirms training guidelines where the aim and tasks would be differentiated taking into account practical experience of the trainee (distinguishing starting (new) lawyers and remaining lawyers).
 12. Each profession attending to its prestige and evaluating the development of legal acts and other specificities should discuss the opportunity to structure the offered training so that the categories of obligatory and optional trainings would be clearly distinguished. The first category should include the trainings that would be relevant to all representatives of a respective profession regardless of the area of specialisation. It has to cover such subjects as ethics, psychology, formation of skills necessary in communication with the client, stress management, eloquence and similar skills. The category of optional trainings should determine the obligatory amount of points and the opportunity to choose from the given topics depending on personal needs and specialisation.
 13. It is no less important to ensure that trainings would be comprised of the theoretical and practical parts (as is at present determined in the trainings for judges) and the individuals would be taught to apply the acquired knowledge in practice right away with the help of modern teaching aids.

9. Priedai

I PRIEDAS. GARBĖS TEISMŲ PRAKTIKOS APIBENDRINIMO ANKETA

Duomenys apie Advokatų garbės teismo veiklą
(nuo 2002 m. iki 2012 m.)¹⁰⁷⁶

1. Duomenys apie nagrinėtas drausmės bylas Advokatų garbės teisme

Eil. Nr.	Sprendimo data ir numeris ^[1]	Asmuo, kuris kreipėsi dėl drausmės bylos iškelimo	Subjektas, priėmęs sprendimą iškelti drausmės bylą ^[2]	Teisės aktai, kuriuos advokatas (advokato padėjėjas) savo veiksmais ar neveikimu pažeidė (teisinis drausmės bylos iškelimo pagrindas) ^[3]	Pažeidimo aplinkybės (faktinis drausmės bylos iškelimo pagrindas) ^[4]	Priimtas drausmės byloje sprendimas ^[5]	Advokatui (advokato padėjėjui) paskirta drausminė nuobauda (Advokatūros įstatymo 53 str.) ^[6]	Aplinkybės, į kurias buvo atsižvelgta priimanant sprendimą ^[7]
2002 metai								
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								

¹⁰⁷⁶ Pateikiamas anketos, teiktos Lietuvos advokatūrai, pavyzdys. Kiekvienai profesijai anketa buvo pritaikoma atsižvelgiant į profesijos ypatumus. Pažymėtina, kad, nepaisant projekto vykdytojų pastangų, kai kurių antrajai lentelėi reikalingų duomenų nepavyko gauti arba juos pavyko surinkti tik iš dalies.

- [¹] Pažymėkite žvaigždute, jeigu sprendimas buvo apskųstas Vilniaus apygardos teismui;
- [²] Nurodykite, kas – Advokatų Taryba ar teisingumo ministras – priėmė sprendimą iškelti drausmės bylą;
- [³] Nurodykite konkretų Advokatūros įstatymo (Advokatūros įstatymo straipsnį (straipsnius), punktą (punktus)) ar Advokatų etikos kodekso straipsnio (Advokatų etikos kodekso straipsnį (straipsnius), punktą (punktus)) reikalavimų ar konkrečios advokato veiklos pažeidimą, už kurį advokatui (advokato padėjėjui) yra keliama drausmės byla;
- [⁴] Sukonkretinkite, kuo pasireiškė tam tikro Advokatūros įstatymo, Advokatų etikos kodekso straipsnio reikalavimų ar advokato veiklos pažeidimas;
- [⁵] Nurodykite priimtą konkretų Advokatų drausmės bylą nagrinėjimo aprašo (2012-06-21 redakcija) 62 str. nurodytą sprendimą;
- [⁶] Nurodykite tokiu atveju, jeigu buvo pasirinktas Advokatų drausmės bylą nagrinėjimo aprašo (2012-06-21 redakcija) 62 str. 62.3 punkte pateiktas sprendimas;
- [⁷] Advokato (advokato padėjėjo) kaltės laipsnis, pažeidimo pobūdis ir jo padarymo aplinkybės, pažeidimo padariniai ir galiojančios advokatui (advokato padėjėjui) paskirtos drausminės nuobaudos.

2. Duomenys apie atsisakymus iškelti drausmės bylą ir nagrinėjimo metu priimtus nutarimus sustabdyti ar nutraukti drausmės bylą

Statistinė informacija		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Atsisakyta iškelti drausmės bylą ^[8]											
Atsisakymo iškelti drausmės bylą priežastys:	Akivaizdus teisinio drausmės bylos iškėlimo pagrindo nebuvimas										
	Kita ^[9]										
	Kita										
	Kita										
Priimta nutarimų sustabdyti drausmės bylas ^[10]											
Nutarimų sustabdyti drausmės bylą priežastys ^[11]	37.1 punktas										
	37.2 punktas										
	37.3 punktas										
	37.4 punktas										
	37.5 punktas										
Priimta nutarimų nutraukti drausmės bylą ^[12]											
Priimtų nutarimų nutraukti drausmės bylą priežastys ^[13]	39.1 punktas										
	39.2 punktas										
	39.3 punktas										
	39.4 punktas										

[8] Nurodykite priimtų sprendimų atsisakyti iškelti drausmės bylą skaičių kiekvienais metais;

[9] Įrašykite kitą atsisakymo iškelti drausmės bylą priežastį;

[10] Nurodykite priimtų nutarimų sustabdyti drausmės bylas skaičių kiekvienais metais;

[11] Nurodykite priimtų nutarimų sustabdyti drausmės bylą, pagal konkretų Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo 37 str. punktą skaičių kiekvienais metais;

[12] Nurodykite nutarimų nutraukti drausmės bylą skaičių kiekvienais metais;

[13] Nurodykite nutarimų nutraukti drausmės bylą pagal konkretų Advokatų drausmės bylų nagrinėjimo tvarkos aprašo 39 str. punktą skaičių kiekvienais metais.

II PRIEDAS. KOKYBINIO TYRIMO ANKETA

KOKYBINIS TYRIMAS

Kokybinio tyrimo tikslas: patikrinti teorinio lygmens mokslinius rezultatus.

Kokybinio tyrimo temos:

1. Veiksniai, lemiantys teisininkų etikos nuostatų laikymąsi.
2. Aktualiausios teisininkų etikos problemos.
3. Etikos pažeidimų nustatymo veiksmingumas ir efektyvumas.
4. Etikos pažeidimų prevencija.
5. Konkretaus etikos modelio dominavimas Lietuvoje (galimi modeliai: rungimosi, etiškai atsakingo teisininko, moralinio aktyvisto ir atsakingo teisininko).

Bendros rekomendacijos: klausimai gali būti tik atviri. Atsakymų tekstas turi būti solidus, kad gautume ne tik atsakymus, bet ir jų kontekstą, kas ir yra kokybinio tyrimo esmė. Atsakant į kiekvieno asmens klausimą reikia prašyti pavyzdžio ir patirties, atvejo ar pagrindimo.

KLAUSIMAI

1. Teisininkų etikos reglamentavimas

1.1. Įžanginis klausimas. Su kuo jums asocijuojasi teisininko etika? (Kokios jums kyla pirmosios asociacijos išgirdus sąvoką „teisininkų etika“? (Su kokiais kodeksais, su kokia teisininko elgsena siejasi ir kt.).

1.2. Veiksniai, nulemiantys teisininkų etikos nuostatų laikymąsi. Kas skatina teisininkus laikytis etikos nuostatų? (Iliustruokite praktiniais pavyzdžiais (užduokite patikslinančius klausimus, jeigu nepavyktų prakalbinti: etikos sistema, tėvų auklėjimas, baimė būti nubaustam, kita)

1.3. Aktualiausios teisininkų etikos problemos. Su kokiomis aktualiausiomis etikos problemomis jūs susiduriate? Pateikite konkrečių pavyzdžių. Gal girdėjote iš kolegų, su kokiomis problemomis jie susiduria? Gal galite papasakoti? (Užduokite patikslinamuosius klausimus tuo atveju, jeigu atsakys, kad neteko susidurti.) Su kokiomis aktualiausiomis etikos problemomis tenka susidurti teisininkams Lietuvoje?

1.4. Etikos pažeidimų nustatymo veiksmingumas ir efektyvumas. Kaip, jūsų nuomone, jūsų įvardytos teisininkų etikos problemos yra sprendžiamos praktiškai? Kaip turėtų elgtis teisininkas, pastebėjęs kolegos galimą etikos pažeidimą? (Patikslinantys klausimai: kaip Lietuvoje paprastai elgiamasi pastebėjus teisininko neetišką elgesį? Kaip, jūsų nuomone, teisininkas turėtų elgtis tokio pobūdžio situacijose ir kodėl? Ar savivaldos institucijos, atsakingos už jų tyrimą, yra pajėgios jas nustatyti, išaiškinti ir efektyviai nubausti asmenis? Ar esama sankcijų sistema yra pakankama ir efektyvi?)

1.5. Etikos pažeidimų prevencija. Kokias priemones ir būdus laikytumėte vertingiausiais siekiant etikos pažeidimų prevencijos ir kodėl? Ar teisininkų etikos reglamentavimo ir praktinio taikymo klausimais informacijos yra pakankamai? (Kaip galėtumėt pagrįsti (pailiuosinti) atsakymą?) (Patikslinantys klausimai: kokios informacijos trūksta ir kokiais būdais / priemonėmis ją galima efektyviausiai skleisti? Kaip ir kokių būdu gaunate / randate informacijos apie etikos nuostatų pasikeitimą? Ar, jūsų nuomone, reikėtų atsakingos institucijos pagalbos praktikuojantiems teisininkams, susidūrusiems su etikos problemomis, suteikiant galimybę kreiptis anonimiškai? Kodėl jūs taip manote?)

2. Teisininkų etikos modeliai ir paradigmos

2.1. Atsakingo teisininko modelis (angl. *Responsible lawyer model*). Kaip turėtų elgtis teisininkas, jeigu kliento interesas prieštarauja visuomenės interesui? Pateikite pavyzdžių.

2.2. Rungimosi modelis (angl. *Adversarial model*). Kiek teisininkams įprasta manipuliuoti teisės normomis (įskaitant naudojimąsi įstatymo spragomis), siekiant laimėti bylą? Kaip dažnai tai daroma paminant kolegialumą, naudojantis kolegų klaidomis, neapdairumu, diskrecijos teise?

2.3. Moralinio aktyvisto modelis (angl. *Moral activist*). Kokiais atvejais teisininkas turėtų labiau vadovautis moralės normomis nei teisės aktais? Kokių teisinių situacijų gali būti praktiniame teisininko darbe, kad moralės normos taptų svarbesnės už teisės normas?

2.4. Humanistinis (rūpestingo teisininko) modelis (angl. *Ethics of care*). Apibūdinkite įprastą teisininko ir kliento (plačiąja prasme, apimant ir teisėjų, ir prokurorų santykius su proceso šalimis) santykių praktiką. (Patikslinantys klausimai: kaip sprendžiama teisinė problema (pavyzdžiui, klientas nurodo, ko siekia, ir teisininkas vykdo jo norus, jei jie yra teisėti, ar priešingai – dialogo būdu aptariamos įvairios alternatyvos ir ieškoma geriausio sprendimo, kuris atitiktų ne tik kliento, bet ir trečiųjų asmenų interesus); kiek įsigilinama į kliento problemą, ar vertinami ne tik teisiniai dalykai, bet, pavyzdžiui, ir psichologiniai, santykių išsaugojimo, bendruomeniniai aspektai? Kiek yra įprasta praktikoje kliento problemą spręsti neteisėtais priemonėmis, pavyzdžiui, taikinimu, derybomis?)

2.5. Etiško teisininko apibūdinimas. Kaip jūs apibūdintumėte etišką teisininką? Galbūt galite įvardyti konkretų etiško teisininko pavyzdį iš Lietuvos teisininkų bei paaiškinti, kodėl būtent jį pasirinkote?

Edita Gruodytė, Tomas Berkmanas, Julija Kiršienė, Stefan Kirchner, Silvija Gervienė, Charles F. Szymanski, Simona Žižienė, Tomas Veršinskas, Vygantas Malinauskas

Teisininkų etika : nuo status quo pavyzdinio modelio link : kolektyvinė monografija / Edita Gruodytė ... [et al.] ; Vytauto Didžiojo universitetas. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas, 2016. – 564 p. : iliustr. – Kiti autoriai: Tomas Berkmanas, Julija Kiršienė, Stefan Kirchner, Silvija Gervienė, Charles F. Szymanski, Simona Žižienė, Tomas Veršinskas, Vygantas Malinauskas. – Bibliografija skyrių gale ir išnašose.

ISBN 978-609-467-249-1 (internetinis)

Monografijoje pristatomas VDU teisės fakulteto mokslininkų 2012–2014 metais vykdytas projektas „Teisininkų etikos reglamentavimo bei etinio ugdymo tobulinimo koncepcija“, kurio pagrindu pirmą kartą Lietuvoje sisteminiu, išsamiu ir lyginamuoju aspektu buvo tiriama teisininkų etikos, garbės teismų praktikos ir etinio ugdymo reglamentavimo problematika. Monografijoje pateikiami susisteminti ir išanalizuoti tyrimo rezultatai.

VDU Teisės fakulteto autorių kolektyvo leidinys skirtas teisininkų bendruomenei, studentams, teisininkų savivaldos organizacijoms, įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atstovams bei plačiajai visuomenei.

Edita Gruodytė, Tomas Berkmanas, Julija Kiršienė, Stefan Kirchner, Silvija Gervienė, Charles F. Szymanski, Simona Žižienė, Tomas Veršinskas, Vygantas Malinauskas

Teisininkų etika: nuo *status quo* pavyzdinio modelio link
Kolektyvinė monografija

Moksliniai redaktoriai: Edita Gruodytė, Tomas Berkmanas
Kalbos redaktorė Nijolė Žuvininkaitė
Dizainerė, maketuotoja Rasa Švobaitė

2016 11 21. Užsakymo Nr. K16-107
Išleido Vytauto Didžiojo universitetas.
Leidinys internetinis.